M. RAČKAUSKAS, E. FROLOVAS

LOTYNŲ KALBA

1952

VALSTYBINĖ PEDAGOGINĖS LITERATŪROS
LEIDYKLA

M. RAČKAUSKAS ir E. FROLOVAS

LOTYNŲ KALBA

VALSTYBINĖ PEDAGOGINĖS LITERATŪROS LEIDYKLA
KAUNAS 1952

„Gimtosios kalbos materija ir forma" darosi suprantamos tik tada, kada ištiriama josios kilmė bei laipsniškas vystymasis, o tatai neįmanoma, jei neatsižvelgsime, pirma, į josios pačios apmirusias formas ir, antra, į gimininigas gyvąsias ir mirusias kalbas.

FR. ENGELSAS. ANTI-DIURINGAS, 1950, 303 psl. (rus. leid.)

TRUMPA LOTYNŲ KALBOS ISTORIJOS APŽVALGA

Indoeuropiečių kalbų grupę (šeimą) sudaro šios šakos: 1) indų, 2) iranėnų, 3) armėnų, 4) slavų, 5) baltų, 6) germanų, 7) italikų (romanų), 8) keltų, 9) albanų, 10) graikų, 11) chetų, 12) tocharų[1].

Lotynų kalba priklauso italikų šakai. Ta kalba žiloje senovėje tekalbėjo viena tautelė, gyvenusi Apeninų pusiasalyje, į pietus nuo Tiberio upės, vadinamame Lacijaus *(Latium)* krašte, kurio svarbiausias centras vėliau buvo Romos miestas. Ilgainiui, dėl romėnų užkariavimų, Lacijaus lotynų *(Latīni)* liaudies kalba paplito visoje vakarinėje romėnų imperijos dalyje. Imperijai žlugus, lotynų kalba kiekviename atskirame krašte savarankiškai plėtėsi ir kito, įgaudama vietinės kalbos elementų. Tokiu būdu iš lotyniškos romėnų užkariautojų liaudies kalbos, susimaišiusios su pavergtųjų kraštų šnektomis, kilo eilė naujų kalbų, kuriose labai žymus lotyniškasis elementas, tai: italų, ispanų, portugalų, prancūzų[2], provansalų, retoromanų, rumunų kalbos; be to, lotynų kalba padarė didelės įtakos anglų literatūrinei kalbai, kurios beveik pusę žodyninio fondo sudaro lotyniški kamienai.

Lotynų kalbos istorijoje skiriami trys plėtotės laipsniai.

Pirmasis laipsnis, kurį įprasta vadinti archainiu, pasireiškė prieš literatūros atsiradimą. Šio laikotarpio svarbiausieji

---

[1] А. А. Реформатский. Введение в языковедение. Учпедгиз, Москва, 1947, стр. 145.

[2] Prancūzų kalboje šitas lotyniškas elementas žymus ne tik žodžių šaknyse, bet ir žodžių galūnėse; šiuo paskutiniuoju atveju pastebimas tam tikras dėsningumas, pvz.: 2-sios asmenuotės *infin.* galūnė *-ere* virsta prancūzų kalboje -oir: *debere* — devoir, *movere* — mouvoir, *valere* — valoir...; 1-sios asm. — *portare* — porter, *parare* — parer, *curare* — curer...; 3-sios asm. — *rumpere* — rompre, *fundere* — fondre, *prendere* — prendre...; 4-sios asm. — *dormire* — dormir, *munire* — munir, *finire* — finir...; arba, pvz., 1-sios linksn. daiktav. galūnė *-oria* virsta — oire: *victoria* — victoire, *memoria* — memoire, *gloria* — gloire ir pan.

kalbos paminklai: a) **užrašai** *(inscriptiones)*, išlikę ant akmens paminklų, pvz., ant Romos forume rasto „Juodojo akmens" *(lapis niger)*, ant kurio yra užrašas, susidedąs iš keleto tik dalinai suprantamų žodžių; **užrašai** ant sagčių, ypač ant auksinės sagties, rastos Prenesto mieste (dabart. Palestrinoj, į rytus nuo Romos), žinomos *fibula Praenestina* vardu; **įrašai** bronzos lentelėse *(carmen fratrum Arvalium* — brolių „artojų" himnas) ir vario lentelėse *(carmina Saliaria* — šventikų salijų himnai); čia priklauso dar užrašas (iš kiek vėlesnių laikų), rastas ant molinio indo ir vadinamas **Dvenoso užrašu;** b) *annales maximi* arba *fasti* — vyriausiųjų šventikų (pontifikų) kasmet sudaromi kalendoriai, kuriuose iš pradžių būdavo žymimos teismo dienos *(dies fasti)* ir surašomi kiekvienų metų konsulų vardai. Šitas archainis laikotarpis truko iki poeto Enijaus (gim. 239 m. pr. m. e.) laikų.

Antrąjį laipsnį sudaro literatūrinė lotynų kalba, kurios istorijoje skiriame du laikotarpius: a) priešklasikinį ir b) klasikinį.

a) Priešklasikinio periodo (240—81) kalba pasižymi iš vienos pusės archainėmis formomis, iš antros — liaudies kalbos elementais. Romėnai, užkariavę graikų miestus pietų Italijoje, Sicilijoje, Makedonijoje bei Graikijoje, susipažino su graikų kultūra ir jų kalba, kuri turėjo nemaža įtakos to laikotarpio lotynų kalbai. Iš priešklasikinio periodo rašytojų pažymėtini: Livijus Andronikas, išvertęs Homero Odisėją, poetai Nevijus, Enijus ir Lucilijus, komedijų rašytojai Plautas ir Terencijus. Ypač daug medžiagos šio laikotarpio kalbai pažinti duoda Plauto komedijos, kuriose yra gausybė žodžių ir posakių, artimų gyvajai kalbai.

b) Klasikiniame periode, trukusiame nuo 81 m. pr. m. e. iki 180 m. e. metų, įprasta skirti vadinamuosius aukso ir sidabro literatūrinės kalbos laikotarpius.

Lotynų kalbos „aukso" amžius — nuo Cicerono kūrybos pradžios (81 m. pr. m. e.) iki istoriko Livijaus mirties (17 m. e. m.) — pasižymėjo tobuliausiais literatūriniais veikalais. To periodo svarbiausieji atstovai: prozoje — Ciceronas ir Cezaris, poezijoje — Vergilijus, Horacijus ir Ovidijus. Iš kitų to meto rašytojų pažymėtini: istorikai Salustijus, Nepotas ir Livijus, poetai Lukrecijus, Katulas, Tibulas ir Propercijus.

„Sidabro" amžius — nuo 17 m. iki 180 m. (imperatoriaus Marko Aurelijaus mirties data) — charakterizuojamas didesne laisve, vartojant kalbos formas ir sintaksės taisykles. Be to, čia vartojami archaizmai, graikų kilmės žodžiai, ir žymiai ryškesnė yra liaudies kalbos įtaka. Šio laikotarpio pažymėtini rašytojai: istorikas Tacitas, filosofas Seneka, poetas Marcialis, retorius Kvintilianas.

Poklasikinis periodas — trečiasis lotynų kalbos plėtotės laipsnis — prasidėjo nuo rašytojo Frontono mirties (apie 180 m.) ir truko iki VI-ojo amžiaus. Šiame laikotarpyje literatūroje įsigali liaudies kalba, išstumdama iš jos klasikinę. Be to, tais laikais į literatūrinę lotynų kalbą įsiskverbia nemaža svetimybių, barbarizmų. Nors kai kurie rašytojai, kaip, pvz., Klaudijus Klaudianas, stengėsi apvalyti kalbą nuo svetimybių, tačiau Tertuliano ir kitų krikščioniškųjų rašytojų darkyta kalba visas tas pastangas pavertė niekais. Lotynų kalboje priviso daug svetimų formų ir ištisų posakių, atsirado vad. *lingua Romana* (lotyniškoji liaudies kalba su svetimų kalbų priemaišomis), iš kurios išsivystė romaniškosios kalbos ir kuri labai skyrėsi nuo iki šiol vartojamos mokyklose *lingua Latina.*

Pagrindinis bruožas, skiriąs lotynų kalbą nuo romanų kalbų, yra tas, kad lotynų kalbos žodis yra kaitomas gramatinėmis formomis, kurios jam teikia įvairių reikšmių, o romanų kalbose naujai žodžio reikšmei reikalinga naujų specialių žodžių. Taigi, dėl tokio skirtumo lotynų kalbą skiriame prie vad. sintetinių kalbų, o romanų kalbas — prie analitinių. Pavyzdžiui, lotyniškam pasakymui „cenatus venit" (jis atėjo papietavęs) atitinka prancūziškas pasakymas „il est venu après avoir dîné", kuriame iš šešių žodžių tik du atliepia lotyniškus, o kiti keturi vien atstoja gramatines formas, išreikštas tuose dviejuose lotyniškuose žodžiuose[1]. Vis dėlto, kaip bebūtų gilūs tie struktūriniai skirtumai, daug kur romanų kalbose išliko senoviniai lotynų kalbos bruožai, pastebimi Plauto kalboje ir kitados paneigti literatūrinių normų, įsigalėjusių klasikiniame lotynų kalbos periode.

Palyginamasis romanų kalbų studijavimas ir jų sugretinimas su lotynų literatūrine kalba padeda papildyti tuos duomenis, kuriuos netarpiškai gauname iš išlikusių „vulgarinės" lotynų kalbos šaltinių. Nepaisant to, kad lotynų kalba buvo išstumta na-

[1] Я. М. Боровский и А. В. Болдырев. Латинский язык. Москва, 1949, стр. 13.

cionalinių naujosios Europos kalbų, ji iki šiandien nenustoja savo svarbaus vaidmens kultūriniame šių laikų gyvenime. Iki pat XVIII amžiaus ji buvo diplomatijos ir tarptautinių mokslų kalba. Užtenka paminėti, kad visi Spinozos, Niutono ir daugelis Lomonosovo kūrinių yra parašyti lotynų kalba. Net tais atvejais, kada mokslo veikalai būdavo rašomi naująja nacionaline kalba, terminologija būdavo vartojama lotyniška arba lotynizuota graikiška.

Lotynų kalba, kartu su senovės graikų kalba, iki šiol yra svarbus šaltinis, tarnaująs tarptautinei mokslo, meno ir technikos terminologijai.

I

GRAMATIKA

LOTYNŲ RAIDYNAS

§ 1.

Raidyno yra šios 24 raidės:

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm
Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Uu Vv Xx Yy Zz.

Senajai lotynų raštijai buvo panaudotas etruskų raidynas, artimas graikų ir kitų Vidužemio jūros tautų raidynams, sudarytiems pagal finikiečių prototipą. Lotyniškame raidyne randame **du** graikiško alfabeto ženklus (**y, z**). XVI m. e. amžiuje senoviški lotyniško raidyno ženklai **V** ir **I**, kurie kitados tiko ir priebalsiams *v, j*, ir balsiams *u, i* žymėti, gavo du varijantus **U, J**; iš tų naujų ženklų tvirtai prigijo tik U, o ženklas J vartojamas tik kai kuriuose leidiniuose.

1. Didžiosios raidės vartojamos kaip ir lietuvių kalboje; be to, jos dar vartojamos išvestiniuose iš tikrinių vardų būdvardžiuose (**populus Romanus** — romėnų tauta) ir tautų pavadinimuose (**Romani, Romanus** — romėnai, romėnas).

2. Raidės **Y** ir **Z** vartojamos svetimiems, ypač graikų kilmės, žodžiams rašyti: **lyra** — lyra (muzikos instrumentas), **zona** — juosta.

3. Raidė **K** tėra vartojama keliems, paprastai trumpinamiems, žodžiams rašyti: **Kal. (Kalendae,** rašoma ir **Calendae)** — kalendos, pirmoji mėnesio diena; **K. (Kaeso)** — Kezonas, romėnų vardas.

RAIDŽIŲ TARIMAS

§ 2.

1. Raidės-dvibalsės yra tariamos:

ae kaip lietuvių e ilgoji, tiktai kietai: **Caesar** (tariama Cezar) — Cezaris;

oe kaip lietuvių ė: **foedus** (tar. f ė d u s) — santarvė;
eu tariama vienu skiemeniu **neuter** (tar. n e u-t e r) — niekatras.

Jei junginiai **ae** ir **oe** nesudaro dvibalsio, ir raidės turi būti tariamos atskirai, tai viršum **e** k a r t a i s dedami du taškeliai arba ilgumo ženklas: **aër** (tar. a-er) — oras, **poëta** (tar. po-e-ta) — poetas.

2. Dėl priebalsių tarimo reikia pastebėti:

c romėnai visuomet tardavo kaip **k**. Tačiau yra vėliau susidaręs ir kitoks tarimas, priimtas mūsų mokyklose: **c** prieš g a r s u s **e** ir **i** (žymimus raidėmis e, ae, oe, i, y) tariama kaip ir lietuvių **c**, o visais kitais atvejais — kaip **k**: **celer** (tar. c e l e r) — greitas, **caelum** (tar. c e l u m) — dangus, **ceu** (tar. c e u) — arba, **cibus** (tar. c i b u s) — maistas, **Cyprus** (tar. C i p r u s) — Kipro sala; **caro** (tar. k a r o) — mėsa, **cor** (tar. k o r) — širdis, **cura** (tar. k u r a) — rūpestis, **vacca** (tar. v a k k a) — karvė, **clamo** (tar. k l i a m o) — šaukiu.

l tariama minkštai: **mel** — medus, **labor** (tar. l i a b o r) — darbas.

q vartojama tik su **u**, ir tas junginys **qu** tariamas kaip **kv**: **aqua** (tar. a k v a) — vanduo, **quinque** (tar. k v i n k v e) — penki.

s tarp dviejų balsių įprasta tarti kaip **z**: **Caesar** (tar. C e z a r).

su tariama kaip **sv** žodžiuose: **suadeo** (tar. s v a d e o) — patariu, **suesco** (tar. s v e s k o) — priprantu.

ti prieš balsį įprasta tarti kaip **ci**: **amicitia** (tar. a m i c i c i j a) — bičiulystė, **vitium** (tar. v i c i j u m) — yda; tačiau **ti** tarimas palieka: 1) po **s, t, x**: **ostium** (tar. o s t i j u m) — durys, **mixtio** (tar. m i k s t i j o) — maišymas, **Attius** (tar. A t t i j u s) — Atijus; 2) svetimuose žodžiuose: **Miltiades** (tar. M i l t i j a d e s) — Miltiadas; 3) kada **ti** junginyje **i** yra ilgas: **totīus** (tar. t o t y j u s) — viso.

ngu junginys prieš b a l s į tariamas kaip **ngv**: **lingua** (tar. l i n g v a) — liežuvis; kalba: **lingua Latina.**

ph, rh, th tariama kaip **f, r, t**: **philosophus** (tar. f i l i o z o f u s) — filosofas, **Rhodanus** (tar. R o d a n u s) — Ronos upė, **theatrum** (tar. t e a t r u m) — teatras.

§ 3.

Kiekvienas lotynų kalbos balsis, panašiai kaip ir lietuvių, gali būti ilgas arba trumpas, žiūrint laiko ilgumo, reikalingo jam ištarti. Iš senovės romėnų gramatikų žinome, kad ilgojo balsio trukmės santykis su trumpojo balsio trukme yra lygus **2 : 1**, atseit, jeigu trumpam balsiui tarti yra reikalingas tam tikras laiko vienetas, romėnų vadinamas *mora* (sugaištis, užtrukimas), tai ilgam balsiui tarti yra reikalingi du tokie vienetai (dvi moros). Mūsų laikų žodynuose (kartais ir tekstuose) ilgieji balsiai žymimi brūkšniais viršum raidžių: ā, ē, ī, ō, ū; trumpieji balsiai dažniausiai visai nežymimi, arba žymimi puslankiais: ă, ĕ, ĭ, ŏ, ŭ.

Nors lotyniškų balsių ilgumui bei trumpumui nustatyti griežtų taisyklių neturime, vis dėlto galime čia orientuotis, pasiremdami tam tikrais duomenimis ir šaltiniais: 1) romėniška eilėdara, kurios esmė buvo ilgųjų ir trumpųjų balsių ritminga pakaita, 2) senovės gramatikų paaiškinimais, 3) graikų transkripcijomis, 4) žodžių etimologija, 5) senovės užrašais *(inscriptiones)*, kur ilgieji balsiai būdavo kartais žymimi, 6) romaniškųjų kalbų paveldėtomis formomis, kurios dažnai išlaiko balsių kiekybės skirtumus. Be to, yra šiam reikalui ir tam tikrų taisyklių:

1. Balsiai yra ilgi prieš garsų junginius **nf, ns, nx, nct: īnferre** — įnešti (bet to paties priešdėlio **in** balsis **i** yra trumpas žodyje **inducere** — įvesti), **cōnsul** — konsulas, **iūnxi** — sujungiau, **iūnctus** — sujungtas.

2. Balsiai yra ilgi dėl jų sutapimo: **nīl** iš *ni-h-il* — niekas.

3. Balsiai yra trumpi prieš junginius **nt** ir **nd, laudant** — jie giria, **laudandus** — girtinas.

4. Ilgas balsis gali virsti trumpu dėl vad. „jambiškų žodžių dėsnio" (ilgas skiemuo, betarpiškai einąs po trumpojo, virsdavo trumpu), pvz., žodyje **sī** (jei) balsis **i** yra ilgas, bet junginyje

nisi (jei ne), kurio pirmasis skiemuo yra trumpas, trumpėja ir **si.**

5. Balsis prieš balsį yra trumpas (iš tos taisyklės yra išimčių).

SKIEMENŲ KIEKIS

§ 4.

Lotyniško žodžio skiemenys yra arba ilgi arba trumpi, žiūrint laiko kiekio, reikalingo jiems tarti.

Skiemuo yra ilgas, jei turi: *a)* ilgą balsį (**māter** — motina), *b)* dvibalsį (**causa** — priežastis), *c)* trumpą balsį, po kurio eina **x, z** arba du ir daugiau priebalsių, išskyrus *muta cum liquida* (žr. žemiau): **axis** — ašis, **gaza** — brangenybė, **factus** — padarytas; šiuo atveju *(c)* skiemuo yra ilgas „iš padėties" *(positione),* o atvejais *a, b* — ilgas „iš prigimties" *(natura).*

Skiemuo yra trumpas, jei: *a)* turi trumpą balsį, *b)* po balsio eina kitas balsis, dvibalsis arba *muta cum liquida:* **agere** (čia **a** ir **e** trumpi) — varyti, **dĭ-es** — diena, **cerĕ-brum** — smegenys.

Pastaba. *Muta cum liquida* vadinamas junginys vieno iš priebalsių **b, d, g, p, t, c** su po jo sekančiu **l** arba **r.** Eilėdaroje tokie skiemens gali būtĩ laikomi, pagal poeto nuožiūrą, ir ilgais.

KIRČIAVIMAS

§ 5.

1. Dviskiemenių žodžių kirčiuojamas pirmasis skiemuo: **Caésar, língua.**

2. Daugiaskiemeniuose žodžiuose kirčiuojamas:

a) priešpaskutinis skiemuo, jei tas skiemuo yra ilgas, pvz.: **a-mī-cus** (draugas), **a-mā-re** (mylėti), **ma-gís-ter** (mokytojas);

b) trečias skiemuo nuo žodžio galo, jei priešpaskutinis skiemuo yra trumpas, pvz.: **grá-ti-a** (padėka), **fá-bu-la** (pasakėčia), **a-grí-co-la** (žemdirbys).

3. Kirčiuojamas p ą s k u t i n i s žodžio skiemuo tais atvejais, kada dėl fonetinių pasikeitimų tas žodis s u t r u m p ė j o, o prieš tai buvo kirčiuojamas pagal bendrą taisyklę:

a) **illíc** (iš illice) — ten, **istūc** (iš istūce) — čion, **addíc** (iš addice) — priteisk, **addūc** (iš addūce) — atvesk;

b) sutrauktinėse veiksmažodžių formose: **audít** (iš audivit) — išgirdo ir pan.

4. Kirčiuojamas p r i e š p a s k u t i n i s trumpas skiemuo:

a) II linksn. vienask. kilmininkas daiktavardžių galūne **-ius, -ium** (žr. § 16,6);

b) žodžių su prikergtomis dalelytėmis **-que** (ir), **-ve** (arba): **liminâque** — ir slenksčiai. Bet kur tos dalelytės galutinai suaugo su žodžiu, kirčiuojama prisilaikant bendros kirčiavimo taisyklės: **ítaque** — todėl, **útique** — būtinai. Reikia skirti **ítaque** — todėl nuo **itáque** = *et ita* — ir taip, **útique** — būtinai nuo **utíque** = *et uti* — ir kad.

LOTYNIŠKŲ GARSŲ ATITIKIMAS LIETUVIŠKIEMS

§ 6.

Balsiai			**Priebalsiai** (kai kurie)		
Lot.	Liet.		Lot.	Liet.	
a	— a	**axis** — ašis	b	— b	**barba** — barzda
ā	— o	**māter** — motė	c	— k	**collis** (*colnis) — kalnas
e	— e	**veho** — vežu	d	— d	**do** — duodu
ē	— ė	**sēmen** — sėmens	g	— g	**ninguit** — sninga
i	— i	**ovis** — avis	h	— ž	**hiems** — žiema
ī	— y	**vīvus** — gyvas	l	— l	**labrum** — lūpa
o	— a	**octo** — aštuoni	p	— p	**(potis)** — pats
ō	— uo	**dōnum** — duoti	t	— t	**tu** — tu
u	— u	**musca** — musė	gu	— g	**anguis** — angis
ū	— ū	**fūmus** — dūmai	qu	— k	**quod** — kad

KAI KURIE LOTYNIŠKŲ GARSŲ KITIMAI

§ 7.

A. Balsių kitimas

1. Ilgieji balsiai prieš galinius **l, m, r, t** virto trumpais, pvz., kamieno **ōrātōr-** nom. sing. ōrātor (kalbėtojas); kamieno **laudā-** ind. praes. act. sing. 2 asmuo **laudās** (giri), bet 3 asm. **laudăt** (giria).

Kalbamo trumpėjimo prieš **l, r** neįvyko vienskiemeniuose žodžiuose, pvz., **sōl** (saulė).

2. Galinis **i** trumpasis virto **e**, pvz., kamieno **mari-** nom. sing. **mare.**

3. **o** trumpasis prieš galinį priebalsį arba prieš priebalsių junginį daugiaskiemeniuose žodžiuose virto **u** trumpuoju, pvz., kamieno **amīco-** nom. sing. **amīcu-s** (draugas), acc. sing. **amī-cu-m** (draugą); **sentiunt** (jie jaučia) iš *sentiont.

4. **a** trumpasis prieš priebalsių junginį daugiaskiemenio žodžio gale virto **e** trumpuoju, pvz., **rēmex** (irkluotojas) atsirado iš *rēmag-s (**remus** — irklas, **ago** — judinu).

5. Trumpieji balsiai ir dvibalsiai, būdami daugiaskiemenių žodžių vidury, taip pasikeičia:

a) **atvirame** (tokiame, kuris baigiasi balsiu) skiemenyje **a** virsta **e**; savo ruožtu **e** (tiek pirmykštis, tiek ir atsiradęs iš **a**) virsta **i**, bet pasilieka prieš *balsį*, prieš *r* ir po *i*; taigi, pvz., *imparo virsta **impero**, *collego — **colligo**, *incado — **incido**, *miletem — **militem**; tačiau žodžiuose **aureus, efferus, parietis** ir pan. **e** pasilieka. Dvibalsis **ae** virsta **ī** ilguoju, dvibalsis **au** — **ū** ilguoju: **exīstimo** atsirado iš *ex* ir *aestimo*, **inclūdo** — iš *in* ir *claudo.*

b) **uždarame** (tokiame, kuris baigiasi priebalsiu) skiemenyje **a** virsta **e**, pvz., iš *dēscando atsirado **descendo**, iš *cōnfactus — **confectus** ir pan.

Daug tokio pakitimo pavyzdžių galima pastebėti III linksniuotės žodžiuose, nemaža jų yra s u d ė t i n i u o s e veiksmažodžiuose (palyginus su v i e n t i s i n i a i s: **facio — reficio, capio — incipio, lego — colligo** ir pan.). Tačiau daugely atvejų pasitaiko, kad tokie pakitimai neįvyksta dėl analogiško vientisinių veiksmažodžių ar vardų poveikio: **comparo** (plg. *impero*), **perfacilis** (plg. *difficilis*) ir pan.

c) **i** trumpasis prieš **r**, atsiradusį dėl r o t a c i z m o (žr. žemiau, 9 p.), virsta **e** trumpuoju, pvz., **cinerem** iš *cinisem.

6. T r u m p i e j i balsiai, ypač prisišlieję prie sklandžiųjų priebalsių (**l, r**), gali iškristi viduriniuose skiemenyse (vad. *sinkopė*) ir nukristi galiniuose skiemenyse (vad. *apokopė*), pvz., **validē** (stipriai, labai) virsta **valdē** (sinkopė); nom. sing. **animal** (gyvas padaras) yra atsiradęs iš kamieno **animāli-**, kuriame galinis **i** nukrito (apokopė), o **a** prieš **l** sutrumpėjo pagal 1 p. dėsnį.

7. Pasitaiko ir atvirkščias reiškinys (vad. *anaptiksa*): balsio įterpimas tarp dviejų priebalsių, kurių vienas yra sprogstamasis, o antras — sklandusis ar nosinis, pvz., **perīculum** (pavojus) atsirado iš labiau senos formos **perīclum.**

8. **Šaknies balsių kaita.** Šis reiškinys nėra balsių kitimas įvairiais kalbos plėtotės laikotarpiais, o paveldėtas iš senovės ir stebimas kitose indoeuropiečių šeimos kalbose (graikų, rusų, lietuvių), pvz., lietuvių kalboje:

sveria — sviro — svyra — svėrė — svaras — svoris.

Ši balsių kaita vadinasi *apofonija* (vartojamas ir vokiškas terminas *Ablaut*), o įvairios formos, gaunamos dėl šaknies balsių kaitos, vadinasi k a i t o s l a i p s n i a i s. Tie laipsniai skiriasi vienas nuo kito tiek balsių kokybe, tiek ir jų kiekybe ir turi tam tikrus pavadinimus, pvz.:

***feid-o** (fīdo) pasitikiu: *e* laipsnis
***foid-os** (foedus) santarvė: *o* laipsnis
fid-ēs pasitikėjimas: *nulinis* laipsnis.

B. Priebalsių kitimas

9. Pirmykštis **s** tarp balsių pavirto **r** — reiškinys, žinomas r o t a c i z m o vardu (pagal graikišką raidės **r** pavadinimą — **rho**):

arbōs (medis), gen. sing. **arboris** (iš *arbosis)
genus (giminė), gen. sing. **generis** (iš *genesis)
gero (nešioju) iš *geso ir pan.

Reikia pastebėti, kad šis pakitimas, kaip ir daugelis kitų, vyko tam tikru lotynų kalbos istorijos periodu, todėl ir **s**, atsidūręs tarp dviejų balsių dėl vėlyvesnių fonetinių pasikeitimų, pasiliko, pvz., **causa** (priežastis) atsirado iš **caussa** (forma, vartojama dar I pr. m. e. amžiuje), arba **quaeso** (prašau) iš sen. **quaesso.**

10. Prieš sprogstamąjį, sklandųjį ar nosinį priebalsį **s** i š n y k s t a; jeigu prieš tą **s** buvo trumpas balsis, jis dabar pailgėja (k o m p e n s a c i j o s pailgėjimas):

īdem (tas pat) iš *isdem, **iūdex** (teisėjas) iš *iusdex; **dīligo** (gerbti) iš *dislego; **dīmitto** (išsiuntinėti) iš *dismitto; **dīnoto** (skirti) iš *disnoto; **dīrigo** (ištiesti) iš *disrego.

11. Susiduriant dviem įvairiems priebalsiams vienas jų (paprastai pirmas) supanašėja; tai vad. *asimiliacija* (šupanašėjimas). Štai keli asimiliacijos pavyzdžiai:

a) dantinis ir lūpinis, jei po jo seka gomurinis, virsta gomuriniu; dantinis prieš lūpinį virsta lūpiniu:

*ad-cado	virsta	**accido** (kristi)
*ob-cado	,,	**occido** (nusileisti)
*sit-cos	,,	**siccus** (sausas)
*ad-pareo	,,	**appareo** (pasirodyti)

b) lūpinis ir dantinis, jei po jo seka nosinis, virsta nosiniu; po ilgojo skiemens **mm** virsta **m:**

*sup-mos	virsta	**summus** (aukščiausias)
*sop-nos	,,	**somnus** (miegas; plg. mūsų ,,sapnas")
*rād-mos	,,	**rāmus** (šaka)

c) **dl, nl, rl, ls** virsta **ll,** o **rs** virsta **rr:**

*sed-la	,,	**sella** (kėdė; plg. rusų „седло")
*corōn-la	,,	**corōlla** (vainikėlis)
*ager-los	,,	**agellus** (nedidelis laukas)
*vel-se	,,	**velle** (norėti)
*fer-se	,,	**ferre** (nešti)

12. Priešklasikinio periodo galinis **s** (po trumpojo balsio) skambėjo labai silpnai, todėl nedaug teturėjo reikšmės sudaryti ilgumui *positione,* pvz., Lukrecijaus pasakyme **minōribus nostris** pirmojo žodžio dalis — **ōribus** laikoma daktiliu, nors trečiojo skiemens **u** turėtų būti ilgas *positione.* Taip pat silpnai skambėjo ir galinis **m** (senovės užrašuose galiniai **m** ir **s** dažnai net praleidžiami, pvz., **viro** vietoje *virom* = virum, **Cornelio** vietoje *Cornelios* = Cornelius)[1].

§ 8.

Perskaitykite šiuos žodžius, kreipdami dėmesį į ilgųjų balsių tarimą ir kirtį:

Alpēs		forum		15	scaena		Africa
cēnsor		mūrus			Scytha		amphora
classis	10	nāsus			senex		Apollō
cōnsul		nōrma			tigris	25	Asia Minor
5 crēta		portus			vīnum		
factum		Rōma		20	Aegyptus		asinus
fōrma		rosa			Aenēās		Athēnae

[1] Žr. dar 131 psl., 4a.

Augustus
Carthāgo
columna
Corsica
December
dictātor
Eurōpa
fābula
figūra
Gallia
Graecia
Hannibal
Herculēs
Hibērus
Iūlius
Iūnius
Ilias
Iuppiter
līlium
līnea
littera
Lugdūnum
Mārtius
medicus
metallum
mūsēum
mūsica
narcissum
nātūra
November
numerus
Oceanus
Octōber
ōrātor
physica
plēbēius
poēta
praemium
professor
prōgressus
prōiectus
quadrātum
radius
regressus
Rhodanus
Rōmānus
Rōmulus
senātor
senātus
Seneca
September
Spartacus
statua
strūctūra
Tacitus
theātrum
Tiberis
tribūnus
tyrannus
Boeōtia
Britannia
disciplīna
familia
grammatica
gymnasium
Hispānia
historia
Horātius
hyacinthus
imperātor
Italia
Londinium
Massilia
medicīna
prōvincia
rēspūblica
Sardinia
Sicilia
Vindobona
Acadēmīa
Capitōlium
bibliothēca
cōnstitūtio
dēmōnstrātio
ēmigrātio
Februārius
intellegentia
Iānuārius
Lituānia
Mediolānum
prōlētārius
revolūtio
ūniversitās

VEIKSMAŽODIS ESSE (BŪTI)

§ 9.

Praesens (esamasis laikas)	
sum aš esu	**sumus** mes esame
es tu esi	**estis** jūs esate
est jis, ji yra	**sunt** jie, jos yra

VERBUM

(Veiksmažodis)

§ 10.

1. Lotynų kalboje yra keturios asmenuotės. Jos atskiriamos viena nuo kitos esamojo laiko kamieno galūne arba esamojo laiko bendraties **(infinitīvus praesentis)** formos galūne:

Asmenuotės	Esamojo laiko kamiengalis	Bendraties galūnė	Bendraties formos galūnė
I-ji	**-ā**	**-re**	**-āre**
II-ji	**-ē**		**-ēre**
III-ji	priebalsis	**-(e)re**	**-ere**
IV-ji	**-ī**	**-re**	**-īre**

2. Esamojo laiko kamieną gauname, atmetę bendraties galūnę **-re**, o trečiojoje asmenuotėje atmetę **-(e)re**:

Bendratis	Esamojo laiko kamienas
I. laudāre girti	**laudā-**
II. delēre naikinti	**delē-**
III. legere skaityti	**leg-**
IV. audīre girdėti	**audī-**

3. Asmeninės **veikiamosios rūšies** (genus actīvum) galūnės yra šios:

Vienaskaita	Daugiskaita
1. **-m,** (-o)	1. **-mus**
2. **-s**	2. **-tis**
3. **-t**	3. **-nt**

PRAESENS ACTIVI

(Veik. rūšies esamasis laikas)

§ 11.

Praesens activi padaromas:

a) pridedant asmenines galūnes prie **balsinio** kamiengalio betarpiškai,

b) jungiant asmenines galūnes su **priebalsiniu** kamiengaliu jungiamaisiais balsiais **-i-** ir **-u-**.

I-oji asmenuotė	II-oji asmenuotė
laudō[1] aš giriu laudā-**s** lauda-**t** laudā-**mus** laudā-**tis** lauda-**nt**	dēle-**ō** aš naikinu dēle-**s** dēle-**t** dēlē-**mus** dēlē-**tis** dēle-**nt**
III-oji asmenuotė	IV-oji asmenuotė
leg-**ō** aš skaitau leg-i-**s** leg-i-**t** leg-i-**mus** leg-i-**tis** leg-u-**nt**	audi-**ō** aš klausau audī-**s** audi-**t** audī-**mus** audī-**tis** audi-u-**nt**[2]

§ 12.

I. Nusakykite veiksmažodžių formas ir išverskite:

legis · auditis · delemus · laudant · sumus · audis · deletis · lego · laudatis · estis · legitis · deles · audimus · laudamus · sunt · defendimus · laudat · es · delent · audit · legunt · amas · discimus · cantant · sum · defendis · amamus · laudas · cantatis · discit.

II. Išverskite ir parašykite lotyniškai:

mes giriame · jūs dainuojate · aš ginu · tu giri · jos mokosi · jie naikina · mes giname · ji skaito · mes klausome · jūs giriate · mes skaitome · jos klauso · mes mylime · aš mokausi · tu klausai · jie gina · jūs klausote · jis myli · jos skaito · mes dainuojame · ji klauso · tu mokaisi · jūs naikinate · aš klausau · jos dainuoja · jūs mylite · mes mokomės · tu naikini · ji dainuoja · jūs mokotės.

[1] Iš laudao.

[2] Jung. balsis **-u-** atsirado pagal trečiąją asmenuotę *(analogija)*.

NOMEN SUBSTANTIVUM

(Daiktavardis)

§ 13.

1. Lotynų kalboje yra:

a) trys giminės:

genus **masculīnum**	vyriškoji giminė
genus **fēminīnum**	moteriškoji giminė
genus **neutrum**	niekatroji giminė

b) du skaičiai:

numerus **singulāris**	vienaskaita
numerus **plūrālis**	daugiskaita

c) šeši linksniai:

casus **nōminātīvus**	vardininkas
casus **genetīvus**	kilmininkas
casus **datīvus**	naudininkas
casus **accūsātīvus**	galininkas
casus **ablātīvus**	įnagininkas
casus **vocātīvus**[1]	šauksmininkas

Pastabos:

a) Kai kurie daiktavardžiai yra vad. bendrosios giminės (genus **commūne**), pvz., **civis** — pilietis, pilietė.

b) Dviskaita lotynų kalboje yra išnykusi labai seniai; tik du žodžiai ją parodo: **duo** — du ir **ambo** — abu.

c) Lotynų kalboje nėra vietininko linksnio (cāsus **locātīvus**); šis linksnis senovėje yra buvęs, ir jo formos yra išlikusios kai kuriuose žodžiuose bei miestų varduose: **domī** — namie, **Romae** — Romoje ir kt.

2. Daiktavardžių yra **penkios** linksniuotės. Jos skiriasi viena nuo kitos kamiengalio balsiu, kuris labiausiai ryškėja daugiskaitos kilmininko linksnyje. Kuriai linksniuotei žodis priklauso, matome iš duodamos žodynuose vienaskaitos kilmininko galūnės.

---

[1] Šauksmininko forma sutampa su vardininko forma, išskyrus II linksniuotės daiktavardžius (ir būdvardžius) galūne **-us**, kurių vienaskaitos šauksmininkas baigiasi galūne **-e** (plg. mūsų tėve, vaike).

Linksniuotės	Genetivus pluralis	Genetivus singularis
I. **A** linksniuotė	silv**ā**-rum	silv**ae** (miško)
II. **O** „	amīcō-rum	amīc**ī** (draugo)
III. a) **priebalsinė** l.	cōnsul-um	cōnsul**is** (konsulo)
b) **i** linksniuotė	turri-um	turr**is** (bokšto)
IV. **U** „	pass**u**-um	pass**ūs** (žingsnio)
V. **E** „	diē-rum	di**ēī** (dienos)

PIRMOJI LINKSNIUOTĖ

ā kamiengalis

§ 14.

silva — miškas

Cāsus	Singulāris	Plūrālis
Nōminātīvus	silv**a**	silv**ae**
Genetīvus	silv**ae**	silv**ārum**
Datīvus	silv**ae**	silv**īs**
Accūsātīvus	silv**am**	silv**ās**
Ablātīvus	silv**ā**	silv**īs**

Taip linksniuojami ir moteriškosios giminės būdvardžiai, pvz., **bona** — gera, **pulchra** — graži.

Pirmosios linksniuotės daiktavardžiai yra moteriškosios giminės, išskyrus žodžius, reiškiančius vyrų pavadinimus, pvz., **agricola,** ae *m* žemdirbys; **nauta,** ae *m* jūrininkas.

Dėl atskirų I linksniuotės linksnių sudarymo reikia pastebėti, kad

a) **nom. sing.** yra charakterizuojamas kamiengalio **-ā** sutrumpėjimu, šiaip galūnės neturi. Tokie I-os linksn. žodžiai, kaip **Aenēās,** yra graikiškos kilmės;

b) **gen. sing.** galūnė **-ae** yra atsiradusi iš sutapimo kamiengalio **-ā** ir gen. sing. galūnės **-ī**. Archainėje kalboje pasitaiko gen. sing. formos galūne **-āī**, pvz., **aquāī, aulāī** ir kt.; be to, Enijaus raštuose randame gen. sing. formą, padarytą labai senos galūnės **-s** pagalba, pvz., **vias,** arba juridinėje kalboje **familias** (plg. mūsų „galvõs“);

c) **acc. sing.** galūnė **-m** tinka ne tik I-jai linksniuotei, bet apskritai visiems lotyniškiems vyr. ir mot. gim. žodžiams (palyg. mūsų: galvą, vyrą, ugnį..., kilusius iš *galvan, *vyron, *ugnin).

§ 15.

I. Išlinksniuokite:

fabula pulchra — graži pasakėčia · magistra bona — gera mokytoja · silva varia — įvairus miškas · pugna magna — didelė kova · patria cara — brangi tėvynė.

II. Sudarykite ir parašykite lotyniškus sakinius iš kiekvienos grupės žodžių (kiekviename sakinyje turi būti **est** arba **sunt**, pvz., viola est planta, violae sunt plantae...):

1 gr.: Europa, terra (žemė), Lituania, Italia, et.
2 „ schola, pulchra, Lituania, in (su abl.).
3 „ Lituania, silva, fera, magna, in.

III. Pratimas visiems I links. linksniams (analogiški pratimai turi būti sudaromi ir kitoms liksniuotėms).

1. Terra est sphaera. 2. Italia est terra Europae et patria linguae Latinae. 3. Terra lunae viam monstrat. 4. Luna circum terram errat. 5. In Africa sunt silvae palmarum. 6. Incolae insularum plerumque sunt nautae. 7. Etiam bestiis memoria est. 8. Schola viam ad scientias monstrat. 9. Scientiis incolae terrae naturam superant. 10. Fabulas poetarum libenter legimus. 11. Agricolae prope silvas et aquas habitant. 12. Ira saepe causa iniuriae est.

IV. Išverskite:

1. Didelės audros kenkia miškui. 2. Piktžolė greitai auga. 3. Neturime pasitikėti laime (= tikėti laimei). 4. Mokytoja giria mergaičių uolumą. 5. Mergaitės mokykloje[1] skaito gražias poetų pasakėčias. 6. Graikijos salose gyvena žemdirbiai. 7. Poetai pasakoja apie jūreivių drąsą. 8. Mes kovojame dėl pergalės ir Tėvynės šlovės.

ANTROJI LINKSNIUOTĖ

o kamiengalis

§ 16.

1. Antrosios linksniuotės daiktavardžiai turi galūnes: **-us, -r** (vyriškosios giminės) ir **-um** (niekatrosios giminės).

[1] Mūsų vietininko linksnį atstoja **in** su ablatyvu, pvz., **in silvā** — miške.

amīcus	draugas,	kamienas	amico —
puer	berniukas,	,,	puero —
ager	laukas,	,,	agro —
vir	vyras,	,,	viro —
bellum	karas,	,,	bello —

C.	Singularis				
N.	amīc**us**	puer	ager	vir	bell**um**
V.	amīce	,,	,,	,,	,,
G.	amīcī	puerī	agrī	virī	bellī
D.	amīcō	puerō	agrō	virō	bellō
Ac.	amīc**um**	puer**um**	agr**um**	vir**um**	bell**um**
A.	amīcō	puerō	agrō	virō	bellō
C.	Pluralis				
N.	amīcī	puerī	agrī	virī	bell**a**
G.	amīcō**rum**	puerō**rum**	agrō**rum**	virō**rum**	bellō**rum**
D.	amīcī**s**	puerī**s**	agrī**s**	virī**s**	bellī**s**
Ac.	amīcō**s**	puerō**s**	agrō**s**	virō**s**	bell**a**
A.	amīcī**s**	puerī**s**	agrī**s**	virī**s**	bellī**s**

Taip linksniuojami ir b ū d v a r d ž i a i galūnėmis **-us, -r** (v y r i š k o s i o s giminės) ir galūne **-um** (n i e k a t r o s i o s giminės).

2. Kaip matyti iš paradigmos, žodžiai galūnėmis **-er** gali turėti balsį **e** prieš **r** arba visuose linksniuose (kaip **puer**), arba tik **nom. sing.** formoje. Katrai rūšiai priklauso žodis (atseit, ir koks jo kamienas), sprendžiama iš **gen. sing.** linksnio, duodamo žodynuose.

3. Formos **puer, ager** (nom. sing.) atsirado iš senovinių **puer-os, agr-os.** Nuoseklų šių formų perėjimą į klasikinio periodo formas galima įsivaizduoti šitaip:

pueros > puers > puerr > puer.

Taigi spėjama, kad iš pradžių bus įvykusi balsio **o** *sinkopė,* paskui *asimiliacija* garso **s** į prieš stovintį **r** ir, galų gale, *suprastinimas* dvigubo **rr** į vieną **r.**

Panašiu būdu aiškinamas ir formos **ager** atsiradimas, tik su tuo skirtumu, kad senovinėje formoje **agros** nebuvo garso **e** tarp **g** ir **r.** Tas garsas **e** atsiranda

nom. sing. formoje todėl, kad garsas r, atsidūręs tarp priebalsių, pasigamina *įterptinį* **e**:

agros > agrs > agers > agerr > ager.

Šitokie perėjimai vyko tais atvejais, kada prieš garsą **r** ėjo 1) priebalsis (agros) arba 2) trumpas balsis daugskiemeniuose žodžiuose (puėros). Taigi tokie, pvz., žodžiai, kaip sevērus, matūrus, merus, sinkopės nepatyrė, nors ir jie kitados turėjo tokį pat pavidalą (sevēros, matūros, meros), kaip ir pueros, agros.

4. Žodžiai galūne **-us** šauksmininke turi galūnę **-e**, tik žodžio **deus** (dievas) nom. ir voc. sing. formos vienodos. Be to, tas žodis turi variantus šiuose linksniuose: nom. pl. greta **deī** dar **diī** ir **dī**, gen. pl. greta **deōrum** dar **deum,** dat. abl. pl. greta **deīs** dar **diīs** ir **dīs.**

5. Tikriniai vardai galūne **-ius** ir žodžiai **filius** (sūnus) ir **meus** (mano) šauksmininke turi galūnę **-ī:** Horātī, fīlī, mī.

6. Gen. sing. vardų galūnėmis **-ius, -ium** dažnai turi galūnę **-ī** (vietoje **-iī**). Reikia pastebėti, kad šitokiais atvejais kirčiuojamas priešpaskutinis skiemuo, nors jis būtų ir trumpas: Vergilius — Vergílī, cōnsilium — cōnsílī.

7. **Niekatrosios** giminės daiktavardžių **nom., voc.** ir **acc.** (vienaskaitos ir daugiskaitos) formos **vienodos** ne tik II-ios, bet ir kitų linksniuočių; be to, tų linksnių *pluralis* visados turi galūnę **-a.**

8. Keletas II linksniuotės daiktavardžių galūne **-us** yra moteriškosios ir niekatrosios giminės: **humus,** ī *f* žemė, **alvus,** ī *f* skilvis, pilvas, **vulgus,** ī *n* minia ir kt.

9. Atskirų II linksniuotės linksnių sudarymas:

a) **nom. sing.** senovinė galūnė yra **-os** (plg. graikų „lykos" — vilkas); toji pati galūnė buvo ir sen. lietuvių k.: vilk-**as** iš *vilk-**os**;

b) **dat. sing.** senovinė išlikusi užrašuose galūnė **-oi** atliepia lietuvių **-ui,** perėjusiai šias pakopas: *vilk-oi> *vilk-uoi > vilk-ui;

c) **acc. sing.** galūnė **-om,** vėliau virtusi **-um** (žr. § 7, 3 p.), taip pat yra labai artima sen. lietuvių k. galūnei **-an,** atsiradusiai iš **-on:** *vilk-on > *vilk-an > vilkā (vilką);

d) **abl. sing.** galūnė **-ō** (iš **-ōd:** amīcō iš amīcōd) yra giminga lietuvių **-u,** nes šita galūnė taip pat atsirado iš prolyties **-o:** *vilk-ō > *vilk-uo > vilk-u;

e) **voc. sing.** yra grynas kamienas (**e** laipsnio, žr. § 7, 8 p.); taigi — vilk-**e,** kaip amīc-**e;**

f) **nom. plur.** sen. amīc-**oi** (plg. gr. „lykoi" — vilk-ai) vėliau pavirto amīc-**ei** ir pagaliau amīcī;

g) **gen. plur.** sen. galūnė buvo **-om** (išliko archainės formos: Roman-om, verb-om), vėliau virto **-um** (žr. § 7, 3 p.); kai kurios gen. plur. formos galūne **-um** pasitaiko ir klasikiniame periode (**nummum** greta su vėlyvesne forma **nummorum, deum** greta **deōrum, socium** greta **sociōrum**); toji sen. galūnė **-om** atliepia sen. lietuvių (ir graikų) galūnei **-on**; taigi: *vilk-on > *vilk-uon > *vilk-un > vilkū (vilkų);

h) **acc. plur.** forma **amīcōs** yra kilusi iš *amicons; lygiai taip ir mūsų acc. forma „vilkus" atsirado iš *vilkons, perėjus šias pakopas: *vilkons > *vilkouns > *vilkuos > vilkus (plg. balt-**us** ir balt-**uos**-ius).

NOMEN ADIECTIVUM

(Būdvardis)

§ 17.

I—II linksniuotės būdvardžiai yra t r i j ų giminių: vyriškosios, moteriškosios ir niekatrosios, pvz.: bon**us**, bon**a**, bon**um** (geras, a); pulch**er**, pulchr**a**, pulchr**um** (gražus, i).

Būdvardžių galūne **-er** vienaskaitos vardininko balsis **-e-** dažniausiai esti į t e r p t i n i s; keleto būdvardžių tas -e- yra k a m i e n i n i s (lieka visuose linksniuose), pvz.:

liber,	era,	erum	laisvas
tener,	era,	erum	švelnus
miser,	era,	erum	nelaimingas
asper,	era,	erum	šiurkštus

	Singularis			Pluralis		
	m	*f*	*n*	*m*	*f*	*n*
N.	bonus	bona	bonum	bonī	bonae	bona
V.	bone					
G.	bonī	bonae	bonī	bonōrum	bonārum	bonōrum
D.	bonō	bonae	bonō	bonīs	bonīs	bonīs
Ac.	bonum	bonam	bonum	bonōs	bonās	bona
A.	bonō	bonā	bonō	bonīs	bonīs	bonīs

§ 18.

I. Išlinksniuokite:

amicus carus — brangus draugas · annus longus — ilgi metai · liber formosus — graži knyga · discipulus probus — geras mokinys · poeta clarus — garsus poetas · vir bonus — geras vyras · adversarius perfidus — klastingas priešas · nauta impavidus — drąsus jūrininkas · periculum magnum — didelis pavojus · agricola laboriosus — darbštus valstietis · praesidium firmum — stipri apsauga.

II. Sudarykite ir parašykite lotyniškus sakinius iš kiekvienos grupės žodžių:

I. patria, discipulus, carus, amo, sovieticus, suus.
II. poeta, lego, puella, clarus, de.
III. schola, puella, in, quid, puer, ago.
IV. exemplum, placeo, pulcher, discipulus.

III. Išverskite raštu:

1. Graikų poetai yra garsūs. 2. Knygos yra tartum moksleivių ginklas. 3. Tikri draugai yra tvirta apsauga pavojuje. 4. Jūs neskaitote blogų knygų[1]. 5. Karai žmonėms (= gyventojams) yra pražūtingi. 6. Baltų dramblių[2] retai pasitaiko (= yra reti). 7. Juodoji jūra dėl dažnų vėjų yra pavojinga laivams. 8. Žvaigždžių pažinimas buvo reikalingas senovės (= senoviniams) jūreiviams. 9. Draugas turi daug[3] knygų.

IMPERFECTUM ACTIVI

(Veik. rūšies būtasis laikas)

§ 19.

1. **Imperfectum activi** turi formantą (požymį) **-ba-**, kuris įterpiamas tarp esamojo laiko kamieno ir asmeninių galūnių.

III asmenuotėje prieš formantą -ba- temos (kamieno) balsis **e** pailgėja, o IV asmenuotėje prieš formantą -ba- atsiranda -e- (pasitaiko formų ir be to -e-):

---

[1] Neiginys neveikia tiesioginio papildinio, pvz., skaitau knygą — **librum** lego, neskaitau knygos — **librum** non lego. Be to, lotyniškai neigiama tik vienu neiginiu, pvz., **nunquam deleo** — niekuomet nenaikinu.

[2] Veiksnys reiškiamas visuomet vardininko linksniu, pvz., ten yra rožių — ibi sunt **rosae**.

[3] Žodis **multi, ae, a** (daug) visuomet derinamas su daiktavardžiu, pvz., daug rožių — multae rosae, daug knygų — multi libri.

laudā-ba-m aš gyriau, girdavau
dēlē-ba-m aš naikinau, naikindavau
legē-ba-m aš skaičiau, skaitydavau
audi-ē-ba-m aš girdėjau, girdėdavau
(audī-ba-m) " "

I	II	III	IV
laudā-**ba**-m	dēlē-**ba**-m	legē-**ba**-m	audi-**ē**-**ba**-m
laudā-**bā**-s	dēlē-**bā**-s	legē-**bā**-s	audi-**ē**-**bā**-s
laudā-**ba**-t	dēlē-**ba**-t	legē-**ba**-t	audi-**ē**-**ba**-t
laudā-**bā**-mus	dēlē-**bā**-mus	legē-**bā**-mus	audi-**ē**-**bā**-mus
laudā-**bā**-tis	dēlē-**bā**-tis	legē-**bā**-tis	audi-**ē**-**bā**-tis
laudā-**ba**-nt	dēlē-**ba**-nt	legē-**ba**-nt	audi-**ē**-**ba**-nt

2. Veiksmažodžio **esse** imperfectum indicativi (tiesioginės nuosakos) turi požymį **-ā-**, įterpiamą tarp kamieno **er-** (iš **es-**) ir asmeninių galūnių:

er-**a**-m	aš buvau, būdavau	er-**ā**-mus
er-**ā**-s		er-**ā**-tis
er-**a**-t		er-**a**-nt

§ 20.

Pasakykite formas (asmenuotę, skaičių, asmenį) ir išverskite:

laudabas · legebamus · defendebatis · ornabatis · delectabant · placebant · agebatis · habebamus · eras · cantabas · scribebamus · eratis · habebatis et habetis · defendit et defendebat · videbant et vident · ornabas et ornas · agimus et agebamus.

Nusakant formas raštu, reikia išskirti sudedamąsias dalis, pvz.: scribē-bā-mus — III asmenuotės imperfecti pluralis pirmasis asmuo (mes rašėme).

FUTURUM PRIMUM ACTIVI

(Veik. rūšies būsimasis I.)

§ 21.

1. **I-sios** ir **II-sios** asmenuočių **futurum I** formantas yra **-b-**, dedamas betarpiškai po kamieno ir jungiamas su asmeninėmis galūnėmis jungiamaisiais balsiais **-i-** ir **-u-** (žr. § 11).

2. **III-sios** ir **IV-sios** asmenuočių **futurum I** formantas yra **-ē-**, kurį 1-me sing. asmenyje atstoja **-a-** (išliko archainių IV asmenuotės formų, padarytų formanto -b- pagalba, pvz., audī-b-o, tačiau klasikiniame periode jos labai retos).

3. Futūrum I veiksmažodžio **sum** padaromas be formanto: aš būsiu — **er-ō (er-i-s, er-i-t, er-i-mus, er-i-tis, er-u-nt).**

I	II	III	IV
laudā-**b**-o aš girsiu	dēlē-**b**-o	leg-**a**-m	audi-**a**-m
laudā-**b**-i-s	dēlē-**b**-i-s	leg-**ē**-s	audi-**ē**-s
laudā-**b**-i-t	dēlē-**b**-i-t	leg-**e**-t	audi-**e**-t
laudā-**b**-i-mus	dēlē-**b**-i-mus	leg-**ē**-mus	audi-**ē**-mus
laudā-**b**-i-tis	dēlē-**b**-i-tis	leg-**ē**-tis	audi-**ē**-tis
laudā-**b**-u-nt	dēlē-**b**-u-nt	leg-**e**-nt	audi-**e**-nt

§ 22.

Išasmenuokite:

a) eram — sum — ero buvau — esu — būsiu
eras — es — eris . . .

b) cantabam — canto — cantabo; cantabas — cantas — cantabis . . .

c) habebam — habeo — habebo; habebas — habes — habebis . . .

d) legebam — lego — legam; legebas — legis — leges . . .

e) audiebam — audio — audiam . . .

IMPERATIVUS

(Liepiamoji nuosaka)

§ 23.

Imperativus praesentis			
Singularis		Pluralis	
2. laudā	girk	laudā-te	girkite
2. dēlē	naikink	dēlē-te	naikinkite
2. leg-e	skaityk	leg-i-te	skaitykite
2. audī	klausyk	audī-te	klausykite
2. es	būk	es-te	būkite

1. Imperativi praesentis 2-jo vienaskaitos asmens forma sutampa su esamojo laiko kamienu (laudā-, dēlē-, lege-[1], audī).

2. Keletas labai dažnai vartojamų III asmenuotės veiksmažodžių antrajame imperativi praesentis vienaskaitos asmenyje neturi kamiengalio **-e: dic** (pa)sakyk, **duc** vesk, **fac** (pa)daryk, **fer** nešk.

§ 24.

I. Parašykite ir išverskite imperativi praesentis formas šių veiksmažodžių:

ornare, videre, discere, munire.

II. Išverskite:

1. Mokykitės. 2. Skaitykite geras ir gražias knygas. 3. Mylėkite ir ginkite savo (vestram) tarybinę Tėvynę. 4. Klausykite, ką sakau. 5. Ką dirbi, dirbk gerai. 6. Kovok dėl Tėvynės. 7. Puoškite savo mokyklą.

TREČIOJI LINKSNIUOTĖ

§ 25.

Trečiosios linksniuotės daiktavardžių yra **du** skyriai:

1. **priebalsinio** kamiengalio,
2. **i** kamiengalio.

Priebalsinio kamiengalio daiktavardžių linksniavimo pavyzdžiai

cōnsul — konsulas (kamienas consul-), vyr. gim.
nōmen — vardas (kamienas nomin-), niekatr. gim.

---

[1] III-sios priebalsinės asmenuotės esamojo laiko grynas kamienas (=šaknis) **leg-**, sudėtas su balsiu **e** sudaro vad. esamojo laiko temą (kamieną) **lege-**; tos temos paskutinis balsis **-e** dėl apofonijos (žr. § 7, 8) gali virsti **i** arba **o** (**u**). Šitie temos balsiniai kamiengaliai **-e, -i,** ir **-u** (atsiradęs iš **o**) dėl jų vaidmens kartais vadinami jungiamaisiais balsiais: jie jungia gryno kamieno priebalsį su asmeninės galūnės priebalsiu, pvz., leg**i**-s, leg**u**-nt (iš *lego-nt). Iš čia yra pavadinimai: a) **tematinė** asmenuotė, kurios formos padaromos **su** vad. jungiamaisiais balsiais ir b) **atematinė** asmenuotė **be** vad. jungiamųjų balsių, pvz., a) leg-i-t, b) es-t.

	Singularis		Pluralis	
N.	cōnsul	nōmen	cōnsulēs	nōmina
G.	cōnsul**is**	nōmin**is**	cōnsul**um**	nōmin**um**
D.	cōnsul**i**	nōmin**i**	cōnsul**ibus**	nōmin**ibus**
Ac.	cōnsul**em**	nōmen	cōnsulēs	nōmina
A.	cōnsul**e**	nōmin**e**	cōnsul**ibus**	nōmin**ibus**

§ 26.

Išlinksniuokite:

consul bonus · flos *(kam* . flor-) albus · odor varius · color iucundus · nomen clarum · orator egregius · tempus *(kam* . tempor-) pulchrum · mulier bona · homo *(kam* . homin-) probus · mos *(kam* . mor-) noxius · corpus *(kam* . corpor-) sanum · opus *(kam* . oper-) parvum.

Balsinio (i) kamiengalio linksniavimo pavyzdžiai

§ 27.

turris — bokštas (kamienas t u r r i-)
mare — jūra (kamienas m a r i-)

	Singularis		Pluralis	
N.	turris	mare	turrēs	mar**ia**
G.	turr**is**	mar**is**	turr**ium**	mar**ium**
D.	turrī	marī	turr**ibus**	mar**ibus**
Ac.	turr**im**	mare	turrēs	mar**ia**
A.	turrī	marī	turr**ibus**	mar**ibus**

§ 28.

Lyginant daiktavardžio **consul** (priebalsinio kamiengalio) linksniavimą su daiktavardžio **turris** (**-i** kamiengalio) linksniavimu, matyti, jog, be nom. sing.[1], tik t r i j ų linksnių galūnės nesutampa:

[1] Šios linksniuotės nom. sing. galūnės čia neimamos dėmesin: jos yra labai įvairios, jose dažnai ir kamiengalio nėra arba jis pakitėjęs (žr. § 30).

	consul:	turris:
Acc. sing.	**-em**	**-im**
Abl. sing.	**-e**	**-ī**
Gen. plur.	**-um**	**-ium**

Pagal šių trijų linksnių galūnes visi 3-sios linksniuotės daiktavardžiai (ir būdvardžiai) linksniavimo atžvilgiu gali būti paskirstyti į 3 grupes: **priebalsinę, balsinę** ir **mišriąją** (į šią pastarąją grupę įeina tie III linksniuotės įvairių kamiengalių daiktavardžiai, kurie turi minėtų trijų linksnių galūnes iš dalies priebalsinio tipo, iš dalies balsinio).

	I	II	III	
Acc. sing.	**-em**	**-em**	*a)* **-em**	*b)* **-im**
Abl. sing.	**-e**	**-e**	**-ī**	**-ī**
Gen. plur.	**-um**	**-ium**	**-ium**	**-ium**
	Priebals.	**Mišrioji**	**Balsinė**	

§ 29.

I. Pirmosios (**Pr**) grupės **(-em, -e, -um)** yra:

1) priebalsinio kamiengalio daiktavardžiai,

2) visi aukštesniojo laipsnio būdvardžiai,

3) išimties keliu (turėtų būti **M** grupės) šie daiktavardžiai:

senex, nis senis — **frater**, tris brolis
pater, tris tėvas — **parens**, ntis motina, tėvas
mater, tris motina — **iuvenis**, is jaunikaitis
canis, is šuo

4) išimties keliu (turėtų būti **B** grupės) šie vienos galūnės būdvardžiai:

pauper, eris beturtis — **dives**, itis turtingas
princeps, cipis pirmas — **particeps**, cipis dalyvaująs
vetus, eris senas — ir keletas kitų.

II. Antrosios **(M)** grupės **(-em, -e, -ium)** yra:

1) lygiaskiemeniai[1] daiktavardžiai galūnėmis **-es, -is,**

2) daiktavardžiai su dviem ar daugiau priebalsių prieš gen. sing. galūnę, pvz., urbs (miestas), gen. **urb**-is,

3) esamojo laiko dalyviai, pvz., laudans, ntis (giriąs).

III. Trečiosios **(B)** grupės *a)* **(-em, -ī, -ium)** yra III-sios linksniuotės nelyginamojo laipsnio būdvardžiai; grupės *b)* **(-im, -ī, -ium)** yra:

1) keli mot. gim. daiktavardžiai, kaip **turris, securis** (kirvis), **sitis** (troškulys), **tussis** (kosulys) ir kt.; be to, čia priklauso lygiaskiemeniai vardai upių ir miestų galūnėmis **-is: Albis** (Elbės upė), **Tiberis, Neapolis, Hispalis** (Sevilija);

2) niekatrosios giminės daiktavardžiai galūnėmis **-e, -al, -ar;** jų acc. sing. neturi galūnės -im (žr. § 16, 7 p.), užtat **nom. plur.** turi **i** prieš a **(-ia).** Šita niekatrosios giminės daiktavardžių nom. plur. galūnė **-ia** tinka ir niekatrosios giminės būdvardžių tam pačiam linksniui (brev**ia**).

III linksniuotės nom. sing. linksnio sudarymas

§ 30.

III linksniuotės **nom. sing.** yra dviejų tipų:

1. sigmatiškas: prie kamiengalio pridedamas garsas **s** (raidė **s** graikiškai vadinama „sigma"). Šiam tipui priklauso **vyr.** ir **mot.** giminės daiktavardžiai kamiengaliais:

a) **-i**: igni-s (ugnis), auri-s (ausis), turri-s...

b) **priebalsiniais:**

1) lūpiniais: princeps (*kam.* princip-)...

2) gomuriniais: rex (= reg-s), dux (= duc-s)...

3) dantiniais: lapis (*kam.* lapid-), aetas (*kam.* aetat-)...

4) **m-** kamiengaliu: hiem-s...

c) **s-** kamiengaliu: čia yra daiktavardžių visų trijų giminių: mos (*kam.* mor- iš mos-, žr. § 7, 9 p.);

2. asigmatiškas (be „sigmos"): čia priklauso visi III linksniuotės daiktavardžiai kamiengaliais **n-, l-, r-** visų trijų giminių: homo (*kam.* homin-), nomen (*kam.* nomin), sol, aequor, pater (*kam.* patr-) ir kt. Be to, asigmatišką vardininką turi kai kurie niekatrosios giminės daiktavardžiai **i** kamiengaliu: calcar (*kam.* calcāri-), animal (*kam.* animāli-), mare (*kam.* mari-) ir kt.

---

[1] Jei nom. ir gen. sing. turi lygų skiemenų skaičių, pvz., nu-bes, nu-bis.

Kai kurios III linksniuotės ypatybės

§ 31.

1. Pasitaiko, kad priebalsinės grupės daiktavardžiai turi gen. plur. ir pagal **B** (balsinės) grupės pavyzdį: greta **civitatum** pasitaiko **civitatium** (cīvitās, ātis pilietybės teisė; valstybė) ir kt.

Yra daiktavardžių, kurie abl. sing. turi ir su priebalsine galūne **-e** ir su balsine — **-i**, pvz., **igne** greta **igni**, **imbre** greta **imbri** (imber, bris lietus).

Esamojo laiko dalyviai, linksniuojami pagal **M** (mišriąją) grupę, abl. sing. gali turėti ir su galūne **-i**; tų dalyvių gen. plur. gali būti galūnėmis **-ium** ir **-um**.

2. Yra keletas III linksniuotės daiktavardžių kamiengaliais **-i**, **-ū** ir dvibalsiniu kamiengaliu **-ou**:

vis *f* jėga; to daiktavardžio gen. ir dat. sing. nevartojami, acc. **vim**, abl. **vī**; plur.: **vīrēs, vīrium, vīribus, vīrēs, vīribus;**

grus *f* gervė (linksniuojama pagal priebalsinį tipą: gruis, gruī, gru**em**, gru**e**; gruēs, gru**um**, gruibus, gruēs, gruibus) ir **sus** *c* kiaulė (linksniuojama taip pat pagal priebalsinį tipą, tiktai *dat. abl. plur.* greta **suibus** pasitaiko ir **sūbus**);

bos *c* jautis (*kam.* bov-): bovis, bovī, bovem, bove, bovēs, **boum, būbus,** bovēs, **būbus;**

Iuppiter *m* Jupiteris (*kam.* Iov-): Iovis, Iovī, Iovem, Iove. Forma Iuppiter yra iš **Iou**-piter (pater), o Iou = Iov-. Kamienas Iou- išvedamas iš ide. **djeu** (dangus, šviesi diena); to paties kamieno yra graikų **Zeu**-s, lietuvių **diev**-as.

3. Keleto III linksniuotės daiktavardžių linksniai padaromi iš dviejų kamienų: **iter** *n* kelias, *kam.* iter-, itiner-; iš antrojo kamieno **itiner-** padaromi visi linksniai, išskyrus nom. sing.; **supellex** *f* manta, baldai, *kam.* supellec- ir supellectil-; pirmasis kamienas **supellec-** tinka tik nom. sing. linksniui; **senex** *m* senis, *kam.* **senec-** tinka tik nom. sing. linksniui, kitų linksnių formoms imamas *kam.* **sen-**.

Trečiosios linksniuotės daiktavardžių giminė

§ 32.

Trečioji daiktavardžių linksniuotė turi visas tris gimines: vyriškąją, moteriškąją ir niekatrąją. Daiktavardžių giminė sueka-ma iš vienaskaitos vardininko galūnės.

1. **Vyriškosios** giminės daiktavardžių nom. sing. galūnės:
-ō, -or, -ōs, -er, -ex ir n e l y g i a s k i e m e n i ų **-es.**

Išimtys: a) m o t e r i š k o s i o s giminės yra daiktavardžiai galūnėmis **-dō** (išskyrus **ōrdō** — tvarka), **-gō, -iō** ir žodžiai:

caro, carnis	mėsa	**mercēs,** ēdis	uždarbis
arbor, oris	medis	**quiēs,** ētis	poilsis
lēx, lēgis	įstatymas	**seges,** etis	pasėlis

b) n i e k a t r o s i o s giminės yra šie daiktavardžiai:

ōs, ōris	burna	**os,** ossis	kaulas
ver, veris	pavasaris	**aes,** aeris	varis
cor, cordis	širdis	**aequor,** is	jūra
		iter, itineris	kelionė.

2. **Moteriškosios** giminės daiktavardžių nom. sing. galūnės:
-ās, -is, -aus, -x, -s (prieš kurį yra priebalsis) ir l y g i a s k i e m e n i ų **-es.**

Išimtys: a) v y r i š k o s i o s giminės yra žodžiai galūnėmis **-cis, -nis, -guis** ir žodžiai:

lapis, idis	akmuo	**orbis,** is	ratas
fōns, ntis	šaltinis	**mōns,** ntis	kalnas
pulvis, eris	dulkė	**collis,** is	kalva
dēns, ntis	dantis	**pōns,** ntis	tiltas
		mēnsis, is	mėnuo

b) n i e k a t r o s i o s giminės: **vās,** vāsis indas.

3. **Niekatrosios** giminės daiktavardžių nom. sing. galūnės:

-a, -e, -c,
-l, -n, -t,
-ar, -ur, -us.

Išimtys: a) v y r i š k o s i o s giminės:
sāl, is druska
sōl, is saulė

b) moteriškosios giminės yra daiktavardžiai galūnėmis **-us,** kurių gen. sing. turi galūnę **-ūtis** arba **-ūdis,** pvz., **virtūs,** virtūtis vyriškumas, **palūs,** palūdis pelkė.

Pastaba. Čia nurodytos tik svarbiausios kiekvienos giminės daiktavardžių išimtys

§ 33.

I. Išlinksniuokite:

caro ferina · arbor alta · ignis parvus · seges bona · iter longum · mensis primus · pons ligneus · mons pulcher · orbis magnus · iuvenis validus · os (oss-) firmum · aequor profundum · lex dura · quies iucunda · multitudo magna · sal albus · mater vestra.

II. Išverskite:

1. Tarybiniai kariai myli ir gina savo Tėvynę. 2. Narsus ir vikrus vadas patinka kariams. 3. Visiems žmonėms patiko ir patiks gražios spalvos. 4. Geri berniukai puošė įvairiomis gėlėmis savo mokyklą. 5. Jūrose esama įvairių gyvūnų. 6. Narsūs kariai kovojo dėl tėvynės, dėl laisvės. 7. Graikams ir romėnams buvo žinomos jūros, (esančios) tarp Italijos, Graikijos, Azijos ir Afrikos. 8. Ciceronas buvo garsus romėnų kalbėtojas.

Trečiosios linksniuotės būdvardžiai

§ 34.

Trečiosios linksniuotės būdvardžiai yra **trijų rūšių:**

1) būdvardžiai, kurie turi nom. sing. **tris** formas, kiekvienai giminei atskirą *(trijų galūnių būdvardžiai),* pvz.: **ācer, ācris, ācre** aštrus;

2) būdvardžiai, kurie turi nom. sing. **dvi** formas: vieną formą vyriškajai ir moteriškajai giminėms ir vieną niekatrajai giminei *(dviejų galūnių būdvardžiai),* pvz.: **fortis, forte** drąsus;

3) būdvardžiai, kurie turi nom. sing. **vieną** formą visoms trims giminėms *(vienos galūnės būdvardžiai),* pvz.: **fēlīx** laimingas.

Trečiosios linksniuotės būdvardžiai linksniuojami pagal grupę IIIa (žr. § 29, III):

	Singularis							
N.	ācer	ācris	ācre	fortis	forte		fēlīx	
G.		ācris			fortis		fēlīcis	
D.		ācrī			fortī		fēlīcī	
Ac.	ācrem		ācre	fortem	forte		fēlīcem	fēlīx
A.		ācrī			fortī		fēlīci	
	Pluralis							
N.	ācrēs		ācria	fortēs	fortia		fēlīcēs	fēlīcia
G.		ācrium			fortium		fēlīcium	
D.		ācribus			fortibus		fēlīcibus	
Ac.	ācrēs		ācria	fortēs	fortia		fēlīcēs	fēlīcia
A.		ācribus			fortibus		fēlīcibus	

§ 35.

Išlinksniuokite:

caput magnum · arx celebris · pars nostra · ingenium acre · dux peritus · consilium salubre · victor felix · miles celer et strenuus · copiae equestres · aedificium celebre · civis Romanus · principium grave.

KETVIRTOJI LINKSNIUOTE

u kamiengalis

§ 36.

passus — žingsnis, **cornu** — ragas

	Singularis		Pluralis	
N.	pass**us**	corn**u**	pass**ūs**	corn**ua**
G.	pass**ūs**	corn**ūs**	pass**uum**	corn**uum**
D.	pass**ui**	corn**ū**	pass**ibus**	corn**ibus**
Ac.	pass**um**	corn**u**	pass**ūs**	corn**ua**
A.	pass**ū**	corn**ū**	pass**ibus**	corn**ibus**

1. Ketvirtosios linksniuotės daiktavardžiai galūne **-us** yra v y r i š k o s i o s giminės, galūne **-u** — n i e k a t r o s i o s giminės. Yra ir keletas moteriškosios giminės daiktavardžių galūne **-us,** pvz., **domus,** ūs *f* namas, **manus,** ūs *f* ranka, būrys, **acus,** ūs *f* adata ir kt.

2. Dat. ir abl. plur. linksniuose išliko kai kur **u** kamiengalis, pvz., **lacubus** (lacus — ežeras), **quercubus** (quercus — ąžuolas).

3. Žodžio **domus** abl. sing. **domō**, o acc. plur. **domōs** (greta **domūs**). Šio žodžio yra išlikęs ir vietininkas: **domī** — namie; be to, be prielinksnių vartojami pasakymai: **domō** — iš namų, **domum** — namo, į namus.

§ 37.

I. Išlinksniuokite:

exercitus celeber · manus dextra · lacus profundus · domus vestra · cornu parvum · motus magnus · quercus fortis (stiprus) · portus idoneus · fructus pulcher.

II. Išverskite:

1. Tarybinė Armija yra mūsų Tėvynės apsauga. 2. Tarybinės Armijos kariai kovojo dėl Tėvynės laisvės; jie narsiai gynė ir gins savo Tėvynę. 3. Tarybinė Armija išlaisvino (liberavit) pavergtas Europos tautas. 4. Visi piliečiai gerbia ir myli tarybinius karius.

PENKTOJI LINKSNIUOTĖ

e kamiengalis

§ 38.

rēs — daiktas, dalykas
diēs — diena

	Singularis		Pluralis	
N.	diēs	rēs	diēs	rēs
G.	diēī	reī	diērum	rērum
D.	diēī	reī	diēbus	rēbus
Ac.	diem	rem	diēs	rēs
A.	diē	rē	diēbus	rēbus

1. Penktosios linksniuotės daiktavardžiai yra moteriškosios giminės. Tik **diēs** (diena) ir **merīdiēs** (pusiaudienis) yra vyriškosios giminės. Tačiau, jei kalbama apie konkrečią dieną, apie datą, tada ir dies būna moteriškosios gim., pvz., dies constituta — paskirta diena.

2. Ir vienaskaitą ir daugiskaitą turi tik **du** žodžiai: **rēs** ir **diēs.** Kiti V linksniuotės žodžiai turi tik vienaskaitą (jei kartais ir turi daugiskaitą, tai tik nom. ir acc.: acies — ašmenys).

3. Kamiengalis **e** galūnėje **-ei** trumpėja, jei prieš tą kamiengalį yra priebalsis: reī, fideī (fidēs — ištikimybė), bet diēī, aciēī ir kt.

4. Gen. sing. pasitaiko galūne —s: diēs (dienos).

§ 39.

I. *Išlinksniuokite:*

dies pulcher · res publica · dies constituta · species rara.

II. *Išverskite:*

1. Dienų ir naktų ilgumas nėra vienodas. 2. Mūsų krašte vasarą dienos esti ilgos, naktys — trumpos; žiemą — dienos trumpos, naktys — ilgos.

SUBSTANTIVA DEFECTIVA

§ 40.

1. **Singularia tantum** (daiktavardžiai, kurie teturi vienaskaitą).

Čia priklauso:

a) tikriniai vardai: Italia, Roma, Cicero;

b) daiktavardžiai, reiškią medžiagą: ferrum (geležis), aes (varis);

c) daiktavardžiai, reiškią abstraktines sąvokas: fides, iustitia.

Pastaba. Atskirais atvejais a) tikriniai vardai, b) medžiagos pavadinimai ir c) abstraktiniai vardai gali būti vartojami ir daugiskaitoje, jeigu a) pažymi šeimos atskirus narius arba ištisas šeimas (Catōnes — Katonai), b) pažymi daiktus, iš medžiagos padarytus (aera — variniai indai), c) vartojami konkrečia prasme (odia — neapykantos dalykai).

2. **Pluralia tantum** (daiktavardžiai, kurie teturi daugiskaitą).

Čia priklauso:

a) daugybė geografinių vardų (Athenae, Thebae, Alpes);
b) švenčių vardai (Olympia, Bacchanalia);
c) nemažas skaičius bendrinių vardų, kaip antai: arma, orum — ginklai, castra, orum — stovykla, divitiae, arum — turtas, insidiae, arum — žabangos, reliquiae, arum — palaikai, tenebrae, arum — tamsybės ir kt.

3. **Defectiva casibus** (daiktavardžiai, kurie teturi kai kuriuos linksnius): **fors** *f* — atsitikimas, abl. sing. **forte; vis, vim, vi** (žr. § 31, 2 p.), abl. sing. **sponte** — gera valia ir kt.

4. **Indeclinabilia** (nelinksniuojamieji daiktavardžiai); pvz., fas *n* — teisė, teisėtumas, nefas *n* — neteisėtumas, nusikaltimas.

SUBSTANTIVA HETEROCLITA

§ 41.

Keliolikos daiktavardžių, vad. heteroclita[1], vieni linksniai yra vienos linksniuotės, kiti — kitos; pvz., **vās,** vāsis *n* — indas, pluralis yra II linksniuotės: **vāsa, vāsōrum, vāsīs; requiēs,** requiētis *f* — poilsis, acc. sing. greta requiētem yra ir V linksniuotės requiem; **iūgerum,** ī *n* — jugeris (žemės matas), daugiskaitos linksniai yra III linksniuotės: iūgera, iūgerum, iūgeribus ir kt.

DAIKTAVARDŽIŲ GIMINĖ PAGAL PRASMĘ

§ 42.

I. **Masculina** yra vyrų, mėnesių, vėjų ir upių pavadinimai, pvz.:

agricola, ae *m*	žemdirbys	September, bris *m*	rugsėjis
consul, is *m*	konsulas	Aquilo, ōnis *m*	šiaurės vėjas
Aprilis, is *m*	balandis	Tiberis, is *m*	Tiberis

II. **Feminina** yra moterų, šalių, miestų, salų ir medžių pavadinimai, pvz.:

[1] Iš graikų „héteros" kitas ir „klísis" linksniavimas.

soror, ōris *f*	sesuo	Delus, i *f*	Delo sala
uxor, ōris *f*	žmona	populus, i *f*	topolis
Aegyptus, i *f*	Egiptas	quercus, us *f*	ąžuolas
Carthāgo, inis *f*	Kartagina	malus, i *f*	obelis
Corinthus, i *f*	Korintas	pirus, i *f*	kriaušė (medis)

III. **Neutra** yra visi nelinksniuojami daiktavardžiai, pvz., fas *n* teisėtumas, mane *n* rytas, pondo *n* svaras.

PAGRINDINĖS VEIKSMAŽODŽIO FORMOS

§ 43.

Kai kurios veiksmažodžio formos yra vadinamos **pagrindinėmis,** nes iš jų:

a) pažįstame, kurios asmenuotės yra veiksmažodis,

b) gauname veiksmažodžio kamienus, reikalingus visoms to veiksmažodžio formoms sudaryti.

Pagrindinių veiksmažodžio formų yra **keturios:**

1. **praesens indicativi**[1] **activi,**
2. **perfectum**[2] **indicativi activi,**
3. **supinum**[3]**,**
4. **infinitivus praesentis activi.**

Asmenuotės	Praesens ind. activi	Perfectum ind. activi	Supinum	Infinitivus praes. activi
I. -a kamiengaliu	laudō	laudāv-ī	laudāt-um	laudā-re
II. -e ,,	dēleō	dēlēv-ī	dēlēt-um	dēlē-re
III. priebalsiniu kamiengaliu	legō	lēg-ī	lēct-um	lege-re
IV. -i kamiengaliu	audiō	audīv-ī	audīt-um	audī-re

Veiksmažodžio **kamienų,** iš kurių padaromos visos to veiksmažodžio formos, yra **trys:**

1. esamojo laiko kamienas: **laudā-, dēlē-, leg-, audī-** (gaunamas atmetus bendraties galūnę **-re**, o 3 asmenuotėje atmetus **-ere);**

[1] tiesioginės nuosakos
[2] būtasis atliktinis laikas
[3] siekinys

2. perfekto kamienas: **laudāv-, dēlēv-, lēg-, audīv-** (gaunamas atmetus perfekto I-jo sing. asmens galūnę **-i**);

3. supino kamienas: **laudāt-, dēlēt-, lēct-, audīt-** (gaunamas atmetus supino galūnę **-um**).

PERFECTUM INDICATIVI ACTIVI

§ 44.

Perfectum indicativi activi yra vienintelė lotyniško veiksmažodžio laiko forma, turinti skirtingas asmens galūnes:

Singularis	Pluralis
-ī	**-imus**
-istī	**-istis**
-it	**-ērunt (-ēre)**

laudāv-ī	dēlēv-ī	lēg-ī	audīv-ī
laudāv-istī	dēlēv-istī	lēg-istī	audīv-istī
laudāv-it	dēlēv-it	lēg-it	audīv-it
laudāv-imus	dēlēv-imus	lēg-imus	audīv-imus
laudāv-istis	dēlēv-istis	lēg-istis	audīv-istis
laudāv-ērunt	dēlēv-ērunt	lēg-ērunt	audīv-ērunt

Perfectum parodo atliktą veiksmą: laudavi — aš pagyriau, esu pagyręs. **Imperfectum** parodo arba nebaigtą, arba dažnai pasikartojantį veiksmą: laudabam — aš gyriau, girdavau.

PLUSQUAMPERFECTUM INDICATIVI ACTIVI

§ 45.

laudāv-eram	dēlēv-eram	lēg-eram	audīv-eram
laudāv-erās	dēlēv-erās	lēg-erās	audīv-erās
laudāv-erat	dēlēv-erat	lēg-erat	audīv-erat
laudāv-erāmus	dēlēv-erāmus	lēg-erāmus	audīv-erāmus
laudāv-erātis	dēlēv-erātis	lēg-erātis	audīv-erātis
laudāv-erant	dēlēv-erant	lēg-erant	audīv-erant

Plusquamperfectum (laudaveram — aš buvau pagyręs) parodo būtąjį veiksmą, kuris įvyko a n k s č i a u už kitą būtąjį veiksmą; pvz: Romulus Remum n e c a v i t, quod Remus muros novi oppidi v i t u p e r a v e r a t — Romulas nužudė Remą, nes Remas naujo miesto sienas buvo nupeikęs („buvo nupeikęs" įvyko anksčiau už „nužudė").

FUTURUM SECUNDUM (EXACTUM) ACTIVI

§ 46.

laudāv-erō	dēlēv-erō	lēg-erō	audīv-erō
laudāv-eris	dēlēv-eris	lēg-eris	audīv-eris
laudāv-erit	dēlēv-erit	lēg-erit	audīv-erit
laudāv-erimus	dēlēv-erimus	lēg-erimus	audīv-erimus
laudāv-eritis	dēlēv-eritis	lēg-eritis	audīv-eritis
laudāv-erint	dēlēv-erint	lēg-erint	audīv-erint

Futurum secundum (laudavero — aš būsiu pagyręs) parodo būsimąjį veiksmą, kuris įvyks a n k s č i a u už kitą būsimąjį veiksmą; pvz.: ut sementem f e c e r i s, ita m e t e s — kaip būsi pasėjęs, taip ir nupiausi (Fut. II *feceris* įvyks anksčiau už Fut. I *metes).*

VEIKSMAŽODŽIO SUM, FUI, ESSE PERFECTUM, PLUSQUAMPERFECTUM IR FUTURUM II

§ 47.

Perfectum	Pluquamperfectum	Futurum II
fuī	fueram	fuerō
fuistī	fuerās	fueris
fuit	fuerat	fuerit
fuimus	fuerāmus	fuerimus
fuistis	fuerātis	fueritis
fuērunt	fuerant	fuerint

INDICATIVI ACTIVI LAIKŲ FORMŲ LENTELĖ

§ 48.

	Singularis 1	2	3	Pluralis 1	2	3
Praesens	laud(a)-	ō	s	t	mus	tis	nt
	dėle-	ō	s	t	mus	tis	nt
	leg-	ō	i-s	i-t	i-mus	i-tis	u-nt
	audi-	ō	s	t	mus	tis	u-nt
Imperfectum	laudā- dėlē-	bam	bās	bat	bāmus	bātis	bant
	leg- audi-	ē-bam	ē-bās	ē-bat	ē-bāmus	ē-bātis	ē-bant
Futurum I	laudā- dėlē-	bō	bis	bit	bimus	bitis	bunt
	leg- audi-	am	ēs	et	ēmus	ētis	ent
Perfectum	laudāv- dėlēv- lėg- audīv-	ī	istī	it	imus	istis	ērunt
Plusquam-perfectum	laudāv- dėlēv- lėg- audīv-	eram	erās	erat	erāmus	erātis	erant
Futurum II	laudāv- dėlēv- lėg- audīv-	erō	eris	erit	erimus	eritis	erint

Praesens	ind. activi	**laudo** aš giriu
Imperfectum	„ „	**laudabam** aš gyriau, girdavau
Futurum I	„ „	**laudabo** aš girsiu
Perfectum	„ „	**laudavi** aš pagyriau, esu pagyręs
Plusquamperfectum	„ „	**laudaveram** aš buvau pagyręs
Futurum II	„ „	**laudavero** aš būsiu pagyręs.

§ 49.

I. *Parašykite ir išverskite* į lietuvių kalbą *visų* indicativi activi laikų 3-čiąjį daugiskaitos asmenį šių veiksmažodžių:

aedifico *1* statyti
duco, duxi, ductum *3* vesti
fallo, fefelli, falsum *3* apgauti
promitto, misi, missum *3* pažadėti
venio, veni, ventum *4* ateiti
video, vidi, visum *2* matyti

II. *Išverskite:*

1. Etruskai iš visų pusių (undique) apsupo Romos miestą. 2. Karalius pareikalavo daug įkaitų. 3. Vaikai perplaukė upę. 4. Cezaris pasakė: atėjau, pamačiau, nugalėjau. 5. Viską, ką (omnia, quae) buvau matęs, draugui papasakojau. 6. Romos piliečiai gerbė Ciceroną, nes jis buvo išgelbėjęs tėvynę iš didelio pavojaus. 7. Vasarą buvome kaime, kur ir anksčiau esame buvę. 8. Jei gerą vardą išsaugosite, tikrai būsite laimingi. 9. Tikrieji draugai bus ištikimi, nors laimė bus tau (tibi) nepalanki. 10. Jei gerai būsite išmokę, mokytojai jus (vos) pagirs.

BŪDVARDŽIŲ LAIPSNIAVIMAS

§ 50.

1. Būdvardžių yra trys lyginamieji laipsniai: **gradus positīvus** (nelyginamasis laipsnis), **gradus comparātīvus** (aukštesnysis l.), **gradus superlātīvus** (aukščiausiasis l.).

2. *Gradus comparativus* galūnės yra **-ior** vyr. ir mot. gim. ir **-ius** niekatr. gim., o *gradus superlativus* galūnės **-issimus, -issima, -issimum.**

Visos šios galūnės yra pridedamos prie nelyginamojo laipsnio būdvardžio kamieno, gaunamo atmetus gen. sing. galūnę **-i** arba **-is;** pvz.:

longus (ilgas) — **long-ior, -ius; long-issimus, a, um**
dulcis (saldus) — **dulc-ior, -ius; dulc-issimus, a, um**

Taip pat laipsniuojami ir dalyviai, kada jie yra pavartojami būdvardžių reikšme:

amans (mylįs) — **amantior, ius; amantissimus, a, um**
doctus (mokytas) — **doctior, ius; doctissimus, a, um**

3. Būdvardžiai galūne **-er** aukščiausiajam laipsniui turi galūnę **-rimus,** pridedamą prie nelyginamojo laipsnio vaidininko; pvz.:

pulcher (gražus) — pulchrior, ius; **pulcherrimus, a, um**
acer (aštrus) — acrior, ius; **acerrimus, a, um**
asper (šiurkštus) — asperior, ius; **asperrimus, a, um**

4. Aukštesniojo laipsnio būdvardžiai linksniuojami taip, kaip 3-sios linksniuotės priebalsinio kamiengalio daiktavardžiai (žr. § 29, I, 2).

	Singularis	Pluralis
N.	longior longius	longiōrēs longiōra
G.	longiōris	longiōrum
D.	longiōrī	longiōribus
Ac.	longiōrem longius	longiōrēs longiōra
A.	longiōre	longiōribus

5. Aukščiausiojo laipsnio būdvardžiai į lietuvių kalbą gali būti verčiami dvejopai, pvz., longissimus — ilgiausias arba labai ilgas.

§ 51.

I. *Išlinksniuokite:*

oratio longissima · dux peritissimus (labai prityręs) · mare profundius · mons altissimus · nomen clarius · hostis atrocior · os (oss-) firmissimum · animal velocius.

II. *Išverskite:*

1. Aukščiausi pasaulio kalnai yra Azijoje. 2. Alpės yra aukščiausi Europos kalnai. 3. Graikų poetų vardai yra garsesni negu (quam) romėnų. 4. Garsiausias (iš) visų romėnų kalbėtojų buvo Ciceronas. 5. Vasarą naktys yra trumpesnės už (quam) dienas (nom.). 6. Romėnai buvo karingesni už graikus. 7. Seniausiais laikais persai buvo karingesni už kitas Azijos tautas. 8. Oras yra lengvesnis už vandenį. 9. Pavasaris yra maloniausias metų laikas. 10. Tėvynės meilė yra švenčiausia tarybinio piliečio pareiga.

Prie **gradus comparativus** greta **quam** su vardininku vartojamas ir vienas **ablativus** (vad. abl. comparationis — palyginimo abl.), pvz.:

a) patria carior est quam vita,
b) patria carior est vitā.

BŪDVARDŽIŲ LAIPSNIAVIMO YPATYBĖS

§ 52.

1. Šeši būdvardžiai galūnėmis **-ilis, -ile** (dviejų galūnių) aukščiausiajam laipsniui turi galūnę **-limus,** pridedamą prie nelyginamojo laipsnio kamieno:

facilis (lengvas), facilior, **facillimus**
difficilis (sunkus), difficilior, **difficillimus**
similis (panašus), similior, **simillimus**
dissimilis (nepanašus), dissimilior, **dissimillimus**
humilis (žemas), humilior, **humillimus**
gracilis (lieknas), gracilior, **gracillimus**

2. Būdvardžiai galūnėmis **-dicus, -ficus, -volus** aukštesniajam laipsniui turi galūnę **-entior (-entius),** aukščiausiajam **-entissimus, a, um:**

maledicus (piktakalbis),	**maledicentior, ius**
	maledicentissimus
magnificus (puikus),	**magnificentior, ius**
	magnificentissimus
benevolus (palankus),	**benevolentior, ius**
	benevolentissimus

3. Būdvardžiai galūne **-us** su prieš stovinčiu balsiu laipsniuojami prieveiksmių **magis** (labiau) ir **maxime** (labiausiai) pagalba, pvz.:

idoneus (patogus), magis idoneus, maxime idoneus
arduus (status), magis arduus, maxime arduus

4. Būdvardžiai, kurių lyginamieji laipsniai padaromi iš įvairių kamienų:

bonus (geras),	**melior, optimus**
malus (blogas),	**peior, pessimus**
magnus (didelis),	**maior, maximus**
parvus (mažas),	**minor, minimus**
multus (daug),	**plus**[1]**, plurimus**

5. Nepilnai laipsniuojami būdvardžiai:

a) n e t u r i gradus **positivus:**

prior pirmesnis, **primus** pirmas (iš visų)
ulterior tolimesnis, **ultimus** tolimiausias, paskutinis
propior artimesnis, **proximus** artimiausias
exterior[2] išorinis, **extremus** kraštutinis, tolimiausias
superior aukštesnis, **supremus (summus)** aukščiausias, paskutinis

b) n e t u r i gradus **superlativus:**

iuvenis (jaunas), **iunior**
senex (senas), **senior**

6. **Dives** (turtingas) aukštesniajam laipsniui g r e t a **divitior** turi **ditior,** aukščiausiajam laipsniui g r e t a **divitissimus** turi **ditissimus.**

Vetus, veteris (senas) laipsniuojamas: **vetustior, veterrimus.**

7. Esama ir n e l a i p s n i u o j a m ų būdvardžių, kaip pvz.: **albus** (baltas), **mirus** (nuostabus), **merus** (grynas), **mortalis** (mirtingas) ir kt.

§ 53.

Išverskite:

1. Kiekviena pradžia labai sunki (yra). 2. Homeras buvo garsiausias (iš) visų graikų poetų. 3. Juo (quo) taisyklė trumpesnė, juo (eo) geresnė (yra). 4. Reikalingiausi daiktai nėra reti. 5. Romulas buvo pirmasis romėnų karalius, Tarkvinijus Išdidusis — paskutinysis. 6. Gražiausias senovės šventoves ir didžiausias piramides pastatė vergai. 7. Didžiausia gamtos dovana yra sveikas protas sveikame kūne. 8. Mūsų šalis yra laimingiausia iš visų pasaulio šalių. 9. Tarybinės valstybės gerovė yra brangesnė už gyvybę.

---

[1] *sing.* vyr. ir mot. gim. n ė r a; *plur.:* **plures, plura; plurium; pluribus.**

[2] **exterior** (ir **superior**) tam tikrais atvejais turi ir gr. p o s i t i v u s: exteri, orum — svetimtaučiai; superi, orum — dangaus dievai.

ADVERBIUM

(Prieveiksmis)

§ 54.

1. Prieveiksmių forma parodo, kad jie bus kilę iš linksniuojamųjų žodžių, daiktavardžių ar būdvardžių formų. Kalbamosios formos ilgainiui dėl jų vaidmens sakinyje, kur jos buvo papildiniais ar pažyminiais, įgijo aplinkybių reikšmę ir nutraukė ryšius su linksniuojamomis formomis, pasidarė nekaitomomis. Prieveiksmiais galėjo virsti visi linksniai, išskyrus šauksminiką. Tokiuose lietuvių kalbos prieveiksmiuose, kaip „slapta, palengva, priešais" ir pan., arba rusų kalbos prieveiksmiuose „хорошо, плохо, очевидно" ir pan., negalime neįžiūrėti tam tikrų izoliuotų linksnių.

Tą pat galime stebėti ir lotynų kalboje. Juk, pvz., **partim** (iš dalies) yra ne kas kita, kaip senovinis accusativus sing. (partem), arba **iure** (teisėtai) — sen. ablativus, **vesperi** (vakare) — sen. locativus ir pan.

2. Prieveiksmiai, padaryti iš **2-sios linksniuotės būdvardžių,** turi galūnę **-ē** (atmesta būdvardžio gen. sing. galūnė ir pridėta **-ē**):

latus (platus),	gen. sing.	lat-i, **latē** plačiai
liber (laisvas)	„ „	liber-i, **liberē** laisvai
pulcher (gražus)	„ „	*pulchr-i*, **pulchrē** gražiai

3. Prieveiksmiai, padaryti iš **3-sios linksniuotės būdvardžių,** turi galūnę **-iter** (atmesta būdvardžio gen. sing. galūnė ir pridėta -iter):

suavis (saldus),	gen. sing.	suav-is, **suaviter** saldžiai
acer (aštrus),	„ „	acr-is, **acriter** aštriai
celer (greitas),	„ „	celer-is, **celeriter** greitai
felix (laimingas),	„ „	felic-is, **feliciter** laimingai

Prieveiksmiai, padaryti iš būdvardžių kamiengaliu **-nt**, turi galūnę **-er:**

diligens (uolus), gen. sing. diligent-is, **diligenter**

Pastaba 1. Iš audax (drąsus) paprastai vartojama sinkopuota forma **audacter,** iš difficilis (sunkus) — **difficulter.**

Pastaba. 2. Galūnė **-iter** pasitaiko (ypač archainėje kalboje) ir tuose prieveiksmiuose, kurie yra padaryti iš 2-sios linksniuotės būdvardžių:

firmus (tvirtas), **firmiter** (greta firmē)
largus (gausus), **largiter** (greta largē) ir kt.

4. Prieveiksmiai, kilę iš linksniuojamųjų formų:

a) iš daiktavardžių akuzatyvo:
partim — iš dalies, **furtim** — slapta ir kt.

b) iš būdvardžių akuzatyvo:
multum — daug (multus), **facile** — lengvai ir kt.

c) iš daiktavardžių ablatyvo:
numero — skaičium (numerus), **iure** — teisėtai (ius) ir kt.

d) iš senovinio lokatyvo:
heri — vakar, **domi** — namie, **domi bellique** — taikos ir karo metu, **vesperi** — vakare ir kt.

5. Prieveiksmiai galūne **-tus** (padaromi iš daiktavardžių, būdvardžių ir prielinksnių):
fundus (dugnas, pagrindas), **funditus** — iš pagrindų
divinus (dieviškas), **divinitus** — dievų valia
in (į), **intus** — viduj ir kt.

PRIEVEIKSMIŲ LAIPSNIAVIMAS

§ 55.

1. Prieveiksmių **gradus comparativus** yra toks pat, kaip niekatrosios būdvardžio giminės gradus comparativus, pvz.:
alte, **altius** (aukščiau).

Gradus superlativus yra toks pat, kaip ir būdvardžių gradus superlativus, tik turi galūnę **-ē**:
altissimus — **altissimē** (aukščiausiai).

2. Netaisyklingai laipsniuojamųjų prieveiksmių svarbiausieji yra šie:

multum (daug)	**plus**	**plurimum**
magnopere (labai)	**magis**	**maxime**
saepe (dažnai)	**saepius**	**saepissime**
diu (ilgai)	**diutius**	**diutissime**

§ 56.

Padarykite, išverskite ir išlaipsniuokite prieveiksmius:

altus · antiquus · miser · nobilis · suavis · vehemens · velox · firmus · fortis · iustus · humanus · gratus · prudens · durus · superbus · clarus · honestus · amplus.

PARTICIPIA

(Dalyviai)

§ 57.

1. **Participium praesentis activi** (esamojo laiko veikiamosios rūšies dalyvis) padaromas iš esamojo laiko kamieno, pridedant prie jo galūnę **-ns** (III ir IV asmenuotėse **-ens**). Šis dalyvis linksniuojamas pagal grupę M (žr. § 29, II, 3 p.). Į lietuvių kalbą verčiamas dalyviu arba pusdalyviu:

laudan**s**, ntis giriąs (girdamas)
delen**s**, ntis naikinąs (naikindamas)
legen**s**, ntis skaitąs (skaitydamas)
audien**s**, ntis klausąs (klausydamas)

Šito dalyvio sufiksas yra **-nt-** (lauda-**nt**-is), randamas ir lietuvių kalboje ir lengvai išskiriamas kai kuriuose linksniuose, pvz.:

giria-**nt**-į, giria-**nt**-iems, giria-**nt**-io (žemaičių tarmė).

2. **Participium perfecti passivi** (būtojo laiko neveikiamasis dalyvis) padaromas iš supino kamieno, pridedant galūnes **-us**, **-a**, **-um**. Linksniuojamas kaip pirmosios ir antrosios linksniuotės būdvardis:

laudat**us**, a, um pagirtas
delet**us**, a, um (su)naikintas
lect**us**, a, um skaitytas
audit**us**, a, um klausytas

Šitas dalyvis padaromas (pagal *istorinį* aspektą) ne iš supino kamieno, bet iš gryno (veiksmažodžio) kamieno, iš kurio padaromas ir supinas ir kitos pagrindinės formos. Šito dalyvio sufiksai yra **-to-** ir **-ta-**; taigi laudatus yra atsiradęs iš *lauda-to-s. Tuos pačius sufiksus randame ir lietuvių (ir rusų) būtojo laiko neveik. dalyviuose: skaity-ta-s (rus. битая, битый).

3. **Participium futuri activi** (būsimojo laiko veikiamasis dalyvis) padaromas iš supino kamieno, pridedant prie jo galūnes **-ūrus**, **-ūra**, **-ūrum.** Linksniuojamas kaip pirmosios ir antrosios linksniuotės būdvardis:

laudat**ūrus**, a, um girsiąs
delet**ūrus**, a, um naikinsiąs
lect**ūrus**, a, um skaitysiąs
audit**ūrus**, a, um klausysiąs

Pasitaiko, kad participium futuri activi padaromas ne iš supino kamieno; tokiais atvejais žodynuose greta supino formos dedama ir būsimojo dalyvio forma, pvz.:

iuvo padedu: sup. *iutum*, p. f. act. **iuvaturus** ir kt.

4. Trūkstamuosius dalyvius (*praes. passivi* ir *perf. activi*) pavaduoja santykiniai sakiniai:

giriamas — qui laudatur
gyręs — qui laudavit.

5. Prie dalyvių priskaitomas ir vad. **gerundivum** (reikiamybės dalyvis), kuris padaromas iš veiksmažodžio esamojo laiko kamieno, pridedant prie jo galūnes **-ndus, -nda, -ndum: laudandus, a, um** — girtinas, **legendus, a, um** — skaitytinas ir t. t.

§ 58.

I. *Padarykite ir išverskite participia* (praesentis, futuri activi ir perfecti passivi) iš veiksmažodžių:

monstro *1* rodyti
moveo, movi, motum *2* judinti
scribo, psi, ptum *3* rašyti
munio, ivi, itum *4* stiprinti

II. *Išlinksniuokite:*

discipulus discens · puella scribens · homo veniens · labor actus · opus futurum · liber legendus.

ABLATIVUS ABSOLUTUS

§ 59.

1. Participium praesentis activi ir participium perfecti passivi dažnai vartojami **ablativus absolutus** konstrukcijoje įvairioms sakinio aplinkybėms (laiko, priežasties, sąlygos, nuolaidos) reikšti.

2. Ablativus absolutus yra išskirtinė sakinio dalis, sudaryta iš linksniuojamojo žodžio ir dalyvio ablatyvų. Abl. abs. į lietuvių kalbą paprastai verčiamas naudininku su padalyviu, galininku su padalyviu (dalyviu) arba ištisu šalutiniu sakiniu tos aplinkybės, kurią reiškia abl. absolutus, ir kitaip.

3. Ablativus absolutus gali būti trejopas: a) su esamojo laiko dalyviu, b) su būtojo laiko dalyviu ir c) be dalyvio (numanomas nevartojamas veiksmažodžio esse esamojo laiko dalyvis):

a) **Tarquinio Superbo regnante** Pythagoras in Italiam venit — Tarkvinijui Išdidžiajam valdant, Pitagoras atvyko į Italiją.

b) **Regibus exactis** consules creati sunt — karalius išvijus, buvo išrinkti konsulai.

c) Natus est Augustus **Cicerone et Antonio consulibus** — Augustas gimė, konsulaujant Ciceronui ir Antonijui.

4. Šita lotyniška konstrukcija atitinka senovišką mūsų (ir slavų) *dativus absolutus* junginį (mūsų dabartinis pasakymas „jiems ateinant" yra atsiradęs iš senoviško dat. absolutus „jiems ateinantiems"). Net tų konstrukcijų pagrindinė vartojimo sąlyga tokia pati: ir lotyniškai, ir lietuviškai šitas junginys vartojamas tik tuo atveju, jei jame aptariamo asmens (ar daikto) pavadinimas yra visai savarankiškas (absolutus), nėra minimas pagrindinių (net ir antrininkių) sakinio dalių tarpe, pvz.:

fratre veniente vidi patrem —
broliui ateinant pamačiau tėvą.

Sąvokos *frater*, esančios ablativus absolutus konstrukcijoje, nėra — nei tiesiogiai, nei netiesiogiai — pagrindinio sakinio dalių tarpe. Lygiai taip ir lietuvių kalboje negalima, pvz., pasakyti: broliui ateinant, pamačiau jį (brolį)[1].

§ 60.

I. *Išverskite:*

patriā liberatā · Hannibale duce · bello confecto · oratione habita (kaip bus plur.?) · caelo sereno · viribus unitis · aperto libro · causa cognita · ianuis clausis · illotis manibus (išlinksniuokite) · ioco remoto · iunctis viribus · necessitate urgente · rebus sic stantibus (išlinksn.) · depugnato proelio venis.

II. *Išverskite:*

1. Graikai, paėmę Troją, sugrįžo namo. 2. Tėvynę išlaisvinus, kariai buvo apdovanoti pasižymėjimo ženklais (insigne, is *n*). 3. Mokykitės, draugai, sutelkę visas savo jėgas. 4. Karui pasibaigus, liaudis atstatė fašistų sugriautus miestus.

---

[1] Panašius posakius randame ir prancūzų kalboje, pvz., *la paix conclue, une insurrection éclata,* arba *ma mère étant malade, je suis resté à la maison.*

§ 61.

1. **Gerundium** (gerundis) yra veiksmažodinis (2-sios linksniuotės) daiktavardis, turįs keturis vienaskaitos linksnius:

G.	laudandī	delendī	legendī	audiendī
D.	laudandō	delendō	legendō	audiendō
Ac.	laudandum	delendum	legendum	audiendum
A.	laudandō	delendō	legendō	audiendō

2. Gerundžio ypatybės:

a) jis valdo tokį pat linksnį, kaip ir veiksmažodis, iš kurio jis yra padarytas;

b) jis, kaip ir veiksmažodis, pažymimas prieveiksmiu (ne būdvardžiu), pvz., **bene** rem **agendo** inclaruit — pagarsėjo gerais veiksmais.

3. Į lietuvių kalbą gerundis verčiamas: a) veiksmažodiniu daiktavardžiu: ars *legendi* — skaitymo menas; b) bendratimi: aptus ad *legendum* — tinkamas skaityti; c) pusdalyviu (padalyviu): discimus *legendo* — mokomės skaitydami (inter nos *loquendo* — tarp mūsų kalbant).

4. Jei prie gerundžio yra papildinys galininko linksnyje, tai gerundis paprastai paverčiamas gerundyvu (reikiamybės dalyviu): papildinio galininkas virsta gerundžio linksniu, o patsai gerundis, tapdamas gerundyvu, derinamas su buv. papildiniu, pvz.:

1) occasio **capiendi urbem** — occasio **urbis capiendae;**
2) locus **condendo** (dat.) **oppidum** — locus **oppido condendo;**
3) ad **petendum pacem** — ad **pacem petendam;**
4) in **eligendo amicos** — in **amicis eligendis** ir pan.

§ 62.

Išverskite:

1. Mokėjimas (ars) kalbėti. 2. Gyvenimo būdas. 3. Sugebėjimas (ars) tvarkyti (administrare) valstybę. 4. Kalbėti mokomės kalbėdami, rašyti — rašydami. 5. Vadas paskyrė (dico 3) dieną

stovyklai pulti (oppugno *1*). 6. Ši knyga tinka skaityti visiems. 7. Proga skaityti visuomet yra, klausyti ne visuomet. 8. Žmogaus protas minta mokymusi ir mąstymu.

PASSIVUM
(Neveikiamoji rūšis)

§ 63.

1. Asmeninės neveikiamosios rūšies **(genus passivum)** galūnės yra šios:

Singularis	Pluralis
1. **-r**	1. **-mur**
2. **-ris**	2. **-minī**
3. **-tur**	3. **-ntur**

2. **Praesens indicativi passivi** padaromas:

a) p r i d e d a n t asmenines galūnes prie balsinio kamiengalio b e t a r p i š k a i,

b) j u n g i a n t asmenines galūnes su priebalsiniu kamiengaliu j u n g i a m a i s i a i s balsiais -i, -e, -u- (žr. § 23, išnašą):

laudor aš esu giriamas, mane giria
deleor aš esu naikinamas, mane naikina
legor aš esu skaitomas, mane skaito
audior aš esu klausomas, manęs klauso

Praesens indicativi passivi			
laudo-r	dēleo-r	lego-r	audio-r
laudā-ris	dēlē-ris	leg-e-ris	audī-ris
laudā-tur	dēlē-tur	leg-i-tur	audī-tur
laudā-mur	dēlē-mur	leg-i-mur	audī-mur
laudā-minī	dēlē-minī	leg-i-minī	audī-minī
lauda-ntur	dēle-ntur	leg-u-ntur	audi-u-ntur

3. **Imperfectum** ir **futurum I passivi** turi tuos pačius formantus, kuriuos turi tų laikų *activum* (žr. § 19 ir § 21).

Imperfectum indicativi passivi			
laudā-ba-r	dēlē-ba-r	legē-ba-r	audi-ē-ba-r
laudā-bā-ris	dēlē-bā-ris	legē-bā-ris	audi-ē-bā-ris
laudā-bā-tur	dēlē-bā-tur	legē-bā-tur	audi-ē-bā-tur
laudā-bā-mur	dēlē-bā-mur	legē-bā-mur	audi-ē-bā-mur
laudā-bā-minī	dēlē-bā-minī	legē-bā-minī	audi-ē-bā-minī
laudā-ba-ntur	dēlē-ba-ntur	legē-ba-ntur	audi-ē-ba-ntur

laudabar aš buvau (būdavau) giriamas, mane gyrė (girdavo)

Futurum I passivi			
laudā-b-or	dēlē-b-or	leg-ā-r	audi-a-r
laudā-b-e-ris	dēlē-b-e-ris	leg-ē-ris	audi-ē-ris
laudā-b-i-tur	dēlē-b-i-tur	leg-ē-tur	audi-ē-tur
laudā-b-i-mur	dēlē-b-i-mur	leg-ē-mur	audi-ē-mur
laudā-b-i-minī	dēlē-b-i-minī	leg-ē-minī	audi-ē-minī
laudā-b-u-ntur	dēlē-b-u-ntur	leg-e-ntur	audi-e-ntur

laudabor aš būsiu giriamas, mane girs

§ 64.

Nusakykite ir išverskite šių veiksmažodžių formas:

mōnstrāre rodyti, **vidēre** matyti, **mittere** siųsti, **mūnīre** stiprinti

	I	II	III	IV
	monstrabant	videtis	mittebamus	muniris
	monstrabitur	videbis	mittar	muniebatis
	monstrant	vides	mittimus	munis
	monstrabatur	videbaris	mittebar	muniuntur
5	monstrabunt	videbitis	mittimini	muniemini
	monstrat	videbatis	mittebamur	munieris
	monstratur	videbimini	mittebat	muniebamini
	monstrabat	videbas	mittimur	munietur
	monstrantur	videmini	mittet	muniebas
10	monstrabantur	videbaris	mittemur	munimini
	monstrabit	videbamini	mittitur	munientur
	monstrabuntur	videris	mittemus	munitis

Nusakant formas raštu, reikia išskirti sudedamąsias dalis, pvz.:

II, 7 vidē-b-i-minī, fut. I pass. — būsite matomi (matomos)
IV, 4 mūni-u-ntur, praes. ind. pass. — jie (jos) yra stiprinami (-mos).

VEIKIAMOJO POSAKIO KEITIMAS NEVEIKIAMUOJU

§ 65.

1.

a) **Murus cingit hortum** — siena supa sodą.
b) **Hortus cingitur muro** — sodas yra supamas sienos.

Veikiamąjį posakį (a) keičiant neveikiamuoju (b), tiesioginis papildinys (hortum) virsta veiksnio vardininku (hortus), o buvęs veiksnys (murus) virsta ablatyvu (muro).

2.

a) **Magister docet pueros** — mokytojas moko berniukus.
b) **Pueri docentur a magistro** — berniukai yra mokomi mokytojo.

Jei veikiamojo posakio veiksnys parodo ne daiktą, bet asmenį (magister), iš to veiksnio gautas ablatyvas yra lydimas prielinksnio **a (ab)** ir vadinamas **ablativus auctoris** (veikėjo ablatyvas).

§ 66.

I. *Išverskite:*

1. Ji giria, jos giria; ją giria (= yra giriama), jas giria (= yra giriamos). 2. Esu berniukų šaukiamas. 3. Jai įsako (= ji yra įsakoma). 4. Joms įsako. 5. Jai buvo įsakoma, jam bus įsakoma. 6. Jūs būsite mokytojų šaukiami. 7. Miestas bus kareivių stiprinamas. 8. Esate žmonių mylimi. 9. Žmonės randa žemėje metalus; metalai yra žemėje žmonių randami. 10. Tėvynė tarybinių karių buvo ir bus labai narsiai ginama.

II. *Pakeiskite veikiamuoju posakiu* (žr. str. Triumphus Romanus, 161 psl.)

1. Triumphus ab imperatore postulabatur.
2. Magistratibus via paratur a lictoribus.
3. A nonnullis militibus praeda portatur.
4. Tota praeda a populo videbitur.
5. A militibus ducis victoriae praedicantur.

§ 67.

Šie trys s u d u r t i n i a i laikai padaromi iš **participium perfecti passivi** ir veiksmažodžio **sum** trijų formų **(praesens, imperfectum ir futurum I).**

Perfectum indicativi passivi		**Plusquamperfectum indicativi passivi**	
laudātus, a, um	sum, es, est	laudātus, a, um	eram, erās, erat
dēlētus, a, um	,, ,, ,,	dēlētus, a, um	,, ,, ,,
lēctus, a, um	,, ,, ,,	lēctus, a, um	,, ,, ,,
audītus, a, um	,, ,, ,,	audītus, a, um	,, ,, ,,
laudātī, ae, a	sumus, estis, sunt	laudātī, ae, a	erāmus, erātis, erant
dēlētī, ae, a	,, ,, ,,	dēlētī, ae, a	,, ,, ,,
lēctī, ae, a	,, ,, ,,	lēctī, ae, a	,, ,, ,,
audītī, ae, a	,, ,, ,,	audītī, ae, a	,, ,, ,,

Futurum secundum passivi

laudātus, a, um	erō, eris, erit	laudātī, ae, a	erimus, eritis, erunt
dēlētus, a, um	,, ,, ,,	dēlētī, ae, a	,, ,, ,,
lēctus, a, um	,, ,, ,,	lēctī, ae, a	,, ,, ,,
audītus, a, um	,, ,, ,,	audītī, ae, a	,, ,, ,,

§ 68.

I. *Išverskite:*

LITUANIA NOVA

Anno millesimo nongentesimo quinquagesimo decennium inde a restitutione rei publicae sovieticae Lituanorum peractum est. Quae sollemnia ab omnibus, qui laborant, incolis Lituaniae amplissime celebrata sunt.

Multi et magni sunt processus, quos populus Lituanus in rebus oeconomicis et in litteris artibusque habet. Magno bello pro Patria finito omnes, qui laborant, incolae Lituaniae suam rem publicam sovieticam summis studiis augere coeperunt. In Lituania multae fabricae exstructae sunt, quo facto hominum operariorum genus corroboratum est. Utique agricolarum condicio

mutata est, nam plurimi eorum vicinos agros in unum corpus confuderunt atque viribus unitis colere coeperunt. Quae agricolarum ad communem agrorum cultum congregationes fundi collectivi appellatae sunt. Formā rei publicae sovieticā institutā maxime litterae et artes effloruerunt. Tum primum Scientiarum Academia fundata est, scholarum numerus plurimum crevit, plurimi et pulcherrimi libri in lucem editi sunt, in theatris novae fabulae actae sunt.

Itaque libertate recuperata oppressoribus vernaculis et externis exactis magna progressio rerum Lituanarum facta est.

II. *Išverskite:*

1. Roma buvo įkurta kairiajame Tiberio krante. 2. Achilo ginklai buvo pagaminti dievo Vulkano. 3. Graikų valstybė buvo romėnų užkariauta. 4. Galų sutvirtintas miestas buvo Cezario sugriautas. 5. Romėnų legionai buvo sunaikinti aukštų kalnų tarpekliuose. 6. Miestas buvo piliečių apgintas. 7. Hektoras buvo Achilo nukautas. 8. Solono įstatymas skelbė (= buvo): kurie kovoje bus nukauti, viešai laidojami. 9. Mūsų miestai buvo tarybinių karių išvaduoti. 10. Visa Europa buvo mūsų tarybinių karių išlaisvinta nuo fašistų siaubo.

PRONOMEN

(Įvardis)

§ 69.

Lotynų k. įvardžių skyriai atitinka lietuvių k. įvardžių skyrius:

I. **Pronomina personalia** (asmeniniai)
II. **Pronomina possessīva** (savybiniai)
III. **Pronomina demonstratīva** (parodomieji)
IV. **Pronomina relatīva** (santykiniai)
V. **Pronomina interrogatīva** (klausiamieji)
VI. **Pronomina indefinīta** (nežymimieji)

§ 70.

	1 asmuo	2 asmuo	Pronomen reflexivum (sangrąžinis įv.)
	Singularis		
N.	**ego** aš	**tū** tu	— —
G.	**meī** manęs	**tuī** tavęs	**suī** savęs
D.	**mihī** man	**tibī** tau	**sibī** sau
Ac.	**mē** mane	**tē** tave	**sē** save
A.	**mē** manimi	**tē** tavimi	**sē** savimi
	Pluralis		
N.	**nōs** mes	**vōs** jūs	— —
G.	**nostrī** mūsų **nostrum** iš mūsų	**vestrī** jūsų **vestrum** iš jūsų	**suī** savęs
D.	**nōbīs** mums	**vōbīs** jums	**sibī** sau
Ac.	**nōs** mus	**vōs** jus	**sē** save
A.	**nōbīs** mumis	**vōbīs** jumis	**sē** savimi

1. Įvardžių **ego** ir **tū** nominativus paprastai vartojamas priešingumui reikšti, pvz.: ego laboro, tu ambulas — aš dirbu, o tu vaikštinėji; nos legimus, vos narratis.

2. Jei lot. **tu** visiškai panašus į liet. „tu", tai apie **ego** pasakyti negalima, kad jis būtų panašus į liet. „aš". Tačiau, istoriniu aspektu žiūrint, ir **ego** ir „aš" yra vienodos kilmės. Jų bendra indoeurop. šaknis **egh**, iš kurios kilo senovinė aisčių forma **ež** (indoeur. gh atliepia liet. ž, slavų z); iš aisčių **ež** atsirado **eš** (plg. latvių es) ir vėliau **aš**; slavai iš **egh** gavo **az** arba **jaz**, o pranykus garsui z atsirado rusų-lenkų **ja**.

3. Vietoje cum me (su manimi) sakoma **mecum**; taip pat **tecum, secum, nobiscum, vobiscum.**

4. Dažnai pasitaiko vad. sustiprintos asmeninių įvardžių formos; jos padaromos:

a) pakartojant paprastą įvardžio formą: **sese**;

b) pridedant prie paprastos formos tam tikras dalelytes: **tute** (vietoje paprasto **tu**), **egomet, semet, vosmet, mihipte** ir kt.

5. **Pronomen personale reflexivum** vartojamas tik trečiajam asmeniui žymėti (lietuvių kalboje sangrąž. įvardis „savęs, sau... tinka visiems trims asmenims: aš giriu save, jūs giriate save...): **laudo me, laudas te, laudat se; laudamus nos, laudatis vos, laudant se.**

II. PRONOMINA POSSESSIVA

§ 71.

1. **Pronomina possessiva** savo formos ir reikšmės atžvilgiu yra tikri 1 ir 2 linksniuotės būdvardžiai:

meus, a, um manas, mano — **tuus,** a, um tavas, tavo
noster, tra, trum mūsiškis, mūsų — **vester,** tra, trum jūsiškis, jūsų
suus, a, um savas, savo.

2. **Meus** ir **noster** žymi 1-jį asmenį, **tuus** ir **vester** — 2-jį, **suus** — 3-jį asmenį:

amo	fratrem	meum	amamus	fratrem	nostrum
amas	„	tuum	amatis	„	vestrum
amat	„	suum	amant	„	suum

Lietuviškai šiuo atveju visuose asmenyse vartojama „savo“: aš myliu savo brolį, tu myli savo brolį ir t.t.

III. PRONOMINA DEMONSTRATIVA

§ 72.

Parodomieji įvardžiai yra šie:

hic, haec, hoc — šitas, šita (arti *manęs)*
iste, ista, istud — tas, ta (arti *tavęs)*
ille, illa, illud — anas, ana; tas, ta (arti *jo)*
ipse, ipsa, ipsum — pats, pati
is, ea, id — jis, ji; tas, ta
idem, eadem, idem — tas pat, ta pati

Singularis						
N.	hīc	haec	hoc	ille	illa	illud
G.		huius			illīus	
D.		huic			illī	
Ac.	hunc	hanc	hoc	illum	illam	illud
A.	hōc	hāc	hōc	illō	illā	illō
Pluralis						
N.	hī	hae	haec	illī	illae	illa
G.	hōrum	hārum	hōrum	illōrum	illārum	illōrum
D.		hīs			illīs	
Ac.	hōs	hās	haec	illōs	illās	illa
A.		hīs			illīs	

Iste, a, ud ir **ipse**, a, um linksniuojami kaip ille, a, ud.

§ 73.

Išlinksniuokite:

hic homo felix · ille vir fortis · hoc nomen clarum · iste mos (mor-) tuus · ilia navis longa · haec manus firma · ille dies ater · illud cornu magnum · ista domus vestra · hoc mare altius · illud tempus pessimum · ipsum opus · hic puer pulcher bonusque.

§ 74.

Singularis						
N.	is	ea	id	īdem	éadem	idem
G.		eius			eiusdem	
D.		eī			eīdem	
Ac.	eum	eam	id	eundem	eandem	idem
A.	eō	eā	eō	eōdem	eādem	eōdem

	Pluralis					
N.	iī(eī)	eae	ea	īdem(iīdem)	eaedem	éadem
G.	eōrum	eārum	eōrum	eōrundem	eārundem	eōrundem
D.		iīs (eīs)			īsdem (eīsdem)	
Ac.	eōs	eās	ea	eōsdem	eāsdem	éadem
A.		iīs (eīs)			īsdem (eīsdem)	

Išlinksniuokite:

idem dux · ea res pulchrior · idem nomen · eadem arbor · idem homo peritus.

IV. PRONOMINA RELATIVA

§ 75.

qui, quae, quod kuris, kas
quicunque, quaecunque, quodcunque kuris nors, koks nors
quisquis, quidquid kas nors, kuris nors

	Singularis			Pluralis		
N.	quī	quae	quod	quī	quae	**quae**
G.		cuius		quōrum	quārum	quōrum
D.		cuī			quibus	
Ac.	quem	quam	quod	quōs	quās	**quae**
A.	quō	quā	quō		quibus	

1. Įvardžio **quisquis, quidquid** vartojamas tik *nom.* ir *abl.* (quoquo modo — kuriuo nors būdu).

2. Vietoj cum quo, cum qua, cum quibus dažnai sakoma **quocum, quacum, quibuscum.**

V. PRONOMINA INTERROGATIVA

§ 76.

quis? quid? kas?
qui? quae? quod? kuris?
uter? utra? utrum? katras?

	Singularis
N.	quis quid
G.	cuius
D.	cuī
Ac.	quem quid
A.	quō

VI. PRONOMINA INDEFINITA

§ 77.

Substantiva:

aliquis, aliquid kas nors

quīdam, quaedam, quiddam kažkas

quisque, quidque kiekvienas

nēmō, nihil } niekas

Adiectiva:

aliquī, aliqua, aliquod kuris nors

quīdam, quaedam, quoddam kažkoks

quisque, quaeque, quodque kiekvienas

1. Linksniuojant dalelytės **ali-, -dam, -que** nesikeičia.

2. Įvardžių **nemo** (apie asmenį) ir **nihil** (apie daiktą) linksniavimas:

	Singularis	
N.	nēmō	nihil (nīl)
G.	nūllīus (nēminis)	nūllīus reī (nihilī)
D.	nēminī (nūllī)	nūllī reī
Ac.	nēminem	nihil (nīl, nihilum)
A.	nūllō (nēmine)	nūllā rē (nihilō)

Nemo atsirado iš ne-hemo (homo); **nihil** = ne-hilum (*hīlum* reikšmė neaiški: menkas daiktas, mažmožis, plaušelis?).

§ 78.

ūnus, a, um vienas
sōlus, a, um tik vienas
tōtus, a, um visas, ištisas
alter, era, erum vienas iš dviejų, antras
uter, tra, trum katras
neuter, tra, trum nė vienas iš dviejų
ūllus, a, um koks nors
nūllus, a, um joks, nė vienas
alius, a, ud kitoks, kitas

Šitie įvardiniai būdvardžiai gen. sing. turi galūnę **-īus,** dat. sing. galūnę **-ī** v i s o m s giminėms.

§ 79.

I. *Išlinksniuokite:*

nulla civitas · tota urbs · ulla discipula · uter puer · vir solus.

II. *Išverskite:*

1. Mielai skaitysime Vergilijaus giesmes, kuriose tas garsusis romėnų poetas pasakoja apie Trojos karą. 2. Kuris iš jūsų pirmasis ateis? 3. Kuris pirmas ateis, geriausią vietą užims (=turės). 4. Ką man buvai pasakęs, tą ir pats žinojau. 5. Ne tas yra geras, kuris pats save giria, bet tas, kurį giria geri žmonės. 6. Ne visiems tas pats (pl. neutr.) naudinga: tai man, tai tau, tai kitiems tinka (aptum est). 7. Kokias knygas esi skaitęs? 8. Nieko nematei, nieko negirdėjai. 9. Niekas manęs nematė. 10. Kas (qui) nedirba, tas nevalgo. 11. Mūsų šalyje yra labai daug miškų, upių ir ežerų. 12. Mūsų tarybinėje šalyje visi piliečiai yra lygūs.

NOMEN NUMERALE

(Skaitvardis)

§ 80.

Skaitvardžiai skiriami:

a) kiekiniai **(cardinalia):** unus — vienas, duo — du . . .
b) kelintiniai **(ordinalia):** primus — pirmas, quartus — ketvirtas . . .

Skaitvardžių lentelė

Cardinalia		Ordinalia	
1.	ūnus, a, um	I	prīmus, a, um
2.	duo, duae, duo	II	secundus, a, um (alter, era,
3.	trēs, tria	III	tertius, a, um erum)
4.	quattuor	IV	quārtus
5.	quīnque	V	quīntus
6.	sex	VI	sextus
7.	septem	VII	septimus
8.	octō	VIII	octāvus
9.	novem	IX	nōnus
10.	decem	X	decimus
11.	undecim	XI	undecimus
12.	duodecim	XII	duodecimus
13.	trēdecim	XIII	tertius decimus
14.	quattuordecim	XIV	quārtus decimus
15.	quīndecim	XV	quīntus decimus
16.	sēdecim	XVI	sextus decimus
17.	septendecim	XVII	septimus decimus
18.	duodēvīgintī	XVIII	duodēvīcēsimus
19.	undēvīgintī	XIX	undēvīcēsimus
20.	vīgintī	XX	vīcēsimus
21.	vīgintī ūnus[1]	XXI	vīcēsimus prīmus[2]
22.	vīgintī duo	XXII	vīcēsimus alter
28.	duodētrīgintā	XXVIII	duodētrīcēsimus
29.	undētrīgintā	XXIX	undētrīcēsimus
30.	trīgintā	XXX	trīcēsimus
40.	quadrāgintā	XL	quadrāgēsimus
50.	quīnquāgintā	L	quīnquāgēsimus
60.	sexāgintā	LX	sexāgēsimus
70.	septuāgintā	LXX	septuāgēsimus
80.	octōgintā	LXXX	octōgēsimus
90.	nōnāgintā	XC	nōnāgēsimus
100.	centum	C	centēsimus
200.	ducentī, ae, a	CC	ducentēsimus

[1] Sakoma ir **unus et viginti.**

[2] Arba **unus et vicesimus,** alter et vicesimus.

300.	trecentī	CCC	trecentēsimus
400.	quadringentī	CCCC	quadringentēsimus
500.	quīngentī	D	quīngentēsimus
600.	sescentī	DC	sescentēsimus
700.	septingentī	DCC	septingentēsimus
800.	octingentī	DCCC	octingentēsimus
900.	nōngentī	DCCCC	nōngentēsimus
1000.	mīlle	M	mīllēsimus
2000.	duo mīlia	MM	bis mīllēsimus

§ 81.

Skaitvardžių linksniavimas

N.	ūnus	ūna	ūnum	duo	duae	duo	trēs	tria
G.		ūnīus		duōrum	duārum	duōrum		trium
D.		ūnī		duōbus	duābus	duōbus		tribus
Ac.	ūnum	ūnam	ūnum	duōs, duo	duās	duo	trēs	tria
A.	ūnō	ūnā	ūnō	duōbus	duābus	duōbus		tribus

1. **Cardinalia** nuo **quattuor** iki **ducenti** *nelinksniuojami.*

2. **Ducenti** ir toliau (iki **nongenti** įskirtinai) linksniuojami pagal pirmąją ir antrąją daiktavardžių linksniuotes.

3. **Mille** vienaskaitoje nelinksniuojamas, o daugiskaitoje **(milia)** linksniuojamas kaip **tria.** Taigi sakoma: mille milites (1 000 kareivių), duo milia militum (2 000 kareivių), cum duobus milibus militum (su 2 000 kareivių), bet: cum mille militibus.

4. **Ambo,** ambae, ambo (abu) linksniuojama kaip duo, duae, duo.

5. Sudėtiniuose **kelintiniuose** skaitvardžiuose **visi** skaičiai yra **kelintiniai,** pvz.: anno millesimo nongentesimo quinquagesimo secundo (1952-ais metais).

§ 82.

Be *cardinalia* ir *ordinalia,* yra dar dvi rečiau vartojamų skaitvardžių rūšys: 1) *distributiva* (dalybiniai) ir 2) *adverbia numeralia.*

Distributiva	Adverbia numeralia
1. singulī, ae, a po vieną	1. semel vienąsyk
2. bīnī, ae, a po du	2. bis dusyk
3. ternī (trīnī), ae, a po tris	3. ter
4. quaternī, ae, a	4. quater
5. quīnī . . .	5. quīnquiēs
6. sēnī	6. sexiēs
7. septēnī	7. septiēs
8. octōnī	8. octiēs
9. novēnī	9. noviēs
10. dēnī	10. deciēs
11. undēnī	11. undeciēs
12. duodēnī	12. duodeciēs
13. ternī dēnī . . .	13. ter deciēs . . .
18. duodēvīcēnī	18. duodēvīciēs
19. undēvīcēnī	19. undēvīciēs
20. vīcēnī	20. vīciēs
21. singulī et vīcēnī, vīcēnī singulī	21. semel et vīciēs, vīciēs semel
30. trīcēnī	30. trīciēs
40. quadrāgēnī	40. quadrāgiēs
50. quīnquāgēnī	50. quīnquāgiēs
60. sexāgēnī	60. sexāgiēs
70. septuāgēnī	70. septuāgiēs
80. octōgēnī	80. octōgiēs
90. nōnāgēnī	90. nōnāgiēs
100. centēnī	100. centiēs
101. centēnī singulī	101. centiēs semel
200. ducēnī	200. ducentiēs
300. trecēnī	300. trecentiēs
400. quadringēnī	400. quadringentiēs
500. quīngēnī	500. quīngentiēs
600. sescēnī	600. sescentiēs
700. septingēnī	700. septingentiēs
800. octingēnī	800. octingentiēs
900. nōngēnī	900. nōngentiēs
1000. singula mīlia	1000. mīliēs
2000. bīna mīlia . . .	2000. bis mīliēs . . .

Bis bīna sunt quattuor. Bis quaterna sunt octo.
Bis terna sunt sex. Ter terna sunt novem.

§ 83.

Išverskite:

1. Penki ir devyni yra keturiolika. 2. Keturiasdešimt penki ir septyniasdešimt šeši yra šimtas dvidešimt vienas. 3. Žmogus turi dvi kojas, dvi rankas, dvi ausis ir vieną galvą. 4. Dvylikos lentelių įstatymai buvo labai žiaurūs. 5. Metai turi dvyliką mėnesių; mėnuo turi trisdešimt arba trisdešimt vieną dieną; diena turi dvidešimt keturias valandas. 6. Metai turi tris šimtus šešiasdešimt penkias arba tris šimtus šešiasdešimt šešias dienas. 7. Stovykloje buvo tūkstantis raitelių ir du tūkstančiai pėstininkų. 8. Mėnuo yra dvyliktoji metų dalis. 9. Spartakas buvo nukautas 71 m. prieš mūsų erą. 10. Didžioji Spalio Revoliucija buvo 1917 metais.

SAKINIO DALIŲ DERINIMAS

§ 84.

1. Tarinys **(praedicatum)** derinamas su veiksniu **(subiectum)** tokiu pat būdu, kaip ir lietuvių kalboje (pvz., vyriškoji giminė turi pirmenybę: pater et mater eodem die mortui sunt).

2. Jeigu keli veiksniai yra daiktų pavadinimai, tarinys:

a) reiškiamas niekatrąja gimine (beneficium et iniuria inter se contraria sunt) *arba*

b) derinamas su artimiausiuoju veiksniu (oppida et vici incensi sunt; populi provinciaeque liberatae sunt).

3. Sudurtinio tarinio jungtimi **(copula)**, be veiksmažodžio **sum**, gali būti **fio, evado, maneo, videor, dicor, putor, existimor** ir kt.

4. Tiesioginio papildinio **(obiectum)** neiginys neveikia (scribo epistulam, non scribo epistulam).

5. Valdomasis pažyminys **(attributum)**, išreikštas daiktavardžiu (vienu ar su būdvardžiu), gali būti reiškiamas ir įnagininku (mulier excelso animo — kilnios dvasios moteris), vad. **ablativus qualitatis**.

6. Aplinkybės (**condiciones:** temporis, causae, modi etc.) dažniausiai paaiškina veiksmažodį (rex *crudeliter* regnabat; *duobus litigantibus* tertius gaudet).

7. Parodomasis įvardis, būdamas veiksniu, derinamas su linksniuojamąja tarinio dalimi ne tik skaičiumi ir linksniu, bet ir gimine **(congruentia inversa):**

hic est pater *meus* — tai mano tėvas
haec est mater *mea* — tai mano motina
hi sunt libri *mei* — tai mano knygos
haec est altera *victoria* — tai antroji pergalė

LINKSNIŲ VARTOJIMAS

§ 85.

I. Nominativus. Jei sakinyje yra du vardininkai (veiksnio — *nom. subiectivus* ir tarinio — *nom. praedicativus),* jie turi vieną pavadinimą — **nominativus duplex** (dvejybinis vardininkas):

Croesus *(n. sub.)* existimabatur divitissimus **rex** *(n. praed.).*

Lietuviškai nom. praedicativus reiškiamas ir įnagininku (lotyniškai tai neįmanoma): Krezas buvo laikomas turtingiausiu karalium.

II. Genetivus:

A. Su daiktavardžiais:

1. domus **patris (gen. possessivus** — nuosavybės kilmininkas); jis vartojamas ir prie **est** reikšme „pareiga, dalykas", pvz., iudicis est — teisėjo pareiga, dalykas; bet įvardžiu būna niekatrosios giminės *nominativus,* pvz., **meum est** docere, discere **tuum** — mano pareiga mokyti, tavo — mokytis;

2. amor **patris (g. subiectivus,** jei turi prasmę *pater amat*);

3. amor **patris (g. obiectivus,** jei turi prasmę *amo patrem*).

B. Su būdvardžiais (aukštesniojo ir aukščiausiojo laipsnio) ir su būdvardiškais skaitvardžiais **(gen. partitivus):** maior **Neronum** — vyresnysis Neronas; optimus **omnium;** septimus **regum.**

Šito „dalies kilmininko" vietoje būna kartais, kaip ir lietuvių kalboje, linksniai su prielinksniais, pvz., fortissimi **ex** Gallis, unus **ex** captivis ir pan.

C. Su veiksmažodžiais:

1. memento **mei** — atsimink mane (**gen. memoriae**);

2. **tanti** facio, **quanti** es dignus — tiek vertinu, kiek esi vertas (**gen. pretii**).

III. Dativus:

A. Su kai kuriais veiksmažodžiais, kurie lietuvių kalboje reikalauja kito linksnio: **parco** hosti — gailiuos priešo; **appropinquo** urbi — artinuosi prie miesto; **studeo** litteris — siekiu mokslo ir kt.

B. Su veiksmažodžiais, sudurtais su prielinksniais **ad-, in-, ob-, post-, prae-, sub-: occurro** hosti — susitinku su priešu (**d. praepositivus**).

C. Non **scholae** (**d. incommodi** — nenaudos), sed **vitae** (d. **commodi** — naudos) discimus.

D. Mihi (**d. possessivus**) est liber — turiu knygą.

E. Dativus finalis — tikslo naudininkas; šis dativus paprastai vartojamas junginy su *dat. commodi* arba *incommodi,* sudarydamas tokiu būdu vad. **dat. duplex,** pvz., hoc **tibi** (d. com.) **laudi** (d. fin.) est — tatai yra tavo garbei.

IV. Accusativus:

A. Su kai kuriais veiksmažodžiais, kurie lietuvių kalboje reikalauja kito linksnio, pvz.: **adiuvo** aliquem — padedu kam, **aequo** aliquem, aliquid — prilygstu kam, **curo** aliquid — rūpinuos kuo ir kt.: *fortes* fortuna adiuvat — *drąsuoliams* padeda laimė; nemo *Demosthenem* eloquentia aequat — niekas (savo) iškalba neprilygsta *Demostenui.*

B. Acc. obiectivus su veiksmažodžiais, sudurtais su prielinksniais **circum-, per-, trans-**: partem copiarum Helvetii id flumen **traduxerunt** — dalį kariuomenės helvetai pervedė per tą upę.

C. Acc. adverbialis: įvardžių ir būdvardžių accusativus, pavartotas prieveiksmio reikšme, pvz.: **nihil** — nieko, visai ne, **plus** — daugiau, **multum** — labai, **nimium** — per daug, daugiausia, **aliquid** — truputį, kiek nors ir kt.

D. Acc. duplex (dvejybinis):

1. asmens ir daikto prie **doceo, rogo** ir kt. Cato senex ipse **filium litteras** docuit — senis Katonas pats mokė sūnų skaityti; **hoc te** rogo — klausiu tavęs apie tai;

2. išorės objekto ir tarinio su veiksmažodžiais, kurie būdami passiva reikalauja dvejybinio vardininko: **appellare, vocare, dicere, putare, existimare** ir kt., pvz.: Cato **Siciliam** nominavit **nutricem** plebis Romanae — Katonas pavadino Siciliją romėnų liaudies maitintoja. Pasitaiko ir lietuviškai pavartoti dvejybinį galininką, pvz.: *lapę gyvą* sugavo;

3. asmens ir vietos su veiksmažodžiais, kurie reiškia „kelti iš vietos į vietą", kaip, pvz., **traduco, transporto:** Caesar **exercitum Rhenum** transportavit — Cezaris perkėlė kariuomenę per Reiną.

E. Acc. limitationis (susiaurinimo, apibūdinimo, atžvilgio): **os humerosque** deo similis — iš veido (veido atžvilgiu) ir pečių panašus į dievą. Šis accusativus vartojamas ir prie veiksmažodžio **passivi** formų (vad. *acc. graecus):* **ingenium** mollimur ab arte — menas švelnina mūsų būdą (pažodžiui: per meną minkštėjame būdo *atžvilgiu).*

V. Ablativus:

A. Tikrasis ablativus:

1. **abl. separationis** (atskyrimo): **loco** moveo — išjudinu iš vietos; **hac re** careo — to neturiu;

2. **abl. comparationis** (palyginimo): pax **bello** melior est (galima pasakyti ir taip, kaip sakoma lietuviškai: pax melior est **quam** bellum).

B. Abl. instrumentalis (įnagininkas):

1. **abl. instrumenti** (įnagio): tauri **cornibus** se defendunt;

2. **abl. causae** (priežasties): **consilio** patris id feci — tėvo patariamas tai padariau;

3. **abl. auctoris** (veikiančiojo asmens): Roma **a Romulo** condita est;

4. **abl. limitationis** (apibūdinimo, atžvilgio): **natione** Graecus — graikų tautybės; maior **vi** — stipresnis;

5. **abl. mensurae** (mato, saiko): **nihilo** minus — vis dėlto; decem **annis** post — po dešimties metų;

6. **abl. pretii** (kainos): **magno** stare — brangiai kainuoti;

7. **abl. modi** (būdo): **eo consilio** — su tokiu nusistatymu, tuo tikslu; milites **maxima fortitudine** dimicaverunt;

8. **abl. qualitatis** (kokybės): flumen **difficili transitu** — sunkiai pereinama upė; mulier **animo forti** (gali būti ir *gen. qualitatis:* femina *eximiae pulchritudinis).*

C. Abl. locativus:

1. **abl. loci** (vietos) **hoc loco, tota urbe** (be žodžių **totus** ir **locus** vartojamas prielinksnis **in** su abl.: in magna urbe).

Pastaba. Reiškiant vietą *daiktavardžiais* ***domus, rus, humus,*** *sakoma:* **domum** — namo, **domi** — namie, **domo** — iš namų; **rus** — į kaimą, **ruri** — kaime; **humi** — žemėj, ant žemės; įsidėmėtini ir šitokie pasakymai: **domi bellique** — taikos ir karo metu, **terra marique** — sausumoje ir jūroje.

Be to, miestų ir kai kurių salų vardai, klausiant *kame, kur, iš kur,* vartojami paprastai be prielinksnių: **Carthagine** — Kartaginoje, **Carthaginem** — į Kartaginą, **Carthagine** — iš Kartaginos; **Athenis** — Atėnuose, **Athenas** — į Atėnus, **Athenis** — iš Atėnų.

I ir II linksniuotės miestų vardai, vartojami vienaskaitoje, klausiant *kame,* būna *kilmininko* linksnyje: **Romae** — Romoje, **Corinthi** — Korinte.

2. **abl. temporis** (laiko): **vere** — pavasarį, **primo Punico bello.**

PRAEPOSITIO

(Prielinksnis)

§ 86.

1. Su ablatyvu eina šie prielinksniai:

ā (ab, abs) nuo: a pueris — nuo vaikystės; ab urbe condita — nuo miesto įkūrimo; abs te — nuo tavęs (absque te = be tavęs);

cōram prieš, akivaizdoje: coram genero meo — mano žento akivaizdoje;

clam slapta nuo: clam vobis — slapta nuo jūsų (pasitaiko ir accusativus: clam uxorem);

cum su: cum fratre; nobiscum;

dē apie, iš: de te fabula — apie tave pasaka; de tergo — iš užpakalio; aliquis de dis — kas nors iš dievų;

ē (ex) iš, nuo, dėl: exire ex urbe — išeiti iš miesto; ex eo die — nuo tos dienos; ex eadem causa — dėl tos pačios priežasties;

prae prieš: prae se agere — varyti prieš save (pasitaiko prasme dėl: solem prae sagittarum multitudine non videbitis — dėl daugybės strėlių nematysite saulės);

prō už, prieš, vietoje, dėl, iš, pagal: pro beneficiis reddere gratias — už gera atsidėkoti; pro castris aciem instruere — prieš stovyklą išrikiuoti kariuomenę; habere pro hostibus — laikyti priešais; pro patria — dėl tėvynės; pro rostris dicere — iš tribūnos kalbėti; pro tempore et pro re — pagal laiką ir aplinkybes;

sine be: sine te;

tenus iki, tik: aqua genu tenus alta — vanduo iki kelio; verbo tenus — tik žodžiais.

2. Su ablatyvu ir akuzatyvu:

in į, ant: in montem — į kalną; in oppido — mieste;

sub po, apačioje: sub mensam, sub mensa — po stalu; sub vesperum — į vakarą; sub ipsa profectione — paties išvykimo metu;

super (retai su ablatyvu) viršuj, ant, ties: super modum — be saiko (=virš saiko); super cenam — pietaujant (=per pietus); ligna super foco reponere — dėti malkas ant židinio.

3. Su akuzatyvu:

ad pas, prie, iki, ties: venire ad aliquem; urbs sita ad mare (prie jūros); ab angulo castrorum ad flumen — nuo stovyklos kampo iki upės; pugna ad (ties) lacum Trasumennum commissa;

adversus (adversum) prieš, priešais: adversus aliquem pugnare; adversus aedes publicas — priešais valstybinių pastatų; reverentia adversus homines (žmonių atžvilgiu);

ante prieš, pirma, iki: ante oculos; ante omnia; ante noctem;

apud pas, prie: apud aliquem esse; apud ignem; apud Asiam (= in Asia);

circum (circā) aplink, apie, dėl: terra circum axem se convertit; circa eandem horam; circa (dėl) hoc disputatum est;

citrā, cis šiapus: citra Rubiconem; cis Padum; cis dies paucos — per nedaugelį dienų; citra scelus — nenusikalstant;

clam slapta: clam me est — tai vyksta slapta nuo manęs;

contrā prieš: insula, quae contra Brundisium portum est; contra septentriones — į šiaurę;

ergā prie, atžvilgiu: meus erga te amor; me erga — mano atžvilgiu, į mane;

extrā iš lauko, iš oro, be (išskyrus): extra portam, extra provinciam; extra unum te — be tavęs vieno (= išskyrus t. v.);

infrā žemiau, po: infra caelum; infra genua; Homerus non infra Lycurgum fuit — Homeras gyveno ne vėliau už Likurgą;

inter tarp: inter homines; inter cenam — pietų metu; inter tot annos — per tiek metų;

intrā viduje: intra vallum — pylimo viduje; intra decimum diem (intra decem dies) — ne vėliau kaip dešimtą dieną;

iuxtā šalia, paliai: iuxta theatrum; iuxta finem vitae — prieš pat gyvenimo galą; iuxta praecepta — pagal taisykles;

ob dėl, už, prieš: ob eam causam; mors ei ob (prieš) oculos saepe versata est; ob aliquod emolumentum aliquid facere;

penes pas: penes me est arbitrium huius rei;

per per, dėl: per manus tradere — per rankas leisti: per deos — dėl dievų; per avaritiam — iš godumo;

post po, už, užpakaly: post cenam; post (už) terga; post me erat Aegina, ante me Megara;

praeter prošal, išskyrus: exercitum praeter urbem ducere; omnes praeter eum;

prope arti: prope oppidum castra ponere;

propter dėl, arti, paliai, iš: propter humanitatem tuam te diligo; propter Siciliam insulae Vulcaniae sunt; propter humum volitat; propter (iš) metum;

secundum pagal, tuoj po: secundum flumen (patekliui) legiones duxit; secundum proelium;

suprā ant, viršum: supra lunam; supra duos menses — daugiau kaip du mėnesiai;

trans per, anapus: trans mare; Germani trans Rhenum incolunt;

ultrā anapus, už: ultra extremum diem curas transmittere; milibus passuum duobus ultra (už) eum;

versus linkui: domum versus abiit — nuvyko namų link.

INFINITIVUS

(Bendratis)

§ 87.

	Activum	Passivum
Praesens	laudā-re girti dēlē-re lege-re audī-re	laudā-rī giriamam būti dēlē-rī leg-ī audī-rī
Perfectum	laudāv-isse dēlēv-isse lēg-isse audīv-isse	laudātus, a, um esse dēlētus, a, um esse lēctus, a, um esse audītus, a, um esse
Futurum	laudātūrus, a, um esse dēlētūrus, a, um esse lēctūrus, a, um esse audītūrus, a, um esse	laudātum īrī[1] dēlētum īrī lēctum īrī audītum īrī

Veiksmažodžio **sum** inf.: **esse, fuisse, futurus, a, um esse**

1. Lotynų kalboje **infinitivus** vartojamas taip pat, kaip ir lietuvių kalboje; tik sudurtinėse bendraties formose mūsų naudininkas lotyniškai reiškiamas galininku: *pagirtam* būti — *laudatum* esse.

Toks linksniuojamojo žodžio galininkas lotynų kalboje dažnai šliejasi ir prie ištisinių bendraties formų, sudarydamas su bendratimi vad. **accusativus cum infinitivo** konstrukciją, kuri eina sakiny išplėstiniu papildiniu (kartais veiksniu). Panašias konstrukcijas pastebime ir kitose kalbose, pvz., prancūzų — je **le** vois **venir**, arba vokiečių — ich sehe **ihn gehen**, kur taip pat išplėstinį papildinį sudaro galininkas su bendratimi[2].

---

[1] **Inf. fut. passivi** sudaromas iš **supinum I** ir žodelio **iri**, todėl ta pati forma tinka visoms giminėms ir skaičiams.

[2] Plg. anglų: I believed **him to be** present.

Accusativus cum infinitivo konstrukcija verčiama į lietuvių kalbą įvairiai: a) padalyviu su galininku, b) ištisiniu šalutiniu sakiniu, kartais c) dar kitaip:

a) video vos nescire — matau jus nežinant;

b) scio hostes a militibus nostris victos esse — žinau, kad priešai buvo mūsų kareivių nugalėti;

c) legem brevem esse oportet — įstatymas turi būti trumpas.

2. **Accusativus cum infinitivo** konstrukcija turi iš viso šešis pavidalus (pagal bendraties formų skaičių):

Scio Graecos	vincere	(1)	žinau,	kad	graikai	nugali
	vicisse	(2)	,,	,,	,,	nugalėjo
	victuros esse	(3)	,,	,,	,,	nugalės
Scio Graecos	vinci	(4)	,,	,,	,,	yra nugalimi
	victos esse	(5)	,,	,,	,,	buvo nugalėti
	victum iri	(6)	,,	,,	,,	bus nugalėti

3. Sakinio papildiniu **acc. c. infinitivo** būna po:

a) verba **sentiendi** (matyti, girdėti, tikėti, manyti, žinoti . . .): *video, audio, credo, puto, scio, censeo, sentio, spero, intellego, iudico* ir kt.

b) verba **dicendi** (sakyti, pranešti, teigti, prisipažinti . . .): *dico, nuntio, affirmo, fateor, respondeo, narro, demonstro* ir kt.

c) verba **affectuum** (džiaugtis, liūdėti, stebėtis . . .): *gaudeo, doleo, miror, queror* ir kt.

d) verba **voluntatis** (norėti, drausti, leisti . . .): *volo, veto, nolo, malo, prohibeo, iubeo, cupio* ir kt.

4. Sakinio veiksniu **acc. c. infinitivo** būna:

a) prie daiktavardžių ir niekatrosios giminės būdvardžių su est: *tempus est, opus est, fas est, spes est, iustum est, apertum est, honestum est* ir kt.

b) po beasmenių pasakymų (aišku, žinoma, reikia . . .): *apparet, constat, oportet, decet, dedecet, placet, interest* ir kt.

5. Įsidėmėtinos yra šios acc. c. inf. vartojimo ypatybės:

A. Trečiojo asmens įvardis, pažymintis sakinio veiksnį, reiškiamas *pronomen reflexivum:*

tėvas pasakė, kad **jis** (t ė v a s) tatai padarys — pater dixit **se** hoc facturum esse;
(bet: tėvas pasakė, kad *jis* (k a s k i t a s) tatai padarys — pater dixit *eum* hoc facturum esse).

B. Sudurtinė bendraties dalis *esse* dažnai išleidžiama: spero te venturum — tikiuos, kad ateisi.

C. P a l y g i n a m i e j i sakiniai, kurių tarinys nėra paminėtas, priklausydami acc. c. infin. konstrukcijai, savo v e i k s n į reiškia g a l i n i n k u, pvz.:

Ariovistus dixit se prius in Galliam venisse, quam p o p u l u m R o m a n u m — Ariovistas pasakė, kad jis pirmiau esąs atėjęs į Galiją, negu romėnų tauta.

§ 88.

I. *Iš A ir B pasakymų parašykite vieną sakinį, paversdami B acc. c. inf. junginiu ir visur palikdami tą patį laiką:*

1. A) Videmus	B) Agricola arat
2. A) Vides	B) Agricola aravit
3. A) Scio	B) Tu venies
4. A) Videmus	B) Agri ab agricolis arantur
5. A) Vides	B) Agri arati sunt
6. A) Scio	B) Libri a nobis legentur
7. A) Galli affirmant	B) Ariovistus magna tributa postulat
8. A) Legimus	B) Suebi a Caesare superati sunt
9. A) Male vivunt, qui putant	B) Ii semper vivent
10. A) Pater negavit	B) Is (pater) hoc fecit
11. A) Pater negavit	B) Is (filius) litteras scripsit
12. A) Filius dicit	B) Litterae a patre scribentur

II. *Išverskite:*

1. Mes matome, kad mergaitės dabar stropiau mokosi. 2. Ar tu žinai, kad mes vakar buvome teatre? 3. Aš laikau tave savo draugu (aš manau, kad tu esi mano draugas). 4. Senovės rašytojai pasakoja, kad Roma buvusi įkurta Romulo. 5. Tikimės, kad mūsų miestas bus gražiai papuoštas. 6. Visi žino, kad tarybinė

šalis yra liaudies mylima. 7. Žinome, kad tarybinė liaudis myli savo Tėvynę. 8. Jūs visi žinote, kad mokotės ne mokyklai, bet gyvenimui. 9. Moksleivės pasižadėjo mokytojui kasdien ateiti (= kad jos ateis) į mokyklą.

§ 89.

Jei veiksmažodis, po kurio būna *acc. c. inf.*, vartojamas n e v e i k i a m ą j a rūšimi, tai buvęs papildinys (accusativus) virsta v e i k s n i u, ir tokiu būdu gaunamas **nominativus cum infinitivo** junginys:

1. Dicunt **Homerum** caecum fuisse — jie sako, kad Homeras buvęs aklas;
   Homerus caecus fuisse dicitur — sako, kad Homeras buvęs aklas.
2. Video te sedere — matau, kad tu sėdi;
   sedere videris — atrodo, kad tu sėdi.

Nominativus cum infinitivo vartojamas dažniausiai su šiais veiksmažodžiais:

videor (videris, videtur . . .) — atrodo, kad aš (kad tu, jis . . .)

dicor (diceris, dicitur . . .) — sako, kad aš (kad tu, jis . . .)

iubeor (iuberis, iubetur . . .) — man (tau, jam . . .) įsako

vetor (vetaris, vetatur . . .) — man (tau, jam . . .) draudžia

traditur (traduntur) — pasakoja, kad jis, ji (jie, jos).

§ 90.

I. *Paverskite nom. cum inf. junginiu šias acc. c. inf. konstrukcijas:*

1. Tradunt Homerum Lycurgi temporibus vixisse.
2. Multos idem facturos esse dicunt.
3. Existimant Aristidem omnium iustissimum fuisse.
4. Nuntiabant pontem in Hibero effectum esse.
5. Amulius iussit Romulum ad Tiberim exponere.
6. Tradunt Helvetios gentem bellicosissimam fuisse.

II. *Išverskite:*

GEGUŽĖS PIRMOJI

Gegužės Pirmoji[1] yra tarptautinio proletarų solidarumo manifestacija.

Dar praėjusiame šimtmetyje visų šalių darbininkai nusprendė kasmet švęsti Gegužės Pirmąją. Tai buvo padaryta 1889 metais Paryžiuje[2], visų šalių darbininkų socialistų kongrese.

Gegužės Pirmoji — pavasario šventė: iš žiemos miego pabunda gamta, miškai ir laukai sužaliuoja[3], pievos ir kloniai pasipuošia gėlėmis, saulė pradeda labiau šildyti; žmonės mato, kad pavasarį visur pilna gyvybės ir vilties, visur pilna judėjimo ir džiaugsmo.

Darbininkai nutarė savo šventę švęsti pavasarį, nes buvo (tvirtai) įsitikinę, jog jie neša žmonijai pavasarį — išsilaisvinimą iš kapitalistų jungo.

Gegužės Pirmosios šventė buvo skirta ne poilsiui, ne šokiams bei pasilinksminimams, bet politinei demonstracijai[4]. Rusijos miestų darbininkai[5] pradėjo vieningai švęsti savo šventę; demonstracijų dalyvių skaičius kasmet augo: 1912 metais per Gegužės Pirmąją demonstravo[6] iki 400 000 darbininkų. Carizmas[7] pajuto priartėjus didelį pavojų.

Prieš Spalio Revoliuciją Gegužės Pirmoji buvo kovos prieš carizmą ir kapitalizmą priemonė ir mokykla. Dabar, mūsų Tarybinėje Tėvynėje, Gegužės Pirmąją žmonės demonstruoja savo džiaugsmą ir laimę. Tarybiniai žmonės su pasitikėjimu žiūri į šviesų komunistinį rytojų. Jie mato, kad šiandien jie gyvena geriau negu vakar, kad rytoj gyvens geriau, negu šiandien gyvena.

Kapitalizmo šalyse darbo žmonės[8] jaučia, kad jų gyvenimas rytoj bus blogesnis negu šiandien. Dėl to Gegužės Pirmąją ka-

---

[1] Kalendae Maiae
[2] Lutetia Parisiorum
[3] viresco, virui *3*
[4] demonstratio politica
[5] operarii urbani
[6] demonstro *1*
[7] carismus, i *m*
[8] darbininkai

pitalistinių šalių darbo žmonės demonstruoja savo neapykantą kapitalistinei santvarkai. Per šią šventę jie tikisi, kad kada nors, gal būt ir labai greit, ir jie nutrauks kapitalistinius pančius ir sukurs naują socialistinį gyvenimą, kaip yra padarę Tarybų Sąjungos dirbantieji 1917 metais.

Gegužės Pirmąją Tarybų Sąjungos darbo žmonės demonstruoja savo pasiryžimą visomis jėgomis kovoti su karo kurstytojais[1] ir apginti taiką (= pasiryžimą, kad kovos . . .). Kapitalistinių šalių dirbantieji į Tarybų Sąjungą žiūri kaip į taikos tvirtovę ir tiki, kad taika bus apginta.

CONIUNCTIVUS

(Tariamoji nuosaka)

Tariamosios nuosakos formų sudarymas

§ 91.

Coniunctivus yra keturių laikų:

praesens, imperfectum, perfectum ir plusquamperfectum.

Visi vientisiniai tariamosios nuosakos laikai sudaromi iš esamojo arba būtojo laiko (perfekto) kamieno, o sudurtiniai — iš part. perf. pass. ir pagalbinio veiksmažodžio e s s e formų.

1. **Praesens coniunctivi** sudaromas iš *esamojo laiko* kamieno:
   a) I asmenuotės veiksmažodžiams p a k e i č i a n t kamiengalio balsį **-ā** formantu **-ē-** ir p r i d e d a n t asmenines veikiamosios arba neveikiamosios rūšies galūnes;
   b) II, III ir IV asmenuočių veiksmažodžiams p r i d e d a n t prie kamieno formantą **-ā-** ir asmenines veikiamosios arba neveikiamosios rūšies galūnes.

2. **Imperfectum coniunctivi** sudaromas iš *esamojo laiko* kamieno p r i d e d a n t prie jo formantą **-rē-** (kilusį iš **-sē-**)[2] ir asmenines veikiamosios arba neveikiamosios rūšies galūnes.

---

[1] concitator, propagator

[2] Elementarinėje gramatikoje sakoma, kad *impf. coni.* sudaromas iš *inf. praes. act.* pridedant asmenines galūnes, bet toks aptarimas neatitinka tikrovę: *inf.* praes. act. galūnės **-re** *balsis* **-e** *yra trumpas, o impf. coni. formanto* **-ē** yra ilgas (plg. laudarēmus).

3. **Perfectum coniunctivi activi** sudaromas iš *perfekto* kamieno p r i d e d a n t prie jo formantą **-erĭ-** (kilusį iš **-esi-**) ir asmenines veikiamosios rūšies galūnes.

4. **Plusquamperfectum coniunctivi activi** sudaromas iš *perfekto* kamieno p r i d e d a n t prie jo formantą **-issē-** ir asmenines veikiamosios rūšies galūnes.

5. Perfectum ir plusquamperfectum **coniunctivi passivi** sudaromi panašiai kaip ir tų laikų **indicativus passivi,** būtent, iš **participium perfecti passivi** ir pagalbinio veiksmažodžio **esse praesens** arba **imperfectum coniunctivi.**

Veiksmažodžio e s s e coniunctivus:

Praesens	Imperfectum	Perfectum	Plusquamperfectum
sim	essem	fuerim	fuissem
sīs	essēs	fueris	fuissēs
sit	esset	fuerit	fuisset
sīmus	essēmus	fuerimus	fuissēmus
sītis	essētis	fueritis	fuissētis
sint	essent	fuerint	fuissent

§ 92.

Nusakykite formas ir išverskite šiuos žodžius:

monstramus, scribamus, muniveris
movemus, monstremus, muniaris
scribetis, monstretis, muniris
scribat, scribet, scribit, monstrabit
moves, moveas, moveris, movearis
muniam, scribam, monstrabam, videam
mittimus, mittemus, mittamus
mittantur, monstrantur, audientur
scribentur, monstrentur, moventur
scribit, monstrabit, moveamur
moveberis, scriberis, monstrabaris
muniverint, scripsissent, moverunt

Activum

Indicativus

Praesens	laudō	dēle-ō	leg-ō	audi-ō
	laudā-s	dēlē-s	leg-i-s	audī-s
	lauda-t	dēle-t	leg-i-t	audi-t
	laudā-mus	dēlē-mus	leg-i-mus	audī-mus
	laudā-tis	dēlē-tis	leg-i-tis	audī-tis
	lauda-nt	dēle-nt	leg-u-nt	audi-u-nt
Imperfectum	laudā-ba-m	dēlē-ba-m	leg-ē-ba-m	audi-ē-ba-m
	laudā-bā-s	dēlē-bā-s	leg-ē-bā-s	audi-ē-bā-s
	laudā-ba-t	dēlē-ba-t	leg-ē-ba-t	audi-ē-ba-t
	laudā-bā-mus	dēlē-bā-mus	leg-ē-bā-mus	audi-ē-bā-mus
	laudā-bā-tis	dēlē-bā-tis	leg-ē-bā-tis	audi-ē-bā-tis
	laudā-ba-nt	dēlē-ba-nt	leg-ē-ba-nt	audi-ē-ba-nt
Futurum I	laudā-b-ō	dēlē-b-ō	leg-a-m	audi-a-m
	laudā-b-i-s	dēlē-b-i-s	leg-ē-s	audi-ē-s
	laudā-b-i-t	dēlē-b-i-t	leg-e-t	audi-e-t
	laudā-b-i-mus	dēlē-b-i-mus	leg-ē-mus	audi-ē-mus
	laudā-b-i-tis	dēlē-b-i-tis	leg-ē-tis	audi-ē-tis
	laudā-b-u-nt	dēlē-b-u-nt	leg-e-nt	audi-e-nt
Perfectum	laudāv-ī	dēlēv-ī	lēg-ī	audīv-ī
	laudāv-istī	dēlēv-istī	lēg-istī	audīv-istī
	laudāv-it	dēlēv-it	lēg-it	audīv-it
	laudāv-imus	dēlēv-imus	lēg-imus	audīv-imus
	laudāv-istis	dēlēv-istis	lēg-istis	audīv-istis
	laudāv-ērunt[1]	dēlēv-ērunt	lēg-ērunt	audīv-ērunt
Plusquamperf.	laudāv-era-m	dēlēv-era-m	lēg-era-m	audīv-era-m
	laudāv-erā-s	dēlēv-erā-s	lēg-erā-s	audīv-erā-s
	laudāv-era-t	dēlēv-era-t	lēg-era-t	audīv-era-t
	laudāv-erā-mus	dēlēv-erā-mus	lēg-erā-mus	audīv-erā-mus
	laudāv-erā-tis	dēlēv-erā-tis	lēg-erā-tis	audīv-erā-tis
	laudāv-era-nt	dēlēv-era-nt	lēg-era-nt	audīv-era-nt
Futurum II	laudāv-er-ō	dēlēv-er-ō	lēg-er-ō	audīv-er-ō
	laudāv-eri-s	dēlēv-eri-s	lēg-eri-s	audīv-eri-s
	laudāv-eri-t	dēlēv-eri-t	lēg-eri-t	audīv-eri-t
	laudāv-eri-mus	dēlēv-eri-mus	lēg-eri-mus	audīv-eri-mus
	laudāv-eri-tis	dēlēv-eri-tis	lēg-eri-tis	audīv-eri-tis
	laudāv-eri-nt	dēlēv-eri-nt	lēg-eri-nt	audīv-eri-nt

aš giriu
aš gyriau, girdavau
aš girsiu
aš pagyriau
aš buvau pagyręs
aš būsiu pagyręs

[1] Perf. 3-me daugiskaitos asmenyje gali būti ir galūnė **-ēre.**

Passivum

Indicativus

aš esu giriamas	laudo-r laudā-ris laudā-tur laudā-mur laudā-minī lauda-ntur	dēle-o-r dēlē-ris dēlē-tur dēlē-mur dēlē-minī dēle-ntur	leg-o-r leg-e-ris leg-i-tur leg-i-mur leg-i-minī leg-u-ntur	audi-o-r audī-ris audī-tur audī-mur audī-minī audi-u-ntur
aš buvau giriamas	laudā-ba-r laudā-bā-ris[1] laudā-bā-tur laudā-bā-mur *laudā-bā-minī* laudā-ba-ntur	dēlē-ba-r dēlē-bā-ris dēlē-bā-tur dēlē-bā-mur *dēlē-bā-minī* dēlē-ba-ntur	leg-ē-ba-r leg-ē-bā-ris leg-ē-bā-tur leg-ē-bā-mur *leg-ē-bā-minī* leg-ē-ba-ntur	audi-ē-ba-r audi-ē-bā-ris audi-ē-bā-tur audi-ē-bā-mur *audi-ē-bā-minī* audi-ē-ba-ntur
aš būsiu giriamas	laudā-b-o-r laudā-b-e-ris[1] laudā-b-i-tur laudā-b-i-mur laudā-b-i-minī laudā-b-u-ntur	dēlē-b-o-r dēlē-b-e-ris dēlē-b-i-tur dēlē-b-i-mur dēlē-b-i-minī dēlē-b-u-ntur	leg-a-r leg-ē-ris leg-ē-tur leg-ē-mur leg-ē-minī leg-e-ntur	audi-a-r audi-ē-ris audi-ē-tur audi-ē-mur audi-ē-minī audi-e-ntur
aš esu pagirtas	laudāt-us, a, um { sum / es / est	dēlēt-us, a, um { sum / es / est	lēct-us, a, um { sum / es / est	audīt-us, a, um { sum / es / est
	laudāt-ī, ae, a { sumus / estis / sunt	dēlēt-ī, ae, a { sumus / estis / sunt	lēct-ī, ae, a { sumus / estis / sunt	audīt-ī, ae, a { sumus / estis / sunt
aš buvau pagirtas	laudāt-us, a, um { eram / erās / erat	dēlēt-us, a, um { eram / erās / erat	lēct-us, a, um { eram / erās / erat	audīt-us, a, um { eram / erās / erat
	laudāt-ī, ae, a { erāmus / erātis / erant	dēlēt-ī, ae, a { erāmus / erātis / erant	lēct-ī, ae, a { erāmus / erātis / erant	audīt-ī, ae, a { erāmus / erātis / erant
aš būsiu pagirtas	laudāt-us, a, um { erō / eris / erit	dēlēt-us, a, um { erō / eris / erit	lēct-us, a, um { erō / eris / erit	audīt-us, a, um { erō / eris / erit
	laudāt-ī, ae, a { erimus / eritis / erunt	dēlēt-ī, ae, a { erimus / eritis / erunt	lēct-ī, ae, a { erimus / eritis / erunt	audīt-ī, ae, a { erimus / eritis / erunt

[1] Neveik. rūšyje vietoj galūnės **-ris** gali būti ir galūnė **-re** (išskyrus praes.).

Activum

Coniunctivus

Praesens	laude-m	dēle-a-m	leg-a-m	audi-a-m
	laudē-s	dēle-ā-s	leg-ā-s	audi-ā-s
	laude-t	dēle-a-t	leg-a-t	audi-a-t
	laudē-mus	dēle-ā-mus	leg-ā-mus	audi-ā-mus
	laudē-tis	dēle-ā-tis	leg-ā-tis	audi-ā-tis
	laude-nt	dēle-a-nt	leg-a-nt	audi-a-nt
Imperfectum	laudā-re-m	dēlē-re-m	leg-e-re-m	audī-re-m
	laudā-rē-s	dēlē-rē-s	leg-e-rē-s	audī-rē-s
	laudā-re-t	dēlē-re-t	leg-e-re-t	audī-re-t
	laudā-rē-mus	dēlē-rē-mus	leg-e-rē-mus	audī-rē-mus
	laudā-rē-tis	dēlē-rē-tis	leg-e-rē-tis	audī-rē-tis
	laudā-re-nt	dēlē-re-nt	leg-e-re-nt	audī-re-nt
Perfectum	laudāv-eri-m	dēlēv-eri-m	lēg-eri-m	audīv-eri-m
	laudāv-eri-s	dēlēv-eri-s	lēg-eri-s	audīv-eri-s
	laudāv-eri-t	dēlēv-eri-t	lēg-eri-t	audīv-eri-t
	laudāv-eri-mus	dēlēv-eri-mus	lēg-eri-mus	audīv-eri-mus
	laudāv-eri-tis	dēlēv-eri-tis	lēg-eri-tis	audīv-eri-tis
	laudāv-eri-nt	dēlēv-eri-nt	lēg-eri-nt	audīv-eri-nt
Plusquamperf.	laudāv-isse-m	dēlēv-isse-m	lēg-isse-m	audīv-isse-m
	laudāv-issē-s	dēlēv-issē-s	lēg-issē-s	audīv-issē-s
	laudāv-isse-t	dēlēv-isse-t	lēg-isse-t	audīv-isse-t
	laudāv-issē-mus	dēlēv-issē-mus	lēg-issē-mus	audīv-issē-mus
	laudāv-issē-tis	dēlēv-issē-tis	lēg-issē-tis	audīv-issē-tis
	laudāv-isse-nt	dēlēv-isse-nt	lēg-isse-nt	audīv-isse-nt

Imperativus

Praes.	laudā	dēlē	leg-e	audī
	laudā-te	dēlē-te	leg-i-te	audī-te
Futurum	laudā-tō	dēlē-tō	leg-i-tō	audī-tō
	laudā-tō	dēlē-tō	leg-i-tō	audī-tō
	laudā-tōte	dēlē-tōte	leg-i-tōte	audī-tōte
	lauda-ntō	dēle-ntō	leg-u-ntō	audi-u-ntō

Infinitivus

Praes.	laudā-re	dēlē-re	leg-e-re	audī-re
Perf.	laudāv-isse	dēlēv-isse	lēg-isse	audīv-isse
Fut.	laudāt-ūrus, a, um esse	dēlēt-ūrus, a, um esse	lēct-ūrus, a, um esse	audīt-ūrus, a, um esse

Participium

Praes.	laudā-ns, antis	dēlē-ns, entis	leg-ē-ns, entis	audi-ē-ns, entis
Fut.	laudāt-ūrus, a, um	dēlēt-ūrus, a, um	lēct-ūrus, a, um	audīt-ūrus, a, um

Passivum

Coniunctivus

Praesens	laude-r laudē-ris laudē-tur laudē-mur laudē-minī laude-ntur	dēle-a-r dēle-ā-ris dēle-ā-tur dēle-ā-mur dēle-ā-minī dēle-a-ntur	leg-a-r leg-ā-ris leg-ā-tur leg-ā-mur leg-ā-minī leg-a-ntur	audi-a-r audi-ā-ris audi-ā-tur audi-ā-mur audi-ā-minī audi-a-ntur
Imperfectum	laudā-re-r laudā-rē-ris laudā-rē-tur laudā-rē-mur laudā-rē-minī laudā-re-ntur	dēlē-re-r dēlē-rē-ris dēlē-rē-tur dēlē-rē-mur dēlē-rē-minī dēlē-re-ntur	leg-e-re-r leg-e-rē-ris leg-e-rē-tur leg-e-rē-mur leg-e-rē-minī leg-e-re-ntur	audī-re-r audī-rē-ris audī-rē-tur audī-rē-mur audī-rē-minī audī-re-ntur
Perfectum	laudāt-us, a, um sim / sīs / sit laudāt-ī, ae, a sīmus / sītis / sint	dēlēt-us, a, um sim / sīs / sit dēlēt-ī, ae, a sīmus / sītis / sint	lēct-us, a, um sim / sīs / sit lēct-ī, ae, a sīmus / sītis / sint	audīt-us, a, um sim / sīs / sit audīt-ī, ae, a sīmus / sītis / sint
Plusquamperf.	laudāt-us, a, um essem / essēs / esset laudāt-ī, ae, a essēmus / essētis / essent	dēlēt-us, a, um essem / essēs / esset dēlēt-ī, ae, a essēmus / essētis / essent	lēct-us, a, um essem / essēs / esset lēct-ī, ae, a essēmus / essētis / essent	audīt-us, a, um essem / essēs / esset audīt-ī, ae, a essēmus / essētis / essent

Imperativus

Praes.	—	—	—	—
Fut.	—	—	—	—

Infinitivus

Praes.	laudā-rī	dēlē-rī	leg-ī	audī-rī
Perf.	laudāt-us, a, um esse	dēlēt-us, a, um esse	lēct-us, a, um esse	audīt-us, a, um esse
Fut.	laudāt-um īrī	dēlēt-um īrī	lēct-um īrī	audīt-um īrī

Participium

Perf.	laudāt-us, a, um	dēlēt-us, a, um	lēct-us, a, um	audīt-us, a, um
Ger.	lauda-ndus, a, um	dēle-ndus, a, um	leg-e-ndus, a, um	audi-e-ndus, a, um

§ 94.

Veiksmažodžio s u m, f u i, e s s e (būti) asmenavimo lentelė

Indicativus	Coniunctivus	Indicativus	Coniunctivus
Praesens		Perfectum	
sum	sim	fuī	fuerim
es	sīs	fuistī	fueris
est	sit	fuit	fuerit
sumus	sīmus	fuimus	fuerimus
estis	sītis	fuistis	fueritis
sunt	sint	fuērunt	fuerint
Imperfectum		Plusquamperfectum	
eram	essem	fueram	fuissem
erās	essēs	fuerās	fuissēs
erat	esset	fuerat	fuisset
erāmus	essēmus	fuerāmus	fuissēmus
erātis	essētis	fuerātis	fuissētis
erant	essent	fuerant	fuissent

Futurum I	Futurum II	Infinitivus	
erō	fuerō	Praesentis	esse
eris	fueris	Perfecti	fuisse
erit	fuerit	Futuri	fore (futūrus, a, um esse)
erimus	fuerimus		
eritis	fueritis		
erunt	fuerint	Participium futuri	
		futūrus, a, um	

Imperativus	
Praesentis	Futuri
Sg. 2. es	estō
3. —	estō
Pl. 2. este	estōte
3. —	suntō

§ 95.

COMPOSITA VEIKSMAŽODŽIO ESSE

ab-sum, a-fui, ab-esse nebūti
ad-sum, ad-fui, ad-esse (prie ko) būti, dalyvauti
de-sum, de-fui, de-esse trūkti, stokoti
inter-sum, inter-fui, inter-esse būti tarp, dalyvauti
ob-sum, ob-fui, ob-esse kenkti
prae-sum, prae-fui, prae-esse prieky būti, vadovauti
pro-sum, pro-fui, prod-esse padėti
super-sum, super-fui, super-esse likti, gyvam išlikti
in-sum, —, in-esse būti kame, tūnoti
sub-sum, —, sub-esse apačioje būti
possum, potui, posse galėti

1. Veiksmažodis **prosum** turi priešdėlį **prod-** (vietoje *pro-*) tose formose, kur veiksmažodis **sum** prasideda balsiu **e:** prod-es, prod-ero etc.

2. Veiksmažodžiai **absum** ir **praesum** turi *participium praesentis:* **ab-sens,** ntis ir **praesens,** ntis.

3. Veiksmažodis **possum** asmenuojamas taip:

	Indicativus	Coniunctivus	Infinitivus
Praesens	possum potes potest possumus potestis possunt	possim possīs possit possīmus possītis possint	posse
Imperfectum	poteram poterās poterat *etc.*	possem possēs posset *etc.*	
Futurum I	poterō poteris poterit *etc.*		

Veiksmažodis **possum** yra sudurtas iš dviejų žodžių: **potis,** liet. *pats* (= galįs, galingas) ir **sum** (potis + sum):

a) kamienas **pot-** išlieka tose formose, kur veiksmažodis **sum** prasideda *balsiu*: pot-es, pot-eram, pot-ero ...

b) kamienas **pot-** prieš **s** virsta **pos-**: pos-sum, pos-sim ... (įsidėmėtinos sutrumpintos formos: **posse**, kilusi iš pot-esse, ir **possem,** kilusi iš pot-essem);

c) po kamieno **pot-** garsas **f** pranyksta: pot-ui (iš pot-fui).

Perfekto kamienas **potu-.** Iš jo laikai daromi taisyklingai: po-tueram, potuisse *etc.*

§ 96.

COMPOSITA VEIKSMAŽODŽIO ESSE VARTOJIMO PAVYZDŽIAI:

1. absum **a** vobis — nesu su jumis
   abest **ab** urbe — jo mieste nėra
   nobis absentibus — mums nesant
2. omnes, qui aderant — visi, kas buvo
   adsum pugnae (dat.) — dalyvauju kovoje
3. deest consilium — trūksta plano, sumanymo
   deerat bello (dat.) — nedalyvavo kare
   non deero officio — atliksiu pareigą
4. interest Tiberis **inter** eos — juos skiria Tiberis
   intererat sermoni — dalyvavo pokalbyje
5. nihil obest tibi dicere — niekas netrukdo tau pasakyti
6. omnibus (dat.) unus praeest — visų priešaky yra vienas
   praeesse exercitui — vadovauti kariuomenei
7. quid mihi prodest? — kokia man nauda?
   prosit (nobis) — tebūnie (mums) į naudą
8. ex eo proelio milia hominum XC superfuerunt — po to mūšio liko devyniasdešimt tūkstančių žmonių
   quod superest — liekana
   superfuit patri — pergyveno tėvą
   superesse temporibus (dat.) — pergyventi sunkius laikus
9. insum in urbe — esu mieste
10. subest lingua palato (dat.) — liežuvis yra po gomuriu
    mons suberat — netoli buvo kalnas
11. homines hominibus plurimum prodesse et obesse possunt — žmonės žmonėms gali labai daug padėti ir pakenkti
    plurimum Helvetii possunt — helvetai turi daugiausia reikšmės
    fieri potest — galimas daiktas.

§ 97.

Capio, cepi, captum, capere — imti

1. Kai kurių *trečiosios* asmenuotės veiksmažodžių esamajame laike ir iš jo išvestinėse formose prie kamieno yra trumpasis balsis **-i** prieš galūnės balsius **a, ē, ō, u;** pvz.:

capi-**a**m	(palyg.	leg-am)
capi-**ē**s	(„	leg-ēs)
capi-**ō**	(„	leg-ō)
capi-**u**nt	(„	leg-unt)

Tokiu būdu šių veiksmažodžių **praesens** ir iš jo išvestinės formos panašios į IV asmenuotės veiksmažodžių formas:

Praes. ind. act.: capio, capis, capit, capimus, capitis, capiunt
„ „ pass.: capior, **caperis,** capitur, capimur, capimini, capiuntur
„ coni. act.: capiam, capias, capiat ...
Imperf. ind. act.: capiebam ...; pass.: capiebar ...
Futurum I act.: capiam, capies, capiet ...; pass.: capiar, capieris ...
Part. praes.: capiens, capientis; gerundivum: capiendus
Imperat. praes.: **cape,** capite; fut.: capito, capitote, capiunto
Inf. praes.: **capere;** pass.: capi
Imperf. coni.: caperem ...; pass.: caperer ...

2. Formos, išvedamos iš perfekto ir supino kamienų, asmenuojamos taisyklingai.

Tipo *capio* yra šie veiksmažodžiai:

cupio, cupivi, cupitum, cupere — norėti, trokšti
facio, feci, factum, facere — daryti
iacio, ieci, iactum, iacere — mesti
fodio, fodi, fossum, fodere — kasti
fugio, fugi, fugiturus, fugere — bėgti
pario, peperi, partum, parere — gaminti, gimdyti
quatio, —, quassum, quatere — judinti, smogti
rapio, rapui, raptum, rapere — stverti, plėšti

sapio, sapii, —, sapere — skonį turėti; išmintingam būti
con-spicio, spexi, spectum, spicere — pamatyti
il-licio, lexi, lectum, licere — įtraukti, vilioti

§ 98.

Aptarkite ir išverskite formas:

a) iš **iaceo** (gulėti) ir **iacio** (mesti):
iaces, iacies; iaciam, iaceam; iacentis, iacientis;
iaceret, iacēret; iaciebamus, iacebimus;
iacebitis, iaciatis; iaciunt, iaceant;

b) iš **fugo** *I* (vyti) ir **fugio** (bėgti):
fugiam, fugem; fugeres, fugares; fugiat, fugat;
fugamus, fugiamus; fugetis, fugitis; fugant, fugiant.

VERBA DEPONENTIA

§ 99.

1. *Verbum deponens*[1] vadinamas veiksmažodis, turįs *passivi* formą, o *activi* reikšmę; pvz., hort**or** skatinu, sequ**or** seku, mori**or** mirštu.

Tokių veiksmažodžių yra visose asmenuotėse, pvz.:

I **hortor, hortatus sum, hortari** skatinti, žadinti
II **vereor, veritus sum, vereri** bijoti, gerbti
III a) **sequor, secutus sum, sequi** sekti
b) **patior, passus sum, pati** kentėti
IV **partior, partitus sum, partiri** dalyti.

2. *Verba deponentia* yra asmenuojami, kaip paprasti veiksmažodžiai neveikiamosios rūšies formose, tik:

a) turi skirtingą **imperatyvą** galūnėmis **-re, -mini:**
hortare, hortamini skatink, skatinkite
verere, veremini bijok, bijokite
sequere, sequimini sek, sekite
patere, patimini kentėk, kentėkite
partire, partimini dalink, dalinkite;

[1] Veiksmažodis vadinamas *deponens*, nes yra „padėjęs į šalį“ (deponere — padėti į šalį) arba numetęs veikiamosios rūšies formas. Senovės lotynų kalboje daugelis šių veiksmažodžių yra turėję ir veikiamosios rūšies formas.

b) **gerundivum** (kartais ir *partic. perfecti*) turi *passivi* reikšmę:

hortandus s k a t i n t i n a s

(expertus i š t i r t a s);

c) turi šias **activi** r e i k š m e s ir f o r m a s:

1. *participium praesentis* ir *futuri* (hortans — s k a t i n ą s, hortaturus — s k a t i n s i ą s)
2. *infinitivus futuri* (hortaturus, a, um esse)
3. *gerundium* (hortandi, o . . .)
4. *supinum* (hortatum, hortatu).

§ 100.

I. *Parašykite asmenavimo lenteles veiksmažodžių* hortari, vereri, sequi, pati *ir* partiri:

a) indicativus (visos formos),
b) coniunctivus (visos formos),
c) infinitivus, imperativus, participia, supinum.

P a s t a b a. Sudarant lenteles, reikia brūkšniais atskirti sudedamąsias formų dalis, pvz., horta-b-e-ris, sequ-a-mini etc., ir išversti bent vienaskaitos pirmojo asmens formą.

II. *Išverskite:*

1. Atrodo, kad užmiršai mane (gen.). 2. Pasiuntiniai iš Romos nuvyko į Kartaginą. 3. Daug nekalbėk. 4. Samiečiams (= Samo salos gyventojams) ilgai prašant (= ilga kalba prašant) pagalbos, lakedemoniečiai atsakė: „Jūs tiek daug prikalbėjote, ir mes pirmutinius (jūsų) žodžius užmiršome, o paskutiniųjų (žodžių) nesupratome, nes buvome pirmuosius užmiršę". 5. Maharbalas, pūnų raitelių vadas, skatino Hanibalą pulti Romą, sakydamas: „Po penkių dienų (= penktą dieną) pietausi Kapitolijuje". Bet Hanibalas atsisakė tai padaryti. Tada Maharbalas tarė: „Nugalėti moki (scio), Hanibalai, bet nemoki (nescio) naudotis pergale".

VERBA SEMIDEPONENTIA

§ 101.

Keli veiksmažodžiai turi **passivi** formas tik **perfecti** sistemoje, o kitais atvejais — **activi** formas. Tokie veiksmažodžiai vadinami *semideponentia*[1]:

[1] semi = pusiau.

audeo, ausus sum, audere drįsti
gaudeo, gavisus sum, gaudere džiaugtis
soleo, solitus sum, solere turėti papratimą
fido, fisus sum, fidere (ir composita) pasitikėti
Verbum semideponens laikomas ir
revertor, reverti (reversus sum), reverti grįžti.

§ 102.

I. *Parašykite* veiksmažodžio *audere* asmenavimo lentelę, imdami asmenuojamųjų formų tik 3 sg. asmenį.

II. *Išverskite:*

1. Homeras pasakoja, kad Odisėjas, grįždamas tėvynėn, daug iškentėjęs jūroje. 2. Kserksas tikėjosi, kad Leonidas neišdrįs su nedideliu būriu pulti milžinišką persų kariuomenę. 3. Romėnų legionai dažnai nuvykdavo (perf.) į tokias vietas, iš kurių nesitikėjo (=nemanė) grįžti. 4. Ciceronas pasakoja, kad tarnautojas Atenagoras, kuris bado metu (in fame) drįso spekuliuoti (furor *l)* duona (acc.), buvo nuplaktas rykštėmis.

CONIUNCTIVUS PAGRINDINIUOSE SAKINIUOSE

§ 103.

Coniunctivus pagrindiniuose sakiniuose turi įvairias reikšmes; tatai iš dalies pareina nuo to, kad lotyniškame konjunktyve sutapo dvi pirmykščios savarankiškos nuosakos, būtent, *coniunctivus* ir *optativus* (tariamoji ir geidžiamoji nuos.).

Pagrindinių sakinių *coniunctivus* žymi veiksmą, tuo ar kitu būdu priešingą realybei (tam, kas iš tikrųjų yra). Taigi šiais atvejais reikia skirti:

1. **Coniunctivus potentialis**, reiškiąs galimumą (palyginus su tuo, kas iš tikrųjų vyksta): *praesens* — esamojo laiko eigos veikslo galimumui reikšti ir *perfectum* — esamojo laiko įvykio veikslo galimumui reikšti; būtajam galimumui reikšti vartojamas *imperfectum;* pvz.:

a) *quaerat* quispiam — galėtų kas nors paklausti (=klausinėti dabar);
b) hoc non *dixerim* — to negalėčiau pasakyti (dabar);
c) quis unquam *arbitraretur?* — kas galėtų kada nors pamanyti? (anuomet).

2. **Coniunctivus irrealis,** vartojamas sąlygos sakiniuose, žymint veiksmą priešingą realybei (laikai pagal § 124, 2 p.), pvz.:

Hectora quis *nosset,* felix si Troia *fuisset?* — kas būtų pažinojęs Hektorą, jei Troja būtų išlikusi laiminga? (= kas galėtų ką nors išgirsti apie Hektorą, jei Troja nebūtų išgriauta; bet realybėje (tikrovėje) mes visi esame girdėję apie Hektorą, nes Troja buvo išgriauta).

3. **Coniunctivus iussivus** įsakymui ar prašymui reikšti; šiuo atveju vartojamas *coni. praesentis,* pvz.:

quidquid agis, prudenter *agas* — ką tu bedarytum, daryk sumaniai (atsargiai);

extremum hoc miserae *det* munus amanti (Verg.) — tegu jis suteikia nelaimingajai numylėtinei šitą paskutinę dovaną.

4. **Coniunctivus hortativus** raginimui reikšti *(coni. praesentis* 1-jo asmens *pluralis),* pvz.:

amemus patriam, *pareamus* senatui — mylėkime tėvynę, klausykime senato;

simus laeti — būkime linksmi.

5. **Coniunctivus prohibitivus** draudimui reikšti *(coni. praesentis* ir *perfecti,* neiginys — **ne**), pvz.:

ne *conferas* culpam in me — neversk kaltės man;

hoc *ne feceris* — to nedaryk.

6. **Coniunctivus optativus** pageidavimui reikšti; šiuo atveju vartojamas *coni. praesentis* (rečiau perfecti), jei neįsivaizduojama, ar kalbamas pageidavimas gali įvykti, ar negali; jeigu reiškiamas pageidavimas neįvykdomas dabar, vartojamas *coni. imperfecti,* neįvykdomas praeity — *coni. plusquamperfecti;* pvz.:

a) ut ossa eius bene *quiescant* — tesiilsi jo kaulai ramiai;

b) illud utinam *ne* vere *scriberem (Cic.)* — pageidaučiau, kad tai, ką rašau, nebūtų teisybė;

c) utinam Athenienses consiliis Cleontis *ne paruissent* — o kad atėniečiai nebūtų tuomet paklausę Kleonto patarimų!

Pastaba. Coni. optativus dažnai lydimas žodžių: *utinam* (o kad), *ut* (kad), *velim, vellem* (norėčiau).

7. **Coniunctivus concessivus** nuolaidai reikšti; šitas coni. būna *praesentis* ir *perfecti,* kartais yra lydimas žodelių *ut, licet;* pvz.:

sit hoc verum (licet, ut hoc verum sit) — tegu, gal tai ir tiesa;
naturam *expellas* furca, tamen usque recurret *(Hor.)* — prigimtį nors su šake varyk, o ji vis dėlto grįš;
fuerit iratus — tegu jis buvo supykęs (= jis, leiskim, buvo supykęs);
ut *desint* vires, tamen est laudanda voluntas — tegu trūksta jėgų, vis dėlto geras noras girtinas.

8. **Coniunctivus dubitativus** abejojimui reikšti *(praesens* ir *imperfectum,* neiginys *non*); pvz.:

quo me nunc *vertam?* — kur man dabar dėtis?
cur vulnerari dux *pateretur* fortes milites? — kodėl vadas turėtų ramiai žiūrėti, kaip (jo) drąsūs kareiviai kenčia nuo sužeidimų?

CONIUNCTIVUS ŠALUTINIUOSE SAKINIUOSE

§ 104.

Šalutiniuose sakiniuose vartojamas ir **indicativus,** ir **coniunctivus.** Kad paaiškėtų, kodėl vienur, pvz., laiko aplinkybės sakiniuose, vartojamas *coniunctivus,* o kitur tokiuose pat laiko aplinkybės sakiniuose vartojamas *indicativus,* tenka išnagrinėti du pavyzdžius:

A. Kai Cezaris atvyko į Galiją, vienos partijos priešakyje buvo edujai, antros — sekvanai.
B. Kai karaliai buvo išvyti, buvo išrinkti konsulai.

Atrodo, kad šių dviejų pavyzdžių šalutiniai sakiniai niekuo nesiskiria nuo vienas antro: abu jie prasideda žodžiu „kai", abu jie yra aiškūs laiko aplinkybės sakiniai. Tuo tarpu, pagal lotynų sintaksės dėsnius, pirmojo pavyzdžio (A) šalutinio sakinio tarinys „atvyko" reiškiamas tiesiogine nuosaka, o antrojo pavyzdžio (B) šalutinio sakinio tarinys „buvo išvyti" reiškiamas tariamąja nuosaka. Kodėl?

Padarykime iš tų dviejų pavyzdžių dvi poras pagrindinių sakinių:

A
1. Cezaris atvyko į Galiją;
2. (Galijoje) vienos partijos priešakyje buvo edujai, antros — sekvanai.

B
1. Karaliai buvo išvyti;
2. buvo išrinkti konsulai.

Pažiūrėkime, koks santykis tarp dviejų pagrindinių sakinių, gautų iš pirmojo pavyzdžio (A), ir koks santykis tarp dviejų pagrindinių sakinių, gautų iš antrojo pavyzdžio (B).

Pirmame pavyzdyje kalbama apie du įvykius:

1. Cezario atvykimas,
2. partijų vadovavimas.

Tie du įvykiai neturi jokio vidinio ryšio tarp savęs, jie atsitiktinai įvyko vienu metu: jei Cezaris ir nebūtų atvykęs į Galiją, vis tiek tų partijų vadovavimas būtų buvęs toks pat.

Antrame pavyzdyje kalbama irgi apie du įvykius:

1. karalių išvijimas,
2. konsulų rinkimas.

Tie du įvykiai kaip tik ir pareina nuo vienas antro, jie ne atsitiktinai įvyko po kits kito: jei nebūtų buvę išvyti karaliai, nebūtų buvę renkami konsulai.

Šiomis pastabomis pasiremiant, galima nustatyti bendrą tariamosios nuosakos šalutiniuose sakiniuose vartojimo dėsnį:

coniunctivus apskritai vartojamas tokiuose šalutiniuose sakiniuose, kurie, būdami paversti nepriklausomais, neatrodo visiškai laisvi nuo pagrindinio sakinio minties; kitaip sakant, jeigu tarp pagrindinio ir šalutinių sakinių pastebimas vidinis ryšys (laiko, tikslo, priežasties, nuolaidos ir pan.), tada šalutiniame sakinyje paprastai vartojamas *coniunctivus*.

Tuo tarpu *indicativus* apskritai vartojamas tokiuose šalutiniuose sakiniuose, kurie, būdami paversti nepriklausomais, atrodo laisvi nuo pagrindinio sakinio minties.

Iš čia aiškėja ir žodžio *coniunctivus* prasmė: *coniunctivus* kaip ir iš vidaus jungia *(coniungere* — sujungti) pagrindiniame ir šalutiniame sakiniuose keliamus įvykius bei mintis. Išeina, kad *coniunctivus*, formaliai turėdamas laiko kategorijų pavadinimus, (sakome: *coni. praesentis, imperfecti etc.)*, ne laiką pirmoje eilėje akcentuoja, o santykį, ryšį tarp pagrindinio ir šalutinio sakinių (laiko aspekte). Todėl, pvz., *coni. imperfecti* gali būti verčiamas esamuoju laiku.

quaerebam, quid ageres — klausiau, ką veiki.

§ 105.

Tariamosios (konjunktyvo) nuosakos vartojimas lotyniškame šalutiniame sakinyje prisilaiko tam tikro dėsningumo: šios ar kitos konjunktyvo formos pavartojimas šalutiniame sakinyje priklauso nuo pagrindinio sakinio laiko formos, būtent, jei pagrindiniame sakinyje yra pavartotas vienas iš p a g r i n d i n i ų laikų *(praesens* arba *futurum),* tada šalutiniame sakinyje tegali būti **coniunctivus praesentis** arba **perfecti;** o jeigu pagrindiniame sakinyje yra pavartotas vienas iš i s t o r i n i ų laikų *(imperfectum, perfectum* arba *plusquamperfectum),* tada šalutiniame sakinyje tegali būti **coniunctivus imperfecti** arba **plusquamperfecti.** Be to, tais atvejais, kada norima išreikšti, jog šalutinio sakinio veiksmas turi įvykti v ė l i a u už pagrindinio sakinio veiksmą, šalutiniame sakinyje vartojamos dvi *coniugationis periphrasticae activae* formos, būtent: 1) coniunctivus praesentis coniugationis periphrasticae activae **(-urus sim)** ir 2) coniunctivus imperfecti coniugationis periphrasticae activae **(-urus essem).** Šitokia šalutinio sakinio laikų priklausomybė nuo pagrindinio sakinio laikų vadinama **consecutio temporum.**

§ 106.

CONSECUTIO TEMPORUM LENTELĖ

P a g r i n d i n i a i sakiniai	Š a l u t i n i a i sakiniai		
Pagrindiniai laikai: **praes., fut.**	Praesens coni.	Perfectum coni.	-urus sim
Istoriniai laikai: **impf., perf., plusqpf.**	Imperfectum coni.	Plusquamperfectum coni.	-urus essem

Consecutio temporum vartojimo taisyklės

§ 107.

1. Jeigu pagrindinio ir šalutinio sakinių veiksmai **įvyksta vienu metu,** tada šalutinio sakinio tarinys reiškiamas:

a) **praesens coni.** (po pagrindinio laiko pagr. sakinyje)

arba

b) **imperfectum coni.** (po istorinio laiko pagr. sakinyje).

2. Jeigu šalutinio sakinio veiksmas **įvyko anksčiau** už pagrindinio sakinio veiksmą, tada šalutinio sakinio tarinys reiškiamas:

a) **perfectum coni.** (po pagrindinio laiko pagr. sakinyje)

arba

b) **plusquampf. coni.** (po istorinio laiko pagr. sakinyje).

3. Jeigu šalutinio sakinio veiksmas **įvyks po** pagrindinio sakinio veiksmo, tada šalutinio sakinio tarinys reiškiamas:

a) **forma -urus sim** (po pagrindinio laiko pagr. sakinyje)

arba

b) **forma -urus essem** (po istorinio laiko pagr. sakinyje).

Consecutio temporum atžvilgiu visi šalutiniai sakiniai gali būti skirstomi į šias tris grupes:

I. Šalutiniai sakiniai, kuriuose būna p i l n a s consecutio temporum (laikų derinimas).

II. Šalutiniai sakiniai, kuriuose būna d a l i n i s consecutio temporum.

III. Šalutiniai sakiniai, kuriuose n e b ū n a consecutio temporum.

I. ŠALUTINIAI SAKINIAI, KURIUOSE BŪNA PILNAS CONSECUTIO TEMPORUM

§ 108.

A. **Quaestiones indirectae** (netiesioginiai klausimai)
B. **Cum** (kadangi, nes) **causale** (priežasties apl. sakiniai)
C. **Cum** (nors) **concessivum** (nuolaidos apl. sakiniai)
D. Papildinio sakiniai su **quin** (kad)

A. Quaestiones indirectae

§ 109.

Klausimai esti t i e s i o g i n i a i (quaestiones directae) ir n e t i e s i o g i n i a i (quaestiones indirectae).

Tiesioginiai klausimai reiškiami nepriklausomais sakiniais.

Netiesioginiai klausimai reiškiami šalutiniais sakiniais; jungtukais eina klausiamieji įvardžiai ar prieveiksmiai ir tam tikri klausiamieji žodeliai: **-ne, num, nonne, an, utrum ... an** (ar, nejaugi).

Reikšmė tų žodelių, vartojamų ir tiesioginiuose klausimuose, nėra vienoda:

veniesne? (ar ateisi?); atsakymas į tokį klausimą gali būti ir teigiamas ir neigiamas: veniam, non veniam;

num venies? (nejaugi ateisi?); pavartojus klausimą **num**, tikimasi neigiamo atsakymo: non veniam;

nonne venies? (nejaugi neateisi?); šiuo atveju tikimasi teigiamo atsakymo: veniam.

Quaestiones directae	*Quaestiones indirectae*
Quid **agis?**	Dic mihi, quid **agas.**
Ubi **fuisti?**	Scio (žinau), ubi **fueris.**
Quid **leges?**	Quaero (klausiu), quid **lecturus sis.**
Audistine (= audivistine)?	**Dic,** audiverisne.
Ubi **es?**	Quaerebam, ubi **esses.**

Pagrind. laik.	Quaero (klausiu),	ubi (kur)	sis (esi)
	Quaeram,	„	fueris (buvai)
			futurus sis (būsi)
Istoriniai laik.	Quaerebam,	„	esses (esi)
	Quaesivi,	„	fuisses (buvai buvęs)
	Quaesiveram,	„	futurus esses (būsi)

B. Cum causale

§ 110.

Kai kurie priežasties aplinkybės šalutiniai sakiniai yra jungiami su pagrindiniu sakiniu jungtuko **cum** (vad. **causale**) pagalba. Šiuose sakiniuose tarinys reiškiamas tariamąja nuosaka (pilnas consecutio temporum):

Cum vita sine amicis metus plena **sit,** ratio **monet** amicitias comparare. — Labienus cum munitissimis castris se **teneret,** de suo periculo nihil **timebat.**

§ 111.

I. *Išverskite:*

1. Draugas klausia (klausė), ką mes vakar matėme teatre. 2. Ar tu žinai, kuris Tarybų Lietuvos miestas yra didžiausias ir gražiausias. 3. Kariai mums papasakojo, kaip jie narsiai gynė savo tarybinę Tėvynę. 4. Pasakyk man, kas tavo (=tau) draugas, ir aš pasakysiu, koks (qui) tu esi. 5. Nežinoti, ką prieš mus veikė žmonės, yra gyventi tamsoje. 6. Kažkoks išminčius, paklaustas, ką žmogus turi geriausia ir ką blogiausia, atsakė: liežuvį. 7. Kaip apie vaidinimą (fabula), taip (ir) apie žmogaus gyvenimą klausiama, ne kaip ilgai, bet kaip gerai vaidinta (=veikta). 8. Cezaris per žvalgus sužinojo, kur nuvyko priešai, ir kokios jų jėgos.

II. *Išverskite:*

1. Saguntas buvo Hanibalo paimtas, nes romėnai neatėjo saguntiečiams į pagalbą (dat.). 2. Kadangi priešų vadas buvo nukautas, mūsų miestas nebuvo paimtas. 3. Kadangi kartaginiečiai buvo romėnų nugalėti, jiems nepavyko išreikalauti (=jie neišreikalavo) teisingų taikos sąlygų (acc.).

C. Cum concessivum

§ 112.

Šalutiniuose n u o l a i d o s sakiniuose, be jungtuko **cum** (vad. **concessivum,** concedere — nusileisti), vartojami dar jungtukai **etsi, tametsi, etiamsi,** prie kurių būna ir i n d i c a t i v u s.

Sakiniuose **cum concessivum** tarinys visuomet reiškiamas tariamąja nuosaka (p i l n a s consecutio temporum):

Cicero, cum tenuissima valetudine **esset,** ne nocturnum quidem sibi tempus ad quietem **relinquebat** (Ciceronas, kad ir labai silpnos sveikatos buvo, tačiau nė nakties laiko nepalikdavo poilsiui).

Avari, cum multa **habeant,** pauperes **sunt,** contra — qui rebus suis contentus est, cum **habeat** parva, dives **est** (šykštuoliai, nors ir daug turi, yra neturtingi, atvirkščiai — kas savo turtu yra patenkintas, nors ir turi nedaug, yra turtingas).

Etsi **taceas,** res ipsa testis **est** (nors ir tylėtum, pats įvykis liudija).

Romani, tametsi a duce et a fortuna deserebantur, tamen omnem spem salutis in virtute ponebant (romėnai, nors vado ir laimės buvo apleidžiami, vis dėlto savo drąsa tikėjosi išsigelbėti).

Multa sunt, quae adolescentes, etiamsi ingenii facultates bonae **sint,** nondum **intellegunt.**

Quod crebro aliquis videt, non miratur, etiamsi, cur fiat, nescit.

D. Quin dubitativum

§ 113.

Po neigiamų posakių, reiškiančių abejojimą, šalutinio papildinio sakinio jungtukas „kad" reiškiamas žodžiu **quin:**

Non **dubito,** quin hoc **facias, feceris, facturus sis.**

Non **dubitavi,** quin hoc **faceres, fecisses, facturus esses.**

Dubitari non **debet,** quin iam ante Homerum poetae **fuerint.**

Non **erat** dubium, quin totius Galliae Helvetii plurimum **possent** (daugiausia reiškė).

Quin nepriklausomuose sakiniuose yra vartojamas su indikatyvu ir reiškia „kodėl ne": quin loqueris? — kodėl nekalbi?

II. ŠALUTINIAI SAKINIAI, KURIUOSE BŪNA DALINIS CONSECUTIO TEMPORUM

§ 114.

A. **Ut (ne) finale** (tikslo apl. sakiniai)
B. **Ut (ne) obiectivum** (papildinio sakiniai)
C. **Cum historicum** (laiko apl. sakiniai)

A. Ut (ne) finale

§ 115.

Šalutinių tikslo aplinkybės sakinių jungtukas „kad" reiškiamas lotynišku jungtuku **ut,** „kad ne" — **ne.**

1. Jei pagrindinio sakinio tarinys reiškiamas pagrindiniu laiku, tada šalutinio **ut (ne) finale** sakinio tarinys reiškiamas **praesens coniunctivi** laiku.

2. Jei pagrindinio sakinio tarinys reiškiamas istoriniu laiku, tada šalutiniame **ut (ne) finale** sakinyje esti **imperfectum coniunctivi** (žr. Consecutio temporum lentelės (98 psl.) pirmuosius du langelius).

a) Legati **mittuntur,** ut pacem **petant** (pasiuntiniai siunčiami prašyti taikos).

b) Legati **missi sunt,** ut pacem **peterent** (pasiuntiniai buvo nusiųsti prašyti taikos).

3. Vietoje **ut is** (ut ii) vartojama **qui,** vietoje **ut eo — quo:** legati missi sunt, **qui** (=ut ii) pacem peterent.

Lex brevis esse debet, **quo** (=ut eo) facilius ab imperitis teneatur.

4. Pasitaiko, kad didesniam aiškumui vietoje **ne** vartojama **ut ne:** adhibenda diligentia est, **ut ne** quid temere agamus.

§ 116.

I. *Išasmenuokite:*

1. Edo, ut vivam, non vivo, ut edam (valgau, kad gyvenčiau . . .)
   edis, ut vivas, non vivis, ut edas . . .
2. Edebam, ut viverem, non vivebam, ut ederem . . .

II. *Išverskite:*

1. Tarybiniai kariai kovojo, kad apgintų savo Tėvynę nuo priešų. 2. Daug kas (multi) giria kitus, kad patys būtų kitų giriami. 3. Įstatymai parašyti, kad tarnautų visų gerovei. 4. Neptunas išvedė Enėją iš kovos lauko (=iš kovos), kad nebūtų Achilo nukautas. 5. Mes mokomės, kad būtume naudingesni savo tarybinei Tėvynei. 6. Sula įsakė skirti (tribuere) premiją blogam poetui tąja sąlyga, kad šis nieko ateityje (postea) neberašytų (kad nieko = ne quid).

B. Ut (ne) obiectivum

§ 117.

1. Šalutiniai papildinio sakiniai **ut (ne) obiectivum** eina po pagrindinio sakinio veiksmažodžių, reiškiančių: norėti, prašyti, reikalauti, stengtis (verba **curandi** et **postulandi:** opto, rogo, oro, postulo, curo, operam do, suadeo, decerno, statuo, impero, cogo, impetro, permitto etc.):

Optamus, ut attenti sitis (norime, kad būtumėt atidūs)
Optabamus, „ „ essetis (norėjome, kad būtumėt atidūs).

2. Po veiksmažodžių, reiškiančių „bijoti" (verba **timendi:** timeo, metuo, vereor, caveo, terreo etc.), vartojami jungtukai **ut, ne non, ne** (ut non):

Timeo, **ne** veniat — bijau, kad jis ateis (= noriu, kad neateitų).

Timeo, **ut** veniat — bijau, kad jis neateis (= noriu, kad ateitų).

Vereor, **ne** exercitum firmum habere **non** possit — būgštauju, kad jis negalės turėti stiprios kariuomenės.

3. Po veiksmažodžių, reiškiančių „trukdyti, kliudyti" (verba **impediendi:** impedio, obsisto, deterreo etc.), vartojami **ne** (obiectivum) ir **quominus** (= ut eo minus):

Plura **ne** scribam, dolore impedior — daugiau rašyti man kliudo sielvartas.

Senectus non impedit, **quominus** studia litterarum teneamus — senatvė nekliudo, kad užsiimtume mokslu.

4. Ut (ne) **obiectivum,** taip pat ut (ne) **finale** ir **netiesioginio klausimo** šalutiniuose sakiniuose trečiojo asmens įvardžiai, jeigu jie pažymi pagrindinio sakinio veiksnį, reiškiami įvardžiais **sui, sibi, se, suus** ... (jo, jos, jų, jam, jai, jiems, joms ...).

Amicus oravit, ut **sibi** librum **suum** redderem — draugas paprašė, kad **jam** grąžinčiau **jo** knygą.

§ 118.

Išverskite:

1. Cezaris įsakė (imperare) kareiviams paruošti (= kad paruoštų) laivus. 2. Ubijai prašė Cezarį jų pasigailėti. 3. Romėnai nelaimėje maldavo dievų, kad būtų jiems palankūs ir gelbėtų valstybę. 4. Prieš kovą romėnų vadai drąsindavo kareivius (= kareivių sielas), kad priešų puolimo nebijotų (= puolimo nebūtų įbauginti). 5. Atėniečiai prašė lakedemoniečius ateiti jiems į pagalbą (dat.). 6. Cezaris paveda Labienui paruošti kuo daugiausia laivų. 7. Gero vado pareiga rūpintis, kad jo kareiviai nenukentėtų nuo maisto stokos. 8. Vadas įsakė (imperare), kad nauja kariuomenė (= copiae, arum) ateitų į pagalbą (dat.) išvargusiems. 9. Vergai norėjo iš vergijos išsilaisvinti (= kad būtų išlaisvinti). 10. Kiekvienas gyvūnas stengiasi save apsaugoti.

C. Cum historicum

§ 119.

Jungtukas **cum historicum** vartojamas šalutiniam laiko aplinkybės sakiniui prijungti prie pagrindinio, jei tuose sakiniuose kalbama apie b ū t u o s i u s atsitikimus. Pagrindinio sakinio tarinys reiškiamas i s t o r i n i u laiku, o šalutiniame sakinyje esti arba **imperfectum** coniunctivi, arba **plusquamperfectum** coniunctivi (žr. Consecutio temporum lentelės (98 psl.) du pirmuosius a p a t i n i o posmo langelius).

Cum Priamus **regnaret,** Troia cecidit — kai Priamas viešpatavo, Troja žlugo.

Cum reges **exacti essent,** consules creati sunt — kai karaliai buvo išvyti, buvo išrinkti konsulai.

§ 120.

Išverskite:

1. Kai romėnai sunaikino Kartaginą, į vergiją buvo išgabenta penkiasdešimt tūkstančių kartaginiečių. 2. Hanibalui perėjus Alpes (= kai H. perėjo A.), romėnai pasiuntė kariuomenę su juo susikauti (= kad su juo . . .). 3. Galai, nugalėję etruskus, apgulė Kluzijų. 4. Kai Italija buvo Hanibalo niokojama, romėnai visomis jėgomis stengėsi (= mėgino) jam pasipriešinti. 5. Romėnams paėmus (= expugno *1*) Kartaginą, daugelis kartaginiečių, kad gyvi nepatektų (= neateitų) į priešo rankas, šoko (= me praecipito *1*) į ugnį. 6. Hanibalas, iš tėvynės (= iš namų . . .) išvytas, nuvyko pas Azijos valdovus (= karalius).

III. ŠALUTINIAI SAKINIAI, KURIUOSE NEBŪNA CONSECUTIO TEMPORUM

§ 121.

A. **Ut (ut non) consecutivum** (išeities sakiniai)
B. **Si, nisi** (sąlygos sakiniai)

A. Ut (ut non) consecutivum

§ 122.

Jungtukas **ut consecutivum** vartojamas i š e i t i e s sakiniuose. Šalutiniai išeities sakiniai parodo pagrindinio sakinio veiksmo išeitį, padarinį. Pagrindiniame sakinyje esti:

1) parodomieji įvardžiai, prieveiksmiai: **is, talis, tantus, ita, sic, tam, adeo;**
2) beasmeniai veiksmažodžiai: **accidit, contingit** (atsitinka), **evenit** (išeina), **fit, est** (būna), **sequitur** (seka) etc.;
3) **est** su daiktavardžiais ir būdvardžiais, kuriais reiškiama kokia nors išeitis: lex est, mos est, consuetudo est, optimus est, commune est etc.

Ut consecutivum sakinio tarinys reiškiamas tariamąja nuosaka; tačiau šalutinio sakinio laikas nepriklauso nuo pagrindinio sakinio laiko (nebūna C. T.): **ut consecutivum** turi tokį laiką, koks būtų, jei sakinys būtų nepriklausomas, tik vietoje laukiamo perfekto (neprikl. sakiny), čia dažniausiai būna *imperfectum coni.:*

1. Non **is** sum, ut mortis periculo terrear — aš ne toks, kad mirties pavojaus būčiau įbaugintas.

2. **Accidit,** ut plena luna esset — atsitiko, kad buvo pilnatis.

3. Ariovistus respondit **ius esse** belli, ut qui vicissent imperarent.

§ 123.

I. *Išverskite:*

1. Toks buvo Scipiono rimtumas, kad jį (Scipioną) lengvai pripažintum (dico 3) romėnų tautos vadu. 2. Tokia yra teisumo jėga, kad ją net priešuose įvertiname. 3. Nėra tokio darbo, kuris žemintų (pudorem facere) žmogų. 4. Nieko nėra tiek sunkaus (= niekas yra tiek sunkus), ko (= kad to) nenugalėtų žmogaus protas. 5. Tokia buvo kareivių drąsa, kad priešai pasitraukė.

II. Iš antrųjų (b) sakinių *sudarykite* šalutinius ut consecutivum sakinius, įterpę į pirmuosius (a) sakinius žodžius **adeo** (iki tokio laipsnio), **tam** (tiek), **tantus** (toks didelis):

1. a) Gallus quidam audax erat;
   b) barbam Papirii senatoris permulsit (paglostė).
2. a) Senatores Gallos contemnebant (niekino);
   b) in urbe manserunt.
3. a) Dentatus fortis miles fuit;
   b) Romanus Achilles appellabatur.
4. a) Subito timor exercitum occupavit;
   b) omnium animos perturbavit.

B. Sąlygos sakiniai

§ 124.

Sąlygos sakiniuose sąlyga reiškiama šalutiniu sakiniu (vad. *protasis),* išvada — pagrindiniu (vad. *apodosis).*

Sąlygos sakinių yra dvi rūšys:

1) **casus realis** (si reale),

2) **casus irrealis** (si irreale).

1. Jei turima galvoje vien tik sąlygos ir išvados santykio tikrumas („realumas" — *casus realis),* atseit, jei iš tokios, būtent, sąlygos eina ir tokia, o ne kitokia išvada (pvz.: duodu, jei turiu; jei neturiu, neduodu), tada ir protasis ir apodosis reiškiami indikatyvu:

Si hoc dicis, erras (jei tai sakai, klysti). Ar tikrovėje dabar sakai, ar nesakai, nesvarbu: svarbu tik sąlygos ir išvados santykio tikrumas.

2. Jei turima galvoje ne vien tik sąlygos ir išvados santykio tikrumas, bet kreipiamas dėmesys ir į tai, kad to, apie ką kalbama, tikrovėje nėra ar nebuvo *(casus irrealis),* tada abiejų sakinių tariniai reiškiami konjunktyvu. Taigi šiuo atveju ir *protasis* ir *apodosis* turi:

a) **praesens (perfectum) coni.,** jei kalbama apie tai, ko tikrovėje nėra, bet galėtų būti:

si hoc dicas (dixeris), erres (erraveris) — jei tai sakytum, klystum (tikrovėje gali sakyti, taigi gali ir klysti);

b) **imperfectum coni.,** jei kalbama apie tai, ko tikrovėje nėra:

si hoc diceres, errares — jei tai sakytum, klystum (bet tikrovėje nesakai, taigi ir neklysti);

c) **plusquamperfectum coni.,** jei kalbama apie tai, ko tikrovėje nebuvo:

si hoc dixisses, erravisses — jei tai būtum sakęs, būtum klydęs (bet tikrovėje nesakei, taigi ir neklydai).

3. Jei sąlygos sakinys eina po veiksmažodžių, kurie reikalauja *accusativus cum infinitivo,* tai apodosyje, kur buvo *imperfectum coni.,* vartojamas infinitivus **-urum esse,** o kur buvo *plusquamperfectum coni.* — infinitivus **-urum fuisse:**

Puto te, si id diceres, **erraturum esse.**

Puto te, si id dixisses, **erraturum fuisse.**

4. Jei sąlygos sakinys su *plusquamperfectum coni.* priklauso nuo *ut, ne, quin,* arba jei pats sąlygos sakinys išreiškia tiesioginį klausimą, tai a p o d o s y j e vietoje *plusqpf. coni.* vartojama forma **-urus fuerim** arba **-urus fuissem** (iš consecutio temporum):

Non dubito, quin si id dixisses, **erraturus fueris.**
Quaerebam, num si id dixisses, **erraturus fuisses.**

5. **Nisi** — „jei ne" neigia v i s o sakinio mintį, pvz.: iucunde vivi non potest, nisi cum virtute vivitur — negalima smagiai gyventi, jeigu gyvenama nedorai.

Si non — „jei ne" neigia v i e n ą žodį arba sakinio dalį, pvz.: ferrum si exerceas, conteritur, si non exerceas, rubigo interficit.

§ 125.

I. *Išverskite:*

1. Jei mokinės gražiai papuoš savo klasę, mokytojai jas pagirs. 2. Jei atneštum man gražią knygą, būčiau labai dėkingas (= padėkočiau). 3. Jei stropiai mokysies, būsi geras tarybinis pilietis. 4. Jeigu vadas būtų žinojęs, kiek raitelių turi priešas, nebūtų pradėjęs mūšio. 5. Jei nebūtų buvę išgriauta daug senovinių tautų miestų, nebūtų buvę sunaikinta tiek daug žmogaus proto kūrinių. 6. Kai kuriuos dalykus teisingiau būtume sprendę, jei visą reikalą būtume išklausę. 7. Jei Didžiajame Tėvynės (= patrius) kare drąsūs (= gr. superl.) tarybiniai kariai nebūtų nugalėję žiaurių užpuolikų, visi Europos gyventojai būtų patekę į baisią (= miserrima) vergiją.

II. *Išasmenuokite:*

si habeo, do (si habes, das . . .) · si habebo, dabo · si habeam, dem · si haberem, darem · si habuissem, dedissem.

DAŽNIAU VARTOJAMIEJI JUNGTUKAI SU INDIKATYVU

§ 126.

1. **cum temporale**	kai		
2. **ut, ut primum**	kai tik	6. **quod**	nes, kadangi
3. **ubi, ubi primum**	kai tik	7. **quia**	nes, kadangi
4. **postquam**	po to kai	8. **quoniam**	nes, kadangi
5. **dum**	a) kai, b) kol	9. **quamquam**	nors

1. Tum tua res agitur, paries *cum* proximus ardet — reikalas tave liečia tada, kai kaimyno namas dega.

2. Pompeius, *ut* equitatum suum pulsum vidit, acie excessit — Pompėjus, pamatęs savo raitelius išblaškytus, pasitraukė iš kovos lauko.

3. *Ubi* id cognovero, tibi scribam — kai tik apie tai sužinosiu, tau parašysiu.

4. Caesar, *postquam* Germanos vicit, ripas Rheni ponte iunxit — Cezaris nugalėjęs germanus, tiltu sujungė Reino krantus.

5a. Alexander, *dum* inter primores pugnat, sagitta ictus est — Aleksandras, besikaudamas pirmose eilėse, buvo strėle sužeistas.

5b. *Dum* spiramus, speramus — kol kvėpuojame, vilties nenustojame.

6. Dolebam, *quod* socium gloriosi laboris amiseram — liūdėjau, nes buvau netekęs garbingo darbo talkininko.

7. Vitia nostra, *quia* amamus, defendimus — savo ydas ginome, nes jas mėgstame.

8. *Quoniam* iam nox est, in tecta vestra discedite — kadangi jau naktis, skirstykitės į savo namus.

9. Ubii paulo, *quamquam* sunt eiusdem generis, sunt ceteris Germanis humaniores — nors ubijai yra tos pačios padermės, vis dėlto yra kiek žmoniškesni už kitus germanus.

P a s t a b a. Jungtukai **dum** ir **quod** tam tikrais atvejais gali būti vartojami ir su konjunktyvu, pvz., jei **dum** savo prasme prilygsta **ut finale,** arba jeigu sakiniu su **quod** reiškiama subjektyvi priežastis:

Paulum requiescam, *dum* se calor frangat — kiek pasilsėsiu, kol sumažės karštis (= palauksiu, kad sumažėtų).

Noctu ambulabat Themistocles, *quod* somnum capere non posset — Temistoklas naktį vaikščiodavo, nes negalėdavęs užmigti (čia priežastis s u b j e k t y v i, paties Temistoklo *nuomonė*, todėl coniunctivus).

CONIUGATIO PERIPHRASTICA

§ 127.

B ū s i m o j o laiko dalyviai *(part. fut. act.* ir *gerundivum)* dažniausiai vartojami su veiksmažodžiu *esse*. Toks junginys vadinamas **coniugatio periphrastica** (aprašomasis asmenavimas) **activa** ir **passiva,** pvz.:

laudaturus, a, um sum (coniugationis periphrasticae activae praesens indicativi)
laudaturus, a, um eram (con. per. activae imperfectum indicativi)
laudaturus, a, um essem (con. per. activae imperfectum coni.) etc.
laudandus, a, um sum (con. per. passivae praesens indicativi)
laudandus, a, um sim (con. per. passivae praesens coni.) etc.

Kaip matyti iš šių pavyzdžių, coniugationis periphrasticae formos vadinamos pagal veiksmažodžio *sum* formų pavadinimus.

Coniugatio periphrastica *activa* išreiškia **ketinimą,** pasiryžimą, o con. per. *passiva* — **reikalingumą:**

laudaturus sum — ketinu girti;
laudandum est — reikia girti, yra girtina.

SUPINUM

(Siekinys)

§ 128.

1. Du supinai (siekiniai) yra veiksmažodinių 4-osios linksniuotės daiktavardžių liekanos:

supinum I — accusativus singularis,
supinum II — ablativus singularis.

2. *Supinum I* vartojamas po slinkties veiksmažodžių (kaip ir lietuviškas siekinys), reiškiant **siekimą** bei **tikslą.**

Supinum I, kaip ir gerundis, valdo veiksmažodžio linksnį:

pacem patere — prašyti taikos,
pacem petitum — prašytų taikos.

Supinum I gali būti pakeičiamas kitokiais pasakymais, pvz.:

Belgae legatos miserunt pacem *petitum*

1. „ „ „ ut (qui) pacem paterent
2. „ „ „ pacis petendae causa
3. „ „ „ ad pacem petendam
4. „ „ „ pacem petituros (pas Livijų)

3. *Supinum II* nevaldo veiksmažodžio linksnio ir yra vartojamas tik keliais atvejais (prie kai kurių būdvardžių ir vieno kito daiktavardžio):

res facilis *cognitu* — dalykas lengvas pažinti
horribile *auditu* — baisu klausyti
hoc nefas est *dictu* — neleistina tatai sakyti.

Supinum II, kaip ir I, gali būti pakeičiamas kitokiais pasakymais:

res est facilis *cognitu*
1. res est facilis ad cognoscendum
2. facile est rem cognoscere
3. rei cognitio facilis est
4. res facile cognoscitur.

§ 129.

Išverskite:

KOLEKTYVIZACIJA

Nuo 1926 iki 1929 metų mūsų didžiojoje Tėvynėje buvo pastatyta daug fabrikų, kurie gamina mašinas žemei dirbti. Kai susidarė sąlygos žemei lengviau ir geriau įdirbti, tarybinės šalies valstiečiai pradėjo kurti stambius kolektyvinius ūkius. 1929 metais kolūkiuose gyveno jau didelė tarybinės šalies valstiečių dalis.

Kolektyviniai ūkiai išvadavo valstiečius nuo išnaudojimo ir visiems laikams padarė galą skurdui kaime. Kai kaime buvo sunaikinti stambūs žemės savininkai, valstiečių tarpe išnyko plėšikiškos klasės. Tarybų šalies valstiečiai tapo vieningi ir galėjo gyventi santaikoje tarp savęs. Darbininkų klasė jiems yra drauginga klasė.

Kolektyvinis tarybų šalies žemės ūkis greitai žengė ir žengia pirmyn[1]. Mechanizuotais įrankiais įdirbama žemė ėmė duoti gausų derlių; be to, valstiečiai pradėjo įdirbti daug didesnius žemės plotus negu anksčiau. Pasėlių plotai 1938 metais buvo didesni už 1913 metų pasėlių plotus 32 milijonais hektarų[2].

Kai buvo pasiekta kolūkių pergalė, tarybiniame kaime išnyko vargas, skurdas ir visokių dalykų trūkumai.

1944 metais iš Tarybų Lietuvos išvijus fašistų[3] gaujas, Lietuvos valstiečiai pradėjo galvoti apie kolūkius. Komunistų partija[4] ir tarybinė vyriausybė jų siekimus parėmė. Dabar beveik

---

[1] progredior, progressus sum *3*
[2] = 128 mil. jugerių
[3] fascista, ae *m*
[4] factio, onis *f*

visi tarybinės Lietuvos valstiečiai gyvena kolūkiuose. Dvarų savininkai ir buožės buvo sunaikinti.

Kadangi fašistiniai grobikai, okupavę Tarybų Lietuvą 1941 metais, pagrobė ir sunaikino daug arklių, karvių, kiaulių ir kitų naminių gyvulių, Lietuvos kolūkiai dabar vėl atstato gyvulių ūkį.

Mūsų kolūkiams daug padeda broliškos tarybinės respublikos; jos atsiunčia lietuviškiems kolūkiams įvairių mašinų, sėklų, specialistų ir kt.

VERBA ANOMALA

(Netaisyklingieji veiksmažodžiai)

§ 130.

Fero, tulī, lātum, ferre nešti

Šio 3-osios asmenuotės veiksmažodžio kai kurios formos iš e s a m o j o laiko kamieno padaromos **be** j u n g i a m ų j ų balsių, pvz. fer-s, fer-t, fer-tis.

Activum			Passivum	
Praes. ind.	Inf. praes.	Imperat.	Praes. ind.	Inf. praes.
ferō	**ferre**	*Pr.* **fer**	feror	**ferrī**
fers		**ferte**	**ferris**	
fert	*Impf. coni.*	*Fut.* **fertō**	**fertur**	*Impf. coni.*
ferimus	ferrem	**fertō**	ferimur	ferrer
fertis	ferrēs	**fertōte**	feriminī	ferrēris
ferunt	*etc.*	feruntō	feruntur	*etc.*

Kitos formos daromos taisyklingai (**su** jungiamaisiais balsiais).

Composita veiksmažodžio **ferre.**

af-fero, at-tuli, al-lātum, af-ferre atnešti
au-fero, abs-tuli, ab-lātum, au-ferre nunešti
con-fero, con-tuli, col-lātum, con-ferre sunešti, sulyginti
de-fero, de-tuli, de-lātum, de-ferre žemyn nešti, gabenti
dif-fero, dis-tuli, di-lātum, dif-ferre atidėti, nukelti
dif-fero, — — dif-ferre skirtis, panašiam nebūti
ef-fero, ex-tuli, e-lātum, ef-ferre išnešti
in-fero, in-tuli, il-lātum, in-ferre įnešti

of-fero, ob-tuli, ob-lātum, of-ferre siūlyti
per-fero, per-tuli, per-lātum, per-ferre pernešti, pakęsti
prae-fero, prae-tuli, prae-lātum, prae-ferre geriau mėgti, bevelyti
re-fero, ret-tuli, re-lātum, re-ferre parnešti; pranešti
trans-fero, trans-tuli, trans-lātum, trans-ferre pernešti

§ 131.

I. *Parašykite* veiksmažodžio *ferre* asmenavimo lenteles:

a) formų, išvedamų iš esamojo laiko kamieno *fer-*,
b) formų iš perfekto kamieno *tul-*,
c) formų iš supino kamieno *lat-*.

II. *Pakeiskite skaičių šiuose sakiniuose:*

Quid fers, puer? Hanc mensam solus ferre non possum.
Vir sapiens magnam calamitatem patienter feret.

III. *Išasmenuokite:*

non feram, non patiar, non sinam *(Cic.)*; relata refero; in silvam ligna tuli.

IV. *Išverskite:*

1. Mano draugas atnešė man labai gražią knygą. 2. Draugas, atnešęs knygą, nuėjo į teatrą. 3. Atnešk man knygą apie Didįjį Tėvynės karą. 4. Didžiojo Tėvynės karo metu (= kare) tarybinių respublikų piliečiams teko iškentėti (gerundivum) daug sunkiausių vargų (skausmų) nuo žiaurių fašistinių grobikų. 5. Aš vėl mieste, kurio niekas negali nugalėti, kur jaučiasi pilnateisis (iusto iure esse) mūsų Tėvynės šeimininkas kiekvienos tautos darbo žmogus.

§ 132.

Volo, volui, velle norėti
nolo, nolui, nolle nenorėti
malo, malui, malle labiau norėti, bevelyti.

Praes. ind.			Praes. coni.		
volō	nōlō	mālo	**velim**	**nōlim**	**mālim**
vīs	**nōn vīs**	**māvis**	velīs	nōlīs	mālīs
vult	**nōn vult**	**māvult**	velit	nōlit	mālit
volumus	nōlumus	mālumus	**velīmus**	**nōlīmus**	**mālīmus**
vultis	nōn vultis	māvultis	velītis	nōlītis	mālītis
volunt	nōlunt	mālunt	velint	nōlint	mālint
Impf. ind.			Impf. coni.		
volēbam	nōlēbam	mālēbam	**vellem**	nōllem	māllem
volēbās *etc.*	nōlēbās	mālēbās	vellēs	nōllēs	māllēs
Futurum I			Imperativus		
volam	nōlam	mālam	*Praes.*	**nōlī, nōlītē**	
volēs *etc.*	nōlēs	mālēs	*Fut.*	**nōlītō,** nōlītōte	

1. Tik veiksmažodis *nolle* turi liepiamąją nuosaką. Formomis **noli, nolite** su bendratimi reiškiamas draudimas: noli tangere — neliesk!

2. Dalyviai paprastai nevartojami (norįs — cupiens, nenorįs — invitus; pvz., invitus hoc feci — padariau tai nenorėdamas).

3. Iš perfekto kamieno išvedamos formos asmenuojamos taisyklingai.

§ 133.

I. *Parašykite* veiksmažodžių *velle, nolle, malle* asmenavimo lenteles iš perfekto kamieno.

II. *Išverskite:*

DE MOSQUA

Inter omnes constat multas Unionis Sovieticae urbes pulchras et claras esse. Quis tamen est, qui neget Mosquam omnium latissimae patriae nostrae urbium pulcherrimam et clarissimam esse?

Memoriae proditur urbem hanc 800 annis ante a Jurio Dolgorucio conditam esse, mox crevisse ac domicilium imperii factam esse. Maximam tamen gloriam post magnam revolutionem mense Octobre factam Mosquam sibi collegisse manifestum est. Cui enim ignotum est Mosquam praesidium pacis et iustitiae in toto orbe terrarum esse? Quam ob rem vocem Mosquae ponderosam in cuiusque hominis, qui laboret, pectore haerere et ab omnibus oppressis nationibus summam spem duci scimus.

Praeclare hoc, dum Mosquam salutat, Stalinus dixit: Mosquam non solum incitamentum ad novam multitudinis dominatus formam sovieticam instituendam esse, sed etiam cum omnibus laborantibus ubicumque sint, tum omnibus gentibus ac nationibus subiectis quasi signum esse, sub quo libertatem suam recuperaturi sint omni paucorum dominatu atque imperio sublato; Mosquam praeconem pugnantium contra eos, quicumque novum bellum incendere velint, pro merito haberi.

III. *Išverskite:*

1. Jei norite kitų mylimi būti, patys teikite kitiems pagalbą. 2. Vienas lakedemonietis pasakė, kad atėniečiai žiną, kas (plur.) yra teisinga, bet nenorį to daryti. 3. Temistoklas paklaustas, ar (utrum) labiau norėtų būti Achilu (nom.), ar (an) Homeru, atsakė: „Pasakyk pats pirmiau, ar verčiau nori būti per Olimpijos žaidimus nugalėtoju, ar šaukliu, kuris skelbia nugalėtojų vardus (=nugalėtojus). 4. Nelieskite manęs! 5. Atrodo, kad nenori grįžti namo (nom. c. inf.).

§ 134.

Eo, ii, itum, ire eiti

Šio veiksmažodžio visos formos (išskyrus kai kurias esamojo laiko kamieno) padaromos iš šaknies **-i.**

Praes. ind.	**eō**	īs	it	īmus	ītis	**eunt**
,, coni.	**eam**	eās	eat	eāmus	eātis	eant
Impf. ind.	**ībam**	ībās	ībat	ībāmus	ībātis	ībant
,, coni.	īrem	īrēs	īret	īrēmus	īrētis	irent
Fut. I ind.	**ībō**	ībis	ībit	ībimus	ībitis	ībunt
Perf. ind.	iī	**īstī**	iit	iimus	**īstis**	iērunt
,, coni.	ierim	ieris	ierit	ierimus	ieritis	ierint
Plusqpf. ind.	ieram	ierās	*etc.*			
,, coni.	īssem	īssēs	*etc.*			
Fut. II ind.	ierō	ieris	*etc.*			

Imperativus: praes. ī, īte; *fut.* ītō, ītōte, **euntō**
Infinitivus: praes. īre; *perf.* **īsse;** *fut.* itūrus, a, um esse
Participium: praes. iēns, **euntis;** *fut.* itūrus, a, um
Gerundium: eundī; *gerundivum:* eundum est

Passivum vartojamas tik beasmeniškai (vienaskaitos 3 asm.): **itur** einama, **itum est** eita, **eundum est** eitina. Visas *passivum* vartojamas tik kai kurių *composita,* pvz.: **praetereor** eina pro mane, **praeteriris** eina pro tave...

Composita veiksmažodžio **ire.**

ab-eo, abii, abitum, abire nueiti, pasitraukti
ad-eo, adii, aditum, adire prieiti; kreiptis į ką
ex-eo, exii, exitum, exire išeiti
in-eo, inii, initum, inire įeiti; pradėti
inter-eo, interii, interitum, interire žūti
ob-eo, obii, obitum, obire eiti priešais, susitikti
per-eo, perii, peritum, perire pražūti[1]
praeter-eo, praeterii, praeteritum, praeterire praeiti
prod-eo, prodii, proditum, prodire pirmyn išeiti; pasirodyti
red-eo, redii, reditum, redire grįžti
sub-eo, subii, subitum, subire paeiti; pakęsti
trans-eo, transii, transitum, transire pereiti
veneo, venii, —, venire parduodamam būti[2]

[1] Eina pasyvu veiksmažodžiui *perdo, perdidi, perditum, perdere* — naikinti, pražudyti.
[2] Eina pasyvu veiksmažodžiui *vendo, didi, ditum, dere* — parduoti.

§ 135.

I. *Parašykite* veiksmažodžio *transire* visų laikų ir nuosakų 2-jo asmens sg. ir pl. formas.

II. *Parašykite* šių straipsnelių atpasakojimą, pakeitę šalutinius sakinius pagrindiniais ar atvirkščiai:

1. Cum quondam exercitus Lacedaemoniorum ad bellum abiret, uxor Leonidae, clarissimi illius regis, filio scutum tradens: „Aut cum hoc", inquit, „aut in hoc redeas". Melius enim videbatur Lacedaemoniis perire, quam sine virtute ac turpiter vivere. Post pugnam ipsae matres in campum prodibant, ut vulnera filiorum spectarent interfectorum.

2. Cum Brasidas rex in pugna mortem obisset, nuntius rediens matri mortem filii nuntiavit. Tum mater ex eo quaesivit, quomodo filius perisset. Nuntius multis laudibus mortuum efferens: „Periit", inquit, „fortissime pugnans neque habet patria alterum virum, Brasidae similem". At mater: „Non bene dixisti", inquit, „fortis erat filius meus atque honestus, sed patria nostra multos viros tulit, qui ei pares atque etiam meliores sunt".

§ 136.

Fio, factus sum, fieri darytis, tapti

Veiksmažodis *fio* (prasme — darytis, tapti) yra veiksmažodžio *facio* neveikiamoji rūšis.

Išskyrus *gerundivum* (f a c i e n d u s), visos šito veiksmažodžio formos, išvedamos iš esamojo laiko kamieno, padaromos iš šaknies **fi-**.

Praes. ind.	fīo	fīs	fit	fīmus	fītis	fīunt
„ coni.	fīam	fīās	fīat	fīāmus	fīātis	fīant
„ imp.	fī	fīte				
Impf. ind.	fīēbam	fīēbās	fīēbat	*etc.*		
„ coni.	**fierem**	fierēs	fieret	*etc.*		
Fut. I	fīam	fīēs	fīet	*etc.*		
Inf. praes.	**fierī**					
„ fut.	fore	*arba*	futūrus, a, um esse			
„ fut. pass.	factum īrī					

Composita veiksmažodžio **facio,** keičią kamieno balsį **a** balsiu **i,** turi taisyklingas *passivi* formas: *interficio — interficior, interficiebam — interficiebar* etc.

Composita, nekeičią kamieno balsio **a,** turi *passivum* **fio:** *patefacio* — **patefio** (atverti — atviram būti).

§ 137.

I. *Parašykite* veiksmažodžio *fio* asmenavimo lentelę visų formų, padaromų iš perfekto kamieno.

II. *Išverskite:*

1. Sapiens fies, si cum sapientibus versaberis. 2. Dux imperavit, ut portae signo dato patefierent. 3. a) Caesar milites pontem facere iussit, b) Caesar pontem fieri iussit, c) milites pontem facere iussi sunt, d) pons fieri iussus est. 4. Undique loci natura Helvetii continebantur; ita fiebat, ut et minus late vagarentur et minus facile finitimis bellum inferre possent. Qua de causa homines bellandi cupidi magno dolore afficiebantur *(Caesar).*

III. *Išverskite:*

1. Jei gerai mokysiuos, tapsiu išmintingesniu *(išvertę išasmenuokite).* 2. Niekas nepasidaro geru atsitiktinai (casu). 3. Mokytojai nori, kad jūs taptumėt gerais mokiniais. 4. Šis miestas taps gražiausiu visoje mūsų respublikoje.

§ 138.

Edo, edi, esum, esse (edere) valgyti, ėsti

Activum		
Praesens ind.	Praesens coni.	Imperfectum coni.
edō	edim	ēssem
ēs	edīs	ēssēs
ēst	edit	ēsset
edimus	edīmus	ēssēmus
ēstis	edītis	ēssētis
edunt	edint	ēssent

Imperativus		Infinitivus
Praesens	Futurum	Praesens
ēs	ēstō	ēsse
	ēstō	
ēste	ēstōte	
	eduntō	

Kitos formos padaromos pagal bendras III asmenuotės taisykles.

Pastabos. 1. Formos *es, est* ir pan. padaromos pagal atematinį tipą. Vėlyvesniuose tekstuose randame tematinius pakaitalus, pvz., *edis, edit, editis,* arba coni. praes. *edam, edas ...,* imperf. *ederem,* inf. *edere.*

Toks svyravimas tarp atematinių ir tematinių formų pastebimas ir veiksmažodžiuose *composita,* pvz., *comedo,* infinit. greta *comedere — comesse.*

2. Coni. praes. galūne *-im* (kaip *sim, velim* ir pan.) yra išlikusi iš tų laikų, kada tariamosios ir geidžiamosios *(optativus)* nuosakų formos dar nebuvo sutapusios, ir optatyvo formantu buvo *-i- (ed-i-m).*

§ 139.

Do, dedi, datum, dare duoti

Tai vienintelis I-sios asmenuotės veiksmažodis, kurio kamiengalis **-a** yra trumpas. Tas trumpasis **a** tik dviejose formose pakeičiamas **a** ilguoju:

1) praes. ind. act. **dās**
2) imperativus praesentis **dā.**

Dėl to kamiengalio **a** trumpumo sudurtiniai veiksmažodžiai, padaryti iš **do,** perėjo į III asmenuotę, pvz.: *addo, addidi, additum, addere* (pridėti), *reddo* (grąžinti) ir kt. Tik sudurtiniai su dviskiemeniu priešdėliu lieka I-sios asmenuotės ir turi **a** trumpąjį: circúmdo, circúmdedi, circúmdatum, circúmdare (apsupti) ir kt.

Veiksmažodžio **do** yra dar ta ypatybė, kad greta paprastų *coni. praes. act.* formų *(dem, des ..)* yra vartojamos archainės *duas, duat* ir *duim, duis, duit, duint.*

VERBA DEFECTIVA

§ 140.

Verba defectiva (trūkstamieji veiksmažodžiai) yra: a) veiksmažodžiai **coepi, memini, odi,** turį tik *perfectum* su išvestinėmis iš jo formomis ir b) veiksmažodžiai **inquam** ir **aio,** turį tik kai kurias formas.

1. **coepi** aš pradėjau
2. **memini** aš atsimenu
3. **odi** aš neapkenčiu

} esamojo laiko reikšme

Ind. perf.	meminī atsimenu meministī meminit *etc.*	ōdī neapkenčiu ōdistī ōdit *etc.*
Coni. perf.	meminerim	ōderim
Plusqpf. ind.	memineram atsiminiau	ōderam neapkenčiau
„ coni.	meminissem	ōdissem
Fut. II	meminerō atsiminsiu	ōderō neapkęsiu
Infinitivus	meminisse atsiminti	ōdisse neapkęsti
Imperativus	**mementō** atsimink **mementōte** atsiminkite	*Part. fut.* ōsūrus, a, um

4. **inquam** sakau (tiesioginėje kalboje) teturi šias formas:

Praes.	S. inquam, inquis, inquit		
	P. —	—	inquiunt
Fut. I	S. —	inquiēs, inquiet	
Perf.	S. —	—	inquit

5. **āiō** (sakau) turi: a) p i l n ą *imperfectum:* āiēbam, āiēbās *etc.;*
b) *praes.:* āiō, ais, ait, —, —, āiunt;
c) *perf.:* —, —, ait.

§ 141.

Išverskite:

APIE SPARTAKĄ

74 m. prieš mūsų erą Italijoje kilo naujas, garsiojo Spartako vadovaujamas, vergų sąjūdis. Spartakas, kilimo trakietis, buvo parduotas Romos vergijon. Jis buvo Kapujos mieste gladiatorium.

200 Spartako vadovaujamų vergų (= Spartakui vadovaujant) Kapujos gladiatorių mokykloje padarė sąmokslą, norėdami iš-

laisvinti (= kad išlaisvintų) visus vergus. Pas Spartaką iš visų šalių (undique) pradėjo rinktis vergai ir laisvieji beturčiai. Romėnų bandymai vergų sukilimą numalšinti buvo nesėkmingi. Spartakas sumušė Romos kariuomenę: 72 m. buvo nugalėti abu Romos konsulai.

Bet tarp vergų ir valstiečių ir tarp pačių vergų nebuvo santaikos. Dėl to 71 m. pavasarį didelėje kovoje Spartako kariuomenė buvo romėnų sumušta. Spartakas kovojo labai narsiai iki mirties. Spartako narsumas net romėnus stebino.

VERBA IMPERSONALIA

(Beasmeniai veiksmažodžiai)

§ 142.

1. Beasmenių veiksmažodžių vartojama tik:
   a) bendratis ir
   b) 3 asmuo *sing.*
2. Beasmeniai veiksmažodžiai yra:
   a) veiksmažodžiai, reiškią o r o a t m a i n a s:
      pluit, plūit, pluere — lyja
      ningit, nīnxit, ningere — sninga
      tonat, tonuit, tonāre — griaudžia
   b) veiksmažodžiai, vartojami t i k b e a s m e n i š k a i:
      decet (me), decuit, decēre — tinka (man), pritinka
      dēdecet (me), dēdecuit, dēdecēre — netinka (man)
      paenitet (me), paenituit, paenitēre — jaučiu gailesį
      pudet (me), puduit, pudēre — gėda (man)
      miseret (me), —, miserēre — gaila (man)
      libet (mihi), libuit, libēre — patinka (man)
      licet (mihi), licuit, licēre — leidžiama (man)
      oportet, oportuit, oportēre — reikia, privalu.

Su daugeliu šių veiksmažodžių vardas asmens, kuris ką jaučia, vartojamas g a l i n i n k o linksny, o kas jaučia — k i l m i n i n k o linksny; pvz.: pudet **te** pigritiae **tuae** — gėdiniesi savo tinginystės.

   c) veiksmažodžiai, kurie tik t a m t i k r a p r a s m e vartojami beasmeniškai:
      accidit, accidit, accidere — atsitinka
      appāret, appāruit, apparēre — aišku

constat, constitit, constāre — žinoma
contingit, contigit, contingere — pasitaiko
iuvat, iūvit, iuvāre — malonu
placet, placuit, placēre — patinka
praestat, praestitit, praestāre — geriau (yra), verčiau.

3. Beasmenių veiksmažodžių i m p e r a t y v ą pakeičia *coniunctivus,* pvz.: **pudeat** te pigritiae — gėdinkis savo tinginiavimo.

§ 143.

1) *Išverskite;* 2) *pakeiskite laikus:*

1. Pluet hodie. *Plt.* 2. Aqua pluendo crevit. *Cic.* 3. Eripere telum, non dare irato licet. *Publ.* 4. Fac, ut libet. *Ter.* 5. Licet mirari. *Cic.* 6. Aliis si licet, tibi non licet. *Ter.* 7. Oratorem irasci minime decet. *Cic.* 8. Nulli militi licebat extra ordinem cum hoste confligere. *Caes.*

KAI KURIOS ASMENAVIMO YPATYBĖS

§ 144.

1. Pasitaiko *perfecti activi* formų, kuriose **-vi-** prieš *s* ir **-ve-** prieš *r* išleidžiama:

ornasti (= ornavisti), **ornasse** (= ornavisse),
ornarunt (= ornaverunt).

2. *Perf. ind. act.* galūnė **-ērunt** gali būti pakeičiama galūne **-ēre:**

ornavēre (= ornavērunt).

3. 2-jo asmens *sing. pass.* galūnė **-ris** gali būti pakeičiama galūne **-re:**

Quousque tandem abutēre (=abutēris), Catilina, patientiā nostrā? (Cicerono kalbos prieš Katiliną pradžia).

4. Kai kurių veiksmažodžių *participium futuri activi* forma padaroma iš kamieno, nesutampančio su pagrindiniu supino kamienu, pvz.:

pario,	sup. *partum,*	part.	fut.	act.	**pariturus**
iuvo,	„ *iutum,*	„	„	„	**iuvaturus**
orior,	*ortus sum,*	„	„	„	**oriturus**
morior,	*mortuus sum,*	„	„	„	**moriturus**

5. Kai kurių verba *deponentia part. perf.* greta veikiamosios reikšmės turi dar ir n e v e i k i a m ą j ą reikšmę, pvz.:

populor, part. perf. **populatus** — niokojęs **ir** niokotas
experior, „ „ **expertus** — išmėginęs **ir** išmėgintas

6. Pasitaiko a r c h a i n i ų asmenavimo formų:

a) *futurum* (prasme fut. II) galūne **-so** (-sso): **faxo** (iš facio), -is, -it, -imus, -itis, faxint, **dixo** (iš dico) . . ., **amasso** (iš amo) . . .

b) *coniunctivus* galūne **-sim** (-ssim): **faxim,** faxis . . . (iš facio), **dixim . . .,** **levassim** (iš levo).

c) *coniunctivus* galūne **-am,** padarytas ne iš esamojo laiko kamieno, bet iš g r y n o kamieno: **tagam** (iš tango), -as, -at . . .

VEIKSMAŽODŽIŲ KLASIFIKACIJA PAGAL PERFEKTĄ

§ 145.

1. Perfectum **i** *be kamieno atmainos,* pvz.:

verto, **verti,** versum, vertere — versti, nukreipti
prandeo, **prandi,** pransum, prandere — pusryčiauti

2. Perfectum su kiekybiniu (ar kokybiniu) *kamieno balsio pakitėjimu,* pvz.:

moveo, **mōvi,** motum, movere — judinti
lego, **lēgi,** lectum, legere — rinkti, skaityti
venio, **vēni,** ventum, venire — ateiti
ago, **ēgi,** actum, agere — varyti, veikti
facio, **fēci,** factum, facere — daryti

3. Perfectum su *reduplikacija,* pvz.:

tondeo, **totondi,** tonsum, tondere — kirpti
pello, **pepuli,** pulsum, pellere — varyti
do, **dedi,** datum, dare — duoti
condo, **condidi,** conditum, condere — įkurti
cado, **cecidi,** casurus, cadere — kristi

4. Perfectum padaromas *sufikso* **-s-** pagalba, pvz.:

suadeo, **suasi,** suasum, suadere — patarti
augeo, **auxi,** auctum, augere — auginti
scribo, **scripsi,** scriptum, scribere — rašyti
struo, **struxi,** structum, struere — statyti (pastatą)

sentio, **sensi,** sensum, sentire — jausti
vincio, **vinxi,** vinctum, vincire — rišti

5. Perfectum padaromas *sufikso* **-u-** pagalba, pvz.:
cubo, **cubui,** cubitum, cubare — gulėti
habeo, **habui,** habitum, habere — turėti
colo, **colui,** cultum, colere — išdirbti
aperio, **aperui,** apertum, aperire — atidaryti

5a. Perfectum padaromas *sufikso* **-v-**[1] pagalba, pvz.:
laudo, **laudavi,** laudatum, laudare — girti
deleo, **delevi,** deletum, delere — naikinti
decerno, **decrevi,** decretum, decernere — nuspręsti
audio, **audivi,** auditum, audire — girdėti

6. To paties veiksmažodžio perfectum padaromas *įvairiai*, pvz.:

pango { pepigi; panxi, pactum, pangere — įkalti, sutvirtinti; pegi }

ATTRACTIO MODI

§ 146.

Jei šalutinis sakinys priklauso nuo tokio sakinio, kuriame yra *coniunctivus* (arba posakis su *infinityvu),* tai *coniunctivus* g a l i p e r e i t i ir į priklausantį šalutinį sakinį, kuriame šiaip jau vartojamas indicativus. Toksai reiškinys vadinamas **attractio modi** („nuosakos pritraukimas"), pvz.:

1. Mos erat Athenis quotannis **laudari** eos, qui in proelic **interfecti essent** (= interfecti erant) — Atėnuose buvo paprotys kasmet pagerbti žuvusius kovoje.
2. Accidit, ut nonnulli milites, qui lignationis munitionisque causa **discessissent** (= discesserant), repentino equitum adventu interciperentur — atsitiko, kad keletas kareivių, išvykusių kirsti miško ir statyti sustiprinimų, buvo staiga raitelių užpulti.

Tačiau tokios pat rūšies šalutiniuose pažyminio sakiniuose, priklausančiuose nuo sakinio su i n f i n i t y v u (arba k o n j u n k t y v u), gali ir nebūti attractio modi, ypač jei sakinio

[1] Suf. **u** ir **v** yra tas pat (po priebalsių **v** pavirsta balsiu **u**).

mintis reiškiama kaip tikras faktas arba kaip objektyvus paaiškinimas, pvz.:

Caesar Helvetios oppida vicosque, quos *incenderant, restituere iussit* — Cezaris įsakė helvetams atstatyti miestus ir kaimus, kuriuos jie pirma buvo sudeginę.

ORATIO OBLIQUA

§ 147.

Oratio recta (tiesioginė kalba) yra tai savos ar svetimos kalbos pakartojimas tais pačiais žodžiais, kuriais ji buvo pasakyta. Tiesioginė kalba išskiriama kabutėmis, prieš kurias yra *verbum dicendi* su dvitaškiu (*inquit* įterpiamas į tiesioginės kalbos pradžią). Pvz.:

Aristoteles dixit: „Apud Hypanim fluvium bestiolae quaedam nascuntur, quae unum diem vivunt".

Oratio obliqua (netiesioginė arba atpasakojamoji kalba) yra laisvas, bet tikslus, kieno nors kalbos atpasakojimas, priklausąs nuo (išreikšto arba tik numanomo) *verbum dicendi* arba *sentiendi*. Pvz.:

Apud Hypanim fluvium Aristoteles ait bestiolas quasdam nasci, quae unum diem vivant.

Verbum *dicendi (sentiendi)*, nuo kurio priklauso oratio obliqua, vadinamas *verbum regens*, nes prie jo yra derinamos konjunktyvo formos netiesioginėj kalboj (pagal *consecutio temporum)*.

Lotyniškos netiesioginės kalbos yra šios ypatybės:

I. Tiesioginės kalbos *pagrindiniai* sakiniai:

a) pasakojamieji (tiesioginiai) sakiniai netiesioginėje kalboje virsta *acc. cum inf.;*

b) liepiamieji (geidžiamieji) sakiniai, kurie tiesioginėje kalboje yra reiškiami imperatyvo arba konjunktyvo formomis, netiesioginėje kalboje visados turi *coniunctivus imperfecti* arba *plusquamperfecti;*

c) klausiamieji tiesioginės kalbos sakiniai:

1) taikomi 2-jam asmeniui yra netiesioginėje kalboje reiškiami *coni. imperf.* arba *plusquamperf.,*

2) taikomi 1-jam ar 3-jam asmeniui yra reiškiami posakiu *acc. c. inf.;*

d) sąlygos sakinių *apodosis* netiesiog. kalboje reiškiamas posakiu *acc. c. inf.*

II. Tiesioginės kalbos *šalutiniai* sakiniai netiesiog. kalboje visados turi k o n j u n k t y v ą to laiko, kurio reikalauja *verbum regens* pagal cons. temporum. Šalutinių sakinių *futurum I* netiesioginėj kalboj reiškiamas *coni. praesentis* arba *imperfecti* formomis, *o futurum II — coni. perf.* arba *plusquamperf.* formomis.

III. *Įvardžių* vartojimas netiesioginėje kalboje:

a) pirmojo asmens įvardis *(ego, nos)* yra pakeičiamas sangrąžiniu *(sui, sibi, se, suus* ir kartais vardininkas *ipse);*

b) antrojo asmens įvardis *(tu, vos)* yra pakeičiamas įvardžiu *ille* (kartais *is*);

c) trečiam asmeniui vartojamas įvardis *is,* kartais *ille, iste.*

IV. Netiesiog. kalboj v e n g i a m i žodžiai, kurie rodo a r t i m u m ą; taigi

tiesiog. kalbos	hic		neties. kalboje	pakeičiamas	ille (is)
„	„	nunc	„	„	„ tum
„	„	hodie	„	„	„ eo die
„	„	cras	„	„	„ postero die
„	„	heri	„	„	„ pridie *etc.*

I. *Pagrindiniai* sakiniai	Tiesioginėje kalboje	Netiesioginėje kalboje
1. Pasakojamieji	Indicativus	Acc. cum infinitivo
2. Liepiamieji	Imperativus arba Coni. iussivus	Coniunctivus
3. Klausiamieji		
a) 1 ir 3 asm.	Indicativus	Acc. cum. inf.
b) 2 asm.	Indicativus	Coniunctivus
4. Sąlygos apod.	Ind. arba coni.	Acc. cum. inf.
II. *Šalutiniai* sakiniai	Indicativus arba Coniunctivus	Coniunctivus

Patikrinkite taisykles pagal šitą pavyzdį:

Oratio obliqua

Is (Divico) ita cum Caesare egit:

Si pacem populus Romanus cum Helvetiis **faceret,** in eam partem **ituros** atque ibi **futuros** Helvetios, ubi eos Caesar **constituisset** atque esse **voluisset;** sin bello persequi **perseveraret, reminisceretur** et veteris incommodi populi Romani et pristinae virtutis Helvetiorum. Quod improviso unum pagum **adortus esset,** cum ii, qui flumen **transissent,** suis auxilium ferre non possent, ne ob eam rem aut suae magno opere virtuti **tribueret** aut ipsos **despiceret.**

Se ita a patribus maioribusque suis **didicisse,** ut magis virtute contenderent, quam dolo aut insidiis niterentur. Quare **ne committeret,** ut is locus, ubi **constitissent,** ex calamitate populi Romani et internecione exercitus nomen **caperet** aut memoriam **proderet.**

(Caes. B. G. I, 13)

Oratio recta

Si pacem populus Romanus nobiscum **faciet,** in eam partem **ibimus** atque ibi **erimus,** ubi tu nos **constitueris** atque esse **volueris;** sin bello persequi **perseverabis, reminiscere** et veteris incommodi populi Romani et pristinae virtutis nostrae. Quod improviso unum pagum **adortus es,** cum ii, qui flumen **transierant,** suis auxilium ferre non possent, ne ob eam rem aut tuae magno opere virtuti **tribueris** aut nos **despexeris.**

Ita a patribus maioribusque nostris **didicimus,** ut magis virtute contenderemus, quam dolo aut insidiis niteremur. Quare **ne commiseris** (= noli committere), ut is locus, ubi **constitimus,** ex calamitate populi Romani et internecione exercitus nomen **capiat** aut memoriam **prodat.**

§ 148.

Išverskite:

DIDŽIOJI SPALIO SOCIALISTINĖ REVOLIUCIJA

1917 *metais* mūsų Didžiosios Tėvynės darbininkai ir valstiečiai, vadovaujami Lenino ir Stalino (Lenino et Stalino ducibus), įvykdė didžiausią žmonijos istorijoje revoliuciją. Tada pirmą kartą buvo sunaikinta eksploatatorių[1] santvarka.

[1] exploatātor, ōris *m*

Didžioji Spalio revoliucija sukūrė naują politinę santvarką, darbininkų ir valstiečių tarybinę socialistinę valstybę. Mūsų Tėvynėj amžiams iš šaknų buvo sunaikintos plėšikiškos klasės: fabrikų ir dvarų savininkai, pirkliai, bankininkai ir kiti išnaudotojai. Didžioji Spalio revoliucija fabrikus, gamyklas, žemę, didžiuosius pastatus padarė visos liaudies nuosavybe.

Dabar mes matome, kad Spalio revoliucija ne tik sutraukė kapitalizmo grandines ir suteikė liaudžiai lauktąją laisvę, bet taip pat sudarė darbo žmonėms reikalingas sąlygas pasiturinčiai ir laimingai gyventi.

Spalio revoliucija mūsų tėvynę pastatė visos žmonijos priešaky, nes ji turi labai didelę reikšmę viso pasaulio tautoms: ji pasuko žmoniją į naują socialistinį gyvenimą.

Spalio revoliucija sukėlė visų Rusijos tautų laisvės sąjūdį, jų tarpe ir lietuvių tautos. Lietuvos darbininkai ir valstiečiai tarybinėje santvarkoje matė vienintelį kelią pasiekti laisvę ir laimę. 1918 metais Vilniuje buvo sukurta Lietuvos tarybinė vyriausybė. Ji paskelbė, kad Lietuvoje yra panaikinama fabrikų ir dvarų savininkų valdžia.

Prieš jauną Lietuvos tarybinę santvarką padarė sąmokslą Lietuvos fabrikų ir dvarų savininkai. Į pagalbą jie sau pasikvietė kitas valstybes, piktus tarybinės santvarkos priešus. Prieš tas jėgas jauna Tarybų Lietuva negalėjo atsispirti. Bet Komunistų partijos vadovaujami Lietuvos darbininkai ir valstiečiai kovojo toliau, kol 1940 metais galutinai panaikino fabrikų ir dvarų savininkų santvarką.

Ypatingai aiškiai mes pamatėme per Didįjį Tėvynės karą, kad Spalio revoliucijos sukurta santvarka yra visais atžvilgiais[1] daug pranašesnė už kapitalistinę santvarką.

---

[1] omni ratione

ŽINIOS IŠ PROSODIJOS IR METRIKOS

1.

Romėnų versifikacija (eilėdara) paremta ilgais ir trumpais skiemenimis, arba, tiksliau sakant, ta tvarka, kuria eina po vienas kito ilgieji ir trumpieji skiemenys.

Toji gramatikos dalis, kuri kalba apie skiemenų kiekybę, apie jų ilgumą ar trumpumą, vadinama **prosodija.**

Laiko vienetas, reikalingas trumpam skiemeniui tarti, vadinamas *mora.* Ilgas skiemuo tariamas dvigubai ilgiau negu trumpas, dėl to jam ištarti reikalingos dvi moros. Ilgas skiemuo (dviejų morų) žymimas brūkšneliu, trumpas skiemuo (vienos moros) — lankeliu. Yra skiemenų, kurie poezijoje laikomi ilgais ir, pagal reikalą, trumpais; pavyzdžiui, keturių skiemenų žodyje *mediocris* priešpaskutinis skiemuo *o,* po kurio eina *muta cum liquida (cr),* prozoje laikomas trumpu, o poezijoje g a l i b ū t i trumpas arba ilgas.

Prosodija turi nemaža skiemenų ilgumo ir trumpumo taisyklių. Keletas tų taisyklių buvo nurodyta gramatikos pradžioje (§ 4.).

Ilgų ir trumpų skiemenų junginys vadinamas pėda *(pes).* Mažiausia pėda turi dvi moras, pvz.: bĕnĕ. Dažniausiai vartojamos pėdos yra trijų ir keturių morų:

a) mātĕr (3-jų morų dviskiemenė pėda — *trochaeus* arba *chorēus)*
ămāns (3-jų morų dviskiemenė pėda — *iambus)*

b) virtūs (4-ių morų dviskiemenė pėda — *spondēus)*
tempŏră (4-ių morų triskiemenė pėda — *dactylus).*

Kaip ir kuria tvarka iš atskirų pėdų sudaryti eilutę, o iš eilučių eilėraštį, nurodo **metrikos** mokslas.

2.

Iš dažniausiai vartojamų pėdų junginių-eilučių pažymėtinas h e g z a m e t r a s *(hexameter, versus heroicus)*, kurį sudaro šeši (graikiškai *hex)* daktiliai, tik paskutinis, šeštasis, daktilis nepilnas.

Hegzametro schema:

Vienas pėdos skiemuo tariamas pakeltu balsu *(arsis)*, kiti tos pėdos skiemenys tariami nuleistu balsu *(thesis)*. Arsis žymimas ženklu ′ *(ictus)*. Taisyklingai išlaikomi *arsis* ir *thesis* sudaro r i t m ą. Ritmiškas eilių skaitymas vadinamas s k a n d a v i m u *(scandere* — kopti, žengti).

Skanduojant, žodžiai ir pėdos dažnai nesutampa, pvz., hegzametre

quádrupedánte putrém sonitú quatit úngula cámpum

yra šios pėdos: 1. quádrupe, 2. dántepu, 3. trémsoni, 4. túquatit, 5. úngula ir 6. cámpum; čia tik du žodžiai (ungula, campum) sutampa su pėdomis (5-ąja ir 6-ąja).

Kadangi daktilis ir spondėjas turi po 4 moras, tai kiekvienas hegzametro daktilis, išskyrus penktąjį[1], gali būti pakeistas spondėju[2]. Tokiu būdu, hegzametras, kurio nė vienas daktilis nėra pakeistas spondėju, turi 17 skiemenų; hegzametras, kurio visi daktiliai, išskyrus penktąjį, yra pakeisti spondėjais, teturi 13 skiemenų. Hegzametro morų skaičius — pastovus (23, o 6-ją pėdą iracionaliai pakeitus — 24). Tokį skiemenų skaičių vienu atveju pasakyti sunku, todėl maždaug hegzametro viduryje stabtelėjama *(caesura)*. Cezūra vadinama stipriąja arba vyriškąja, jei ji daroma po pėdos arsio; cezūra po tesio (arba tesio vidury) vadinama moteriškąja (silpnąja):

vyr. cez.: quádrupedánte putrém || sonitú quatit úngula cámpum
mot. cez.: praécipitát suadéntque || cadéntia sídera sómnos

Cezūra dažniausiai daroma po trečiojo arsio. Bet pasitaiko hegzametrų ir su dviem cezūrom: po antro ir ketvirto arsio. Šitokias cezūras vartoja ir mūsų Donelaitis:

túo laukús || oraí drungní || gaivíndami glóstė

[1] Penktas daktilis pakeičiamas spondėju labai retai.

[2] Šeštas, nepilnas, daktilis sutampa su trochėju (yra 3-jų morų); dviskiemenio trochėjo (3-jų morų) pakeitimas dviskiemeniu spondėju (4-ių morų) vadinamas i r a c i o n a l i u (netaisyklingu), tačiau jis dažnai pasitaiko.

arba lot. pavyzdys:

nám nullí || tacuísse nocét, || nocet ésse locútum.

3.

Drauge su hegzametru yra dažnai vartojamas p e n t a m e t r a s — penkių (graikiškai *pente*) pėdų eilutė. Pentametras susideda iš dviejų vienodų dalių, iš kurių kiekviena yra ne kas kita, kaip hegzametro dalis, baigiama t r e č i u o j u arsiu:

témpora sí fuerínt || núbila, sólus erís.

Pirmojoje pentametro dalyje yra dvi pėdos su puse, tiek pat ir antrojoje, taigi iš viso 5 pėdos (20 morų).

Hegzametro ir pentametro junginys vadinamas *distichon elegiacum* (elegiškas dvieilis), pvz.:

scite tamén, quamvís longá regióne remótus
ábsim, vós animó sémper adésse meó.

4.

Skanduojant reikia žinoti šias taisykles:

a) jei žodžio gale yra b a l s i s, d v i b a l s i s arba **m**, o einąs paskui jį žodis prasideda b a l s i u, d v i b a l s i u arba **h**, tai paskutinis pirmutinio žodžio skiemuo (tiksliau: balsis, arba balsis ir m) neištariamas *(elisio):*

struxisse ad	tariame	**struxissad**
peregrinum ut	„	**peregrinut**

b) jei antrasis žodis yra *est,* tai netariamas žodžio *est* balsis *e:*

sata est	tariame	**satast**
laudandum est	„	**laudandumst**

c) *elisio* nedaroma, jei susiduria vienskiemeniai žodžiai, arba žodžius skiria cezūra:

o et praesidium tariame **o et praesidium**
Posthabita coluisse *Samo: hic* illius arma

d) du greta stovintieji žodžio balsiai kartais tariami vienu skiemeniu: *deinde* (triskiemenis žodis tariamas kaip dviskiemenis: dein-de), *anteire* (keturių skiemenų žodis tariamas kaip triskiemenis: an-tei-re), *cui* tariamas „kvi" ir pan.

5.

Visų prosodijos taisyklių nežinant, tikriausias būdas hegzametro pėdoms nustatyti yra šitoks: kadangi 5-ji ir 6-ji hegzametro pėdos paprastai esti pastovios, atskiriame 5 paskutinius skiemenis ir gauname 2 pėdas (5-ją — trijų skiemenų ir 6-ją — dviejų skiemenų), pvz.:

milibus ex multis unus vix fidus amicus.

Šio hegzametro 6-ji pėda *micus*, ir 5-ji — *fidusa*. Liko nustatyti 4 pėdas. Jei tos keturios likusios pėdos būtų daktiliai, jos turėtų 12 skiemenų; tačiau šiame hegzametre tėra 9 skiemenys; taigi yra 3 daktiliai pakeisti spondėjais. Norint surasti tuos spondėjus, reikia prisiminti dvi fonetikos taisykles: 1) balsis prieš du ar daugiau priebalsių laikomas ilgu, 2) balsis prieš balsį laikomas trumpu. Likusius hegzametro skiemenis pradedame peržiūrinėti taip pat iš galo: žodyje *vix* **i** ilgas, nes po to **i** yra du priebalsiai x ir f (ir pats x, kaip sudurtinis priebalsis, gali sudaryti ilgumą). Jei **i** ilgas, tai ir skiemuo *vix* ilgas; o ilguoju skiemeniu baigiasi spondėjo pėda. Taigi ketvirtoji pėda bus dviskiemenis spondėjas: *núsvix*. Liko dar nustatyti tris pėdas, iš kurių dvi bus spondėjai. Žodyje *multis* (dat. arba abl. plur.) skiemuo **-is** ilgas (žinome iš morfologijos). Jeigu **-is** ilgas, tai ir **u** ilgas; čia bus spondėjas (2-sis): **tísu**. Toliau, tame pačiame žodyje *multis* **u** ilgas, nes po jo yra du priebalsiai; jei pėdos galas ilgas, tai ir čia bus spondėjas (3-is) *éxmul*. Lieka pirma pėda: *milibus*. Taigi:

1 — *milibus*, 2 — *éxmul*, 3 — *tísu*, 4 — *núsvix*, 5 — *fidusa*, 6 — *micus*. Skaitydami su cezūra, gauname:

milibus éx multís || unús vix fídus amícus.

Žinoma, šitokia ilga procedūra, nustatant pėdas, taikytina retai, pvz., kai abejojama dėl pėdos arba arsio, arba norima patikrinti sunkesnio hegzametro skandavimą.

6.

Be hegzametro (daktilių junginio), dažnai vartojamas jambų junginys, vad. j a m b i š k u t r i m e t r u arba s e n a r i j u m *(trimeter iambicus, versus senarius)*: šešių jambų, arba t r i j ų p o r ų jambų, eilutė, kurioje paprastai kirčiuojamas kiekvienos poros pirmasis jambas; taigi šioje eilutėje aiškiai skiriame tris balso pakėlimus:

Beátus ílle, quí procúl negótiis.

Cezūra čia dažniausiai būna po trečio tesio (šioje eilutėje po žodžio *ille)*.

Grynas *versus senarius* retai buvo vartojamas. Poetai dažnai darydavo čia šiuos pakeitimus:

1. pirmose penkiose pėdose nekirčiuojamas skiemuo gali būti ir i l g a s.

2. pirmose penkiose pėdose kiekvienas i l g a s skiemuo gali būti .p a k e i s t a s dviem trumpais skiemenimis, vadinasi, vietoj ⏑ – gali būti ⏑ ⏑ – arba ⏑ – ⏑ arba ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ . Šeštoji pėda visada pastovi. Tad versus senarius gali būti tokių pavidalų:

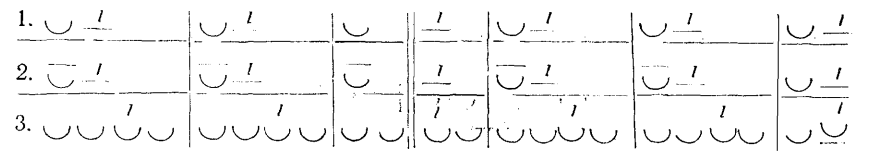

7.

Lyrikoje dažniausiai vartojamos šios eiliavimo formos:

I. **Versus Glyconēus:** spondėjas, daktilis, trochėjas ir nepilnas trochėjas. Schema:

Dónec grátus erám tibì

II. **Versus Asclepiadēus minor:** spondėjas, daktilis, nepilnas trochėjas, daktilis, trochėjas ir nepilnas trochėjas (kitaip sakant *versus Glyconeus,* į kurį po spondėjo įterpti daktilis ir nepilnas trochėjas). Schema:

Éxegí monumént(um) aére perénniùs

III. **Versus Asclepiadēus maior:** spondėjas, daktilis, nepilnas trochėjas, daktilis, nepilnas trochėjas, daktilis, trochėjas, nepilnas trochėjas. Schema:

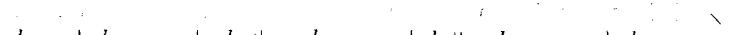

Tú ne quaésierís, scíre nefás, quém mihi quém tibì

IV. **Versus Sapphicus minor:** trochėjas, spondėjas, daktilis, trochėjas, trochėjas. Schema:

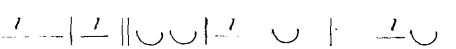

Réctiús vivés, Liciní, nequ(e) áltum

V. **Versus Adonīus:** daktilis, trochėjas. Schema:

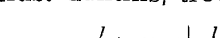

Lítus iníquum

VI. **Versus Alcaicus:**

a) vienuolikskiemenis: anakrusė (ilgas ar trumpas skiemuo prieš pirmąją pėdą), trochėjas ir *versus Glyconeus:*

Ehéu, fugáces, Póstume, Póstumė

b) dešimtskiemenis: du daktiliai ir du trochėjai:

Afferet índomitaéque mórti

c) devynskiemenis: anakrusė, trochėjas, spondėjas ir du trochėjai:

Rugís et ínstantí senéctae

VII. **Decameter Ionicus:** 10 pėdų, vad. *ionicus a minori* ⏑ ⏑ – –)

Miserárum (e)st neque amóri dare lúdum neque dúlci
mala víno laver(e) áut exanimári metuéntes
patruaé verbera línguae.

VIII. *Versus Sapphicus minor* ir visi *versus Alcaici* vartojami tik tam tikruose deriniuose (sistemose). Atmintinos šios dvi sistemos:

I. **Systema Sapphicum** iš keturių eilučių, kurių pirmos trys — *Sapphici minores,* ketvirta — *versus Adonius;*

II. **Systema Alcaicum** iš keturių eilučių, kurių pirma ir antra — vienuolikskiemeniai *versus Alcaici,* trečia — devynskiemenis *v. Alcaicus,* o ketvirta — dešimtskiemenis *v. Alcaicus.*

ROMĖNŲ KALENDORIUS

Senovėje romėnai laiką skaičiavo pagal mėnulį. Dvasininkai sekė mėnulio jaunatį *(Kalendae)* ir pranešdavo gyventojams; taip pat pranešdavo ir kitas mėnulio atmainas — pirmą ketvirtį *(Nonae)* ir pilnatį *(Idus)*. Metus, nesutinkamai su saulės metais, dalino į 10 mėnesių. Ši dešimties mėnesių sistema pasiliko net ir tada, kai jau seniai buvo perėję į 12 mėnesių metus; ji užsiliko dėl to, kad senaisiais dešimties mėnesių metais buvo pažymėti politinių sutarčių terminai, teismo reikalai, privatinio gyvenimo įvykiai (gedulas, vedybos) ir kt.

Yra pagrindo manyti, kad perėjimą į dvylikos mėnesių metus bus įvedę karaliai — 1) Numa, kurį laikė kūrėju šventadieninio kalendoriaus, ir 2) Tarkvinijus Senasis, kuris ėmė įvesti etruskų papročius. Mėnesių pavadinimai atitiko dabartinius rusų ir Vakarų Europos mėnesių pavadinimus, išskyrus liepos ir rugpiūčio mėnesius, kurie ligi respublikos pabaigos buvo vadinami *Quinctilis* ir *Sextilis* (5-sis ir 6-sis mėnuo). Metus pradėdavo skaityti nuo pirmojo mėnesio jaunačio, atšilus pavasariui, atseit, kovo mėnesyje, kuris gavo pavadinimą nuo svarbiausiojo romėnų dievo Marso. Balandžio, gegužės ir birželio mėnesių pavadinimai *(Aprilis, Maius, Iunius)* primena augalų žydėjimą, augimą ir brendimą; ligi gruodžio mėnesiai buvo vadinami pagal mėnesių eilę; sausio mėnuo *(Ianuarius)* buvo paskirtas dievui Janui; vasaris *(Februarius)* gavo vardą nuo didelės nuvalomosios šventės, vykusios metų pabaigoje. Daugumas mėnesių turėjo po 29 dienas; kovo, gegužės, liepos *(Quinctilis)* ir spalio mėnesiai turėjo po 31 dieną, vasaris — 28 dienas.

Tokius 355 dienų metus buvo galima sulyginti su saulės metais, kaip vieninteliais tinkančiais žemės darbui, tik įspraudžiant keletą dienų iš šalies. Manoma, kad šitą papildomą dienų reikalą sutvarkė decemvirai. Kas antri metai buvo pridedamas papildomas mėnuo *(Mercedonius)*. Tokiu būdu vasaris (paskutinis

metų mėnuo) turėdavo tik 23 ar 24 dienas, o toliau jau ėjo Mercedonius, turėjęs 27 dienas. Taigi k e t v e r i metai sudarė (355 + 377 + 355 + 378) 1465 dienas, vadinasi, už saulės metus buvo i l g e s n i keturiomis dienomis.

Prieš vasario n o n a s dvasininkai paskelbdavo, ar bus papildomasis mėnuo ar ne, ir kaip bus ilgas. Šį uždavinį jie atlikdavo taip nevykusiai ir taip nesąžiningai (dažnai tai darydami dėl politinių sumetimų), kad 46-ius metus reikėjo papildyti pridedant 90 dienų, kad mėnulio metai vėl susilygintų su saulės metais.

Matematiko ir astronomo S o s i g e n o padedamas, Cezaris nuo 45 m. pr. m. e. sausio mėn. 1 dienos įvedė e g i p t i e č i ų saulės metus iš 365¼ dienų. Dabar nereikėjo žiūrėti, kad mėnulio fazės supultų su tomis ar kitomis pastoviomis mėnesio dienomis. Metų pradžia dabar buvo laikoma pirmoji sausio mėn. diena, kada konsulai stodavo į tarnybą. Senieji mėnulio fazių pavadinimai buvo palikti 1, 5 ir 13-ai mėnesio dienoms; tiktai kovo, gegužės, liepos ir spalio mėnesių *(m-il-m-o)* n o n o s buvo 7-tą, o i d o s 15-tą mėn. dieną. Kitos dienos buvo skirstomos pagal tai, kaip toli jos buvo nuo kitų kalendų, nonų arba idų, pvz., sausio 24 buvo vadinama devintoji diena prieš vasario kalendas *(ante diem nonum Kalendas Februarias)*; į šį (9) skaičių įėjo ir paskutinė diena (kalendos) ir toji, nuo kurios pradėta skaičiuoti (24-oji).

Išskaičiuoti dienoms pagal n o n a s ir i d a s vartojame formulę N (I) — r + 1, kur N (I) reiškia nonas (idas), r — mėnesio dieną pagal mūsų skaičiavimą, pvz., balandžio 2 diena: 5 — 2 + + 1 = 4, t. y. už keturių dienų prieš balandžio nonas *(ante diem quartum Nonas Apriles)*; spalio 12 diena: 15 — 12 + 1 = 4, vadinasi, už keturių dienų prieš spalio idas *(ante diem quartum Idus Octobres)*. Išskaičiuoti dienai pagal k a l e n d a s vartojama tokia formulė: p + 2 — r, kur p — paskutinė mėnesio diena, r — duotoji diena pagal mūsų skaičiavimą, pvz., balandžio 24 diena: 30 + 2 — 24 = 8-ji diena prieš gegužės kalendas *(ante diem octavum Kalendas Maias)*.

LENTELĖ, RODANTI VISAS METŲ DIENAS PAGAL MŪSŲ IR ROMĖNŲ SKAIČIAVIMĄ

Mūsų mėn. diena	Kovas, gegužė, liepa ir spalis (31 d.)	Sausis, rugpiūtis, gruodis (31 d.)	Balandis, birželis, rugsėjis, lapkritis (30 d.)	Vasaris (28 d.)
1.	**Kal. Mart.** etc.	**Kal. Ian.** etc.	**Kal. April.** etc.	**Kal. Februariis**
2.	a. d. VI	a. d. IV	a. d. IV	a. d. IV
3.	a. d. V	a. d. III	a. d. III	a. d. III
4.	a. d. IV	pridie	**pridie**	**pridie**
5.	a. d. III	**Nonis Ian.** etc.	**Nonis** Apr. etc.	**Nonis** Febr.
6.	pridie	a. d. VIII	a. d. VIII	a. d. VIII
7.	**Nonis** Mart. etc.	a. d. VII	a. d. VII	a. d. VII
8.	a. d. VIII	a. d. VI	a. d. VI	a. d. VI
9.	a. d. VII	a. d. V	a. d. V	a. d. V
10.	a. d. VI	a. d. IV	a. d. IV	a. d. IV
11.	a. d. V	a. d. III	a. d. III	a. d. III
12.	a. d. IV	**pridie**	**pridie**	**pridie**
13.	a. d. III	**Idibus Ian.** etc.	**Idibus** Apr. etc.	**Idibus** Febr.
14.	**pridie**	a. d. XIX	a. d. XVIII	a. d. XVI
15.	**Idibus** M. etc.	a. d. XVIII	a. d. XVII	a. d. XV
16.	a. d. XVII	a. d. XVII	a. d. XVI	a. d. XIV
17.	a. d. XVI	a. d. XVI	a. d. XV	a. d. XIII
18.	a. d. XV	a. d. XV	a. d. XIV	a. d. XII
19.	a. d. XIV	a. d. XIV	a. d. XIII	a. d. XI
20.	a. d. XIII	a. d. XIII	a. d. XII	a. d. X
21.	a. d. XII	a. d. XII	a. d. XI	a. d. IX
22.	a. d. XI	a. d. XI	a. d. X	a. d. VIII
23.	a. d. X	a. d. X	a. d. IX	a. d. VII
24.	a. d. IX	a. d. IX	a. d. VIII	a. d. VI
25.	a. d. VIII	a. d. VIII	a. d. VII	a. d. V
26.	a. d. VII	a. d. VII	a. d. VI	a. d. IV
27.	a. d. VI	a. d. VI	a. d. V	a. d. III
28.	a. d. V	a. d. V	a. d. IV	**pridie**
29.	a. d. IV	a. d. IV	a. d. III	
30.	a. d. III	a. d. III	**pridie**	
31.	**pridie**	**pridie**		

Nonas Martias, Maias etc. — Non. Ian. etc. — Nonas April. etc. — Nonas Febr.

Idus Martias etc. — Idus Ianuarias etc. — Idus Apriles, Iunias etc. — Idus Febr.

Kalendas (sekančio mėnesio), t. y. Kal. Aprilės (Iunias, Sextiles, Novembres) — Kalendas (sekančio mėnesio), t. y. Kal. Februarias (Septembres, Ianuarias) — Kalendas (sekančio mėnesio), t. y. Kal. Maias (Iulias, Octobres, Decembres) — Kalendas Martias

Keliamaisiais metais *(annus intercalaris, bis sextus)* papildomoji diena buvo dedama po vasario 23, o 24 diena (= 6-ji diena prieš kovo kalendas — *ante diem sextum Kalendas Martias)* buvo dviguba (skaitoma dukart); papildomoji diena buvo vadinama *bis sextus;* iš čia ir metų pavadinimas — *annus bissextilis.*

Romėnų savaitė turėjo 8 dienas. Aštuntąją dieną valstiečiai miniomis rinkdavosi miesto prekyvietėje. Laikas tarp dviejų prekymečių (į tą skaičių įėjo ir abidvi prekymečių dienos) vadinosi *internundinum tempus,* o prekymečių diena — *nundinae.* Prekymečių dienos nebuvo šventadieniai; tačiau tomis dienomis pasilikusieji namuose ilsėjosi, mokyklos nedirbo. Teismo posėdžiai ėjo sava tvarka, jų neatmainydavo dėl prekymečių; bet tautos susirinkimai prekymečių dienomis negalėjo įvykti. Prekymečių dienos buvo apskaičiuojamos nepriklausomai nuo mėnesių ir metų skaičiaus, tik buvo žiūrima, kad jos nesutaptų su sausio 1-ja diena.

II

SKAITINIAI

SANTRUMPOS

A. Gell. — Aulus Gellius, apie 130 m. e. m.
Apul. — Apuleius, II m. e. amž.
Caes. — Gaius Iulius Caesar, 100—44
Cartesius — Descartes, 1596—1650
Cato — Marcus Porcius Cato Censorius, 234—149
Cat. — Gaius Valerius Catullus, 87—54
Cic. — Marcus Tullius Cicero, 106—43
Curt. — Quintus Curtius Rufus, I m. e. amž.
Dion. — Dionysius Cato, IV m. e. amž.
Eucl. — Euclides, 300 m. pr. m. e.
Florus — Publius Annius Florus, II m. e. amž.
Hor. — Quintus Horatius Flaccus, 65—8
Iuv. — Decimus Iunius Iuvenalis, 60—140
Liv. — Titus Livius, 59 m. pr. m. e. — 17 m. e. m.
Lucr. — Titus Lucretius Carus, 98—55
Macr. — Ambrosius Theodosius Macrobius, V m. e. amž.
Mart. — Marcus Valerius Martialis, 40—102
Nep. — Cornelius Nepos, I pr. m. e. amž.
Ov. — Publius Ovidius Naso, 43 m. pr. m. e. — 18 m. e. m.
Petron. — Gaius Petronius Arbiter, apie 60 m. e. m.
Phaedr. — Phaedrus, I m. e. amž.
Plin. — Gaius Plinius Secundus, 23—79
Plt. — Titus Maccius Plautus, 254—184
Plut. — Plutarchus, 46—120
Prop. — Sextus Propertius, 49—15
Publ. — Publilius Syrus, I pr. m. e. amž.
Quint. — Marcus Fabius Quintilianus, 35—96
Sall. — Gaius Sallustius Crispus, 86—35
Sen. — Lucius Annaeus Seneca, 4—65
Simon. — Simonides, 556—468
Suet. — Gaius Suetonius Tranquillus, 75—150
Tac. — Cornelius Tacitus, 55—120
Ter. — Publius Terentius Afer, 190—159
Ter. Maur. — Terentianus Maurus, III m. e. amž.
Val. Max. — Valerius Maximus, I m. e. amž.
Varr. — Marcus Terentius Varro, 116—27
Verg. — Publius Vergilius Maro, 70—19

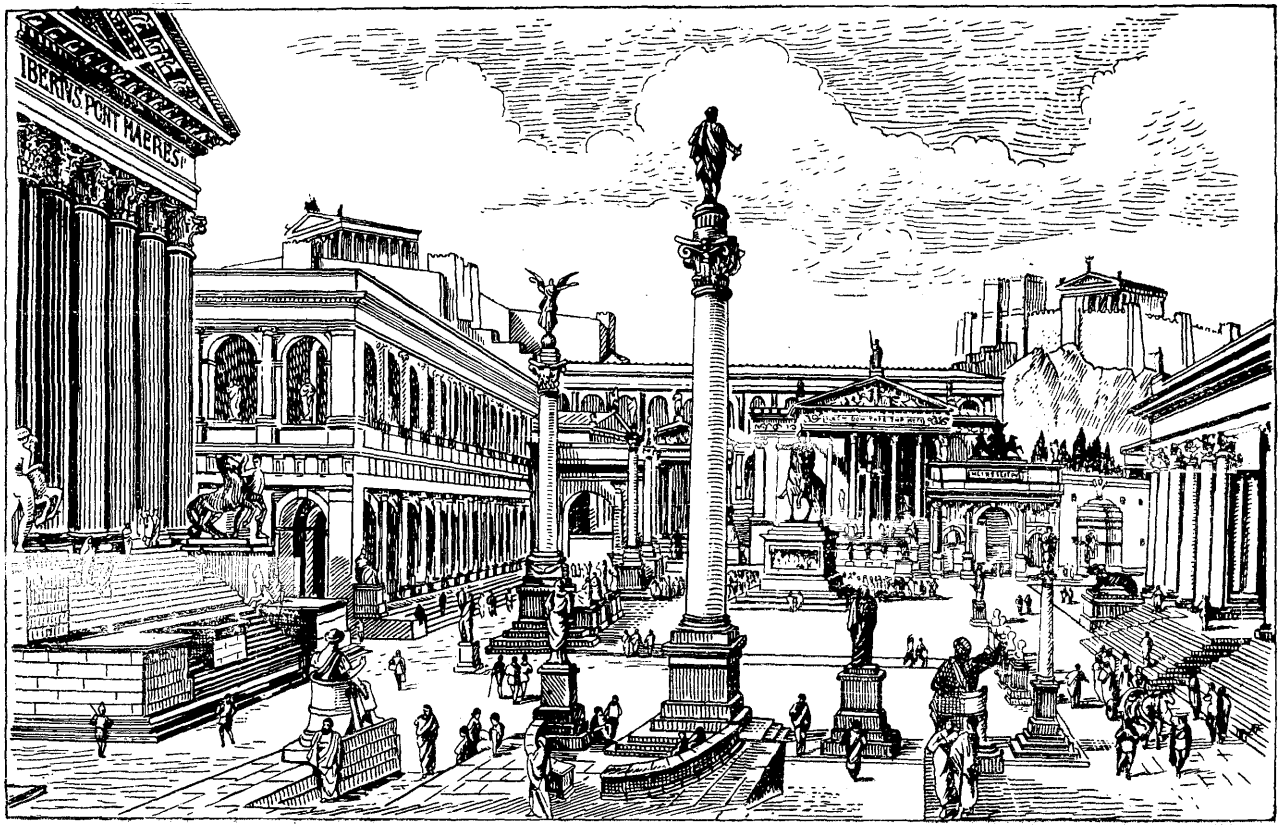

Forum Romanum (rekonstrukcija)

PIRMOJI IR ANTROJI LINKSNIUOTĖS

Praesens, Imperfectum, Futurum I

I

1. Historia est magistra vitae. *Cic.*
2. Fortuna caeca est. *Cic.*
3. Amat victoria curam. *Cat.*
4. Experientia docet. *Dicn.*
5. Aurora musis amica[1].
6. Pecuniae imperare oportet, non servire. *Sen.*
7. Pugna pro patria. *Cat.*
8. Tuas litteras exspecto. *Cic.*
9. Ibi semper est victoria, ubi concordia est. *Publ.*
10. Non scholae, sed vitae discimus. *Sen.*
11. Nemo patriam, quia magna est, amat, sed quia sua. *Sen.*
12. Haud semper errat fama. *Tac.*
13. Epistula non erubescit. *Cic.*
14. Cogito, ergo sum. *Cartesius.*
15. Salve. Vale.
16. Vive valeque. *Hor.*

II

Camillus

Olim bellum erat inter Romanos et Faliscos. Romani ante Falerios, oppidum Faliscorum, castra habebant. Tum servus Graecus in oppido magister puerorum erat. Pueri etiam in bello extra oppidum se exercebant.

Aliquando magister cum discipulis suis in castra Romana intrat et Camillo: „Frustra", inquit, „oppidum nostrum oppugnas; frustra studes Falerios delere. Armis, Romani, oppidum non

[1] Patarlėse ir bendro pobūdžio pasakymuose tarinys dažnai išleidžiamas.

Arma Romanorum

expugnabitis; sed dolo incolas mox superabitis. Vide discipulos meos! Pueros Faliscorum adversariis mando. Ita victoriam Romanis praebeo".

Camillus respondet: „Arma habemus contra viros, non contra pueros. Itaque pueris non nocebimus. Semper armis bellabam; itaque Faliscos non perfidia superabo, non dolo Falerios delebo". Et pueris Camillus: „Magistrum", inquit, „habetis perfidum. Itaque magistrum vestrum virgis in oppidum agitate!"

Ubi castra Romana erant? Ubi pueri se exercebant? Quis erat magister puerorum? Quo magister cum discipulis intrat? Quid magister dicit Camillo? Quid Camillus respondet? Quid Camillus pueris dicit?

III

1. Non muri, sed viri sunt praesidium oppidorum.
2. Inter dominum et servum nulla amicitia est. *Curt.*
3. Vivere, Lucili, militare est. *Sen.*
4. Et gaudium et solacium in litteris est. *Plin.*
5. Per aspera ad astra.
6. Nihil perpetuum, pauca diuturna sunt. *Sen.*
7. Néc violaé sempér, nec sémper lília flórent. *Ov.*
8. Habent sua fata libelli. *Ter. Maur.*
9. Errare humanum est.

10. In nullum avarus bonus est, in se pessimus. *Publ.*
11. Aliena vitia in oculis habemus, a tergo nostra sunt. *Publ.*
12. Bonis nocet, qui malis parcit. *Sen.*

TREČIOJI LINKSNIUOTĖ

IV

De floribus

Flores ornant silvas et agros et hortos. Pauci homines flores non amant. Nullus flos est sine colore, multi flores sunt sine odore. Multi flores habent iucundos odores et colores. Odor iucundus florum pulchrorum placet hominibus. Florum colores varii sunt. Sunt flores albi, rubri, flavi, nigri. Nonnulli flores hominibus nocent.

Quid flores ornant? Qui homines flores non amant? Estne flos sine colore, suntne flores sine odore? Quos odores et colores multi flores habent? Qui odor florum hominibus placet? Enumera florum colores. Nocentne hominibus flores?

V

1. Homo locum ornat, non hominem locus.
2. Quot homines, tot sententiae. *Ter.*
3. Amicus Plato, sed magis amica veritas.
4. O tempora, o mores! *Cic.*
5. Imperatori Caesari Augusto parenti patriae. *Inscr.*
6. Non semper idem floribus est honor. *Hor.*
7. Dura lex, sed lex.
8. Finis coronat opus.
9. Aër undique terram cingit; sine aëre nulla vita est.
10. Una salús victís nullám speráre salútem. *Verg.*
11. Pythagoras perturbationes animi lyra componebat.
12. Nóx erat ét caeló fulgébat lúna seréno. *Hor.*
13. Repetitio est mater studiorum.
14. Dúm virés anníque sinúnt, toleráte labóres. *Ov.*

VI

De nominibus Romanis

Viris Romanis plerumque tria nomina erant. Ita Ciceroni, egregio oratori, plenum nomen Marcus Tullius Cicero erat. Marcus erat praenomen, Tullius nomen vel nomen gentilicium, Ci-

M. T. Cicero

cero cognomen. In nomine Gai Iulii Caesaris Gaius erat praenomen, Iulius nomen, Caesar cognomen.

Numerus praenominum Romanorum parvus erat. Praenomina erant: Lucius, Publius, Quintus, Sextus, Titus. Praenomina Romani una vel paucis litteris notabant. Ex cognomine primi imperatoris postea imperatores Romanos Caesares appellabant.

Mulieribus Romanis plerumque solum nomen gentilicium erat, velut: Iulia, Cornelia, Tullia.

Quot nomina plerumque viris Romanis erant? Quod plenum nomen Ciceronis erat? Quod plenum nomen Caesaris erat? Multane praenomina Romana erant? Enumera praenomina, quae tibi nota sunt. Quomodo Romani praenomina notabant? Cur imperatores Romanos Caesares appellabant? Enumera aliquot nomina mulierum Romanarum.

VII

De Roma antiqua

Urbs Roma, caput Italiae, in septem collibus aedificata erat. Romam urbem septem montium Romani appellabant. In monte Aventino oppidum primum Romuli erat. In monte Capitolino templum Iovis Capitolini erat. In aliis partibus montis arx et rupes Tarpeia erat. De rupe Tarpeia scelestos homines praecipitabant. Inter montes Capitolinum et Palatinum in valle forum Romanum erat. Ibi mercatores merces mutabant. Oratores in foro orationes habebant.

Ubi urbs Roma aedificata est? Quo modo Romani urbem Romam appellabant? Qui montes urbis Romae notissimi erant? Quid in monte Aventino erat? Quid in monte Capitolino erat? In quo monte arx et rupes Tarpeia erat? Quos homines de rupe Tarpeia praecipitabant? Ubi forum Romanum erat? Quid Romani in foro Romano agebant?

TREČIOSIOS LINKSNIUOTĖS BŪDVARDŽIAI

VIII

1. Veritatis simplex oratio est.
2. Vincit malos pertinax bonitas.

3. Omne principium grave.
4. Ars longa, vita brevis. *Sen.*
5. Longum iter per praecepta, breve per exempla.
6. Commune periculum concordiam parit.
7. Nón est díscipulús par cógnitióne magístro.
8. Nihil tam volucre est, quam maledictum.
9. Dulc(e) ét decórum (e)st pró patriá morí. *Hor.*
10. Felix, qui nihil debet.

Hannibal

IX

De Hannibale

Celebris erat Carthago, celebria erant templa et aedificia urbis, celebre est nomen Hannibalis, egregii Carthaginiensium ducis. Hannibal erat vir acris ingenii, civibus suis consiliorum salubrium auctor, militum dux impavidus et belli peritus, miles celer et strenuus. Ut Hannibal dux celer et strenuus erat, ita erant milites Carthaginiensium celeres et strenui et impavidi. Hannibal victor magnarum copiarum equestrium et pedestrium erat. Copiae equestres et pedestres Hannibalis ducibus et militibus Romanorum diu causa timoris erant. Discordia Carthaginiensium erat causa cladis Hannibalis.

Qualis urbs Carthago erat? Quo Carthago celebris erat? Quis Hannibal erat? Qui vir erat Hannibal? Similesne erant Hannibali milites Carthaginiensium? Quarum copiarum Hannibal victor erat? Quibuscum Hannibal bellabat? Quae erat causa cladis Hannibalis?

KETVIRTOJI IR PENKTOJI LINKSNIUOTĖS

X

1. Tribus Romanae erant urbanae et rusticae.
2. Magna erat auctoritas Ciceronis in senatu Romano.
3. Dente lupus, cornu taurus petit.
4. Senectus est occasus vitae.
5. Usus — magister optimus. *Cic.*

6. Litterarum radices amarae, fructus dulces. *Cic.*
7. Témpus in ágrorúm cultú consúmere dúlce (e)st. *Ov.*
8. Ver tamquam adulescentiam significat ostenditque fructus futuros. *Cic.*
9. Vos éxemplária Graéca
   nócturná versáte manú, versáte diúrna. *Hor.*

Dux Romanus

10. Dies diem docet.
11. Nulla dies sine linea. *Plin.*
12. Rerum copia verborum copiam gignit.
13. Veritatis una vis, una facies est.
14. Vívite fórtes
    fórtiaqu(e) ádversís oppónite péctora rébus.

XI

De exercitu Romano

Exercitus Romanus praesidium civitatis Romanae erat. Exercitus ex peditatu et equitatu constabat. In exercitu non solum cives Romani, sed etiam socii erant. Equitatus exercitus Romani ex sociis constabat. Romani alas exercitus cornua appellabant. In cornibus exercitus plerumque equitatus pugnabat. Dextro cornu semper consul, dux exercitus, imperabat.

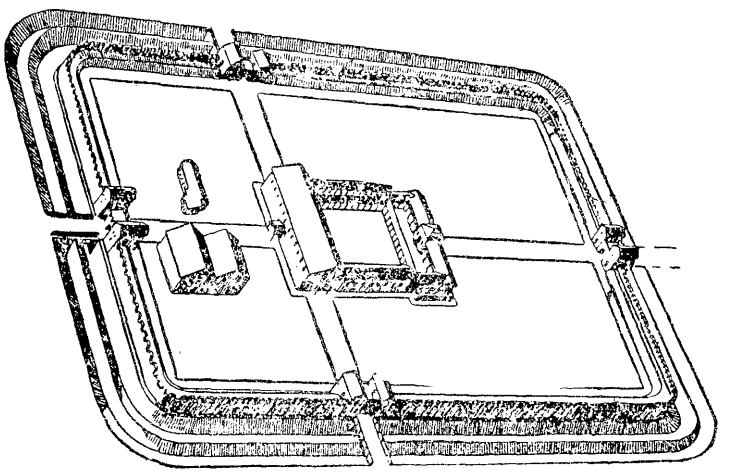

Castra Romana

Adventus et aspectus exercituum Romanorum saepe hostibus causa metus erat. Temporibus imperatoris Augusti exercitus Romani in Germania erant. Castra exercituum Romanorum principium multorum oppidorum Germaniae erant.

Quid civitati Romanae erat exercitus Romanus? Ex quo exercitus Romanus constabat? Soline cives Romani in exercitu Romano erant? Quae pars exercitus Romani ex solis sociis constabat? Quo nomine Romani alas exercitus appellabant? Quo loco consul in pugna erat? Ubi temporibus imperatoris Augusti exercitus Romani erant?

XII

De diebus et noctibus

Causa diei et noctis motus terrae est. Longitudo dierum et noctium est diversa. In nonnullis partibus Asiae et Africae die-

rum et noctium longitudo aequa est. In regionibus nostris aestate sunt dies longi, noctes breves; hieme dies breves, noctes longae. Meridiei tempus in omnibus terrae partibus diversum est; causa est motus terrae. Dierum nomina sunt: dies Solis, dies Lunae, dies Martis, dies Mercurii, dies Iovis, dies Veneris, dies Saturni.

Quae causa est diei et noctis? Eademne dierum et noctium longitudo est? Ubi terrarum longitudo dierum et noctium aequa est? Quando in regionibus nostris dies longi sunt, noctes breves et vice versa? Quod meridiei tempus in diversis terrae partibus est? Enumera nomina dierum.

PERFECTUM, PLUSQUAMPERFECTUM, FUTURUM II

XIII

De Tarpeia

Sabini olim cum Romanis bellum gerebant. Sed Capitolium, quod defendebat Sp. Tarpeius, ascendere frustra contendebant. Denique eius filiam Tarpeiam auro corrupit Tatius, regulus Sabinorum. Excesserat enim forte Tarpeia extra muros, quod aquam sacris petebat. Sabini puellam comprehenderunt et ad Tatium duxerunt.

Regulus Sabinorum: „Magnum praemium", inquit, „tibi promitto, si nobis Capitolium prodes". Tum Tarpeia: „Capitolium vobis prodam", inquit, „si mihi promittetis, quae sinistris bracchiis geritis". Gerebant enim Sabini sinistris bracchiis armillas aureas. Tatius: „Quae sinistris bracchiis gerimus", inquit, „tua erunt, si tuo auxilio in muros invaserimus".

Paulo post Sabini auxilio Tarpeiae in muros invaserunt. Tarpeiam autem scutis obruerunt et occiderunt. Solverunt igitur, quod promiserant: neque enim armillas solum, sed etiam scuta sinistris gerebant.

Quibuscum Sabini bellum gerebant? Quis Capitolium defendebat? Quod nomen fuit filiae defensoris? Quod nomen fuit regulo Sabinorum? Quo consilio Tarpeia extra muros excesserat? Ad quem Sabini Tarpeiam duxerunt? Quid Tatius promisit Tarpeiae? Quid Tarpeia dixit? Quid postulavit? Quid Tatius respondit? Quid gerebant Sabini sinistris bracchiis? Solveruntne, quod promiserant Sabini?

XIV

De Cloelia virgine

Olim Porsenna, rex Etruscorum, cum Romanis bellum gerebat. Rex in Ianiculo castra posuit et Romam undique inclusit. Roma-

ni, postquam aliquamdiu magna cum fortitudine se defenderunt, legatos ad regem de pace miserunt. Rex magnum numerum obsidum poposcit. Ubi Romani obsides tradiderunt, milites ab Ianiculo deduxit Porsenna et ex agro Romano excessit. Haud procul a ripa Tiberis castra posuit. In obsidum numero fuit Cloelia virgo. Quae postquam custodes fefellit, cum multis virginibus ex castris excessit, fluvium tranavit cunctasque Romam ad propinquos restituit.

Rex iratus statim legatos Romam misit et Cloeliam obsidem depoposcit. Patres, qui regis iram metuebant, virginem remiserunt. Tum rex: „Quamquam me fefellisti", inquit, „virtus tua laude digna est. Itaque liberam te cum nonnullis obsidibus in patriam dimittam. Elige ex iis, qui tibi cari sunt". Tum Cloelia elegit virgines puerosque, qui tenera aetate erant. Quos postquam reduxit, Romae magna laetitia erat.

Quis erat Porsenna? Quibuscum Porsenna bellum gerebat? Quo modo Porsenna copias suas apud Romam disposuit? Quo modo Romani se defendebant? Quid denique Romani bello fessi fecerunt? Quid rex a Romanis poposcit? Quid Porsenna obsidibus traditis fecit? Quis in numero obsidum fuit? Quid Cloelia fecit? Quid Porsenna post fugam Cloeliae fecit? Quid Romani fecerunt? Quid Cloeliae remissae Porsenna dixit? Quos obsides Cloelia Romam secum reduxit?

GRADUS COMPARATIONIS

XV

1. Ars est dux certior, quam natura. *Cic.*
2. Nihil iniquius est, quam ex eventu famam habere. *Liv.*
3. Vero verius nihil est. *Sen.*
4. Medicina fructuosior ars nulla. *Plin.*
5. Corvo rarior albo. *Iuv.*
6. Nullus suavior animo cibus est, quam cognitio veritatis.
7. Quid carius est libertate?
8. Elephanto belluarum nulla prudentior. *Cic.*
9. Nihil est utilius sale et sole. *Plin.*
10. Ferro nocentius aurum. *Ov.*
11. Necessitatis inventa sunt antiquiora, quam voluptatis. *Cic.*
12. Sunt facta verbis difficiliora. *Cic.*
13. Non faciunt equum meliorem aurei freni. *Sen.*
14. Éxegí monumént(um) aére perénniús. *Hor.*
15. In infamia plus poenae ducimus, quam in morte. *Quint.*
16. Discipulus est prioris posterior dies. *Publ.*

XVI

De clarissimis urbibus et fluminibus Italiae

Multae urbes Italiae clarae sunt. Clara est Capua, clarior Alba Longa, clarissima Roma. Multi sunt in Italia fluvii. Notus est Ticinus, notior Padus, notissimus Tiberis. Fluvii Italiae longum cursum non habent. Padus est longior et profundior quam Tiberis. Padus est longissimus et profundissimus omnium fluviorum Italiae, sed non est in numero longissimorum et profundissimorum fluviorum Europae. Longiorem cursum Rhenus et Rhodanus et Danuvius habent, longissimum — Rha fluvius.

Quae urbes Italiae antiquae tibi notae sunt? Quae urbs Italiae clarissima fuit? Qui fluvius Italiae notissimus tibi est? Qui fluvius Italiae longissimus et profundissimus est? Qui fluvii longiorem cursum quam Padus habent? Qui fluvius Europae longissimus et profundissimus est.

XVII

De domo Romana

Antiquissimis temporibus domus Romanae erant parvae et indecorae. In domibus conclavia angusta erant, fenestrae non multae et eaedem parvae.

Postea vero nobiles Romani, postquam bellis magnas divitias sibi comparaverant, magnificas domos sibi aedificaverunt. Nonnullae domus amplas porticus, ianuas pulchras habebant. Ante portas saepe erat inscriptio: „Cave canem!" E vestibulo ianua ducebat in ostium, ex ostio in atrium. Atrium erat in media domo. In medio atrio erat impluvium, ubi aqua de tecto aperto confluebat. Atrium ornabant simulacra deorum et imagines maiorum. In atrio servi et amici mane salutabant dominum et familia interdiu habitabat. Erat in atrio focus, locus sacer, ubi tota familia deis domesticis sacrificabat. Circum atrium erant cubicula et triclinia, ubi cenabant, cellae denique servorum. Post atrium erat tablinum, post tablinum hortus.

Hae nobilium Romanorum domus erant. Plebs tamen Romana in aliis domibus habitabat, quas insulas appellabant. Insulae erant domus magnae, quae plurimos incolas habebant. Temporibus imperii Romani magna differentia inter domicilia nobilium Romanorum et plebis Romanae erat. Nam domicilia plebis erant parva, incommoda, umida, indecora.

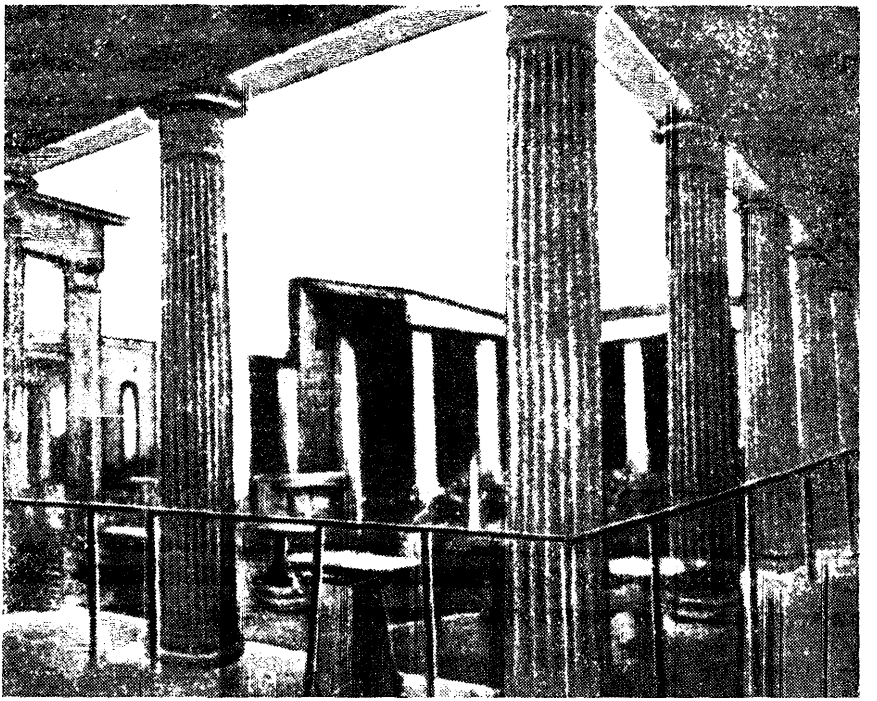

Domus Romana

Quales domus Romanae antiquissimis temporibus erant? Quando nobiles Romani magnificas domos sibi aedificare coeperunt? Describe conspectum extraneum domus divitis Romani. Enumera partes domus divitis Romani. Quae pars domus media eademque gravissima erat? Describe conspectum atrii. Ubi plebs Romana habitabat? Quas domus insulas appellabant? Quae differentia inter domicilia nobilium Romanorum et plebis Romanae erat?

XVIII

A. De civibus et servis

Cives Romani in negotiis publicis totum fere diem consumebant, forum et alia loca frequentabant, in servos autem omnes difficiles labores impositi erant. Condicio servorum erat miserrima. Cives Romani in servos ius vitae necisque habebant.

Servi aut publici aut privati fuerunt. Servi publici ad opera publica adhibiti sunt, servi privati aut in familia urbana aut in villa habiti sunt. A vilico saepe gravissimis poenis coerciti sunt, etsi poenas non meruerant.

Alii servi erant barbari et rudes; agros igitur colebant aut pecudes pascebant. Alii autem erant Graeci, qui Romanis saepe doctiores semperque callidiores erant. Hi libros domini curabant, litteras scribebant, pecuniam numerabant. Domina etiam habebat servas multas, quae vestimenta parabant aut infantem curabant. Servi, qui validiores erant quam ceteri, saepius gladiis pugnabant. Inter liberos cives et servos erat vestitus discrimen. Nam servi modo tunicam, liberi super tunicam togam induebant. Toga erat insigne civis Romani.

Toga

Cives Romani non omnes inter se pares fuerunt. Nam iis, qui nobiles maiores habebant, via ad omnes honores patebat; nomen iis erat patricii. Reliqua autem civium multitudo, quae nomen plebis habebat, minus in re publica valebat; inter eos multi mercatores et opifices fuerunt.

Ubi cives Romani dies consumebant? Quae condicio servorum erat? Cuius generis servi erant? Qualem se in servos vilicus praestabat? Quos labores indocti servi efficiebant? Qui labores doctorum servorum erant? Quid negotii dominae servis erat? Quos servos gladiatores vocabant? Quod erat vestimentum proprium civibus? Quod erat vestimentum proprium servis? Quod cives patricios appellabant? Ex quibus civibus plebs Romana constabat?

B. De seditionibus servorum

Servi Romanorum, crudelitate dominorum adducti, haud raro se libertatemque suam vindicare temptaverunt et seditiones concitaverunt. Tum fortiter pugnantes exercitus Romanos saepe pepulerunt et res suas suo arbitrio ordinaverunt, sed postremo victi sunt. Nihilominus divites et nobiles Romani, motu servorum territi, eos hostium loco habebant. Notum est illud: „Quot servi, totidem hostes".

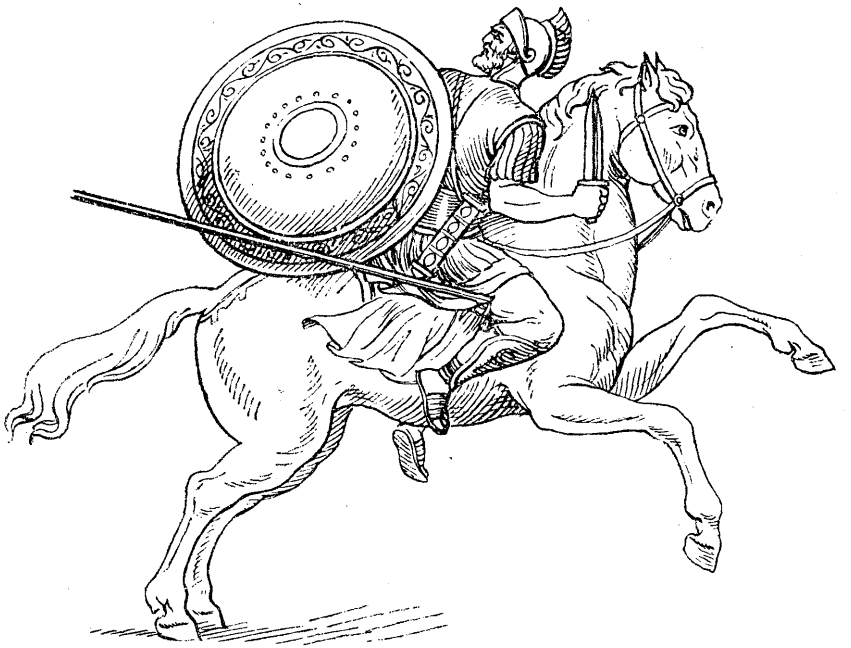

Spartacus vulneratus

Multi et clari et belli periti duces servorum nomina sua immortalitati commendaverunt, in his praecipue Spartacus ille, quem etiam nunc magnis laudibus celebramus.

Quid servi dominorum crudelitate adducti faciebant? Quos secessus seditiosi servi habebant? Quo loco Romani servos habebant? Quod dictum de servis tibi notum est? Quales erant duces servorum? Quis servorum dux celeberrimus est?

XIX

De clientibus

Erat apud Romanos vetus mos, quo homines pauperiores patronos sibi inter nobiles sumebant et eorum fidei se commendabant. Patronus clientes suos — id autem nomen habebant — in iudiciis defendebat, praeterea cibo aut pecunia iuvabat. Clientes patrono in rebus adversis multa officia praestabant; quin etiam quotidie mane dominum salutabant et in forum eum deducebant. Quo plures clientes patricius habebat, eo plus inter cives valebat.

Quos cives clientes vocabant? Quae officia patroni in clientes erant? Quae officia clientes patrono suo praestabant? Quo patricii inter alios cives valebant?

XX

A. De schola Romana

Discipuli in scholis carmina poetarum clarorum legebant. Nullius antiqui poetae Romanorum carmen clarius fuit, quam Odyssea Livii Andronici. Libenter pueri de egregio illo rege Ithacae et marito Penelopae legebant, quem Ulixem vocabant. Legebant etiam carmina Ennii, Naevii aliorumque poetarum.

Schola Romana

Praecipue Publii Vergilii carmen de erroribus Aeneae magni aestimabant. Etiam Q. Horatii Flacci et P. Ovidii Nasonis carmina in scholis discipuli legebant, pulcherrimos locos memoria tenebant. Multis locis poetae et amoenissima Italiae loca et praeclarissima Romanorum facta praedicaverunt.

Discipuli litteras in tabulis ceratis stilo exarabant. Si scriptum emendandum erat, lata stili parte delebant. Unde dictum: „Stilum verte".

Quid discipuli in scholis legebant? Qui poeta Romanorum antiquissimus fuit? Quis fuit vir, de quo Odyssea canebat? Quod nomen uxori Ulixis erat? Qui poetae Romanorum posterioris aetatis clarissimi erant? Quod poema Vergilius scripsit? Quibus libris Horatius celeber erat? Quae carmina Ovidii tibi nota sunt? Quo modo discipuli in schola Romana scribebant?

B. De libris

Opera poetarum servi transcribebant. Unus e servis dictabat, reliqui calamis, atramento tinctis, scribebant. Ita uno tempore multa exemplaria parabant. Alii libri erant scripti in charta, ex papyro facta, alii in membrana, ex corio parata. Singulas paginas, inter se conglutinatas, in umbilicum volvebant, unde libros appellabant volumina. Volumina in scriniis servabant.

Quis opera poetarum transcribebat? Quo modo servi libros transcribebant? Quo nomine libros antiquos appellabant? Cur libros antiquos volumina appellabant? Ex qua materia volumina facta erant? Ubi volumina servabant?

BŪDVARDŽIŲ LAIPSNIAVIMO YPATYBĖS

XXI

De exitio imperii Romani

Antiquissimis temporibus optimi mores et concordia civium tenuissimo vitae cultu et periculo externo parta praesidium rei publicae Romanae praebebant. Itaque res publica Romana florebat et vicinas gentes bello superabat. Secundo ante eram nostram saeculo potentia Romanorum maxima erat. Plurimi populi erant in imperio Romanorum. Maior pars notarum gentium et terrarum orbis antiqui Romanis parebant. Nam magnas partes Asiae, minorem partem Africae, maximam partem Europae habebant.

Sed maxima potentia et res secundae populo Romano damno erant; nam bella secunda nobilibus Romanis maximas divitias paraverunt, agricolas tamen Romanos ad rerum omnium inopiam redigerunt. Magnum erat inter eos discrimen. Dum nobiles et divites Romani luxuriant, agricolae Romani et plebs Romana in summa egestate vitam agebant. Eo res Romana infirmior facta est. Tum motus serviles, tumultus urbani, bella civilia saepe saeviverunt. Minores quoque subiectae gentes rebellabant. Denique motus serviles et Germani aliique barbari imperium Romanum deleverunt.

Quae res antiquissimis Romanis praesidium erat? Quo eventu Romani bella cum finitimis gerebant? Quas terras Romani occupaverunt? Quae res populo Romano damno erat? Omnesne Romani lucrum e bello habebant? Qui Romanorum ditiores facti sunt, qui pauperiores? Qui luxuriabant, qui in egestate vitam agebant? Quae duae causae exitii imperii Romani erant? Qui vir doctissimus causas exitii imperii Romani explanavit?

XXII

1. Optimus pecuniae modus est, qui nec in paupertatem cadit nec procul a paupertate discedit. *Sen.*
2. Malus est error, peior defensio erroris, pessimum mendacium.
3. Virtutis uberrimum alimentum est honos. *Val. Max.*
4. Veterrimus homini optimus est amicus. *Plin.*
5. Pessimus pudor est vel parsimoniae vel paupertatis. *Liv.*
6. Melior est certa pax, quam sperata victoria. *Liv.*
7. Maximum remedium irae mora est. *Sen.*
8. Utilitas communis societatis maximum vinculum est. *Liv.*
9. Summum ius summa iniuria. *Cic.*
10. Acerrima proximorum odia. *Tac.*
11. Februarius — mensis extremus anni. *Cic.*
12. Memoria maxime necessarium vitae bonum. *Plin.*
13. In maxima fortuna minima licentia est. *Sall.*
14. Mors ultima linea rerum. *Hor.*

PRIEVEIKSMIAI

XXIII

1. Festina lente.
2. Qui timide rogat, docet negare. *Sen.*
3. Dívitiaé grandés hominí sunt vívere párce
   aéqu(o) animó: nequ(e) enim (e)st unquám penúria párvi. *Lucr.*
4. Libenter homines, quod volunt, credunt. *Caes.*
5. Non enim tam praeclarum est scire latine, quam turpe nescire. *Cic.*
6. Inopi beneficium bis dat, qui dat celeriter. *Publ.*
7. Magna est admiratio copiose sapienterque dicentis. *Cic.*
8. Agere considerate pluris est, quam cogitare prudenter. *Cic.*
9. Valetudinem tuam cura diligenter. *Cic.*
10. Mala herba cito crescit.
11. Homines amplius oculis quam auribus credunt. *Sen.*
12. Non vivere bonum est, sed bene vivere. *Sen.*
13. Sérius áut citiús, sedém properámus ad únam. *Ov.*
14. Aquilā nulla avis volat vehementius. *Plin.*
15. Semper plus metuit animus ignotum malum. *Publ.*
16. Magis deos miseri quam beati colunt. *Sen.*
17. Araneus telas muscis in parietibus latissime pandit. *Plin.*

PARTICIPIUM. ABLATIVUS ABSOLUTUS

XXIV

1. Romani et Graeci cenantes capita coronis et floribus ornabant.
2. Suadent cadentia sidera somnos. *Verg.*
3. Pessimum inimicorum genus — laudantes. *Tac.*
4. Venienti occurrite morbo.
5. Iucundi acti labores.
6. Trahit Hectorem ad currum religatum Achilles. *Cic.*
7. Accepto damno ianuam claudis. *Iuv.*
8. Suáve marí magnó turbántibus aéquora véntis
   é terrá magn(um) álteriús spectáre labórem. *Lucr.*
9. Mutato nomine de te fabula narratur. *Hor.*
10. Aedibus in cinerem redactis sero infundunt aquam. *Quint.*
11. P. Cornelius consul Genuam repetit Italiam defensurus. *Liv.*
12. Cónditó mitís placidúsque télo
    súpplicés audí puerós, Apóllo. *Hor.*
13. Túrbató meliús capiúntur flúmine písces. *Ov.*
14. Tú nihil ínvitá faciés dicésve Minérva. *Hor.*

GERUNDIUM IR GERUNDIVUM

XXV

Agricola Romanus

Sapiens quidam dixit: vir agrum colens mala non cogitat. Viri agrum colentes corpus suum et animum firmant.

Agrum colere apud veteres Italiae incolas honestissimum erat. Saepe clarissimi duces, postquam hostes fugaverunt, arantes et serentes in agris vitam agebant. Romani bellaturi saepius ducem ab aratro in imperium vocaverunt velut Curium et Cincinnatum.

Quam multa et magna sunt officia agricolae! Iam ille Cato senex dixit: „Si praedium paraturus es, imprimis locus optime situs eligendus est. Cum araturus es, mane surgendum est. Modo agri arandi, modo prata purganda, modo semina spargenda, modo horti irrigandi, modo vineae colendae, modo viae muniendae sunt".

Attamen iam Catonis temporibus divites Romani ad agros colendos potissimum servos adhibebant. Ipse Cato maximus servorum possessor fuit.

Crescente imperio nobiles Romani divitiis abundabant: terrae armis partae magnum numerum servorum et magnam pecuniam iis suppeditabant. Itaque nobiles et divites Romani latissimos fundos a pauperioribus civibus coemebant. Ita latifundia facta sunt, ubi iam non civis Romanus, sed vilicus cum magna servorum cohorte agros curabat. Veteres autem agricolae paternis sedibus relictis Romam undique conveniebant, ubi divites servorum possessores honores petituri variis modis plebem urbanam sibi conciliare studebant.

Quis est poeta Graecorum, qui de re rustica poema condidit? — (Hesiodus). Antiqui Romani quanti agriculturam aestimabant? Hostibus victis ubi Romanorum duces saepe vitam egerunt? Quae tibi nota sunt de Curio et Cincinnato ducibus? Quis Romanorum scriptor de re rustica opus condidit? Quae sunt officia agricolae secundum Catonem? Divites et nobiles Romani quem ad agros colendos adhibebant? Unde Romani servos sibi parabant? Cui Romanorum et quare bella continua fructuosa erant? Quo modo latifundia facta sunt? Quo veteres agricolae Romani patria sede relicta veniebant? Quid Romae plebs agebat?

XXVI

1. Amor sceleratus habendi. Ov.
2. Et post malam segetem serendum est. *Sen.*
3. Gútta cavát lapidém non ví, sed saépe cadéndo. *Ov.*
4. Quod erat demonstrandum. *Eucl.*
5. Cavendi nulla est dimittenda occasio. *Publ.*
6. Cúncta priús temptáta, sed ímmedicábile vúlnus
   énse recídendúm (e)st, ne párs sincéra trahátur. *Ov.*
7. E duobus malis minus eligendum.
8. Patria nostra nobis amanda et defendenda est.
9. Ab urbe oppugnanda Hannibalem absterruerunt conspecta moenia. *Liv.*
10. Scílicet út fulvúm spectátur in ígnibus áurum,
    témpore síc duró (e)st ínspiciénda fidés. *Ov.*
11. Ut ad cursum equus, ad arandum bos, ad indagandum canis, sic homo ad duas res, ad intellegendum et agendum natus est. *Cic.*
12. Amicitia colenda est, qua nihil melius habemus. *Cic.*
13. Docendo discimus.
14. Scríbendí recté saperé (e)st et príncipi(um) ét fons. *Hor.*

XXVII

Triumphus Romanus

Senatores de triumpho, qui ab imperatore postulabatur, in campo Martio consilium publicum habuerunt. Imperator triumphabit: impetravit enim, quod postulaverat.

Iam via triumphi magna copia hominum, virorum et mulierum, puerorum et senum, complebatur. Magistratibus via paratur a lictoribus. Viri, qui in honoribus sunt, salutantur: consules, censor, praetores, quaestores. A nonnullis militibus praeda portatur; tota praeda a populo videbitur. Magnus est dolor captivo-

Triumphus

rum: nam servi erunt, nonnulli vinculis continebuntur aut in carcere publico trucidabuntur.

Tum albi tauri auratis cornibus a sacerdotibus ad sacrificium ducebantur. Iam imperator curru splendido, quem quattuor equi trahebant, vehebatur, toga pulchra et lauro sacra ornatus. Magno clamore salutatur: „Salve, victor! Io triumphe!". Post imperatorem milites sunt, a quibus ducis victoriae praedicantur.

Quid ab imperatore postulabatur? Ubi senatores consilium publicum habuerunt? Impetravitne imperator, quod postulaverat? Quibus hominibus via triumphi complebatur? Qui viri a populo salutabantur? Qui honores apud Romanos summi erant? A quo praeda portabatur? Cur captivi dolore affecti erant? Quae animalia ad sacrificium ducebantur? Describe conspectum imperatoris triumphantis. Quibus clamoribus imperator salutabatur? A quo ducis victoriae praedicabantur?

XXVIII

1. Apud Romanos pueri educabantur a servis, qui paedagogi appellabantur.
2. Gráta supérveniét, quae nón sperábitur hóra. *Hor.*
3. Mercurius a Gallis maxime colebatur.
4. Ut Romae consules, sic Carthagine quotannis annui bini reges creabantur. *Nep.*
5. Omnia sunt subito mutata. *Caes.*
6. Lenita paulum vis venti est. *Liv.*
7. Nútritúr ventó, ventó restínguitur ígnis,
   lénis alít flammás, grándior áura necát. *Ov.*
8. Amicus certus in re incerta cernitur. *Cic.*
9. Pretio parata vincitur pretio fides. *Publ.*
10. Quidquid exspectatum est diu, levius accedit. *Sen.*
11. Verae amicitiae difficillime reperiuntur. *Cic.*
12. Malo alieno saepe docemur.

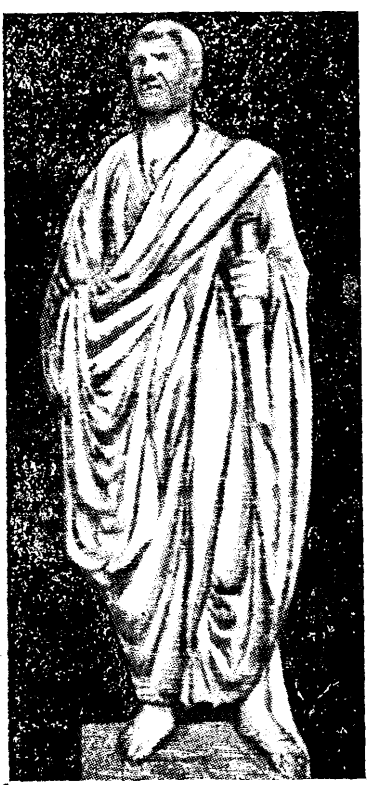

Orator

XXIX

Terror Cimbricus

Olim Cimbri et Teutones, populi Germaniae, cum feminis liberisque Italiae appropinquaverunt et copias maximo proelio vicerunt. Ubi fuga legionum nuntiata est, summus erat terror totius Romae et Romani, graviter commoti, deis sacrificabant et salutem petebant. Tum Manlius orator animos populi ita confirmavit: „Germani Romae appropinquant! Res in maximo periculo est! Agri a barbaris vastantur, oppida delentur, incolae aut necantur aut in servitutem rediguntur. Itaque nisi novis animis proelium novum committetur et Germani ex patria nostra sine mora agentur, erit nulla salus feminis nostris liberisque. Servate liberos! Servate

patriam! Antea superati sumus, quia imperatores nostri fuerunt infirmi. Nunc a Mario, claro imperatore, qui iam multas alias victorias reportavit, legiones ducentur et animi nostri terrore Cimbrico liberabuntur".

Marius tum in Africa bellum gerebat. Sine mora ex Africa in Italiam vocatur. Copiae novae non solum Italiae, sed etiam provinciis sociorum imperantur. Dura disciplina laboribusque perpetuis milites exercentur. Tum cum peditibus equitibusque Marius ad Germanorum castra properat. Diu et acriter pugnatur. Denique Germani terga vertunt et multi in fuga ab equitibus nostris trucidantur. Itaque Romani terrore Cimbrico liberantur.

Qui erant Cimbri et Teutones? Quid aliquando Cimbri et Teutones fecerunt? Quid Romani fuga legionum nuntiata facere constituerunt? Num preces aliquando cuicumque auxilio erant? In qua re periculo bellico instante salus esse potest? Quomodo orator quidam animos Romanorum confirmavit? Ad quam rem Romanos Manlius vocabat? — (Ad arma). Quam causam cladis Manlius ostendebat? Quis novus imperator fuit, a quo legiones Romanae duci debebant? Ubi Marius erat? Unde novae copiae parantur? Quo modo milites exercentur? Quo successu cum Germanis pugnatur?

ĮVARDŽIAI

XXX

(Asmeniniai ir savybiniai įvardžiai)

1. Tam ego homo sum, quam tu. *Plt.*
2. Nullus locus tibi dulcior esse debet patria. *Cic.*
3. Sibi imperare maximum imperium est, sibi servire — gravissima servitus. *Sen.*
4. Homo doctus in se semper divitias habet. *Phaedr.*
5. Patria communis est parens omnium nostrum. *Cic.*
6. Innocentia per se valet. *Quint.*
7. Mágn(um) iter áscendó, sed dát mihi glória víres. *Prop.*
8. Res publica mihi vitā est meā carior. *Cic.*
9. Omnia mea mecum porto. *Cic.*
10. Nocentem qui defendit, sibi crimen parit. *Publ.*
11. Iustitia in sese virtutes continet omnes.
12. Múlta ferúnt anní veniéntes cómmoda sécum,
    múlta recédentés adimúnt. *Hor.*

XXXI

(Parodomieji įvardžiai)

Hannibalis oratio

Hannibal, clarissimus ille Poenorum imperator, postquam Alpium montes altissimos superavit, militum animos hac oratione firmavit:

„Videtis, milites fortissimi, Italiam illam, domicilium hostium nostrorum. Galli, incolae harum regionum, socii amicique nostri erunt: hi nobis omnes res necessarias praebebunt; hi erunt hostes acerrimi Romanorum illorum improborum. Urbes opulentae, Roma ista, caput ipsum et opes urbis illius praeda vestra erunt. Haec omnia in manibus vestris sunt. Romani ipsi in maximo sunt timore. Vos Saguntum, oppidum illud munitissimum, expugnavistis, Pyrenaeos illos montes superavistis, Gallos fugavistis; etiam Romanos illos superabitis".

Quo consilio Hannibal, postquam Alpes superavit, orationem ad milites habuit? E quibus quattuor partibus haec oratio exstat? —

1. Galli amici vobis, Romanis hostes erunt.
2. Vobis praeda opulentissima erit.
3. Romani ipsi in maximo timore sunt.
4. Vos invicti estis.

XXXII

Omnia mutantur

Non omnes flores eosdem colores aut eosdem odores habent. Non omnes flores eiusdem generis eundem colorem aut eundem odorem aut eandem formam habent. Non eidem flori semper idem color aut idem odor aut eadem forma est. Inde flores exemplum commutationis humanae sunt. Mutantur flores, mutantur tempora, mutamur nos ipsi. Non semper iidem eritis, non semper eaedem vires vobis erunt, non semper iidem mores; unum tamen semper servate: virtutem et patriae amorem.

Omnesne flores eosdem colores aut eosdem odores aut eandem formam habent? Cuius rei exemplum flores esse possunt? Quae res non mutantur? Quam igitur conclusionem facere debemus? Qui versus de hominis mutatione continua tibi notus est? Quid tamen semper servare homines debent?

XXXIII

1. Is est amicus, qui in re dubia re iuvat. *Plt.*
2. Apparet id quidem etiam caeco. *Liv.*
3. Idem est beate vivere et secundum naturam. *Sen.*
4. Témpora mútantúr nos ét mutámur in íllis.
5. Cantilenam eandem canis. *Ter.*
6. O tempora, o mores! Senatus haec intellegit, consul videt, hic tamen vivit! *Cic.*
7. Sidere pulchrior ille est. *Hor.*
8. Térra salútarés herbás eadémque nocéntes
   nútrit, et úrticaé próxima saépe rosá (e)st. *Ov.*
9. Qui se ipse laudat, cito derisorem invenit. *Publ.*
10. Eventus hoc docet; stultorum iste magister est. *Liv.*
11. Félix ílle tamén corvó quoque rárior álbo. *Iuv.*
12. Eadem sunt omnia semper. *Lucr.*
13. Hoc est melle dulci dulcius. *Plt.*
14. Ira furór brevis ést: animúm rege; quí nisi páret,
    ímperat; húnc frenís, hunc tú compésce caténa. *Hor.*

XXXIV

(Santykiniai ir klausiamieji įvardžiai)

De Romulo et Remo

Alba Longa olim clarum fuit Latii oppidum, in quo Numitor regnabat. Amulius autem Numitorem patrio regno privavit. Deinde Amulius regnum, quod occupaverat, firmavit. Inimici enim filios, quorum odium timebat, necavit et Rheam Silviam filiam in atrio Vestae deae retinebat.

A Rhea Silvia duo filii nati sunt, Romulus et Remus, quorum pater, ut erat fama, Mars, deus bellorum, fuit. Amulius pueros servis tradidit, qui eos in flumen, quod prope oppidum erat, praecipitare debebant. Servi, ut eis mandatum erat, liberos ad loca portaverunt, quae tum aqua fluvii inundaverat. Sed Romulus et Remus fato servati sunt. Primo enim lupa pueris victum praebebat, quo nonnullos dies vitam tolerabant. Deinde servus

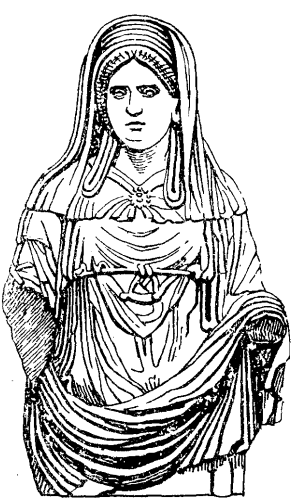

Virgo Vestalis

quidam Amulii pueros ab interitu servavit. Servi uxor, cui liberi non erant, pueros educavit. Postea Numitor auxilio Romuli et Remi regnum recuperavit.

Quibus de viris narratur fabula? Quale oppidum fuit Alba Longa? Quis in oppido regnabat? Cuius filios Amulius necare commendavit? Quem retinebat in atrio Vestae? Quis fuit pater Romuli et Remi? Cui pueros Amulius tradidit? Quo servi pueros portaverunt? A quo servati sunt Romulus et Remus? Quis pueros educavit? Quo modo Numitor regnum recuperavit?

XXXV

(Įvardiniai būdvardžiai)

1. In poetis non Homero soli locus est. *Cic.*
2. Is mihi videtur amplissimus, qui sua virtute in altiorem locum pervenit, non qui ascendit per alterius incommodum et calamitatem. *Cic.*
3. Aliud alios decet. *Quint.*
4. Aliud est epistulam, aliud historiam, aliud amico, aliud omnibus scribere. *Plin.*
5. Ad gloriam aut famam non est satis unius opinio. *Sen.*
6. Cuiusvis hominis est errare, nullius, nisi insipientis, in errore perseverare. *Cic.*
7. Nullius est, quod multorum esse potest. *Varr.*
8. Nulli ad aliena respicienti sua placent. *Sen.*
9. Núlla salús belló, pacém te póscimus ómnes. *Verg.*
10. Invidus álteriús macréscit rébus opímis. *Hor.*

SKAITVARDŽIAI

XXXVI

1. Etiam capillus unus habet umbram suam. *Publ.*
2. Duo cum idem faciunt, saepe non est idem. *Ter.*
3. Ambobus mihi carior est oculis. *Cat.*
4. Homo trium litterarum (fur). *Plt.*
5. Tres faciunt collegium.
6. Quattuor sunt tempora anni: ver, aestas, autumnus, hiems.
7. Tribus rebus animantium vita tenetur: cibo, potione, spiritu. *Cic.*
8. Romuli temporibus centum senatores Romani erant, Servii Tullii temporibus trecenti, Caesaris temporibus quingenti.

Ver — Autumnus — Aestas

9. In legione Romana decem erant cohortes, in cohorte tres manipuli, in manipulo duae centuriae. Habebat autem centuria Caesaris aetate quinquaginta milites; olim, ut ipsum indicat nomen, centum habuerat. Ergo Romuli temporibus in legione Romana sex milia militum erant, Caesaris temporibus tria milia.
10. Cato ille noster mihi unus est pro centum milibus. *Cic.*
11. Conscientia — mille testes. *Quint.*
12. Horatius quinquagesimo septimo aetatis suae anno Romae moritur. *Suet.*
13. Homini novissimi dentes circiter vicesimum annum gignuntur, multis et octogesimo. *Plin.*
14. Hominis digiti articulos habent ternos, pollex binos. *Plin.*
15. Bis vincit qui se vincit in victoria. *Publ.*

XXXVII

De mensibus anni Romani

Apud Romanos initio Martius primus anni mensis erat, Aprilis alter, Maius tertius, Iunius quartus. Quintili, quinto mensi, postea, quod C. Iulius Caesar hoc mense natus erat, nomen erat Iulius. Sextilis, sextus mensis, ex imperatore Augusto Augustus nominabatur. Menses proximi olim, ut nomina ipsa docent, erant menses September, October, November, December. Undecimus mensis erat Ianuarius, duodecimus autem Februarius, qui dies duodetriginta aut undetriginta habet. Ab anno ante eram nostram 153 Ianuarius primus anni mensis est.

Primo mensis diei nomen erat Kalendae, septimo diei mensium Martii, Maii, Iulii, Octobris nomen Nonae, quinto decimo diei eorundem mensium nomen Idus. Ceterorum mensium Nonae erant quinto mensis die, Idus tertio decimo. C. Iulius Caesar decrevit, ut annus trecentos sexaginta quinque dies haberet, quarto autem cuique anno dies trecentesimus sexagesimus sextus adiceretur.

Quid nomina mensium September, October, November, December significant? Quid est, quod nonum mensem Septembrem, decimum Octobrem, undecimum Novembrem, duodecimum Decembrem appellamus? Qui mensis apud antiquos Romanos primus erat? Quo anno Ianuarius primus anni mensis factus est? Cuius viri honori mensi septimo nomen Iulio datus erat? Ex quo tempore mensis octavus Augustus nominabatur? Quot dies annus habet? Quis dierum anni numerum, quem etiam nos probamus, constituit? Quo modo antiqui Romani dies mensis numerabant?

INFINITIVUS

XXXVIII

1. Legem brevem esse oportet. *Sen.*
2. An nescís longás régibus ésse manús? *Ov.*
3. Vírtus ést vitiúm fuger(e) ét sapiéntia príma
   stúltitiá caruísse. *Hor.*
4. Maius dedecus est parta amittere quam omnino non paravisse. *Sall.*
5. Non sine causa dictum est nihil facilius quam lacrimas inarescere. *Quint.*
6. Sentit animus se sua vi, non aliena moveri. *Cic.*
7. Caesar a Gergovia discessisse audiebatur. *Caes.*
8. Cupio me esse clementem, cupio in tantis rei publicae periculis me non dissolutum videri. *Cic.*
9. Sciebat sibi crimini datum iri pecuniam accepisse. *Cic.*
10. Leges Haeduorum duo ex una familia utroque vivo magistratus creari vetabant.

XXXIX

In assiduo labore thesaurus esse dicitur

Agricola senex mortem appropinquare sentiens, filios ad lectum convocavit et dixit: „Videtis me a vobis mox discessurum esse; in agro meo thesaurus defossus esse dicitur; ibi magnae

divitiae esse dicuntur; has reperturi esse mihi videmini. Si diligenter foderitis, reperietis".

Filii, postquam patrem sepeliverunt, statim in agro terram effoderunt, omnia multis diebus verterunt, sed nullas divitias reppererunt. Postremo, labore fatigati, fodere desierunt. Pater eos fefellisse videbatur. Sed autumno agrum viderunt uberrimas fruges peperisse. Pater igitur filios non fefellerat: nam in assiduo labore thesaurus esse vere dicitur.

CONIUNCTIVUS

XL

1. Quídquid agís, prudénter agás et réspice fínem.
2. Quid tibi pro meritis optem?
3. Amemus patriam, pareamus senatui. *Cic.*
4. Cum dignitate potius cadamus, quam cum ignominia serviamus.
5. Omnium civium maxime intersit patriam salvam esse.
6. Utinam frater meus viveret et iterum classem duceret. *Liv.*
7. Discant cantare puellae. *Ov.*
8. Utinam falsus vates sim!
9. Audiatur et altera pars.

QUAESTIONES INDIRECTAE

XLI

1. Pyrrhus a filiis interrogatus cui regnum mandaret, „Ei", inquit, „cuius gladius acerrimus est".
2. Epaminondas, dux Thebanorum clarissimus, in proelio ad Mantineam graviter vulneratus, interrogavit, salvusne esset clipeus. Amici flentes responderunt: „Salvus est". Tum quaesivit, essentne fusi hostes. Id quoque a circumstantibus af-

Pyrrhus

firmatum est. „Libenter", inquit, „vita excedo". Tum hastam extraxit statimque exspiravit.

3. Unicae filiae pater Themistoclem consulebat, utrum eam pauperi, sed ornato, an locupleti parum probato collocaret. Tum is: „Malo", inquit, „virum pecunia, quam pecuniam viro indigentem".

CUM CAUSALE

XLII

1. Cum Socrates nihil scripti reliquisset, varios eius sermones Plato posteris tradidit.
2. Alexander, rex Macedonum, cum ad Achillis tumulum venisset, „O fortunate", inquit, „adulescens, cum tuae virtutis Homerum praeconem inveneris".
3. Romulus nomina Sabinarum curiis imposuit. Id non traditur, cum haud dubie aliquanto numerus maior hoc mulierum (= Sabinarum) fuerit, aetate an dignitatibus suis virorumve an sorte lectae sint, quae nomina curiis darent.

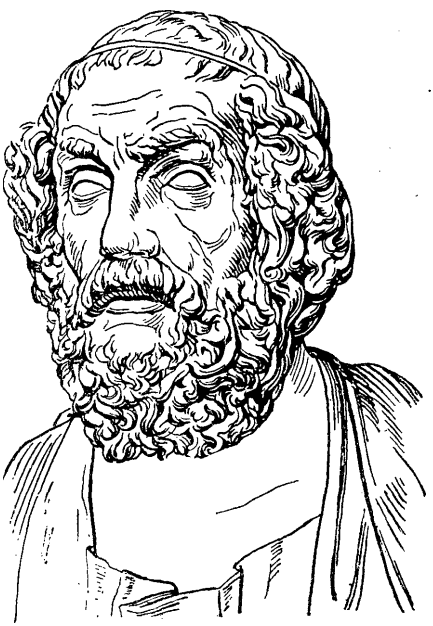

Homerus

CUM CONCESSIVUM

XLIII

1. Mirum mihi videtur, cum statuarum origo tam vetus in Italia sit, lignea potius aut fictilia deorum simulacra in delubris dicata usque ad devictam Asiam, unde luxuria. *Plin.*
2. Ipse Cicero, cum tenuissima valetudine esset, ne nocturnum quidem sibi tempus ad quietem relinquebat. *Caes.*
3. Moleste tuli te senatui gratias non egisse, cum esses ab eo ordine ornatus summis honoribus. *Cic.*

4. Créde mihí, multós habeás cum dignus amícos,
nón fuit é multís quólibet ílle minór. *Ov.*
5. Druentia, Alpinus amnis, cum aquae vim vehat ingentem, non tamen navium patiens est. *Liv.*
6. Nihil prohibet, cum omnia amicis dicamus esse communia, aliquid amico donari. *Sen.*

QUIN DUBITATIVUM

XLIV

1. Quis dubitet, quin in virtute divitiae sint? *Cic.*
2. Non dubium est, quin maior adhibita vis ei sit, cuius animus sit perturbatus, quam illi, cuius corpus vulneratum sit. *Cic.*
3. Non dubito, quin habuerit vim magnam semper oratio. *Cic.*
4. Non fuerat mihi dubium, quin te Tarenti aut Brundisii visurus essem. *Cic.*
5. An dubitamus, quin nefario facinore admisso Romani iam ad nos interficiendos concurrant? *Caes.*
6. Nulla dubitatio fuit, quin omnes tribus legem abrogarent. *Liv.*
7. Timoleontem mater post fratris caedem neque domum ad se admisit neque aspexit, quin eum fratricidam compellaret. *Nep.*

UT (NE) FINALE. UT (NE) OBIECTIVUM

XLV

1. Non, ut edam, vivo, sed, ut vivam, edo. *Quint.*
2. Longiore mora opus est, ut solvas quaestionem, quam ut proponas. *Sen.*
3. Maiores nostri ab aratro abduxerunt Cincinnatum illum, ut dictator esset.
4. Dareus, ut Graeciam redigeret in suam potestatem, classem quingentarum navium comparavit eique Datim praefecit et Artaphernem. *Nep.*
5. Germani suas copias castris eduxerunt omnemque aciem suam raedis et carris circumdederunt, ne qua spes in fuga relinqueretur. *Caes.*
6. Operam dabo, te ut quam primum videam. *Cic.*
7. Sulla malo poetae praemium tribuit ea condicione, ne quid postea scriberet.

8. Dareus, rex Persarum, exercitum in Europam traducere constituerat, ut cum Scythis bellum gereret. Tum Persa quidam a rege petivit, ut unum ex quattuor filiis patri relinqueret. Cui rex: „Cum a me petiveris, ut unum ex filiis tibi relinquerem, tibi relinquam cunctos". Quae ubi dixit, imperavit, ut quattuor filii eius occiderentur.
9. Oppida coéperúnt munír(e) et pónere léges,
né quis fúr essét, neu látro, néu quis adúlter. *Hor.*

CUM HISTORICUM

XLVI

1. Cicero cum Dolabellam, generum suum, parvae staturae hominem, longo gladio cinctum spectavisset: „Quis", inquit, „generum meum ad gladium alligavit?".
2. Iure stultitiam regis Xerxis ridemus, qui, cum tempestas pontem in Hellesponto rescidisset, mare virgis caedi iussit.

Miles Romanus

3. Diogenes philosophus, cum amici ab eo quaererent, quo modo sepelirent eum: „Proicite me", inquit, „inhumatum". Tum amici: „Avibusne et feris?" — „Minime vero", inquit, „sed baculum prope me ponite, ut eas abigam". — „Quo modo abiges? Non enim senties". — Quid igitur mihi ferae nocebunt, qui nihil sentiam?".
4. Miles Romanus bello Sertoriano, cum in castris Cn. Pompei militaret, fratrem suum acrius pugnantem ex adversa parte occidit. Cum scelus cognovisset, cadaver sublatum rogo superposuit et gladio se transfodit.

Ut consecutivum

XLVII

1. Tanta Lacedaemoniorum fortitudo fuit, ut urbem suam muris nunquam muniverint.

2. Tanta opibus Etruria erat, ut iam non terras solum, sed mare etiam per totam Italiae longitudinem ab Alpibus ad fretum Siculum fama nominis sui implevisset.
3. Zeuxis et Parrhasius, pictores clarissimi, certamen inter se instituerunt. Ille uvas adeo naturae convenienter pinxit, ut aves ad tabulam advolarent. Hic linteum pictum proposuit. Zeuxis poposcit, ut linteum removeret et picturam ostenderet. Ridens Parrhasius: „Ipse", inquit, „linteum remove". Ille, cum errorem intellexit: „Vicisti", inquit, „Parrhasi. Nam ego aves fefelli, tu artificem".
4. Cum olim Galli Clusium, Etruriae oppidum, oppugnavissent, Clusini auxilium a Romanis postulaverunt. Romani per legatos Gallis denuntiaverunt, ne Clusinos bello vexarent. Sed, cum unus ex legatis Romanis contra ius gentium ducem Gallorum necavisset, Galli a Romanis postulaverunt, ut legatos punirent. Quod cum non impetravissent, ad urbem cum magno exercitu contenderunt et apud Alliam fluvium copias hostiles tam profligaverunt, ut Romani diem illius caedis inter nefastos numeraverint.

SI REALE ET IRREALE

XLVIII

De discordia plebis et patrum

Olim in civitate Romana discordia erat inter patricios et plebem. Illi honores obtinebant, haec praesidio carebat. Plebs labores belli tolerabat, praeda patriciorum erat. Si homo plebeius in inopia erat calamitate vel morbo et a patricio pecuniam mutuam rogabat, durae leges curabant, ut hanc pecuniam solveret.

Aliquando, cum multi plebei in foro essent, unus ex plebe magna voce clamavit: „Quam diu hanc servitutem tolerabitis? Libertas plebis in bello tutior est, quam in pace. Spectate hunc patrem meum! Etiam is pro libertate patriae pugnavit, in pugna vulneratus est. Proximis diebus villa eius flammis deleta est. Quia pater nihil habebat, ut pecuniam mutuam solveret, nunc vincula portat". Haec verba misericordiam hominum commovent. Postulant, ut consules hominem miserum liberent et leges duras mutent.

Quae causa discordiae inter patricios et plebem erat? Quam potestatem patricii in debitores habebant? Ubi plebs tutior a patriciis esse videbatur? Quo modo plebs a patriciorum iniuriis se defendebat? Qua necessitudine tamen plebs cum patriciis coniuncta erat? — (Communis servorum possessio, periculum a vicinis.)

XLIX

Mucius Scaevola

Porsenna, Clusinus rex, in ripis Tiberis castra collocavit, ut inde fines Romanorum ferro ignique vastaret et Romanos inopia frumenti laborantes obsidione superaret. C. Mucius adulescens senatoribus: „Tiberim", inquit, „tranabo et in castra hostium invadam: magnum facinus mihi in animo est". Probaverunt patres consilium. Itaque ferrum intra vestem occultavit et ex urbe excessit.

Intrat hostium castra. Ibi scriba, prope regem sedens, multa cum militibus agebat. Itaque Mucius dubitans interrogare, uter Porsenna sit, scribam pro rege trucidat. Discedentem custodes comprehendunt. A rege interrogatus, quis esset: „Romanus sum", inquit, „civis. C. Mucium me vocant. Hostium regem necare in animo habui et paratus sum ad mortem, ut ad caedem paratus fui. Nec unus in te ego hos animos gero: post me longus ordo est adulescentium, idem decus desiderantium. Mea prima sors fuit. Ceteri suo tempore aderunt".

Mucius Scaevola

Cum rex edixisset, ut Mucius vivus combureretur: „Ista poena", inquit ille, „non terreor: corpus non est carum Romanis, magnam gloriam videntibus". Deinde accessit ad aram et manum dextram combussit. Qua constantia Porsenna perterritus est. Itaque Mucium dimisit et cum Romanis de pace egit. Mucio autem postea a clade manus dextrae cognomen Scaevolae fuit.

Quo consilio Porsenna ad Romam venit? Quid facere C. Mucius adulescens consilium cepit? Quid consilio a patribus probato Mucius fecit? Qui Mucii error erat? Quis Mucium discedentem sustinuit? Quid rex Mucium interrogavit? Quid Mucius respondit? Quo consilio Mucius fabulam de aliis adulescentibus finxit? Quid rex edixit? Quod exemplum virtutis praebuit? Quid Porsennam commovit? Quo cognomine Mucius appellatus est? Quid est latine Scaevola? Quae exempla virtutis militum sovieticorum tibi nota sunt? Narra de *Jacenevicii facinore* clarissimo, cuius causa nomen honoratissimum herois Unionis Sovieticae post mortem obtinuit.

L

De Cornelia, matre Gracchorum

Una ex nobilissimis mulieribus Romanis erat Cornelia, filia Scipionis *maioris*, qui Hannibalem devicit. Nupsit C. Sempronio Graccho. Quo mortuo, cum Ptolomaeus, rex Aegyptiorum, a Cornelia petivisset, ut sibi nuberet, illa recusavit. Nam curare malebat, ut liberi sui quam optime educarentur, quam regina fieri. Quantopere liberos suos dilexerit, ex hac fabula intellegitur.

Aliquando, cum amica quaedam ornamentis suis gloriata optavisset, ut Cornelia quoque sua ostenderet, ea filios advocavit et: „Haec", inquit, „mea ornamenta sunt".

Matrona

Maxime Cornelia dedit operam, ut filii sui viri vere Romani fierent. Sed id quoque egit, ut litteras artesque Graecorum discerent. Dicebat iis, ne parvis rebus essent contenti, admonebatque eos, ne quod periculum timerent.

Narrate, quae vobis de vita Corneliae, matris Gracchorum, nota sint. Quo modo Cornelia filios suos educavit?

LI

Scipio duras condiciones pacis imponit

Cum Scipio Hannibalem ad Zamam vicisset, Carthaginienses ad imperatorem Romanum legatos miserunt, ut de pace agerent. Tum Scipio iis duras condiciones pacis imposuit: „Permitto", inquit, „ut Carthaginienses liberi legibus suis vivant et urbes agrosque, qui iis ante bellum fuerunt, incolant. Sed perfugas et captivos cunctos reddant Romanis et naves longas, praeter decem triremes, tradant elephantosque, qui supersunt". Praeterea Scipio decem milia talentum argenti et obsides centum poposcit.

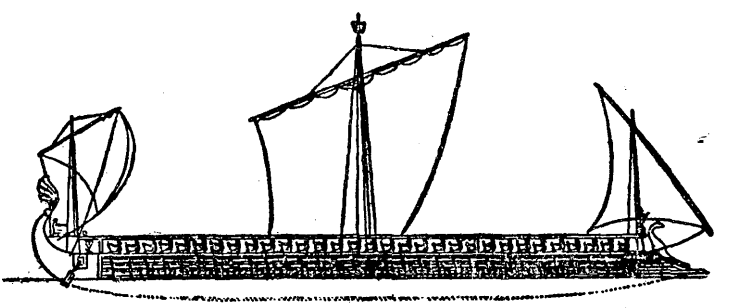

Triremis

Quas condiciones cum legati Carthagine in contione edidissent, Gisgo quidam processit et multitudinem impulit, ut condiciones abnueret. Hannibal autem iratus Gisgonem de rostris detraxit et: „Cum Romani", inquit, „vos vicerint, opus est vos condiciones non abnuere. Nam neque iniquae et necessariae sunt".

Narrate, quae de bello illo Hannibalis cum Romanis nota vobis sint. Quas condiciones pacis Scipio Carthaginiensibus imposuit? Quae opinio Hannibalis de condicionibus pacis erat?

LII

Coriolanus

C. Marcius Coriolanus, eques Romanus, cum a plebe ex urbe expulsus esset, ad Volscos, qui erant hostes Romanorum, contendit et magnum exercitum Volscorum contra Romanos duxit. Missi sunt de pace ad Marcium oratores; acerbum responsum ille reddidit. Sacerdotes quoque a Coriolano frustra pacem petiverunt. Tum Veturia, mater Coriolani, Volumniaque uxor cum agmine matronarum in castra Volscorum contenderunt, ut, quoniam armis viri defendere urbem non possent, mulieres precibus lacrimisque defenderent.

Coriolanus, cum inter ceteras cognovisset Veturiam matrem, ab sede sua surrexit et matri occurrit. Sed mulier in iram ex precibus versa est et: „Dic", inquit, „utrum hostis an filius sis, utrum captiva an mater in castris tuis sim. Nonne tibi, cum in fines patriae invaderes, ira cecidit? Liberorum memento, qui, si perges, aut occidentur aut in servitutem abducentur". His verbis fractus est tandem vir. Suos dimisit et Volscos ex agro Romano reduxit. Ab iratis Volscis occisus est.

Quis erat Coriolanus? Qua de causa Coriolanus Roma discessit? Quo consilio Coriolanus ad Volscos contendit? Qualem se Coriolanus oratoribus et sacerdotibus Romanis pacem petentibus praestitit? Quis denique in castra Coriolani venit? Quid Veturia mater filio dixit? Cuius rei mentione Coriolanus fractus est? Quid post discessum Veturiae Coriolanus fecit? Quo modo Volsci Coriolanum exercitu re infecta reducto puniverunt? Cuius poetae clarissimi tragoedia „Coriolanus" inscribitur?

Scipio

LIII

Scipio colloquitur cum Catone

Cato omnibus honoribus — quaestoris, praetoris, consulis, censoris — summa cum laude functus erat. Cum senex honesto otio frueretur, Scipio adulescens quondam a sene quaesivit: „Quibus rebus urbs nostra tantam gloriam adepta est et ad tantas progressa est opes? Saepe miratus sum, quod Romani cum tot hostibus congressi, tot bellis perfuncti, tot calamitates perpessi sunt".

Magistratus

Tum Cato sic fere locutus est: „Magnitudinis nostrae prima causa est prisca morum integritas. His temporibus et pietas et modestia iam lapsurae sunt, ex quo nobilissimi Romani artes Graecas amplexi sunt et divitiis abuti coeperunt. Saepe de his rebus questus sum. Secundam dico causam patriae amorem. Romani semper magistratibus obsecuti sunt. Cives, rei publicae nati, pro ea mori numquam sunt cunctati. Iam ipse quoque moriturus sum; de morte appropinquante non queror. Sed cum mortuus ero, operam date, amici, ne res publica nostra labatur".

LIV

Scytha quidam Alexandrum Magnum vituperat

Concupiscis quod non capis. Ab Europa petis Asiam, ex Asia venis in Europam. Deinde, si humanum genus superaveris, cum silvis et nubibus et fluminibus ferisque bestiis gesturus es bellum.

Gloriaris te ad persequendos latrones venire. Sed ipse omnium gentium latro es: Lydiam cepisti, Syriam occupasti, Persidem tenes, Bactrianos habes in potestate, Indos petisti. Iam etiam ad pecora nostra avaras et insatiabiles manus porrigis.

Scilicet ignoras arbores magnas diu crescere, una hora exstirpari. Stultus est, qui fructus earum spectat, altitudinem non metitur. Leo quoque aliquando minimarum avium pabulum fuit; et ferrum rubigo consumit. Nihil tam firmum est, cui periculum non sit etiam ab invalido. Proinde impone felicitati tuae frenos: facilius illam reges. *Curt.*

LV

Senatores ausi sunt fortiter Gallos exspectare

Anno 390 Galli Alpes superaverunt et magnam Italiae partem ferro ignique populabantur. Cum exercitum Romanum ad Alliam flumen profligavissent, urbi Romae appropinquaverunt. Tum Romani uxores suas et liberos in arcem Capitolium, quo in magnis periculis confugere soliti erant, statim deduxerunt. Senatores autem, saluti patriae diffisi, in ipsa urbe manere ausi sunt; omnibus insignibus suis induti in foro aequo animo, in sedibus eburneis sedentes, hostes exspectabant.

Cum Galli in urbem ingressi eos conspexissent, primo venerabundi intuebantur in senes, simillimos deis, et ad eos velut

Senatores a Gallis trucidantur

ad simulacra stabant. Cum vero unus ex Gallis barbam senatoris cuiusdam manu tetigisset, statim ab eo scipione eburneo percussus est. Tum initium caedis ortum esse dicitur. Multi senatores in sedibus suis trucidati esse dicuntur.

SUPINUM

LVI

1. Coriolanus in Volscos exsulatum abiit, minitans patriae. *Liv.*
2. In castra Aequorum legati ab Roma venerunt questum iniurias et ex foedere res repetitum. *Liv.*
3. Lacedaemonii Agesilaum bellatum miserunt in Asiam. *Nep.*
4. Hannibal patriam defensum revocatus est. *Nep.*
5. Nihil facilius scitu est. *Liv.*
6. Haec etiam auditu acerba sunt. *Cic.*
7. Túrpe quidém dictú, sed sí modo véra fatémur,
   vúlgus amícitiás útilitáte probát. *Ov.*
8. Quo brevior, eo dilucidior et cognitu facilior narratio est. *Cic.*

LVII

De Graecis et Romanis

Graecos olim navigandi peritissimos fuisse constat. Itaque per omnia maria fortiter vagati varias merces passim collectas domum conferebant novaque oppida in litoribus Asiae et Europae condebant. Etiam ad Siciliam eos naves appulisse ibique multas urbes, velut Syracusas, Messanam, Agrigentum, ab iis conditas esse scimus. Alii Italiam ipsam petebant ibi habitatum. Paulatim tot Graeci eo advenerunt, ut prisci incolae aut se subicere aut in saltus se abdere cogerentur.

Neapolim et Cumas, in extremas Graecorum urbes, non raro mercatores Romani emendi causa veniebant et, quid illic admirabile vidissent, Romam nuntiabant. Qua re Romanos instituta artesque Graecorum cognovisse apparet; et quod Graecis placebat, id Romam quoque importare studebant. Postea magna parte Italiae ab iis subacta etiam urbes Graecae in potestatem Romanorum venerunt. Nam cum inter urbes Graecas antiquitus

discordia esset, fieri non poterat, ut contra communem hostem copias in unum locum cogerent. Artes autem Graecorum admirari Romani numquam desierunt. Ita Graeci victi Romanos victores vicerunt multique eorum in urbem Romam convenerunt illos eruditum.

VERBA ANOMALA

LVIII

Sum

1. Amór timére némineḿ verús potést. *Publ.*
2. Tántum réligió potuít suadére malórum. *Lucr.*
3. Út desínt virés, tamen ést laudánda volúntas. *Ov.*
4. Fécistí patriám divérsis géntibus únam,
   prófuit íniustís té dominánte capí.
5. Mora semper obfuit, diligentia profuit. *Publ.*
6. Ném(o) adeó ferus ést, ut nón mitéscere póssit,
   sí modo cúlturaé patiéntem cómmodet áurem. *Hor.*
7. Vultu an natura sapiens sis, multum interest. *Publ.*
8. Iámqu(e) opus éxegí, quod néc Iovis íra nec ígnis
   néc poterít ferrúm nec edáx abolére vetústas. *Ov.*
9. Is fecit, cui prodest *(iš romėnų teismo praktikos).*
10. Se posse plus iratus, quam possit, putat. *Publ.*
11. Félix, quí potuít rerúm cognóscere cáusas. *Verg.*
12. Aliis tempora desunt, alii tempori supersunt.
13. A morte omnes homines tantundem absumus.
14. Nihil beatum, si absit libertas. *Cic.*
15. Sí ventrí bene, sí laterí pedibúsque tuís, nil
    dívitiaé poterúnt regáles áddere máius. *Hor.*
16. A posse ad esse non valet consequentia.

LIX

Fero

1. Ligna in silvam ferre. *Hor.*
2. Non omnis fert omnia tellus. *Verg.*
3. Ómne tulít punctúm, qui míscuit útile dúlci. *Hor.*
4. Ó mihi praéteritós referát si Iúppiter ánnos! *Verg.*
5. Pérfer et óbdurá, labor híc tibi próderit ólim. *Ov.*
6. Feras, non culpes, quod vitari non potest. *Publ.*

7. Quídquid id ést, timeó Danaós et dóna feréntes. *Verg.*
8. Litterae tuae mihi somnum attulerunt. *Cic.*
9. Romanus orator non bellum se Syracusanis, sed opem auxiliumque afferre ait. *Liv.*
10. Personam fictam ferre diu nemo potest. *Publ.*
11. Lónga morá (e)st nobís omnís, quae gáudia díffert. *Hor.*
12. Qui fert malis auxilium, post tempus dolet. *Phaedr.*

LX

De Demosthenis et Demadis astutia

1. Demosthenes, causam dicens, cum iudices parum attentos videret: „Paulisper", inquit, „aures mihi praebete: rem vobis novam et iucundam narrabo". Cum aures iudices arrexissent: „Iuvenis", inquit, „quispiam asinum conduxerat, quo Athenis Megaram profecturus uteretur. In itinere, cum sol ureret neque esset umbraculum, deposuit onus et sub asino consedit, ut eius umbra tegeretur. Id vero dominus vetabat, clamans asinum locatum esse, non umbram asini. Itaque controversia magna orta in ius profecti sunt..." Haec locutus Demosthenes, ubi homines diligenter auscultantes vidit, discedebat. Tum revocatus ab iudicibus rogatusque, ut reliquam fabulam enarraret: „Quid?", inquit, „de asini umbra libet audire, causam hominis de vita periclitantis non audietis?"

Demosthenes

2. Demades, orator clarissimus, quondam coram Atheniensibus orationem habuit. Qui cum animos non attenderent, oravit, ut sibi fabulam proferre permitterent. Quod cum permisissent, ille hanc fabulam narravit: „Ceres et hirundo et anguilla una iter faciebant. Sed

cum ad flumen venissent, hirundo avolavit, anguilla submersit". Tum orator tacuit. Cum autem interrogatus esset, quid Ceres fecisset: „Irascitur", inquit, „vobis, quod rei publicae commoda neglegitis et fabulas antefertis".

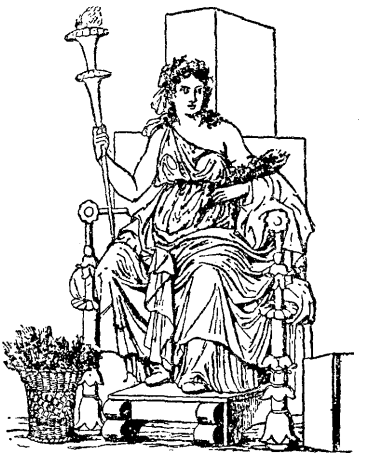

Ceres

LXI

Nonnulla de Socrate philosopho

1. Socrates, cum videret Alcibiadem divitiis et agrorum vi superbire, adduxit eum ad locum, ubi tabula quaedam descriptionem terrae complectens suspensa erat, rogavitque, ut Africam terram ibi requireret. Quam cum repperisset, suos fundos eum iussit oculis investigare; et cum respondisset nusquam ibi pictos esse: „Horum igitur", inquit, „possessione te effers, qui nulla pars est terrae".

2. Xanthippe, Socratis philosophi uxor, morosa admodum fuisse fertur et iurgiosa, irisque et molestiis muliebribus per diem perque noctem scatebat. Has eius intemperies in maritum Alcibiades demiratus, interrogavit Socratem, quaenam ratio esset, cur mulierem tam acerbam domo non exigeret. „Quoniam", inquit, „cum illam domi talem perpetior, insuesco et exerceor, ut ceterorum quoque foris petulantiam et iniuriam facilius feram".

Socrates

LXII

Volo, nolo, malo

1. Idem velle atque idem nolle, ea demum firma amicitia est. *Sall.*
2. Hóc volo, síc iubeó, sit pró ratióne volúntas. *Iuv.*
3. Aut prodésse volúnt, aut délectáre poétae. *Hor.*
4. Imperium habere vis magnum? — Impera tibi.

5. Incidit ín Scyllám, qui vúlt vitáre Charýbdim.
6. Stultum facit fortuna, quem vult perdere. *Publ.*
7. Qui e nuce nucleum esse (= edere) vult, frangit nucem. *Plt.*
8. Qui quae vult dicit, quae non vult audiet. *Ter.*
9. Tales simus, quales videri et haberi velimus.
10. Vis loqui? Disce tacere prius.
11. Nocere posse et nolle — laus amplissima est. *Publ.*
12. Quidquid vult, habere nemo potest; illud potest: nolle quod non habet. *Sen.*
13. Cato esse quam videri bonus malebat. *Sall.*
14. Cúr nescíre pudéns pravé quam díscere mávis? *Hor.*
15. Bono probari malo quam multis malis. *Publ.*
16. Cúm volet ílla diés, quae níl nisi córporis húius
iús habet, íncertí spatiúm mihi fíniat aévi;
párte tamén melióre meí super álta perénnis
ástra ferár, noménqu(e) erit índelébile nóstrum. *Ov.*

LXIII

Apte dicta

1. Cum Alexander se a Graecis ut deum coli vellet, Damis, Lacedaemoniorum rex: „Quoniam Alexander", inquit, „deus esse voluit, esto deus".
2. Salse ridebat Diogenes inertiam et incuriam Megarensium, qui liberos suos nullis bonis artibus instruebant, curam vero pecorum diligentem habebant. „Malo", inquit, „me arietem esse Megarensis alicuius, quam filium".
3. Cum Abderitarum legatus longa oratione usus ex Agide, Lacedaemoniorum rege, quaesivisset, quid vellet se civibus suis nuntiare, ille: „Nuntia", inquit, „me, quamdiu velles, aures tibi dedisse".
4. Cum Hannibal Carthagine expulsus Ephesum ad Antiochum venisset exsul, invitatus est ab hospitibus suis, ut Peripateticum Phormionem, si vellet, audiret. Cumque se non nolle dixisset inclutus Carthaginiensium imperator, locutus esse dicitur homo copiosus aliquot horas de imperatoris officio et de omni re militari. Tum, cum ceteri, qui illum audierant, vehementer essent delectati, quaerebant ab Hannibale, quidnam ipse de illo philosopho iudicaret.

Hic Poenus non optime Graece, sed tamen libere respondisse fertur multos se deliros senes saepe vidisse, sed qui magis, quam Phormio, vidisse neminem. *Cic.*

5. „Noli turbare circulos meos" Archimedes exclamavisse traditur, cum Syracusis captis miles Romanus, ut praedaretur, domum eius intravisset; is ignarus, quis ille esset, Archimedem necavit, quamquam Marcellus, dux Romanorum, virum illum doctissimum interfici noluerat.

LXIV

Eo

1. I, bone, quó virtús tua té vocat, í pede fáusto. *Hor.*
2. Fama crescit eundo. *Verg.*
3. Inter utrúmque tené, medió tutíssimus íbis. *Ov.*
4. Non qua itur, sed qua eundum est. *Sen.*
5. Sic itur ad astra. *Verg.*
6. Urbem venalem et mature perituram, si emptorem inveneris. *Sall. (apie Romą).*
7. Bonus intra, melior exi.
8. Monstror digito praetereuntium. *Hor.*
9. Né pereánt, lege máne rosás, cito lábitur aétas. *Ov.*
10. Res ad triarios rediit. *Liv.*
11. Omnia mutantur, nihil interit. *Ov.*
12. Exire magnus e tugurio vir potest. *Publ.*
13. Díffugére nivés, redeúnt iam grámina cámpis
    árboribúsque comaé. *Hor.*
14. Etiám periére ruínae. *Lucr.*
15. Cúm fortúna perít, núllus amícus erít. *Ov.*
16. Ét tua tránsibít contémnens óssa viátor
    néc dicét: „Cinis híc dócta puélla fuít." *Prop.*

LXV

De libris Sibyllinis

In antiquis annalibus memoria de libris Sibyllinis haec prodita est:

Anus hospita atque incognita ad Tarquinium Superbum regem adiit, novem libros ferens, quos esse dicebat divina oracula;

eos velle se vendere dixit. Tarquinius pretium percontatus est. Mulier nimium atque immensum poposcit.

Rex, quasi anus aetate desiperet, derisit. Tum illa foculum coram eo cum igni apposuit, tres libros ex novem deussit et, ecquid reliquos sex eodem pretio emere vellet, regem interrogavit. Sed Tarquinius id multo magis risit dixitque anum iam procul dubio delirare. Mulier ibidem statim tres alios libros exussit atque denuo placide rogavit, ut tres reliquos eodem illo pretio emeret.

Tarquinius iam eam constantiam confidentiamque non neglegendam esse intellegit et libros tres reliquos mercatur nihilo minore pretio, quam quod erat pretium pro omnibus. Sed eam mulierem tunc a Tarquinio digressam postea nusquam loci visam constat. Libri tres, in sacrarium conditi, Sibyllini sunt appellati. Ad eos, quasi ad oraculum, quindecimviri adeunt, cum di immortales consulendi sunt. *A. Gellius.*

LXVI

Fio

1. Omnia, quae secundum naturam fiunt, sunt habenda in bonis. *Cic.*
2. Cármine fít viváx virtús expérsque sepúlcri
   nótitiám seraé pósteritátis habét. *Ov.*
3. Dulce etiam fugias, quod fieri amarum potest. *Publ.*
4. Brevis esse laboro — obscurus fio. *Hor.*
5. Repente dives factus est nemo bonus. *Publ.*
6. Nihil est opere aut manu factum, quod aliquando non consumat vetustas. *Cic.*
7. Dúrum, séd leviús fít patiéntiá,
   quídquid córrigeré (e)st nefás. *Hor.*
8. Orator fit, poeta nascitur.
9. Fit via vi. *Verg.*
10. Discordiã fit carior concordia. *Publ.*

LXVII

A. De Vedio Pollione

Cenavit aliquando divus Augustus apud Vedium Pollionem. Fregerat unus ex servis eius crystallinum. Rapi eum Vedius

iussit nec vulgari quidem periturum morte: muraenis obici iubebatur, quas ingentes in piscina continebat. Evasit e manibus puer et confugit ad Caesaris pedes nihil aliud petiturus, quam ut aliter periret nec esca fieret. Motus erat novitate crudelitatis Caesar et servum quidem mitti, crystallina autem omnia coram se frangi iussit complerique piscinam. *Sen.*

B. De Germanico

Germanicus, Augusti nepos, postquam legionibus Germanicis praefectus est, imperavit, ut, si fieri posset, viae in interiorem Germaniam patefierent et pontes in fluminibus fierent. Hac re factum est, ut milites laboribus et periculis assuefierent. Animi militum faciendo pontes, patefaciendo vias alacriores fiunt; brevi fit, ut imperatorem adeant postulantes, ut denuo impetus in

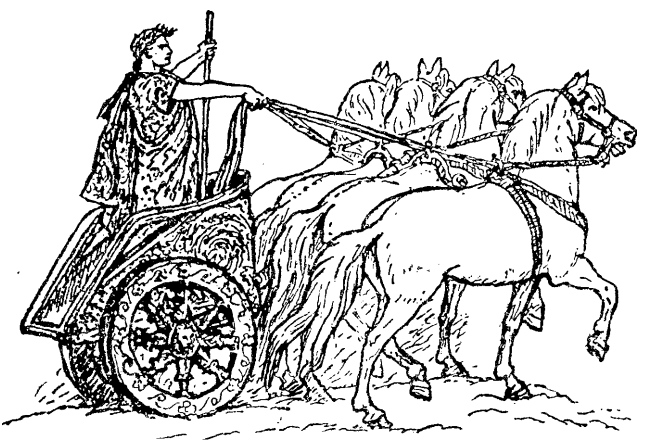

Triumphator

hostes fiat. Sed priusquam bellum confici poterat, Germanicus ab imperatore Tiberio in urbem est revocatus. Milites id aegre ferebant, in dies fiebant tristiores. Tum vero Germanicus: „Nolite", inquit, „seditiosi fieri. Revocat me Tiberius, ut vobiscum de Germanis triumphum agam".

VERBA DEFECTIVA ET IMPERSONALIA

LXVIII

1. Aequám meménto rébus in árduís
   serváre méntem. *Hor.*
2. Cui dolet, meminit. *Cic.*

3. Forsan et haec olim meminisse iuvabit. *Verg.*
4. Nec mé meminísse pigébit Elíssae,
dúm memor ípse meí, dum spíritus hós regit ártus. *Verg.*
5. Meminisse dulce est, quae fuit durum pati. *Publ.*
6. Amicorum cum praesentium, tum absentium memineris.
7. Óderúnt hilarém tristés tristémque iocósi. *Hor.*
8. Odit populus Romanus privatam luxuriam, publicam magnificentiam diligit. *Cic.*
9. Ódero, sí poteró; si nón, invítus amábo.
10. Ód(i) et amó. Quar(e) íd faciám, fortásse requíris.
Néscio, séd fierí sénti(o) et éxcrucióor. *Catull.*
11. Dimidium facti, qui coepit, habet. *Hor.*
12. Réstat itér caeló: caeló tentábimus íre;
dá veniám coeptó, Iúppiter álte, meó. *Ov.*
13. Aiunt homines plus in alieno negotio videre, quam in suo. *Sen.*
14. Compressis, ut aiunt, manibus sedere. *Liv.*
15. Quód licet íngratúm (e)st, quod nón licet ácrius úrit. *Ov.*

LXIX

De Spartaco

Spartacus, Crixus, Oenomaus effracto Lentuli ludo cum triginta aut amplius eiusdem fortunae viris erupere Capua; servisque ad vexillum vocatis cum statim decem milia amplius coissent, homines modo effugisse contenti, iam et vindicari volebant. Prima sedes mons Vesuvius placuit. Ibi cum obsiderentur a Clodio Glabro, per fauces cavi montis vitineis delapsi vinculis ad imas eius descendere radices et exitu inviso nihil tale opinantis ducis subito impetu castra rapuerunt totamque pervagantur Campaniam. Nec villarum atque vicorum vastatione contenti Nolam atque Nuceriam, Thurios atque Metapontum terribili strage populantur.

Affluentibus in diem copiis cum iam esset iustus exercitus, e viminibus pecudumque tegumentis inconditos sibi clipeos, ex ferro ergastulorum recocto gladios ac tela fecerunt. Ac ne quod decus iusto deesset exercitui, domitis obviis etiam gregibus paratur equitatus, captaque de praetoribus insignia et fasces ad ducem detulere. Inde iam consularem quoque aggressus in Apennino Lentuli exercitum cecidit, apud Mutinam Gai Cassi castra

delevit. Quibus elatus victoriis de invadenda urbe Roma deliberavit.

Tandem enim totis imperii viribus contra Spartacum consurgunt. A Licinio Crasso pulsi fugatique in extrema Italiae refugerunt. Ibi circa Bruttium angulum clusi, cum fugam in Siciliam pararent neque navigia suppeterent, ratesque ex trabibus et dolia conexa virgultis rapidissimo freto frustra experirentur, tandem eruptione facta dignam viris obiere mortem et, quod sub gladiatore duce oportuit, sine missione pugnatum est. Spartacus ipse in primo agmine fortissime dimicans quasi imperator occisus est. *Florus.*

LXX

De industria humana

Operibus hominum, id est manibus, cibi varietas invenitur et copia. Nam et agri multa efferunt manu quaesita, quae vel statim consumantur vel mandentur condita vetustati, et praeterea vescimur bestiis et terrenis, et aquatilibus, et volatilibus, partim capiendo, partim alendo. Efficimus etiam domitu nostro quadrupedum vectiones, quorum celeritas atque vis nobis ipsis affert vim et celeritatem. Nos onera quibusdam bestiis, nos iuga imponimus, nos elephantorum acutissimis sensibus, nos sagacitate canum ad utilitatem nostram abutimur. Nos e terrae cavernis ferrum eligimus, rem ad colendos agros necessariam; nos aeris, argenti, auri venas penitus abditas invenimus, et ad usum aptas et ad ornatum decoras. Arborum autem consectione omnique materia — et culta et silvestri — partim ad calefaciendum corpus igni adhibito et ad mitigandum cibum utimur, partim ad aedificandum, ut tectis saepti frigora caloresque pellamus.

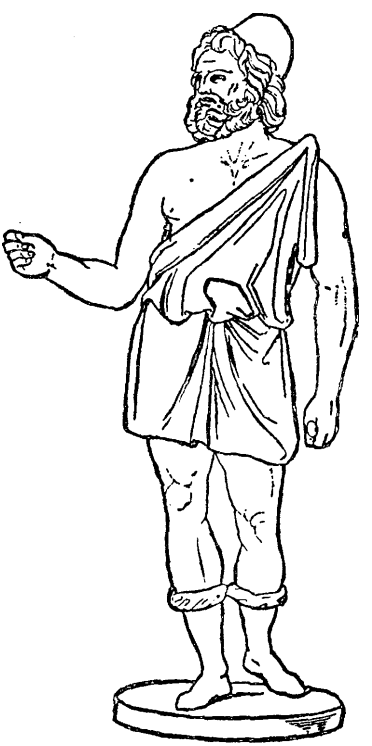

Vulcanus

Magnos vero usus affert ad navigia facienda, quorum cursibus suppeditantur omnes undique ad vitam copiae. Quasque res violentissimas natura genuit, earum moderationem nos soli habemus, maris atque ventorum, propter nauticarum rerum scientiam plurimisque maritimis rebus fruimur atque utimur. Terrenorum item commodorum omnis est in homine dominatus: nos campis, nos montibus fruimur; nostri sunt amnes, nostri lacus; nos fruges serimus, nos arbores; nos aquarum inductionibus terris fecunditatem damus; nos flumina arcemus, dirigimus, avertimus; nostris denique manibus in rerum natura quasi alteram naturam efficere conamur.

III

ŽODŽIAI IR PAAIŠKINIMAI SKAITINIAMS

ŽODŽIAI IR PAAIŠKINIMAI SKAITINIAMS[1]

Palyginimui vienur kitur duodami prancūziški (**pr**) ir angliški (**a**) žodžiai, kilę iš tų pačių lotyniškų šaknų, tik ne visada tos pačios formos ir prasmės.

I

historia, ae *f* istorija (plg. **pr** histoire, **a** history)
magistra, ae *f* mokytoja
vita, ae *f* gyvenimas (**pr** vie, **a** vital, vitality)
fortūna, ae *f* likimas, laimė (**a** fortune)
caecus, a, um aklas (**pr** cécité)
amo, āre mylėti (**pr** aimer, amour; **a** amorous)
victoria, ae *f* pergalė (**pr** victoire, **a** victory)
cura, ae *f* rūpestis, rūpinimasis; vargas, pastangos (**a** cure)
experientia, ae *f* patyrimas (**pr** expérience, **a** experience)
doceo, ēre mokyti (**a** doctor)
aurōra, ae *f* aušra (**pr** aurore, **a** aurora)
musa, ae *f* mūza, meno ir mokslų deivė-globėja
amīca, ae *f* bičiulė, draugė (**pr** amie, **a** amicable)
pecunia, ae *f* pinigai (**pr** pécuniaire, **a** pecuniary)
impero, āre įsakyti, paliepti (**a** imperial)
oportet reikia, privalu
non ne
servio, īre vergauti, tarnauti (**pr** servir, service; **a** service, servile)
pugno, āre kovoti
pro (su *abl.*) dėl, už
litterae, ārum *f* laiškas
exspecto, āre laukti
ibi ten
ubi kur
concordia, ae *f* sutikimas, sutarimas (**pr** concorde, concorder; **a** concord)
schola, ae *f* mokykla (**pr** école, **a** school)
sed bet
disco, ere mokytis (**a** disciple, discipline)
nemo niekas
patria, ae *f* tėvynė (plg. patriotas, patriotizmas; **pr** patrie)
quia todėl kad
magnus, a, um didelis (**a** magnate)
suus, a, um savas, savo
haud ne
semper visada (**a** sempiternal)
erro, āre klajoti; klysti (**pr** errer)
fama, ae *f* gandas, kalbos (**pr** fameux, **a** famous, fame)
epistula, ae *f* laiškas, raštas (**pr** épitre)
erubesco, ere raudonuoti
cogito, āre galvoti
salveo, ēre sveikam būti
vivo, ere gyventi
valeo, ēre stipriam būti
-que ir

[1] Šiame žodynėlyje žymimas tik paenultimos ilgasis balsis daugiaskiemeniuose žodžiuose

II

olim kitados
bellum, i *n* karas (**pr** belliqueux, **a** bellicose)
inter (su *acc.*) tarp (**pr** entre)
ante (su *acc.*) prieš
oppidum, i *n* miestas; tvirtovė
castra, ōrum *n* stovykla
habeo, ēre turėti; laikyti (**pr** avoir, **a** to have)
tum tada
servus, i *m* vergas (**a** servile)
in (su *acc.* ir *abl.*) į, ant, prie (**a** in)
magister, tri *m* mokytojas (**a** magisterial)
puer, eri *m* berniukas, vaikas (**a** puerile, puerility)
etiam dar, net
extra (su *acc.*) už, už ribų (**a** extra)
exerceo, ēre lavinti; **se exercēre** lavintis, mankštintis (**pr** s'exercer, exercice; **a** exercise)
aliquando kartą; kitados
cum (su *abl.*) su
discipulus, i *m* mokinys (**a** disciple)
intro, āre įeiti (**pr** entrer)
frustra veltui (**pr** frustrer, **a** frustrate)
inquit tarė
noster, tra, trum mūsiškis, mūsų (**pr** nôtre)
oppugno, āre pulti
studeo, ēre stengtis, norėti (**a** study)
deleo, ēre naikinti
arma, ōrum *n* ginklai (plg. armija; **pr** armée, **a** arm)
expugno, āre pulti, užkariauti
dolus, i *m* klasta (**pr** dol, **a** dolose)
incola, ae *mf* gyventojas
mox greit, tuoj
supero, āre nugalėti, įveikti (**a** super, superiority)
video, ēre matyti (**pr** voir, **a** view)
meus, a, um manas, mano
adversarius, ii *m* priešas (**a** adversary)
mando, āre pavesti, atiduoti (plg. rekomendacija; **pr** mander)
ita taip, tuo būdu
praebeo, ēre (su)teikti
respondeo, ēre atsakyti (**a** respond, response; **pr** répondre)
contra (su *acc.*) prieš (**pr** contre, **a** contrariety)
vir, viri *m* vyras (**pr** viril, virilité, **a** virile)
itaque taigi, todėl
noceo, ēre kenkti (**pr** nuire)
bello, āre kovoti, kariauti (**a** bellicose)
perfidia, ae *f* klasta (**a** perfidy)
perfidus, a um klastingas (**pr** perfide, **a** perfidious)
vester, tra, trum jūsiškis, jūsų (**pr** vôtre)
virga, ae *f* rykštė, virbas
agito, āre varyti (plg. agitacija)

III

murus, i *m* siena (**pr** mur, **a** mural)
praesidium, ii *n* apsauga (plg. prezidiumas)
dominus, i *m* šeimininkas (**a** dominion)
nullus, i *m* niekas; **nullus,** a, um joks (plg. nulis)
amicitia, ae *f* draugystė (**pr** amitié, **a** amicability)
vivo, ere gyventi (plg. gyvas; **a** vivid, **pr** vivre)
milito, āre kareiviu būti, kariuomenėje tarnauti (plg. milicija)
et ir (**pr** et)
gaudium, ii *n* džiaugsmas
solacium, ii *n* paguoda
littera, ae *f* raidė; *pl.* mokslas (plg. literatūra)
per (su *acc.*) per
asper, era, erum šiurkštus; sunkus (**pr** âpre, **a** asperity)
ad (su *acc.*) į, pas, prie
astrum, i *n* žvaigždė; žvaigždynas (**pr** astre, **a** astral)
nihil niekas (plg. nihilizmas)
perpetuus, a, um nuolatinis, amžinas (**pr** perpétuel, **a** perpetual)
pauci, ae, a nedaugelis, keletas

diuturnus, a, um ilgai trunkąs, ilgas (a diurnal)
nec ir ne
viola, ae *f* žibuoklė (pr violette)
lilium, ii *n* lelija (pr lis, a lily)
floreo, ēre žydėti (pr fleurir, a flora, floral)
fatum, i *n* likimas, lėmimas (plg. fatalizmas)
libellus, i *m* (mažyb. iš liber, bri m knyga; pr libelle)
humanus, a, um žmogaus, žmoniškas (plg. humanizmas; pr humain)
avarus, a, um šykštus (pr avare, a avarice)
bonus, a, um geras (pr bon, bonne)
se save
pessimus, a, um blogiausias (plg. pesimistas)
alienus, a, um svetimas (a alien)
vitium, ii *n* yda (pr vice, a vice)
oculus, i *m* akis (pr oeil)
tergum, i *n* nugara (*a tergo* iš užpakalio)
a, ab (su *abl.*) nuo, iš
qui kuris (pr qui)
malus, a, um blogas (pr mal, a malice)
parco, ere gailėtis (su *dat.*)

IV

de (su *abl.*) nuo, iš, apie
flos, floris *m* gėlė (pr fleur, a floret)
orno, āre puošti (plg. ornamentas; pr orner)
silva, ae *f* miškas (pr silves)
ager, agri *m* laukas, dirva
hortus, i *m* sodas
homo, inis *m* žmogus (pr homme)
sine (su *abl.*) be (pr sans)
color, ōris *m* spalva (pr couleur, a colour)
multi, ae, a daug, daugelis (a multiple, multiply)
odor, ōris *m* kvapas (pr odeur, a odour)
iucundus, a, um malonus
pulcher, chra, chrum gražus
placeo, ēre patikti (pr plaire, a please)
varius, a, um įvairus (plg. varijantas; a varied)
albus, a, um baltas (plg. albumas)
ruber, bra, brum raudonas (pr rouge)
flavus, a, um geltonas (a flavin)
niger, gra, grum juodas (plg. negras; pr noir)
nonnullus, a, um kai kuris

V

locus, i *m* (*pl.* loca) vieta (a local)
quot kiek
tot tiek
sententia, ae *f* nuomonė; posakis (pr sentence, a sentence)
amīcus, i *m* draugas (pr ami)
magis labiau, daugiau
veritas, ātis *f* teisybė, tiesa (pr vérité, a verity)
tempus, oris *n* laikas (pr temps, a temporary)
mos, moris *m* paprotys (plg. moralė; pr moeurs)
imperātor, ōris *m* kariuomenės vadas; imperatorius (pr empereur)
parens, entis *mf* motina, tėvas; *pl.* tėvai (pr parents)
idem tas pat
honor, ōris *m* garbė (pr honneur, a honour)
durus, a, um kietas; nemalonus, sunkus (pr dur, a durable)
lex, legis *f* įstatymas (pr loi, a legal)
finis, is *m* galas, pabaiga (pr fin, a finish)
corono, āre vainikuoti (plg. karūna; (pr couronner, a coronate)
opus, operis *n* darbas; veikalas (plg. opera)
aer, aeris *m* oras (plg. aeroportas)
undique iš visų šonų, iš visur
terra, ae *f* žemė (pr terre, a territorial)
cingo, ere supti, apjuosti
unus, a, um vienas (pr un)
salus, ūtis *f* sveikata; išsigelbėjimas (plg. saliutas; pr salut)

victus, a, um nugalėtas
spero, āre tikėtis (pr espérer)
perturbatio, ōnis *f* sąmyšis; susijaudinimas (pr perturbation)
animus, i *m* siela (pr âme, a animate)
lyra, ae *f* lyra, kanklės (pr ir a lyre)
compōno, ere sudėti; nuraminti (plg. kompozicija; a compose)
nox, noctis *f* naktis (pr nuit)
caelum, i *n* dangus (pr ciel)
fulgeo, ēre žaibuoti; blizgėti
luna, ae *f* mėnulis (pr lune)
serēnus, a, um giedras, šviesus (pr serein)
repetitio, ōnis *f* kartojimas (pr répétition, a repetition)
mater, tris *f* motina (pr mère)
studium, ii *n* stropumas; užsiėmimas; menas, mokslas (pr étude, a study)
dum kol
annus, i *m* metai (pr an, année; a annual)
sino, ere leisti
tolero, āre kęsti, pakelti (pr tolérer, a tolerate)
labor, ōris *m* darbas (pr labeur, a labour)

VI

nomen, inis *n* vardas (pr nom, a name)
plerumque dažniausiai
tres, tria trys (pr trois, a three)
egregius, a, um žymus (a egregious)
orātor, ōris *m* kalbėtojas (pr orateur, a orator)
plenus, a, um pilnas (pr plein, a plenary)
praenōmen, inis *n* prievardis (pr prénom)
vel arba
gentilicius, a, um giminės, genties (pr gentil)
cognomen, inis *n* pravardė, pavardė
numerus, i *m* skaičius (pr nombre, a number)
parvus, a, um mažas
noto, āre žymėti (pr noter)
primus, a um pirmas (pr premier)
e, ex iš
postea vėliau, paskui
appello, āre vadinti (pr appeler)
mulier, eris *f* moteris
solus, a, um vienintelis (pr seul)
velut kaip, pavyzdžiui

VII

antīquus, a, um senovinis (pr ir a antique)
urbs, bis *f* miestas (pr urbain, urbanité)
caput, pitis *n* galva (pr capiteux)
septem septyni (pr sept, a seven)
collis, is *m* kalva (pr colline)
aedificātus, a, um pastatytas
mons, ntis *m* kalnas (pr mont, montagne; a mountain)
templum, i *n* šventovė (pr ir a temple)
alius, a ud kitas
pars, partis *f* dalis (pr ir a part)
arx, arcis *f* pilis
rupes, is *f* uola
scelestus, a, um nusižengęs, nusikaltęs (pr scélérat)
praecipito, āre *nuversti, numesti* (pr précipiter)
valles, is *f* slėnys (pr vallée; a vale, valley)
forum, i *n* aikštė; forumas
mercātor, ōris *m* pirklys (pr marchand)
merx, mercis *f* prekė
muto, āre keisti (a mutate)
oratio, ōnis *f* kalba (pr oraison)

VIII

simplex, icis paprastas, nesudėtinis (pr ir a simple)
vinco, ere nugalėti (pr vaincre, a vanquish)
pertinax, ācis užsispyręs, atkaklus (a pertinacious)
bonitas, ātis *f* gerumas (pr bonté)
omnis, e kiekvienas; visas
principium, ii *n* pradžia (pr principe, a principle)

gravis, e sunkus (**pr** grave, **a** gravity)
ars, artis *f* menas, mokslas (**pr** art)
longus, a, um ilgas (**pr** ir **a** long)
brevis, e trumpas (**pr** bref, **a** brief)
iter, itineris, *n* kelias, kelionė
praeceptum, i *n* taisyklė (**pr** précepte)
exemplum, i *n* pavyzdys (**pr** exemple, **a** example)
commūnis, e bendras (**pr** commun, **a** common)
periculum, i *n* pavojus, (**pr** péril, **a** peril)
parere gaminti, gimdyti
par, paris lygus, vienodas (**a** par)
cognitio, ōnis *f* pažinimas, žinojimas
tam taip
volucer, cris, cre greitas
quam kaip
maledictum, i *n* piktžodžiavimas
dulcis, e saldus, malonus (**pr** doux, **a** dulcet)
decōrus, a, um puošnus, gražus (**a** de-
pro (su *abl.*) už, dėl [corous)
mori mirti (**pr** mourir)
felix, īcis laimingas (**a** felicitous)
debeo, ēre skolingam būti, privalėti (**pr** devoir)

IX

celeber, bris, bre garsus (**pr** célèbre, **a** celebrity)
aedificium, ii *n* pastatas
dux, ducis *m* vadas (**pr** duc)
acer, cris, cre aštrus; veiklus (**pr** aigre)
ingenium, ii *n* protas; gabumai (**a** ingenious)
civis, is *mf* pilietis (**a** civic)
consilium, ii *n* patarimas; planas (**pr** conseil)
salūber, bris, bre sveikas; naudingas (**pr** salubre, **a** salubrious)
auctor, ōris *m* autorius, sumanytojas (**pr** auteur, **a** author)
miles, itis *m* karys (**pr** militaire, **a** military)
impavidus, a, um nebailus, drąsus
perītus, a, um prityręs
celer, eris, ere greitas, vikrus (**pr** célérité)
strenuus, a, um veiklus, uolus (**pr** étrenne)
ut ... ita kaip ... taip
victor, ōris *m* nugalėtojas, laimėtojas (**a** victor)
copiae, ārum *f* kariuomenė; pajėgos
equester, tris, tre raitelių, raitas (**pr** equestre, **a** equestrian)
pedester, tris tre pėstininkų, pėsčias (**pr** pedestre, **a** pedestrian)
diu ilgai
timor, oris *m* baimė (**a** timorous)
discordia, ae *f* nesantaika (**pr** discorde, **a** discord)
clades, is *f* pralaimėjimas

X

tribus, us *f* triba (trečioji gyventojų dalis)
urbānus, a, um miestiškas, miesto (**pr** urbain, **a** urban)
rusticus, a, um kaimiškas, kaimo (**pr** rustique, **a** rustic)
auctoritas, ātis *f* įtaka, autoritetas (**pr** autorité)
senatus, us *m* senatas (**pr** sénat, **a** senate)
dens, dentis *m* dantis (**pr** ir **a** dent)
lupus, i *m* vilkas (**pr** loup)
cornu, us *n* ragas (**pr** corne)
taurus, i *m* jautis (**pr** taureau)
peto, ere pulti
senectus, ūtis *f* senatvė (**a** senility)
occāsus, us *m* nusileidimas; vakarai (**pr** occase)
usus, us *m* vartojimas; patyrimas (**pr** user)
optimus, a, um geriausias (**a** optimist)
radix, īcis *f* šaknis (**a** radical)
amārus, a, um kartus (**pr** amer)
fructus, us *m* vaisius (**pr** ir **a** fruit)
cultus, us *m* įdirbimas (agrōrum)
consūmo, ere suvartoti; praleisti (**pr** consumer, **a** consume)
ver, veris *n* pavasaris (**pr** ir **a** vernal)
tamquam tartum, lyg

adulescentia, ae *f* jaunystė (**pr** ir a adolescence)
significo, āre ženklą duoti, pažymėti, reikšti (**pr** signifier, **a** signify)
ostendo, ere rodyti (**pr** ostensible)
futūrus, a, um būsimas (**pr** futur, **a** future)
vos jūs (**pr** vous)
exemplar, āris *n* nuorašas, pavyzdys (**pr** exemplaire, **a** exemplar)
nocturnus, a, um naktinis, nakties (**pr** nocturne, **a** nocturnal)
diurnus, a, um dieninis, dienos (**pr** diurne, **a** diurnal)
verso, āre vartyti (**pr** verser)
manus, us *f* ranka; būrys (**pr** main)
dies, ei *mf* diena (**a** day)
linea, ae *f* brūkšnys, linija; tikslas (**pr** ligne, **a** line)
res, rei *f* daiktas (**pr** rien)
copia, ae *f* išteklius, atsarga; *pl.* lėšos, turtai; karo pajėgos, kariuomenė
verbum, i *n* žodis; veiksmažodis; *pl.* kalba (**pr** verbe, **a** verb)
gigno, ere gimdyti
vis (acc. **vim,** abl. **vi**) jėga
facies, ēi *f* išorinė išvaizda; veidas (**pr** ir **a** face)
fortis, e drąsus, narsus (**pr** fort)
adversus, a, um priešingas; **adversae res** nelaimė (**pr** ir **a** adverse)
oppōno, ere statyti prieš (**pr** opposer, **a** oppose)
pectus, oris *n* krūtinė; širdis; drąsa (**pr** ir **a** pectoral)

XI

exercitus, us *m* kariuomenė (**pr** exercice, **a** exercise)
civitas, ātis *f* valstybė (**pr** cité, **a** city)
peditātus, us *m* pėstininkai
equitātus, us *m* kavalerija (**pr** équitation)
consto, āre susidėti iš
solum tik
socius, ii *m* sąjungininkas, draugas (**pr** ir **a** social)
ala, ae *f* sparnas (**pr** aile)
cornu, us *m* ragas (**pr** corne)
pugno, āre kautis, kariauti (**a** pugnacity)
dexter, tra, trum dešinys (**pr** dextre, **a** dexter)
consul, lis *m* konsulas
adventus, us *m* atėjimas, atvykimas (**a** advent)
aspectus, us *m* išvaizda, pasirodymas (**pr** ir **a** aspect)
saepe dažnai
hostis, is *m* priešas (**pr** hôte, **a** host)
metus, us *m* baimė

XII

motus, us *m* judėjimas, sukimasis
longitūdo, inis *f* ilgumas (**pr** ir **a** longitude)
diversus, a, um skirtingas (**pr** ir **a** divers)
aequus, a, um lygus, vienodas (**pr** équité, **a** equal)
regio, ōnis *f* šalis, kraštas (**pr** région, **a** region)
aestas, ātis *f* vasara (**pr** été)
hiems, mis *f* žiema (**pr** hiémal)
meridies, ēi *m* vidurdienis (**pr** méridional, **a** meridional)
sol, is *m* (**pr** soleil, **a** sol, solar)

XIII

gero, gessi, gestum *3* vesti; nešioti; **bellum gerere** kariauti
defendo, ndi, nsum *3* ginti (**pr** défendre, **a** defend)
quod kurį
ascendo, ndi, nsum *3* užkopti
contendo, ndi, ntum *3* stengtis
denique pagaliau
eius, jo, jos
filia, ae *f* duktė (**pr** fille)
aurum, i *n* auksas (**pr** or)
corrumpo, rūpi, ruptum *3* pagadinti, papirkti (**pr** corrompre, **a** corrupt)
regulus, i *m* (mažyb. iš **rex,** regis karalius; **a** regulus)
excēdo, cessi, cessum *3* išeiti (**pr** exceder, **a** exceed)
enim nes

forte atsitiktinai
murus, i *m* siena (**pr** mur, **a** mure)
quod nes, kadangi
aqua, ae *f* vanduo (**pr** eau, **a** aquatic)
sacrum, i *n* auka; aukojimas (**pr** sacre, **a** sacral)
peto, tīvi, tītum *3* pulti; ieškoti; prašyti
puella, *ae f mergaitė*
comprehendo, ndi, nsum *3* suimti
duco, xi, ctum *3* vesti
praemium, ii *n* dovana; premija
tibi tau
promitto, mīsi, missum *3* žadėti (**pr** promettre, **a** promise)
si jei, jeigu (**pr** si)
nobis mums
prodo, didi, dītum *3* išduoti
vobis jums
mihi man
quae ką
sinister, tra, trum kairysis; **sinistra** kairė ranka (**pr** sinistre)
bracchium, ii *n* ranka (**pr** bras)
armilla, ae *f* apyrankė (**a** armlet)
aureus, a, um auksinis
tuus, a, um tavas, tavo
auxilium, ii *n* pagalba (**pr** auxiliaire, **a** auxiliary)
invādo, vāsi, vāsum *3* įeiti, įsiveržti (**pr** envahir, **a** invade)
paulo post netrukus
autem o, bet, gi
scutum, i *n* skydas (**a** scutate)
obruo, rui, rutum *3* užversti, apmėtyti
occīdo, cīdi, cīsum *3* užmušti
solvo, solvi, solūtum *3* atrišti; ištesėti, sumokėti
quod ką
igitur taigi, todėl; vadinasi
neque ir ne; **neque solum... sed etiam** ne tik... bet ir

XIV

virgo, inis *f* mergaitė (**pr** vièrge, **a** virgin)
rex, regis *m* karalius (**pr** roi)
pono, posui, positum *3* dėti; **castra p.** pastatyti stovyklą (**pr** poser, **a** pose)
inclūdo, ūsi, ūsum *3* uždaryti, apsupti, apsiausti (**a** include)
postquam po to kai
aliquamdiu ilgokai
fortitūdo, inis *f* narsumas (**a** fortitude)
se defendere gintis
legātus, i *m* pasiuntinys (**pr** légat, **a** legate)
pax, pacis *f* taika; **de pace** prašyti taikos (**pr** paix, **a** peace)
mitto, misi, missum *3* siųsti (pr mettre)
obses, idis *mf* įkaitas
posco, poposci, — *3* reikalauti
ubi kai
trado, didi, ditum *3* perduoti (**pr** trahir)
dedūco, dūxi, ductum *3* nuvesti, išvesti (**pr** déduire)
procul toli
ripa, ae *f* krantas (**pr** rive)
quae kuri
custos, ōdis *m* sargas, sargybinis (**a** custody)
fallo, fefelli, falsum *3* apgauti (**pr** falloir, **a** fals)
fluvius, ii *m* upė (**pr** fleuve, **a** fluvial)
trano, āvi, ātum *1* perplaukti
cunctus, a, um visas
-que ir
Romam į Romą
propinquus, a, um artimas; giminaitis
restituo, ui, ūtum *3* sugrąžinti (**pr** restituer, **a** restitution)
irātus, a, um supykęs (**pr** irascible)
statim tuoj
deposco, poposci, — *3* pareikalauti
pater, tris *m* tėvas (**pr** père, **a** paternal, paternity)
qui kurie
ira, ae *f* pyktis (**a** ire)
metuo, ui, — *3* bijoti
remitto, mīsi, missum *3* grąžinti (pr remettre)
quamquam nors
me mane

virtus, ūtis *f* vyriškumas, drąsa (pr vertu, a virtue)
laus, laudis *f* garbė, pagyrimas (pr louange, a laud)
dignus, a, um vertas (pr digne, a dignified, dignify)
liber, era, erum laisvas (pr libre)
te tave (pr te)
dimitto, mīsi, missum *3* paleisti (pr démettre)
eligo, lēgi, lēctum *3* išrinkti (pr élire, a elect)
ex iis iš tų
carus, a, um brangus, mielas (pr cher)
tener, era, erum švelnus, jaunas (pr tendre, a tender)
aetas, ātis *f* amžius; **tenera aetāte** jauno amžiaus (pr âge)
quos kuriuos
redūco, xi, ctum *3* grąžinti (pr réduire, a reduce)
Romae Romoje
laetitia, ae *f* džiaugsmas

XV

certus *3* tikras (pr ir a certain)
natūra, ae *f* (pr ir a nature)
inīquus *3* (aequus) nelygus; neteisingas (pr inique, a iniquitous)
eventus, us *m* išeitis, pabaiga (pr événement, a event)
verum, i *n* tiesa, tikrovė
verus *3* tikras (pr vrai, a very)
medicīna, ae *f* gydymo mokslas, medicina (pr médicine, a medicine)
fructuōsus *3* (fructus) naudingas (pr fructueux)
corvus, i *m* varnas (a corvine)
rarus *3* (pr ir a rare)
suavis, e saldus, malonus (pr ir a suave)
cibus, i *m* maistas
quid kas
libertas, ātis *f* (liber) laisvė (pr liberté, a liberty)
elephantus, i *m* dramblys (pr éléphant, a elephant)
belua, ae *f* baisenybė, baidyklė
prudens, entis įžvalgus; protingas (pr ir a prudent)
utilis, e naudingas (pr utile, a utilize, utility)
sal, salis *m* druska (pr sel, a salt)
nocens, entis (noceo) kenksmingas (a nocuous)
ferrum, i *n* geležis (pr fer, a ferruous)
necessitas, ātis *f* reikalingumas, būtinumas (pr necessité, a necessity)
inventum, i *n* išradimas (pr invention)
voluptas, ātis *f* smagumas, malonumas (pr volupté, a voluptuous)
factum, i *n* darbas, padarinys (pr fait, a fact)
difficilis, e sunkus (pr difficile, a difficult)
faciunt daro
equus, i *m* arklys (a equine)
freni, ōrum *m* kamanos, brizgilai (pr frein)
exigo, ēgi, āctum *3* išvaryti; pabaigti (pr exiger)
monumentum, i *n* paminklas (pr ir a monument)
aes, aeris *n* varis (pr airain)
perennis, e (annus) metus trunkąs; pastovus
infamia, ae *f* negarbinga kalba; gėda (pr infamie, a infamy)
poena, ae *f* bausmė (pr peine, a penalty)
mors, mortis *f* mirtis (pr mort)
prior, prius pirmesnis (pr priorité, prior)
posterior, ius paskesnis, vėlyvesnis (pr postérieur)

XVI

clarus *3* garsus, žymus (pr clair)
flumen, inis *n* upė (a flume)
notus *3* žinomas (a noted)
cursus, us *m* bėgimas, tekėjimas (pr cours, a current)
habeo, ui, itum *2* turėti (pr avoir, a have)

profundus *3* gilus (**pr** profond, **a** profound)

XVII

domus, us *f* namas (**a** dome)
indecōrus *3* negražus (**a** indecorous)
conclāve, is *n* kambarys (**pr** ir **a** conclave)
angustus *3* ankštas (**pr** angoisse)
fenestra, ae *f* langas (**pr** fenêtre)
eaedem *versti:* tie patys
vero *bet, gi; tikrai*
nobilis, e žinomas; kilnus (**pr** ir **a** noble)
divitiae, ārum *f* turtas
comparo *1* prirengti, paruošti
magnificus *3* puikus (**pr** *magnifique,* **a** *magnify*)
aedifico *1* (aedificium) statyti (**pr** édifier, **a** edify)
amplus *3* erdvus, didelis (**pr** ir **a** ample)
porticus, us *f* dengta galerija (**pr** portique)
ianua, ae *f* durys
porta, ae *f* vartai, durys (**pr** porte, **a** port)
inscriptio, ōnis *f* užrašas, parašas (**pr** ir **a** inscription)
caveo, cavi, cautum *2* saugotis (**pr** ir **a** caution)
canis, is *mf* šuo (**pr** chien)
vestibulum, i *n* prieangis (**pr** ir **a** vestibule)
ostium, ii *n* durys; įėjimas, koridorius (**a** ostier)
atrium, ii *n* salė
medius *3* vidurinis (**a** *medium*)
impluvium, ii *n* baseinas
tectum, i *n* stogas
apertus *3* atviras, atidarytas (**a** aperture)
confluo, flūxi, — *3* subėgti (**pr** confluer, **a** confluent)
simulacrum, i *n* statula, atvaizdas (**pr** simulacre, **a** simulacrum)
deus, i *m* dievas (**pr** dieu)
imāgo, inis *f* paveikslas (**pr** ir **a** image)
maiōres, um *m* sentėviai (**pr** majeur, **a** major)
mane *n indecl.* rytas; **mane** rytą
salūto *1* sveikinti (**pr** saluer, **a** salute)
familia, ae *f* šeimyna (**pr** famille, **a** family)
interdiu dieną
habito *1* gyventi (**pr** habiter, **a** habitation)
focus, i *m* židinys (**pr** foyer)
totus *3* visas (**pr** tout, **a** total)
domesticus *3* naminis (**pr** domestique, **a** domestic)
sacrifico *1* aukoti (**pr** sacrifier)
circum (*c. acc.*) aplink
cubiculum, i *n* miegamasis kambarys (**a** cubicle)
triclinium, ii *n* valgomasis kambarys
ceno *1* pietauti, valgyti
cella, ae *f* kamarėlė (**pr** cellule, **a** cell)
post (*c. acc.*) po; už
tablīnum, i *n* archyvas
hae tokie
plebs, plebis *f minia;* liaudis, plebėjai (**pr** plèbe, **a** pleb)
tamen tačiau
insula, ae *f* sala (**pr** île, **a** isle)
imperium, ii *n* valdžia; karo vadovybė; imperija (**pr** ir **a** empire)
differentia, ae *f* skirtumas (**pr** différence, **a** difference)
domicilium, ii *n* (domus) gyvenamoji vieta (**pr** ir **a** domicile)
incommodus *3* nepatogus (**pr** incommode, **a** incommodious)
umidus *3* drėgnas (**pr** humide, **a** humid)

XVIII A

negotium, ii *n* darbas; pareiga; tarnyba (**pr** négoce, **a** negotiable)
publicus *3* valstybinis (**pr** publique, **a** public)
fere beveik

frequento *1* dažnai lankyti (pr fréquenter, a frequent)
impositus *3* užkrautas, uždėtas (pr imposé, a impose)
condicio, ōnis *f* būklė; sąlyga (pr ir a condition)
miser, era, erum vargingas, nelaimingas (a miser, pr misérable)
ius, iuris *n* teisė (pr jus, a just)
nex, necis *f* užmušimas
aut arba
privātus *3* privatus, asmeniškas (pr privé, a private)
adhibitus *3* panaudotas
villa, ae *f* vila; ūkis (pr ville, a villa)
habitus *3* laikytas, laikomas
vilicus, i *m* ūkvedys, prievaizdas
coercitus *3* nubaustas, baudžiamas
etsi nors, net jeigu
mereo, ui, — *2* užsitarnauti (pr mériter, a merit)
barbarus *3* svetimos šalies; prastas, tamsus
rudis, e nemokytas, nepratyręs (pr ir a rude)
colo, colui, cultum *3* dirbti, įdirbti
pecus, udis *f* gyvulys (pr pécule)
pasco, pavi, pastum *3* ganyti (pr paître)
doctus *3* mokytas (pr docte)
callidus *3* gudrus
hi šie
liber, bri *m* knyga (pr livre)
curo *1* (cura) rūpintis, prižiūrėti (pr curer, a cure)
scribo, psi, ptum *3* rašyti (pr écrire, a scribble)
numero *1* (numerus) skaičiuoti (pr numéroter, a number)
domina, ae *f* šeimininkė
serva, ae *f* vergė, tarnaitė
quae kurios
vestimentum, i *n* drabužis (pr vêtement, a vestment)
paro *1* ruošti, gaminti
infans, antis *mf* kūdikis, vaikas (pr enfant, a infant)
validus *3* tvirtas, stiprus (pr valide, a valid)
ceterus *3* kitas
hos šiuos
gladiātor, ōris *m* gladiatorius
voco *1* šaukti, vadinti
quia kadangi, nes
gladius, ii *m* kardas (pr glaive)
vestītus, us *m* apdaras, drabužis
discrīmen, inis *n* skirtumas (a discrimination)
nam juk; nes
modo tik
tunica, ae *f* tunika (marškiniai)
super (*c. acc.*) ant (pr sur)
toga, ae *f* toga
induo, ui, ūtum *3* vilkėti; apvilkti a indue)
insigne, is *n* ženklas, žymė (pr enseigne)
par, paris lygus (pr pair, a par)
via, ae *f* kelias (pr voie, a via)
honores aukštos valdinės vietos
pateo, ui, — *2* atviram būti
iis jiems
patricius, ii *m* patricijus
reliquus *3* likęs kitas (a relic)
multitūdo, inis *f* daugybė; minia (pr ir a multitude)
quae kuri
minus mažiau
res publica, rei publicae *f* valstybė, respublika
valeo, ui, — *2* reikšti (pr valoir)
inter eos tarp jų
opifex, ficis *m* amatininkas; darbininkas

XVIII B

seditio, ōnis *f* sukilimas (pr ir a sedition)
crudelitas, ātis *f* žiaurumas (pr cruauté, a cruelty)
adductus *3* paskatintas; priverstas
raro retai (pr rarement, a rare)
vindico *1* (ap)ginti (pr vindicatif, a vindicate)

tempto *1* mėginti, bandyti (**pr** tenter, **a** tentative)
concito *1* išjudinti, sukelti
fortiter drąsiai (**pr** fortement)
pugnans, antis kovojąs, kovodamas
pello, pepuli, pulsum *3* varyti; sumušti
arbitrium, ii *n* sprendimas, nuožiūra (**pr** arbitre, **a** arbitrage); **suo arbitrio** laisvai, savo nuožiūra
ordino *1* tvarkyti (**pr** ordonner)
postremo galų gale, pagaliau
victus 3 nugalėtas
nihilominus vis dėlto
dives, itis turtingas
territus *3* įbaugintas, pabūgęs
eos juos
hostium loco habēre laikyti priešais, elgtis kaip su priešais
illud = anas posakis
totidem (tot) tiek
immortalitas, ātis *f* nemarumas, amžina garbė (**pr** immortalité, **a** immortality)
commendo *1* pavesti, perduoti (**pr** commander, **a** commend); **immortalitati commendare** įamžinti
in his tarp jų
praecipue ypač, ypatingai
Spartacus ille anas garsusis Spartakas
nunc dabar
celebro *1* gerbti; minėti (**pr** célébrer, **a** celebrate)

XIX

cliens, entis *m* klientas
apud (*c. acc.*) pas
vetus, veteris senas
quo kuriuo
pauper, eris neturtingas, vargšas (**pr** pauvre, **a** pauper)
patrōnus, i *m* patronas, globėjas
sibi sau
sumo, sumpsi, sumptum *3* imti, pasirinkti
eōrum jų
fides, ei *f* ištikimybė; globa (**a** fiduciary)
id tokį
iudicium, ii *n* teismas (**pr** jugement, **a** judgement)
praeterea be to
iuvo, iuvi, iutum *1* padėti, pagelbėti
officium, ii *n* pareiga; patarnavimas (**pr** ir **a** office)
praesto, stiti, — *1* atlikti; suteikti
quin etiam net
quotidie kasdien (**pr** quotidien)
eum jį
quo plures ... eo plus = juo daugiau ... juo labiau

XX A

carmen, inis *n* daina; eilės (**pr** charme)
poeta, ae *m* poetas
lego, legi, lectum *3* rinkti; skaityti (**pr** lire)
nullīus jokio
libenter mielai
de illo apie aną
marītus, i *m* (vedęs) vyras (**pr** mari, **a** marital)
quem kurį
error, ōris *m* bastymasis, klaidžiojimas (**pr** erratique)
magni labai
aestimo *1* vertinti (**pr** estimer, **a** estimate)
memoria, ae *f* atmintis; atminimas (**pr** mémoire, **a** memory)
teneo, nui, ntum *2* laikyti (**pr** tenir); **memoria tenere** atmintinai išmokti
amoenus *3* žavingas, puikus (**pr** aménité, **a** amenity)
praeclārus *3* (clarus) garsus, šaunus
praedico *1* išgarsinti
tabula, ae *f* lenta, lentelė (**pr** ir **a** table)
cerātus *3* vaškuotas
stilus, i *m* rašomasis pagaliukas
exaro *1* išarti; išbrėžti
scriptum, i *n* raštas (**pr** écrit)
emendo *1* taisyti (**pr** émender, **a** emendate); **emendandum** taisytina
latus *3* platus (**pr** ir **a** latitude)
unde iš kur; iš čia

dictum, i *n* posakis (**a** dictum)
verto, ti sum *3* (ap)versti (**a** vert)

XX B

transcrībo, scrīpsi, scrīptum *3* perrašyti (**pr** transcrire, **a** transcribe)
dicto *1* diktuoti (**pr** dicter)
calamus, i *m* nendrė (**a** calamus)
atramentum, i *n* (juodas) rašalas
tinctus *3* pamirkytas, padažytas
scriptus *3* parašytas
charta, ae *f* popierius (**pr** charte, **a** chart)
papȳrus, i *f* papirusas (augalas, iš kurio plaušų gaminamas popierius)
factus *3* padarytas, pagamintas (**pr** fait)
membrāna, ae *f* pergamentas
corium, ii *n* oda, kailis (**pr** coriace)
parātus *3* paruoštas, pagamintas
singuli, ae, a po vieną; atskiri
pagina, ae *f* lapas; puslapis (**pr** page, **a** page, paginal)
conglutinātus *3* sulipdytas (**a** conglutinate)
umbilīcus, i *m* (ritinio) lazdelė
volvo, volvi, volūtum *3* risti, vynioti
volūmen, inis *n* raštų ritinys; tomas (**pr** ir **a** volume)
scrinium, ii *n* skrynelė
servo *1* saugoti

XXI

exitium, ii *n* žlugimas
tenuis, e plonas; paprastas (**pr** tenu)
externus *3* išorinis (**pr** externe, **a** external)
partus *3* įgytas
floreo, ui, — *2* žydėti, klestėti (**pr** florir, **a** florescence)
vicīnus *3* kaimyninis (**pr** voisin, **a** vicinage)
gens, gentis *f* padermė, gentis; tauta (**pr** gent, gens)
secundus *3* laimingas; antras (**pr** ir **a** second)
era, ae *f* era
saeculum, i *n* amžius (**pr** siècle)
potentia, ae *f* galybė (**pr** potence, **a** potent)
populus, i *m* tauta (**pr** peuple, **a** people)
orbis, is *m* ratas; **o. terrārum** pasaulis (**pr** orbe, **a** orb)
pareo, ui, — *2* klausyti, klusniam būti
res secundae *f* laimė, pasisekimai
damnum, i *n* nuostolis (**pr** dam, **a** damage); **damno esse** kenksmingam būti, pražudyti
agricola, ae *m* žemdirbys, valstietis (**pr** agricole)
inopia, ae *f* trūkumas, skurdas
redigo, ēgi, āctum *3* padaryti; atgal varyti (**pr** rédiger)
dum kol
luxurio *1* prabangingai gyventi
egestas, ātis *f* skurdas
ago, egi, actum *3* varyti; veikti (**pr** agir)
eo tuo
infīrmus *3* bejėgis, silpnas (**pr** infirme, **a** infirm)
servīlis, e vergų, vergiškas (**pr** ir **a** servile)
tumultus, us *m* maištas, sąmyšis (**pr** tumulte, **a** tumult)
civilis, e pilietinis (**pr** ir **a** civil)
saevio *4* siausti, dūkti (**pr** sévir)
quoque taip pat
subiectus *3* pavergtas
rebello *1* sukilti (**pr** rebeller, **a** rebel)

XXII

modus, i *m* matas, saikas (**pr** ir **a** mode)
qui kuris
paupertas, ātis *f* (pauper) neturtas, skurdas (**pr** pauvreté)
cado, cecidi, casum *3* kristi; žūti (**pr** choir)
discēdo, cessi, cessum *3* išsiskirstyti, pasitraukti
defensio, ōnis *f* gynimas (**pr** défense, **a** defence)
mendacium, ii *n* melas (**a** mendacity)
uber, eris derlingas; turtingas, gausus

alimentum, i *n* maistas; išlaikymas (**pr** aliment)
honos = honor
pudor, ōris *m* gėda, drovumas (**pr** pudeur, **a** pudency)
parsimonia, ae *f* taupumas (**pr** parcimonie, **a** parsimony)
certus, a, um tikras
pax, pacis *f* taika (**pr** paix, **a** peace)
remedium, ii *n* vaistas, priemonė (**pr** remède, **a** remedy)
mora, ae *f* atidėjimas, sugaištis
utilitas, ātis *f* (utilis) naudingumas; nauda (**pr** utilité, **a** utility)
societas, ātis *f* (socius) draugija, sąjunga (**pr** société, **a** society)
vinculum, i *n* raištis
iniuria, ae *f* (ius) teisių sulaužymas, skriauda (**pr** injure, **a** injury)
proximi, ōrum (proximus) artimi giminaičiai
odium, ii *n* neapykanta (**pr** odieux, **a** odious)
Februarius, ii (mensis) *m* vasaris (**pr** février, **a** February)
mensis, is *m* mėnuo (**pr** mois, **a** month)
extrēmus *3* tolimiausias, paskutinis (**pr** extrême, **a** extreme)
necessarius *3* būtinas, reikalingas (**pr** necessaire, **a** necessary)
bonum, i *n* (bonus) gėris, gėrybė (**pr** bonté)
licentia, ae *f* sauvaliavimas, palaidumas; laisvė (**pr** ir **a** licence)
ultimus *3* tolimiausias, kraštutinis, paskutinis (**a** ultimate)

XXIII

festīno *1* skubėti
lentus *3* lėtas (**pr** lent)
qui kuris
timidus *3* (timor) bailus (**pr** timide, **a** timid)
rogo *1* klausti; prašyti
nego *1* neigti (**pr** nier, **a** negate)
grandis, e didžiulis (**pr** ir **a** grand)
parcus *3* taupus, saikus (**pr** parc)
neque = nec
unquam kitados, kartą
penuria, ae *f* stoka, nepriteklius (**pr** pénurie, **a** penury)
credo, didi, ditum *3* tikėti (**pr** croire, **a** credit)
scio, scivi, scitum *4* žinoti
latīne lotyniškai
turpis, e biaurus, begėdiškas (**pr** ir **a** turpitude)
nescio *4* nežinoti (**a** nescient)
inops, opis bejėgis; beturtis
beneficium, ii *n* geras darbas, malonė (**pr** benefice, **a** benefit)
bis dukart
do, dedi, datum *1* duoti
admiratio, ōnis *f* nuostabumas, nusistebėjimas (**pr** ir **a** admiration)
copiōsus *3* (copia) gausus; iškalbingas (**pr** copieux, **a** copious)
sapiens, entis išmintingas, protingas (**pr** savant, **a** sapient)
dicens, entis kalbąs, sakąs
considerātus *3* apgalvotas (**pr** considéré, **a** considerate)
pluris est daugiau reiškia
cogito *1* galvoti, svarstyti
valetūdo, inis *f* (valeo) sveikata (**a** valetudinary)
diligens, entis stropus, uolus (**pr** ir **a** diligent)
herba, ae *f* žolė (**pr** herbe, **a** herb)
cito (*gr. comp.* citius) greitai
cresco, crevi, cretum *3* augti (**pr** croître, **a** crescent)
auris, is *f* ausis (**pr** oreille, **a** aural)
bene (bonus) gerai (**pr** bien)
sero (*gr. comp.* serius) vėlai
sedes, is *f* sėdėjimas; buveinė
propero *1* skubėti; skubinti (**a** propel)
aquila, ae *f* erelis (**pr** aigle, **a** aquiline)
avis, is *f* paukštis (**a** aviary, aviculture)
volo *1* lėkti, skristi (**pr** voler, **a** volant, volatility)
vehemens, entis smarkus; stiprus (**pr** véhément, **a** vehement)
ignōtus *3* (notus) nežinomas

malum, i *n* blogybė (**pr** mal)
beātus *3* laimingas (**pr** béat, **a** beatific)
araneus, i *m* voras (**pr** aragne, **a** arachnid)
tela, ae *f* audinys
musca, ae *f* musė (**pr** mouche)
paries, etis *m* siena (**pr** paroi, **a** paries)
pando, pandi, pansum (passum) *3* ištempti, ištiesti (**pr** passer)

XXIV

corōna, ae *f* vainikas (**pr** couronne, **a** corona)
suadeo, suasi, suasum *2* patarti (**a** suasion)
sidus, eris *n* žvaigždė, žvaigždynas (**pr** sidéral)
somnus, i *m* miegas (**pr** somme)
inimīcus, i *m* (amicus) priešas (**pr** ennemi, **a** inimical)
genus, eris *n* giminė; rūšis (**pr** genre, **a** genus)
laudo *1* girti (**a** laud)
occurro, curri, cursum *3* bėgti prieš, susitikti (**a** occur)
morbus, i *m* liga (**pr** ir **a** morbid)
traho, traxi, tractum *3* traukti, tempti, vilkti (**pr** traire)
currus, us *m* vežimas
religo *1* pririšti (**pr** relier)
accipio, cēpi, ceptum *3* priimti, gauti (**pr** accepter, **a** accept)
claudo, clausi, clausum *3* uždaryti
mare, is *n* jūra (**pr** mer, **a** marine)
turbo *1* sąmyšį kelti, sudrumsti (**a** turbid)
aequor, oris *n* (aequus) lyguma; jūra
ventus, i *m* vėjas (**pr** vent)
alter, era, erum kitas, antras; vienas iš dviejų *(gen. alterius)*
specto *1* žiūrėti
de te apie tave
fabula, ae *f* pasakėčia, pasaka (**pr** ir **a** fable)
narrātur yra pasakojama
aedes, is *f* kambarys, *pl.* namai
cinis, cineris *mf* pelenai (**pr** cendre, **a** cinder)
redigo, ēgi, actum *3* (ago) atgal vyti, varyti; paversti (**pr** rédiger)
infundo, fūdi, fūsum *3* įpilti, pripilti
repeto, petīvi, petītum *3* (peto) vėl ieškoti; vėl pulti; kartoti (**pr** répéter, **a** repeat)
condo, didi, ditum *3* (do) sudėti; slėpti, steigti
mitis, e švelnus, malonus; minkštas
placidus *3* (placeo) ramus, švelnus (**pr** ir **a** placid, e)
telum, i *n* puolamasis ginklas (ietis, strėlė)
supplex, icis nužemintai prašąs, maldaująs (**a** suppliant)
audio, īvi, ītum *4* girdėti, klausytĭ (**pr** ouïr, **a** audible)
capio, cepi, captum *3* imti (**a** capture)
piscis, is *m* žuvis (**pr** ir **a** piscine)
tu tu
invītus *3* nenorįs, nesutinkąs (**pr** envi)
facio, feci, factum *3* daryti (**pr** faire)
dico, dixi, dictum *3* sakyti (**pr** dire)
-ve arba

XXV

quidam kažin koks, vienas
corpus, oris *n* kūnas (**pr** corps, **a** corpus, corporal)
firmo *1* stiprinti; drąsinti (**pr** fermer, **a** firm)
honestus *3* (honor) garbingas (**pr** honnête, **a** honest)
fugo *1* priversti bėgti, vyti
aro *1* arti
sero, sevi, satum *3* sėti
aratrum, i *n* arklas
ille anas
senex, senis *m* senis
praedium, ii *n* žemės ūkis, žemė
imprīmis pirmiausia
situs *3* padėtas; gulįs, esąs (**pr** situé)
cum kai, kada
surgo, surrexi, surrectum *3* (sub, rego) pakelti; pakilti (**pr** surgir)
modo ... modo tai ... tai

pratum, i *n* pieva (**pr** pré)
purgo *1* valyti (**pr** purger, **a** purge)
semen, inis *n* sėkla (**pr** semence, **a** semen)
spargo, rsi, rsum *3* berti, barstyti (**a** sparse)
irrigo *1* drėkinti; užtvindyti (**pr** irrigation, **a** irrigate)
vinea, ae *f* vynuogynas
munio *4* stiprinti, sutvirtinti (**pr** munir)
attamen bet gi, tačiau, vis dėlto
iam jau
potissimum geriausiai, ypatingiausiai, būtent
adhibeo, ui, itum *2* (habeo) arti turėti, vartoti; pasikviesti
ipse pats
possessor, ōris *m* savininkas (**pr** possesseur, **a** possessor)
abundo *1* pasrūti, patvinti; pertekti (**pr** abonder, **a** abundant)
pario, peperi, partum *3* duoti, teikti, gimdyti
iis jiems
suppedito *1* parūpinti, teikti
fundus, i *m* dugnas; nekilnojamas turtas (**pr** fond, **a** fund)
coemo, ēmi, emptum *3* supirkinėti, pripirkti (**pr** coemption)
latifundium, ii *n* (latus, fundus) didelis dvaras
cohors, hortis *f* kohorta (dešimtoji legiono dalis)
paternus *3* (pater) tėvui priklausąs, iš tėvo paveldėtas, tėviškas (**pr** paterne, **a** paternal)
relinquo, līqui, lictum *3* palikti (**a** relinquish)
convenio, vēni, ventum *4* susieiti, susirinkti (**pr** convenir)
concilio *1* surinkti; nuteikti, laimėti (**pr** concilier, **a** conciliate)

XXVI

amor, ōris *m* meilė; noras (**pr** ir **a** amour)
scelerātus *3* nuodėmingas; prakeiktas (**pr** scelerat)
seges, segetis *f* pasėlis
gutta, ae *f* lašas (**pr** goutte)
cavo *1* tuštinti, kiaurą daryti, pergręžti (**pr** caver, **a** cave)
lapis, idis *m* akmuo (**pr** lapider, **a** lapidate)
quod kas
demonstro *1* parodyti, įrodyti (**pr** démontrer, **a** demonstrate)
occasio, ōnis *f* atsitikimas; proga (**pr** ir **a** occasion)
immedicabilis, e neišgydomas
vulnus, eris *n* žaizda (**pr** vulneraire, **a** vulnerable)
ensis, is *m* kardas; peilis
recīdo, cīdi, sīcum *3* nupiauti, išpiauti
sincērus *3* grynas; nuoširdus; sveikas (**pr** sincère, **a** sincere)
duo, duae, duo du
nobis mums
absterreo, terrui *2* atbaidyti
conspicio, spexi, spectum *3* pastebėti, pamatyti (**a** conspicuous)
moenia, ium *n* sienos (miesto)
scilicet savaime suprantama, žinoma, aišku; būtent
ut kaip
fulvus *3* tamsiai geltonas, rudas (**a** fulvous)
ignis, is *m* ugnis
sic taip (**pr** si)
inspicio, spexi, spectum *3* į ką žiūrėti, apžiūrėti, tirti
bos, bovis *mf* jautis, karvė (**pr** boeuf)
indāgo *1* tyrinėti, ieškoti, sekti
intellego, lexi, lectum *3* suprasti (**pr** ir **a** intelligent)
natus gimęs
quā už kurią
rectus *3* (rego) tiesus; teisus; teisingas (**a** rectitude)
sapio, sapii *3* skonį turėti; protingam būti (**pr** savoir, **a** sapidity)
fons, fontis *m* šaltinis (**pr** fontaine, **a** font)

XXVII

triumphus, i *m* triumfas, pergalės eitynės
senātor, ōris *m* (senātus) senatorius
qui kuris
postulo *1* reikalauti (**pr** postuler, **a** postulate)
campus, i *m* laukas (**pr** champ, **a** camp)
consilium publicum senato posėdis
triumpho *1* iškilmingai žengti į Romą, triumfuoti
impetro *1* išprašyti, atsiekti (**pr** impétrer)
quod ką
compleo *2* pripildyti (**pr** compléter, **a** complete)
magistrātus, us *m* magistratas, tarnautojas
lictor, ōris *m* liktorius, sargybinis
qui kurie
censor, ōris *m* cenzorius
praetor, ōris *m* pretorius
quaestor, ōris *m* kvestorius
praeda, ae *f* grobis
porto *1* nešti (**pr** porter, **a** portage)
dolor, ōris *m* skausmas (**pr** douleur, **a** dolour)
captīvus, i *m* belaisvis (**pr** captif, **a** captive)
contineo, tinui, tentum *2* sulaikyti, surišti (**pr** contenir, **a** continent)
carcer, eris *m* kalėjimas
trucīdo *1* nužudyti
aurātus *3* (aurum) paauksuotas
sacerdos, ōtis *m* (sacer) šventikas (**a** sacerdotal)
sacrificium, ii *n* (facio) aukojimas, auka (**pr** ir **a** sacrifice)
splendidus *3* puikus, blizgąs (**pr** splendide, **a** splendid)
quem kurį
quattuor keturi (**pr** quatre)
veho, vexi, vectum *3* vežti (**a** vehicle)
laurus, i *f* lauro medis; laurų vainikas
clamor, ōris *m* riksmas, šauksmas (**pr** clameur, **a** clamour)
salveo *2* sveikam būti
Io, triumphe valio
a quibus kurių

XXVIII

educo *1* užauginti, išauklėti (**pr** éducation, **a** educate)
qui kurie
paedagōgus, i *m* auklėtojas
gratus *3* malonus; dėkingas (**pr** ir **a** gratitude)
supervenio, vēni, ventum *4* ant ko užeiti; netikėtai atvykti (**pr** survenir, **a** supervene)
quae kuri
hora, ae *f* valanda (**pr** heure)
quotannis kasmet
annuus *3* (annus) metinis, kasmetinis, skiriamas vieneriems metams
bini, ae, a po du; pora
creo *1* kurti, *gaminti; rinkti* (**pr** créer, **a** create)
subito staiga, netikėtai (**pr** subit)
lenio *4* lengvinti, raminti (**a** lenient)
paulum nedaug, mažai, kiek
nutrio *4* *maitinti* (**pr** *nourrir*, **a** nutrient)
restinguo, stinxi, stinctum *3* gesinti
lenis, e lėtas, švelnus (**a** lenient)
alo, alui, altum *3* maitinti
flamma, ae *f* liepsna (**pr** flamme, **a** flame)
aura, ae *f* oro judėjimas; oras, vėjas (**a** aura)
neco *1* užmušti, nukauti
incertus *3* netikras, nežinomas, nepatikimas (**pr** incertain)
cerno, crevi, cretum *3* atskirti, pažinti, matyti
pretium, ii *n* kaina; mokestis, atlyginimas (**pr** prix, **a** prize)
quidquid kas tik; visa kas
exspecto *1* dairytis; laukti (**pr** expectant, **a** expect)
levis, a lengvas; greitas
accēdo, cessi, cessum *3* prieiti, ateiti, artintis (**pr** accéder, **a** accede)
verus *3* tikras (**pr** vrai, **a** veracious)
reperio, repperi, repertum *4* surasti

XXIX

terror, ōris *m* baimė, siaubas
femina, ae *f* moteris (pr femme)
liberi, ōrum *m* vaikai
appropinquo *1* artyn eiti, artintis
proelium, ii *n* mūšis, kova
fuga, ae *f* bėgimas (pr fugue)
legio, ōnis *f* legionas
nuntio *1* pranešti
summus *3* aukščiausias, didžiausias
commoveo, mōvi, mōtum *2* sujaudinti (a commotion)
confirmo *1* (firmo) sustiprinti (pr confirmer, a confirm); *c. animos populi* padrąsinti piliečius
vasto *1* niokoti, nusiaubti
servitus, ūtis *f* (servus) vergija (pr ir a servitude)
nisi jei ne
novus *3* naujas (pr neuf, a novel)
committo, mīsi, missum *3* (mitto) suvesti, sužadinti (pr commettre); *c. proelium* susikauti, *c. novum proelium* vėl susikauti
antea anksčiau
reporto *1* (porto) parnešti (pr reporter, a report); *r. victoriam* pergalę pasiekti
animi nostri mes
libero *1* (liber) išlaisvinti (pr libérer)
provincia, ae *f* provincija (pr ir a province)
copias imperāre uždėti pareigą surinkti kariuomenę
pedes, itis *m* (pes) pėstininkas
eques, itis *m* (equus) raitelis
terga vertere imti bėgti
in fuga bėgdami

XXX

ego aš
innocentia, ae *f* nekaltybė; teisingumas (pr ir a innocence)
gloria, ae *f* garbė, šlovė (pr gloire, a glory)
crimen, inis *n* apkaltinimas; nusikaltimas, kaltė (pr ir a crime)
iustitia, ae *f* teisingumas (pr ir a justice)
fero, tuli, latum ferre nešti (a ferry)
commodum, i *n* patogumas; nauda (pr commodité)
recēdo, cessi, cessum *3* trauktis (pr recéder, a recede)
adimo, ēmi, emptum *3* atimti, atitraukti; išvaduoti

XXXI

ille, illa, illud anas (pr il)
altus *3* aukštas (pr ir a altitude)
hic, haec, hoc šitas
improbus *3* nedoras (a improbity)
opulentus *3* turtingas (pr ir a opulent)
iste, a, ud tas, tas tavo
ipse, a, um pats
opes, um *f* lobis, turtai
manus, us *f* ranka (pr main, a manual)
munio *4* stiprinti, sutvirtinti (pr munir, a munition)

XXXII

idem, eadem, idem tas pat
forma, ae *f* pavidalas, išvaizda (pr forme, a form)
inde dėl to; iš čia
commutatio, ōnis *f* pasikeitimas (pr ir a commutation)

XXXIII

is, ea, id tas; jis
qui, quae, quod kuris (pr qui)
dubius *3* abejojąs; abejotinas (pr douteux, a dubious)
appareo, ui *2* rodytis, aiškiam būti (pr apparoir, a appear)
quidem tikrai, be abejo; būtent
secundum (*c. acc.*) pagal, dėl
cantilēna, ae *f* daina, sena daina (pr cantilène)
cano, cecini, cantātum *3* dainuoti (a canto)

salutāris, e (salus) sveikatą teikiąs, naudingas (pr salutaire, a salutary)
urtīca, ae *f* dilgėlė (pr ortie)
proximus *3* artimiausias (a proximate)
rosa, ae *f* rožė
derīsor, ōris *m* pajuokėjas (pr dérisoire, a derisory)
invenio, vēni, ventum *4* užeiti, rasti (a invent)
stultus *3* kvailas
quoque taip pat
rarus *3* retas (pr ir a rare)
mel, mellis *n* medus (pr miel)
furor, ōris *m* pasiutimas, įnirtimas (pr fureur, a furious)
rego, rexi, rectum *3* tiesti; tvarkyti, valdyti
compesco, scui *3* suvaldyti; numalšinti
catēna, ae *f* grandinė, *pl.* pančiai (pr chaîne, a catena, catenate)

XXXIV

regno *1* (regnum) karaliauti, valdyti (pr régner, a regnal)
regnum, i *n* (rego) karalystė; valdymas; valstybė (pr régne)
privo *1* atimti (pr priver, a privation)
deinde iš ten; toliau, po to, vėliau
occupo *1* (capio) užimti, paimti, užvaldyti (pr occuper, a occupy)
filius, ii *m* sūnus (pr fils)
timeo, timui *2* bijoti (pr timidité, a timid)
dea, ae *f* (deus) deivė
retineo, tinui, tentum *2* (teneo) sulaikyti, užlaikyti (pr retenir, a retentive)
natus *3* gimęs
prope *(c. acc.)* arti, šalia
inundo *1* patvinti, užlieti (pr inonder, a inundate)
primo (primus) pirma, iš pradžių
lupa, ae *f* (lupus) vilkė (pr louve, a lupine)
victus, us *m* (vivo) gyvenimo būdas; maistas (a victual)
interitus, us *m* žlugimas, sunaikinimas
uxor, ōris *f* žmona, pati
recupero *1* atgauti (pr récupérer, a recuperate)

XXXV

pervenio, vēni, ventum *4* prie galo *prieiti, pasiekti;* ateiti
incommodum, i *n* (incommodus) nepatogumas; nuostolis (pr incommodité, a incommodious)
calamitas, ātis, *f* nelaimė, vargas (pr calamité, a calamity)
deceo, decui *2* tikti, pritikti (pr décent, a decently)
epistula, ae *f* laiškas; raštas (pr epître, a epistolize)
satis gana, pakankamai (a satis)
opinio, ōnis *f* nuomonė, įsitikinimas (pr ir a opinion)
quivis, quaevis, quodvis (quidvis) kiekvienas, kas nors
insipiens, entis neprotingas (pr insipide, a insipidness)
persevēro *1* užsispirti; tverti (pr persévérer, a persevere)
potest jis, ji gali
respicio, spexi, spectum *3* atgal žiūrėti, dairytis; atsižvelgti (pr respect, a respectfully)
salus, ūtis *f* išsigelbėjimas; gerovė
invidus *3* pavydus (pr envieux, a invidious)
macresco *3* blogyn eiti, lysti, džiūti
opīmus *3* riebus; derlingas; gausus (pr opime); *res opīmae* puikios gyvenimo aplinkybės

XXXVI

capillus, i *m* plaukas (pr capillaire, a capillary)
umbra, ae *f* paunksmė, šešėlis (pr ombre, a umbrage)
ambo, ae, o abu, abudu (pr ambe)

fur, furis *mf* vagis (pr furtif)
collegium, ii *n* draugija (pr collège, a college)
autumnus, i *m* ruduo (pr automne, a autumn)
animans, ntis *mfn* gyvas padaras (pr animer, a animate)
potio, ōnis *f* gėrimas, gėralas (pr ir a potion)
spiritus, us *m* kvėpavimas (pr esprit, a spirit)
centum šimtas (pr ir a cent)
decem dešimt (pr dix)
manipulus, i *m* būrys, manipulas (pr manipule, a maniple)
centuria, ae *f* šimtinė, centurija (pr centurie, a century)
quinquaginta penkiasdešimt (pr cinquante)
indico *1* pranešti, paskelbti; rodyti (pr indiquer, a indicate)
ergo taigi, tat, vadinas
sex šeši (pr ir a six)
mille tūkstantis (pr mille, a millesimal)
conscientia, ae *f* žinojimas; sąžinė (pr ir a conscience)
testis, is *mf* liudininkas (pr testateur, a testify)
septimus *3* septintas (pr septième)
moritur miršta
circiter *(c. acc.)* apie, iki
digitus, i *m* pirštas (pr doigt, a digit)
articulus, i *m* sąnarys, falanga (pr ir a article)
terni, ae, a po tris
pollex, icis *m* didysis pirštas, nykštys

XXXVII

initium, ii *n* pradžia (pr ir a initial)
nomino *1* vadinti (pr nommer, a nominate)
era, ae *f* era (*pr* ère)
decerno, crēvi, crētum *3* spręsti; nustatyti, pripažinti (pr décerner)
ut ... haberet ... adiceretur kad ... turėtų ... būtų pridedama

XXXVIII

an ar, arba, ar ne, nejaugi
fugio, fugi, fugitūrus *3* bėgti (pr fuir, a fugitive)
sapientia, ae *f* (sapiens) išmintis (pr ir a sapience)
stultitia, ae *f* kvailumas (a stultify)
careo, carui, caritūrus *2* neturėti; nesinaudoti
dedecus, oris *n* negarbė, gėda
amitto, mīsi, missum *3* paleisti; netekti, nustoti
omnīno visiškai; bendrai
lacrima, ae *f* ašara (pr larme, a lachrymal)
inaresco, arui *3* džiūti
sentio, sensi, sensum *4* jausti, justi; pastebėti, manyti (pr sentir, a sentient)
moveo, movi motum 2 judinti, jaudinti (pr mouvoir, a move)
cupio, cupīvi (cupii), ītum *3* geisti, norėti (pr cupide, a cupidity)
clemens, entis lėtas, nuolaidus, maloningas (pr clément, a clement)
tantus *3* toks didelis, toks (pr tant)
dissolūtus *3* palaidas, nerūpestingas (pr dissolu, a dissolute)
accipio, cēpi, ceptum *3* (capio) priimti, gauti; sužinoti (pr accepter, a accept)
uterque, utraque, utrumque kiekvienas iš dviejų, abu
vivus *3* gyvas (pr vif, a vivid)
veto, vetui, vetitum *1* uždrausti, neleisti (pr ir a veto)

XXXIX

assiduus *3* patvarus, nuolatinis (pr assidu, a assiduous)
thesaurus, i *m* turtas, lobis (pr trésor, a treasure)
lectus, i *m* guolis, lova
convoco *1* sušaukti, sukviesti (pr convoquer, a convoke)
defodio, fōdi, fossum *3* atkasti, iškasti
fodio, fodi, fossum *3* kasti, iškasti (pr fossoyer, a fosse)

sepelio, sepelīvi, sepultum *4* laidoti (**pr** sépulture, **a** sepulture)
fatīgo *1* varginti (**pr** fatiguer, **a** fatigue)
desino, sii, situm *3* nustoti (**pr** désinence)
frux, frugis *f* vaisius

XL

quisquis, quidquid bet kas, kas nors
quis, quid? kas? kuris?
meritum, i *n* nuopelnas; reikšmė (**pr** mérite, **a** merit)
opto *1* norėti (**pr** opter, **a** opt)
dignitas, ātis *f* vertė, reikšmė; garbė, kilnumas (**pr** dignité, **a** dignity)
potius verčiau, labiau
ignominia, ae *f* negarbė, gėda (**pr** ignominie, **a** ignominy)
interest svarbu (**pr** intérêt, **a** interest)
salvus *3* gyvas, sveikas (**a** salve)
utinam kad, o kad
frater, tris *m* brolis (**pr** frère)
iterum vėl (**pr** itératif, **a** iterate)
classis, is *f* klasė; laivynas (**pr** classe, **a** class)
canto *1* dainuoti (**pr** chanter, **a** canticle)
vates, is *mf* pranašas
pars, partis *f* dalis, pusė

XLI

interrogo *1* klausti (**pr** interroger, **a** interrogate)
vulnero *1* sužeisti (**pr** vulnéraire, **a** vulnerability)
clipeus, i *m* skydas
fleo *2* verkti
quaero, sīvi, sītum *3* ieškoti; klausti (**pr** quérir, **a** query)
fundo, fudi, fusum *3* lieti, berti; išblaškyti (**pr** fondre)
circumsto, steti *1* aplink stovėti
affirmo *1* patvirtinti (**pr** affirmer, **a** affirm)
hasta, ae *f* ietis (**pr** hast, **a** hastate)
extraho, traxi, tractum *3* ištraukti (**pr** extraire, **a** extract)
exspīro *1* iškvėpti; mirti (**pr** expirer, **a** expire)
unicus *3* vienintelis (**pr** unique, **a** unify)
consulo, lui, ltum *3* patarimo klausti, teirautis (**pr** conseiller, **a** consult)
utrum ... an ar ... ar
ornātus *3* garbingas
locuples, ētis pasiturįs
parum per maža, nedaug
probātus *3* tinkamas (**a** probative)
colloco *1* išleisti už vyro (**pr** colloquer, **a** collocate)
malo pasirinkčiau
indigeo, ui *2* neturėti, stokoti (**pr** ir **a** indigent)

XLII

cum kadangi; kada, kai
sermo, ōnis *m* kalba (**pr** ir **a** sermon)
posteri, ōrum *m* palikuonys
tumulus, i *m* kapas (**pr** tumulaire, **a** tumulus)
fortunātus *3* laimingas (**pr** fortuné, **a** fortunate)
praeco, ōnis *m* šauklys, skelbėjas
curia, ae *f* (co-viria) vyrų susirinkimas, senato posėdis, senatas, kurija
impōno, posui, positum *3* uždėti; paskirti (**pr** imposer, **a** impose)
aliquanto žymiai, daug
sors, sortis *f* likimas (**pr** ir **a** sort)

XLIII

mirus *3* nuostabus (**pr** ir **a** miracle)
statua, ae *f* statula (**pr** ir **a** statue)
orīgo, inis *f* kilmė, pradžia (**pr** origine, **a** origin)
ligneus *3* medinis (**pr** ligneux)
fictilis, e molinis (**a** fictile)
delūbrum, i *n* maldykla, šventovė
dico *1* pašvęsti, atiduoti
usque nuolat, visada; *usque ad* iki pat
devinco, vīci, victum *3* nugalėti, nuveikti
luxuria, ae *f* prabanga (**pr** luxure, **a** luxury)

ne ... quidem net ... ne
nocturnus *3* nakties, naktinis (pr ir a nocturne)
quies, ētis *f* poilsis, ramybė (pr ir a quiet)
molestus *3* sunkus, nemalonus, vargingas (pr molester, a molest)
gratia, ae *f* malonumas, malonė (pr grâce); *gratias agere* dėkoti
ordo, inis *m* eilė; tvarka (pr ordre, a order)
quilibet, quaelibet, quodlibet bet kas
amnis, is *m* upelis, upė
ingens, entis didžiulis, nepaprastas
navis, is *f* laivas (pr navire, a nave)
patiens, entis kenčiąs, pakeliąs (pr ir a patient)
prohibeo, ui, itum *2* sulaikyti, kliudyti, trukdyti (pr prohiber, a prohibit)
dono *1* duoti, dovanoti (pr donner, a donate)

XLIV

dubito *1* abejoti (pr douter, a doubt)
quin kad ne
perturbo *1* jaudinti, drumsti (pr perturbation, a perturb)
nefarius *3* nedoras, nelabas (a nefarious)
facinus, oris *n* (facio) veiksmas; nusižengimas
admitto, mīsi, missum *3* prileisti; padaryti (pr admettre, a admit)
interficio, fēci, fectum *3* nužudyti
concurro, curri, cursum *3* subėgti; skubėti (pr concourir, a concur)
dubitatio, ōnis *f* abejojimas (pr ir a dubitation)
abrogo *1* pašalinti, panaikinti (pr abroger, a abrogate)
caedes, is *f* nužudymas; skerdynės
aspicio, spexi, spectum *3* pažvelgti, pamatyti (a spect)
fratricīda, ae *m* brolažudys (pr ir a fratricide)
compello *1* prakalbinti; barti, pravardžiuoti

XLV

edo, edi, esum *3* valgyti
ut kad
opus est reikia
quaestio, ōnis *f* klausimas (pr ir a question)
propōno, posui, positum *3* siūlyti (pr proposer, a propose)
abdūco, duxi, ductum *3* nuvesti, pašalinti (a abduct)
dictātor, ōris *m* diktatorius
potestas, ātis *f* galia, valdžia
praeficio, fēci, fectum *3* (facio) viršininku skirti, pavesti
edūco, duxi, ductum *3* išvesti (a educe)
acies, ēi *f* (acer) aštruma; kariuomenė (pr acier)
carrus, i *m* vežimas (a carriage)
circumdo, dedi, datum *1* aplink dėti, apsupti, apstatyti
spes, spei *f* viltis (pr espoir)
opera, ae *f* darbas, triūsas; *operam dare* stengtis, rūpintis
tribuo, ui, ūtum *3* teikti, duoti, paskirti (a tribute)
constituo, ui, ūtum *3* statyti; nutarti (pr constituer, a constitute)
coepio, coepi, coeptum *3* pradėti, prasidėti
latro, ōnis *m* plėšikas (pr larron)
adulter, eri *m* ištvirkėlis (pr adultère, a adulterate)

XLVI

gener, eri *m* žentas (pr gendre)
statūra, ae *f* ūgis (pr ir a stature)
alligo *1* pririšti (pr allier, a allied)
rideo, risi, risum *2* juoktis; pašiepti (pr rire, a ridiculous)
tempestas, ātis *f* audra (pr tempête, a tempest)
pons, pontis *m* tiltas (pr pont)
rescindo, scidi, scissum *3* išgriauti, suardyti (pr rescinder, a rescind)
caedo, cecīdi, caesum *3* mušti
iubeo, iussi, iussum *2* įsakyti
philosophus, i *m* filosofas

proicio, iēci, iectum *3* pirmyn mesti, išmesti, pamesti (**pr** projeter, **a** project)
inhumātus *3* nepalaidotas (**pr** inhumer, **a** inhume)
fera, ae *f* žvėris (**a** ferity)
minime visai ne, toli gražu ne
baculum, i *n* lazda (**a** baculine)
abigo, ēgi, actum *3* nuvaryti, pavaryti
scelus, eris *n* piktas darbas, nusikaltimas
cognosco, nōvi, nitum *3* sužinoti, pažinti; ištirti (**pr** connaître, **a** cognize)
cadāver, ris *n* lavonas (**pr** cadavre, **a** cadaverous)
tollo, sustuli, sublātum *3* paimti, pakelti
rogus, i *m* laužas
superpōno, posui, positum *3* dėti ant ko (**pr** superposer, **a** superpose)
transfodio, fōdi, fossum *3* perdurti

XLVII

nunquam niekados
fretum, i *n* sąsiauris
impleo *2* pripildyti (**a** implement)
pictor, ōris *m* tapytojas (**a** pictorial)
certāmen, inis *n* rungtynės; kova
instituo, ui, ūtum *3* surengti (**pr** instituer, **a** institute)
uva, ae *f* vynkekė, vynuogė
adeo taip labai
conveniens, entis sutinkąs (**pr** convenir, **a** convenient); *convenienter* sutinkamai
pingo, pinxi, pictum *3* piešti
advolo *1* atlėkti
linteum, i *n* drobė (**pr** linceul, **a** lint)
removeo, mōvi, mōtum *2* pašalinti (**a** remove)
pictūra, ae *f* tapyba; paveikslas (**a** picture)
artifex, ficis *m* menininkas (**pr** artifice, **a** artificer)
denuntio *1* pranešti (**pr** dénoncer, **a** denounce)
vexo *1* niokoti; varginti (**pr** vexer)
punio *4* bausti (**pr** punir, **a** punish)
hostīlis, e (hostis) priešų, priešiškas (**pr** ir **a** hostile)
profligo *1* sumušti (**a** profligate)
nefastus *3* draudžiamas; nelaimingas (**pr** néfaste)

XLVIII

obtineo, tinui, tentum *2* (teneo) gauti, laimėti (**pr** obtenir, **a** obtain)
plebeius *3* liaudies, plebėjų; *subst.* plebeius, i *m* plebėjas
mutuus *3* paskolintas (**pr** mutuel)
vox, vocis *f* balsas; žodis (**pr** voix, **a** voice)
clamo *1* šaukti, šūkauti (**pr** réclamer, **a** clamant)
tutus *3* saugus; apsaugotas (**pr** tuteur, **a** tutelary)
pugna, ae *f* (pugno) mūšis, kova (**a** pugnacious)
misericordia, ae *f* (miser, cor) pasigailėjimas, užuojauta (**pr** miséricorde)

XLIX

frumentum, i *n* maistas (**pr** froment, **a** frumenty)
labōro *1* dirbti; vargti (**pr** labourer, **a** labour)
obsidio, ōnis *f* apgulimas, apsiaustis (**pr** obsidional)
patres = senatōres
intra (*c. acc.*) viduje; po
vestis, is *f* drabužis (**pr** veste, **a** vest)
occulto *1* slėpti (**a** occult)
scriba, ae *m* raštininkas (**a** scribe)
sedeo, sedi, sessum *2* sėdėti (**a** sit)
agere cum militibus kalbėti su kariais
uter, tra, trum katras
hunc animum gerere būti tokio nusistatymo
decus, oris *n* garbė; žygdarbis (**a** decorate)
desidero *1* trokšti, norėti (**pr** désirer, **a** desire)
aderunt atvyks
edīco, dixi, dictum *3* įsakyti (**pr** édit, **a** edict)

combūro, ussi, ustum *3* sudeginti (**pr** ir **a** combustion)
terreo, ui, itum *2* įbauginti (**a** terrify)
ara, ae *f* aukuras
constantia, ae *f* ištvermė (**pr** constance, **a** constancy)
perterreo, ui, itum *2* išgąsdinti
de pace agere tartis dėl taikos

L

nubo, nupsi, nuptum *3* (*c. dat.*) ištekėti (**pr** ir **a** nubile)
quo mortuo šiam mirus
recūso *1* atsisakyti, nesutikti (**pr** récuser, **a** recusant)
malebat verčiau norėjo
regīna, ae *f* (rex) karalienė (**pr** reine)
fio, factus sum, fieri darytis, tapti
quantopere kaip labai
diligo, lexi, lectum *3* (lego) mylėti
ornamentum, i *n* (orno) papuošalas (**pr** ornement, **a** ornament)
glorior *1* didžiuotis (**a** glory)
advoco *1* pašaukti, pakviesti (**pr** avocat, **a** advocate)
dare operam stengtis
vere (verus) iš tikrųjų, tikrai
contentus *3* patenkintas (**pr** ir **a** content)
admoneo, ui, itum *2* priminti; raginti (**pr** admonestation, **a** admonish)
ne quod = ne aliquod

LI

permitto, mīsi, missum *3* (mitto) leisti (**pr** permettre, **a** permit)
incolo, colui, cultum *3* (incola) gyventi
perfuga, ae *m* (fugio) perbėgėlis
reddo, didi, ditum *3* (do) grąžinti
navis longa karo laivas
praeter (*c. acc.*) išskyrus, be
trirēmis, is *f* trijų eilių irklų laivas, trirema
supersunt išliko gyvi
talentum, i *n* talentas, tokia pinigų suma (apie 25 kg sidabro), *gen. plur. talentum* (**pr** ir **a** talent)
argentum, i *n* sidabras (**pr** ir **a** argent)
contio, ōnis *f* susirinkimas
edo, didi, ditum *3* (do) paskelbti
procēdo, cessi, cessum *3* į priekį išeiti (**pr** procéder, **a** proceed)
impello, puli, pulsum *3* raginti (**pr** impulsif, **a** impulse)
abnuo, nui, — *3* neigti, atmesti
rostra, ōrum *n* kalbėtojų tribūna (**pr** rostres, **a** rostra)
detraho, traxi, tractum *3* nutraukti (**pr** détracteur, **a** detract)

LII

expello, puli, pulsum *3* (ex-pello) išvaryti (**pr** expulser, **a** expulsion)
de pace (tartis) dėl taikos
oratōres pasiuntiniai
acerbus *3* (acer) kartus; rūstus (**pr** acerbe, **a** acerbity)
responsum, i *n* (respondeo) atsakymas (**pr** réponse, **a** response)
uxor, ōris *f* žmona, pati (**a** uxorious)
agmen, inis *n* (ago) būrys
matrōna, ae *f* (mater) moteris (**pr** matrone, **a** matron)
quoniam kadangi, nes
non possent negalėjo, nepajėgė
preces, um *f* maldavimas, prašymas
occurro, curri, cursum *3* (ob-curro) priešais bėgti, susitikti (**pr** occurent, **a** occur)
captīva, ae *f* belaisvė
nonne nejaugi ne
memento atmink, atsimink
pergo, perrexi, perrectum *3* (perrego) toliau eiti, tęsti
frango, fregi, fractum *3* laužti; sugadinti (**pr** ir **a** fragile)
tandem galų gale, pagaliau

LIII

colloquor, locūtus sum, loqui kalbėtis (**pr** colloque, **a** colloquy)
fungor, functus sum, fungi atlikti (**pr** fonction, **a** function)
honestus *3* garbingas; dorovingas (**pr** honnête, **a** honest)

fruor, fructus (fruitus) sum, frui naudotis
quondam kartą, kitados
adipiscor, adeptus sum, adipisci įgyti, pasiekti (**pr** adepte, **a** adept)
progredior, progressus sum, progredi pirmyn žengti (**pr** progrès, **a** progress)
miror *1* stebėtis (**pr** mirer)
congredior, gressus s., gredi susitikti, sueiti (**pr** congrès, **a** congress)
perfungor, functus s., fungi atlikti
perpetior, pessus s., peti iškęsti
loquor, locūtus s., loqui sakyti, kalbėti (**pr** ir **a** locution)
magnitūdo, inis *f* didumas, didybė (**a** magnitude)
priscus *3* senovinis (**a** pristine)
integritas, ātis *f* grynumas (**pr** intégrité, **a** integrity)
pietas, ātis *f* pareigos jausmas; gerumas (**pr** piété, **a** piety)
modestia, ae *f* kuklumas (**pr** modestie, **a** modesty)
labor, lapsus s., labi slysti; nykti (**pr** laps, **a** lapse)
ex quo nuo to laiko kai
amplector, plexus s., plecti pasisavinti
abūtor, ūsus s., ūti suvartoti; piktam naudoti (**pr** abuser, **a** abuse)
queror, questus s., queri skųstis
obsequor, secūtus s., sequi klausyti (**pr** obséquieux, **a** obsequious)
nascor, natus s., nasci gimti (**pr** naître, **a** nascent)
morior, mortuus s., mori mirti (**pr** mourir)
cunctor, cunctātus s., cunctāri delsti; dvejoti

LIV

vitupero *1* peikti (**a** vituperate)
concupisco, pīvi, pītum *3* (concupio) norėti, geisti (**pr** concupiscence, **a** concupiscent)
nubes, is *f* debesis (**pr** nue)
ferus *3* laukinis (**pr** fier, **a** feral)
bestia, ae *f* žvėris; gyvulys (**pr** bête, **a** bestiality)
persequor, secūtus s. *3* persekioti, vytis (**pr** persécuter, **a** persecut)
pecus, oris *n* gyvuliai; avys (**pr** pécore, **a** peccary)
insatiabilis, e nepasotinamas (**pr** ir **a** insatiable)
porrigo, rexi, rectum *3* (pro-rego) tiesti
ignōro *1* nežinoti (**pr** ignorer, **a** ignore)
arbor, oris *f* medis (**pr** arbre, **a** arbor, arboreal, arboreous)
exstirpo *1* su šaknimis išrauti, išnaikinti (**pr** extirper, **a** extirpate)
altitūdo, inis *f* (altus) aukštis (**pr** ir **a** altitude)
metior, mensus s. *4* matuoti (**a** mete)
leo, ōnis *m* liūtas (**pr** ir **a** lion)
pabulum, i *n* pašaras, maistas
rubīgo, inis *f* rūdis (**pr** rouille, **a** rust)
firmus *3* stiprus (**pr** ferme, **a** firm)
invalidus *3* silpnas (**pr** invalide)
proinde todėl
frenum, i *n* (*pl.* frena ir freni) kamanos (**pr** frein); *frenos imponere* pažaboti, suvaldyti

LV

audeo, ausus s. *2* drįsti
populor *1* niokoti
confugio, fūgi *3* bėgti; apsaugos ieškoti
soleo, solitus s. *2* priprasti
diffīdo, fīsus s. *3* nepasitikėti, abejoti (**a** diffident)
maneo, nsi, nsum *2* pasilikti, išlikti
aequo animo ramiai
eburneus *3* dramblio kaulo
ingredior, gressus s. *3* įeiti, įžengti (**pr.** ingrédient, **a** ingress)
venerabundus *3* pagarbos pilnas (**a** venerate)
intueor, tuitus s. *2* atidžiai stebėti
similis, e panašus (**pr** similaire, semblable, **a** similar)
sto, steti, statum *1* stovėti
barba, ae *f* barzda (**pr** barbe)
tango, tetigi, tactum *3* liesti (**pr** tangente, **a** tangible)

scipio, ōnis *m* lazda
percutio, cussi, cussum *3* suduoti (a percuss)
orior, ortus s. *4* tekėti; atsirasti, prasidėti (pr ir a orient)

LVI

exsulo *1* ištrėmime gyventi
abiit nuvyko, pasitraukė
minitor *1* grasinti
foedus, eris *n* sutartis, sąjunga (pr fédération, a federation, federal)
revoco *1* atšaukti (a revoke)
si modo jei tik
fateor, fassus s. *2* pripažinti, prisipažinti
vulgus, i *n* minia; liaudis, žmonės (pr vulgaire, a vulgarian)
dilucidus *3* šviesus, aiškus; suprantamas
narratio, ōnis *f* pasakojimas (pr ir a narration)

LVII

navigo *1* (navis, ago) plaukti (laivu) (pr naviguer, a navigate)
vagor *1* klaidžioti, bastytis; išsiplėsti (pr ir a vague)
passim aplink, visur, iš visur
colligo, lēgi, lectum *3* (con, lego) surinkti (pr collecte, a collect)
confero, contuli, collātum, conferre (con-fero) sunešti (pr conférer, a confer)
lītus, oris *n* jūros pakrantė (pr littoral)
appello, puli, pulsum *3* (ad, pello) atvaryti, prie kranto varyti
paulātim pamažu, po truputį
eo ten
advenio, vēni, ventum *4* ateiti (pr advenir)
subicio, iēci, iectum *3* (iacio) pamesti po kuo; *se subicere* pasiduoti (pr sujet, a subject)
saltus, us *m* miškinga vieta; tarpeklis, dauba
abdo, didi, ditum *3* atitolinti, paslėpti; *se abdere* pasislėpti
cogo, coēgi, coactum *3* (co-ago) suvaryti; versti (a cogent)
emo, emi, emptum *3* pirkti
causā (*c. gen.*) dėl (a because)
illic ten
admirabilis, e stebėtinas, nuostabus (pr ir a admirable)
institūtum, i *n* (instituo) sumanymas; įstaiga (pr institut, a institute)
importo *1* įvežti (pr importer, a import)
subigo, ēgi, actum *3* (sub, ago) nuveikti, pavergti
antiquitus (antīquus) seniai, nuo senų laikų; senovėje
fieri non poterat *negalėjo atsitikti*
admīror *1* (miror) stebėtis (pr admirer, a admire)
erudio *4* lavinti, mokyti, auklėti (pr érudit, a erudite)

LVIII

possum, potui, posse (potis, sum) galėti
tantum tiek daug, tiek (pr tant)
religio, ōnis *f* dievotumas, prietaringumas (pr ir a religion)
ut kad ir
desum, *fui, esse nebūti, trūkti*
voluntas, ātis *f* valia, noras (pr volonté, a voluntary)
prosum, profui, prodesse naudingam būti, padėti
iniustus *3* neteisingas (pr injuste, a injustice)
dominor *1* (dominus) valdyti (pr dominer, a dominate)
obsum, obfui, obesse priešais būti, trukdyti, kenkti
diligentia, *ae f stropumas, uolumas* (pr ir a diligence)
mitesco *3* (mitis) švelnėti, minkštėti; silpnėti
cultūra, ae *f* (colo) išdirbimas; kultūra (pr ir a culture)
commodo *1* suteikti, pavesti (pr commode)
vultus, us *m* veidas; išvaizda

intersum, fui, esse būti tarp, dalyvauti; *interest* svarbu
edax, edācis (edo) ėdrus, besotis
aboleo, olēvi, olitum *2* sunaikinti, sugriauti (**pr** abolir)
vetustas, ātis *f* (vetus) senumas, senatvė (**pr** vétusté)
puto *1* manyti, laikyti (**pr** putatif, **a** putative)
supersum, fui, esse likti, gyvam išlikti
tantundem tiek pat
absum, afui, abesse nedalyvauti; trūkti (**pr** absence, **a** absent)
venter, tris *m* pilvas (**pr** ventre, **a** venter)
latus, eris *n* šonas (**pr** latéral)
pes, pedis *m* koja (**pr** pied, **a** pedal)
nil = nihil
regālis, e (rex) karališkas (**pr** régale, **a** regal)
addo, didi, ditum *3* priduoti, pridėti (**pr** ir **a** addition)
consequentia, ae *f* padarinys, išvada (**pr** ir **a** consequence)

LIX

lignum, i *n* (ligneus) malkos; rąstas (**a** ligneous)
tellus, ūris *f* žemė (**a** telluric)
punctum, i *n* taškas (**pr** point, **a** punctuate)
misceo, miscui, mixtum *2* maišyti (**pr** mêler, **a** mix)
praeteritus *3* praėjęs, ankstyvesnis (**a** preterit)
refero, rettuli, relātum, referre atgal nešti; pranešti (**pr** référer, **a** refer)
perfero, tuli, lātum, ferre pernešti, kentėti; atnešti
obdūro *1* (durus) kietam būti, ištverti (**a** obdurate)
culpo *1* (culpa) apkaltinti (**pr** culpabilité, **a** culpable)
vito *1* vengti, šalintis, bėgti (**pr** éviter)
donum, i *n* (do) dovana (**pr** don, **a** donative)
affero, attuli, allātum, afferre (ad, fero) atnešti; suteikti (**a** afferent)
aio (ais, ait) tvirtinti, sakyti
persōna, ae *f* kaukė; asmuo (**pr** personne, **a** person)
fingo, finxi, fictum *3* padaryti, vaizduoti; dėtis; **fictus** *3* išgalvotas, netikras; apsimetęs (**a** fictional)
differo, distuli, dilātum, differre išsklaidyti; atidėti (**pr** différer, **a** differ)
doleo, ui *2* (dolor) skausmą jausti, kentėti (**pr** douloir, **a** doleful)

LX

astutia, ae *f* gudrumas, sumanumas (**pr** astuce, **a** astute)
causam dicere bylą vesti
iudex, icis *m* teisėjas (**pr** juge, **a** judge)
attentus *3* atidus (**pr** attentif, **a** attentive)
paulisper truputį
aures praebēre klausyti
narro *1* pasakoti (**pr** narrer, **a** narrate)
arrigo, rexi, rectum *3* (ad, rego) ištiesti; ištempti
iuvenis, is *mf* jaunuolis, -ė (**pr** juvénil, **a** juvenile)
quispiam, quaepiam, quodpiam kažkoks
asinus, i *m* asilas (**pr** âne, **a** asinine)
condūco, duxi, ductum *3* suvesti; nuomoti (**pr** conduire, **a** conduct)
proficiscor, profectus s. *3* vykti; *profectūrus* ketindamas vykti
utor, usus s. *3* naudotis (**pr** user, **a** use)
uro, ussi, ustum *3* deginti, kaitinti
umbraculum, i *n* (umbra) paunksmė, pavėsis (**pr** ombrage, **a** umbrage)
depōno, posui, positum *3* nuimti (**pr** déposer, **a** depose)
onus, oneris *n* našta (**pr** onéreux, **a** oner)
sub (*c. abl. acc.*) po, apačioje, už (**pr** sous)
consīdo, sėdi, sessum *3* atsisėsti
tego, texi, tectum *3* dengti (**a** tegument)
loco *1* talpinti, nuomoti (**pr** local, **a** locality)

controversia, ae *f* (contra, verto) ginčas (pr controverse, a controversy)
in ius į teismą
ausculto *1* atidžiai klausyti (pr ausculter, a auscultation)
fabula, ae *f* pasakėčia, pasaka (pr fable, a fabulous)
enarro *1* papasakoti
libet, libuit *2* patinka
periclitor *1* būti pavojuje (pr péricliter)
coram *(c. abl.)* viešai, akivaizdoje
attendo, ndi, ntum *3* įsidėmėti, paisyti (pr attendre, a attend); *animos attendere* domėtis
oro *1* prašyti (pr ir a oral)
profero, tuli, lātum, ferre pasakoti (pr proférer, a proffer)
hirundo, inis *f* kregždė (pr hirondelle)
anguilla, ae *f* ungurys (pr anguille, a anguine)
avolo *1* nulėkti
submergo, mersi, mersum *3* panerti (pr submerger, a submerse)
taceo, ui, itum *2* tylėti (pr taîre, a tacite)
irascor, irātus s. *3* pykti (pr irascible, a irate)
neglego, lexi, lectum *3* nesirūpinti (pr négliger, a neglect)
antefero, tuli, lātum, ferre pirmenybę teikti

LXI

superbio *4* (superbia) didžiuotis (pr superbe, a superb)
addūco, xi, ctum *3* atvesti, privesti (a adduct)
descriptio, ōnis, *f* (descrībo) aprašymas (pr description, a describe); *tabula terrae descriptiōnem complectens* pasaulio žemėlapis
complector, plexus s. *3.* apimti (pr complexe, a complexioned)
suspendo, pendi, pensum *3* pakabinti (pr suspendre, a suspend)
requīro, quisīvi, quisītum *3* (quaero) suieškoti (pr requérir, a require)
investīgo *1* (vestigium) surasti, tyrinėti (pr investigation, a investigate)
nusquam niekur
possessio, ōnis *f* (possideo) valdymas; turtas (pr ir a possession)
effero, extuli, elātum, efferre išnešti; pasakoti (a efferent); *se efferre* didžiuotis, girtis
morōsus *3* (mos) keistas, atkaklus (pr ir a morose)
admodum labai
fertur pasakojama
iurgiōsus *3* (iurgium) linkęs bartis, piktas
molestia, ae *f* (molestus) apmaudas, nesmagumas (pr molester, a molestation)
muliebris, e (mulier) moteriškas, moteries (pr mule)
scateo *2* knibždėti, gausiam būti (a scatheless)
intemperies, ēi *f* nesusivaldymas, blogas ūpas (pr intemperie, a intemperence)
demīror *1* (miror) nustebti (pr mirer)
ratio, ōnis *f* apskaičiavimas; priežastis (pr raison, a rationale)
cur kodėl? kam?
talis, e toks (pr tel)
insuesco, suēvi, suētum *3* įprasti, priprasti
foris svetur
petulantia, ae *f* įžūlumas (pr pétulance, a petulant)

LXII

volo, vòlui, velle norėti (pr vouloir)
nolo, nolui, nolle nenorėti
demum tik
prosum, profui, prodesse naudingam būti, padėti
delecto *1* linksminti, džiuginti (pr délecter, a delectable)
incido, cidi *3* (cado) pulti ant; susidurti; įvykti (pr incident, a incidental)

perdo, didi, ditum *3* (do) naikinti, griauti, pražudyti (pr perdre, a perdition)
nux, nucis *f* riešutas (pr noix, a nit)
nucleus, i *m* (nux) branduolys, grūdas (a nucleate)
qualis, e koks, kuris (pr quel)
prius (prior) pirma, anksčiau
possum, potui, posse galėti (pr pouvoir, a potentiate)
malo, malui, malle (magis volo) labiau norėti, bevelyti
pudens, entis gėdingas, dorovingas, kuklus (pr pudique, a pudency)
pravus *3* kreivas; blogas, piktas
spatium, ii *n* erdvė; tarpas; laikotarpis (pr espace, a spatial)
finio *4* (finis) baigti (pr finir, a finish)
aevum, i *n* laiko bėgis, amžius
indelebilis, e (deleo) nesunaikinamas, neišdildomas, amžinas (pr indélébile, a indelible)

LXIII

aptus *3* pritaikytas, tinkamas (pr apte, a apt)
salsus *3* (sal) sūrus; sąmojingas (pr salse, a salted)
inertia, ae *f* (iners) neveiklumas, nerangumas (pr inertie, a inertness)
incuria, ae *f* (cura) nerūpestingumas (pr incurie)
instruo, struxi, structum *3* (struo) įtaisyti, įrengti; tvarkyti, mokyti; nustatyti (pr instruire, a instruct)
aries, ietis *m* avinas
aliqui, aliqua (-quae), aliquod koks nors
quamdiu kaip ilgai, ligi kolei
aures dare klausyti
exsul, is *mf* tremtinys
invīto *1* kviesti (pr inviter, a invite)
hospes, pitis *m* svečias; šeimininkas; bičiulis (pr hôte, a host)
inclutus *3* garsus
aliquot keletas
militāris, e (miles) karinis, kariškas (pr militaire, a military)
quisnam kas gi, kas būtent
iudico *1* (iudex) manyti; teisti (pr juger, a judge)
delīrus *3* paikas, beprotiškas (pr délire, a delirious)
circulus, i *m* (circus) apskritimas (pr circuler, a circle)
exclāmo *1* (clamo) sušukti (pr exclamation, a exclaim)
praedor *1* (praeda) grobti
ignārus *3* nežinąs, nežinodamas (pr ignare, a ignorant)

LXIV

quo kur
faustus *3* palankus, laimingas
eo, ii, itum, ire eiti
medium, ii *n* vidurys, vidurinis kelias (pr médium, a medium)
qua kaip, kuriuo keliu
venālis, e pardavimui išstatytas; paperkamas (pr vénal, a venality)
matūrus *3* pribrendęs; ankstyvas (a mature, pr maturité); *matūre* pirm laiko, netrukus)
pereo, ii, itum, īre prapulti, žūti (pr périr, a perish)
emptor, ōris *m* (emo) pirkėjas
exeo, ii, itum, īre išeiti (a exit)
monstro *1* rodyti (pr montrer)
praetereo, ii, itum, īre pro šalį eiti, praslinkti, praeiti (pr préterit, a preterite)
triarii, ōrum *m* triarijai (prityrę kareiviai, išrikiuoti trečiojoj eilėj), rezervas
redeo, ii, itum, īre grįžti
intereo, ii, itum, īre žūti
tugurium, ii *n* lūšna; pastogė
diffugio, fūgi *3* (dis, fugio) išbėgioti, išsisklaidyti
nix, nivis *f* sniegas (pr neige)
gramen, inis *n* žolė; augalas (a gramen)
coma, ae *f* galvos plaukai; lapai (a coma)

ruīna, ae *f* (ruo) griuvimas; griuvėsiai (pr ruine, a ruin)
transeo, ii, itum, īre pereiti, praeiti (a transit)
contemno, tempsi, temptum *3* niekinti (pr contempteur, a contemn)
os, ossis *n* kaulas (pr os, a ossify)
viātor, ōris *m* (via) keliautojas

LXV

annāles, ium *m* (annus) metraščiai (pr annaliste, a annals)
anus, i *f* sena moteriškė, senelė
hospitus *3* (hospes) svetimas (pr ir a hospice)
atque ir, be to, ir net
incognitus *3* (cognitus, cognosco) nepažįstamas (pr inconnu, a incognizable)
adeo, ii, itum, īre ateiti (a adit)
novem devyni (pr neuf, a novennial)
divīnus *3* dieviškas (pr divin, a divine)
orāculum, i *n* pranašavimas; orakulas
vendo, didi, ditum *3* (venum, do) parduoti (pr vendre, a vend)
percontor *1* klausinėti, klausti
nimius *3* (nimis) per d'delis, saiką peršokąs
immensus *3* (in, metior) milžiniškas, didžiulis (pr ir a immense)
quasi lyg, tartum, beveik
desipio *3* (de, sapio) proto netekti
derideo, rīsi, rīsum *2* pajuokti (pr dérision, a derisory)
foculus, i *m* (focus) židinys, ugniavietė (pr foyer, a focus)
appōno, posui, positum *3* (ad, pono) pridėti; atnešti (a apposite)
deūro, ussi, ustum *3* (uro) sudeginti
ecquid ar, gal, gal
emo, emi, emptum *3* pirkti (a emporium)
multo (multus) žymiai
dubium, ii *n* (dubius) abejojimas (pr doute); *procul dubio* be abejonės
ibīdem ten pat
exūro, ussi, ustum *3* (uro) sudeginti
denuo (de, novo) iš naujo, vėl, dar kartą
confidentia, ae *f* pasitikėjimas, atkaklumas (pr ir a confidence)
mercor *1* (merx) nupirkti
tunc tada
digredior, gressus s. *3* (gradior) išeiti (a digress)
sacrarium, ii *n* (sacer) šventovė
quindecimviri, ōrum *m* penkiolikos žynių kolegija
immortālis, e (mors) nemirtingas (pr immortel, a immortal)

LXVI

fio, factus sum, fieri darytis, tapti
vivax, ācis (vivo) gaivus, ilgai tveriąs (pr vivace, a vivacious)
expers, expertis (pars) nedalyvaująs, laisvas; neturįs, nustojęs
sepulcrum, i *n* (sepelio) kapas; paminklas (pr sépulcre, a sepulchre)
notitia, ae *f* (notus) žinojimas; garbė, garsas (pr ir a notice)
serus *3* vėlus, pavėluotas
posteritas, ātis *f* (posterus) ateitis; būsimoji karta, palikuonys (pr postérité, a posterity)
obscūrus *3* tamsus, neaiškus, slaptas (pr obscur, a obscure)
repente iš netyčių, staiga
patientia, ae *f* (patiens) kentėjimas; kantrybė (pr ir a patience)
corrigo, rexi, rectum *3* (con, rego) atitiesti, ištiesti; pataisyti (pr corriger, a corrigible)
nefas *n* neteisybė; neteisėtumas, nusikaltimas (a nefarious)

LXVII A

divus *3* (deus) dieviškas (pr dive)
crystallinum, i *n* krištolinis indas
vulgāris, e (vulgus) paprastas (pr vulgaire, a vulgar)
muraena, ae *f* jūros žuvis, murena
obicio, iēci, iectum *3* (iacio) numesti (pr objecter, a object)

piscīna, ae *f* žuvų tvenkinys (**pr** ir **a** piscine)
evādo, vāsi, vāsum *3* pabėgti (**pr** s'évader, **a** evade)
aliter (alius) kitaip
esca, ae *f* (edo) valgis, maistas
novitas, ātis *f* (novus) naujovė, naujiena (**pr** nouvauté)

LXVII B

nepos, ōtis *m* sūnaitis (anūkas) (**pr** népotisme, **a** nepotist)
interior, ius vidinis, vidujinis (**pr** interieur, **a** interior)
patefacio, fēci, factum *3* atidaryti, padaryti prieinamu
assuefacio, fēci, factum *3* pripratinti
alacer, cris, cre miklus; linksmas (**a** alacrity)
impetus, us *m* (in, peto) puolimas (**pr** impétueux, **a** impetus)
priusquam anksčiau kaip
conficio, fēci, fectum *3* (facio) pabaigti
aegre nenoromis, sunkiai
tristis, e liūdnas (**pr** triste, **a** tristful)
seditiōsus *3* (seditio) maištą keliąs, neramus (**pr** séditieux, **a** seditious)

LXVIII

memini, isse atminti, prisiminti (**a** memento)
arduus *3* staigus; nemalonus, sunkus (**pr** ardu, **a** arduous)
forsan gal būt
piget, piguit *2* man pikta, nemalonu
memor, oris atmenąs, akylas, geros atminties (**a** memoirist)
artus, ūs *m* sąnarys, narys (**a** articular)
patior, passus s. *3* kentėti (**pr** ir **a** patient)
praesens, sentis čia pat esąs, dabartinis (**pr** présent, **a** present)
absens, sentis nesąs, atitolęs (**pr** absent)
odi, odisse (odium) nekęsti, niekinti (**pr** odieux, **a** odious)
hilaris, e linksmas, giedras (**pr** hilarité)
iocōsus *3* (iocus) juokingas (**a** jocose)
magnificentia, ae *f* (magnus, facio) kilnybė, didybė (**pr** ir **a** magnificence)
quare kodėl, dėl ko
fortasse gal būt; beveik
excrucio *1* kankinti (**a** excruciate)
dimidium, ii *n* pusė (**pr** demi, **a** dimidiate)
resto, stiti *1* priešintis; gyvam pasilikti, gyvuoti, būti, likti (**pr** rester, **a** rest)
venia, ae *f* malonė, pasigailėjimas (**a** venial); *veniam dare* pasigailėti
coeptum, i *n* (coepio) pradėtas darbas; pradmuo; sumanymas
comprimo, pressi, pressum *3* (premo) suspausti, prislėgti; suvaldyti (**pr** comprimer, **a** compress)
licet, licuit *2* galima, leidžiama (**a** license)
ingrātus *3* (gratus) nemalonus; nedėkingas (**pr** ingrat, **a** ingrate)

LXIX

effringo, frēgi, fractum *3* (ex, frango) išlaužti, sudaužyti
ludus, i *m* gladiatorių mokykla; žaidimas (**a** ludicrous)
triginta trisdešimt
erumpo, erūpi, eruptum *3* išsiveržti (**a** erupt)
vexillum, i *n* (velum) vėliava
coeo, ii, itum, īre susirinkti
modo ką tik
effugio, fūgi *3* išbėgti
vindico *1* (vindex) keršyti (**pr** vindicatif, **a** vindicate)
obsideo, sēdi, sessum *2* (sedeo) apsupti, apsiausti (**pr** obséder, **a** obsess)
cavus *3* išgaubtas, tuščias (**pr** ir **a** cave)
vitineus *3* iš vynmedžio

delābor, lapsus s. *3* nuslysti, nušliaužti
imus *3* žemiausias, apatinis
descendo, ndi, nsum *3* (scando) nusileisti (**pr** descendre, **a** descend)
invīsus *3* baisus; beviltiškas
opīnor *1* manyti (**pr** opiner, **a** opine)
subitus *3* staigus, netikėtas (**pr** subit)
pervagor *1* pereiti, bastytis
vicus, i *m* kaimas
vastatio, ōnis *f* (vasto) niokojimas
terribilis, e baisus (**pr** terrible)
strages, is *f* skerdynės; išnaikinimas
affluo, fluxi *3* (ad, fluo) subėgti, susirinkti (**a** afflux)
iustus *3* (ius) teisingas (**pr** juste, **a** just)
vimen, inis *n* karklas, žilvitis
tegumentum, i *n* (tego) apdengimas; kailis
inconditus *3* (condo) netvarkingas; *menkas* (**a** incondite)
ergastulum, i *n* priverstinio darbo namas, kalėjimas
recoquo, coxi, coctum *3* (coquo) pervirinti, sulydinti
ac = atque
desum, defui, deesse nebūti, trūkti; nepadėti
domo, ui, itum *1* prijaukinti, sugaudyti (**pr** dompter)
obvius *3* (via) netoli esąs, aplinkinis (**a** obvious)
grex, gregis *f* banda, kaimenė (**a** gregarious)
fasces, ium *m* rykščių ryšulys (**a** fascine)
defero, tuli, lātum, ferre nunešti (**a** defer)
consulāris, e (consul) konsulų (**a** consular)
aggredior, gressus s. *3* užpulti (**a** aggressiveness)
elātus *3* pasipūtęs, didžiuodamasis
delibero *1* galvoti (**pr** délibérer, **a** deliberate)
consurgo, surrexi, surrectum *3* (surgo) pakilti
refugio, fūgi *3* pabėgti (**a** refuge)
circa (*c. acc.*) apie, aplink (**a** circa)
angulus, i *m* kampas; iškyšulys (**pr** ir **a** angle)
cludo, usi, usum *3* uždaryti, apsupti (**pr** clore)
navigium, ii *n* (navis) laivas (**pr** naviguer, **a** navy)
suppeto, petīvi, petītum *3* (sub, peto) užtekti
ratis, is *f* sieliai; keltas
trabs, trabis *f* rąstas, sienojas
dolium, ii *n* statinė
conecto (connecto), nexui, nexum *3* surišti, sukabinti (**pr** connexe, **a** connect)
virgultum, i *n* krūmas; rykštė
rapidus *3* (rapio) smarkus, sraunus (**pr** rapide, **a** rapid)
experior, pertus s. *4* (perītus) bandymą daryti, išmėginti; pažinti (**pr** expert, **a** experienced)
eruptio, ōnis *f* (erumpo) išsiveržimas (**pr** éruption, **a** eruptive)
obeo, ii, itum, īre sutikti; *mortem obīre* mirti
missio, ōnis *f* (mitto) atvanga; pasigailėjimas (**a** mission)
dimico *1* kautis

LXX

industria, ae *f* darbštumas, veiklumas (**pr** industrie, **a** industry)
varietas, ātis *f* (varius) įvairumas (**pr** variété, **a** variety)
vescor *3* misti
terrēnus *3* (terra) žemės, sausumos (**pr** terrien, **a** terrene)
aquatilis, e (aqua) vandens, vandeninis (**pr** aquatique, **a** aquatic)
volatilis, e (volāre) skraidąs, oro (**pr** ir **a** volatile)
partim iš dalies
efficio, fēci, fectum *3* (ex, facio) padaryti, paruošti (**a** efficient)
domitus, us *m* (domo) prijaukinimas
quadrupes, pedis *mf* keturkojis (**pr** quadrupède)

vectio, ōnis *f* (veho) važiavimas (**pr** vecteur, **a** vector)
celeritas, ātis *f* (celer) greitumas (**pr** célérité, **a** celerity)
quidam, quaedam, quoddam kai kuris, kažin koks, vienas
iugum, i *n* jungas (**pr** joug, **a** jugular)
acūtus *3* aštrus; gabus (**pr** acuité, **a** acute)
sensus, us *m* jutimas; protas (**pr** sens, **a** sense)
sagacitas, ātis *f* akylumas, gudrumas (**pr** sagacité, **a** sagacity)
caverna, ae *f* (cavus) tuštuma; urvas; gelmė (**pr** caverne, **a** cavern)
vena, ae *f* gysla (**pr** veine)
penitus giliai, viduj
ornātus, us *m* (orno) papuošimas (**pr** orner, **a** ornate)
consectio, ōnis *f* (seco) kirtimas, nupiovimas
materia, ae *f* medžiaga (**pr** matière, **a** material)
silvester, is, e (silva) miške augąs, miško (**pr** silves)
calefacio, fēci, factum *3* šildyti
mitigo *1* švelninti, minkštinti (**pr** mitiger, **a** mitigate)
saepio, psi, ptum *4* aptverti (**a** septate)
frigus, oris *n* šaltis (**pr** froid, **a** frigid)
calor, ōris *m* šiluma (**pr** chaleur, **a** caloric)
violentus *3* (vis) smarkus, žiaurus (**pr** ir **a** violent)
moderatio, ōnis *f* suvaldymas, sutvarkymas (**pr** ir **a** moderation)
propter (prope) šalia, prie; dėl
nauticus *3* laivo, jūros (**pr** *nautique*, **a** nautical); *res nauticae* jūrininkystė
scientia, ae *f* (sciens) žinojimas; mokslas (**pr** ir **a** science)
maritimus *3* (mare) jūrinis, jūros (**pr** ir **a** maritime)
item taip pat (**a** item)
dominātus, us *m* (dominor) valdymas (**pr** ir **a** domination)
lacus, us *m* ežeras (**pr** lac, **a** lacustrine)
inductio, ōnis *f* (indūco) įvedimas (**pr** ir **a** induction)
fecunditas, ātis *f* (fecundus) derlingumas (**pr** fecondité, **a** fecundity)
arceo, cui *2* sulaikyti
dirigo, rexi, rectum *3* (di-rego) ištiesti, tvarkyti (**pr** diriger, **a** direct)
averto, verti, versum *3* nukreipti (**a** avert)
conor *1* bandyti, mėginti

IV

PARINKTOS VIETOS IŠ LOTYNŲ AUTORIŲ SU PAAIŠKINIMAIS

1. CORNELIUS NEPOS
2. C. IULIUS CAESAR
3. M. TULLIUS CICERO
4. P. OVIDIUS NASO
5. P. VERGILIUS MARO
6. Q. HORATIUS FLACCUS

I. CORNELIUS NEPOS

1. Cimon

1. Cimon, Miltiadis filius, Atheniensis, duro admodum initio usus est adulescentiae. Nam cum pater eius litem aestimatam populo solvere non potuisset ob eamque causam in vinclis publicis decessisset, Cimon eadem custodia tenebatur neque legibus Atheniensium emitti poterat, nisi pecuniam, qua pater multatus est, solvisset. Habebat autem in matrimonio sororem germanam suam, nomine Elpinicen, non magis amore quam more ductus: namque Atheniensibus licet eodem patre natas uxores ducere. Huius coniugii cupidus Callias quidam, non tam generosus quam pecuniosus, qui magnas pecunias ex metallis fecerat, egit cum Cimone, ut eam sibi uxorem daret: id si impetrasset, se pro illo pecuniam soluturum. Is cum talem condicionem aspernaretur, Elpinice negavit se passuram Miltiadis progeniem in vinclis publicis interire, quoniam prohibere posset, seque Calliae nupturam, si ea quae polliceretur praestitisset.

2. Tali modo custodia liberatus Cimon celeriter ad principatum pervenit. Habebat enim satis eloquentiae, summam liberalitatem, magnam prudentiam cum iuris civilis tum rei militaris, quod cum patre a puero in exercitibus fuerat versatus. Itaque hic et populum urbanum in sua tenuit potestate et apud exercitum plurimum valuit auctoritate. Primum imperator apud flumen Strymona magnas copias Thraecum fugavit, oppidum Amphipolim constituit eoque decem milia Atheniensium in coloniam misit. Idem iterum imperator apud Mycalen Cypriorum et Phoenicum ducentarum navium classem devictam cepit eodemque die pari fortuna in terra usus est. Namque hostium navibus captis statim ex classe copias suas eduxit barbarorumque maximam vim uno concursu prostravit. Qua victoria magna praeda potitus cum domum reverteretur, quod iam nonnullae insulae propter acerbitatem imperii defecerant, bene animatas confir-

mavit, alienatas ad officium redire coëgit. Scyrum, quam eo tempore Dolopes incolebant, quod contumacius se gesserant, vacuefecit, possessores veteres urbe insulaque eiecit, agros civibus divisit. Thasios opulentia fretos suo adventu fregit. His ex manubiis arx Athenarum, qua ad meridiem vergit, est ornata.

3. Quibus rebus cum unus in civitate maxime floreret, incidit in eandem invidiam, quam pater suus ceterique Atheniensium principes: nam testarum suffragiis decem annorum exilio multatus est. Cuius facti celerius Athenienses quam ipsum paenituit. Nam cum ille animo forti invidiae ingratorum civium cessisset bellumque Lacedaemonii Atheniensibus indixissent, confestim notae eius virtutis desiderium consecutum est. Itaque post annum quintum, quam expulsus erat, in patriam revocatus est. Ille, quod hospitio Lacedaemoniorum utebatur, satius existimans Graeciae civitates de controversiis suis inter se iure disceptare quam armis contendere, Lacedaemonem sua sponte est profectus pacemque inter duas potentissimas civitates conciliavit. Post, neque ita multo, Cyprum cum ducentis navibus imperator missus, cum eius maiorem partem insulae devicisset, in morbum implicitus in oppugnando oppido Citio est mortuus.

4. Hunc Athenienses non solum in bello, sed etiam in pace diu desideraverunt. Fuit enim tanta liberalitate, cum compluribus locis praedia hortosque haberet, ut numquam in eis custodem posuerit fructus servandi gratia, ne quis impediretur, quominus eis rebus quibus quisque vellet frueretur. Semper eum pedisequi cum nummis sunt secuti, ut, si quis opis eius indigeret, haberet quod statim daret, ne differendo videretur negare. Saepe, cum aliquem offensum fortunae videret minus bene vestitum, suum amiculum dedit. Cotidie sic cena ei coquebatur, ut, quos invocatos vidisset in foro, omnes ad se vocaret, quod facere nullo die praetermittebat. Nulli fides eius, nulli opera, nulli res familiaris defuit: multos locupletavit, complures pauperes mortuos, qui unde efferentur non reliquissent, suo sumptu extulit. Sic se gerendo minime est mirandum, si et vita eius fuit secura et mors acerba.

Paaiškinimai

1. **litem aestimatam solvere** sumokėti piniginę baudą. — **pecuniam solvere** sumokėti. — **in matrimonio habere** vedusiam būti. — **nubere** (*alicui*) ištekėti.

2. **custodia liberare** iš kalėjimo išleisti. — **ad principatum pervenire** aukščiausiąją valdžią pasiekti. — **in sua potestate tenere** valdyti. — **plurimum va-**

lere turėti didelę įtaką. — **ad officium redire cogere** = priversti grįžti į priklausomybės būklę, priversti klausyti.

3. **in invidiam incidere** patekti į nemalonę. — **testarum suffragium** balsavimas šukėmis, ostrakizmas (Atėnuose). — **invidiae** *(dat.)* **cedere** nusileisti neapykantai. — **bellum indicere** paskelbti karą. — **hospitio uti** palaikyti gerus (vaišingumo) santykius.

4. **offensus fortunae** *(dat.)* likimo nuskriaustas — **res familiares** nuosavybė, turtas, pinigai.

2. Epaminondas

1. Epaminondas, Polymnii filius, Thebanus. De hoc priusquam scribimus, haec praecipienda videntur lectoribus, ne alienos mores ad suos referant neve ea, quae ipsis leviora sunt, pari modo apud ceteros fuisse arbitrentur. Scimus enim musicen nostris moribus abesse a principis persona, saltare vero etiam in vitiis poni. Quae omnia apud Graecos et grata et laude digna ducuntur. Cum autem exprimere imaginem consuetudinis atque vitae velimus Epaminondae, nihil videmur debere praetermittere, quod pertineat ad eam declarandam. Quare dicemus primum de genere eius, deinde quibus disciplinis et a quibus sit eruditus, tum de moribus ingeniique facultatibus et si qua alia memoria digna erunt, postremo de rebus gestis, quae a plurimis animi anteponuntur virtutibus.

2. Natus igitur patre, quo diximus, genere honesto, pauper iam a maioribus relictus est, eruditus autem sic, ut nemo Thebanus magis. Nam et citharizare et cantare ad chordarum sonum doctus est a Dionysio, qui non minore fuit in musicis gloria quam Damon aut Lamprus, quorum pervulgata sunt nomina, cantare tibiis ab Olympiodoro, saltare a Calliphrone. At philosophiae praeceptorem habuit Lysim Tarentinum, Pythagoreum. Cui quidem sic fuit deditus, ut adulescens tristem ac severum senem omnibus aequalibus suis in familiaritate anteposuerit, neque prius eum a se dimisit, quam in doctrinis tanto antecessit condiscipulos, ut facile intellegi posset pari modo superaturum omnes in ceteris artibus. Atque haec ad nostram consuetudinem sunt levia et potius contemnenda; at in Graecis, utique olim, magnae laudi erant. Postquam ephebus est factus et palaestrae dare operam coepit, non tam magnitudini virium servivit quam velocitati: illam enim ad athletarum usum, hanc ad belli existimabat utilitatem pertinere. Itaque exercebatur plurimum cur-

rendo et luctando ad eum finem, quoad stans complecti posset atque contendere. In armis vero plurimum studii consumebat.

3. Ad hanc corporis firmitatem plura etiam animi bona accesserant. Erat enim modestus, prudens, gravis, temporibus sapienter utens, peritus belli, fortis manu, animo maximo, adeo veritatis diligens, ut ne ioco quidem mentiretur. Idem continens, clemens patiensque admirandum in modum; non solum populi, sed etiam amicorum ferens iniurias, in primis commissa celans, quodque interdum non minus prodest quam diserte dicere, studiosus audiendi: ex hoc enim facillime disci arbitrabatur. Itaque cum in circulum venisset, in quo aut de re publica disputaretur aut de philosophia sermo haberetur, numquam inde prius discessit, quam ad finem sermo esset adductus. Paupertatem adeo facile perpessus est, ut de re publica nihil praeter gloriam ceperit. Amicorum in se tuendo caruit facultatibus; fide ad alios sublevandos saepe sic usus est, ut iudicari possit omnia ei cum amicis fuisse communia. Nam cum aut civium suorum aliquis ab hostibus esset captus aut virgo nubilis propter paupertatem collocari non posset, amicorum concilium habebat et, quantum quisque daret, pro facultatibus imperabat. Eamque summam cum fecerat, potius quam ipse acciperet pecuniam, adducebat eum, qui quaerebat, ad eos, qui conferebant, eique ut ipsi numerarent faciebat, ut ille, ad quem ea res pervieniebat, sciret, quantum cuique deberet.

4. Tentata autem eius est abstinentia a Diomedonte Cyziceno. Namque is, rogatu Artaxerxis regis, Epaminondam pecunia corrumpendum susceperat. Hic magno cum pondere auri Thebas venit et Micythum adulescentulum, quem tum Epaminondas plurimum diligebat, quinque talentis ad suam perduxit voluntatem. Micythus Epaminondam convenit et causam adventus Diomedontis ostendit. At ille Diomedonti coram: „Nihil", inquit, „opus pecunia est: nam si rex ea vult, quae Thebanis sunt utilia, gratis facere sum paratus; sin autem contraria, non habet auri atque argenti satis. Namque orbis terrarum divitias accipere nolo pro patria caritate. Tu quod me incognitum tentasti tuique similem existimasti, non miror tibique ignosco; sed egredere propere, ne alios corrumpas, cum me non potueris. Et tu, Micythe, argentum huic redde, aut, nisi id confestim facis, ego te tradam magistratui". Hunc Diomedon cum rogaret, ut tuto exire suaque, quae attulerat, liceret efferre: „Istud quidem",

inquit, „faciam, neque tua causa, sed mea, ne, si tibi sit pecunia adempta, aliquis dicat id ad me ereptum pervenisse, quod delatum accipere noluissem". A quo cum quaesisset, quo se deduci vellet, et ille Athenas dixisset, praesidium dedit, ut tuto perveniret.

5. Fuit etiam disertus, ut nemo ei Thebanus par esset eloquentia, neque minus concinnus in brevitate respondendi quam in perpetua oratione ornatus. Habuit obtrectatorem Meneclidem quendam indidem Thebis et adversarium in administranda re publica, satis exercitatum in dicendo, ut Thebanum scilicet: namque illi genti plus inest virium quam ingenii. Is, quod in re militari florere Epaminondam videbat, hortari solebat Thebanos, ut pacem bello anteferrent, ne illius imperatoris opera desideraretur. Huic ille: „Fallis", inquit, „verbo cives tuos, quod eos a bello avocas. Otii enim nomine servitutem concilias. Nam paritur pax bello. Itaque qui ea diutina volunt frui, bello exercitati esse debent. Quare si principes Graeciae vultis esse, castris est vobis utendum, non palaestra".

. . . . . .

7. Fuisse patientem suorumque iniurias ferentem civium, quod se patriae irasci nefas esse duceret, haec sunt testimonia. Cum eum propter invidiam cives sui praeficere exercitui noluissent duxque esset delectus belli imperitus, cuius errore res eo esset deducta, ut omnes de salute pertimescerent, quod locorum angustiis clausi ab hostibus obsidebantur, desiderari coepta est Epaminondae diligentia: erat enim ibi privatus numero militis. A quo cum peterent opem, nullam adhibuit memoriam contumeliae et exercitum obsidione liberatum domum reduxit incolumem.

. . . . . .

9. Hic extremo tempore imperator apud Mantineam, cum acie instructa audacius instaret hostes, cognitus a Lacedaemoniis, quod in unius pernicie eius patriae sitam putabant salutem, universi in unum impetum fecerunt neque prius abscesserunt, quam magna caede edita multisque occisis fortissime ipsum Epaminondam pugnantem, sparo eminus percussum, concidere viderunt. Huius casu aliquantum retardati sunt Boeoti, neque tamen prius pugna excesserunt, quam repugnantes profligarunt. At Epaminondas, cum animadverteret mortiferum se vulnus ac-

cepisse simulque, si ferrum, quod ex hastili in corpore remanserat, extraxisset, animam statim emissurum, usque eo retinuit, quoad renuntiatum est vicisse Boeotos. Id postquam audivit: „Satis", inquit, „vixi. Invictus enim morior". Tum ferro extracto confestim exanimatus est.

Paaiškinimai

1. **alienos mores ad suos referre** svetimus papročius lyginti su savaisiais, spręsti apie svetimus papročius pagal savuosius. — **in vitiis poni** yra laikoma ydomis, ydinga. — **consuetudinis atque vitae;** *consuetudo* čia „elgimosi būdas", o *vita* — „gyvenimas". — **primum ... deinde ... tum ... postremo:** pirmiausia bus kalbama apie Epaminondo kilmę, paskui — apie jo mokslą ir mokytojus, toliau — apie būdą ir gabumus, galų gale — apie jo nuveiktus darbus.

2. **magis;** aukštesniajame laipsnyje. — **Dionysius ... Damon ... Lamprus;** Dionisijus, garsus, anot Plutarcho, lyrikas ir muzikos žinovas, o Damonas ir Lampras, Periklo bendralaikiai, buvo ir Sokrato mokytojais. — **tristem;** *tristis* čia = niūrus. — **in doctrinis** moksluose. — **ad nostram consuetudinem** palyginus su mūsų papročiais. — **magnae laudi esse** teikti didelę garbę. — **palaestrae dare operam** lankyti imtynių (atletų) mokyklą.

3. **continens** susivaldąs. — **patiens** kantrus, ištvermingas. — **de re publica** apie politiką. — **caruit** = *non usus est.* — **fide,** *scil. amicorum.* — **ut iudicari possit** kad galima tvirtinti. — **pro facultatibus,** *scil. cuiusque.* — **eique...** versti šia tvarka: *et faciebat, ut ipsi (nominat.) ei (dat.) numerarent.* — **ea res** = *eamque summam* (sakinio pradžioje).

4. **abstinentia** nesavanaudiškumas. — **pecunia corrumpere** papirkti. — **convenit** su *acc.* = *visere, adire aliquem.* — **Diomedonti** priklauso nuo *inquit.* — **argentum** = *pecuniam.* — **nisi ... facis** = *nisi ... feceris.* — **magistratui** valdžios organams. — **ne... aliquis** vietoje įprastinio *ne quis.* — **Athenas,** *scil. se deduci velle.*

5. **indidem Thebis** iš tų pačių Tebų. — **verbo,** *scil. „pax".* — **paritur pax bello** — senas agresorių taktikos dėsnis (plg. *si vis pacem, para bellum,* arba *qui desiderat pacem, praeparet bellum* ir pan.).

7. **praeficere exercitui** paskirti kariuomenės vadu. — **de salute pertimescere** nuogąstauti dėl išsigelbėjimo. — **nullam adhibuit memoriam** neužsiminė.

9. **instare hostes** *(=hostibus)* pulti priešus. — **patriae** priklauso nuo tolimesnio *salutem.* — **magna caede,** *abl. modi.*

II. C. IULIUS CAESAR

COMMENTARII DE BELLO GALLICO

LIBER PRIMUS

1 **1.** Gallia est omnis divisa in partes tres, quarum unam
incolunt Belgae, aliam Aquitani, tertiam, qui ipsorum lingua
2 Celtae, nostra Galli appellantur. Hi omnes lingua, institutis,

legibus inter se differunt. Gallos ab Aquitanis Garumna flumen, a Belgis Matrona et Sequana dividit. Horum omnium 3
fortissimi sunt Belgae, propterea quod a cultu atque humanitate provinciae longissime absunt, minimeque ad eos mercatores saepe commeant atque ea, quae ad effeminandos animos pertinent, important, proximique sunt Germanis, qui trans Rhenum incolunt, quibuscum continenter bellum gerunt. Qua de 4
causa Helvetii quoque reliquos Gallos virtute praecedunt, quod fere cotidianis proeliis cum Germanis contendunt, cum aut suis finibus eos prohibent aut ipsi in eorum finibus bellum gerunt. Eorum una pars, 5
quam Gallos obtinere dictum est, initium capit a flumine Rhodano, continetur Garumna flumine, Oceano, finibus Belgarum, attingit etiam ab Sequanis et Helvetiis flumen Rhenum, vergit ad septentriones. Belgae 6
ab extremis Galliae finibus oriuntur, pertinent ad inferiorem partem fluminis Rheni, spectant in septentrionem et orientem solem. Aquitania a 7
Garumna flumine ad Pyrenaeos montes et eam partem Oceani, quae est ad Hispaniam, pertinet; spectat inter occasum solis et septentriones.

C. I. Caesar

2. Apud Helvetios longe nobilissimus fuit et ditissimus 1
Orgetorix. Is M. Messala M. Pisone consulibus regni cupiditate inductus coniurationem nobilitatis fecit et civitati persuasit, ut de finibus suis cum omnibus copiis exirent: *perfacile esse, cum virtute omnibus praestarent, totius Galliae imperio potiri.* Id hoc facilius eis persuasit, quod undique loci 2 3
natura Helvetii continentur: una ex parte flumine Rheno latissimo atque altissimo, qui agrum Helvetium a Germanis dividit; altera ex parte monte Iura altissimo, qui est inter Sequanos et Helvetios; tertia lacu Lemanno et flumine Rho-

4 dano, qui provinciam nostram ab Helvetiis dividit. His rebus fiebat, ut et minus late vagarentur et minus facile finitimis bellum inferre possent; qua ex parte homines bellandi cupidi
5 magno dolore afficiebantur. Pro multitudine autem hominum et pro gloria belli atque fortitudinis angustos se fines habere arbitrabantur, qui in longitudinem milia passuum CCXL, in latitudinem CLXXX patebant.

1 **3.** His rebus adducti et auctoritate Orgetorigis permoti constituerunt ea, quae ad proficiscendum pertinerent, comparare, iumentorum et carrorum quam maximum numerum coemere, sementes quam maximas facere, ut in itinere copia frumenti suppeteret, cum proximis civitatibus pacem et ami-
2 citiam confirmare. Ad eas res conficiendas biennium sibi satis esse duxerunt; in tertium annum profectionem lege confir-
3 mant. Ad eas res conficiendas Orgetorix deligitur. Is sibi
4 legationem ad civitates suscepit. In eo itinere persuadet Castico Catamantaloedis filio Sequano, cuius pater regnum in Sequanis multos annos obtinuerat et a senatu populi Romani amicus appellatus erat, ut regnum in civitate sua occuparet,
5 quod pater ante habuerat; itemque Dumnorigi Haeduo, fratri Divitiaci, qui eo tempore principatum in civitate obtinebat ac maxime plebi acceptus erat, ut idem conaretur, persuadet
6 eique filiam suam in matrimonium dat. *Perfacile factu esse* illis probat *conata perficere, propterea quod ipse suae civitatis imperium obtenturus esset; non esse dubium, quin totius Galliae plurimum Helvetii possent; se suis copiis suoque*
7 *exercitu illis regna conciliaturum* confirmat. Hac oratione adducti inter se fidem et ius iurandum dant et regno occupato per tres potentissimos ac firmissimos populos totius Galliae sese potiri posse sperant.

1 **4.** Ea res est Helvetiis per indicium enuntiata. Moribus suis Orgetorigem ex vinculis causam dicere coegerunt. Dam-
2 natum poenam sequi oportebat, ut igni cremaretur. Die constituta causae dictionis Orgetorix ad iudicium omnem suam familiam, ad hominum milia decem, undique coegit et omnes clientes obaeratosque suos, quorum magnum numerum habebat, eodem conduxit; per eos, ne causam diceret, se eripuit.
3 Cum civitas ob eam rem incitata armis ius suum exsequi conaretur, multitudinemque hominum ex agris magistratus

cogerent, Orgetorix mortuus est; neque abest suspicio, ut 4
Helvetii arbitrantur, quin ipse sibi mortem consciverit.

5. Post eius mortem nihilo minus Helvetii id, quod consti- 1
tuerant, facere conantur, ut e finibus suis exeant. Ubi iam se 2
ad eam rem paratos esse arbitrati sunt, oppida sua omnia, numero ad duodecim, vicos ad quadringentos, reliqua privata aedificia incendunt, frumentum omne, praeterquam quod 3
secum portaturi erant, comburunt, ut domum reditionis spe sublata paratiores ad omnia pericula subeunda essent; trium mensum molita cibaria sibi quemque domo efferre iubent. Persuadent Rauricis et Tulingis et Latovicis finitimis, uti 4
eodem usi consilio oppidis suis vicisque exustis una cum iis proficiscantur, Boiosque, qui trans Rhenum incoluerant et in agrum Noricum transierant Noreiamque oppugnarant, receptos ad se socios sibi asciscunt.

6. Erant omnino itinera duo, quibus itineribus domo exire 1
possent: unum per Sequanos, angustum et difficile, inter montem Iuram et flumen Rhodanum, vix qua singuli carri ducerentur; mons autem altissimus impendebat, ut facile perpauci prohibere possent; alterum per provinciam nostram, 2
multo facilius atque expeditius, propterea quod inter fines Helvetiorum et Allobrogum, qui nuper pacati erant, Rhodanus fluit isque nonnullis locis vado transitur. Extremum oppidum 3
Allobrogum proximumque Helvetiorum finibus est Genava. Ex eo oppido pons ad Helvetios pertinet. Allobrogibus sese vel persuasuros, quod nondum bono animo in populum Romanum viderentur, existimabant, vel vi coacturos, ut per suos fines eos ire paterentur. Omnibus rebus ad profectionem com- 4
paratis diem dicunt, qua die ad ripam Rhodani omnes conveniant. Is dies erat a. d. V. Kal. April. L. Pisone Aulo Gabinio consulibus.

7. Caesari cum id nuntiatum esset eos per provinciam 1
nostram iter facere conari, maturat ab urbe proficisci et quam maximis potest itineribus in Galliam ulteriorem contendit et ad Genavam pervenit. Provinciae toti quam maximum potest 2
militum numerum imperat (erat omnino in Gallia ulteriore legio una), pontem, qui erat ad Genavam, iubet rescindi. Ubi 3
de eius adventu Helvetii certiores facti sunt, legatos ad eum mittunt nobilissimos civitatis, cuius legationis Nammeius et Verucloetius principem locum obtinebant, qui dicerent *sibi*

esse in animo sine ullo maleficio iter per provinciam facere, propterea quod aliud iter haberent nullum; rogare, ut eius
4 *voluntate id sibi facere liceat.* Caesar, quod memoria tenebat L. Cassium consulem occisum exercitumque eius ab Helvetiis pulsum et sub iugum missum, concedendum non putabat; neque homines inimico animo data facultate per provinciam itineris faciundi temperaturos ab iniuria et maleficio existi-
5 mabat. Tamen, ut spatium intercedere posset, dum milites, quos imperaverat, convenirent, legatis respondit *diem se ad deliberandum sumpturum; siquid vellent, ad Idus Apriles reverterentur.*

1 **8.** Interea ea legione, quam secum habebat, militibusque, qui ex provincia convenerant, a lacu Lemanno, qui in flumen Rhodanum influit, ad montem Iuram, qui fines Sequanorum ab Helvetiis dividit, milia passuum XIX murum in altitudinem
2 pedum sedecim fossamque perducit. Eo opere perfecto praesidia disponit, castella communit, quo facilius, si se invito
3 transire conarentur, prohibere possit. Ubi ea dies, quam constituerat cum legatis, venit, et legati ad eum reverterunt, negat *se more et exemplo populi Romani posse iter ulli per provinciam dare* et, *si vim facere conentur, prohibiturum* ostendit.
4 Helvetii, ea spe deiecti, navibus iunctis ratibusque compluribus factis, alii vadis Rhodani, qua minima altitudo fluminis erat, nonnumquam interdiu, saepius noctu, si perrumpere possent, conati, operis munitione et militum concursu et telis repulsi hoc conatu destiterunt.

1 **9.** Relinquebatur una per Sequanos via, qua Sequanis
2 invitis propter angustias ire non poterant. His cum sua sponte persuadere non possent, legatos ad Dumnorigem Haeduum
3 mittunt, ut eo deprecatore a Sequanis impetrarent. Dumnorix gratia et largitione apud Sequanos plurimum poterat et Helvetiis erat amicus, quod ex ea civitate Orgetorigis filiam in matrimonium duxerat, et cupiditate regni adductus novis rebus studebat et quam plurimas civitates suo beneficio habere
4 obstrictas volebat. Itaque rem suscipit et a Sequanis impetrat, ut per fines suos Helvetios ire patiantur, obsidesque uti inter sese dent, perficit: Sequani, ne itinere Helvetios prohibeant, Helvetii, ut sine maleficio et iniuria transeant.

1 **10.** Caesari nuntiatur Helvetiis esse in animo per agrum Sequanorum et Haeduorum iter in Santonum fines facere, qui

non longe a Tolosatium finibus absunt, quae civitas est in provincia. Id si fieret, intellegebat magno cum periculo pro- 2
vinciae futurum, ut homines bellicosos, populi Romani inimicos, locis patentibus maximeque frumentariis finitimos haberet. Ob eas causas ei munitioni, quam fecerat, T. Labienum lega- 3
tum praeficit; ipse in Italiam magnis itineribus contendit duasque ibi legiones conscribit et tres, quae circum Aquileiam hiemabant, ex hibernis educit et, qua proximum iter in ulteriorem Galliam per Alpes erat, cum his quinque legionibus ire contendit. Ibi Ceutrones et Graioceli et Caturiges locis 4
superioribus occupatis itinere exercitum prohibere conantur. Compluribus his proeliis pulsis ab Ocelo, quod est oppidum 5
citerioris provinciae extremum, in fines Vocontiorum ulterioris provinciae die septimo pervenit; inde in Allobrogum fines, ab Allobrogibus in Segusiavos exercitum ducit. Hi sunt extra provinciam trans Rhodanum primi.

11. Helvetii iam per angustias et fines Sequanorum suas 1
copias traduxerant et in Haeduorum fines pervenerant eorumque agros populabantur. Haedui, cum se suaque ab iis de- 2
fendere non possent, legatos ad Caesarem mittunt rogatum auxilium: *ita se omni tempore de populo Romano meritos* 3
esse, ut paene in conspectu exercitus nostri agri vastari, liberi in servitutem abduci, oppida expugnari non debuerint. Eodem tempore Ambarri, necessarii et consanguinei Haeduo- 4
rum, Caesarem certiorem faciunt sese depopulatis agris non facile ab oppidis vim hostium prohibere. Item Allobroges, 5
qui trans Rhodanum vicos possessionesque habebant, fuga se ad Caesarem recipiunt et demonstrant sibi praeter agri solum nihil esse reliqui. Quibus rebus adductus Caesar non exspec- 6
tandum sibi statuit, dum omnibus fortunis sociorum consumptis in Santones Helvetii pervenirent.

12. Flumen est Arar, quod per fines Haeduorum et Sequa- 1
norum in Rhodanum influit incredibili lenitate, ita ut oculis, in utram partem fluat, iudicari non possit. Id Helvetii ratibus ac lintribus iunctis transibant. Ubi per exploratores Caesar 2
certior factus est tres iam partes copiarum Helvetios id flumen traduxisse, quartam fere partem citra flumen Ararim reliquam esse, de tertia vigilia cum legionibus tribus e castris profectus ad eam partem pervenit, quae nondum flumen transierat. Eos impeditos et inopinantes aggressus magnam 3

partem eorum concidit; reliqui sese fugae mandarunt atque
4 in proximas silvas abdiderunt. Is pagus appellabatur Tigurinus; nam omnis civitas Helvetia in quattuor pagos divisa est.
5 Hic pagus unus, cum domo exisset patrum nostrorum memoria, L. Cassium consulem interfecerat et eius exercitum sub
6 iugum miserat. Ita sive casu sive consilio deorum immortalium, quae pars civitatis Helvetiae insignem calamitatem po-
7 pulo Romano intulerat, ea princeps poenas persolvit. Qua in re Caesar non solum publicas, sed etiam privatas iniurias ultus est, quod eius soceri L. Pisonis avum, L. Pisonem legatum, Tigurini eodem proelio, quo Cassium, interfecerant.

1 **13.** Hoc proelio facto reliquas copias Helvetiorum ut consequi posset, pontem in Arare faciendum curat atque ita
2 exercitum traducit. Helvetii, repentino eius adventu commoti, cum id, quod ipsi diebus XX aegerrime confecerant, ut flumen transirent, illum uno die fecisse intellegerent, legatos ad eum mittunt; cuius legationis Divico princeps fuit, qui bello Cas-
3 siano dux Helvetiorum fuerat. Is ita cum Caesare egit: *si pacem populus Romanus cum Helvetiis faceret, in eam partem*
ituros atque ibi futuros Helvetios, ubi eos Caesar constituisset
4 *atque esse voluisset; sin bello persequi perseveraret, reminisceretur et veteris incommodi populi Romani et pristinae*
5 *virtutis Helvetiorum. Quod improviso unum pagum adortus esset, cum ii, qui flumen transissent, suis auxilium ferre non possent, ne ob eam rem aut suae magnopere virtuti tribueret*
6 *aut ipsos despiceret. Se ita a patribus maioribusque suis didicisse, ut magis virtute contenderent, quam dolo aut insidiis*
7 *niterentur. Quare ne committeret, ut is locus, ubi constitissent, ex calamitate populi Romani et internecione exercitus nomen caperet aut memoriam proderet.*

1 **14.** His Caesar ita respondit: *eo sibi minus dubitationis dari, quod eas res, quas legati Helvetii commemorassent, memoria teneret, atque eo gravius ferre, quo minus merito po-*
2 *puli Romani accidissent; qui si alicuius iniuriae sibi conscius fuisset, non fuisse difficile cavere; sed eo deceptum, quod neque commissum a se intellegeret, quare timeret, neque sine causa*
3 *timendum putaret. Quod si veteris contumeliae oblivisci vellet, num etiam recentium iniuriarum, quod eo invito iter per provinciam per vim temptassent, quod Haeduos, quod Ambarros, quod Allobrogas vexassent, memoriam deponere posse?*

Quod sua victoria tam insolenter gloriarentur quodque tam diu se impune iniurias tulisse admirarentur, eodem pertinere. Consuesse enim deos immortales, quo gravius homines ex commutatione rerum doleant, quos pro scelere eorum ulcisci velint, his secundiores interdum res et diuturniorem impunitatem concedere. Cum ea ita sint, tamen, si obsides ab iis sibi dentur, uti ea, quae polliceantur, facturos intellegat, et si Haeduis de iniuriis, quas ipsis sociisque eorum intulerint, item si Allobrogibus satisfaciant, sese cum iis pacem esse facturum. Divico respondit: *ita Helvetios a maioribus suis institutos esse, uti obsides accipere, non dare consuerint: eius rei populum Romanum esse testem.* Hoc responso dato discessit.

15. Postero die castra ex eo loco movent. Idem facit Caesar equitatumque omnem, ad numerum quattuor milium, quem ex omni provincia et Haeduis atque eorum sociis coactum habebat, praemittit, qui videant, quas in partes hostes iter faciant. Qui cupidius novissimum agmen insecuti alieno loco cum equitatu Helvetiorum proelium committunt; et pauci de nostris cadunt. Quo proelio sublati Helvetii, quod quingentis equitibus tantam multitudinem equitum propulerant, audacius subsistere nonnunquam et novissimo agmine proelio nostros lacessere coeperunt. Caesar suos a proelio continebat ac satis habebat in praesentia hostem rapinis populationibusque prohibere. Ita dies circiter quindecim iter fecerunt, uti inter novissimum hostium agmen et nostrum primum non amplius quinis aut senis milibus passuum interesset.

16. Interim cotidie Caesar Haeduos frumentum, quod essent publice polliciti, flagitare. Nam propter frigora, quod Gallia sub septentrionibus, ut ante dictum est, posita est, non modo frumenta in agris matura non erant, sed ne pabuli quidem satis magna copia suppetebat; eo autem frumento, quod flumine Arare navibus subvexerat, propterea minus uti poterat, quod iter ab Arare Helvetii averterant, a quibus discedere nolebat. Diem ex die ducere Haedui: *conferri, comportari, adesse* dicere. Ubi se diutius duci intellexit et diem instare, quo die frumentum militibus metiri oporteret, convocatis eorum principibus, quorum magnam copiam in castris habebat, in his Divitiaco et Lisco, qui summo magistratui praeerat (quem vergobretum appellant Haedui, qui creatur annuus et

6 vitae necisque in suos habet potestatem), graviter eos accusat, quod, cum frumentum neque emi neque ex agris sumi posset, tam necessario tempore, tam propinquis hostibus ab iis non sublevetur; praesertim cum magna ex parte eorum precibus adductus bellum susceperit, multo etiam gravius, quod sit destitutus, queritur.

1 **17.** Tum demum Liscus oratione Caesaris adductus, quod antea tacuerat, proponit: *esse nonnullos, quorum auctoritas apud plebem plurimum valeat, qui privatim plus possint quam* 2 *ipsi magistratus. Hos seditiosa atque improba oratione multitudinem deterrere, ne frumentum conferant, quod debeant:* 3 *praestare, si iam principatum Galliae obtinere non possint,* 4 *Gallorum quam Romanorum imperia perferre; neque dubitare, quin, si Helvetios superaverint Romani, una cum reliqua* 5 *Gallia Haeduis libertatem sint erepturi. Ab eisdem nostra consilia, quaeque in castris gerantur, hostibus enuntiari; hos* 6 *a se coerceri non posse. Quin etiam, quod necessariam rem coactus Caesari enuntiarit, intellegere sese, quanto id cum periculo fecerit, et ob eam causam, quamdiu potuerit, tacuisse.*

1 **18.** Caesar hac oratione Lisci Dumnorigem, Divitiaci fratrem, designari sentiebat, sed, quod pluribus praesentibus eas res iactari nolebat, celeriter concilium dimittit, Liscum retinet. 2 Quaerit ex solo ea, quae in conventu dixerat. Dicit ille liberius atque audacius. Eadem secreto ab aliis quaerit; reperit 3 esse vera: *ipsum esse Dumnorigem, summa audacia, magna apud plebem propter liberalitatem gratia, cupidum rerum novarum. Complures annos portoria reliquaque omnia Haeduorum vectigalia parvo pretio redempta habere, propterea quod* 4 *illo licente contra liceri audeat nemo. His rebus et suam rem familiarem auxisse et facultates ad largiendum magnas com-* 5 *parasse; magnum numerum equitatus suo sumptu semper* 6 *alere et circum se habere, neque solum domi, sed etiam apud finitimas civitates largiter posse, atque huius potentiae causa matrem in Biturigibus homini illic nobilissimo ac potentissimo* 7 *collocasse; ipsum ex Helvetiis uxorem habere, sororem ex matre et propinquas suas nuptum in alias civitates collocasse.* 8 *Favere et cupere Helvetiis propter eam affinitatem, odisse etiam suo nomine Caesarem et Romanos, quod eorum adventu potentia eius deminuta, et Divitiacus frater in antiquum locum* 9 *gratiae atque honoris sit restitutus. Si quid accidat Romanis,*

summam in spem per Helvetios regni obtinendi venire; imperio populi Romani non modo de regno, sed etiam de ea, quam habeat, gratia desperare. Reperiebat etiam in quaerendo Caesar, *quod proelium equestre adversum paucis ante diebus esset factum, initium eius fugae factum a Dumnorige atque eius equitibus* (nam equitatui, quem auxilio Caesari Haedui miserant, Dumnorix praeerat): *eorum fuga reliquum esse equitatum perterritum.*

19. Quibus rebus cognitis, cum ad has suspiciones certissimae res accederent, quod per fines Sequanorum Helvetios traduxisset, quod obsides inter eos dandos curasset, quod ea omnia non modo iniussu suo et civitatis, sed etiam inscientibus ipsis fecisset, quod a magistratu Haeduorum accusaretur, satis esse causae arbitrabatur, quare in eum aut ipse animadverteret aut civitatem animadvertere iuberet. His omnibus rebus unum repugnabat, quod Divitiaci fratris summum in populum Romanum studium, summam in se voluntatem, egregiam fidem, iustitiam, temperantiam cognoverat: nam, ne eius supplicio Divitiaci animum offenderet, verebatur. Itaque priusquam quidquam conaretur, Divitiacum ad se vocari iubet et cotidianis interpretibus remotis per C. Valerium Procillum, principem Galliae provinciae, familiarem suum, cui summam omnium rerum fidem habebat, cum eo colloquitur; simul commonefacit, quae ipso praesente in concilio Gallorum de Dumnorige sint dicta, et ostendit, quae separatim quisque de eo apud se dixerit. Petit atque hortatur, ut sine eius offensione animi vel ipse de eo causa cognita statuat vel civitatem statuere iubeat.

20. Divitiacus multis cum lacrimis Caesarem complexus obsecrare coepit, *ne quid gravius in fratrem statueret; scire se illa esse vera, nec quemquam ex eo plus quam se doloris capere, propterea quod, cum ipse gratia plurimum domi atque in reliqua Gallia, ille minimum propter adulescentiam posset, per se crevisset; quibus opibus ac nervis non solum ad minuendam gratiam, sed paene ad perniciem suam uteretur. Sese tamen et amore fraterno et existimatione vulgi commoveri. Quod si quid ei a Caesare gravius accidisset, cum ipse eum locum amicitiae apud eum teneret, neminem existimaturum non sua voluntate factum; qua ex re futurum, uti totius Galliae animi a se averterentur.* Haec cum pluribus verbis flens

a Caesare peteret, Caesar eius dextram prendit; consolatus rogat, *finem orandi faciat; tanti eius apud se gratiam esse* ostendit, *uti et rei publicae iniuriam et suum dolorem eius*
6 *voluntati ac precibus condonet.* Dumnorigem ad se vocat, fratrem adhibet; quae in eo reprehendat, ostendit; quae ipse intellegat, quae civitas queratur, proponit; monet, ut in reliquum tempus omnes suspiciones vitet; *praeterita se Divitiaco fratri condonare* dicit. Dumnorigi custodes ponit, ut, quae agat, quibuscum loquatur, scire possit.

1 **21.** Eodem die ab exploratoribus certior factus hostes sub monte consedisse milia passuum ab ipsius castris octo, qualis esset natura montis et qualis in circuitu ascensus, qui
2 cognoscerent, misit. Renuntiatum est facilem esse. De tertia vigilia Titum Labienum, legatum pro praetore, cum duabus legionibus et iis ducibus, qui iter cognoverant, summum iugum montis ascendere iubet; quid sui consilii sit, ostendit.
3 Ipse de quarta vigilia eodem itinere, quo hostes ierant, ad
4 eos contendit equitatumque omnem ante se mittit. P. Considius, qui rei militaris peritissimus habebatur et in exercitu L. Sullae et postea in M. Crassi fuerat, cum exploratoribus praemittitur.

1 **22.** Prima luce, cum summus mons a Labieno teneretur, ipse ab hostium castris non longius mille et quingentis passibus abesset, neque, ut postea ex captivis comperit, aut
2 ipsius adventus aut Labieni cognitus esset, Considius equo admisso ad eum accurrit, dicit *montem, quem a Labieno occupari voluerit, ab hostibus teneri; id se a Gallicis armis*
3 *atque insignibus cognovisse.* Caesar suas copias in proximum collem subducit, aciem instruit. Labienus, ut erat ei praeceptum a Caesare, *ne proelium committeret, nisi ipsius copiae prope hostium castra visae essent, ut undique uno tempore in hostes impetus fieret,* monte occupato nostros exspectabat
4 proelioque abstinebat. Multo denique die per exploratores Caesar cognovit et montem a suis teneri et Helvetios castra movisse et Considium timore perterritum, quod non vidisset,
5 pro viso sibi renuntiavisse. Eo die, quo consuerat intervallo, hostes sequitur et milia passuum tria ab eorum castris castra ponit.

1 **23.** Postridie eius diei, quod omnino biduum supererat, cum exercitui frumentum metiri oporteret, et quod a Bibracte, op-

pido Haeduorum longe maximo et copiosissimo, non amplius milibus passuum XVIII aberat, rei frumentariae prospiciendum existimavit: iter ab Helvetiis avertit ac Bibracte ire contendit. Ea res per fugitivos L. Aemilii, decurionis equitum Gallorum, 2
hostibus nuntiatur. Helvetii, seu quod timore perterritos Ro- 3
manos discedere a se existimarent, eo magis, quod pridie superioribus locis occupatis proelium non commisissent, sive eo, quod re frumentaria intercludi posse confiderent, commutato consilio atque itinere converso nostros ab novissimo agmine insequi ac lacessere coeperunt.

24. Postquam id animadvertit, copias suas Caesar in pro- 1
ximum collem subduxit equitatumque, qui sustineret hostium impetum, misit. Ipse interim in colle medio triplicem aciem 2
instruxit legionum quattuor veteranarum; in summo iugo duas 3
legiones, quas in Gallia citeriore proxime conscripserat, et omnia auxilia collocavit ac totum montem hominibus complevit; impedimenta sarcinasque in unum locum conferri et eum ab his, qui in superiore acie constiterant, muniri iussit. Helvetii cum omnibus suis carris secuti impedimenta in unum 4
locum contulerunt; ipsi confertissima acie reiecto nostro equitatu phalange facta sub primam nostram aciem successerunt.

25. Caesar primum suo, deinde omnium e conspectu re- 1
motis equis, ut aequato omnium periculo spem fugae tolleret, cohortatus suos proelium commisit. Milites e loco superiore 2
pilis missis facile hostium phalangem perfregerunt. Ea disiecta gladiis destrictis in eos impetum fecerunt. Gallis magno ad 3
pugnam erat impedimento, quod pluribus eorum scutis uno ictu pilorum transfixis et colligatis, cum ferrum se inflexisset, neque evellere neque sinistra impedita satis commode pugnare poterant, multi ut diu iactato bracchio praeoptarent scu- 4
tum manu emittere et nudo corpore pugnare. Tandem vulneri- 5
bus defessi et pedem referre et, quod mons suberat circiter mille passuum spatio, eo se recipere coeperunt. Capto monte et 6
succedentibus nostris Boii et Tulingi, qui hominum milibus circiter XV agmen hostium claudebant et novissimis praesidio erant, ex itinere nostros a latere aperto aggressi circumvenerunt, et id conspicati Helvetii, qui in montem sese receperant, rursus instare et proelium redintegrare coeperunt. Ro- 7
mani conversa signa bipertito intulerunt: prima et secunda

acies, ut victis ac summotis resisteret, tertia, ut venientes sustineret.

1 **26.** Ita ancipiti proelio diu atque acriter pugnatum est. Diutius cum sustinere nostrorum impetus non possent, alteri se, ut coeperant, in montem receperunt, alteri ad impedi-
2 menta et carros suos se contulerunt. Nam hoc toto proelio, cum ab hora septima ad vesperum pugnatum sit, aversum
3 hostem videre nemo potuit. Ad multam noctem etiam ad impedimenta pugnatum est, propterea quod pro vallo carros obiecerant et e loco superiore in nostros venientes tela coniciebant, et nonnulli inter carros rotasque mataras ac tra-
4 gulas subiciebant nostrosque vulnerabant. Diu cum esset pugnatum, impedimentis castrisque nostri potiti sunt. Ibi Orgeto-
5 rigis filia atque unus e filiis captus est. Ex eo proelio circiter hominum milia CXXX superfuerunt eaque tota nocte continenter ierunt; nullam partem noctis itinere intermisso in fines Lingonum die quarto pervenerunt, cum et propter vulnera militum et propter sepulturam occisorum nostri triduum morati
6 eos sequi non potuissent. Caesar ad Lingonas litteras nuntiosque misit, *ne eos frumento neve alia re iuvarent: qui si iuvissent, se eodem loco, quo Helvetios, habiturum.* Ipse triduo intermisso cum omnibus copiis eos sequi coepit.

1 **27.** Helvetii omnium rerum inopia adducti lēgatos de de-
2 ditione ad eum miserunt. Qui cum eum in itinere convenissent seque ad pedes proiecissent suppliciterque locuti flentes pacem petissent atque eos in eo loco, quo tum essent, suum
3 adventum exspectare iussisset, paruerunt. Eo postquam Caesar pervenit, obsides, arma, servos, qui ad eos perfugissent, po-
4 poscit. Dum ea conquiruntur et conferuntur, circiter hominum milia sex eius pagi, qui Verbigenus appellatur, sive timore perterriti, ne armis traditis supplicio afficerentur, sive spe salutis inducti, quod in tanta multitudine dediticiorum suam fugam aut occultari aut omnino ignorari posse existimarent, prima nocte e castris Helvetiorum egressi ad Rhenum finesque Germanorum contenderunt.

1 **28.** Quod ubi Caesar resciit, quorum per fines ierant, his, uti conquirerent et reducerent, si sibi purgati esse vellent,
2 imperavit; reductos in hostium numero habuit; reliquos omnes obsidibus, armis, perfugis traditis in deditionem accepit.
3 Helvetios, Tulingos, Latovicos in fines suos, unde erant pro-

fecti, reverti iussit et, quod omnibus frugibus amissis domi nihil erat, quo famem tolerarent, Allobrogibus imperavit, ut iis frumenti copiam facerent; ipsos oppida vicosque, quos incenderant, restituere iussit. Id ea maxime ratione fecit, quod 4
noluit eum locum, unde Helvetii discesserant, vacare, ne propter bonitatem agrorum Germani, qui trans Rhenum incolunt, e suis finibus in Helvetiorum fines transirent et finitimi Galliae provinciae Allobrogibusque essent. Boios petentibus Haeduis, 5
quod egregia virtute erant cogniti, ut in finibus suis collocarent, concessit; quibus illi agros dederunt quosque postea in parem iuris libertatisque condicionem, atque ipsi erant, receperunt.

29. In castris Helvetiorum tabulae repertae sunt litteris 1
Graecis confectae et ad Caesarem relatae, quibus in tabulis nominatim ratio confecta erat, qui numerus domo exisset eorum, qui arma ferre possent, et item separatim pueri, senes mulieresque. Quarum omnium rerum summa erat capitum: 2
Helvetiorum milia CCLXIII, Tulingorum milia XXXVI, Latovicorum XIV, Rauricorum XXIII, Boiorum XXXII; ex his, qui arma ferre possent, ad milia XCII. Summa omnium fuerunt 3
ad milia CCCLXVIII. Eorum, qui domum redierunt, censu habito, ut Caesar imperaverat, repertus est numerus milium C et X.

Paaiškinimai

1.

1. Gallia ... omnis: čia kalbama tik apie laisvąją (romėnų neužkariautą) Galijos dalį. — **Belgae:** belgai gyveno Galijos šiaurėje tarp Senos *(Sequana)*, Marnos *(Matrona)* ir Reino *(Rhenus)* upių. Šių dienų Belgija užima žymiai mažesnį žemės plotą. — **Galli:** galų kalba *Gadhel* arba *Gaidhel* (trumpesnė forma *Gaël* arba *Gâl*). **2. Hi omnes** verčiant pridėti „tautos". — **dividit** *sing.*, nes Sena ir Marna susilieja į vieną upę ir eina tos pačios šalies (Galijos) siena. — **3. cultu atque humanitate** ištaigingu gyvenimo būdu. — **provinciae:** *Provincia nostra* arba *Gallia Narbonensis*. — **longissime absunt** labai toli gyvena. — **ad effeminandos animos pertinent** daro ištižusius, išlepina. — **Germanis:** germanai, susiskaldę į daug tautelių, gyveno tarp Reino, Dunojaus *(Danubius)*, Oderio *(Viadua)* upių ir Atlanto vandenyno. — **4. Helvetii:** keltų kilmės tauta, gyvenusi dabartinėje Šveicarijoje. — **proelio ... contendunt** = kaunasi, grumiasi. — **cum** galima neversti, o tada *prohibent* ir *bellum gerunt* reiškiami lietuviškai pusdalyviais. — **finibus:** dvi skirtingos prasmės: pirmuoju atveju „siena", o antruoju — „kraštas, valstybė". — **5. ab Sequanis:** sekvanai, galinga keltų kilmės tauta, helvetų kaimynai iš vakarų pusės; jų didžiausias miestas — *Vesontio* (dabart. *Besançon*).

2.

1. civitati = *civibus,* todėl čia šalutinio sakinio tariniai daugiskaitoje *(constructio ad sensum).* — **2. imperio potiri** užimti valdžią. — **3. loci natura ... continentur** yra varžomi gamtos sienų. — **4. his rebus fiebat, ut** dėl šios priežasties. — **minus late** ne taip laisvai. — **bellum inferre** pradėti kariauti. — **5. pro** palyginus su, atsižvelgiant į. — **belli atque fortitudinis** — *hendiadys* (figūra, kurioj tas pats dalykas reiškiamas dviem žodžiais, jungiamais *et, atque, -que*) = *bellicae fortitudinis.*

3.

1. ea, quae ... pertinerent tai, kas reikalinga; *coniunctivus* parodo, kad šalutinio sakinio mintis nėra paties Cezario mintis, bet pagrindinio sakinio veiksnio *(coniunctivus obliquus).* — **confirmare** atnaujinti. — **2. lege** tautos nutarimu. — **3. Ad eas res conficiendas:** posakis, prieš porą eilučių jau pavartotas, aiškinamas stiliaus neišdailinimu. — **4. amicus:** garbingas titulas, kurį Romos senatas suteikdavo draugiškiems svetimų kraštų valdovams. — **5. Haeduo:** *Haedui* — keltų kilmės tauta, gyvenusi tarp Luaros *(Liger)* ir Saonos *(Arar)* upių; jų miestas *Bibracte.* — **qui** pažymi *Dumnorigi* (o ne *Divitiaci).* — **6. factu esse ... perficere:** lietuvių kalba gauname pleonazmą, tad *factu esse* versti nereikia. — **ipse,** *i. e. Orgetorix.* — **plurimum ... possent;** *multum posse* = galingam būti. — **regna conciliaturum:** *regnum conciliare* = suteikti karališką valdžią. — **7. fidem et ius iurandum** — *hendiadys; fidem et iusiurandum dare* = duoti priesaika patvirtintą pasižadėjimą. — **regno occupato:** sąlygos aplinkybė. — **per tres populos,** *i. e. per Helvetios, Sequanos, Haeduos.* — **posse** čia *inf. futuri* prasme.

4.

1. ex vinculis sukaustytas grandinėmis. — **causam dicere** gintis teisme, teisintis. — **damnatum** = *si damnatus esset, eum ...* — **poenam sequi oportebat** = turėjo būti nubaustas. — **2. causae dictionis;** *dies causae dictionis* = teismo diena. — **familiam** = *famulos, servos.* — **3. cum** tuo tarpu kai. — **civitas** = *cives* — **incitata;** čia *incitare* = supykinti, įžeisti. — **ex agris** iš apylinkės. — **4. neque abest suspicio** įtariama. — **sibi mortem consciverit;** *sibi mortem consciscere* = nusižudyti.

5.

1. nihilo minus vis dėlto. — **3. domum reditionis** = *domum redeundi;* versti: grįžti į tėvynę. — **mensum:** rečiau pasitaikanti forma, šiaip *mensium; trium mensum* = trims mėnesiams. — **4. Rauricis et Tulingis et Latovicis:** raurikai gyveno apie Reino aukštupį, dabartinio Bazelio apylinkėj; tulingai, raurikų kaimynai, gyveno netoliese Bodeno ežero; latovikai — tarp Reino ir Dunojaus ištakos; šios trys tautos buvo germanų kilmės. — **Boiosque:** bojai, stipri keltų kilmės tauta, anksčiau gyveno Italijos šiaurėje; čia jie ilgai spyrėsi prieš romėnus ir tik 191 metais prieš m. e. buvo romėnų smarkiai supliekti; po to dalis jų apsigyveno Norike (dabart. Štirijoje), dalis susijungė su helvetais. — **Noreiam:** dabart. *Neumarkt* miestelis Štirijoje. — **receptos adsciscunt** = *ad se recipiunt et socios sibi adsciscunt* (= priima į savo kraštą ir padaro sąjungą).

6.

1. domo iš savo krašto — **vix qua** — *ita, ut ea (via) vix.* — **ut** = *ita, ut.* — **2. alterum,** *scil. iter.* — **Allobrogum:** alobrogai, keltų kilmės tauta, gyveno tarp Ronos ir Isaros *(Isara,* dabart. *Isère)* upių; jų miestas — *Vienna* (dabart. *Vienne).* — **nuper:** prieš trejus metus (161 m. pr. m. e.). — **pacati** pavergti. — **3. Genava** — kitas alobrogų miestas, dabart. Ženeva. — **pons ... pertinet,** prasmė: tilto vienas galas yra helvetų krašte. — **Allobrogibus ... paterentur** — sakinio tvarka: *existimabant sese vel persuasuros (esse) Allobrogibus, quod viderentur nondum bono animo* (nebuvo palankūs) *in populum Romanum, vel vi coacturos (eos, i. e. Allobroges), ut paterentur eos (Helvetios) ire per suos fines.* — **4. a. d. V Kal. April.** = *ante diem quintum Kalendas Apriles* (mes pasakytume *quinto die ante Kal. Apriles);* mūsų kalendoriuje — kovo 28 d. — **L. Pisone** *(et)* **Aulo Gabinio consulibus:** 58 pr. m. e. metais.

7.

1. Caesari: autorius apie save visados kalba trečiame asmenyje. — **nuntiatum:** spėjama, kad pranešė Diviciakas, kuris norėjo, kad romėnai padėtų helvetams išsivaduoti iš sekvanų hegemonijos ir Dumnorigo intrigų. — **ab urbe,** *i. e. Roma.* — **maturat ... proficisci:** *maturat* versti prieveiksmiu, o *proficisci* — sakinio tariniu. — **itineribus:** *iter* čia ne „kelias", bet kelionės dalis, nukeliaujama nuo vieno sustojimo ligi kito; *quam maximis potest itineribus ... contendit* versti trumpai: labai skubiai vyksta. — **Galliam ulteriorem** = *Galliam Transalpinam* arba *Galliam Narbonensem,* arba *Provinciam (ultra Alpes).* — **2. Provinciae,** *scil. ulteriori.* — **legio una** tik vienas legionas; čia kalbama apie 10-jį legioną, kuris vėliau pagarsėjo savo narsumu. — **3. certiores facti sunt;** *certiorem facere* pranešti, *certior fieri* sužinoti. — **sibi esse in animo:** *mihi est in animo* aš manau, esu nusistatęs. — **iter facere** keliauti. — **4. memoria tenebat** nebuvo pamiršęs. — **sub iugum missum:** čia *iugum* — dvi įbestos į žemę ietys, sujungtos trečia skersine per keturias pėdas aukštumo nuo žemės. Nugalėtieji turėdavo atiduoti ginklus, nusimesti viršutinius drabužius ir praeiti pro skersinės apačią pavergimo ženklan. — **homines inimico animo** *(abl. qual.)* = *homines inimici.* — **data facultate:** sąlygos aplinkybė; *dare facultatem* sutikti, leisti. — **5. spatium** = *spatium temporis, tempus.* — **diem sumpturum:** *diem sumere* pasilikti laiko. — **ad Idus Apriles** balandžio mėn. 13 dieną. — **reverterentur:** tiesioginėje kalboje būtų liepiamoji nuosaka.

8.

1. milia ... decem novem = *milia ... undeviginti.* — **2. castella:** labiau sustiprintos apkasų ar pylimo vietos (bastionai, redutai), turinčios savo garnizonus *(praesidia).* — **quo** = *ut eo.* — **3. negat ... ulli** = *dicit nulli.* — **more et exemplo:** *hendiadys; mos et exemplum* = įsigalėjęs paprotys, tradicija. — **4. Helvetii ... destiterunt** — versti šia tvarka: *Helvetii, ea spe deiecti, conati sunt nonnumquam interdiu, saepius noctu, si* (= ar ne) *perrumpere possent, (alii) navibus iunctis ratibusque compluribus factis, alii vadis Rhodani, qua minima altitudo fluminis erat, sed destiterunt hoc conatu, repulsi operis munitione et militum concursu et telis.* — **conatu destiterunt:** *conatu desistere* liautis mėginti.

9.

1. una tik vienas. — **per Sequanos** = *per fines Sequanorum.* — **qua** = *sed ea.* — **3. gratia et largitione:** *gratia* čia = tautos prisirišimas, meilė; *largitio* = dosnumas, apstus dovanų dalijimas. — **amicus:** čia būdvardis. — **in matrimonium duxerat** buvo vedęs. — **novis rebus studebat;** *novis rebus studere* = stengtis padaryti valstybėje perversmą, būti nepatenkintam esama valstybės santvarka. — **4. rem suscipit** sutinka tarpininkauti. — **obsides ... dent:** *obsides inter se dare* pasikeisti įkaitais.

10.

1. Santonum: santonai, keltų kilmės tautelė, gyveno ties Garonos intaku, dešinėje pusėje, dabartiniame *Saintonge;* jų miestas — *Mediolanum Santonum,* dabar *Saintes.* — **Tolosatium:** Akvitanijos tauta, gyvenusi apie Garonos aukštupį; tolosatų sostinė — *Tolosa,* dabart. *Toulouse.* — **quae civitas** = *quorum civitas.* — **2. locis patentibus:** *dativus* priklausąs nuo *finitimos.* — **3. in Italiam,** *i. e. Galliam Cisalpinam.* — **circum Aquileiam:** legionai žiemodavo ne pačiuose miestuose, bet jų apylinkėse. *Aquileia* — miestas prie *mare Hadriaticum,* netoliese nuo dabartinio Triesto. — **per Alpes:** Cezaris keliavo per *Mont Genèvre* netoliese nuo *Briançon.* — **ire contendit** versti panašiai kaip 7, 1 *maturat proficisci.* — **4. Ceutrones et Graioceli et Caturiges** — tautelės, gyvenusios dabart. Savojoj *(Savoie).* — **itinere exercitum prohibere** pastoti kariuomenei kelią. — **5. Compluribus ... pulsis:** *his pulsis* — *abl. absol.,* o *compluribus proeliis* — *abl. instrum.;* versti: sumušę juos keliose kovose. — **ab Ocelo:** grajocelų miestas; spėjama, kad tai dabart. *Usseau.* — **citerioris provinciae** = *Galliae Cisalpinae.* — **Vocontiorum:** vokoncijai gyveno tarp minėtos Isaros ir *Druentia (Durance)* upių. — **Segusiavos:** segusiavai, keltų kilmės tauta, gyveno kairėje Ronos pusėje; jų miestas — *Lugdunum* (dab. *Lyon*).

11.

1. per angustias, *scil. Iurae montis.* — **2. rogatum** *(sup. I);* nuo *rogatum* priklauso netiesioginė kalba; verčiant galima pridėti *qui dicerent.* — **3. In conspectu** (kariuomenei) matant. — **4. Ambarri:** keltų kilmės ambarai gyveno abiejose Araro *(Saône)* upės pusėse. — **vim:** čia *vis* = puolimas. **5. possessiones** laukus. — **fuga se ... recipiunt** gelbėdamiesi atbėga. — **agri solum** plika žemė. — **nihil esse reliqui** nieko daugiau nebeturi. — **6. statuit** = *putavit.* — **convenirent** *coni.;* versti būsimuoju laiku.

12.

2. tres partes trys ketvirtosios, trys ketvirtadaliai. — **de tertia vigilia:** *de* parodo, kad toji *vigilia* dar nebuvo pasibaigusi; versti: dar trečiajai nakties sargybai nepasibaigus. — **3. impeditos:** helvetams kliudė jų gabenamieji kroviniai ir kėlimasis per upę. — **se fugae mandarunt** pasileido bėgti. — **4. pagus:** pažymi ne tik vietą, bet ir gyventojus. — **5. patrum nostrorum memoria** mūsų tėvų laikais. — **6. quae pars ... ea** = *ea pars, quae* — **poenas persolvit;** *poenas persolvere* nubaustam būti. — **7. Qua in re** tuo žygiu. — **quo Cassium** kur užmušė Kasijų.

13.

1. Hoc proelio facto po šio mūšio. — **faciendum curat** = *iubet fieri.* — **2. cum... intellegerent;** versti šia tvarka: *cum intellegerent illum uno die fecisse id, quod ... confecerant ... transirent.* — **bello Cassiano** per karą su Kasijumi. — **3. futuros** apsigyvensią. — **4. reminisceretur:** tiesioginėje kalboje būtų liepiamoji nuosaka. — **veteris incommodi** *(cladis): bellum Cassianum.* — **5. Quod** o kad. — **ne... suae magnopere virtuti tribueret** = tenesididžiuoja taip labai. — **ipsos** = *Helvetios.* — **6. Se** = *Helvetios.* — **magis... niterentur;** versti laisvai: kariaudami daugiau pasikliauja narsumu negu visokiomis apgaulėmis. Čia pavartotoji ironija primena, kad Cezaris *improviso unum pagum adortus est.* — **7. Quare** todėl. — **nomen caperet** įsigytų vardą. — **memoriam proderet** paliktų prisiminimą.

14.

1. His, *i. e. legatis* (pasiuntiniams). — **eo sibi minus dubitationis datur;** *minus dubitationis mihi datur = minus dubito.* — **2. qui,** *i. e. populus Romanus.* — **alicuius iniuriae sibi conscius fuisset** būtų jautęsis kuo nors nuskaudęs. — **eo deceptum,** *scil. populum Romanum.* — **3. Quod si** jei ir. Toliau versti šia tvarka: *quodsi... vellet, num etiam posse recentium iniuriarum memoriam deponere, quod... temptassent, quod... vexassent.* — **eo,** *scil. populo Romano.* — **memoriam deponere** pamiršti. — **4. iniurias tulisse;** *iniurias ferre* skriausti. — **5. Consuesse...;** versti šia tvarka: *consuesse immortales deos concedere interdum secundiores res et diuturniorem impunitatem his (hominibus), quos velint ulcisci* (nubausti) *pro scelere eorum, quo* (= *ut eo*) *gravius doleant...* — **6. Cum ea ita sint** nors kaip ten bebūtų. — **ipsis** = *Haeduis.* — **7. institutos esse:** instituere čia = išmokyti.

15.

1. castra... movent žygiuoja toliau. — **coactum habebat** = *coegerat et secum habebat.* — **qui videant:** *constructio ad sensum.* — **2. cupidius** per smarkiai. — **novissimum agmen:** užpakalinės žygiuojančios kariuomenės eilės, arier-gardas. — **proelium committunt** ima kautis. — **3. sublati** paskatinti. — **proelio lacessere** vilioti į mūšį, pulti. — **4. satis habebat** tenkinosi. — **in praesentia** tuo tarpu. — **prohibere:** versti pusdalyviu. — **5. primum,** *i. e. agmen,* avan-gardas. — **quinis aut senis:** *numerale distributivum,* nes tas pats atstumas keletą dienų pasikartojo.

16.

1. publice tautos vardu. — **flagitare** *inf. historicus = imperfectum.* — **2. sub septentrionibus** šiaurėje. — **4. ducere** *inf. hist.* — **5. se diutius duci (ab Haeduis) intellexit** suprato, kad hedujai tyčiomis jį trukdo. — **diem instare** artėja diena. — **metiri:** pėstininkai gaudavo mėnesiui po 4 modijus (modius = 8,75 litro) kviečių, o raiteliai — po 12 modijų kviečių ir 42 modijus miežių. — **in his** tarp jų. — **summo magistratui praeerat** buvo valdžios priešakyje. — **6. eos,** *i. e. convocatos principes.* — **magna ex parte** daugiausia, labiausiai. — **bellum susceperat;** *bellum suscipere* pradėti kariauti.

17.

1. (id) quod antea tacuerat: priklauso nuo *proponit;* nuo šio veiksmažodžio priklauso ir netiesioginė kalba, kuri tęsiasi ligi šio skyriaus pabaigos. — **esse**

nonnullos: jų tarpe Dumnorigas. — **privatim:** neužimdami valstybinės tarnybos. — **possint** = *valeant.* — **2. seditiosa atque improba oratione** kurstančiais ir nepagrįstais gandais. — **ne conferant** *constructio ad sensum.* — **3. praestare** esą geriau. — **non possint,** *scil. Haedui.* — **4. dubitare,** *scil. se.* — **cum reliqua Gallia** = *cum reliquis Gallis.* — **5. nostra,** *i. e. Romanorum.* — **gerantur** dedasi, darosi. — **quaeque** = *et quae.* — **hos a se coerceri non posse:** versti veikiamuoju posakiu. — **6. Quin etiam** net.

Iš šio skyriaus turinio galima daryti dvi išvadas:

1) kai kur Galijoje veikė dvi partijos: demokratų ir aristokratų; pirmieji norėjo išlaikyti nepriklausomybę, o antrieji, susirūpinę savo privilegijomis, ieškojo Romos protektorato;

2) Roma, kaip kitur, taip ir Galijos tautų atžvilgiu, laikėsi tradicinės išnaudotojų politikos: *divide et impera.*

18.

1. designari; čia *designare* prasme „įtarti". — **2. Dicit,** *scil. Liscus.* — **3. summa audacia, magna ... gratia** *(abl. qual.)* labai drąsus ir mylimas. — **cupidum rerum novarum** ištroškęs naujos valdžios, norįs padaryti valstybėje perversmą. — **contra liceri** varžytis. — **4. rem familiarem** turtą. — **facultates ad largiendum comparasse** įsigijo lėšų dosnumui parodyti. — **6. domi** savo krašte. — **in Biturigibus** (= biturigų krašte): keltų kilmės biturigai skyrėsi į dvi šakas: 1) *Bituriges Vibisci,* gyvenusieji Garonos žiočių apylinkėse (jų miestas — *Burdigala* (dabart. *Bordeaux*); 2) *Bituriges Cubi* — hedujų kaimynai iš vakarų pusės; jų didžiausi miestai: *Noviodunum* (dabart. *Neuvy-sur-Barangeon*) ir *Avaricum* (dabart. *Bourges).* — **homini ... collocasse** išleido už vyro (= *nuptum collocasse*). — **8. Favere et cupere** jis yra labai palankus. — **suo nomine** asmeniškai. — **gratiae atque honoris;** gratia atque honor = įtakinga garbė. — **9. summam in spem venire** turėti daug vilties, labai tikėtis. — **imperio populi Romani** o prie romėnų valdžios. — **de regno desperare** nesitikėti valdžios. — **10. in quarendo:** versti pusdalyviu.

19.

1. obsides ... dandos curasset buvo pasirūpinęs įkaitų keitimusi. — **iniussu suo** be jo įsakymo. — **inscientibus ipsis:** be Cezario ir valstybės žinios. — **satis est causae** pakankamai priežastis. — **in eum animadverteret;** *animadvertere in aliquem* = nubausti ką nors. — **2. unum repugnabat** buvo tik viena kliūtis. — **studium:** čia „palankumas". — **eius,** *scil. Dumnorigis.* **3. priusquam ... conaretur:** *coniunctivus,* nes pažymimas ne tik laikas, bet ir tikslas (= *ne quid prius conaretur*). — **4. ipso,** *i. e. Divitiaco,* **praesente;** *me praesente* = man dalyvaujant. — **de eo,** *i. e. Dumnorige.* — **apud se,** *i. e. Caesarem.* — **5. statuat:** švelniau, negu anksčiau *animadverteret; statuere de aliquo* = paskirti kam nors bausmę.

20.

1. Caesarem complexus; prasme: *genua Caesaris amplexus.* — **2. scire se:** prasideda *oratio obliqua,* priklausanti nuo *obsecrare coepit.* — **ex eo** = *ex fratre* (dėl brolio, dėl brolio blogo elgesio). — **illa:** visa tai, kuo kaltinamas Dumnorigas. — **neque quemquam** ir niekas. — **plus quam se doloris capere**

daugiau už jį kenčia. — **crevisset;** čia *crescere* prasme „iškilti". — **nervis** = = *viribus.* — 3. **commoveri** skaitosi su. — 4. **Quod si** = *nam si.* — **eum locum amicitiae apud eum teneret** palaiko tokius draugiškus su juo santykius. — **neminem non** = visi. — **totius Galliae animi** = *tota Gallia* — 5. **eius voluntati ac precibus condonet** atleidžia dėl jo prisirišimo ir prašymo. — 6. **vocat ... adhibet:** *asyndeton* (jungtukų išleidimas); čia ir toliau tame pat sakinyje praleisti keli jungtukai; tuo parodoma, kad veiksmai greitai seka po kits kito. — **fratrem adhibet:** kalp liudininką. — **in reliquum tempus** ateity.

21.

1. **sub monte** pakalnėj. — **facilem esse,** *scil. ascensum.* — 2. **De tertia vigilia:** žr. paaiškin. 12, 2. — **summum iugum monis ascendere** kopti į kalno viršūnę. — **quid sui consilii** *(gen. quant.)* **sit** = koks esąs jo planas.

22.

1. **Prima luce** auštant. — **summus mons** kalno viršūnė. — **ipse,** *i. e. Caesar.* — **longius mille ... passibus** = *longius quam mille ... passus.* — 2. **equo admisso** paleidęs arklį šuoliais. — **accurrit, dicit:** *asyndeton.* — **insignibus:** šalmų ir skydų papuošalai. 3. **subducit ... instruit:** *asyndeton.* — **ipsius,** *scil. Caesaris.* 4. **Multo die** apie vidudienį. — **timore perterritum** iš baimės, baimės apimtas. — 5. **quo consuerat intervallo** = *eo intervallo, quo consueverat;* versti: įprastu atstumu.

23.

1. **eius diei:** versti nereikia (pleonazmas). — **longe:** tik būdvardžio laipsniui sustiprinti. — **aberat,** *scil. Caesar.* — 3. **sive eo, quod** = *sive propterea, quod.* — **intercludi,** *scil. Romanos.* — **commutato ... converso:** chiastiška žodžių tvarka.

24.

1. **qui sustineret:** *qui finale.* — 2. **in colle medio** kalnelio viduryje. — **triplicem aciem instruxit** išrikiavo trimis eilėmis. 3. **proxime** — *paulo ante.* — **auxilia** pagalbinę kariuomenę.

25.

1. **suo,** *scil. equo.* — **spem fugae tolleret** atimtų viltį pabėgti. — 2. **pilis;** *pilum* — šešių pėdų ilgumo svaidomoji ietis. Ietis būdavo dviejų dalių: medinio koto ir beveik tokio pat ilgumo geležinės dalies. Geležinė ieties dalis Cezario laikais būdavo daroma iš neužgrūdintos geležies *(ferrum se inflexisset),* tik pats ieties smaigalys būdavo iš užgrūdintos geležies. — 3. **Gallis** = *Helvetiis.* — **magno ... impedimento:** labai kliudė kautis. — **uno ictu pilorum** = *uno pilo.* — **evellere,** *scil. pilum.* — 4. **praeoptarent** = *mallent.* — **nudo corpore** = be skydo. — 5. **pedem referre** trauktis. — 6. **Capto monte,** *scil. ab Helvetiis.* — **agmen claudere** būti užpakalinėse eilėse. — **novissimis,** *scil. militibus* = *agmini novissimo.* — **ex itinere** negavę po kelionės pailsėti. —

ab latere aperto: iš dešiniojo šono, kuris nebuvo pridengtas skydu. — **7. conversa signa ...:** pakeitę frontą puolė dviem kryptim. — **signa:** Marijaus 104 m. pr. m. e. įvesti legionų ženklai — sidabriniai ereliai, kuriuos pritvirtindavo prie koto ir nešdavo legionų priešaky. — **victis ac summotis,** *scil. Helvetiis.* — **venientes,** *scil. Boios et Tulingos; venire* prasme „pulti".

26.

1. ancipiti proelio be aiškios persvaros. — **alteri ... alteri:** kalbama apie helvetus (iš vienos pusės) ir apie bojus bei tulingus (iš antros). — **se contulerunt;** *se conferre* = trauktis, rinktis. — **2. hoc toto proelio** = per ... — **ab hora septima:** laiko tarpą nuo saulės užtekėjimo ligi nusileidimo romėnai dalindavo į 12 dalių, tad *hora septima* buvo apie vidudienį. — **aversum hostem** bėgančio priešo. — 3. **Ad multam noctem** ligi vėlybos nakties. — **4. Diu cum esset pugnatum** po ilgos kovos. — **5. itinere intermisso;** *iter intermittere* nutraukti kelionę, nustoti keliauti. — **Lingonum:** keltų kilmės lingonai gyveno prie *Vosegus mons* (dabart. Vogezų kalnai). — **6. litteras nuntiosque** = *nuntios cum litteris.* — **qui si** = *si qui.*

27.

1. de deditione tartis dėl pasidavimo. — **eum,** *scil. Caesarem.* — **2. in itinere** = *iter facientem.* — **eos,** *scil. Helvetios.* **3. qui ... perfugissent:** apie tai kalbama 23,2. — **4. ea,** *i. e. obsides, servi, arma.* — **supplicio afficere** nubausti (mirtimi). — **spe salutis inducti** tikėdamiesi išsigelbėti. — **in tanta multitudine** tokioj didelėj minioj.

28.

1. Quod ... imperavit versti šia tvarka: *Quod ubi ... resciit, imperavit his, per quorum fines ierant, uti conquirerent (eos) ...* — **2. in deditionem accepit** (= *recepit*): pasidavusius į nelaisvę romėnai nuginkluodavo ir paimdavo įkaitus; žemę dažniausiai palikdavo, bet įpareigodavo mokėti kasmetinį mokestį *(vectigal).* — **3. quo famem tolerarent** kuo galėtų pramisti. — **frumenti copiam facere** aprūpinti maistu. — **4. ea ... ratione** tuo sumetimu. — **locum** = = *regionem, fines.* — **bonitatem** derlingumo. — **finitimi** kaimynai. — **5.** Sakinio tvarka: *Haeduis petentibus (dat.) concessit, ut Boios, quod ... erant cogniti, in finibus suis collocarent.* — **petentibus Haeduis ... concessit:** versti dviem pagrindiniais sakiniais (hedujai prašė, ir jis sutiko ...). — **quod ... erant cogniti;** versti trumpiau: žinomus. — **collocare** čia „apgyvendinti". — **in partem ... receperunt** = suteikė tokias pat teises ir tokią pat laisvę, kaip kad patys turėjo.

29.

1. tabulae sąrašai. — **litteris Graecis:** sąrašai buvo parašyti graikų raidėmis (ne kalba), su kuriomis susipažino per Masilijos (dabart. *Marseille*) pirklius. — **ratio confecta erat;** *rationem conficere* = suskaičiuoti. — **qui numerus ... exisset** = *quot exissent.* — **2. ex his** jų tarpe. — **3. Summa omnium fuerunt** iš viso buvo; *fuerunt* derinama su *milia.* — **repertus est numerus** buvo rasta.

C. I. CAESARIS BELLI GALLICI

LIBER SEXTUS

12. Cum Caesar in Galliam venit, alterius factionis princi- 1
pes erant Haedui, alterius Sequani. Hi cum per se minus vale- 2
rent, quod summa auctoritas antiquitus erat in Haeduis
magnaeque eorum erant clientelae, Germanos atque Ariovis-
tum sibi adiunxerant eosque ad se magnis iacturis pollicitatio-
nibusque perduxerant. Proeliis vero compluribus factis secun- 3
dis atque omni nobilitate Haeduorum interfecta tantum poten-
tia antecesserant, ut magnam partem clientium ab Haeduis ad 4
se traducerent obsidesque ab iis principum filios acciperent
et publice iurare cogerent nihil se contra Sequanos consilii
inituros et partem finitimi agri per vim occupatam possiderent
Galliaeque totius principatum obtinerent. Qua necessitate 5
adductus Divitiacus auxilii petendi causa Romam ad senatum
profectus infecta re redierat. Adventu Caesaris facta commu- 6
tatione rerum, obsidibus Haeduis redditis, veteribus clientelis
restitutis, novis per Caesarem comparatis, quod ii, qui se ad
eorum amicitiam aggregaverant, meliore condicione atque
aequiore imperio se uti videbant, reliquis rebus eorum gratia
dignitateque amplificata Sequani principatum dimiserant. In 7
eorum locum Remi successerant; quos quod adaequare apud
Caesarem gratia intellegebatur, ii, qui propter veteres inimici-
tias nullo modo cum Haeduis coniungi poterant, se Remis in
clientelam dicabant. Hos illi diligenter tuebantur; ita et novam 8
et repente collectam auctoritatem tenebant. Eo tum statu res 9
erat, ut longe principes haberentur Haedui, secundum locum
dignitatis Remi obtinerent.

13. In omni Gallia eorum hominum, qui aliquo sunt nume- 1
ro atque honore, genera sunt duo. Nam plebes paene servorum
habetur loco, quae nihil audet per se, nullo adhibetur consi-
lio. Plerique, cum aut aere alieno aut magnitudine tributorum 2
aut iniuria potentiorum premuntur, sese in servitutem dicant.
Nobilibus in hos eadem omnia sunt iura, quae dominis in
servos. Sed de his duobus generibus alterum est druidum, alte- 3
rum equitum. Illi rebus divinis intersunt, sacrificia publica ac 4
privata procurant, religiones interpretantur. Ad hos magnus
adulescentium numerus disciplinae causa concurrit, magnoque
hi sunt apud eos honore. Nam fere de omnibus controversiis 5

publicis privatisque constituunt et, si quod est facinus admissum, si caedes facta, si de hereditate, de finibus controversia
6 est, idem decernunt, praemia poenasque constituunt. Si qui aut privatus aut populus eorum decreto non stetit, sacrificiis inter-
7 dicunt. Haec poena apud eos est gravissima. Quibus ita est interdictum, hi numero impiorum ac sceleratorum habentur, his omnes decedunt, aditum eorum sermonemque defugiunt, ne quid ex contagione incommodi accipiant, neque his petenti-
8 bus ius redditur neque honos ullus communicatur. His autem omnibus druidibus praeest unus, qui summam inter eos habet
9 auctoritatem. Hoc mortuo aut, si qui ex reliquis excellit dignitate, succedit, aut, si sunt plures pares, suffragio druidum allegitur; nonnumquam etiam armis de principatu contendunt.
10 Hi certo anni tempore in finibus Carnutum, quae regio totius Galliae media habetur, considunt in loco consecrato. Huc omnes undique, qui controversias habent, conveniunt eorum-
11 que decretis iudiciisque parent. Disciplina in Britannia reperta atque inde in Galliam translata existimatur, et nunc, qui diligentius eam rem cognoscere volunt, plerumque illo discendi causa proficiscuntur.

1 **14.** Druides a bello abesse consuerunt neque tributa una cum reliquis pendunt, militiae vacationem omniumque rerum
2 habent immunitatem. Tantis excitati praemiis et sua sponte multi in disciplinam conveniunt et a parentibus propinquisque
3 mittuntur. Magnum ibi numerum versuum ediscere dicuntur. Itaque annos nonnulli vicenos in disciplina permanent. Neque fas esse existimant ea litteris mandare, cum in reliquis fere rebus, publicis privatisque rationibus, Graecis utantur litteris.
4 Id mihi duabus de causis instituisse videntur, quod neque in vulgum disciplinam efferri velint neque eos, qui discunt, litteris confisos minus memoriae studere, quod fere plerisque accidit, ut praesidio litterarum diligentiam in perdiscendo ac
5 memoriam remittant. In primis hoc volunt persuadere non interire animas, sed ab aliis post mortem transire ad alios, atque hoc maxime ad virtutem excitari putant metu mortis
6 neglecto. Multa praeterea de sideribus atque eorum motu, de mundi ac terrarum magnitudine, de rerum natura, de deorum immortalium vi ac potestate disputant et iuventuti tradunt.

1 **15.** Alterum genus est equitum. Hi, cum est usus atque aliquod bellum incidit, — quod ante Caesaris adventum fere quot-

annis accidere solebat, — uti aut ipsi iniurias inferrent aut illatas propulsarent, omnes in bello versantur, atque eorum, 2
ut quisque est genere copiisque amplissimus, ita plurimos circum se ambactos clientesque habet. Hanc unam gratiam potentiamque noverunt.

16. Natio est omnis Gallorum admodum dedita religioni- 1
bus, atque ob eam causam, qui sunt affecti gravioribus morbis 2
quique in proeliis periculisque versantur, aut pro victimis homines immolant aut se immolaturos vovent, administrisque ad ea sacrificia druidibus utuntur, quod, pro vita hominis nisi 3
hominis vita reddatur, non posse deorum immortalium numen placari arbitrantur, publiceque eiusdem generis habent instituta sacrificia. Alii immani mag- 4
nitudine simulacra habent, quorum contexta viminibus membra vivis hominibus complent; quibus succensis circumventi flamma exanimantur homines.

Eques Gallorum

Supplicia eorum, qui in furto aut latrocinio aut aliqua noxia 5
sint comprehensi, gratiora dis immortalibus esse arbitrantur. Sed cum eius generis copia deficit, etiam ad innocentium supplicia descendunt.

17. Deorum maxime Mercurium colunt. Huius sunt plurima simulacra, hunc omnium inventorem artium ferunt, hunc viarum atque itinerum ducem, hunc ad quaestus pecuniae mercaturasque habere vim maximam arbitrantur. Post hunc 1
Apollinem et Martem et Iovem et Minervam. De his eandem 2
fere, quam reliquae gentes, habent opinionem: Apollinem morbos depellere, Minervam operum atque artificiorum initia tradere, Iovem imperium caelestium tenere, Martem bella regere. Huic, cum proelio dimicare constituerunt, ea, quae bello 3
ceperint, plerumque devovent; cum superaverunt, animalia capta immolant, reliquas res in unum locum conferunt. Multis 4
in civitatibus harum rerum exstructos tumulos locis consecratis conspicari licet; neque saepe accidit, ut neglecta quispiam 5

religione aut capta apud se occultare aut posita tollere auderet, gravissimumque ei rei supplicium cum cruciatu constitutum est.

1 **18.** Galli se omnes ab Dite patre prognatos praedicant
2 idque ab druidibus proditum dicunt. Ob eam causam spatia omnis temporis non numero dierum, sed noctium finiunt; dies natales et mensum et annorum initia sic observant, ut noctem
3 dies subsequatur. In reliquis vitae institutis hoc fere ab reliquis differunt, quod suos liberos, nisi cum adoleverunt, ut munus militiae sustinere possint, palam ad se adire non patiuntur filiumque puerili aetate in publico in conspectu patris assistere turpe ducunt.

1 **19.** Viri, quantas pecunias ab uxoribus dotis nomine acceperunt, tantas ex suis bonis aestimatione facta cum dotibus
2 communicant. Huius omnis pecuniae coniunctim ratio habetur fructusque servantur; uter eorum vita superavit, ad eum pars
3 utriusque cum fructibus superiorum temporum pervenit. Viri in uxores sicuti in liberos vitae necisque habent potestatem; et cum pater familiae illustriore loco natus decessit, eius propinqui conveniunt et, de morte si res in suspicionem venit, de uxoribus in servilem modum quaestionem habent et, si compertum est, igni atque omnibus tormentis excruciatas interficiunt.
4 Funera sunt pro cultu Gallorum magnifica et sumptuosa; omniaque, quae vivis cordi fuisse arbitrantur, in ignem inferunt, etiam animalia, ac paulo supra hanc memoriam servi et clientes, quos ab iis dilectos esse constabat, iustis funeribus confectis una cremabantur.

1 **20.** Quae civitates commodius suam rem publicam administrare existimantur, habent legibus sanctum, si quis quid de re publica a finitimis rumore ac fama acceperit, uti ad magi-
2 stratum deferat neve cum quo alio communicet, quod saepe homines temerarios atque imperitos falsis rumoribus terreri et ad facinus impelli et de summis rebus consilium capere cogni-
3 tum est. Magistratus, quae visa sunt, occultant, quaeque esse ex usu iudicaverunt, multitudini produnt. De re publica nisi per concilium loqui non conceditur.

1 **21.** Germani multum ab hac consuetudine differunt. Nam neque druides habent, qui rebus divinis praesint, neque sacri-
2 ficiis student. Deorum numero eos solos ducunt, quos cernunt et quorum aperte opibus iuvantur, Solem et Vulcanum et Lu-

nam, reliquos ne fama quidem acceperunt. Vita omnis in venationibus atque in studiis rei militaris consistit; a parvis labori ac duritiae student. 3

22. Agri culturae non student, maiorque pars eorum victus 1
in lacte, caseo, carne consistit. Neque quisquam agri modum 2
certum aut fines habet proprios, sed magistratus ac principes in annos singulos gentibus cognationibusque hominum quique una coierunt, quantum et quo loco visum est agri, attribuunt atque anno post alio transire cogunt. Eius rei multas af- 3
ferunt causas: ne assidua consuetudine capti studium belli gerendi agri cultura commutent; ne latos fines parare studeant potentioresque humiliores possessionibus expellant; ne accuratius ad frigora atque aestus vitandos aedificent; ne qua oriatur pecuniae cupiditas, qua ex re factiones dissensionesque nascuntur; ut animi aequitate 4
plebem contineant, cum suas quisque opes cum potentissimis aequari videat.

Germanus captivus

23. Civitatibus maxima laus est quam latissime circum se 1
vastatis finibus solitudines habere. Hoc proprium virtutis 2
existimant, expulsos agris finitimos cedere neque quemquam prope se audere consistere. Simul hoc se fore tutiores arbi- 3
trantur, repentinae incursionis timore sublato. Cum bellum 4
civitas aut illatum defendit aut infert, magistratus, qui ei bello praesint et vitae necisque habeant potestatem, deliguntur. In 5
pace nullus est communis magistratus, sed principes regionum atque pagorum inter suos ius dicunt controversiasque minuunt.

6 Latrocinia nullam habent infamiam, quae extra fines cuiusque civitatis fiunt, atque ea iuventutis exercendae ac desidiae
7 minuendae causa fieri praedicant. Atque ubi quis ex principibus in concilio dixit se ducem fore, qui sequi velint, profiteantur, consurgunt ii, qui et causam et hominem probant, suumque auxilium pollicentur atque a multitudine collaudan-
8 tur; qui ex his secuti non sunt, in desertorum ac proditorum numero ducuntur, omniumque his rerum postea fides deroga-
9 tur. Hospitem violare fas non putant; qui quacumque de causa ad eos venerunt, ab iniuria prohibent sanctosque habent, hisque omnium domus patent victusque communicatur.

1 **24.** Ac fuit antea tempus, cum Germanos Galli virtute superarent, ultro bella inferrent, propter hominum multitudinem
2 agrique inopiam trans Rhenum colonias mitterent. Itaque ea, quae fertilissima Germaniae sunt, loca circum Hercyniam silvam, quam Eratostheni et quibusdam Graecis fama notam esse video, quam illi Orcyniam appellant, Volcae Tectosages occu-
3 paverunt atque ibi consederunt; quae gens ad hoc tempus his sedibus sese continet summamque habet iustitiae et bellicae
4 laudis opinionem. Nunc quoniam in eadem inopia, egestate,
5 patientia, qua ante Germani, permanent, eodem victu et cultu corporis utuntur, Gallis autem provinciarum propinquitas et transmarinarum rerum notitia multa ad copiam atque usus
6 largitur, paulatim assuefacti superari multisque victi proeliis ne se quidem ipsi cum illis virtute comparant.

1 **25.** Huius Hercyniae silvae, quae supra demonstrata est, latitudo novem dierum iter expedito patet; non enim aliter
2 finiri potest, neque mensuras itinerum noverunt. Oritur ab Helvetiorum et Nemetum et Rauricorum finibus rectaque fluminis Danuvii regione pertinet ad fines Dacorum et Anartium.
3 Hinc se flectit sinistrorsus diversis a flumine regionibus mul-
4 tarumque gentium fines propter magnitudinem attingit. Neque quisquam est huius Germaniae, qui se aut audisse aut adisse ad initium eius silvae dicat, cum dierum iter LX processerit,
5 aut, quo ex loco oriatur, acceperit. Multaque in ea genera ferarum nasci constat, quae reliquis in locis visa non sint, ex quibus, quae maxime differant a ceteris et memoriae prodenda videantur, haec sunt.

1 **26.** Est bos cervi figura, cuius a media fronte inter aures unum cornu exsistit excelsius magisque derectum his, quae

nobis nota sunt, cornibus; ab eius summo sicut palmae ramique late diffunduntur. Eadem est feminae marisque natura, 2
eadem forma magnitudoque cornuum.

27. Sunt item, quae appellantur alces. Harum est consi- 1
milis capris figura et varietas pellium, sed magnitudine paulo antecedunt mutilaeque sunt cornibus et crura sine nodis articulisque habent. Neque quietis causa procumbunt neque, si 2
quo afflictae casu conciderunt, erigere se ac sublevare possunt. His sunt arbores pro cubilibus; ad eas se applicant atque ita 3
paulum modo reclinatae quietem capiunt. Quarum ex vestigiis 4
cum est animadversum a venatoribus, quo se recipere consuerint, omnes eo loco aut ab radicibus subruunt aut accidunt arbores, tantum ut summa species earum stantium relinquatur. Huc cum se consuetudine reclinaverunt, infirmas arbores pon- 5
dere affligunt atque una ipsae concidunt.

28. Tertium est genus eorum, qui uri appellantur. Hi sunt 1
magnitudine paulo infra elephantos, specie et colore et figura tauri. Magna vis eorum est et magna velocitas; neque homini 2
neque ferae, quam conspexerunt, parcunt. Hos studiose foveis 3
captos interficiunt. Hoc se labore durant adulescentes atque hoc genere venationis exercent et, qui plurimos ex his interfecerunt, relatis in publicum cornibus, quae sint testimonio, magnam ferunt laudem. Sed assuescere ad homines et man- 4
suefieri ne parvuli quidem excepti possunt. Amplitudo cor- 5
nuum et figura et species multum a nostrorum boum cornibus differt. Haec studiose conquisita ab labris argento circumclu- 6
dunt atque in amplissimis epulis pro poculis utuntur.

Paaiškinimai

12.

1. alterius ... alterius vienos ... antros. — **2. Hi,** *i. e. Sequani.* — **cum ... valerent:** kadangi patys per maža turėjo reikšmės. — **Ariovistum;** Ariovistas — svebų valdovas, kurį sekvanai pasikvietė pagalbon prieš hedujus 72 pr. m. e. metais. — **4. publice** tautos vardu. — **nihil ... inituros** = kad jie (hedujai) jokio sąmokslo prieš sekvanus nedarysią. — **per vim** prievarta. — **5. Divitiacus;** apie jį buvo kalbama I, 3, 16, 18—20. — **profectus infecta re redierat;** versti dviem sakiniais: nuvyko, bet neatlikęs reikalo (nieko nepešęs) sugrįžo. — **6. facta commutatione rerum** aplinkybėms pasikeitus. — **per Caesarem** Cezario pagalba. — **eorum,** *i. e. Haeduorum.* — **7. quos ... intellegebatur;** versti šia tvarka: *quod intellegebatur* (= kadangi buvo aišku) *quos (Remos) apud*

Caesarem (Haeduos) adaequare; adaequare gratia — turėti tiek pat prielankumo. — 8. **collectam**; čia *colligere* — įsigyti. — 9. **longe principes haberentur** buvo laikomi pačiais svarbiausiais.

13.

1. **qui ... honore** *(abl. qual.)* = kurie yra įsigiję nemaža reikšmės ir pagarbos. — **genera**: čia = luomai, — **nihil audet per se** ji pati nieko nesiryžta. — **nullo** (archaiška datyvo forma) = *nulli*. — **nullo adhibetur consilio** nekviečiama į jokį susirinkimą. — 2. **sese in servitutem dicant** pasiduoda į (kieno nors) verguvę. — 3. **druidum**: Galijos ir Britanijos dvasininkų luomas, turėjęs didelės įtakos žmonėms. — **equitum**: antras įtakingas galų luomas. — 4. **religiones**: visa tai, kas liečia tikybą. — **disciplinae causa**: versti „mokytis". — 5. **controversiis**; *controversia* = nesusipratimai. — 7. **his ... decedunt** nuo jų šalinasi. — **ius redditur** teismas sprendžia, *ius non redditur* teismas atsisako spręsti. — **neque ... communicatur** neteikiama jokios pagarbos. — 10. **certo tam** tikru. — **media habetur** laikoma centru. — 11. **Disciplina** = druidų mokslas. — 12. **illo** ten (į Britaniją).

14.

1. **a bello abesse** = *bello non interesse*. — **una**: *adverbium*. — **militiae vacationem omniumque rerum habent immunitatem** yra laisvi nuo karo tarnybos ir kitokių pareigų. — 2. **in disciplinam** = *ad discendum*. — 3. **ibi** = *apud druides*. — **ediscere** išmokti atmintinai. — **in disciplina permanent** = *discunt*. — **litteris mandare** užrašyti. — **fere** paprastai. — 4. **Id**: draudimas užrašinėti druidų mokslą. — **praesidio litterarum** = *confisi litteris*. — **remittant** = *neglegant*. — 5. **ab aliis ... ad alios**: iš vieno žmogaus kūno į kito žmogaus kūną. — 6. **tradunt** = *docent*.

15.

1. **usus** reikalas. — **in bello versantur**: priešingumas anksčiau buvusiam pasakymui *a bello abesse consuerunt*. — 2. **ut ... ita** = *quo ... eo*. — **Hanc unam gratiam potentiamque noverunt** tik šiuo vienu būdu pasireiškia jų įtaka ir galybė, tik tokią įtaką ir galią jie težino.

16.

2. **affecti gravioribus morbis** = *affectus sum morbo graviore* sunkiai sergu. — 3. **pro vita hominis ... hominis vita**: *chiasmus* (kryžminė žodžių tvarka; be chiasmo būtų: pro vita hominis ... vita hominis). — **publice** tautos vardu. — 4. **Alii** = kiti gālai. — **simulacra** stabus. — 5. **in furto ... noxia** = vagiant, plėšiant, ar kokį nors kitokį nusikaltimą darant. — **eius generis**, *i. e. nocentium*. — **ad supplicia descendunt** ima žudyti.

17.

1. **Mercurium**: Cezaris galų dievus vadina romėnų dievų vardais (atsižvelgdamas į tų dievų paskirties panašumą). — **ferunt** laiko. — **viarum atque itinerum**; *via* — bendra kelio sąvoka, o *iter* — atskiro asmens kelias, kelionė. — 2. **operum atque artificiorum initia tradere** suteikia amatų ir meno pradus. —

3. **proelio dimicare** kautis, kariauti. — **animalia:** gyvulius, o jų tarpe ir žmones. — 5. **neque saepe** labai retai — **tollere** nunešti. — **eius rei** = už tokį nusikaltimą.

18.

Dite: Ditas — pragaro dievas, panašus į graikų Plutoną; žodis *Dis* yra kilęs iš būdvardžio *dives*. — 2. **spatia omnis temporis ... finiunt** = kiekvieno laikotarpio ilgumą apibrėžia. Panašų apibrėžimą aptinkame ir dabar: angliška savaitė — *sennight (seven nights* — septynios naktys), dvi savaitės — *fortnight (fourteen nights* — keturiolika naktų); prancūzai dar XVII amž. sakydavo *anuict (= hac nocte)* prasme „šiandien"; toks laiko skaičiavimas galėjo būti ir ne dėl Cezario nurodytos priežasties (pvz., mėnulio fazės, mėnulio metai). — **observant** skaičiuoja. — 3. **institutis;** čia *institutum* = paprotys. — **reliquis,** *scil. nationibus.* — **nisi cum adoleverunt** išskyrus subrendusius tiek. — **turpe ducunt** laiko netinkamu dalyku.

19.

1. **Viri ... communicant:** kiek vyrai gauna iš žmonų turto kraičio pavidalu, tiek jie apskaičiavę savo turto prijungia. — 2. **ratio** apyskaita. — **fructus** pajamos, procentai. — **servantur;** čia *servare* = taupyti. — 3. **pater familiae:** Cezaris nevartoja senosios genetyvo formos *familias.* — **decessit** mirė. — **quaestionem habent** tardo. — **in servilem modum** kaip vergus. — **si compertum est** jei kaltė įrodyta. — 4. **pro cultu Gallorum** palyginti su gālų gyvenimu. — **cordi fuisse;** *mihi cordi est* man patinka, malonu. — **paulo supra hanc memoriam** kiek anksčiau. — **una** *(adverbium), scil. cum mortuis.*

20.

1. **habent legibus sanctum** turi nustatytą dėsnį; *sanctum — part. perf. pass.* veiksmažodžio *sancio.* — **rumore ac fama;** *rumor* — gandas, todėl būna ir *falsus,* o *fama* — plačiai visų kalbamas dalykas. — 2. **de summis ... capere** = imasi spręsti svarbiausius valstybės reikalus. — 3. **quae visa sunt,** *scil. occultare.* — **ex usu** naudinga. — **nisi ... non** tik. — **per concilium** = *in concilio.*

21.

1. **ab hac consuetudine,** *i. e. ab horum consuetudine.* — **neque student** ir nesirūpina. — 3. **vita ... consistit** = gyvenimas praleidžiamas ... karišKuose pratimuose. — **a parvis** = *a pueris* (iš pat mažens).

22.

1. **Agri culturae non student:** tai nereiškia, kad jie visiškai nedirbtų žemės. Tacitas sako, kad žemės darbą dirbo moterys, seneliai ir vyrai, kurie netiko karui. — **victus ... consistit** = maitinasi pienu ... — 2. **Neque quisquam** = *et nemo.* — **agri modum certum** atskirą žemės sklypą. — **quique una coierunt:** tie, kurie neįeidami nei į *gens* (atskirų šeimų susibūrimą), nei į *cognatio* (giminaičių skaičių), gyvena bendruomenėmis. — **visum est,** *scil. magistratibus.* — 3. **afferunt,** *scil. Germani.* — **capti** suvilioti. — **studium belli gerendi** pamėgimas kariauti. — 4. **ut animi aequitate plebem contineant** kad ramiu

dvasios nusiteikimu palaikytų liaudyje tvarką. — **cum potentissimis** = *cum opibus potentissimorum.*

23.

2. **Hoc proprium virtutis existimant** tai laiko drąsumo požymiu. — **consistere** apsigyventi. — 4. **bellum ... infert** = valstybė arba užpulta ginasi, arba pati puola. — 5. **In pace** taikos metu. — 6. **Latrocinia ... infamiam** = plėšimai nelaikomi biauriu darbu. — **ea,** *i. e. latrocinia.* — 7. **causam et hominem probant:** pritaria ir iškeltajam reikalui, ir asmeniui, kuris tą reikalą iškėlė. — 8. **fides derogatur;** *fidem alicui derogare* = kam nors nepasitikėti — 9. **qui ... prohibent;** versti šia tvarka: *(eos), qui quaque de causa ad eos venerunt, ab iniuria prohibent.* — **victus ... communicatur** (su jais) dalinasi maistu.

24.

1. **colonias** = *colonos.* — 2. **Hercyniam silvam:** šiuo vardu buvo vadinama miškais apaugusi kalnų grandinė, prasidedanti nuo Švarcvaldo ir siekianti Karpatų kalnus. — **Eratostheni;** *Eratosthenes* — graikų matematikas ir geografas, Aleksandrijos bibliotekos vedėjas, gyv. 275—194 m. — **fama** iš kalbų. — **video** kaip žinau. — **sibi consederunt** apsigyveno. — 3. **his sedibus sese continet** ten gyvena. — **summamque ... opinionem** = ir laikoma labai teisinga ir narsia. — 4. **qua** kaip. — **permanent** gyvena. — 5. **cultu corporis** drabužiais. — **multa ... largitur** = padeda prasigyventi ir patenkinti gyvenimo reikalus. — **assuefacti,** *scil. Galli.*

25.

1. **demonstrata** paminėtas. — **latitudo ... patet** = plotas pereinamas žmogaus be krovinio per devynias dienas. — **noverunt,** *scil. Germani.* — 2. **Nemetum:** germanų kilmės nemetai gyveno kairiajame Reino krante. — **recta ... Danuvii regione** tiesia Dunojaus kryptimi (lygiagrečiai su Dunojumi). — **Dacorum;** trakų kilmės dakai gyveno tarp Dunojaus ir Karpatų kalnų. — **Anartium;** anartijai, dakų kaimynai, gyveno dabart. Vengrijoje. 4. **huius Germaniae;** kalbama apie vakarinę Germanijos dalį, kur tuo laiku buvo Cezaris. — 5. **in ea,** *scil. silva.* — **memoriae prodenda;** *memoriae prodendus* = *memorabilis, memoria dignus.*

26.

1. **est** = ten yra. — **bos;** romėnai žodžiu *bos* vadindavo visus didelius žolėdžius gyvulius, kurie jiems buvo mažiau žinomi (net dramblius: *bos lucanus).* Spėjama, kad čia Cezaris kalba apie šiaurės elnią *(cervus tarandus),* kuris, kol dar nebuvo iškirstos Germanijos girios, veisdavosi ir šiose srityse. — **figura** *abl. qual.,* nors ir be pažyminio. — **media fronte** kaktos vidury. — **unum cornu:** Cezaris, matyt, kokį nors pramanytą pasakojimą apie tokį gyvulį bus palaikęs už tiesą. — 2. **summo;** čia *summum, i* viršus, viršūnė. — **palmae ramique** *(hendiadys)* = *palmae ramosae; palma* čia = atauga. — 3. **Eadem ... natura:** ir patelės turi ragus, tik mažesnius.

27.

1. **alces** briedžiai. — **consimilis capris** = *consimilis figurae caprarum.* — **mutilae ... cornibus** *(abl. limit.)* yra bukais (nešakotais) ragais. — **crura ...**

habent: Cezaris, matyt, kitų pasakojimo buvo suklaidintas. — **2. quo ... casu** — *abl. modi.* — 3. **se applicant** prisiglaudžia, atsiremia. — **quietem capiunt** ilsisi, miega. — 5. **pondere,** *scil. corporis sui.*

28.

1. uri stumbrai. — 3. **se durant** užsigrūdina. — **in publicum** žmonių susirinkime (**relatis** parodę). — **ferunt laudem** įsigyja pagarbą. — 4. **exceptí** pagauti. — 6. **Haec,** *i. e. cornua.*

III. M. TULLIUS CICERO

ORATIONES IN CATILINAM

ORATIO PRIMA

1.

Quo usque tandem abutere, Catilina, patientia nostra? 1
quam diu etiam furor iste tuus nos eludet? quem ad finem
sese effrenata iactabit audacia? Nihilne te nocturnum praesi-
dium Palatii, nihil urbis vigiliae, nihil timor populi, nihil con-
cursus bonorum omnium, nihil hic munitissimus habendi
senatus locus, nihil horum ora vultusque moverunt? Patere tua
consilia non sentis? constrictam iam horum omnium scientia
teneri coniurationem tuam non vides? Quid proxima, quid su-

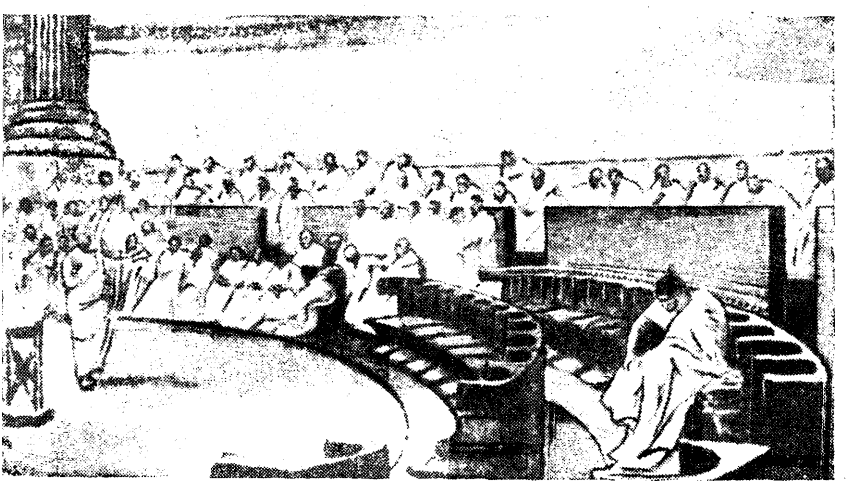

In senatu Romano

periore nocte egeris, ubi fueris, quos convocaveris, quid con-
2 silii ceperis, quem nostrum ignorare arbitraris? O tempora!
o mores! Senatus haec intellegit, consul videt: hic tamen vivit.
Vivit? Immo vero etiam in senatum venit, fit publici consilii
particeps, notat et designat oculis ad caedem unumquemque
nostrum: nos autem, fortes viri, satis facere rei publicae vide-
mur, si istius furorem ac tela vitemus. Ad mortem te, Catilina,
duci iussu consulis iam pridem oportebat, in te conferri pes-
3 tem, quam tu in nos machinaris. An vero vir amplissimus,
P. Scipio, pontifex maximus, Ti. Gracchum mediocriter labe-
factantem statum rei publicae privatus interfecit: Catilinam
orbem terrae caede atque incendiis vastare cupientem nos
consules perferemus? Nam illa nimis antiqua praetereo, quod
C. Servilius Ahala Spurium Maelium novis rebus studentem
manu sua occidit. Fuit, fuit ista quondam in hac re publica
virtus, ut viri fortes acrioribus suppliciis civem perniciosum
quam acerbissimum hostem coërcerent. Habemus senatus con-
sultum in te, Catilina, vehemens et grave; non deest rei pu-
blicae consilium neque auctoritas huius ordinis: nos, nos, dico
aperte, consules desumus.

2.

4 Decrevit quondam senatus, ut L. Opimius consul videret,
ne quid res publica detrimenti caperet: nox nulla intercessit
— interfectus est propter quasdam seditionum suspiciones C.
Gracchus, clarissimo patre, avo, maioribus; occisus est cum
liberis M. Fulvius consularis. Simili senatus consulto C. Mario
et L. Valerio consulibus est permissa res publica: num unum
diem postea L. Saturninum tribunum plebis et C. Servilium
praetorem mors ac rei publicae poena remorata est? At nos
vicesimum iam diem patimur hebescere aciem horum auctori-
tatis. Habemus enim huiusce modi senatus consultum, verum
inclusum in tabulis tamquam in vagina reconditum, quo ex
senatus consulto confestim te interfectum esse, Catilina, con-
venit. Vivis, et vivis non ad deponendam, sed ad confirman-
dam audaciam. Cupio, patres conscripti, me esse clementem,
cupio in tantis rei publicae periculis me non dissolutum videri:
5 sed iam me ipse inertiae nequitiaeque condemno. Castra sunt
in Italia contra populum Romanum in Etruriae faucibus col-
locata, crescit in dies singulos hostium numerus; eorum au-

tem castrorum imperatorem ducemque hostium intra moenia atque adeo in senatu videtis intestinam aliquam cotidie perniciem rei publicae molientem. Si te iam, Catilina, comprehendi, si interfici iussero, credo, erit verendum mihi, ne non potius hoc omnes boni serius a me quam quisquam crudelius factum esse dicat. Verum ego hoc, quod iam pridem factum esse oportuit, certa de causa nondum adducor ut faciam. Tum denique interficiere, cum iam nemo tam improbus, tam perditus, tam tui similis inveniri poterit, qui id non iure factum esse fateatur. Quam diu quisquam erit, qui te defendere au- 6
deat, vives, sed vives ita, ut nunc vivis, multis meis et firmis praesidiis obsessus, ne commovere te contra rem publicam possis. Multorum te etiam oculi et aures non sentientem, sic ut adhuc fecerunt, speculabuntur atque custodient.

3.

At enim quid est, Catilina, quod iam amplius exspectes, si neque nox tenebris obscurare coetus nefarios nec privata domus parietibus continere voces coniurationis tuae potest, si illustrantur, si erumpunt omnia? — Muta iam istam mentem, mihi crede, obliviscere caedis atque incendiorum. Teneris undique; luce sunt clariora nobis tua consilia omnia, quae iam mecum licet recognoscas. Meministine me a. d. XII Kal. 7
Novembres dicere in senatu fore in armis certo die, qui dies futurus esset a. d. VI Kal. Novembres, C. Manlium, audaciae satellitem atque administrum tuae? Num me fefellit, Catilina, non modo res tanta, tam atrox tamque incredibilis, verum, id quod multo magis est admirandum, dies? Dixi ego idem in senatu caedem te optimatium contulisse in a. d. V Kal. Novembres, tum cum multi principes civitatis Roma non tam sui conservandi quam tuorum consiliorum reprimendorum causa profugerunt. Num infitiari potes te illo ipso die meis praesidiis, mea diligentia circumclusum commovere te contra rem publicam non potuisse, cum tu discessu ceterorum nostra tamen, qui remansissemus, caede te contentum esse dicebas? Quid? cum te Praeneste Kal. ipsis Novembribus occupaturum 8
nocturno impetu esse confideres, sensistine illam coloniam meo iussu meis praesidiis, custodiis, vigiliis esse munitam? Nihil agis, nihil moliris, nihil cogitas, quod non ego non modo audiam, sed etiam videam planeque sentiam.

4.

Recognosce tandem mecum noctem illam superiorem: iam intelleges multo me vigilare acrius ad salutem quam te ad perniciem rei publicae. Dico te priore nocte venisse inter falcarios — non agam obscure — in M. Laecae domum; convenisse eodem complures eiusdem amentiae scelerisque socios. Num negare audes? — Quid taces? Convincam, si negas; video enim
9 esse hic in senatu quosdam, qui tecum una fuerunt. O di immortales! ubinam gentium sumus? quam rem publicam habemus? in qua urbe vivimus? Hic, hic sunt in nostro numero, patres conscripti, in hoc orbis terrae sanctissimo gravissimoque consilio, qui de nostrum omnium interitu, qui de huius urbis atque adeo de orbis terrarum exitio cogitent. Hos ego video consul et de re publica sententiam rogo et, quos iam dudum ferro trucidari oportebat, eos nondum voce vulnero. Fuisti igitur apud Laecam illa nocte, Catilina; distribuisti partes Italiae; statuisti, quo quemque proficisci placeret; delegisti, quos Romae relinqueres, quos tecum educeres; discripsisti urbis partes ad incendia; confirmasti te ipsum iam esse exiturum, dixisti paulum tibi esse etiam nunc morae, quod ego viverem: reperti sunt duo equites Romani, qui te ista cura liberarent et sese illa ipsa nocte paulo ante lucem me in meo
10 lectulo interfecturos esse pollicerentur. Haec ego omnia vixdum etiam coetu vestro dimisso comperi; domum meam maioribus praesidiis munivi atque firmavi: exclusi eos, quos tu ad me salutatum miseras, cum illi ipsi venissent, quos ego iam multis ac summis viris ad me id temporis venturos esse praedixeram.

5.

Quae cum ita sint, Catilina, perge quo coepisti, egredere aliquando ex urbe; patent portae; proficiscere. Nimium diu te imperatorem tua illa Manliana castra desiderant. Educ tecum etiam omnes tuos; si minus, quam plurimos; purga urbem. Magno me metu liberabis, dummodo inter me atque te murus intersit. Nobiscum versari iam diutius non potes: non feram, non patiar, non sinam.

11 Magna dis immortalibus habenda est atque huic ipsi Iovi Statori, antiquissimo custodi huius urbis, gratia, quod hanc

tam taetram, tam horribilem tamque infestam rei publicae pestem totiens iam effugimus. Non est saepius in uno homine summa salus periclitanda rei publicae. Quam diu mihi consuli designato, Catilina, insidiatus es, non publico me praesidio, sed privata diligentia defendi. Cum proximis comitiis consularibus me consulem in campo et competitores tuos interficere voluisti, compressi conatus tuos nefarios amicorum praesidio et copiis nullo tumultu publice concitato; denique, quotienscumque me petisti, per me tibi obstiti, quamquam videbam perniciem meam cum magna calamitate rei publicae esse coniunctam. Nunc iam aperte rem publicam universam petis; 12
templa deorum immortalium, tecta urbis, vitam omnium civium, Italiam totam ad exitium ac vastitatem vocas. Quare, quoniam id, quod est primum et quod huius imperii disciplinaeque maiorum proprium est, facere nondum audeo, faciam id, quod est ad severitatem lenius et ad communem salutem utilius. Nam si te interfici iussero, residebit in re publica reliqua coniuratorum manus; sin tu, quod te iam dudum hortor, exieris, exhaurietur ex urbe magna et perniciosa sentina rei publicae. Quid est, Catilina? num dubitas id me imperante facere, quod 13
iam tua sponte faciebas? Exire ex urbe iubet consul hostem. Interrogas me, num in exsilium? Non iubeo, sed si me consulis, suadeo.

6.

Quid est enim, Catilina, quod te iam in hac urbe delectare possit? in qua nemo est extra istam coniurationem perditorum hominum, qui te non metuat, nemo, qui non oderit. Quae nota domesticae turpitudinis non inusta vitae tuae est? Quod privatarum rerum dedecus non haeret in fama? Quae libido ab oculis, quod facinus a manibus unquam tuis, quod flagitium a toto corpore afuit? Cui tu adulescentulo, quem corruptelarum illecebris irretisses, non aut ad audaciam ferrum aut ad libidinem facem praetulisti? Quid vero? nuper 14
cum morte superioris uxoris novis nuptiis domum vacuefecisses, nonne etiam alio incredibili scelere hoc scelus cumulasti? Quod ego praetermitto et facile patior sileri, ne in hac civitate tanti facinoris immanitas aut exstitisse aut non vindicata esse videatur. Praetermitto ruinas fortunarum tuarum, quas omnes impendere tibi proximis Idibus senties: ad illa venio,

quae non ad privatam ignominiam vitiorum tuorum, non ad domesticam tuam difficultatem ac turpitudinem, sed ad summam rem publicam atque ad omnium nostrum vitam salutem-
15 que pertinent. Potestne tibi haec lux, Catilina, aut huius caeli spiritus esse iucundus, cum scias horum esse neminem, qui nesciat te pridie Kalendas Ianuarias Lepido et Tullo consulibus stetisse in comitio cum telo? manum consulum et principum civitatis interficiendorum causa paravisse? sceleri ac furori tuo non mentem aliquam aut timorem tuum, sed fortunam populi Romani obstitisse? Ac iam illa omitto — neque enim sunt aut obscura aut non multa commissa: — quotiens tu me designatum, quotiens vero consulem interficere conatus es! quot ego tuas petitiones ita coniectas, ut vitari posse non viderentur, parva quadam declinatione et, ut aiunt, corpore effugi! Nihil agis, nihil assequeris, neque tamen conari ac velle desis-
16 tis. Quotiens iam tibi extorta est ista sica de manibus! quotiens excidit casu aliquo et elapsa est! tamen ea carere diem unum non potes. Quae quidem quibus abs te initiata sacris ac devota sit, nescio, quod eam necesse putas esse in consulis corpore defigere.

7.

Nunc vero quae tua est ista vita? Sic enim iam tecum loquar, non ut odio permotus esse videar, quo debeo, sed ut misericordia, quae tibi nulla debetur. Venisti paulo ante in senatum: quis te ex hac tanta frequentia, tot ex tuis amicis ac necessariis salutavit? Si hoc post hominum memoriam contigit nemini, vocis exspectas contumeliam, cum sis gravissimo iudicio taciturnitatis oppressus? Quid? quod adventu tuo ista subsellia vacuefacta sunt, quod omnes consulares, qui tibi persaepe ad caedem constituti fuerunt, simul atque assedisti, partem istam subselliorum nudam atque inanem reliquerunt, quo
17 tandem animo hoc tibi ferendum putas? Servi mehercule mei si me isto pacto metuerent, ut te metuunt omnes cives tui, domum meam relinquendam putarem: tu tibi urbem non arbitraris? Et si me meis civibus iniuria suspectum tam graviter atque offensum viderem, carere me aspectu civium quam infestis omnium oculis conspici mallem: tu cum conscientia scelerum tuorum agnoscas odium omnium iustum et iam diu tibi debitum, dubitas, quorum mentes sensusque vulneras, eo-

rum aspectum praesentiamque vitare? Si te parentes timerent atque odissent tui neque eos ulla ratione placare posses, ut opinor, ab eorum oculis aliquo concederes. Nunc te patria, quae communis est parens omnium nostrum, odit ac metuit et iam diu nihil te iudicat nisi de parricidio suo cogitare: huius tu neque auctoritatem verebere nec iudicium sequere nec vim pertimesces? Quae tecum, Catilina, sic agit et quodam 18
modo tacita loquitur: «Nullum iam aliquot annis facinus «exstitit nisi per te, nullum flagitium sine te; tibi uni mul«torum civium neces, tibi vexatio direptioque sociorum impu«nita fuit ac libera; *tu non solum ad neglegendas leges et* «quaestiones, verum etiam ad evertendas perfringendasque «valuisti. Superiora illa, quamquam ferenda non fuerunt, ta«men, ut potui, tuli: nunc vero me totam esse in metu prop«ter unum te, quidquid increpuerit Catilinam timeri, nullum «videri contra me consilium iniri posse, quod a tuo scelere «abhorreat, non est ferendum. Quam ob rem discede atque «hunc mihi timorem eripe, si est verus — ne opprimar, sin «falsus — ut tandem aliquando timere desinam».

8.

Haec si tecum ita, ut dixi, patria loquatur, nonne impe- 19
trare debeat, etiam si vim adhibere non possit? Quid, quod tu ipse te in custodiam dedisti? quod vitandae suspicionis causa ad M.' Lepidum te habitare velle dixisti? a quo non receptus etiam ad me venire ausus es atque, ut domi meae te asservarem, rogasti. Cum a me quoque id responsum tulisses, me nullo modo posse eisdem parietibus tuto esse tecum, qui magno in periculo essem, quod eisdem moenibus contineremur, ad Q. Metellum praetorem venisti; a quo repudiatus ad sodalem tuum, virum optimum, M. Metellum demigrasti, quem tu videlicet et ad custodiendum te diligentissimum et ad suspicandum sagacissimum et ad vindicandum fortissimum fore putasti. Sed quam longe videtur a carcere atque a vinculis abesse debere, qui se ipse iam dignum custodia iudicarit? Quae cum ita sint, Catilina, dubitas, si emori aequo animo 20
non potes, abire in aliquas terras et vitam *istam multis* suppliciis iustis debitisque ereptam fugae solitudinique mandare?

«Refer», inquis, «ad senatum»; id enim postulas et, si hic ordo placere sibi decreverit te ire in exsilium, obtempera-

turum te esse dicis. — Non referam, id quod abhorret a meis moribus, et tamen faciam, ut intellegas, quid hi de te sentiant. — Egredere ex urbe, Catilina, libera rem publicam metu, in exsilium, si hanc vocem exspectas, proficiscere. — Quid est, ecquid attendis, ecquid animadvertis horum silentium? Patiuntur, tacent. Quid exspectas auctoritatem loquentium, quorum
21 voluntatem tacitorum perspicis? At si hoc idem huic adulescenti optimo P. Sestio, si fortissimo viro M. Marcello dixissem, iam mihi consuli hoc ipso in templo senatus iure optimo vim et manus intulisset. De te autem, Catilina, cum quiescunt, probant; cum patiuntur, decernunt; cum tacent, clamant; neque hi solum, quorum tibi auctoritas est videlicet cara, vita vilissima, sed etiam illi equites Romani, honestissimi atque optimi viri, ceterique fortissimi cives, qui circumstant senatum, quorum tu et frequentiam videre et studia perspicere et voces paulo ante exaudire potuisti. Quorum ego vix abs te iam diu manus ac tela contineo, eosdem facile adducam, ut te haec, quae vastare iam pridem studes, relinquentem usque ad portas prosequantur.

9.

22 Quamquam quid loquor? Te ut ulla res frangat? tu ut unquam te corrigas? tu ut ullam fugam meditere? tu ut exsilium cogites? Utinam tibi istam mentem di immortales duint! Etsi video, si mea voce perterritus ire in exsilium animum induxeris, quanta tempestas invidiae nobis, si minus in praesens tempus recenti memoria scelerum tuorum, at in posteritatem impendeat. Sed est tanti, dummodo ista sit privata calamitas et a rei publicae periculis seiungatur. Sed tu ut vitiis tuis commoveare, ut legum poenas pertimescas, ut temporibus rei publicae cedas, non est postulandum. Neque enim is es, Catilina, ut te aut pudor unquam a turpitudine aut
23 metus a periculo aut ratio a furore revocarit. Quam ob rem, ut saepe iam dixi, proficiscere ac, si mihi inimico, ut praedicas, tuo conflare vis invidiam, recta perge in exsilium: vix feram sermones hominum, si id feceris; vix molem istius invidiae, si in exsilium iussu consulis ieris, sustinebo. Sin autem servire meae laudi et gloriae mavis, egredere cum importuna sceleratorum manu, confer te ad Manlium, concita perditos cives, secerne te a bonis, infer patriae bellum, exsulta impio

latrocinio, ut a me non eiectus ad alienos, sed invitatus ad tuos esse videaris. Quamquam quid ego te invitem, a quo 24
iam sciam esse praemissos, qui tibi ad Forum Aurelium praestolarentur armati? cui sciam pactam et constitutam cum Manlio diem? a quo etiam aquilam illam argenteam, quam tibi ac tuis omnibus confido perniciosam ac funestam futuram, cui domi tuae sacrarium scelerum constitutum fuit, sciam esse praemissam? Tu ut illa carere diutius possis, quam venerari ad caedem proficiscens solebas, a cuius altaribus saepe istam impiam dexteram ad necem civium transtulisti?

10.

Ibis tandem aliquando, quo te iam pridem tua ista cupi- 25
ditas effrenata ac furiosa rapiebat; neque enim tibi haec res affert dolorem, sed quandam incredibilem voluptatem. Ad hanc te amentiam natura peperit, voluntas exercuit, fortuna servavit. Nunquam tu non modo otium, sed ne bellum quidem nisi nefarium concupisti. Nactus es ex perditis atque ab omni non modo fortuna, verum etiam spe derelictis conflatam improborum manum. Hic tu qua laetitia perfruere! quibus 26
gaudiis exsultabis! quanta in voluptate bacchabere, cum in tanto numero tuorum neque audies virum bonum quemquam neque videbis! Habes, ubi ostentes tuam illam praeclaram patientiam famis, frigoris, inopiae rerum omnium, quibus te brevi tempore confectum esse senties. Tantum profeci, cum 27
te a consulatu reppuli ut exsul potius temptare quam consul vexare rem publicam posses, atque ut id, quod esset a te scelerate susceptum, latrocinium potius quam bellum nominaretur.

11.

Nunc, ut a me, patres conscripti, quandam prope iustam patriae querimoniam detester ac deprecer, percipite, quaeso, diligenter, quae dicam, et ea penitus animis vestris mentibusque mandate. Etenim, si mecum patria, quae mihi vita mea multo est carior, si cuncta Italia, si omnis res publica sic loquatur: «M. Tulli, quid agis? Tune eum, quem esse «hostem comperisti, quem ducem belli futurum vides, quem «exspectari imperatorem in castris hostium sentis, auctorem «sceleris, principem coniurationis, evocatorem servorum et

«civium perditorum, exire patiere, ut abs te non emissus ex «urbe, sed immissus in urbem esse videatur? Nonne hunc «in vincula duci, non ad mortem rapi, non summo supplicio
28 «mactari imperabis? Quid tandem te impedit? Mosne maio-«rum? At persaepe etiam privati in hac re publica pernicio-«sos cives morte multarunt. An leges, quae de civium Ro-«manorum supplicio rogatae sunt? At nunquam in hac urbe, «qui a re publica defecerunt, civium iura tenuerunt. An in-«vidiam posteritatis times? Praeclaram vero populo Romano «refers gratiam, qui te, hominem per te cognitum, nulla «commendatione maiorum tam mature ad summum imperium «per omnes honorum gradus extulit, si propter invidiae aut «alicuius periculi metum salutem civium tuorum neglegis.
29 «Sed si quis est invidiae metus, non est vehementius seve-«ritatis ac fortitudinis invidia quam inertiae ac nequitiae «pertimescenda? An cum bello vastabitur Italia, vexabuntur «urbes, tecta ardebunt, tum te non existimas invidiae incendio «conflagraturum?»

12.

His ego sanctissimis rei publicae vocibus et eorum hominum, qui hoc idem sentiunt, mentibus pauca respondebo. Ego si hoc optimum factu iudicarem, patres conscripti, Catilinam morte multari, unius usuram horae gladiatori isti ad vivendum non dedissem. Etenim si summi viri et clarissimi cives Saturnini et Gracchorum et Flacci et superiorum complurium sanguine non modo se non contaminarunt, sed etiam honestarunt, certe verendum non erat, ne quid hoc parricida civium interfecto invidiae mihi in posteritatem redundaret. Quodsi ea mihi maxime impenderet, tamen hoc animo fui semper, ut invidiam virtute partam gloriam, non in-
30 vidiam putarem. Quamquam nonnulli sunt in hoc ordine, qui aut ea, quae imminent, non videant aut ea, quae vident, dissimulent. Qui spem Catilinae mollibus sententiis aluerunt coniurationemque nascentem non credendo corroboraverunt: quorum auctoritate multi non solum improbi, verum etiam imperiti, si in hunc animadvertissem, crudeliter et regie factum esse dicerent. Nunc intellego, si iste, quo intendit, in Manliana castra pervenerit, neminem tam stultum fore, qui non videat coniurationem esse factam, nemi-

nem tam improbum, qui non fateatur. Hoc autem uno interfecto intellego hanc rei publicae pestem paulisper reprimi, non in perpetuum comprimi posse. Quodsi sese eiecerit, secumque suos eduxerit et eodem ceteros undique collectos naufragos aggregarit, exstinguetur atque delebitur non modo haec tam adulta rei publicae pestis, verum etiam stirps ac semen malorum omnium.

13.

Etenim iam diu, patres conscripti, in his periculis coniu- 31
rationis insidiisque versamur, sed nescio quo pacto omnium scelerum ac veteris furoris et audaciae maturitas in nostri consulatus tempus erupit. Quodsi ex tanto latrocinio iste unus tolletur, videbimur fortasse ad breve quoddam tempus cura et metu esse relevati, periculum autem residebit et erit inclusum penitus in venis atque in visceribus rei publicae. Ut saepe homines aegri morbo gravi cum aestu febrique iactantur, si aquam gelidam biberunt, primo relevari videntur, deinde multo gravius vehementiusque afflictantur; si hic morbus, qui est in re publica, relevatur, istius poena vehementius reliquis vivis ingravescet.

Quare secedant improbi, secernant se a bonis, unum in 32
locum congregentur, muro denique, id quod saepe, iam dixi, secernantur a nobis; desinant insidiari domi suae consuli, circumstare tribunal praetoris urbani, obsidere cum gladiis curiam, malleolos et faces ad inflammandam urbem comparare; sit denique inscriptum in fronte uniuscuiusque, quid de re publica sentiat. Polliceor hoc vobis, patres conscripti, tantam in nobis consulibus fore diligentiam, tantam in vobis auctoritatem, tantam in equitibus Romanis virtutem, tantam in omnibus bonis consensionem, ut Catilinae profectione omnia patefacta, illustrata, oppressa, vindicata esse videatis.

Hisce ominibus, Catilina, cum summa rei publicae salute, 33
cum tua peste ac pernicie cumque eorum exitio, qui se tecum omni scelere parricidioque iunxerunt, proficiscere ad impium bellum ac nefarium. Tu, Iuppiter, qui eisdem quibus haec urbs auspiciis a Romulo es constitutus, quem Statorem huius urbis atque imperii vere nominamus, hunc et huius socios a tuis ceterisque templis, a tectis urbis ac moenibus, a vita

fortunisque civium omnium arcebis et homines bonorum inimicos, hostes patriae, latrones Italiae scelerum foedere inter se ac nefaria societate coniunctos aeternis suppliciis vivos mortuosque mactabis.

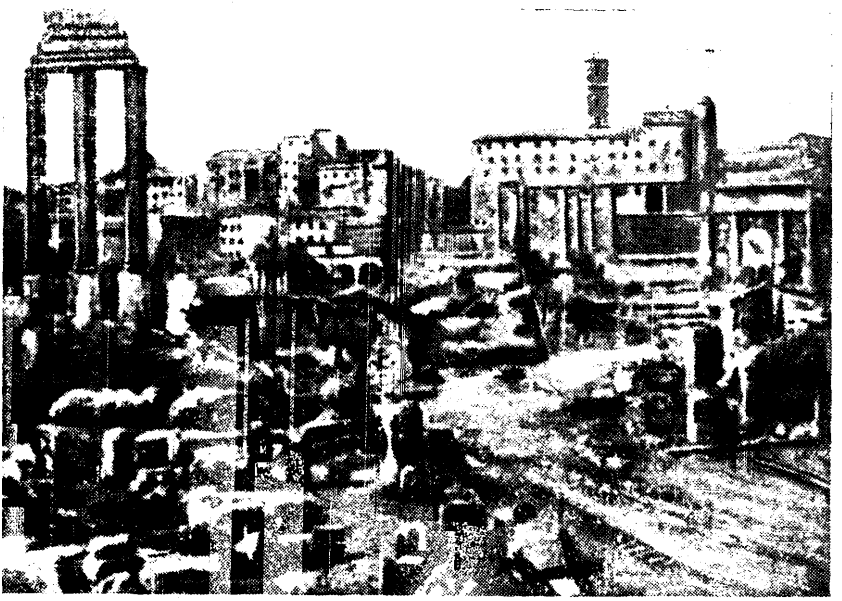

Reliquiae Fori Romani

Paaiškinimai

Lucius Sergius Catilina, gimęs 108 m. pr. m. e., buvo kilęs iš senos, bet nusigyvenusios patricijų giminės (gens Sergia). Gabumų jam netrūko: vyras buvo gilaus proto, geros atminties, tvirtos valios, iškalbus ir drąsus. Susibičiuliavo su tokiais pat, kaip ir jis, nusigyvenusiais ir skolose paskendusiais aristokratais.

Pirmą kartą į politinio gyvenimo areną Katilina išėjo Sulos proskripcijų laikais: Sulos pavedamas žudė priešingos partijos žmones; nužudė ir savo tikrą brolį. Pretoriumi buvo išrinktas 68 m. Pasibaigus tarnybos metams, išvyko propretoriaus teisėmis į Afrikos provinciją. 66 m. grįžo į Romą ir norėjo išstatyti savo kandidatūrą į konsulus. Bet jo vardas į kandidatų sąrašą nebuvo įtrauktas: Afrikos gyventojai pasiskundė, kad jis juos plėšęs, ėmęs kyšius. Nepasisekus teisėtu būdu tapti konsulu, ryžosi juo pasidaryti su draugų pagalba prievartos būdu. Bet šis jo p i r m a s i s sąmokslas nepavyko, nes pirma laiko iškilo aikštėn.

Katilina dar kartą mėgino išstatyti savo kandidatūrą į konsulus 64-siems metams, bet rinkimuose pralaimėjo: buvo išrinkti Antonijus ir Ciceronas. Nesitikėdamas daugiau teisėtu būdu tapti konsulu, jis ėmė rengti a n t r ą j į sąmokslą, į kurį rinko žmones iš visų luomų. Vis dėlto ir 63-siems metams jis

išstatė savo kandidatūrą į konsulus, o Ciceroną, savo politinį priešą, nusprendė nužudyti rinkimų metu. Ciceronui apie tai buvo pranešta, ir jis išvengė mirties. Konsulais buvo išrinkti Silanas ir Murena.

Pralaimėjęs rinkimus, Katilina su savo draugais 63 m. lapkričio mėn. iš 6-os į 7-tą naktį susirinko į sprendžiamąjį susirinkimą sąmokslininko Lekos namuose. Čia Katilina paskirstė, kam ką sukilimo metu teks daryti. Raiteliui Kornelijui ir senatoriui Varguntėjui buvo pavesta nužudyti Ciceroną, o pretoriui Lentului — padegti Romą ir iššudyti žymesniuosius prešininkus. Pats Katilina pasisakė vyksiąs į Etruriją, kur buvęs Sulos kariuomenės centurionas Manlijus rinko jam kariuomenę. Tačiau dar nebuvo gerai prašvitę, kai Ciceronas iš savo agentų sužinojo apie gresiantį pavojų.

Lapkričio 8-ją dieną Ciceronas sušaukė senato posėdį Jupiterio *(Iuppiter Stator)* šventovėje. Į šitą posėdį atėjo ir Katilina, kuris, kaip buvęs pretorius, turėjo teisę jame dalyvauti. Šio posėdžio metu Ciceronas pasakė savo pirmąją kalbą prieš Katiliną *(oratio prima in Catilinam)*.

1.

1. Quo usque ligi kol, kaip ilgai. — **abutēre** = *abutēris*. — **etiam** (= dar): sustiprina *quam diu*. — **eludet;** *eludere aliquem* tyčiotis iš ko nors, pajuokti ką. — **sese ... iactabit;** *se iactare* girtis, didžiuotis; *iactabit* versti antruoju *sing.* asmeniu, o *audacia* — įnaginininku. — **nocturnum praesidium Palatii:** *mons Palatinus,* arba *Palatium,* viena iš septynių kalvų, ant kurių buvo išaugusi Roma; būdamas beveik pačiame Romos centre, *Palatium* buvo apstatytas gražiais didikų rūmais (iš čia atsirado žodžio *Palatium* reikšmė „rūmai", *plg.* italų *palazzo,* pranc. *palais,* anglų *palace,* lenkų *pałac*). Šios kalvos papėdėje buvo *Iuppiter Stator* (Statytojas) maldykla, kurioje šį kartą buvo sušauktas senato posėdis. — **urbis vigiliae:** senatas, sužinojęs apie Manlijaus sukilimą Etrurijoje, įsakė saugoti visas Romos miesto dalis. — **bonorum:** *boni,* arba *optimates,* politiniu atžvilgiu buvo vadinami aristokratų (senato) partijos žmonės; jiems priešinga partija — demokratai *(populares),* kuriems vadovavo Cezaris ir Krasas. — **horum,** *scil. senatorum.* — **ora vultusque** — *hendiadys* (figūra, kuria tas pat dalykas reiškiamas dviem artimos reikšmės žodžiais, sujungtais jungtuku: *et, -que, atque, ac);* versti: veidų išraiškos.

2. Immo vero deja, maža to. — **notat et designat** — *hendiadys* = atidžiai pasižymi. — **fortes viri** — *ironia* (tropas, kurio teikiamoji prasmė griežtai prieštarauja tikrajai prasmei). — **furorem ac tela** — *hendiadys* = *furiosa tela.* — **conferri** nukreipti.

3. P. Scipio — vienas iš aristokratų partijos vadų. — **pontifex maximus** — dvasininkų (vad. pontifikų) kolegijos viršininkas. — **Ti. Gracchum:** *Tiberius Sempronius Gracchus,* liaudies tribūnas, ryžęsis palengvinti varguomenės būklę, buvo nužudytas aristokratų. — **privatus:** pontifiko pareigos nebuvo laikomos valstybine tarnyba. — **praetereo** — *praeteritio* (figūra, kuria kalbėtojas pareiškia nenorįs apie ką nors kalbėti, bet čia pat apie tai papasakoja). — **C. Servilius Ahala Spurium Melium:** turtingas plebėjų kilmės Melijus pigia kaina pardavinėjo plebėjams javus; aristokratų buvo įtartas norįs pasidaryti karalium, ir diktatoriaus pavaduotojo Ahalos buvo nužudytas. — **novis rebus studentem;** *novis rebus studere* — siekti politinio perversmo. — **civem perniciosum — acerbissimum hostem:** *chiasmus* (kryžminė žodžių tvarka; be chias-

mo būtų: civem pern. — hostem ac. — **ordinis**, *scil. senatorii.* — **desumus** = nieko nedarome.

2.

4. **C. Gracchus:** Gaius Sempronius Gracchus, Tiberijaus jaunesnis brolis, buvo pasiryžęs sunaikinti Romos aristokratijos galybę, bet jam nepasisekė; nužudytas 121 m. — **M. Fulvius,** G. Grakcho draugas ir jo žemės reformos šalininkas. — **permissa est res publica;** *permittere rem publicam* = suteikti neribotą valdžią valstybėje. — **mors ac rei publicae poena** — *hendiadys:* mirtis, kaip valstybės skirta bausmė. — **in tabulis** protokoluose. — **convenit** = *oportuit.* — **patres conscripti:** oficialus kreipimasis į senatorius. — **me ipse ... condemno ...** = aš pats save smerkiu už neveiklumą ir nesugebėjimą.

5. **in dies singulos** diena iš dienos, kasdien. — **intra moenia** = *Romae.* — **atque adeo** ir net. — **credo:** neturi įtakos sakinio konstrukcijai (įterptinis žodis). — **ne ... dicat;** vertimas: kad veikiau visi gerieji piliečiai nepasakytų, jog mano tatai per vėlai padaryta, negu kad kas nors galėtų pasakyti, kad per žiauriai. — **Verum** = *sed.* — **non:** neigia *fateatur.*

6. **multis meis et firmis:** jungtuko *et* neversti.

3.

coniurationis = *coniuratorum.* — **illustrantur** išeina aikštėn.

7. **a. d. XII Kal. Novembres:** spalio 21 d. — **a. d. VI Kal. Novembres:** spalio 27 d. — **Dixi ego idem** aš, be to, pasakiau. — **contulisse;** *conferre* čia prasme „paskirti". — **non tam ... causa** = ne tiek norėdami išsigelbėti, kiek tavo pasiryžimus tramdyti. — **discessu ceterorum** = *ceteris digressis.* — **cum ... dicebas** versti: nors tu sakei, kad, kitiems pasišalinus, pasitenkintum nužudęs tuos mūsų žmones, kurie buvome pasilikę.

8. **Quid?** versti laisvai: toliau. — **Praeneste** — stiprus Lacijaus miestas (dabart. *Palestrina*), 34 km nuo Romos. — **Kalendis ... Novembribus** lapkričio 1 d. — **sensistine:** *ne* = *nonne.* — **vigiliis;** *vigiliae* naktiniai patruliai. — **non ego:** *non* neigia *audiam, videam* ir *sentiam.*

4.

Dico aš tvirtinu. — **priore** vietoj *superiore.* — **inter falcarios** = dalgininkų gatvė. — **amentiae scelerisque** — *hendiadys: amentis sceleris.* — **quosdam:** pasak Salustijų, ten susirinko 11 senatorių.

9. **quam** = *qualem.* — **sanctissimo gravissimoque;** čia *sanctus* — garbingas, *gravis* rimtas, svarbus, reikšmingas. — **adeo** net. — **orbis terrarum:** perdėta; reikėtų: *imperii Romani.* — **de re publica sententiam rogare** klausti nuomonės valstybiniais reikalais. — **ferro** = *securi.* — **proficisci placeret** reikėtų vykti. — **discripsisti** = *distribuisti.* — **iam** tuoj. — **dixisti ... viverem:** tu pareiškei, kad tave vis dar kiek tramdo toji aplinkybė, kad aš esu gyvas. — **illa ipsa nocte:** tą pačią naktį, kada buvo susirinkę pas Leką.

10. **munivi atque firmavi** — *hendiadys:* rūpestingai apstačius (gausesne sargyba). — **salutatum mane miseras:** rytais Romos didikus pasveikinti ateidavo klientai ir bičiuliai. — **multis ac summis,** *ac* neversti.

5.

Quae cum ita sint taip susidėjus aplinkybėms. — **aliquando** = *tandem aliquando.* — **si minus, quam plurimos** — versti: jei ne visus, tai kuo daugiausia. — **modo** čia = *dummodo.* — **non feram, non patiar, non sinam** — *asyndeton* (jungtukų išleidimas, susijaudinus kalbant); versti: aš nepakelsiu to, nepakęsiu, neleisiu.

11. Magna ... gratia = mes turime būti labai dėkingi. — **huic ipsi:** taip kalbėdamas Ciceronas, matyt, rodo į Jupiterio statulą. — **Iovi Statori:** kai kas *(M. Bréal)* mano žodį *Stator* einant iš indų dangaus dievo pavadinimo *Indra Sthatar.* — **in uno homine** dėl vieno žmogaus kaltės. — **consuli designato:** taip vadinosi išrinktas, bet dar neinąs savo pareigų, konsulas; atitarnavęs konsulas vadinosi *consularis.* — **comitiis consularibus** susirinkime kansulams rinkti. — **in campo,** *scil. Martio.* — **publice** oficialiai. — **per me tibi obstiti** aš pats tau atsispyriau.

12. ad exitium ... ac vastitatem *(hendiadys)* **vocas** stumi į tikrą prapultį. — **quod est primum** kas turėtų būti pirmiausia padaryta. — **proprium est** tinka, dera. — **quod ... utilius** = kas yra ne taip žiauru ir naudingiau visuomenės gerovei. — **sentina:** nešvarus vanduo ant laivo dugno, padugnės, todėl anksčiau ir buvo pasakyta *exhaurietur.*

13. faciebas — *imperf. de conatu* = *facere volebas.* — **nun in exsilium:** be teismo konsulas negalėjo piliečio ištremti; kaltinamasis visada galėjo pats savo noru išvykti į ištrėmimą *(exsilium voluntarium).*

6.

Quid est enim ... quod ... possit — versti trumpiau: kas dar gali. — **nemo est ... qui ... non** = visi. — **nota** dėmė. — **domesticae turpitudinis** šeimyninės šlykštybės. — **inusta est** — *metaphora* (tropas, kuris remiasi įspūdžių panašumu): posakis, paimtas iš romėnų žiauraus papročio išdeginti vergams ant kūno ženklus. — **non haeret in fama,** *scil. tua* = neprilipo prie tavo vardo. — **corruptelarum illecebris irretisses** — *metaphora,* paimta iš medžioklių gyvenimo = apsiausdavai sugedimo tinklu. — **ferrum ... facem praetulisti** — *zeugma* (tam tikra figūra: du ar daugiau daiktavardžių priklauso nuo vieno veiksmažodžio, kuris savo prasme tik vienam jų tinka; čia, pvz., *praetulisti* tinka tik *facem,* o žodžiui *ferrum* reikia kitą veiksmažodį pavartoti); Ciceronas lygina Katiliną su vergais, kurie iš puotų grįžtantiems šeimininkams nakties metu apšviesdavo kelią. — **ad libidinem** į ištvirkimą.

14. morte ... uxoris: Salustijus apie pirmosios Katilinos žmonos nužudymą nieko nesako. — **alio incredibili scelere:** apie šį nusikaltimą Ciceronas neaiškiai kalba, bet iš kitų šaltinių žinome, kad Katilina, norėdamas vesti Aureliją Orestilą, nužudė sūnų iš pirmosios santuokos. — **Praetermitto** — *praeteritio.* — **ruinas fortunarum** turtų suirutę, visišką nusigyvenimą. — **proximis Idibus:** lapkričio m. 13 d., kada skolininkai buvo kreditorių įspėjami atsiskaityti iki artimiausių kalendų; Ciceronas mano, kad, sąmokslui nepasisekus, kreditoriai ims reikalauti apmokėti skolas. — **domesticam** = *privatam.*

15. pridie Kal. Ianuarias gruodžio mėn. 31 d. (66 m.) — **cum telo** apsiginklavęs. — **sceleri ac furori** — *hendiadys: furioso sceleri.* — **mentem;** čia *mens* susipratimas. — **tuas petitiones;** *conicere petitiones* nutaikyti smūgį. — **cor-**

pore effugi: išvengti smūgio, nesinaudojant ginklu, bet vikriai išsilankstant (*terminus technicus* iš gladiatorių kautynių).

7.

16. iam dabar. — **post hominum memoriam** nuo neatmenamų laikų. — **vocis contumelia** įžeidimas žodžiu. — **cum ... sis:** versti pusdalyviu. — **tibi** = *a te.* — **nudam atque inanem** — *hendiadys:* visiškai tuščią.

17. isto pacto = *isto modo* — **si me meis ... viderem** = jei aš matyčiau, kad mano piliečiai taip neteisingai mane įtaria ir taip skaudžiai įžeidžia. — **carere aspectu** pasitraukti iš akių. — **infestis ... oculis** šnairomis. — **cum ... agnoscas:** versti pusdalyviu. — **parens:** versti *mater.* — **sequere** = *sequeris; iudicium sequi:* pasiduoti teismo sprendimui.

18. sic agit = taip kreipiasi (į tave). — **aliquot annis** keleri metai. — **nisi per te;** versti laisvai: „kur tu nedalyvautum" arba „tau nedalyvaujant". — **sociorum:** turima galvoje Afrikos provincijos gyventojus; šią provinciją Katilina kaip propretorius valdė 68 metais pr. m. e. — **valuisti** = tau užteko drąsos. — **ne opprimar** — *ne inteream.*

8.

19. Quid, quod = kaip suprasti tai, kad. — **in custodiam,** *scil. liberam; custodia libera* naminis areštas. Įtariamas romėnų pilietis pats paskirdavo sau naminį areštą, kurį turėjo atlikti žymaus ir gero vardo romėno namuose. — **eisdem parietibus** po vienu stogu. — **virum optimum** — *ironia.* — **a carcere atque a vinculis** — *hendiadys; carcer* minimas kaip priešingumas *custodia libera.*

20. Refer ...; *referre ad senatum* pasiūlyti senatui svarstyti. — **hic ordo** = = *senatus.* — **placere decreverit** ras reikalinga. — **ecquid:** čia = *num.* — **Patiuntur** sutinka (plg. *qui tacet consentire videtur*). — **Quid ... loquentium** = kam lauki formalaus nutarimo iš tų. — **tacitorum** = tylėjime.

21. P. Sestio; *Publius Sestius,* Cicerono bičiulis, šiuo metu ėjo kvestoriaus pareigas. — **vim et manus** *(hendiadys)* **intulisset;** *vim et manus inferre* = pavartoti prievartą. — **studia** nusiteikimas, nusistatymas. — **paulo ante,** būtent, Katilinai einant į senato posėdį. — **manus ac tela** kumščius ir ginklus. — **prosequantur** — *ironia:* iškilmingai būdavo lydimi ligi miesto vartų karo vadai, išvykstą į karą.

9.

22. Quamquam quid loquor? bet kam aš (visa tai) kalbu? — **frangat:** čia *frangere* prasme „paveikti, sugraudinti". — **exsilium cogites;** dažniau sakoma *cogitare de aliqua re.* — **duint:** archainė *praes. coni.* forma (plg. *sint, velint).* — **animum inducere:** čia = pasiryžti. — **si minus ... posteritatem** jei ne dabar ... tai ateityje. — **Sed est tanti** bet tiek to. — **dummodo ... seiungatur** = kad tik visa tai pasiliktų asmenine nelaime ir nepasidarytų pavojinga valstybei. — **temporibus:** sunkios aplinkybės.

23. recta = tiesiai. — **manu** gauja. — **sciam:** versti pusdalyviu.

24. Forum Aurelium — kaimas prie didžiojo kelio per Etruriją. **cui** = *a quo.* — **pactam et constitutam ... diem** — *hendiadys:* sutartimi nustatyta diena, susitarus dėl termino. — **aquilam:** legiono ženklas. — **constitutum fuit:**

ne *est,* nes šiuo metu to nėra; šiuo metu tas erelis Manlijaus stovykloje. — **necem:** versti daugiskaita.

10.

25. Nunquam ... concupisti = tu niekados nenorėjai ne tik ramaus gyvenimo, bet net ir karo, jei tik jis buvo teisėtas. — **ab omni ... fortuna ... spe:** su prielinksniu *ab,* lyg tai būtų asmenys.

26. Hic, *i. e. inter improborum manum.* Visai eilei sinonimų (laetitia ... gaudiis... voluptate, perfruere ... exsultabis ... bacchabere) taip pat reikia parinkti atitinkamus artimos reikšmės lietuviškus žodžius. — **Habes, ubi ostentes** štai kur tu gali parodyti. — **te brevi ... senties** = netrukus pasijusi (jų) pribaigtas.

11.

27. ut ... detester ac deprecer — *hendiadys:* kad visiškai atitolinčiau. — **loquatur:** sąlygos sakinys, kuriame nėra išvados; *apodosis* pasirodo 29 paragrafe *(His ego sanctissimis ...).* — **evocatorem servorum:** yra žinoma, kad sąmokslininkai ragino Katiliną įtraukti į sąmokslą ir vergus; kiek plačiai vergai dalyvavo tame sąmoksle, tikrų žinių nėra. Galima spėti, kad vergai, supratę asmeniškus Katilinos tikslus, laikėsi jo atžvilgiu santuriai. — **summo supplicio mactari** baisiausiomis kančiomis nužudyti.

28. rogatae: *leges rogare (ferre)* išleisti įstatymus. — **qui a re publica defecerunt** valstybės išdavikai. — **tenuerunt:** prasme „globoti". — **vero** iš tikro. — **refers gratiam** atsidėkoji. — **per te cognitum** = žinomą vien iš asmeninių nuopelnų. Romėnų diduomenė kilo iš tokių šeimų, kurių vienas kitas narys yra kada nors buvęs konsulu, pretoriumi, kuruliniu edilu ar cenzoriumi; asmuo, *kurio šeimoje nėra buvę tokių magistratų,* išrinktas aukštesnėms pareigoms eiti, vadinosi *homo novus* (toks buvo Ciceronas). — **nulla commendatione maiorum** neturintį jokios protėvių paspirties.

29. severitatis ac fortitudinis ... inertiae nequitiaeque — du *hendiadys:* žiauraus griežtumo ... visiško apsileidimo. — **tum te ... conflagraturum** = manai nesudegsiąs tada neapykantos gaisre.

12.

His ... vocibus ... mentibus = į šiuos ... žodžius ... mintis. — **hoc:** paaiškinamas toliau sakiniu *Catilinam morte multari.* — **usuram** = *usum.* — **ne quid invidiae ... redundaret** = kad ateity gali apsemti mane tam tikros *(= quid)* neapykantos bangos. — **hoc animo fui** buvau taip nusiteikęs.

30. Quamquam = *et tamen.* — **in hoc ordine** *(i. e. senatorio)* šiame susirinkime. — **nonnulli:** Cezaris? Krasas? — **mollibus sententiis aluerunt:** šiuo pasakymu Ciceronas, matyt, nori priminti, kad dviejuose anksčiau įvykusiuose senato posėdžiuose jis nėra gavęs reikalingo senatorių pritarimo. — **imperiti** neišmanėliai. — **in hunc animadvertissem** būčiau jį nubaudęs. — **regie** despotiškai, savavališkai. — **paulisper** kuriam laikui (santykiauja su tolimesniu *in perpetuum* — visam laikui). — **sese eiecerit** pasišalins. — **naufragos;** *naufragus (navis, frango)* = nukentėjęs dėl laivo avarijos; čia = nusigyvenėlis. — **exstinguetur atque delebitur** — *hendiadys:* bus visiškai išnaikintas.

31. **Etenim** = tiesa. — **furoris et audaciae** — *hendiadys: furiosae audaciae.* — **erupit** prasiveržė. — **latrocinio** — konkrečiai: „galvažudžių banda". — **ad ... tempus** kuriam laikui. — **in venis atque visceribus;** versti laisvai: valstybės organizme. — **aegri morbo gravi** sunkiai sergantieji. — **aestu febrique** — *hendiadys:* karštligės (yra blaškomi). — **afflictantur** kankinasi, kamuojasi.

32. **praetoris urbani:** šitų teismo pareigūnų žinioje buvo romėnų piliečių bylos *(iuris dictio inter cives);* svetimšalių (arba romėnų piliečių su svetimšaliais) bylas spręsdavo *praetores peregrini.* — **malleolos;** *malleolus* — degamoji strėlė, kurios viename gale būdavo pririšama degamoji medžiaga (*malleus* — plaktukas). — **tantam ... auctoritatem** = kad mes, konsulai, parodysime tiek pastangų, jūs — tiek galios ... — **Catilinae profectione** = *Catilinā profecto.*

33. **Hisce ominibus** su tokiais lėmimais (išreikštais žodžiais *patefacta, illustrata, oppressa, vindicata).* — **cum ... salute** = didžiausiam valstybės labui. — **cum tua peste ac pernicie** — *hendiadys:* savo visiškai pražūčiai. — **auspiciis;** *auspicium* — būrimas iš paukščių skridimo ir giedojimo; *eisdem auspiciis* — laisvai versti: tuo pačiu metu. — **Statorem:** prasme „globėjas". —. **hunc,** *i. e. Catilinam.* — **arcebis ... mactabis:** versti liepiamąja nuosaka. — **scelerum foedere ... ac nefaria societate** nedorybių ryšiu ... ir nelemtu bendravimu.

IV. P. OVIDIUS NASO

METAMORPHOSES

Įžanga

In nova fert animus mutatas dicere formas
corpora. Di, coeptis (nam vos mutastis et illas)
aspirate meis primaque ab origine mundi
ad mea perpetuum deducite tempora carmen.

1. Keturi amžiai

Aurea prima sata est aetas, quae vindice nullo
sponte sua sine lege fidem rectumque colebat.
Poena metusque aberant nec verba minacia fixo
aere legebantur nec supplex turba timebat
iudicis ora sui, sed erant sine vindice tuti.
Nondum caesa suis, peregrinum ut viseret orbem,
montibus in liquidas pinus descenderat undas,
nullaque mortales praeter sua litora norant.
Nondum praecipites cingebant oppida fossae;
non tuba directi, non aeris cornua flexi,

non galeae, non ensis erant: sine militis usu
mollia securae peragebant otia gentes.
Ipsa quoque immunis rastroque intacta nec ullis
saucia vomeribus per se dabat omnia tellus;
contentique cibis nullo cogente creatis
arbuteos fetus montanaque fraga legebant
cornaque et in duris haerentia mora rubetis,
et quae deciderant patula Iovis arbore glandes.
Ver erat aeternum, placidique tepentibus auris
mulcebant zephyri natos sine semine flores.

Saturnus

Mox etiam fruges tellus inarata ferebat
nec renovatus ager gravidis canebat aristis.
Flumina iam lactis, iam flumina nectaris ibant,
flavaque de viridi stillabant ilice mella.
Postquam Saturno tenebrosa in Tartara misso
sub Iove mundus erat, subiit argentea proles,
auro deterior, fulvo pretiosior aere.
Iuppiter antiqui contraxit tempora veris,
perque hiemes aestusque et inaequales autumnos
et breve ver spatiis exegit quattuor annum.
Tum primum siccis aer fervoribus ustus
canduit, et ventis glacies astricta pependit.
Tum primum subiere domus; domus antra fuerunt
et densi frutices et vinctae cortice virgae.

Semina tum primum longis Cerealia sulcis
obruta sunt, pressique iugo gemuere iuvenci.
Tertia post illam successit a e n e a proles,
saevior ingeniis et ad horrida promptior arma,
non scelerata tamen. De duro est ultima f e r r o.
Protinus irrupit venae peioris in aevum
omne nefas: fugere pudor verumque fidesque,
in quorum subiere locum fraudesque dolique
insidiaeque et vis et amor sceleratus habendi.
Vela dabant ventis, nec adhuc bene noverat illos
navita; quaeque diu steterant in montibus altis,
fluctibus ignotis insultavere carinae.
Communemque prius ceu lumina solis at auras
cautus humum longo signavit limite mensor.
Nec tantum segetes alimentaque debita dives
poscebatur humus, sed itum est in viscera terrae;
quasque recondiderat Stygiisque admoverat umbris
effodiuntur opes, irritamenta malorum.
Iamque nocens ferrum ferroque nocentius aurum
prodierat: prodit bellum, quod pugnat utroque
sanguineaque manu crepitantia concutit arma.
Vivitur ex rapto. Non hospes ab hospite tutus,
non socer a genero, fratrum quoque gratia rara est.
Imminet exitio vir coniugis, illa mariti;
lurida terribiles miscent aconita novercae;
filius ante diem patrios inquirit in annos.
Victa iacet pietas, et virgo caede madentes
ultima caelestum terras Astraea reliquit.

Paaiškinimai

1. In nova fert ... Žodžių tvarka: animus (meus) fert (me) dicere formas, mutatas in nova corpora. — **2. di** = *dii (dei)*. — **mutastis** =*mutavistis*. — **et illas,** *scil. formas*. — **3. primaque ...** Žodžių tvarka: et deducite carmen — a prima origine mundi ad mea tempora — perpetuum (nenutrauktą, vientisą).

1. vindice nullo *(abl. abs.)* nors ir nebuvo kas baudžia. — **3. fixo aere** = *in fixo aere:* bronzo lentelėse surašytus įstatymus romėnai išstatydavo (prikaldavo) viešose vietose. — **5. ora** veidas. — **6. Nondum ...** Ž. t.: caesa pinus nondum descenderat suis ... montibus in liquidas undas. — **8. norant** = *noverant*. — **10. directi;** *tuba directi aeris* — tiesus vario trimitas, *cornua flexi aeris* — riestiniai vario trimitai. — **13. Ipsa ...** Ž. t.: ipsa quoque tellus, immunis atque intacta rastro nec saucia ullis vomeribus, omnia per se dabat.

— **15. creatis,** *scil. tellure.* — **18. glandes:** Italijoje esama ąžuolų, kurių gilės valgomos. — **22. canebat** iš *caneo.* — **23. ibant:** prasme *fluebant.*

25. Saturno; Saturnas — pasėlių ir derliaus dievas. — **26. proles:** čia metonimiškai, prasme „amžius". — **29.** *versus spondiacus,* žr. 130 psl. — **31. aer ustus siccis fervoribus** oras įkaitintas sausų kaitrų. — **34. vinctae cortice virgae** plaušais suraišioti virbai. — **35. semina Cerealia:** Cereros, žemdirbystės deivės, sėklos (= javų sėklos).

38. ingeniis: prasme „palinkimais". — **40. venae peioris;** *gen. qual.* žodžiui *aevum; vena* čia: metalo gysla, metalas. — **44. vela dare ventis:** jūrininkų *terminus technicus* (= plaukti laivu). — **46. carinae** — *pars pro toto: carina* — laivo dugnas; čia = laivas. — **50. poscebatur** turi *acc. obiecti* (segetes alimentaque). — **itum est** įsibrauta. — **54. utroque,** *i. e. ferro et auro.* — **56. rapto** = *rapina.* — **hospes ab hospite:** lietuviškai versti „svečias" ir „šeimininkas", nes lot. žodyje *hospes* yra tuodu kamienai: *hosti* — svečias (plg. rusų гость) ir *poti* — šeimininkas (plg. liet. „pats"); *gen. hospitis* iš *hosti-potis.* — **60. inquirit in annos:** nori patirti, kiek dar metų liko tėvui gyventi (yra susirūpinęs greičiau paveldėti turtą). — **61. virgo ... Astraea:** teisingumo deivė, titano Astrėjo duktė.

2. Kova su gigantais

Neve foret terris securior arduus aether,
affectasse ferunt regnum caeleste Gigantas
altaque congestos struxisse ad sidera montes.
Tum pater omnipotens misso perfregit Olympum
fulmine et excussit subiectae Pelion Ossae.
Obruta mole sua cum corpora dira iacerent,
perfusam multo natorum sanguine Terram
immaduisse ferunt calidumque animasse cruorem
et, ne nulla suae stirpis monumenta manerent,
in faciem vertisse hominum. Sed et illa propago
contemptrix superum saevaeque avidissima caedis
et violenta fuit: scires a sanguine natos.

Paaiškinimai

1. Neve foret *(= esset)* ... Ž. t.: neve (= ac ne) arduus aether esset securior terris. — **aether:** prasme „dangus". — **2. ferunt:** prasme „pasakoja". — **Gigantas** — 3-os linksn. *acc. pl.* graikiška galūne = *Gigantes.* — **3. struxisse ... montes;** kalbama apie tris Tesalijos kalnus: Osą, Peliją ir Olimpą. — **4. pater omnipotens** = *Iuppiter.* — **5. Pelion** — 2-os linksn. *acc. sing.* graikiška galūne. — **Ossae;** prozoje būtų *de* arba *ex Ossa.* — **6. mole sua** = savo pastatytais kalnais. — **corpora dira** biaurūs lavonai. — **7. natorum** = *filiorum* (gigantai buvo Žemės sūnūs). — **9. ne nulla** = *ut aliqua.* — **10. vertisse** turi papildinį *calidum cruorem.* — **11. superum** — *gen. plur.,* kaip *deum, caelicolum* ir kt. — **12. scires** *coni. potentialis* (buvo g a l i m a spręsti). — **natos** *(esse),* šiam tariniui suprantamas veiksnys *homines.*

3. Tvanas

Quae pater ut summa vidit Saturnius arce,
ingentes animo et dignas Iove concipit iras
conciliumque vocat; tenuit mora nulla vocatos.
Est via sublimis, caelo manifesta sereno:
lactea nomen habet, candore notabilis ipso.
Hac iter est superis ad magni tecta Tonantis
regalemque domum. Dextra laevaque deorum
atria nobilium valvis celebrantur apertis;
plebs habitat diversa locis; a fronte potentes
caelicolae clarique suos posuere penates.
Hic locus est, quem, si verbis audacia detur,
haud timeam magni dixisse Palatia caeli.
Ergo ubi marmoreo superi sedere recessu,
celsior ipse loco sceptroque innixus eburno
terrificam capitis concussit terque quaterque
caesariem, cum qua terram, mare, sidera movit.
Talibus inde modis ora indignantia solvit:
„Non ego pro mundi regno magis anxius illa
tempestate fui, qua centum quisque parabat
inicere anguipedum captivo bracchia caelo.
Nam quamquam ferus hostis erat, tamen illud ab uno
corpore et ex una pendebat origine bellum.
Nunc mihi, qua totum Nereus circumsonat orbem,
perdendum est mortale genus. Per flumina iuro
infera sub terra Stygio labentia luco
cuncta prius temptata; sed immedicabile corpus
ense recidendum est, ne pars sincera trahatur.
Sunt mihi semidei, sunt rustica numina, Nymphae
Faunique Satyrique et monticolae Silvani;
quos, quoniam caeli nondum dignamur honore,
quas dedimus, certe terras habitare sinamus".
Dicta Iovis pars voce probant stimulosque frementi
adiciunt, alii partes assensibus implent.
Est tamen humani generis iactura dolori
omnibus, et, quae sit terrae mortalibus orbae
forma futura, rogant; quis sit laturus in aras
tura? ferisne paret populandas tradere terras?
Talia quaerentes — sibi enim fore cetera curae —
rex superum trepidare vetat, subolemque priori
dissimilem populo promittit origine mira.

Iamque erat in totas sparsurus fulmina terras,
sed timuit, ne forte sacer tot ab ignibus aether
conciperet flammas longusque ardesceret axis.
Esse quoque in fatis reminiscitur affore tempus,
quo mare, quo tellus correptaque regia caeli
ardeat et mundi moles operosa laboret.
Tela reponuntur manibus fabricata Cyclopum;
poena placet diversa: genus mortale sub undis
perdere et ex omni nimbos demittere caelo.
Protinus Aeoliis Aquilonem claudit in antris
et quaecumque fugant inductas flamina nubes,
emittitque Notum. Madidis Notus evolat alis,
terribilem picea tectus caligine vultum;
barba gravis nimbis, canis fluit unda capillis,
fronte sedent nebulae, rorant pennaeque sinusque;
utque manu late pendentia nubila pressit,
fit fragor: hinc densi funduntur ab aethere nimbi.
Nuntia Iunonis, varios induta colores,
concipit Iris aquas alimentaque nubibus affert.
Sternuntur segetes et deplorata coloni
vota iacent longique perit labor irritus anni.
Nec caelo contenta suo est Iovis ira, sed illum
caeruleus frater iuvat auxiliaribus undis.
Convocat hic amnes; qui postquam tecta tyranni
intravere sui, „Non est hortamine longo
nunc", ait, „utendum: vires effundite vestras —
sic opus est, — aperite domos ac mole remota
fluminibus vestris totas immittite habenas".
Iusserat. Hi redeunt ac fontibus ora relaxant
et defrenato volvuntur in aequora cursu.
Ipse tridente suo terram percussit; at illa
intremuit motuque vias patefecit aquarum.
Exspatiata ruunt per apertos flumina campos,
cumque satis arbusta simul pecudesque virosque
tectaque cumque suis rapiunt penetralia sacris.
Si qua domus mansit potuitque resistere tanto
indeiecta malo, culmen tamen altior huius
unda tegit, pressaeque latent sub gurgite turres.
Iamque mare et tellus nullum discrimen habebant:
omnia pontus erant, deerant quoque litora ponto.

Occupat hic collem, cumba sedet alter adunca
et ducit remos illic, ubi nuper ararat;
ille supra segetes aut mersae culmina villae
navigat, hic summa piscem deprendit in ulmo.
Figitur in viridi, si fors tulit, ancora prato
aut subiecta terunt curvae vineta carinae.
Et, modo qua graciles gramen carpsere capellae,
nunc ibi deformes ponunt sua corpora phocae.
Mirantur sub aqua lucos urbesque domosque
Nereides, silvasque tenent delphines et altis
incursant ramis agitataque robora pulsant.
Nat lupus inter oves, fulvos vehit unda leones,
unda vehit tigres, nec vires fulminis apro,
crura nec ablato prosunt velocia cervo;
quaesitisque diu terris, ubi sistere detur,
in mare lassatis volucris vaga decidit alis.
Obruerat tumulos immensa licentia ponti,
pulsabantque novi montana cacumina fluctus.
Maxima pars unda rapitur; quibus unda pepercit,
illos longa domant inopi ieiunia victu.

Paaiškinimai

1. Quae *(= ea):* nurodo į žmonių pagedimą, aprašytą aukščiau. Ž. t.: ut pater Saturnius (= Iuppiter) summa arce vidit ea. — **2. animo ... concipit iras** užsidega rūstybe. — 3. **concilium:** papildyti *deorum.*

5. **lactea,** plg. rusų Млечный путь, arba vok. Milchstraße. — **6. hac** *(via)* čia. — 8. **atria;** *atrium* — puošniausias ir didžiausias romėnų namo kambarys; čia prasme „rūmai". — **celebrantur** gausiai lankomi. — **9. plebs:** kalbama apie žemesniuosius dievus. — **locis** — *abl. limit.* = *diversis locis.* — **10. penates** prasme *domus.* — **11. si verbis audacia detur** jei taip galima pasakyti.

13. **sedere** = *consedere* (iš *consido*). — **recessu** nuošalioj vietoj, kambary. — **14. ipse** = *Iuppiter.* — **15. terque quaterque:** prasme „keletą kartų" arba „kiek". — **17. solvit** = *aperuit* (pradėjo kalbėti).

19. **centum** derinti su *bracchia.* — **21. illud** derinti su *bellum:* — **22. corpore ... origine:** šeimos ... giminės. — 23. **qua** = iki tol kur. — 25. **Stygio** = *in Stygio.* — 26. **corpus:** prasme „kūno dalis". — 27. **trahatur:** prasme „užsikrėsti". — 29. *versus spondiacus.* — **31. quas** ... Ž. t.: sinamus habitare terras, quas dedimus.

32. **pars:** suprantama deorum. — 33. **partes ... implent** = atlieka pareigą. — 37. **paret:** suprantama, *Iuppiter.*

41. **sparsurus:** suprantama, *Iuppiter.* — 43. **conciperet flammas** užsidegtų. — **longus ... axis:** prasme „visas pasaulis". — 45. **correpta,** *scil. flammis.*

— **46. moles operosa:** (pasaulio) pastatas, į kurį buvo įdėta daug kūrybinio darbo. — **laboret:** prasme „nukentėti". — **47. tela** = *fulmina.* — **48. placet:** prasme „pasirenka".

51. et quaecumque ... flamina = et omnia flamina, quae. — **inductas,** *scil. terris.* — **53. vultum** — *acc. limit.* priklauso nuo *tectus.* — **picea** (*pix* derva, smala): prasme „juodas". — **54. canis** iš būdv. *canus.* — **55. fronte** = *in fronte.* — **57. hinc:** prasme „tuoj". — **58. colores,** plg. 53. eil. *vultum.* — **59. Iris** — laumės juostos dievaitė. — **61. vota** viltys.

63. caeruleus frater, *i. e. Neptunus.* — **64. amnes** = upių dievaičius. — **67. domos;** upių dievaičių buveinėmis buvo įdubimai ir lindynės, iš kurių trykšdavo šaltiniai. — **mole:** prasme „užtvanka". — **68. immittite habenas** = netrukdykite laisvai bėgti. — **69. ora relaxant** atidaro žiotis. — **73. exspatiata** = išėję iš krantų. — **76. Si qua** = *si aliqua.* — **77. culmen...** Ž. t.: tamen culmen *(acc.)* huius (domus) unda altior (culmine) tegit. — **78. pressaeque** = ir paskendę.

81. occupat: prasme „užkopti, užlipti". — **cumba** = *in cumba.* — **82. ducit remos** irkluoja. — **83. culmina** priklauso nuo *supra.* — **84. summa:** lietuviškai reikšti daiktavardžiu „viršūnė". — **deprendit** (deprehendit) pagauna. — **85. figitur** įsismeigia, užsikabina. — **86. terunt** šliaužia per ... — **curvae carinae** = riestais dugnais laivai. — **87. modo qua** = *qua modo* (kur neseniai). — **graciles gramen carpsere capellae** — aliteracija. — **90. silvas tenent** gyvena miškuose. — **delphines:** su trumpa (graikiška) galūne *es.* — **91. ramis** *dat.* — **robora** = *arbores.* — **93. vires fulminis,** plg. hegz.: fulmen habent acres in aduncis dentibus apri. — **94. ablato,** *scil. undis.* — **96. volucris vaga** paukštis klajūnas. — **97. immensa licentia ponti** beribis marių išsiveržimas. — **98. novi** = iki šiol neregėtos. — **99. pars,** *scil. animalium.* — **100. domant:** prasme „išnaikina".

4. Deukalionas ir Pira

Separat Aonios Oetaeis Phocis ab arvis,
terra ferax, dum terra fuit, sed tempore in illo
pars maris et latus subitarum campus aquarum.
Mons ibi verticibus petit arduus astra duobus,
nomine Parnasus, superantque cacumina nubes.
Hic ubi Deucalion (nam cetera texerat aequor)
cum consorte tori parva rate vectus adhaesit,
Corycidas Nymphas et numina montis adorant
fatidicamque Themin, quae tunc oracla tenebat.
Non illo melior quisquam nec amantior aequi
vir fuit, aut illa metuentior ulla deorum.
Iuppiter ut liquidis stagnare paludibus orbem
et superesse videt de tot modo milibus unum,
et superesse videt de tot modo milibus unam,
innocuos ambos, cultores numinis ambos,

nubila diciecit nimbisque Aquilone remotis
et caelo terras ostendit et aethera terris.
Redditus orbis erat. Quem postquam vidit inanem
et desolatas agere alta silentia terras,
Deucalion lacrimis ita Pyrrham affatur obortis:
„O soror, o coniunx, o femina sola superstes,
quam commune mihi genus et patruelis origo,
deinde torus iunxit, nunc ipsa pericula iungunt:
terrarum, quascumque vident occasus et ortus,
nos duo turba sumus; possedit cetera pontus.
Nunc genus in nobis restat mortale duobus,
(sic visum superis) hominumque exempla manemus".
Dixerat, et flebant. Placuit caeleste precari
numen et auxilium per sacras quaerere sortes.
Nulla mora est: adeunt pariter Cephisidas undas,
ut nondum liquidas, sic iam vada nota secantes.
Inde ubi libatos irroravere liquores
vestibus et capiti, flectunt vestigia sanctae
ad delubra deae, quorum fastigia turpi
pallebant musco stabantque sine ignibus arae.
Ut templi tetigere gradus, procumbit uterque
pronus humi gelidoque pavens dedit oscula saxo,
atque ita: „Si precibus", dixerunt, „numina iustis
victa remollescunt, si flectitur ira deorum,
dic, Themi, qua generis damnum reparabile nostri
arte sit, et mersis fer opem, mitissima, rebus".
Mota dea est sortemque dedit: „Discedite templo
et velate caput cinctasque resolvite vestes,
ossaque post tergum magnae iactate parentis".
Obstipuere diu; rumpitque silentia voce
Pyrrha prior iussisque deae parere recusat;
detque sibi veniam pavido rogat ore pavetque
laedere iactatis maternas ossibus umbras.
Interea repetunt caecis obscura latebris
verba datae sortis secum inter seque volutant.
Inde Promethides placidis Epimethida dictis
mulcet et: „Aut fallax", ait, „est sollertia nobis,
aut pia sunt nullumque nefas oracula suadent.
Magna parens terra est; lapides in corpore terrae
ossa reor dici: iacere hos post terga iubemur".

Coniugis augurio quamquam Titania mota est,
spes tamen in dubio est: adeo caelestibus ambo
diffidunt monitis. Sed quid temptare nocebit?
discedunt velantque caput tunicasque recingunt,
et iussos lapides sua post vestigia mittunt.
Saxa (quis hoc credat, nisi sit pro teste vetustas?)
ponere duritiem coepere suumque rigorem
mollirique mora mollitaque ducere formam,
inque brevi spatio superorum numine saxa
missa viri manibus faciem traxere virorum,
et de femineo reparata est femina iactu.
Inde genus durum sumus experiensque laborum
et documenta damus qua simus origine nati.

Paaiškinimai

1. Separat ... Ž. t.: Phocis separat Aonios ab Oetaeis arvis. — **Aonios;** *Aonii* — senovinis beotiečių vardas. — **ab Oetaeis arvis** = nuo Tesalijos *(Oeta* — Tesalijos kalnas). — **Phocis:** vidurinės Graikijos sritis (tarp Beotijos ir Tesalijos, Fokidė). — **2. terra ferax** — priedėlis žodžiui *Phocis.* — **3. subitarum ... aquarum** staiga pakilusių vandenų. — **4. Mons** ... Ž. t.: ibi arduus mons petit astra duobus verticibus. — **petit** siekia. — **5. Parnasus:** kalnas prie Delfų miesto, Fokidėje, vadinamas *bivertex* (dviem viršūnėm). — **cacumina** veiksnys, **nubes** papildinys. — **6. Deucalion:** Tesalijos valdovas, Prometėjaus sūnus, tėvas Heleno, graikų (helenų) padermės pradininko. — **7. consorte tori** = *uxore;* kalbama apie Pirą, dukterį Epimetėjaus, minėto Prometėjaus brolio. — **8. Corycidas,** *acc. pl.* su graikiška galūne *-as (= Corycides); Corycum* — Parnaso kalno ola, kurioje gyvenusios nimfos. — **9. Themin,** *acc. sg.* su graik. galūne (= *Themidem*); *Themis* — teisingumo deivė. — **oracla** = *oracula* (plg. *saecla, pericla); oracula tenere* = pranašavimus teikti. — **10. Non illo** ... Ž. t.: non fuit vir quisquam melior illo (= Deucalione) nec amantior aequi, aut ulla fuit deorum metuentior illa (= Pyrrha). — **amantior aequi** labiau teisingas. **11. metuentior deorum** labiau dievobaiminga. — **17. caelo terras ... aethera terris** — linksnių (ne sąvokų) chiasmas. — **aethera** *acc. sing.* graikiška galūne *(aetherem = caelum).*

21. soror; kaip čia reikia suprasti *soror,* aiškėja iš 22-os eil. pasakymo *patruelis origo (= origo a patruo).* — **23. torus** santuoka. — **25. possedit** iš *possido.* — **27. exempla** = atstovai.

30. pariter: prasme „kartu, drauge". — **Cephisidas:** gr. galūne *acc. pl.* iš būdv. *Cephisis, idis (Cephisus* — upė Fokidėje). — **31. ut ... sic:** prasme *quamquam ... tamen.* — **vada** = upės vaga. — **33. flectunt vestigia** pasuka, eina. — **34. deae,** *scil. Themidis.* — **fastigia** *(plur.)* frontonas. — **35. pallebant** buvo suteršta (frontonas). — **36. ut** = *ut primum.* — **37. pavens:** prieveiksmio prasme (baimingai). — **saxo,** iš kurio buvo padaryti šventovės *gradus.* — **39. flectitur ira:** prasme „jei galima numalšinti rūstybę". — **40. Themi** graikiškas *vocativus.* — **qua generis** ... Ž. t.: qua arte damnum generis nostri reparabile

sit. — **41. arte** = *modo* (būdu). — **nostri** = *humani.* — **mersis ... rebus;** *mersae res* = buvęs paskandintas, nuo tvano nukentėjęs pasaulis.

42. sortem = *responsum.* — **templo** = *e templo.*

46. prior pirmas (iš dviejų), *primus* — pirmas iš daugelio. — **47. detque** ... Ž. t.: et pavido ore rogat, (ut) det sibi veniam. — **48. iactatis ... ossibus** — būdo aplinkybė. — **49—50.** Ž. t.: interea secum repetunt et inter se volutant verba datae sortis, obscura caecis latebris. — **caecis obscura latebris verba** = neaiškius ir slėpiningus žodžius; kaip bus pažodžiui, jei **caecis latebris** yra *abl. causae* prie *obscura?* — **51. inde** = *deinde.* — **Epimethida** *acc. sing.* graikiška galūne. — **52. fallax ... est** *fallit.* — **sollertia** iš *sollers,* kuris, kaip ir jam priešinga sąvoka *iners,* yra kilęs iš *ars* (*soll-ars,* sen. lot. *sollus* — visas plg. mūsų „visų galų vyras"). — **nobis** = *mihi.* — **53. pia;** kaip reikia suprasti *pia,* aiškėja iš *nullumque nefas.* — **54—55. lapides ...** Ž. t.: reor lapides dici ossa in corpore terrae. — **56. augurio:** prasme „aiškinimas". — **Titania:** taip pavadinta Pira, kaip titano Japeto anūkė. — **mota** įtikinta. — **57. in dubio est** = *dubia est.* — **58. monitis** įsakymu. — **60. sua post vestigia** = *post terga;* kadangi *vestigium* yra vieta, kur stovėjo koja, tai tenka manyti, kad jie mėtė akmenis e i d a m i. — **61. vetustas:** padavimo patikimumas remiamas jo senoviškumu. — **62. ponere** = *deponere.* — **63. mora** = *sensim* (pamažėli, palaipsniui). — **ducere formam** gauti (aiškų) pavidalą. — **65. faciem traxere** gavo pavidalą. — **66. femineo ... iactu** = *iactu feminae (Pyrrhae).* — **67. inde:** prasme „todėl". — **experiens laborum** patvarus darbuose. — **68. documenta** įrodymai.

5. Faetontas

Regia Solis erat sublimibus alta columnis,
clara micante auro flammasque imitante pyropo;
cuius ebur nitidum fastigia summa tegebat,
argenti bifores radiabant lumine valvae.
Quo simul acclivi Clymeneia limite proles
venit et intravit dubitati tecta parentis,
protinus ad patrios sua fert vestigia vultus
consistitque procul: neque enim propiora ferebat
lumina. Purpurea velatus veste sedebat
in solio Phoebus claris lucente smaragdis.
A dextra laevaque Dies et Mensis et Annus
Saeculaque et positae spatiis aequalibus Horae;
Verque novum stabat, cinctum florente corona;
stabat nuda Aestas et spicea serta gerebat;
stabat et Autumnus, calcatis sordidus uvis,
et glacialis Hiems, canos hirsuta capillos.
Inde loco medius rerum novitate paventem
Sol oculis iuvenem, quibus aspicit omnia, vidit:

„Quae" que „viae tibi causa? quid hac", ait, „arce petisti,
progenies Phaethon, haud infitianda parenti?"
Ille refert: „O lux immensi publica mundi,
Phoebe pater, si das huius mihi nominis usum,
pignora da, genitor, per quae tua vera propago
credar, et hunc animis errorem detrahe nostris".
Dixerat. At genitor circum caput omne micantes
deposuit radios propiusque accedere iussit,
amplexuque dato: „Nec tu meus esse negari
dignus es, et Clymene veros", ait, „edidit ortus.
Quoque minus dubites, quodvis pete munus, ut illud
me tribuente feras; promissis testis adesto
dis iuranda palus, oculis incognita nostris".
Vix bene desierat, currus rogat ille paternos
inque diem alipedum ius et moderamen equorum.
Paenituit iurasse patrem; qui terque quaterque
concutiens illustre caput: „Temeraria", dixit,
„vox mea facta tua est. Utinam promissa liceret
non dare! Confiteor, solum hoc tibi, nate, negarem.
Dissuadere licet. Non est tua tuta voluntas.
Magna petis, Phaethon, et quae nec viribus istis
munera conveniant nec tam puerilibus annis.
Sors tua mortalis: non est mortale, quod optas.
. . . . . .
Quid mea colla tenes blandis, ignare, lacertis?
Ne dubita: dabitur (Stygias iuravimus undas)
quodcumque optaris. Sed tu sapientius opta".
Finierat monitus. Dictis tamen ille repugnat,
propositumque premit flagratque cupidine currus.
Ergo, qua licuit, genitor cunctatus ad altos
deducit iuvenem, Vulcania munera, currus.
Aureus axis erat, temo aureus, aurea summae
curvatura rotae, radiorum argenteus ordo.
Per iuga chrysolithi positaeque ex ordine gemmae
clara repercusso reddebant lumina Phoebo.
Dumque ea magnanimus Phaethon miratur opusque
perspicit, ecce vigil rutilo patefecit ab ortu
purpureas Aurora fores et plena rosarum
atria. Diffugiunt stellae, quarum agmina cogit
Lucifer et caeli statione novissimus exit.

Quem petere ut terras mundumque rubescere vidit
cornuaque extremae velut evanescere lunae,
iungere equos Titan velocibus imperat Horis.
Iussa deae celeres perägunt ignemque vomentes,
ambrosiae suco saturos, praesepibus altis
quadrupedes ducunt adduntque sonantia frena.
Tum pater ora sui sacro medicamine nati
contigit et rapidae fecit patientia flammae;
imposuitque comae radios praesagaque luctus
pectore sollicito repetens suspiria dixit:
„Si potes his saltem monitis parere parentis,
parce, puer, stimulis et fortius utere loris!
Sponte sua properant; labor est inhibere volantes.
. . . . . .

Utque ferant aequos et caelum et terra calores,
nec preme nec summum molire per aethera currum:
altius egressus caelestia tecta cremabis,
inferius — terras. Medio tutissimus ibis."
. . . . . .

Occupat ille levem iuvenili corpore currum,
statque super manibusque leves contingere habenas
gaudet et invito grates agit inde parenti.
Interea volucres Pyrois et Eous et Aethon,
Solis equi, quartusque Phlegon hinnitibus auras
flammiferis implent pedibusque repagula pulsant.
Quae postquam Tethys, fatorum ignara nepotis,
reppulit et facta est immensi copia caeli,
corripuere viam pedibusque per aera motis
obstantes scindunt nebulas pennisque levati
praetereunt ortos isdem de partibus Euros.
Sed leve pondus erat, nec quod cognoscere possent
Solis equi, solitaque iugum gravitate carebat.
Utque labant curvae iusto sine pondere naves
perque mare instabiles nimia levitate feruntur,
sic onere assueto vacuus dat in aera saltus
succutiturque alte similisque est currus inani.
Quod simulac sensere, ruunt tritumque relinquunt
quadriiugi spatium nec, quo prius, ordine currunt.
. . . . . .

Ut vero summo despexit ab aethere terras
infelix Phaethon penitus penitusque iacentes,
palluit, et subito genua intremuere timore,
suntque oculis tenebrae per tantum lumen obortae.

. . . . . .

Quid faciat? multum caeli post terga relictum,
ante oculos plus est: animo metitur utrumque.
Et modo, quos illi fatum contingere non est,
prospicit occasus, interdum respicit ortus.
Quidque agat ignarus stupet, et nec frena remittit,
nec retinere valet, nec nomina novit equorum.

. . . . . .

Corripitur flammis, ut quaeque altissima, tellus
fissaque agit rimas et sucis aret ademptis.
Pabula canescunt, cum frondibus uritur arbor,
materiamque suo praebet seges arida damno.
Parva queror: magnae pereunt cum moenibus urbes,
cumque suis totas populis incendia gentes
in cinerem vertunt. Silvae cum montibus ardent.

. . . . . .

At pater omnipotens, superos testatus et ipsum,
qui dederat currus, nisi opem ferat, omnia fato
interitura gravi, summam petit arduus arcem.

. . . . . .

Intonat et dextra libratum fulmen ab aure
misit in aurigam pariterque animaque rotisque
expulit, et saevis compescuit ignibus ignes.
Consternantur equi et saltu in contraria facto
colla iugo eripiunt abruptaque lora relinquunt.
Illic frena iacent, illic temone revulsus
axis, in hac radii fractarum parte rotarum,
sparsaque sunt late laceri vestigia currus.

At Phaethon rutilos flamma populante capillos
volvitur in praeceps longoque per aera tractu
fertur, ut interdum de caelo stella sereno,
etsi non cecidit, potuit cecidisse videri.
Quem procul a patria diverso maximus orbe
excipit Eridanus fumantiaque abluit ora.

Naides Hesperiae trifida fumantia flamma
corpora dant tumulo signant quoque carmine saxum:

HIC · SITVS · EST · PHAETHON · CVRRVS · AVRIGA · PATERNI
QVEM · SI · NON · TENVIT · MAGNIS · TAMEN · EXCIDIT · AVSIS.

Paaiškinimai

1. Regia: prasme *arx.* — **sublimibus ... columnis** = didingas pastatas su aukštomis kolonomis. — **2. clara** = *splendens* (šviečiąs). — **imitante:** prasme *simili.* — **3. fastigia summa** (*acc.*) labai aukštą frontoną. — **4. bifores valvae** suveriamos durys.

5. quo (prieveiksmis) = *ad regiam Solis.* — **simul** = *simulatque.* — **proles** = *filius;* Faetontas buvo Klimenės ir Febo (saulės) sūnus. — **6. dubitati,** *i. e. de quo dubitatur* (abejotinas). — **7. patrios ... vultus** = *vultus patris.* — **fert vestigia sua** eina. — **9. lumina:** prasme „spinduliai". — **13. novum:** prasme „jaunas". — **florente corona** = *corona florum.* — **14. nuda** pusnuogė, *nudus* ne visuomet reiškia „nuogas"; taip vadinosi ir tas, kuris vilkėjo viena tunika (marškiniais), be togos. — **spicea serta** varpų vainikai. — **15. sordidus:** prasme „apsitaškęs". — **16. canos ... capillos** *acc. limit.;* verčiant *hirsuta* derinti su *capillos.* — **17. loco** *abl. limit.* — **19. quaeque:** jungtukas *-que* priklauso tolimesniam žodžiui *ait.* — **hac arce** = *in hac arce.* — **petisti:** prasme „ieškai". — **20. progenies** = *proles, filius.* — **haud infitianda parenti** — nuo kurio tėvas (ir) nemano atsisakyti.

21. publica = *communis.* — **23. pignora:** prasme „įrodymai". — **per quae** = = *ut per ea.* — **24. credar** sangrąžine prasme: g a l ė č i a u s a v e laikyti. — **errorem** = *dubitationem.*

28. veros ... ortus: pasakė teisybę apie tavo kilmę. — **29. quoque** = *et ut eo.* — **30. feras** = *accipias.* — **31. dis iuranda palus** = palus, per quam di iurant (palus = Styx).

32. vix bene — vos (visiškai). — **33. in diem** vienai dienai.

35. temeraria ... Ž. t.: vox (priesaika) mea facta est temeraria tua temeraria voce (dėl tavo neišmintingo prašymo). — **37. negarem** apodosio *coni.* prie numanomo protasio: *si liceret.* — **39. istis** = *tuis.* — **43. ne dubita** vietoje įprasto *ne dubitaveris arba noli dubitare.* — **44. optaris** = *optaveris.*

46. currus *gen. obi.* — **47. qua** = *quoad.* — **49. summae curvatura rotae** rato lankas. — **50. radiorum:** prasme „stipinų". — **51. iuga** pavalkai. — **52. Phoebo** = *sole.*

54. vigil: prasme „ankstyva". — **56. agmina cogit** eina būrio užpakaly. — **57. Lucifer** rytinė žvaigždė. — **58. Quem petere ...** Ž. t.: ut (= ut primum) Titan vidit eum (= Luciferum) petere terras. — **59. extremae ... lunae** paskutinė mėnulio atmaina. — **60. Titan:** Febas pavadintas savo tėvo, titano Hiperiono, vardu. — **63. addunt:** prasme „užmauna". — **64. sacro medicamine** = ambrozija. — **65. rapidae** deginančios. — **66. praesaga** derinti su tolimesniu *suspiria.* — **67.** Ž. t.: e pectore sollicito repetens (= išleisdamas) suspiria praesaga luctus. — **68. his saltem** bent šiuos. — **69. utere:** prasme „laikyk". — **71. ferant** = *accipiant.* — **74. tutissimus:** versti prieveiksmiu.

76. **super** adverbium. — 77. **grates** = *gratias*. — 80. **repagula:** prasme „vartai". — 81. **nepotis:** deivė Tetidė — Klimenės motina. — 82. **facta est ... copia** = atsidarė laisvas kelias į ... — 83. **corripuere viam** pasileido keliu.

86. **nec ... possent** = nec (tale), ut id cognoscere possent. — 88. **labant** siūbuoja. — 92. **tritum** pramintas, pravažinėtas.

96. **palluit** iš *pallescere*. — **subito** būdv. — 105. **fissaque agit rimas** = *finditur et agit r.* — 108. **parva queror:** prasme „maža to".

111. **pater omnipotens,** *i. e. Iuppiter.* — **et:** prasme „ir ypatingai". — 113. **arduus** prieveiksmio prasme. — 114. **ab aure dextra** virš galvos. — 115. **anima rotisque expulit** „iš gyvybės ir vežimo išmetė". 116. **compescuit** užgesino. — **ignibus** = žaibais. — 121. **vestigia** = skeveldros.

124. **fetur** = lekia žemyn. — 126. **Quem,** *i. e. Phaethontem.* — **diverso ... orbe,** būtent, vakaruose. — 128. **Naides Hesperiae** Vakarų krašto vandenės. — 129. **carmine** antkapio užrašu. — 131. **quem si non tenuit** = *etsi eum (= currum) n. t.:* nors jo nesugebėjo valdyti. — **magnis ... ausis:** prasme „drąsiam žygy". — **excidit** žuvo.

6. Daidalas ir Ikaras

Daedalus interea, Creten longumque perosus
exsilium tactusque loci natalis amore,
clausus erat pelago. „Terras licet", inquit, „et undas
obstruat, at caelum certe patet, ibimus illac:
omnia possideat, non possidet aera Minos".
Dixit et ignotas animum dimittit in artes
naturamque novat. Nam ponit in ordine pennas,
ut clivo crevisse putes. Sic rustica quondam
fistula disparibus paulatim surgit avenis.
Tum lino medias et ceris alligat imas,
atque ita compositas parvo curvamine flectit,
ut veras imitetur aves. Puer Icarus una
stabat et ignarus sua se tractare pericla
ore renidenti modo, quas vaga moverat aura,
captabat plumas, flavam modo pollice ceram
mollibat lusuque suo mirabile patris
impediebat opus. Postquam manus ultima coeptis
imposita est, geminas opifex libravit in alas
ipse suum corpus motaque pependit in aura.
Instruit et natum: „Medioque ut limite curras,
Icare", ait, „moneo, ne, si demissior ibis,
unda gravet pennas, si celsior, ignis adurat:
inter utrumque vola! Nec te spectare Booten
aut Helicen iubeo strictumque Orionis ensem:

Daedalus et Icarus

me duce carpe viam!" Pariter praecepta volandi
tradit et ignotas umeris accomodat alas.
Inter opus monitusque genae maduere seniles
et patriae tremuere manus. Dedit oscula nato
non iterum repetenda suo, pennisque levatus
ante volat comitique timet, velut ales ab alto
quae teneram prolem produxit in aera nido.
Hortaturque sequi damnosasque erudit artes,
et movet ipse suas et nati respicit alas.
Hos aliquis, tremula dum captat harundine pisces,
aut pastor baculo stivave innixus arator
vidit et obstipuit, quique aethera carpere possent
credidit esse deos. Et iam Iunonia laeva
parte Samos, fuerant Delosque Parosque relictae,
dextra Lebynthos erat fecundaque melle Calymne,
cum puer audaci coepit gaudere volatu
deseruitque ducem caelique cupidine tractus
altius egit iter. Rapidi vicinia solis
mollit odoratas, pennarum vincula, ceras.
Tabuerant cerae: nudos quatit ille lacertos,
remigioque carens non ullas percipit auras;

oraque caerulea patrium clamantia nomen
excipiuntur aqua, quae nomen traxit ab illo.
At pater infelix, nec iam pater: „Icare", dixit,
„Icare", dixit, „ubi es? Qua te regione requiram?
Icare", dicebat: pennas aspexit in undis,
devovitque suas artes, corpusque sepulcro
condidit, et tellus a nomine dicta sepulti.

Paaiškinimai

1. Daedalus: garsus Atėnų menininkas, pastatęs Kretos saloje labirinto rūmus; atlikęs darbą, rengėsi grįžti į tėvynę, bet Kretos valdovas Minas nenorėjo jo išleisti. — **Creten** *acc. sing.* graikiška galūne = *Cretam.* — **2. tactus loci natalis amore** išsiilgęs gimtinės. — **3. clausus** = *circumclusus.* — **licet** jungiama su 4-os eil. *obstruat (coni. concessivus);* tarinio *obstruat,* kaip ir 5-os eil. tarinių *possideat* ir *possidet,* veiksnys *Minos.* — **4. illac** tuo keliu. — **5. possideat** *coni. concess.* — **aera** *acc. sing.* graikiška galūne.

6. animum dimittit kreipia savo mintį į ... — **7. naturamque novat** bando pakeisti gamtos dėsnius. — **nam:** prasme „būtent". — **8. ut clivo ...** Ž. t.: ut credas (eas in) clivo erevisse. — **rustica** piemenų. — **quondam** kartais. — **9. fistula ... avenis;** dūda buvo panaši į paukščio sparną: ją sudarydavo keli vamzdeliai, sujungti vienas su kitu tokia tvarka, kad po ilgesnio vamzdelio sekė kiek trumpesnis, o visa vamzdelių eilė turėjo nuosaikaus nuolaidumo pavidalą. — **10.** Ž. t.: tum (pennas) medias et imas alligat lino et ceris. — **medias et imas** versti atitinkamais prieveiksmiais. — **12. veras ... aves** = *veras avium alas.* — **una** greta. — **13. tractare sua pericla** žaidžia daiktu, iš kurio jam gręsia pavojus. — **14. renidenti** nušvitusiu. — **modo ...** Ž. t.: modo captabat plumas, quas ... aura, modo pollice mollibat flavam ceram. — **vaga ... aura** švelnus vėjelis. — **16. mollibat:** sen. forma = *molliebat.* — **17. manus ultima;** *coeptis manum ultimam imponere* = darbą pabaigti. — **18. geminas ... libravit in alas ... corpus** pakilo ant sparnų. — **19. mota ... in aura** išjudintame (sparnais) ore. — **20. et:** prasme „taip pat ir". — **medio ... moneo.** Ž. t.: et ait: Icare, moneo, ut medio limite curras. — **21. demissior,** kaip ir toliau *celsior,* versti prieveiksmiais. — **ibis** lėksi, skrisi. — **22. ignis,** *scil. solis.* — — **23. Booten ... Helicen ... Orionis:** pavadinimai žvaigždynų, kurie naktį padėdavo plaukiojantiems orientuotis jūroje: Helice (Ursa Maior) — Grįžulo Ratai, Bootes — Jaučių Varovas, Orion — Šienpioviai. — **25. carpe viam** („*skink* kelią") skrisk. — **26. ignotas ... alas:** prasme „iki šiol neišbandytus sparnus".

27. seniles ir toliau **patriae** vietoje *senis, patris.* — **28—29. dedit oscula ... non ... repetenda** pabučiavo paskutinį kartą. — **levatus** pakilęs. — **30. ante** prieveiksmis. — **alto** derinti su *nido.* — **34. hos aliquis ...** Ž. t.: hos aliquis vidit, dum tremula harundine captat pisces, aut baculo innixus pastor, aut stiva (innixus) arator, et obstipuit et credidit eos, qui aethera carpere possent, esse deos. — **harundine** meškere. — **36. aethera carpere** pagal *viam carpere* (žr. 25 eil.). — **37. Iunonia** Junonos globojama. — **39. Lebinthos ... Calymne:** nedidelės salos į pietus nuo Samo salos. — **41. caelique cupidine tractus** pa-

gautas noro pažinti dangų. — **42. altius egit iter** per aukštai nuskrido. — **rapidi** karštos. — **44. nudos,** *scil. alis.* — **45. remigio:** sparnai čia lyginami su irklais. — **non ullas** = *nullas.* — **46. oraque ...** Ž. t.: et ora, clamantia patrium nomen, excipiuntur caerulea aqua. — **47. traxit:** prasme „gavo"; Egėjo jūros dalis prie Ikarijos salos vadinosi *mare Icarum.*

49. qua regione = *in qua regione.* — **requiram** *coni. dubitativus.* — **52. tellus,** būtent, Ikarijos sala.

P. Vergilius Maro

V. P. VERGILIUS MARO

Aeneis, lib. I

Arma virumque cano, Troiae qui primus ab oris
Italiam fato profugus Laviniaque venit
litora, multum ille et terris iactatus et alto
vi superum saevae memorem Iunonis ob iram,
multa quoque et bello passus, dum conderet urbem
inferretque deos Latio, genus unde Latinum
Albanique patres atque alta moenia Romae.
Musa, mihi causas memora, quo numine laeso
quidve dolens regina deum tot volvere casus
insignem pietate virum, tot adire labores
impulerit. Tantaene animis caelestibus irae?

Urbs antiqua fuit — Tyrii tenuere coloni —
Karthago, Italiam contra Tiberinaque longe
ostia, dives opum studiisque asperrima belli;

quam Iuno fertur terris magis omnibus unam
posthabita coluisse Samo; hic illius arma,
hic currus fuit; hoc regnum dea gentibus esse,
si qua fata sinant, iam tum tenditque fovetque.
Progeniem sed enim Troiano a sanguine duci
audierat, Tyrias olim quae verteret arces;
hinc populum late regem belloque superbum
venturum excidio Libyae: sic volvere Parcas.
Id metuens veterisque memor Saturnia belli,
prima quod ad Troiam pro caris gesserat Argis,
— necdum etiam causae irarum saevique dolores
exciderant animo; manet alta mente repostum
iudicium Paridis spretaeque iniuria formae
et genus invisum et rapti Ganymedis honores:
his accensa super iactatos aequore toto
Troas, reliquias Danaum atque immitis Achilli,
arcebat longe Latio, multosque per annos
errabant acti fatis maria omnia circum.
Tantae molis erat Romanam condere gentem.

Vix e conspectu Siculae telluris in altum
vela dabant laeti et spumas salis aere ruebant,
cum Iuno aeternum servans sub pectore vulnus
hae secum: „Mene incepto desistere victam
nec posse Italia Teucrorum avertere regem?
quippe vetor fatis. Pallasne exurere classem
Argivum atque ipsos potuit submergere ponto
unius ob noxam et furias Aiacis Oili?
ipsa Iovis rapidum iaculata e nubibus ignem
disiecitque rates evertitque aequora ventis,
illum exspirantem transfixo pectore flammas
turbine corripuit scopuloque infixit acuto;
ast ego, quae divum incedo regina, Iovisque
et soror et coniunx, una cum gente tot annos
bella gero. Et quisquam numen Iunonis adorat
praeterea aut supplex aris imponet honorem?"

Talia flammato secum dea corde volutans
nimborum in patriam, loca feta furentibus austris,
Aeoliam venit. Hic vasto rex Aeolus antro
luctantes ventos tempestatesque sonoras
imperio premit ac vinclis et carcere frenat.

Illi indignantes magno cum murmure montis
circum claustra fremunt; celsa sedet Aeolus arce
sceptra tenens mollitque animos et temperat iras.
Ni faciat, maria ac terras caelumque profundum
quippe ferant rapidi secum verrantque per auras:
sed pater omnipotens speluncis abdidit atris
hoc metuens molemque et montes insuper altos
imposuit regemque dedit, qui foedere certo
et premere et laxas sciret dare iussus habenas.
Ad quem tum Iuno supplex his vocibus usa est:
„Aeole, namque tibi divum pater atque hominum rex
et mulcere dedit fluctus et tollere vento,
gens inimica mihi Tyrrhenum navigat aequor,
Ilium in Italiam portans victosque penates:
incute vim ventis submersasque obrue puppes,
aut age diversos et disice corpora ponto.
Sunt mihi bis septem praestanti corpore nymphae,
quarum quae forma pulcherrima Deiopea,
conubio iungam stabili propriamque dicabo,
omnes ut tecum meritis pro talibus annos
exigat et pulchra faciat te prole parentem".
Aeolus haec contra: „Tuus, o regina, quid optes
explorare labor; mihi iussa capessere fas est.
Tu mihi quodcumque hoc regni, tu sceptra Iovemque
concilias, tu das epulis accumbere divum
nimborumque facis tempestatumque potentem".
Haec ubi dicta, cavum conversa cuspide montem
impulit in latus: ac venti velut agmine facto,
qua data porta, ruunt et terras turbine perflant.
Incubuere mari, totumque a sedibus imis
una Eurusque Notusque ruunt creberque procellis
Africus et vastos volvunt ad litora fluctus.
Insequitur clamorque virum stridorque rudentum.
Eripiunt subito nubes caelumque diemque
Teucrorum ex oculis; ponto nox incubat atra.
Intonuere poli et crebris micat ignibus aether,
praesentemque viris intentant omnia mortem.
Extemplo Aeneae solvuntur frigore membra;
ingemit et duplices tendens ad sidera palmas
talia voce refert: „O terque quaterque beati,

quis ante ora patrum Troiae sub moenibus altis
contigit oppetere, o Danaum fortissime gentis
Tydide! Mene Iliacis occumbere campis
non potuisse tuaque animam hanc effundere dextra,
saevus ubi Aeacidae telo iacet Hector, ubi ingens
Sarpedon, ubi tot Simois correpta sub undis
scuta virum galeasque et fortia corpora volvit?"
Talia iactanti stridens aquilone procella
velum adversa ferit fluctusque ad sidera tollit.
Franguntur remi, tum prora avertit et undis
dat latus, insequitur cumulo praeruptus aquae mons.
Hi summo in fluctu pendent, his unda dehiscens
terram inter fluctus aperit, furit aestus harenis.
Tres Notus abreptas in saxa latentia torquet —
saxa vocant Itali mediis quae in fluctibus aras,
dorsum immane mari summo — tres Eurus ab alto
in brevia et syrtes urguet (miserabile visu)
illiditque vadis atque aggere cingit harenae.
Unam, quae Lycios fidumque vehebat Oronten,
ipsius ante oculos ingens a vertice pontus
in puppim ferit: excutitur pronusque magister
volvitur in caput; ast illam ter fluctus ibidem
torquet agens circum, et rapidus vorat aequore vortex.
Apparent rari nantes in gurgite vasto,
arma virum tabulaeque et Troia gaza per undas.
Iam validam Ilionei navem, iam fortis Achatae
et qua vectus Abas et qua grandaevus Aletes,
vicit hiems: laxis laterum compagibus omnes
accipiunt inimicum imbrem rimisque fatiscunt.
Interea magno misceri murmure pontum
emissamque hiemem sensit Neptunus et imis
stagna refusa vadis graviter commotus, et alto
prospiciens summa placidum caput extulit unda.
Disiectam Aeneae toto videt aequore classem,
fluctibus oppressos Troas caelique ruina,
nec latuere doli fratrem Iunonis et irae.
Eurum ad se Zephyrumque vocat, dehinc talia fatur:
„Tantane vos generis tenuit fiducia vestri?
iam caelum terramque meo sine numine venti
miscere et tantas audetis tollere moles?

quos ego — sed motos praestat componere fluctus;
post mihi non simili poena commissa luetis.
Maturate fugam regique haec dicite vestro:
non illi imperium pelagi saevumque tridentem,
sed mihi sorte datum. Tenet ille immania saxa,
vestras, Eure, domos. Illa se iactet in aula
Aeolus, et clauso ventorum carcere regnet".
Sic ait, et dicto citius tumida aequora placat
collectasque fugat nubes solemque reducit.
Cymothoe simul et Triton annixus acuto
detrudunt naves scopulo; levat ipse tridenti
et vastas aperit syrtes et temperat aequor
atque rotis summas levibus perlabitur undas.
Ac veluti magno in populo cum saepe coorta est
seditio saevitque animis ignobile vulgus,
iamque faces et saxa volant, furor arma ministrat,
tum pietate gravem ac meritis si forte virum quem
conspexere, silent arrectisque auribus astant;
ille regit dictis animos et pectora mulcet:
sic cunctus pelagi cecidit fragor, aequora postquam
prospiciens genitor caeloque invectus aperto
flectit equos curruque volans dat lora secundo.
Defessi Aeneadae quae proxima litora cursu
contendunt petere et Libyae vertuntur ad oras.
Est in secessu longo locus: insula portum
efficit obiectu laterum, quibus omnis ab alto
frangitur inque sinus scindit sese unda reductos.
Hinc atque hinc vastae rupes geminique minantur
in caelum scopuli, quorum sub vertice late
aequora tuta silent; tum silvis scena coruscis
desuper horrentique atrum nemus imminet umbra;
fronte sub adversa scopulis pendentibus antrum,
intus aquae dulces vivoque sedilia saxo,
nympharum domus. Hic fessas non vincula naves
ulla tenent, unco non alligat ancora morsu.
Huc septem Aeneas collectis navibus omni
ex numero subit; ac magno telluris amore
egressi optata potiuntur Troes harena
et sale tabentes artus in litore ponunt.
Ac primum silici scintillam excudit Achates

suscepitque ignem foliis atque arida circum
nutrimenta dedit rapuitque in fomite flammam.
Tum Cererem corruptam undis Cerealiaque arma
expediunt fessi rerum frugesque receptas
et torrere parant flammis et frangere saxo.
Aeneas scopulum interea conscendit et omnem
prospectum late pelago petit, Anthea si quem
iactatum vento videat Phrygiasque biremes
aut Capyn aut celsis in puppibus arma Caici.
Navem in conspectu nullam, tres litore cervos
prospicit errantes; hos tota armenta sequuntur
a tergo, et longum per valles pascitur agmen.
Constitit hic, arcumque manu celeresque sagittas
corripuit, fidus quae tela gerebat Achates,
ductoresque ipsos primum capita alta ferentes
cornibus arboreis sternit, tum vulgus et omnem
miscet agens telis nemora inter frondea turbam;
nec prius absistit, quam septem ingentia victor
corpora fundat humi et numerum cum navibus aequet.
Hinc portum petit et socios partitur in omnes
vina bonus quae deinde cadis onerarat Acestes,
litore Trinacrio dederatque abeuntibus heros,
dividit et dictis maerentia pectora mulcet:
„O socii — neque enim ignari sumus ante malorum —
o passi graviora, dabit deus his quoque finem.
Vos et Scyllaeam rabiem penitusque sonantes
accestis scopulos, vos et Cyclopea saxa
experti, revocate animos maestumque timorem
mittite: forsan et haec olim meminisse iuvabit.
Per varios casus, per tot discrimina rerum
tendimus in Latium, sedes ubi fata quietas
ostendunt, illic fas regna resurgere Troiae.
Durate et vosmet rebus servate secundis".
Talia voce refert curisque ingentibus aeger
spem vultu simulat, premit altum corde dolorem.
Illi se praedae accingunt dapibusque futuris:
tergora diripiunt costis et viscera nudant,
pars in frusta secant veribusque trementia figunt,
litore aena locant alii flammasque ministrant.
Tum victu revocant vires fusique per herbam

implentur veteris Bacchi pinguisque ferinae.
Postquam exempta fames epulis mensaeque remotae,
amissos longo socios sermone requirunt
spemque metumque inter dubii, seu vivere credant
sive extrema pati nec iam exaudire vocatos.
Praecipue pius Aeneas nunc acris Oronti,
nunc Amyci casum gemit et crudelia secum
fata Lyci fortemque Gyan fortemque Cloanthum.
Et iam finis erat, cum Iuppiter aethere summo
despiciens mare velivolum terrasque iacentes
littoraque et latos populos, sic vertice caeli
constitit et Libyae defixit lumina regnis.
Atque illum tales iactantem pectore curas
tristior et lacrimis oculos suffusa nitentes
alloquitur Venus: „O qui res hominumque deumque
aeternis regis imperiis et fulmine terres,
quid meus Aeneas in te committere tantum,
quid Troes potuere, quibus tot funera passis
cunctus ob Italiam terrarum clauditur orbis?
certe hinc Romanos olim volventibus annis,
hinc fore ductores revocato a sanguine Teucri,
qui mare, qui terras omni dicione tenerent,
pollicitus — quae te, genitor, sententia vertit?
hoc equidem occasum Troiae tristesque ruinas
solabar fatis contraria fata rependens;
nunc eadem fortuna viros tot casibus actos
insequitur. Quem das finem rex magne laborum?
Antenor potuit mediis elapsus Achivis
Illyricos penetrare sinus atque intima tutus
regna Liburnorum et fontem superare Timavi,
unde per ora novem vasto cum murmure montis
it mare proruptum et pelago premit arva sonanti.
Hic tamen ille urbem Patavi sedesque locavit
Teucrorum et genti nomen dedit armaque fixit
Troia, nunc placida compostus pace quiescit.
Nos, tua progenies, caeli quibus annuis arcem,
navibus — infandum — amissis, unius ob iram
prodimur atque Italis longe disiungimur oris.
Hic pietatis honos, sic nos in sceptra reponis!"
Olli subridens hominum sator atque deorum

vultu, quo caelum tempestatesque serenat,
oscula libavit natae, dehinc talia fatur:
„Parce metu, Cytherea, manent immota tuorum
fata tibi: cernes urbem et promissa Lavini
moenia sublimemque feres ad sidera caeli
magnanimum Aenean; neque me sententia vertit.
Hic tibi — fabor enim, quando haec te cura remordet,
longius et volvens fatorum arcana movebo —
bellum ingens geret Italia populosque feroces
contundet moresque viris et moenia ponet,
tertia dum Latio regnantem viderit aestas
ternaque transierint Rutulis hiberna subactis.
At puer Ascanius, cui nunc cognomen Iulo
additur — Ilus erat, dum res stetit Ilia regno —
triginta magnos volvendis mensibus orbes
imperio explebit regnumque a sede Lavini
transferet et Longam multa vi muniet Albam.
Hic iam ter centum totos regnabitur annos
gente sub Hectorea, donec regina sacerdos
Marte gravis geminam partu dabit Ilia prolem.
Inde lupae fulvo nutricis tegmine laetus
Romulus excipiet gentem et Mavortia condet
moenia Romanosque suo de nomine dicet.
His ego nec metas rerum nec tempora pono,
imperium sine fine dedi. Quin aspera Iuno,
quae mare nunc terrasque metu caelumque fatigat,
consilia in melius referet mecumque fovebit
Romanos, rerum dominos gentemque togatam.
Sic placitum. Veniet lustris labentibus aetas,
cum domus Assaraci Phthiam clarasque Mycenas
servitio premet ac victis dominabitur Argis.
Nascetur pulchra Troianus origine Caesar,
imperium Oceano, famam qui terminet astris,
Iulius, a magno demissum nomen Iulo.
Hunc tu olim caelo spoliis Orientis onustum
accipies secura; vocabitur hic quoque votis.
Aspera tum positis mitescent saecula bellis,
cana Fides et Vesta, Remo cum fratre Quirinus

iura dabunt, dirae ferro et compagibus artis
claudentur Belli portae, Furor impius intus
saeva sedens super arma et centum vinctus aënis
post tergum nodis fremet horridus ore cruento".

Paaiškinimai

1. Arma virumque: prasme *arma viri* (arma metonimiškai vietoje *pugnas*). — **2. Italiam** = *in Italiam;* šitoks prielinksnio praleidimas dažnai pasitaiko poezijoje. — **Laviniaque litora** = *Italia;* miestas *Lavinium* buvęs įkurtas tik po karo su rutulais ir pavadintas Enėjo žmonos Lavinijos vardu. — **4. memorem ob iram;** *memor ira* — toks pyktis, kurio negali užmiršti: „užsikirtęs, nepermaldaujamas". — **5. dum** su tikslo atspalviu: kad tik. — **urbem** = *Lavinium.* — **6. unde,** *scil. ortum est.* — **7. Albanique patres:** prasme „romėnų protėviai"; Enėjo sūnaus Askanijaus įkurta Alba Longa (dabartinė *Palazzuola*) buvo kurį laiką Romos metropolija. — **8. memora:** prasme *narra.* — **9. tot volvere casus** tiek nelaimių patirti. — **10. insignem virum:** su nuolaidos žyme = *quamvis insignis esset.* — **11. impulerit** tarinys veiksniui *regina.*

12. Tyrii, iš Tyro (Finikijos miesto) atvykę. — **14. dives opum;** *opum* — *gen. relationis* dažnai vartojamas poezijoje (prozoje: *dives opibus*). — **15. magis omnibus unam** atitinka prozos pasakymą: *unam omnium maxime.* — **16. posthabita Samo** daugiau net už Samo salą. — **17. gentibus** *dat. commodi* vietoje *gen. obi.* — **19. progeniem** užmena *gens Aemilia,* kuriai priklausė *Scipio Aemilianus,* Kartaginos išgriovėjas (146 m. pr. m. e.). — **20. Tyrias arces** = *Carthaginem.* — **21. late regem** = *late regnantem.* — **23. metuens ... memor:** dvi priežastys, dėl kurių Junona kliudė Enėjui pasiekti tikslą (*metuens* liečia politinius sumetimus, *memor* — asmenišką įžeidimą). — **24. Argis** = = *Argivis,* prasme „graikai". — **26. exciderant;** lietuviškai kita metafora: buvo i š d i l ę. — **alta mente** širdies gilumoj. — **repostum** — *syncope,* vietoje *repositum.* — **27. iudicium Paridis:** per deivės Tetidės vestuves Nesantaikos mestas obuolys su parašu „gražiausiajai" buvo Pario p r i t e i s t a s Venerai, tuo būdu įžeidžiant kitas dvi, į tą garbę konkuravusias, deives — Junoną ir Minervą. — **28. genus invisum:** Trojos įkūrėjas, Dardanas, buvęs Jupiterio ir Elektros sūnus, taigi lyg Junonos posūnis. — **rapti Ganymedis honores:** berniuką Ganimedą, Trojos karaliaus Troso sūnų, p a g r o b ė Jupiterio įsakytas erelis; atneštas į Olimpą, Ganimedas užėmė g a r b i n g ą taurininko vietą. — **29. his** *abl. causae.* — **super** prieveiksmis prasme „be to". — **30. reliquias** = = *qui relicti erant a ...* — **Danaum:** taip graikai vadinosi nuo *Danaus,* išeivio iš Egipto, įkūrusio Argo pilį (kiti graikų pavadinimai: *Achivi, Argivi, Grai, Pelasgi).* — **Achilli** *gen.* kilęs iš *Achillei.* — **33. tantae molis erat** taip sunku buvo.

34. Vix e conspectu. Poetas įveda mus *in medias res:* nieko nepasakojama nei apie Trojos žlugimą, nei apie Enėjo iš tėvynės išvykimo aplinkybes; išeinamuoju pasakojimo tašku padaromas eilinis didvyrio kelionės momentas: išplaukimas iš Sicilijos. — **38. Teucrorum;** iš Kretos salos kilęs Teukras, Skamandro sūnus, greta Dardano buvo laikomas pirmuoju Troados valdovu. — **39. quippe** aišku, žinoma. — **41. ob noxam et furias:** beprotiškas nusikaltimas; *furiae* paaiškina žodį *noxam (hendiadys):* Oilėjaus sūnus Ajakas pavartojo

smurtą prieš Priamo dukterį Kasandrą, jėga vilkdamas ją iš Palados šventovės, kur ji ieškojo išsigelbėjimo per Trojos paėmimą. — **43. disiecitque ... ventis** — *histeron-proteron* (kas turi įvykti paskui, pasakyta anksčiau; pirmiau buvo *evertit* ir tik paskui *disiecit.* — **46. asi** = *at.* — **incedo** = *sum.* — **49. honorem:** prasme „auką". — **51. feta** = *plena.* — **austris** = *ventis.* — **52. Aeoliam** (žr. 2 eil. Italiam); *Aeolia,* viena iš Liparų salų, kur gyvenęs Eolas su savo vėjais. — **58. Ni faciat ... ferant ... verrantque:** *coni. potentialis* (vietoje *irrealis*) tam vienam atsitikimui pažymėti. — **59. quippe** berods. — **60. pater omnipotens** = *Iuppiter.* — **61. molem... montes** = *molem montium (hendiadys).* — **63. dare laxas habenas** = *dare habenas, ut laxae sint.* — **iussus** *(a Iove)* tik Jupiterio įsakytas.

66. mulcere *inf. finalis* (prozoje būtų *mulcendos fluctus*). — **68. Ilium:** Trojos pavadinimas nuo Troso sūnaus Ilo. — **69. ventis** — *dat.* — **70. diversos:** prasme „į visas šalis". — **71. praestanti corpore** grakščios. — **72. quarum quae ... Deiopea** = quarum unam Deiopeam, quae forma pulcherrima est. — **74. omnes annos** = *semper.*

76. contra: prasme „jai atsakydamas". — **78. sceptra Iovemque** = karališką valdžią ir Jupiterio malonę.

81. conversa, *scil. in montem.* — **84. a sedibus imis** iš pat jūros dugno. — **85. creber procellis** audringas. — **87. rudentum,** prozoje *rudentium.* — **88. diem** = *solem.* — **90. poli** = visas dangus. — **91. praesentem** netolimą. — **intentant** rodo, pranašauja. — **92. solvuntur** silpsta. — **membra** kūnas. — **93. duplices** = *ambas.* — **palmas** = *manus.* — **94. talia,** *scil. verba.* — **voce refert** prabyla, sušunka. — **95. quis** = *quibus.* — **96. oppetere,** *scil. mortem.* — **97. Tydide:** mirties akivaizdoje Enėjas prisiminė Tidėjo sūnų (Diomedą), nuo kurio rankos būtų žuvęs, jei nebūtų išgelbėjusi motina Venera. — **99. Aeacides** Achilas. — **100. sub undis:** jungti su *volvit.* — **101. fortia corpora** = *corpora fortium virorum.*

102. stridens aquilone procella siutulingas akvilono pūstelėjimas. — **104. avertit** ir **dat** — veiksnio *procella* tariniai. — **106. hi ... his** = *alii ... aliis.* — **107. terram** jūros dugną. — **harenis:** prasme *in fundo maris.* — **111. in brevia et syrtes:** *brevia (loca)* — negilios, seklios vietos su akmenuotu dugnu; čia patekę laivai sudūžta *(illidit vadis); syrtes* — seklios vietos su smėlėtu dugnu; laivai čia įsminga *(aggere cingit harenae).* — **112. vadis:** prasme „dugnas". — **114. ipsius,** *i. e. Aeneae.* — **ingens pontus** milžiniška banga. — **115. pronus in caput** = *praeceps,* žemyn galva. — **magister:** prasme *gubernator,* vairininkas. — **117. circum:** čia prieveiksmis. — **118. rari** pavieniui. — **119. arma** skydai ir šalmai (su medinėmis ir odinėmis dalimis). — **tabulae** lentos (laivo likučiai). — **gaza** manta. — **121. et qua** = *et eam, qua.* — **vectus,** *scil. erat.* — **122. hiems** = *tempestas.* — **laxis** = *laxatis.*

124. Vaizdas ryškinamas aliteracija ir dusliųjų priebalsių parinkimu. — **125. imis vadis** iš pat jūros dugno. — **127. prospiciens extulit** = *extulit et prospicit.* — **129. caelique ruina,** *i. e. quod ruit e caelo, scil. imbres.* — **130. fratrem:** Neptuną; Jupiteris ir Junona buvo Saturno vaikai. — **132. tenuit** = *cepit.* — **135. quos ego** — nutrauktas sakinys: taip kalbama susijaudinus; galima versti: „aš jums!". — **136. post** = *posthac.* — **non simili** = *graviore.* — **137. maturate fugam** skubiai nešdinkitės. — **141. clauso carcere:** regnet, sed carcer clausus sit.

142. dicto citius = vos tik tai pasakęs. — **144. Cymothoë:** viena iš vandenių (nereidžių). — **Triton:** jūros dievaitis, Neptūno ir Amfitritės sūnus. — **145. levat** turi papildinį anksčiau pasakytus *naves*. — **146. aperit syrtes** = atidaro (laivams) kelią per seklias vietas. — **147. rotis:** prasme *curru*. — **148. cum saepe** = *saepe, cum*. — **150. arma,** būtent, minėtus *faces et saxa*. — **151. pietate gravem ac meritis** pagarbos vertą dėl savo kilnumo ir nuopelnų. — **153. pectora** aistras (jų buveinė esanti krūtinėje). — **154. cecidit:** prasme *desiit*. — **155. caelo aperto** = *caelo sereno*. — **156. curru secundo** *abl. abs.* (*secundus* čia pirmykšte prasme, kaip *part.* nuo *sequi*).

157. quae ... contendunt petere = contendunt petere ea litora, quae proxima sunt. — **159. secessus** įlanka. — **160. obiectu laterum:** vieta apsaugota nuo bangų, nes priešais įlanką yra sala, į kurią sudūžta atviros jūros bangos (omnis ab alto frangitur unda). — **161. in sinus scindit sese reductos:** į salos krantą sudužusi banga, pusračiais *(sinus) grįžta į jūrą*. — **162. hinc atque hinc** = ir viename ir antrame įlankos šone. — **163. late:** toli į įlanką. — **164. scena:** užpakalinis fonas. — **167. vivo saxo** — iš išaugusių uolų. — **168. hic:** įlankoje. — **169. unco morsu;** epitetas *uncus* tinka tik žodžiui *ancora,* tačiau gramatiškai suderintas čia su *morsus*. — **171. omni ex numero:** iš viso buvo 20 laivų. — **amore:** prasme „patraukimas, ilgesys". — **174. silici:** *dat.* panašiai kaip prie *eripere*. — **175. arida nutrimenta:** sausi lapai ir žagarai. — **177. Cererem:** metonimiškai vietoje *frumentum*. — **Cerealia arma** = įrankiai duonai gaminti. — **178. fessi rerum** = iš kelionės pavargę. — **receptas:** prasme *servatas*.

180—181. omnem prospectum ... petit; prasme: *late prospectat per totum pelagum*. — **Anthea,** *i. e. Anthei navem*. — **si:** prasme „ar ne". — **182. biremis** vietoje *navis*. — **183. arma Caici:** laivo viršininkas savo ženklą (skydą, ginklus) pakabindavo laivo užpakaly. — **190. cornibus arboreis** kaip medžio šakos ragais. — **vulgus,** pakartoti *sternit*. — **191. agens** vydamas. — **193. cum navibus** = *cum numero navium*. — **194. hinc** = *quo facto*. — **in** = *inter*. — **195. quae cadis onerarat** = *quibus cados oneraverat*. — **196. litore Trinacrio:** Sicilija buvo vadinama *Trinacria* dėl savo trijų iškyšulių: Peloro (dab. *Paro*), Lilibėjaus (dab. *Boco*) ir Pachino (dab. *Passaro*). — **198. ante** versti pažyminiu žodžiui *malorum*. — **201. accestis** senov. forma vietoje *accessistis*. — **204. per:** prasme „tarp". — **discrimina rerum** = dideli pavojai. — **207. rebus secundis** *dat. finalis* = laimingai ateičiai.

209. altum versti prieveiksmiu. — **corde** = *in corde*. — **210. se accingunt:** vaizdų, konkretų pasakymą tenka versti atitrauktiniu, pvz., ruošiasi. — **211. viscera:** prasme „skerdena". — **215. implentur** su *gen.* analogiškai su *plenus*. — **Bacchi** metonimiškai vietoje *vini*. — **216. mensaeque;** stalų nebuvo; versti „indai, lėkštės". — **217. requirunt** = prisimindami klausinėja. — **218. seu ... sive:** čia vietoje *utrum ... an*. — **219. extrema pati** = *mori*. — **221 secum** prie *gemit* analogiškai su *reputare secum*.

223. finis erat: „prisiminimai baigėsi" arba „artinosi vakaras". — **228. tristior** labai susikrimtęs. — **oculos nitentes** *acc. relationis (graecus)*. — **229. res:** prasme „likimas". — **232. tot funera passis** tiek draugų palaidojus. — **233. ob Italiam:** prasme „kad tik nepasiektų Italijos". — **234. volventibus annis;** *volvere* vartojamas ir kaip *intransitivum*. — **235. hinc.** = *ab his, Troibus*. — **236. omni dicione tenerent** neaprėžtą valdžią turėsią. — **238. hoc** jungti

su *solabar*. — 239. **solabar** *imperf. de conatu*. — **contraria fata rependens** prasme: tikėdamiesi, kad jų nelaiminga būklė šviesesne ateitim bus atlyginta. — 240. **eadem** = *adversa*. — 242. **Antenor,** Priamo giminaitis; Trojai žlugus, įsikūrė Adrijos jūros šiaurinėje pakrantėje, kur paskui gyveno venetai. — 244. **Timavus:** neilga, bet kitados gili ir plati upė; dabar mažas upokšnis *Timavo,* tarp Triesto ir senosios Akvilėjos. — 246. **pelago sonanti** ūžiančiomis vilnimis. — **premit:** prasme „užlieja". — 247. **Patavi** *gen. explicativus;* dabart. *Padua*. — 248. **arma fixit:** ginklų pakabinimas — ženklas, kad kelionės vargai pasibaigė. — 249. **compostus** = *compositus*. — 250. **nos,** būtent, Venera su sūnumi. — 252. **prodimur** *scil. abs te*. — 253. **in sceptra reponis** grąžini į valdžią.

254. **olli** = *illi*. — 256. **libavit** švelniai palietė. — 257. **metu** archain. *dativus; parcere metui* — nesirūpinti, nesibijoti. — 258. **promissa,** *scil. fato* — 259. **sublimem:** versti *prieveiksmiu*. — 262. **longius** jungti su *volvens,* kurį papildyti žodžiais „likimo knygas". — **movebo** atidengsiu. — 264. **mores:** prasme *leges, iura*. — 266. **Rutulis subactis;** *Rutuli* gyveno į pietus nuo tos vietos, kur paskui buvo įkurta Roma. — **hiberna** *(castra)* prasme *hiems*. — 267. **Iulo:** *Ascanius* arba *Iulus* buvo Enėjo ir Kreuzos sūnus. — 268. **dum res stetit Ilia regno** kol Iliono valstybė nejudomai stovėjo. — 269. **magni orbes,** būtent, *annui orbes (= anni)*. — 270. **regnum:** prasme „sostas", *o sedes* — „sostinė". — 271. **multa ... Albam;** *multa vi munire Albam* = įkurti galingą Albos pilį. — 273. **Hectorea** = *Troiana*. — 274. **Marte gravis** nuo Marso pradėjusi. — 275. **laetus:** prasme *ornatus*. — 276. **excipiet gentem** sudarys tautą. — **Mavortia** iš *Mavors (Mars)*. — 279. **quin** net ir. — 280. **metu fatigare** = *terrorem inferre*. — 281. **referet** pakeis. — **fovebit** jautriai rūpinsis. — 282. **rerum** = *orbis terrarum*. — 283. **sic placitum,** *scil. deis*. — **lustris labentibus** laikui bėgant. — 284. **Assaracus:** Anchizo senelis. — **Phthia:** Achilo gimtinė. — **Mycenae:** Agamemnono gimtasis miestas. — 285. **Argis:** Diomedo gimtinė. — 286. **Caesar** = *Augustus*. — 292—296. Piešiama Augusto laikais įsiviešpatavusi taika. — 294. **Belli portae:** kalbama apie Jano šventovę, kuri būdavo uždaryta taikos metu ir atidaryta karo metu. — 295. **aënis nodis** = *catenis*. — 296. **horridus** versti *prieveiksmiu*.

VI. Q. HORATIUS FLACCUS

Carmina

I

Lydia, dic per omnes
te deos oro, Sybarin cur properes amando
perdere, cur apricum
oderit campum, patiens pulveris atque solis?
cur neque militares
inter aequales equitat, Gallica nec lupatis
temperat ora frenis?
cur timet flavum Tiberim tangere? cur olivum
sanguine viperino

cautius vitat neque iam livida gestat armis
bracchia, saepe disco,
saepe trans finem iaculo nobilis expedito?
quid latet ut marinae
filium dicunt Thetidis sub lacrimosa Troiae
funera, ne virilis
cultus in caedem et Lycias proriperet catervas?

Paaiškinimai

1. Lydia: šitas vardas romėnų poetų dažnai teikiamas heteroms. — **2. Sybarin:** jaunuolio vardas sukelia vaizdą pietų Italijos miesto *Sibaris,* kuris pagarsėjo savo gyventojų lepumu ir palinkimu į prabangą (plg „sibaritas, sibaritizmas"). — **amando** = *amore tuo (abl. instr.).* — **3. perdere;** aiškiai parodo Lidijos meilės išdavas. — **apricum ... campum** = saulės spindulių nužertą Marso lauką. — **4. oderit** = *vitet* (vengia). — **campum:** Marso lauko dalis buvo pavesta Romos jaunuolių mankštai. — **patiens:** su nuolaidos atspalviu — n o r s (anksčiau) p a k ę s d a v o dulkes ir saulės kaitrą. — **5. militares** = „tinkančius karo tarnybai", atseit, subrendusius. — **6. Gallica ... ora** = *os Gallici equi* = *Gallicum equum.* Galija garsėjo savo žirgais, kuriuos statydavo romėnų kariuomenei. — **lupatis ... frenis:** smarkiems žirgams valdyti naudodavo kamanas su geležiniais dantukais — *lupati freni* (*lupus* — vilko dantis, dantukas). — **7. temperat** tramdo, valdo. — **8. olivum:** poet. vietoje *oleum.* — **9. sanquine viperino:** gyvatės kraujas buvo laikomas itin nuodingu. — **10. neque ... gestat ... bracchia** = *nec sunt ei bracchia.* — **livida:** užmena mėlynes, ringes, įdrėskimus nuo gautų smūgių. — **armis** *abl. causae.* — **11. saepe** derinti su *nobilis.* — **12. trans finem expedire** — numesti už nustatyto ženklo, toliau skirtos vietos. — **13. ut ... filium** papildyti žodžiu *latuisse* (iš anksčiau pasakyto *latet).* — **marinae ... Thetidis:** deivė Tetidė, nenorėdama leisti sūnaus Achilo į karą prieš Trojį, paslėpė jį Skiro saloje (netoli Eubojos), kur šis, apsirengęs moters rūbais, gyveno tarp mergaičių Likomedo rūmuose. Tačiau Odisėjui pavyko surasti Achilą ir išsivesti jį į žygį prieš Trojį. — **14. sub ... Troiae funera,** vadinas, netrukus p r i e š graikų žygį, pasibaigusį Trojos i š g r i o v i m u (vaizdžiai — *funera*). — **15. virilis cultus** — ne tik drabužiai, bet ir visas gyvenimo būdas. — **16. in caedem et Lycias ...** = *in caedem Lyciarum catervarum;* likiečiai buvo ištikimiausi trojėnų sąjungininkai.

II

Tu ne quaesieris (scire nefas), quem mihi, quem tibi
finem di dederint, Leuconoe, nec Babylonios
temptaris numeros. Ut melius, quidquid erit, pati!
seu plures hiemes seu tribuit Iuppiter ultimam,
quae nunc oppositis debilitat pumicibus mare
Tyrrhenum: sapias, vina liques et spatio brevi
spem longam reseces. Dum loquimur, fugerit invida
aetas: carpe diem, quam minimum credula postero.

Paaiškinimai

1. ne quaesieris = *noli quaerere; tu* sakinio pradžioje teikia primygtinumo atspalvį. — **quem mihi ... tibi:** Leukonoja domisi ne tik savo, bet ir poeto likimu, vadinas, santykiai jųdviejų buvo artimi. — **2. Babylonios ... numeros:** kalbama apie chaldėjų astrologiškus išskaičiavimus *(rationes Chaldaicae),* kuriais tada Romoje domėjosi ne tik prietaringi vyrai, bet ir moterys. — **3. temptaris:** prasme „mėginti sužinoti paslaptį". — **ut melius** = *quanto melius est.* — **quidquid erit** su visu kuo, kas tik atsitiks. — **pati** sutikti. — **4. hiemes:** vietoje *annos,* galimas daiktas, todėl, kad Hor. šitą eilėraštį rašė žiemą. — **5. oppositis ... pumicibus:** audros vaizdas žiemą: įsisiūbavusios jūros vilnys daužosi į priešais esančias uolas (*pumices* — jūros išskalautos kranto uolos). — **debilitat** = verčia bejėgiškai dužti. — **6. vina:** šito žodžio *nom.* ir *acc.* poetas paprastai vartoja daugiskaitoje. — **liques:** prieš vartojant vynas būdavo košiamas. — **spatio brevi,** *scil. vitae.* — **7. Dum loquimur** mums bekalbant. — **fugerit** *fut. exactum* parodo betarpiškai įvyksiančio veiksmo *loquimur* išdavą: „paspruks". — **8. carpe diem;** *carpere diem* pasakymas turi skubotumo atspalvį ir sudarytas pagal tokius, kaip *carpere viam, cibum etc.* — **minimum credula** visai nepasitikint. — **postero** būsimąja.

III

Integer vitae scelerisque purus
non eget Mauris iaculis neque arcu
nec venenatis gravida sagittis,
Fusce, pharetra,
sive per Syrtes iter aestuosas
sive facturus per inhospitalem
Caucasum vel quae loca fabulosus
lambit Hydaspes.
Namque me silva lupus in Sabina,
dum meam canto Lalagen et ultra
terminum curis vagor expeditis,
fugit inermem,
quale portentum neque militaris
Daunias latis alit aesculetis
nec Iubae tellus generat, leonum
arida nutrix.
Pone me pigris ubi nulla campis
arbor aestiva recreatur aura,
quod latus mundi nebulae malusque
Iuppiter urguet;
pone sub curru nimium propinqui
solis, in terra domibus negata:
dulce ridentem Lalagen amabo,
dulce loquentem.

Paaiškinimai

1. Integer ... purus: chiastiška žodžių tvarka; *integer vitae = cuius vita integra est* (doras žmogus). — *purus* su *gen. obi. = expers; sceleris purus* — nenusikaltęs, nekaltas. — **2. Mauris iaculis ... arcu ... pharetra;** išvardinti ginklai reikalingi medžiojant žvėrį (9 eil. kalbama apie vilką); priešui atmušti rimčiausias ginklas būtų kardas. — **Mauris;** čia *Maurus* būdv. prasme („afrikoniškas"). — **4. Fusce;** *M. Aristius Fuscus* buvo geras poeto bičiulis. — **pharetra:** pavadinta *gravida* — „prikrauta"; sąvokos *gravida* ir *venenatis* ryškiau pabrėžia priešingumą su 12 eil. *inermem.* — **5. aestuosas** liepsnojančias, karštas. — **iter** priklauso nuo *facturus,* suderinto su *purus* ir *integer.* — **8. Hydaspes:** Indo intakas (dabart. *Dželumas*) pavadintas *fabulosus,* nes, kaip sako komentatorius, *de eo multa fabulosa a poetis narrabantur;* iki Hidaspo buvo kitados nužygiavęs Aleksandras Makedonietis. — **9. silva ... Sabina ... vagor;** iš šitų žodžių matyti, kad poetas susitiko su vilku ne savo ūkyje *(Sabinum),* bet gretimam miške; iš savos giraitės nuėjo *ultra terminum* ir pateko į kaimyninį mišką. — **10. Lalagen;** *Lalage* = Plepė, Dundulė (plg. mūsų Dainė, Garsė, Visgirdė, Zauna, Žvangutė). — **11. curis expeditis:** vietoje proz. *curis expeditus.* — **13. portentum** baisybė, baidyklė (hiperboliškai ir juokais nusakomas baisus vilkas). — **militaris:** pavadinta *Daunias* dėl jos gyventojų karingumo; *Daunia* — Apulijos sritis; čia *-as* graikiška galūnė, kaip, pvz., *Troas* ir kt. — **15. lubae tellus** Numidija. — **17. pone ... pone** protasio veiksmažodis, *(= si pones),* kuriam atsako apodosio *amabo.* — **pigris** = *nihil producentibus.* — **18. aestiva ... aura** „vasaros šiltu dvelkimu". — **recreatur** atgaivinamas. — **19. quod latus** = (in) eo latere mundi, quod. — **malus Iuppiter** (apie atmosferą) = caelum triste atque insalubre. — **20. urguet** „slegia". — **22. domibus negata** — dėl nepakenčiamo karščio. — **23. dulce:** prieveiksmio prasme.

IV

Quis desiderio sit pudor aut modus
tam cari capitis? Praecipe lugubres
cantus, Melpomene, cui liquidam pater
vocem cum cithara dedit.
Ergo Quintilium perpetuus sopor
urguet, cui Pudor et Iustitiae soror
incorrupta Fides nudaque Veritas
quando ullum inveniet parem!
Multis ille bonis flebilis occidit,
nulli flebilior quam tibi, Vergili.
Tu frustra pius heu non ita creditum
poscis Quintilium deos.
Quid? si Threicio blandius Orpheo
auditam moderere arboribus fidem,

num vanae redeat sanguis imagini,
quam virga semel horrida,
non lenis precibus fata recludere,
nigro compulerit Mercurius gregi?
Durum. Sed levius fit patientia
quidquid corrigere est nefas.

Paaiškinimai

1. **desiderio**; *desiderium* — „krimtimasis dėl ko nors nebuvimo, širdgėla dėl nuostolio, sielvartas"; dėl poeto Kvintilijaus Varo mirties labiausiai liūdėjo Vergilijus, kuriam paguosti ir skiriamas šis elėraštis. — **modus**: prasme „saikas, riba". — 2. **capitis** = *hominis* (asmens). — **praecipe** „pradėk". — **lugubres cantus** gedulo giesmes *(neniae)*. — 3. **Melpomene** — tragedijos mūza. — **pater** = *Iuppiter* (mūzos — Jupiterio ir Mnemosinos dukterys). — 4. **cum cithara** = *et citharam*. — 5. **perpetuus sopor** „amžinas miegas". — 6. **urguet** = *premit*. — **Pudor ... Iustitia ... Fides ... Veritas**: gražios mirusiojo savybės vaizduojamos kaip kokios įasmenintos būtybės (Varas buvo *pudicus* — skaistus, dorovingas, *iustus* — teisingas, *fidus* — ištikimas ir *verus* — teisingas, nuoširdus). — 7. **nuda** atvira, *atviraširdė*. — 9. **bonis**: prasme: „padoriems, teisingiems". — 11. **frustra**: derintina su *poscis*. — **pius** „pamaldus". — **non ita** = *non ea condicione*. — **creditum** *(dis)* pavestą dievų globai. — 13. **Quid?** = *quid censes?* — **Threicio ... Orpheo**: mitinis dainius Orfėjus pagarsėjo Trakijoje, todėl *Threicius* (prozoje *Thracius*). — 14. **moderere ... fidem** skambintum kanklėmis. — **auditam ... arboribus**: nusakoma Orfėjaus nuostabi skambinimo jėga. — 15. **vanae ... imagini**: mirusiųjų vėles vaizdavosi b e k ū n i a i s p a v i d a l a i s tų asmenų, kurių kūnus jos paliko. — **sanguis** = *vita*. — 17. **non lenis ... recludere** = *non recludens leniter*. — **precibus**: *dat.* priklauso nuo *recludere* (= *ad preces*). — **fata recludere**; imant *recludere* tiesiogine prasme „atidaryti", žodį *fata* reikia suprasti, kaip *locus fato destinatus*, pvz., *regnum infernum* arba *claustra fatalia Orci*. — 18. **nigro compulerit ... gregi**: poet. vietoje *ad nigrum comp. gregem* (= *turbam umbrarum*). — 19. **Durum** = *grave* (plg. tolimesnį *levius fit*); įsidėmėtinas ryškus pasakymo suglaustumas. — 20. **corrigere** = *in melius, ut nobis certe videtur, mutare*.

V

Aequam memento rebus in arduis
servare mentem, non secus in bonis
ab insolenti temperatam
laetitia, moriture Delli,
seu maestus omni tempore vixeris,
su te in remoto gramine per dies
festos reclinatum bearis
interiore nota Falerni.
Quo pinus ingens albaque populus

umbram hospitalem consociare amant
ramis? Quid obliquo laborat
lympha fugax trepidare rivo?
Huc vina et unguenta et nimium breves
flores amoenae ferre iube rosae,
dum res et aetas et sororum
fila trium patiuntur atra.
Cedes coemptis saltibus et domo
villaque flavus quam Tiberis lavit,
cedes et exstructis in altum
divitiis potietur heres.
Divesne prisco natus ab Inacho
nil interest an pauper et infima
de gente sub divo moreris
victima nil miserantis Orci:
omnes eodem cogimur, omnium
versatur urna serius ocius
sors exitura et nos in aeternum
exsilium impositura cumbae.

Paaiškinimai

1. Aequam ... mentem = *aequum animum.* — **2. non secus ... temperatam** taip pat suvaldytą. — **3. ab insolenti ... laetitia** = *ab effusa laetitia.* — **4. Delli;** *Q. Dellius,* šio eilėraščio adresatas, pasižymėjo nepastovumu. — **5. maestus** nusiminęs, susikrimtęs. — **6. te** priklauso prie *reclinatum.* — **in remoto gramine** „tolimoj pievelėj". — **per dies festos** šventadieniais. — **7. reclinatum bearis** gulėdamas ragausi. — **8. interiore nota:** geresnės rūšies vynas buvo laikomas rūsio v i d u j, t o l i a u nuo durų. — **nota:** amforos etiketas, pažymįs vyno rūšį, supylimo laiką ir pan.; versti: (ragausi) brangų Falerno vyną. — **9. Quo** kam, kuriam tikslui. — **pinus ... populus:** chiastiška žodžių tvarka; pinijos ir peplės puošė vilų parkus. — **10. consociare** — sujungti, o *amant* atsako prieveiksmiui *libenter;* visą sakinį versti: *consociatis inter se ramis umbram hospitalem libenter praebent.* — **11. quid** kodėl, kam. — **obliquo ... rivo:** sraunus *(fugax)* upokšnio vanduo *(lympha),* neramiai skubėdamas *(trepidare),* vingiais *(obliquo)* teka nelygia *(laborat)* vaga. — **13. nimium breves flores ... rosae** gražių rožių veikiai vystančius vainikus. — **15. res:** prasme „aplinkybės". — **aetas** metai (prasme „jaunystė"). — **sororum fila trium ... atra;** kalbama apie trijų parkų (moirų) juodus siūlus, kuriuos nukirpus, žmogus turi mirti. — **19. exstructis in altum divitiis:** hiperboliškai sakoma apie „milžiniškas turtų krūvas". — **20. heres:** dažnokai Horacijaus minimas „baisūnas". — **21. Inachus:** mitinis (todėl *priscus)* Argo karalius. — **23. moreris:** prasme „gyventi", o *sub divo* — po atviru dangum. — **24. nil**

miserantis negailestingo (*Orcus* — pragaro valdovas). — **26. versatur** yra kratomas (likimas — *sors*); **urna** *abl. instr.* — **28. cumbae**; *cumba (cymba)* — valtis, kuria senis Charonas perveždavo mirusiųjų vėles per Acheronto upę į pragarą.

VI

Rectius vives, Licini, neque altum
semper urguendo neque, dum procellas
cautus horrescis, nimium premendo
litus iniquum.
Auream quisquis mediocritatem
diligit, tutus caret obsoleti
sordibus tecti, caret invidenda
sobrius aula.
Saepius ventis agitatur ingens
pinus et celsae graviore casu
decidunt turres feriuntque summos
fulgura montes.
Sperat infestis, metuit secundis
alteram sortem bene praeparatum
pectus: informes hiemes reducit
Iuppiter, idem
summovet. Non, si male nunc, et olim
sic erit: quondam cithara tacentem
suscitat musam neque semper arcum
tendit Apollo.
Rebus angustis animosus atque
fortis appare, sapienter idem
contrahes vento nimium secundo
turgida vela.

Paaiškinimai

1. Rectius: prasme „laimingiau". — **Licini** *voc. sg.* — **altum urguere** = atkakliai irtis į plačiąją jūrą. — **3. cautus:** versti prieveiksmiu. — **horrescis;** *horrescere* — pradėti šiaušti, čia: iš baimės drebėti. — **premendo** = *si presseris* (kaip ir aukščiau *urguendo* = *si urseris*), versti pusdalyviu arba šal. sąlygos apl. sakiniu; *premere litus* = kranto laikytis. — **4. iniquum:** prasme „pavojingas". — **5. mediocritatem** — teigiama prasme. — **6. diligit** — pirmykščia prasme: „pasirenka". — **tutus,** kaip ir tolimesnį *sobrius,* versti prieveiksmiu. — **7. sordes obsoleti tecti** sutrūnijusios lūšnos nešvarumas. — **invidenda:** prasme *invidiam movente.* — **8. aula** rūmai. — **10. graviore casu:** aukštų medžių ir bokštų griuvimas yra smarkesnis *(gravior).* — **11. feriunt** trenkia.

— **12. fulgura** (žaibai) prasme *fulmina* (perkūnai). — **13. infestis** stipriau, negu *adversis* (plg. *res secundae, res adversae*). — **14. praeparatum**, *scil. sapientia*. — **15. pectus** = *animus*. — **17. summovet**; *summovere* — atstumti, atitolinti, pašalinti. — **male**, *scil. est*. — **olim** ateity. — **sic**, *i. e. male*. — **18. quondam** „savo laiku". — **19. neque semper** = *non enim semper* (juk ne visuomet). — **21. rebus angustis** nelaimėje. — **22. idem** tu taip pat. — **23. contrahes sapienter** = *sapienter facies, si contrahes*. — **vento nimium secundo** *abl. instr.* — perdaug palankiam vėjui pučiant. — **24. turgida:** prasme „išpūstas".

VII

Eheu fugaces, Postume, Postume,
labuntur anni, nec pietas moram
rugis et instanti senectae
afferet indomitaeque morti,
non, si trecenis quotquot eunt dies,
amice, places illacrimabilem
Plutona tauris, qui ter amplum
Geryonen Tityonque tristi
compescit unda, scilicet omnibus,
quicumque terrae munere vescimur,
enaviganda, sive reges
sive inopes erimus coloni.
Frustra cruento Marte carebimus
fractisque rauci fluctibus Hadriae,
frustra per autumnos nocentem
corporibus metuemus austrum:
visendus ater flumine languido
Cocytus errans et Danai genus
infame damnatusque longi
Sisyphus Aeolides laboris;
linquenda tellus et domus et placens
uxor, neque harum, quas colis, arborum
te praeter invisas cupressos
ulla brevem dominum sequetur.
Absumet heres Caecuba dignior
servata centum clavibus et mero
tinguet pavimentum superbo
pontificum potiore cenis.

Paaiškinimai

1. fugaces; suf. *-ax* paprastai reiškia neig. palinkimą: *edax, loquax, minax;* čia *fugax* versti prieveiksmiu prie *labuntur.* — **2. labuntur,** plg. Ovidijaus: tempora labuntur tacitisque senescimus annis. — **pietas:** kur ji pasireiškia, matyti iš 5—7 eil. — **moram ... afferet** atidės, sulaikys. — **3. rugis ... senectae ... morti;** reikšminga gradacija: *rugae* — pirmieji senatvės požymiai, *senecta* — paskutinis gyvenimo etapas, *mors* — gyvenimo galas. — **5. non** — suglaustas ir primygtinas kartojimas aukščiau pareikštos neigiamos minties. — **quotquot eunt dies** = *cotidie.* — **6. illacrimabilem** negailestingą. — **7. qui ... unda:** nurodymas į Plutono galybę. — **ter amplum:** mitinis trijų kūnų milžinas Gerionas, gyvenęs pačiuose vakaruose (Eritrėjos saloje), buvo nukautas Heraklo. — **8. Tityonque:** *Tityos,* Gaios sūnus, *mitinis milžinas;* jį savo strėle nukovė Apolonas už sesers Latonos įžeidimą; po to T. buvo nublokštas į pragarą, kur du kirliai nuolatos draskė ir rijo jo kepenis. — **unda,** *scil. Stygis.* — **13. cruento Marte** kruvino karo. — **carebimus** vengsime. — **14. fracti fluctus** bangų daužymas. — **rauci Hadriae:** vietoje *rauci maris Hadriae.* — **18. errans** lėtai tekąs. — **Danai genus** = *Danaides.* — **20. Aeolides:** Tesalijos karaliaus Aiolo sūnus. — **23. invisas cupressos:** kipariso šaka prie namų reikšdavo, kad namuose yra numirėlis, o pačius kiparisus sodindavo aplink kapą. — **26. mero ... superbo** brangiausiu, puikiu vynu. — **27. tinguet:** nurodo į įpėdinio nepaprastą išlaidumą: šis ateities paveikslas turėtų paskatinti šykštuolį Postumą atsisakyti nuo savo ydos (plg. „tėvas *rinko* dūsaudamas, vaikas leido tūpaudamas"). — **pavimentum** grindys. — **28. pontificum potiore cenis** = *potiore, quam merum cenarum;* šventikų-pontifikų puotos buvo pagarsėjusios savo nepaprasta prašmatnybe.

VIII

Donec gratus eram tibi,
nec quisquam potior bracchia candidae
cervici iuvenis dabat,
Persarum vigui rege beatior.
„Donec non alia magis
arsisti neque erat Lydia post Chloen,
multi Lydia nominis,
Romana vigui clarior Ilia".
Me nunc Thressa Chloe regit,
dulces docta modos et citharae sciens,
pro qua non metuam mori,
si parcent animae fata superstiti.
„Me torret face mutua
Thurini Calais filius Ornyti,
pro quo bis patiar mori,
si parcent puero fata superstiti".

Quid si prisca redit Venus
diductosque iugo cogit aeneo,
si flava excutitur Chloe
reiectaeque patet ianua Lydiae?
„Quamquam sidere pulchrior
ille est, lu levior cortice et improbo
iracundior Hadria,
tecum vivere amem, tecum obeam libens".

Paaiškinimai

1. gratus eram: primenama senoji meilė. — **2. potior** „pirmenybę gavęs", geresnis (kalbama apie konkurentą). — **3. iuvenis:** naujoji Lidijos simpatija. — **4. Persarum:** persų karalių turtingumas senovėje virto priežodžiu. — **vigui** „žydėjau". — **5. non alia ... arsisti;** *alia — abl. instr., ardere* — liepsnoti. — **6. post:** vietos aplinkybės prasme. — **7. multi Lydia nominis** = išgarsėjusi. — **Ilia,** *i. e. Rhea Silvia* (Romulo ir Remo motina). — **10. dulces modos** „gražias daineles". — **12. si ... fata** = jei ta sąlyga likimas. — **animae** = *ei, quae anima mihi est.* — **superstiti** (*superstes* — likęs gyvas) = leis jai pasilikti gyvai. — **13. face mutua** abipuse meilės liepsna. — **14. Thurini Calais f. Ornyti:** trakietei Chlojai statomas priešais jaunikaitis *Calais,* kuris, neturėdamas tokių privalumų kaip Chloja *(docta ... sciens),* vis dėlto yra giriamas dėl savo aukštos kilmės, kaip sūnūs Ornito iš Turijų (pietinės Lukanijos miestas, kur kitados buvo Sibaris); Lidija didžiuojasi bent skambiu naujos simpatijos vardu. — **15. bis patiar mori:** patetiškas sustiprinimas pirmesnio *non metuam mori.* — **17. si ... redit:** *praesens,* tarytum veiksmas jau įvyksta. — **prisca** = *pristina* (senoji). — **Venus:** prasme „meilė" (metonimija). — **18. diductosque ... aeneo** = perskirtuosius varine grandimi sujungia į vieną. — **19. flava** „geltonplaukė" (grožio požymis). — **20. reiectaeque ... Lydiae** — mintis: *si Lydiae, quam per aliquod tempus reieci, rursus patet ianua mea.* — **21. quamquam ... Hadria:** diplomatiškas pasakymas atsivertusiam garbintojui pamokyti. — **levior cortice** — lengvesnis už lukštą: prasme „nepastovus". — **improbo:** prasme „audringa". — **24. vivere amem** = *libens vivam.* — **obeam libens** mielai sutikčiau mirti.

IX

Exegi monumentum aere perennius
regalique situ pyramidum altius,
quod non imber edax, non aquilo impotens
possit diruere aut innumerabilis
annorum series et fuga temporum.
Non omnis moriar, multaque pars mei
vitabit Libitinam: usque ego postera

crescam laude recens, dum Capitolium
scandet cum tacita virgine pontifex:
dicar, qua violens obstrepit Aufidus
et qua pauper aquae Daunus agrestium
regnavit populorum ex humili potens
princeps Aeolium carmen ad Italos
deduxisse modos. Sume superbiam
quaesitam meritis et mihi Delphica
lauro cinge volens, Melpomene, comam.

Musa

Paaiškinimai

1. Exegi: prasme „baigiau, pasistačiau"; pasakymas primena užrašus ant kapnamių: *monumentum absolvi, mihi hoc monumentum feci etc.* — **perennius;** *perennis* (iš *per-annum*) — „metus tveriąs", pastovus. — **2. altius:** prasme „kilnesnį" (už nepaprastą karališkų piramidžių ramybę). — **3. edax** graužiąs, naikinąs. — **impotens,** *scil. sui* = nesusivaldąs, nesuvaldomas, smarkus, audringas. — **7. Libitinam:** *Venus Libitina — dea funerum;* metonimiškai pasakyta vietoje „mirtis"; prie Libitinos šventovės buvo laikomos laidotuvių priemonės

(feretrum, acerra, sandapila etc.), taigi pasakymas *vitabit Libitinam* reiškia „išvengs laidotuvių“. — **postera** = *apud posteros.* — **9. scandet** vietoje proz. *ascendet.* — **10. dicar ... modos.** Ž. t.: dicar princeps Aeolium carmen ad Italos modos deduxisse, potens (factus) ex humili, (ibi natus) qua ... populorum. — **violens** poet. vietoje *violentus* (srautingas). — **Aufidus:** Apulijos, poeto gimtinės, upė (dabar *Ofanto).* — **11. pauper aquae:** savybė Apulijos, kuri vasarą kenčia nuo sausros, perkelta mitiniam josios valdovui Daunui. — **agrestium ... populorum:** žemdirbių tauta; *gen.* pagal graikų kalbos konstrukciją (valdyti, viešpatauti su *gen.).* — **13. princeps,** kaip *inventor,* = *primus.* — **Aeolium carmen ad Italos ... modos;** būtent: Alkajaus ir Sapfos lyriką perkėlęs į Italijos žemę. — **14. Sume ... meritis;** mintis: teisėtai didžiuokis dėl savo nuopelnų. — **15. Delphica** = *Apollinari;* Apolonas — poetų globėjas, o jo kulto žymiausia vieta — Delfai Fokidėje (vidur. Graikijoje). — **16. cinge ... comam:** lauro vainikas buvo simbolis ir dovana poetui už jo talentą ir kūrybą; iš čia kilo terminas „laureatas“ *(poeta laureatus).* — **volens** maloningai. — **Melpomene** = *Musa;* atskirų mūzų vardus Horacijus vartoja kaip įvairius vienos mūzos (poezijos) pavadinimus.

V

EXCERPTA EX SCRIPTORIBUS LATINIS

TITUS LUCRETIUS CARUS

Tikybiniai prietarai

Humana ante oculos foede cum vita iaceret
in terris, oppressa gravi sub religione,
quae caput a caeli regionibus ostendebat
horribili super aspectu mortalibus instans,
primum Graius homo mortales tollere contra
est oculos ausus primusque obsistere contra.
Quem neque fama deum nec fulmina nec minitanti
murmure compressit caelum, sed eo magis acrem
irritat animi virtutem, effringere ut arta
naturae primus portarum claustra cupiret.
Ergo vivida vis animi pervicit, et extra
processit longe flammantia moenia mundi
atque omne immensum peragravit mente animoque,
unde refert nobis victor quid possit oriri,
quid nequeat, finita potestas denique cuique
quanam sit ratione atque alte terminus haerens.
Quare religio pedibus subiecta vicissim
obteritur, nos exaequat victoria caelo.

Illud in his rebus vereor, ne forte rearis
impia te rationis inire elementa viamque
indugredi sceleris. Quod contra saepius illa
religio peperit scelerosa atque impia facta.

Hunc igitur terrorem animi tenebrasque necesse est
non radii solis neque lucida tela diei
discutiant, sed naturae species ratioque.
Principium cuius hinc nobis exordia sumet,
nullam rem e nilo gigni divinitus umquam.
Quippe ita formido mortales continet omnes,
quod multa in terris fieri caeloque tuentur,
quorum operum causas nulla ratione videre

possunt ac fieri divino numine rentur.
Quas ob res ubi viderimus nil posse creari
de nilo, tum quod sequimur iam rectius inde
perspiciemus, et unde queat res quaeque creari
et quo quaeque modo fiant opera sine divum.

GAIUS SALLUSTIUS CRISPUS

Įžanga į *Bellum Catilinae*

Omnes homines, qui sese student praestare ceteris animalibus, summa ope niti decet, ne vitam silentio transeant veluti pecora, quae natura prona atque ventri oboedientia finxit. Sed nostra omnis vis in animo et corpore sita est; animi imperio, corporis servitio magis utimur; alterum nobis cum dis, alterum cum beluis commune est. Quo mihi rectius videtur ingeni quam virium opibus gloriam quaerere et, quoniam vita ipsa, qua fruimur, brevis est, memoriam nostri quam maxime longam efficere. Nam divitiarum et formae gloria fluxa atque fragilis est, virtus clara aeternaque habetur.

Sed diu magnum inter mortales certamen fuit, vine corporis an virtute animi res militaris magis procederet. Nam et prius quam incipias consulto et ubi consulueris mature facto opus est. Ita utrumque per se indigens alterum alterius auxilio eget. Igitur initio reges (nam in terris nomen imperi id primum fuit) divorsi pars ingenium, alii corpus exercebant; etiam tum vita hominum sine cupiditate agitabatur: sua cuique satis placebant. Postea vero quam in Asia Cyrus, in Graecia Lacedaemonii et Athenienses coepere urbes atque nationes subigere, libidinem dominandi causam belli habere, maximam gloriam in maximo imperio putare, tum demum periculo atque negotiis compertum est in bello plurimum ingenium posse. Quod si regum atque imperatorum animi virtus in pace ita ut in bello valeret, aequabilius atque constantius sese res humanae haberent, neque aliud alio ferri neque mutari ac misceri omnia cerneres. Nam imperium facile eis artibus retinetur, quibus initio partum est. Verum ubi pro labore desidia, pro continentia et aequitate libido atque superbia invasere, fortuna simul cum moribus immutatur. Ita imperium semper ad optimum quemque a minus bono transfertur. Quae homines arant, navigant, aedificant, — virtuti omnia parent.

Sed multi mortales, dediti ventri atque somno, indocti incultique vitam sicuti peregrinantes transiere; quibus profecto contra naturam corpus voluptati, anima oneri fuit; eorum ego vitam mortemque iuxta aestimo, quoniam de utraque siletur. Verum enim vero is demum mihi vivere atque frui anima videtur, qui aliquo negotio intentus praeclari facinoris aut artis bonae famam quaerit.

Katilinos kalba į sukilėlius

Mihi in dies magis animus accenditur, cum considero, quae condicio vitae futura sit, nisi nosmet ipsi vindicamus in libertatem. Nam postquam res publica in paucorum potentium ius atque dicionem concessit, semper illis reges tetrarchae vectigales esse, populi nationes stipendia pendere; ceteri omnes, strenui, boni, nobiles atque ignobiles, vulgus fuimus sine gratia, sine auctoritate, eis obnoxii, quibus, si res publica valeret, formidini essemus. Itaque omnis gratia, potentia, honos, divitiae apud illos sunt aut ubi illi volunt; nobis reliquere pericula, repulsas, iudicia, egestatem. Quae quousque tandem patiemini, o fortissimi viri? Nonne emori per virtutem praestat, quam vitam miseram atque inhonestam, ubi alienae superbiae ludibrio fueris, per dedecus amittere? Verum enim vero, pro deum atque hominum fidem, victoria in manu nobis est, viget aetas, animus valet; contra illis annis atque divitiis omnia consenuerunt. Tantummodo incepto opus est, cetera res expediet. Etenim quis mortalium, cui virile ingenium est, tolerare potest illis divitias superare, quas profundant in exstruendo mari et montibus coaequandis, nobis rem familiarem etiam ad necessaria deesse? Illos binas aut amplius domos continuare, nobis larem familiarem nusquam ullum esse? Cum tabulas, signa, toreumata emunt, nova diruunt, alia aedificant, postremo omnibus modis pecuniam trahunt, vexant, tamen summa libidine divitias suas vincere nequeunt. At nobis est domi inopia, foris aes alienum, mala res, spes multo asperior: denique quid reliqui habemus praeter miseram animam? Quin igitur expergiscimini? En illa, quam saepe optastis, libertas, praeterea divitiae, decus, gloria in oculis sita sunt; fortuna omnia ea victoribus praemia posuit. Res, tempus, pericula, egestas, belli spolia magnifica magis quam oratio mea vos hortantur. Vel imperatore vel milite me utimini: neque

animus neque corpus a vobis aberit. Haec ipsa, ut spero, vobiscum una consul agam, nisi forte me animus fallit et vos servire magis quam imperare parati estis.

Katilinos žuvimas

Interea Catilina cum expeditis in prima acie versari, laborantibus succurrere, integros pro sauciis arcessere, omnia providere, multum ipse pugnare, saepe hostem ferire: strenui militis et boni imperatoris officia simul exsequebatur. Petreius ubi videt Catilinam, contra ac ratus erat, magna vi tendere, cohortem praetoriam in medios hostes inducit eosque perturbatos atque alios alibi resistentes interficit. Deinde utrimque ex lateribus ceteros aggreditur. Manlius et Faesulanus in primis pugnantes cadunt. Catilina postquam fusas copias seque cum paucis relictum videt, memor generis atque pristinae suae dignitatis in confertissimos hostes incurrit ibique pugnans confoditur.

Sed confecto proelio tum vero cerneres, quanta audacia quantaque animi vis fuisset in exercitu Catilinae. Nam fere quem quisque vivus pugnando locum ceperat, eum amissa anima corpore tegebat. Pauci autem, quos medios cohors praetoria disiecerat, paulo diversius, sed omnes tamen adversis vulneribus conciderant. Catilina vero longe a suis inter hostium cadavera repertus est, paululum etiam spirans ferociamque animi, quam habuerat vivus, in vultu retinens. Postremo ex omni copia neque in proelio neque in fuga quisquam civis ingenuus captus est: ita cuncti suae hostiumque vitae iuxta pepercerant. Neque tamen exercitus populi Romani laetam aut incruentam victoriam adeptus erat. Nam strenuissimus quisque aut occiderat in proelio aut graviter vulneratus discesserat. Multi autem, qui e castris visendi aut spoliandi gratia processerant, volventes hostilia cadavera amicum alii, pars hospitem aut cognatum reperiebant; fuere item, qui inimicos suos cognoscerent. Ita varie per omnem exercitum laetitia, maeror, luctus atque gaudia agitabantur.

Įžanga į *Bellum Iugurthinum*

Falso queritur de natura sua genus humanum, quod imbecilla atque aevi brevis forte potius quam virtute regatur. Nam contra reputando neque maius aliud neque praestabilius invenias magisque naturae industriam hominum quam vim aut tem-

pus deesse. Sed dux atque imperator vitae mortalium animus est. Qui ubi ad gloriam virtutis via grassatur, abunde pollens potensque et clarus est neque fortuna eget (quippe quae probitatem, industriam aliasque artes bonas neque dare neque eripere cuiquam potest). Sin captus pravis cupidinibus ad inertiam et voluptates corporis pessum datus est, perniciosa libidine paulisper usus, ubi per socordiam vires, tempus, ingenium diffluxere, naturae infirmitas accusatur: suam quisque culpam auctores ad negotia transferunt. Quod si hominibus bonarum rerum tanta cura esset, quanto studio aliena ac nihil profutura multaque etiam periculosa petunt, neque regerentur magis quam regerent casus et eo magnitudinis procederent, ubi pro mortalibus gloria aeterni fierent. Nam uti genus hominum compositum ex corpore et anima est, ita res cunctae studiaque omnia nostra corporis alia, alia animi naturam sequuntur. Igitur praeclara facies, magnae divitiae, ad hoc vis corporis et alia omnia huiusce modi brevi dilabuntur, at ingeni egregia facinora sicuti anima immortalia sunt. Postremo corporis et fortunae bonorum ut initium sic finis est, omniaque orta occidunt et aucta senescunt: animus incorruptus, aeternus, rector humani generis agit atque habet cuncta neque ipse habetur.

PUBLIUS OVIDIUS NASO

Autobiografija

Sulmo mihi patria est, gelidis uberrimus undis,
milia qui novies distat ab urbe decem.
Editus hic ego sum, nec non ut tempora noris,
cum cecidit fato consul uterque pari.
Siquid id est, usque a proavis vetus ordinis heres,
non modo fortunae munere factus eques.
Nec stirps prima fui: genito sum fratre creatus,
qui tribus ante quater mensibus ortus erat.
Lucifer amborum natalibus adfuit idem:
una celebrata est per duo liba dies:
haec est armiferae festis de quinque Minervae,
quae fieri pugna prima cruenta solet.
Protinus excolimur teneri curaque parentis
imus ad insignes urbis ab arte viros.

Frater ad eloquium viridi tendebat ab aevo,
fortia verbosi natus ad arma fori.
At mihi iam puero caelestia sacra placebant,
inque suum furtim Musa trahebat opus.
Saepe pater dixit: „Studium quid inutile temptas?
Maeonides nullas ipse reliquit opes".
Motus eram dictis totoque Helicone relicto
scribere temptabam verba soluta modis.
Sponte sua carmen numeros veniebat ad aptos,
et, quod temptabam scribere, versus erat.
Interea, tacito passu labentibus annis,
liberior fratri sumpta mihique toga est,
induiturque umeris cum lato purpura clavo:
et studium nobis, quod fuit ante, manet.
Iamque decem vitae frater geminaverat annos,
cum perit, et coepi parte carere mei.
Cepimus et tenerae primos aetatis honores,
deque viris quondam pars tribus una fui.
Curia restabat; clavi mensura coacta est:
maius erat nostris viribus illud onus.
Nec patiens corpus, nec mens fuit apta labori,
sollicitaeque fugax ambitionis eram;
et petere Aoniae suadebant tuta sorores
otia, iudicio semper amata meo.
Temporis illius colui fovique poetas,
quotque aderant vates, rebar adesse deos.
Saepe suas volucres legit mihi grandior aevo,
quaeque nocet serpens, quae iuvat herba, Macer.
Saepe suos solitus recitare Propertius ignes,
iure sodalicii qui mihi iunctus erat:
Ponticus heroo, Bassus quoque clarus iambis
dulcia convictus membra fuere mei.
Et tenuit nostras numerosus Horatius aures,
dum ferit Ausonia carmina culta lyra.
Vergilium vidi tantum, nec amara Tibullo
tempus amicitiae fata dedere meae.
Successor fuit hic tibi, Galle, Propertius illi;
quartus ab his serie temporis ipse fui.
Utque ego maiores, sic me coluere minores,
notaque non tarde facta Thalia mea est.

Carmina cum primum populo iuvenalia legi,
barba resecta mihi bisve semelve fuit.
Moverat ingenium totam cantata per urbem
nomine non vero dicta Corinna mihi.
Multa quidem scripsi, sed quae vitiosa putavi,
emendaturis ignibus ipse dedi.
Tunc quoque, cum fugerem, quaedam placitura cremavi,
iratus studio carminibusque meis.

. . . . . .

Et iam complerat genitor sua fata novemque
addiderat lustris altera lustra novem:
non aliter flevi, quam me fleturus ademptum
ille fuit. Matri proxima iusta tuli.
Felices ambo tempestiveque sepulti,
ante diem poenae quod periere meae!
Me quoque felicem, quod non viventibus illis
sum miser, et de me quod doluere nihil!
Si tamen exstinctis aliquid nisi nomina restant,
et gracilis structos effugit umbra rogos,
fama, parentales, si vos mea contigit, umbrae,
et sunt in Stygio crimina nostra foro, —
scite, precor, causam (nec vos mihi fallere fas est)
errorem iussae, non scelus, esse fugae.

. . . . . .

Causa meae cunctis nimium quoque nota ruinae
indicio non est testificanda meo.
Quid referam comitumque nefas famulosque nocentes?
Ipsa multa tuli non leviora fuga.
Indignata malis mens est succumbere seque
praestitit invictam viribus usa suis;
oblitusque mei ductaeque per otia vitae
insolita cepi temporis arma manu.
Totque tuli terra casus pelagoque, quot inter
occultum stellae conspicuumque polum.
Tacta mihi tandem longis erroribus acto
iuncta pharetratis Sarmatis ora Getis.
Hic ego finitimis quamvis circumsoner armis,
tristia, quo possum, carmine fata levo,

quod quamvis nemo est, cuius referatur ad aures,
sic tamen absumo decipioque diem.
Ergo quod vivo durisque laboribus obsto,
nec me sollicitae taedia lucis habent,
gratia, Musa, tibi: nam tu solacia praebes,
tu curae requies, tu medicina venis.
Tu dux et comes es, tu nos abducis ab Histro
in medioque mihi das Helicone locum.
Tu mihi, quod rarum est, vivo sublime dedisti
nomen, ab exsequiis quod dare fama solet.
Nec, qui detrectat praesentia, livor iniquo
ullum de nostris dente momordit opus.
Nam tulerint magnos cum saecula nostra poetas,
non fuit ingenio fama maligna meo;
cumque ego praeponam multos mihi, non minor illis
dicor et in toto plurimus orbe legor.
Siquid habent igitur vatum praesagia veri,
protinus ut moriar, non ero, terra, tuus.
Sive favore tuli, sive hanc ego carmine famam,
iure tibi grates, candide lector, ago.

QUINTUS HORATIUS FLACCUS

Epodai

III

Parentis olim siquis impia manu
senile guttur fregerit,
edit cicutis alium nocentius.
O dura messorum ilia!
Quid hoc veneni saevit in praecordiis?
Num viperinus his cruor
incoctus herbis me fefellit? An malas
Canidia tractavit dapes?
Ut Argonautas praeter omnes candidum
Medea mirata est ducem,
ignota tauris illigaturum iuga
perunxit hoc Iasonem;
hoc delibutis ulta donis paelicem
serpente fugit alite.

Nec tantus umquam siderum insedit vapor
siticulosae Apuliae,
nec munus umeris efficacis Herculis
inarsit aestuosius.
At siquid umquam tale concupiveris,
iocose Maecenas, precor,
manum puella savio opponat tuo,
extrema et in sponda cubet.

VII

Quo, quo scelesti ruitis? Aut cur dexteris
aptantur enses conditi?
Parumne campis atque Neptuno super
fusum est Latini sanguinis,
non ut superbas invidae Carthaginis
Romanus arces ureret,
intactus aut Britannus ut descenderet
Sacra catenatus via,
sed ut secundum vota Parthorum sua
urbs haec periret dextera?
Neque hic lupis mos nec fuit leonibus
numquam, nisi in dispar feris.
Furorne caecos an rapit vis acrior
an culpa? Responsum date!
Tacent, et albus ora pallor inficit,
mentesque perculsae stupent.
Sic est: acerba fata Romanos agunt
scelusque fraternae necis,
ut immerentis fluxit in terram Remi
sacer nepotibus cruor.

TITUS LIVIUS

Įžanga

Facturusne operae pretium sim, si a primordio urbis res populi Romani perscripserim, nec satis scio nec, si sciam, dicere ausim, quippe qui cum veterem tum vulgatam esse rem videam, dum novi semper scriptores aut in rebus certius aliquid allaturos se aut scribendi arte rudem vetustatem superaturos credunt.

Utcumque erit, iuvabit tamen rerum gestarum memoriae principis terrarum populi pro virili parte et ipsum consuluisse; et si in tanta scriptorum turba mea fama in obscuro sit, nobilitate et magnitudine eorum me, qui nomini officient meo, consoler. Res est praeterea et immensi operis, ut quae supra septingentesimum annum repetatur, et quae, ab exiguis profecta initiis, eo creverit, ut iam magnitudine laboret sua; et legentium plerisque haud dubito quin primae origines proximaque originibus minus praebitura voluptatis sint, festinantibus ad haec nova, quibus iam pridem praevalentis populi vires se ipsae conficiunt. Ego contra hoc quoque laboris praemium petam, ut me a conspectu malorum, quae nostra tot per annos vidit aetas, tantisper certe, dum prisca tota illa mente repeto, avertam, omnis expers curae, quae scribentis animum etsi non flectere a vero, sollicitum tamen efficere posset.

Quae ante conditam condendamve urbem poeticis magis decora fabulis quam incorruptis rerum gestarum monumentis traduntur, ea nec affirmare nec refellere in animo est. Datur haec venia antiquitati, ut miscendo humana divinis primordia urbium augustiora faciat. Et si cui populo licere oportet consecrare origines suas et ad deos referre auctores, ea belli gloria est populo Romano, ut, cum suum conditorisque sui parentem Martem potissimum ferat, tam et hoc gentes humanae patiantur aequo animo, quam imperium patiuntur. Sed haec et his similia, utcumque animadversa aut existimata erunt, haud in magno equidem ponam discrimine: ad illa mihi pro se quisque acriter intendat animum, quae vita, qui mores fuerint, per quos viros quibusque artibus domi militiaeque et partum et auctum imperium sit; labente deinde paulatim disciplina velut desidentis primo mores sequatur animo, deinde ut magis magisque lapsi sint, tum ire coeperint praecipites, donec ad haec tempora, quibus nec vitia nostra nec remedia pati possumus, perventum est. Hoc illud est praecipue in cognitione rerum salubre ac frugiferum, omnis te exempli documenta in illustri posita monumento intueri; inde tibi tuaeque rei publicae, quod imitere capias, inde foedum inceptu, foedum exitu, quod vites.

Ceterum aut me amor negotii suscepti fallit, aut nulla unquam res publica nec maior nec sanctior nec bonis exemplis ditior fuit, nec in quam civitatem tam serae avaritia luxuriaque immigraverint, nec ubi tantus ac tam diu paupertati ac parsimoniae honos

fuerit: adeo quanto rerum minus, tanto minus cupiditatis erat. Nuper divitiae avaritiam et abundantes voluptates desiderium per luxum atque libidinem pereundi perdendique omnia invexere. Sed querelae, ne tum quidem gratae futurae, cum forsitan necessariae erunt, ab initio certe tantae ordiendae rei absint: cum bonis potius ominibus votisque et precationibus deorum dearumque, si, ut poetis, nobis quoque mos esset, libentius inciperemus, ut orsis tantum operis successus prosperos darent.

Plebėjų skurdas

Et bellum Volscum imminebat, et civitas secum ipsa discors intestino inter patres plebemque flagrabat odio, maxime propter nexos ob aes alienum. Fremebant se foris pro libertate et imperio dimicantes domi a civibus captos et oppressos esse tutioremque in bello quam in pace, inter hostes quam inter cives, libertatem plebis esse; invidiamque eam, sua sponte gliscentem, insignis unius calamitas accendit.

Magno natu quidam cum omnium malorum suorum insignibus se in forum proiecit. Obsita erat squalore vestis, foedior corporis habitus pallore ac macie perempti. Ad hoc promissa barba et capilli efferaverant speciem oris. Noscitabatur tamen in tanta deformitate et ordines duxisse aiebant aliaque militiae decora vulgo, miserantes eum, iactabant. Ipse, testes honestarum aliquot locis pugnarum, cicatrices adverso pectore ostentabat. Sciscitantibus, unde ille habitus, unde deformitas, cum circumfusa turba esset prope in contionis modum, Sabino bello, ait, se militantem, quia propter populationes agri non fructu modo caruerit, sed villa incensa fuerit, direpta omnia, pecora abacta, tributum iniquo suo tempore imperatum, aes alienum fecisse; id cumulatum usuris primo se agro paterno avitoque exuisse, deinde fortunis aliis, postremo velut tabem pervenisse ad corpus. Ductum se a creditore non in servitium, sed in ergastulum et carnificinam esse. Inde ostentare tergum, foedum recentibus vestigiis verberum. Ad haec visa auditaque clamor ingens oritur.

Plebėjų sukilimas

Timor patres incessit, ne, si dimissus exercitus foret, rursus coetus occulti coniurationesque fierent. Itaque, quamquam per dictatorem dilectus habitus esset, tamen, quoniam in consulum

verba iurassent, sacramento teneri militem rati, per causam renovati ab Aequis belli educi ex urbe legiones iussere; quo facto maturata est seditio. Et primo agitatum dicitur de consulum caede, ut solverentur sacramento. Doctos deinde nullam scelere religionem exsolvi, Sicinio quodam auctore iniussu consulum in Sacrum montem secessisse (trans Anienem amnem est, tria ab urbe milia passuum). Ibi sine ullo duce vallo fossaque communitis castris quieti, rem nullam, nisi necessariam ad victum, sumendo, per aliquot dies neque lacessiti neque lacessentes sese tenuere. Pavor ingens in urbe metuque mutuo suspensa erant omnia. Timere relicta a suis plebes violentiam patrum, timere patres residem in urbe plebem, incerti manere eam an abire mallent. Quam diu autem tranquillam (secum reputabant) multitudinem, quae secesserit, fore? Quid futurum deinde, si quod externum interim bellum exsistat? Nullam profecto, nisi in concordia civium, spem reliquam ducere: eam per aequa per iniqua reconciliandam civitati esse. Placuit igitur oratorem ad plebem mitti Menenium Agrippam, facundum virum et, quod inde oriundus erat, plebi carum.

Hanibalas

Hannibal missus in Hispaniam primo statim adventu omnem exercitum in se convertit. Hamilcarem iuvenem redditum sibi veteres milites credere: eundem vigorem in vultu vimque in oculis, habitum oris lineamentaque intueri. Deinde brevi effecit, ut pater in se minimum momentum ad favorem conciliandum esset.

Nunquam ingenium idem ad res diversissimas, parendum atque imperandum, habilius fuit. Itaque haud facile discerneres, utrum imperatori an exercitui carior esset. Neque Hasdrubal alium quemquam praeficere malle, ubi quid fortiter ac strenue agendum esset, neque milites alio duce plus confidere aut audere. Plurimum audaciae ad pericula capessenda, plurimum consilii inter ipsa pericula erat. Nullo labore aut corpus fatigari aut animus vinci poterat. Caloris ac frigoris patientia par; cibi potionisque desiderio naturali, non voluptate modus finitus. Vigiliarum somnique nec die nec nocte discriminata tempora: id, quod gerendis rebus superesset, quieti datum; ea neque molli strato neque silentio arcessita: multi saepe militari sagulo opertum, humi iacentem inter custodias stationesque militum conspexe-

runt. Vestitus nihil inter aequales excellens; arma atque equi conspiciebantur. Equitum peditumque idem longe primus erat: princeps in proelium ibat, ultimus conserto proelio excedebat. Has tantas viri virtutes ingentia vitia aequabant: inhumana crudelitas, perfidia plus quam Punica, nihil veri, nihil sancti, nullus deum metus, nullum iusiurandum, nulla religio. Cum hac indole virtutum atque vitiorum triennio sub Hasdrubale imperatore meruit nulla re, quae agenda videndaque magno futuro duci essent, praetermissa.

Katonas

In hoc viro tanta vis animi ingeniique fuit, ut, quocumque loco natus esset, fortunam sibi ipse facturus fuisse videretur. Nulla ars neque privatae neque publicae rei gerendae ei defuit; urbanas rusticasque res pariter callebat. Ad summos honores alios scientia iuris, alios eloquentia, alios gloria militaris provexit: huic versatile ingenium sic pariter ad omnia fuit, ut natum ad id unum diceres, quodcumque ageret. In bello manu fortissimus ac summus imperator; idem in pace, si ius consuleres, peritissimus; si causa oranda esset, eloquentissimus; nec is tantum, cuius lingua vivo eo viguerit, monumentum eloquentiae nullum exstet; vivit immo vigetque eloquentia eius, sacrata scriptis omnis generis. Orationes et pro se multae et pro aliis et in alios; nam non solum accusando, sed etiam causam dicendo fatigavit inimicos. Simultates nimio plures et exercuerunt eum et ipse exercuit eas, nec facile dixeris, utrum magis presserit eum nobilitas an ille agitaverit nobilitatem. Asperi procul dubio animi et linguae acerbae et immodice liberae fuit, sed invicti a cupiditatibus animi et rigidae innocentiae, contemptor gratiae et divitiarum; in parsimonia, in patientia laboris periculique ferrei prope corporis animique, quem ne senectus quidem, quae solvit omnia, fregerit; qui sextum et octogesimum annum agens causam dixerit, ipse pro se oraverit scripseritque; nonagesimo anno Serv. Galbam ad populi adduxerit iudicium.

Suirutės Cisalpinėje Galijoje

In Italiam interim nihil ultra quam Hiberum transisse Hannibalem a Massiliensium legatis Romam perlatum erat, cum, perinde ac si Alpes iam transisset, Boii sollicitatis Insubribus de-

fecerunt nec tam ob veteres in populum Romanum iras, quam quod nuper circa Padum Placentiam Cremonamque colonias in agrum Gallicum deductas aegre patiebantur. Itaque armis repente arreptis in eum ipsum agrum impetu facto tantum terroris ac tumultus fecerunt, ut non agrestis modo multitudo, sed ipsi triumviri Romani, qui ad agrum venerant assignandum, diffisi Placentiae moenibus Mutinam confugerint, C. Lutatius, C. Servilius, M. Annius. (Lutatii nomen haud dubium est; pro Annio Servilioque M'. Acilium et C. Herennium habent quidam annales, alii P. Cornelium Asinam et C. Papirium Masonem. Id quoque dubium est, legati ad expostulandum missi ad Boios violati sint, an in triumviros agrum metantes impetus sit factus.) Mutinae cum obsiderentur, et gens ad oppugnandarum urbium artes rudis, pigerrima eadem ad militaria opera, segnis intactis assideret muris, simulari coeptum de pace agi, evocatique a Gallorum principibus legati ad colloquium non contra ius modo gentium, sed violata etiam, quae data in id tempus erat, fide comprehenduntur negantibus Gallis, nisi obsides sibi redderentur, eos dimissuros.

Cum haec de legatis nuntiata essent, et Mutina praesidiumque in periculo esset, L. Manlius praetor ira accensus effusum agmen ad Mutinam ducit. Silvae tunc circa viam erant plerisque incultis. Ibi inexplorato profectus in insidias praecipitatur, multaque cum caede suorum aegre in apertos campos emersit. Ibi castra communita et, quia Gallis ad temptanda ea defuit spes, refecti sunt militum animi, quamquam ad quingentos cecidisse satis constabat. Iter deinde de integro coeptum, nec, dum per patentia loca ducebatur agmen, apparuit hostis; ubi rursus silvae intratae, tum postremos adorti cum magna trepidatione ac pavore omnium septingentos milites occiderunt, sex signa ademere. Finis et Gallis territandi et pavendi fuit Romanis, ut e saltu invio atque impedito evasere. Inde apertis locis facile tutantes agmen Romani Tannetum, vicum propinquum Pado, contendere. Ibi se munimento ad tempus commeatibusque fluminis et Brixianorum etiam Gallorum auxilio adversus crescentem in dies multitudinem hostium tutabantur.

Qui tumultus repens postquam est Romam perlatus, et Punicum insuper Gallico bellum auctum patres acceperunt, C. Atilium praetorem cum una legione Romana et quinque milibus so-

ciorum dilectu novo a consule conscriptis auxilium ferre Manlio iubent; qui sine ullo certamine — abscesserant enim metu hostes — Tannetum pervenit.

CORNELIUS TACITUS

Ištraukos iš „Germanijos"

V. Terra etsi aliquanto specie differt, in universum tamen aut silvis horrida aut paludibus foeda, humidior qua Gallias, ventosior qua Noricum ac Pannoniam aspicit, satis ferax, frugiferarum arborum impatiens, pecorum fecunda, sed plerumque improcera; ne armentis quidem suus honor aut gloria frontis: numero gaudent, eaeque solae et gratissimae opes sunt. Argentum et aurum propitiine an irati dii negaverint dubito. Nec tamen affirmaverim nullam Germaniae venam argentum aurumve gignere: quis enim scrutatus est? Possessione et usu haud perinde afficiuntur. Est videre apud illos argentea vasa, legatis et principibus eorum muneri data, non in alia vilitate quam quae humo finguntur; quamquam proximi ob usum commerciorum aurum et argentum in pretio habent formasque quasdam nostrae pecuniae agnoscunt atque eligunt; interiores simplicius et antiquius permutatione mercium utuntur. Pecuniam probant veterem et diu notam, serratos bigatosque. Argentum quoque magis quam aurum sequuntur, nulla affectione animi, sed quia numerus argenteorum facilior usui et promiscua ac vilia mercantibus.

VII. Reges ex nobilitate, duces ex virtute sumunt. Nec regibus infinita aut libera potestas, et duces exemplo potius quam imperio, si prompti, si conspicui, si ante aciem agant, admiratione praesunt. Ceterum neque animadvertere neque vincire, ne verberare quidem nisi sacerdotibus permissum, non quasi in poenam nec ducis iussu, sed velut deo imperante, quem adesse bellantibus credunt. Effigiesque et signa quaedam detracta lucis in proelium ferunt; quodque praecipuum fortitudinis incitamentum est, non casus nec fortuita conglobatio turmam aut cuneum facit, sed familiae et propinquitates; et in proximo pignora, unde feminarum ululatus audiri, unde vagitus infantium. Hi cuique sanctissimi testes, hi maximi laudatores: ad matres, ad coniuges vulnera ferunt; nec illae numerare aut exigere plagas pavent, cibosque et hortamina pugnantibus gestant.

XI. De minoribus rebus principes consultant, de maioribus omnes, ita tamen, ut ea quoque, quorum penes plebem arbitrium est, apud principes praetractentur. Coeunt, nisi quod fortuitum et subitum incidit, certis diebus, cum aut inchoatur luna aut impletur; nam agendis rebus hoc auspicatissimum initium credunt. Nec dierum numerum, ut nos, sed noctium computant. Sic constituunt, sic condicunt: nox ducere diem videtur. Illud ex libertate vitium, quod non simul nec ut iussi conveniunt, sed et alter et tertius dies cunctatione coeuntium absumitur. Ut turba placuit, considunt armati. Silentium per sacerdotes, quibus tum et coercendi ius est, imperatur. Mox rex vel princeps, prout aetas cuique, prout nobilitas, prout decus bellorum, prout facundia est, audiuntur, auctoritate suadendi magis quam iubendi potestate. Si displicuit sententia, fremitu aspernantur; sin placuit, frameas concutiunt: honoratissimum assensus genus est armis laudare.

XV. Quotiens bella non ineunt, non multum venatibus, plus per otium transigunt, dediti somno ciboque, fortissimus quisque ac bellicosissimus nihil agens, delegata domus et penatium et agrorum cura feminis senibusque et infirmissimo cuique ex familia: ipsi hebent, mira diversitate naturae, cum iidem homines sic ament inertiam et oderint quietem. Mos est civitatibus ultro ac viritim conferre principibus vel armentorum vel frugum, quod pro honore acceptum etiam necessitatibus subvenit. Gaudent praecipue finitimarum gentium donis, quae non modo a singulis, sed et publice mittuntur, electi equi, magna arma, phalerae torquesque; iam et pecuniam accipere docuimus.

XVII. Tegumen omnibus sagum fibula aut, si desit, spina consertum: cetera intecti totos dies iuxta focum atque ignem agunt. Locupletissimi veste distinguuntur, non fluitante, sicut Sarmatae ac Parthi, sed stricta et singulos artus exprimente. Gerunt et ferarum pelles, proximi ripae neglegenter, ulteriores exquisitius, ut quibus nullus per commercia cultus. Eligunt feras et detracta velamina spargunt maculis pellibusque beluarum, quas exterior Oceanus atque ignotum mare gignit. Nec alius feminis quam viris habitus, nisi quod feminae saepius lineis amictibus velantur eosque purpura variant partemque vestitus superioris in manicas non extendunt, nudae bracchia ac lacertos, sed et proxima pars pectoris patet.

XVIII. Quamquam severa illic matrimonia, nec ullam morum partem magis laudaveris. Nam prope soli barbarorum singulis uxoribus contenti sunt, exceptis admodum paucis, qui non libidine, sed ob nobilitatem pluribus nuptiis ambiuntur. Dotem non uxor marito, sed uxori maritus offert. Intersunt parentes et propinqui ac munera probant, munera non ad delicias muliebres quaesita nec quibus nova nupta comatur, sed boves et frenatum equum et scutum cum framea gladioque. In haec munera uxor accipitur, atque in vicem ipsa armorum aliquid viro affert: hoc maximum vinculum, haec arcana sacra, hos coniugales deos arbitrantur. Ne se mulier extra virtutum cogitationes extraque bellorum casus putet, ipsis incipientis matrimonii auspiciis admonetur venire se laborum periculorumque sociam, idem in pace, idem in proelio passuram ausuramque: hoc iuncti boves, hoc paratus equus, hoc data arma denuntiant. Sic vivendum, sic pereundum: accipere se quae liberis inviolata ac digna reddat, quae nurus accipiant rursusque ad nepotes referantur.

XLV. Trans Suionas aliud mare, pigrum ac prope immotum, quo cingi cludique terrarum orbem hinc fides, quod extremus cadentis iam solis fulgor in ortus edurat adeo clarus, ut sidera hebetet; sonum insuper emergentis audiri formasque equorum et radios capitis aspici persuasio adicit. Illuc usque, si fama vera, tantum natura. Ergo iam dextro Suebici maris litore Aestiorum gentes alluuntur, quibus ritus habitusque Sueborum, lingua Britannicae propior. Matrem deum venerantur. Insigne superstitionis formas aprorum gestant: id pro armis omnique tutela securum deae cultorem etiam inter hostes praestat. Rarus ferri, frequens fustium usus. Frumenta ceterosque fructus patientius quam pro solita Germanorum inertia laborant. Sed et mare scrutantur, ac soli omnium sucinum, quod ipsi glaesum vocant, inter vada atque in ipso litore legunt. Nec quae natura, quaeve ratio gignat, ut barbaris, quaesitum compertumve; diu quin etiam inter cetera eiectamenta maris iacebat, donec luxuria nostra dedit nomen. Ipsis in nullo usu: rude legitur, informe perfertur, pretiumque mirantes accipiunt. Sucum tamen arborum esse intellegas, quia terrena quaedam atque etiam volucria animalia plerumque interlucent, quae implicata humore mox durescente materia cluduntur. Fecundiora igitur nemora lucosque, sicut Orientis secretis, ubi tura balsamaque sudantur, ita Occidentis insulis terrisque inesse crediderim, quae vicini solis radiis expressa atque

liquentia in proximum mare labuntur ac vi tempestatum in adversa litora exundant. Si naturam sucini admoto igni temptes, in modum taedae accenditur alitque flammam pinguem et olentem; mox ut in picem resinamve lentescit.

MARCUS VALERIUS MARTIALIS

Epigramos

1. Disticha qui scribit, puto, vult brevitate placere.
   Quid prodest brevitas, dic mihi, si liber est?
2. Quem recitas, meus est, o Fidentine, libellus.
   Sed male cum recitas, incipit esse tuus.
3. Ut recitem tibi nostra rogas Epigrammata. Nolo.
   Non audire, Celer, sed recitare cupis.
4. Thais habet nigros, niveos Lecania, dentes.
   Quae ratio est? Emptos haec habet, illa suos.
5. Cur non mitto meos tibi, Pontiliane, libellos?
   Ne mihi tu mittas, Pontiliane, tuos.
6. Aera domi non sunt. Superest hoc, Regule, solum,
   ut tua vendamus munera. Numquid emis?
7. Nubere vis Prisco. Non miror, Paulla: sapisti.
   Ducere te non vult Priscus: et ille sapit.

PHAEDRUS

1. Prologas

Aesopus auctor quam materiam repperit,
hanc ego polivi versibus senariis.
Duplex libelli dos est: quod risum movet
et quod prudenti vitam consilio monet.
Calumniari si quis autem voluerit,
quod arbores loquantur, non tantum ferae,
fictis iocari nos meminerit fabulis.

2. Vilkas ir ėriukas

Ad rivum eundem lupus et agnus venerant
siti compulsi. Superior stabat lupus
longeque inferior agnus. Tunc fauce improba
latro incitatus iurgii causam intulit:

„Cur", inquit, „turbulentam fecisti mihi
aquam bibenti?" Laniger contra timens:
„Qui possum, quaeso, facere quod quereris, lupe?
A te decurrit ad meos haustus liquor".
Repulsus ille veritatis viribus;
„Ante hos sex menses male", ait, „dixisti mihi".
Respondit agnus: „Equidem natus non eram".
„Pater hercle tum tuus", inquit, „maledixit mihi".
Atque ita correptum lacerat iniusta nece.

Haec propter illos scripta est homines fabula,
qui fictis causis innocentes opprimunt.

3. Šuns gobšumas

Amittit merito proprium qui alienum appetit.

Canis per flumen carnem dum ferret natans,
lympharum in speculo vidit simulacrum suum;
aliamque praedam ab alio cane ferri putans,
eripere voluit. Verum decepta aviditas:
et quem tenebat ore dimisit cibum
nec quem petebat potuit adeo attingere.

4. Mulai ir plėšikai

Muli gravati sarcinis ibant duo.
Unus ferebat fiscos cum pecunia,
alter tumentes multo saccos hordeo.
Ille, onere dives, celsa cervice eminet
clarumque collo iactat tintinnabulum;
comes quieto sequitur et placido gradu.
Subito latrones ex insidiis advolant
interque caedem ferro mulum sauciant,
diripiunt nummos, negligunt vile hordeum.
Spoliatus igitur casus cum fleret suos,
„Equidem", inquit alter, „me contemptum gaudeo:
nam nil amisi nec sum laesus vulnere".

Hoc argumento tuta est hominum tenuitas:
magnae periclo sunt opes obnoxiae.

5. Lapė ir vynuogių kekė

Fame coacta vulpes alta in vinea
uvam appetebat summis saliens viribus.
Quam tangere ut non potuit, discedens ait:
„Nondum matura est, nolo acerbam sumere".
Qui facere quae non possunt verbis elevant,
adscribere hoc debebunt exemplum sibi.

6. Du plikagalviai

Invenit calvus forte in trivio pectinem.
Accessit alter aeque defectus pilis:
„Heia", inquit, „in commune quodcumque est lucri".
Ostendit ille praedam et adiecit simul:
„Superum voluntas favit; sed fato invido
carbonem, ut aiunt, pro thesauro invenimus".
Quem spes delusit, huic querela convenit.

7. Pasenęs liūtas ir lapė

Defectus annis languorem finxit leo.
Aegrotum ad regem visitandum bestiae
plures venerunt, quas occidit protinus.
Sed cauta vulpes ante speluncam stetit
salutans regem. Cum rogasset hanc leo,
cur non intraret: „Video quod vestigia
intrantium", inquit, „non vero exeuntium".
Cautis prodesse pericula aliorum solent.

GAIUS PETRONIUS ARBITER

Satyricon

CXI. Matrona quaedam Ephesi tam notae erat pudicitiae, ut vicinarum quoque gentium feminas ad spectaculum sui evocaret. Haec ergo cum virum extulisset, non contenta vulgari more funus passis prosequi crinibus aut nudatum pectus in conspectu frequentiae plangere, in conditorium etiam prosecuta est defunctum, positumque in hypogaeo Graeco more corpus custodire ac flere totis noctibus diebusque coepit. Sic afflictantem se ac mortem inedia persequentem non parentes potuerunt abducere,

non propinqui; magistratus ultimo repulsi abierunt, comploratoque singularis exempli femina ab omnibus quintum iam diem sine alimento trahebat. Assidebat aegrae fidissima ancilla, simulque et lacrimas commodabat lugenti, et quotienscumque defecerat positum in monumento lumen renovabat.

Una igitur in tota civitate fabula erat, solum illud adfulsisse verum pudicitiae amorisque exemplum omnis ordinis homines confitebantur, cum interim imperator provinciae latrones iussit crucibus affigi secundum illam casulam, in qua recens cadaver matrona deflebat. Proxima ergo nocte, cum miles, qui cruces asservabat, ne quis ad sepulturam corpus detraheret, notasset sibi (et) lumen inter monumenta clarius fulgens et gemitum lugentis audisset, vitio gentis humanae concupiit scire, quis aut quid faceret. Descendit igitur in conditorium, visaque pulcherrima muliere primo quasi quodam monstro infernisque imaginibus turbatus substitit. Deinde ut et corpus iacentis conspexit et lacrimas consideravit faciemque unguibus sectam, ratus scilicet id quod erat, desiderium extincti non posse feminam pati, attulit in monumentum cenulam suam, coepitque hortari lugentem, ne perseveraret in dolore supervacuo ac nihil profuturo gemitu pectus diduceret: omnium eundem esse exitum (sed) et idem domicilium, et cetera, quibus exulceratae mentes ad sanitatem revocantur. At illa ignota consolatione percussa laceravit vehementius pectus, ruptosque crines super corpus iacentis imposuit. Non recessit tamen miles, sed eadem exhortatione temptavit dare mulierculae cibum, donec ancilla vini certe ab eo odore corrupta primum ipsa porrexit ad humanitatem invitantis victam manum, deinde refecta potione et cibo expugnare dominae pertinaciam coepit et: „Quid proderit", inquit, „hoc tibi, si soluta inedia fueris, si te vivam sepelieris, si antequam fata poscant, indemnatum spiritum effuderis?

Id cinerem aut manes credis sentire sepultos?

Vis tu reviviscere? Vis discusso muliebri errore, quam diu licuerit, lucis commodis frui? Ipsum te iacentis corpus admonere debet, ut vivas". Nemo invitus audit, cum cogitur aut cibum sumere aut vivere. Itaque mulier aliquot dierum abstinentia sicca passa est frangi pertinaciam suam, nec minus avide replevit se cibo quam ancilla, quae prior victa est.

CXII. Ceterum scitis, quid plerumque soleat temptare humanam satietatem. Quibus blanditiis impetraverat miles, ut matro-

na vellet vivere, isdem etiam pudicitiam eius aggressus est. Nec deformis aut infacundus iuvenis castae videbatur, conciliante gratiam ancilla ac subinde dicente:

„Placitone etiam pugnabis amori?
(Nec venit in mentem quorum consederis arvis?")

Quid diutius moror? Ne hanc quidem partem corporis mulier abstinuit, victorque miles utrumque persuasit. Iacuerunt ergo una non tantum illa nocte, qua nuptias fecerunt, sed postero etiam ac tertio die, praeclusis videlicet conditorii foribus, ut quisquis ex notis ignotisque ad monumentum venisset, putasset exspirasse super corpus viri pudicissimam uxorem. Ceterum delectatus miles et forma mulieris et secreto, quidquid boni per facultates poterat, coemebat et prima statim nocte in monumentum ferebat. Itaque unius cruciarii parentes ut viderunt laxatam custodiam, detraxere nocte pendentem supremoque mandaverunt officio. At miles circumscriptus dum desidet, ut postero die vidit unam sine cadavere crucem, veritus supplicium, mulieri quid accidisset exponit: nec se exspectaturum iudicis sententiam, sed gladio ius dicturum ignaviae suae. Commodaret ergo illa perituro locum, et fatale conditorium familiari ac viro faceret. Mulier non minus misericors quam pudica: „Ne istud", inquit, „dii sinant, ut eodem tempore duorum mihi carissimorum hominum duo funera spectem. Malo mortuum impendere quam vivum occidere". Secundum hanc orationem iubet ex arca corpus mariti sui tolli atque illi, quae vacabat, cruci affigi. Usus est miles ingenio prudentissimae feminae, posteroque die populus miratus est, qua ratione mortuus isset in crucem.

APULEIUS

Metamorphoses

Erant in quadam civitate rex et regina. Hi tres numero filias forma conspicuas habuere, sed maiores quidem natu, quamvis gratissima specie, idonee tamen celebrari posse laudibus humanis credebantur, at vero puellae iunioris tam praecipua, tam praeclara pulchritudo nec exprimi ac ne sufficienter quidem laudari sermonis humani penuria poterat. Multi denique civium et advenae copiosi, quos eximii spectaculi rumor studiosa celebritate congregabat, inaccessae formonsitatis admiratione stupidi et admoventes oribus suis dexteram primore digito in erectum pol-

licem residente eam ut ipsam prorsus deam Venerem religiosis adorationibus venerabantur. Iamque proximas civitates et attiguas regiones fama pervaserat deam, quam caerulum profundum pelagi peperit et ros spumantium fluctuum educavit, iam numinis sui passim tributa venia in mediis conversari populi coetibus, vel certe rursum novo caelestium stillarum germine non maria, sed terras Venerem aliam virginali flore praeditam pullulasse.

Haec honorum caelestium ad puellae mortalis cultum immodica translatio verae Veneris vehementer incendit animos.

Et vocat confestim puerum suum pinnatum illum et satis temerarium, qui malis suis moribus contempta disciplina publica, *flammis et sagittis armatus*, per alienas domos nocte discurrens et omnium matrimonia corrumpens impune committit tanta flagitia et nihil prorsus boni facit. Hunc, quamquam genuina licentia procacem, verbis quoque insuper stimulat et perducit ad illam civitatem et Psychen — hoc enim nomine puella nuncupabatur — coram ostendit et tota illa perlata de formonsitatis aemulatione fabula gemens ac fremens indignatione: „Per ego te", inquit, „maternae caritatis foedera deprecor, per tuae sagittae dulcia vulnera, per flammae istius mellitas uredines, vindictam tuae parenti, sed plenam tribue et in pulchritudinem contumacem severiter vindica idque unum et prae omnibus unicum volens effice: virgo ista amore fraglantissimo teneatur hominis extremi, quem et dignitatis et *patrimonii simul* et incolumitatis ipsius Fortuna damnavit, tamque infirmi, ut per totum orbem non inveniat miseriae suae comparem".

Interea Psyche cum sua sibi perspicua pulchritudine nullum decoris sui fructum percipit. Spectatur ab omnibus, laudatur ab omnibus, nec quisquam, non rex, non regius, nec de plebe saltem cupiens eius nuptiarum petitor accedit. Sic infortunatissimae filiae miserrimus pater suspectatis caelestibus odiis et irae superum metuens dei Milesii vetustissimum percontatur oraculum. Sed Apollo, quamquam Graecus et Ionicus, propter Milesiae conditorem sic Latina sorte respondit:

„Montis in excelsi scopulo, rex, siste puellam
ornatam mundo funerei thalami".

Psychen autem paventem ac trepidam et in ipso scopuli vertice (sortem suam) deflentem mitis aura molliter spirantis Zephyri, vibratis hinc inde laciniis et reflato sinu sensim levatam suo tranquillo spiritu vehens paulatim per devexa rupis excelsae,

vallis subditae florentis cespitis gremio leniter delapsam reclinat.

Psyche teneris et herbosis locis in ipso toro roscidi graminis suave recubans, tanta mentis perturbatione sedata, dulce conquievit. Iamque sufficienti recreata somno placido resurgit animo. Videt lucum proceris et vastis arboribus consitum, videt fontem vitreo latice perlucidum; medio luci meditullio prope fontis adlapsum domus regia est, aedificata non humanis manibus, sed divinis artibus.

Invitata Psyche talium locorum oblectatione propius accessit et paulo fidentior intra limen sese facit, mox prolectante studio pulcherrimae visionis rimatur singula et altrinsecus aedium horrea sublimi fabrica perfecta magnisque congesta gazis conspicit. Nec est quicquam, quod ibi non est. Sed praeter ceteram tantarum divitiarum admirationem hoc erat praecipue mirificum, quod nullo vinculo, nullo claustro, nullo custode totius (opulentissimus) orbis thensaurus ille muniebatur. Haec ei summa cum voluptate visenti offert sese vox quaedam corporis sui nuda et: „Quid", inquit, „domina, tantis obstupescis opibus? Tua sunt haec omnia. Prohinc cubiculo te refer et lectulo lassitudinem refove et ex arbitrio lavacrum pete. Nos, quarum voces accipis, tuae famulae sedulo tibi praeministrabimus nec corporis curatae tibi regales epulae morabuntur".

Finitis voluptatibus vespera suadente concedit Psyche cubitum. Iamque provecta nocte clemens quidam sonus aures eius accedit. Tunc virginitati suae pro tanta solitudine metuens et pavet et horrescit et quovis malo plus timet quod ignorat. Iamque aderat ignobilis maritus et torum inscenderat et uxorem sibi Psychen fecerat et ante lucis exortum propere discesserat. Statim voces cubiculo praestolatae novam nuptam interfectae virginitatis curant. Haec diutino tempore sic agebantur. Atque ut est natura redditum, novitas per assiduam consuetudinem delectationem ei commendarat et sonus vocis incertae solitudinis erat solacium.

Interea parentes eius indefesso luctu atque maerore consenescebant, latiusque porrecta fama sorores illae maiores cuncta cognorant propereque maestae atque lugubres deserto lare certatim ad parentum suorum conspectum adfatumque perrexerant.

Ea nocta ad suam Psychen sic infit maritus — namque praeter oculos et manibus et auribus nihil sentiebatur:

„Psyche dulcissima et cara uxor, exitiabile tibi periculum minatur fortuna saevior, quod observandum pressiore cautela censeo. Sorores iam tuae mortis opinione turbatae tuumque vestigium requirentes scopulum istum protinus aderunt, quarum si quas forte lamentationes acceperis, neque respondeas, immo nec prospicias omnino; ceterum mihi quidem gravissimum dolorem, tibi vero summum creabis exitium". .

Tunc illa precibus et dum se morituram comminatur extorquet a marito, cupitis annuat, ut sorores videat, luctus mulceat, ora conferat.

At illae sorores percontatae scopulum locumque illum, quo fuerat Psyche deserta, festinanter adveniunt.

Quo protenus perpetrato sorores egregiae domum redeuntes iamque gliscentis invidiae felle fraglantes multa secum sermonibus mutuis perstrepebant. Sic denique infit altera:

„En orba et saeva et iniqua Fortuna! Hocine tibi complacuit, ut utroque parente prognatae diversam sortem sustineremus? Et nos quidem, quae natu maiores sumus, maritis advenis ancillae deditae, extorres et lare et ipsa patria degamus longe parentum velut exulantes, haec autem novissima, quam fetu satiante postremus partus effudit, tantis opibus et deo marito potita sit, quae nec uti recte tanta bonorum copia novit? At ego misera primum patre meo seniorem maritum sortita sum, dein cucurbita calviorem et quovis puero pusilliorem, cunctam domum seris et catenis obditam custodientem".

Suscipit alia: „Ego vero maritum articulari etiam morbo complicatum curvatumque ac per hoc rarissimo venerem meam recolentem sustineo, plerumque detortos et duratos in lapidem digitos eius perfricans, fomentis olidis et pannis sordidis et faetidis cataplasmatibus manus tam delicatas istas adurens, nec uxoris officiosam faciem, sed medicae laboriosam personam sustinens. Et nunc quidem concedamus ad maritos et lares pauperes nostros, sed plane sobrios revisamus domique cogitationibus pressioribus instructae, ad superbiam puniendam firmiores redeamus".

Interea Psychen maritus ille quem nescit, rursum suis illis nocturnis sermonibus sic commonet: „Videsne, quantum tibi periculum? Velitatur Fortuna eminus, ac nisi longe firmiter praecaves, mox comminus congredietur. Perfidae lupulae magnis conatibus nefarias insidias tibi comparant, quarum summa est, ut te suadeant meos explorare vultus, quos, ut tibi saepe praedixi,

non videbis, si videris. Nam et familiam nostram iam propagabimus et hic adhuc infantilis uterus gestat nobis infantem alium, si texeris nostra secreta silentio, divinum, si profanaveris, mortalem".

Nuntio Psyche laeta florebat et divinae subolis solacio plaudebat et futuri pignoris gloria gestiebat et materni nominis dignitate gaudebat.

Iugum sororium consponsae factionis ne parentibus quidem visis recta de navibus scopulum petunt illum praecipiti cum velocitate nec venti ferentis oppertae praesentiam licentiosa cum temeritate prosiliunt in altum.

„Psyche, non ita ut pridem parvula, et ipsa iam mater es! Quantum, putas, boni nobis in ista geris perula; quantis gaudiis totam domum nostram hilarabis! O nos beatas, quas infantis aurei nutrimenta laetabunt! Qui si parentum, ut oportet, pulchritudini responderit, prorsus Cupido nascetur".

„Tu quidem felix et ipsa tanti mali ignorantia beata sedes incuriosa periculi tui, nos autem, quae pervigili cura rebus tuis excubamus, cladibus tuis misere cruciamur. Pro vero namque comperimus nec tè, sociae scilicet doloris casusque tui, celare possumus, immanem colubrum multinodis voluminibus serpentem, veneno noxio colla sanguinantem hiantemque ingluvie profunda tecum noctibus latenter adquiescere. Nunc recordare sortis Pythicae, quae te trucis bestiae nuptiis destinatam esse clamavit. Et multi coloni quique circumsecus venantur et accolae plurimi viderunt eum vespera redeuntem e pastu proximique fluminis vadis innatantem".

„Vos quidem, carissimae sorores, ut par erat, in officio vestrae pietatis permanetis, verum et illi, qui talia vobis affirmant, non videntur mihi mendacium fingere. Nec enim umquam viri mei vidi faciem vel omnino cuiatis sit novi, sed tantum nocturnis subaudiens vocibus maritum incerti status et prorsus lucifugam tolero bestiamque aliquam recte dicentibus vobis merito consentio".

Tunc nanctae iam portis patentibus nudatum sororis animum facinerosae mulieres, omissis tectae machinae latibulis, destrictis gladiis fraudium simplicis puellae paventes cogitationes invadunt. Sic denique altera: „Novaculam praeacutam, appulsu etiam palmulae lenientis exasperatam, tori qua parte cubare consuesti, latenter absconde lucernamque concinnem, completam oleo, cla-

ro lumine praemicantem subde aliquo claudentis aululae tegmine omnique isto apparatu tenacissime dissimulato, postquam sulcatos intrahens gressus cubile solitum conscenderit iamque porrectus et exordio somni prementis implicitus altum soporem flare coeperit, toro delapsa nudoque vestigio pensilem gradum paullulatim minuens, caecae tenebrae custodia liberata lucerna, praeclari tui facinoris opportunitatem de luminis consilio mutuare et ancipiti telo illo audaciter, prius dextera sursum elata, nisu quam valido noxii serpentis nodum cervicis et capitis abscide".

Tali verborum incendio flammata viscera sororis iam prorsus ardentis deserentes ipsae protinus, tanti mali confinium sibi etiam eximie metuentes, flatus alitis impulsu solito provectae super scopulum ilico pernicio se fuga proripiunt statimque conscensis navibus abeunt.

Tunc Psyche, et corporis et animi alioquin infirma, fati tamen saevitia subministrante, viribus roboratur et prolata lucerna et arrepta novacula sexum audacia mutatur. Sed cum primum luminis oblatione tori secreta claruerunt, videt omnium ferarum mitissimam dulcissimamque bestiam, ipsum illum Cupidinem formonsum deum formonse cubantem, cuius aspectu lucernae quoque lumen hilaratum increbruit et acuminis sacrilegi novacula paenitebat. At vero Psyche tanto aspectu deterrita et impos animi, marcido pallore defecta tremensque desedit in imos poplites et ferrum quaerit abscondere, sed in suo pectore; quod profecto fecisset, nisi ferrum timore tanti flagitii manibus temerariis delapsum evolasset. Iamque lassa, salute defecta, dum saepius divini vultus intuetur pulchritudinem, recreatur animi. Videt capitis aurei genialem caesariem ambrosia temulentam, cervices lacteas genasque purpureas pererrantes crinium globos deconiter impeditos, alios antependulos, alios retropendulos, quorum splendore nimio fulgurante, iam et ipsum lumen lucernae vacillabat; per umeros volatilis dei pinnae roscidae micanti flore candicant et quamvis aliis quiescentibus extimae plumulae tenellae ac delicatae tremule resultantes inquieta lasciviunt; ceterum corpus glabellum atque luculentum et quale peperisse Venerem non paeniteret. Ante lectuli pedes iacebat arcus et pharetra et sagittae, magni dei propitia tela. Sed dum bono tanto percita saucia mente fluctuat, lucerna illa sive perfidia pessima sive invidia noxia sive quod tale corpus contingere et quasi basiare et ipsa gestiebat, evomuit de summa luminis sui stillam ferventis olei super

umerum dei dexterum. Hem audax et temeraria lucerna et amoris vile ministerium, ipsum ignis totius deum aduris, cum te scilicet amator aliquis, ut diutius cupitis etiam nocte potiretur, primus invenerit. Sic inustus exsiluit deus visaque detectae fidei colluvie protinus ex osculis et manibus infelicissimae coniugis tacitus avolavit.

Interim dum Psyche quaesitioni Cupidinis intenta populos circumibat, at ille vulnere lucernae dolens in ipso thalamo matris iacens ingemebat.

Interea Psyche variis iactabatur discursibus, dies noctesque mariti vestigationibus inquieta animo, tanto cupidior iratum licet, si non uxoris blanditiis lenire, certe servilibus precibus propitiare.

Quam ubi primum inductam oblatamque sibi conspexit Venus, laetissimum cachinnum extollit, sed qualem solent frequenter irati, caputque quatiens et ascalpens aurem dexteram: „Ubi sunt", inquit, „Sollicitudo atque Tristities, ancillae meae?" Quibus intro vocatis torquendam tradidit eam. At illae sequentes erile praeceptum Psychen misellam flagellis afflictam et ceteris tormentis excruciatam iterum dominae conspectui reddunt. Tunc rursus sublato risu Venus: „Videris", inquit, „enim mihi tam deformis ancilla nullo alio, sed tantum sedulo ministerio amatores tuos promereri: iam ergo et ipsam frugem tuam periclitabor. Discerne seminum istorum passivam congeriem singulisque granis rite dispositis atque seiugatis ante istam vesperam opus expeditum approbato mihi".

Tunc formicula illa parvula atque ruricola, certata difficultatis tantae laborisque, miserta contubernalis magni dei socrusque saevitiam exsecrata, discurrens naviter convocat corrogatque cunctam formicarum accolarum classem: „Miseremini terrae omniparentis agiles alumnae, miseremini et Amoris uxoris, puellae lepidae, periclitanti prompta velocitate succurrite".

Sed initio noctis e convivio nuptiali vino madens et fraglans balsama totumque revincta corpus rosis micantibus Venus remeat visaque diligentia miri laboris: „Non tuum", inquit, „nequissima, nec tuarum manuum istud opus, sed illius, cui tuo, immo et ipsius malo placuisti" et frusto cibarii panis ei proiecto cubitum facessit.

Sed Aurora commodum inequitante vocatae Psyche Venus infit talia: „Videsne illud nemus, quod fluvio praeterluenti ripis-

que longis attenditur, cuius imi gurgites vicinum fontem despiciunt? Oves ibi nitentes aurique colore florentes incustodito pastu vagantur. Inde de coma pretiosi velleris floccum mihi confestim quoquo modo quaesitum afferas censeo".

Perrexit Psyche volenter non obsequium quidem illa functura, sed requiem malorum praecipitio fluvialis rupis habitura. Sed inde de fluvio musicae suavis nutricula leni crepitu dulcis aurae divinitus inspirata sic vaticinatur arundo viridis: „Psyche, tantis aerumnis exercita, neque tua miserrima morte meas sanctas aquas polluas nec vero istud horae contra formidabiles oves feras aditum, quoad de solis fraglantia mutuatae calorem trucı rabie solent efferri cornuque acuto et fronte saxea et non numquam venenatis morsibus in exitium saevire mortalium; sed dum meridies solis sedaverit vaporem et pecuini spiritus fluviali serenitate conquieverint, poteris sub illa procerissima platano, quae mecum simul unum fluentum bibit, latenter abscondere. Et cum primum mitigata furia laxaverint oves animum, percussis frondibus attingui nemoris lanosum aurum repperies, quod passim stirpibus conexis obhaerescit".

Nec tamen apud dominam saltem secundi laboris periculum secundum testimonium meruit, sed contortis superciliis subridens amarum sic inquit: „Nec me praeterit huius quoque facti auctor adulterinus. Sed iam nunc ego sedulo periclitabor, an oppido forti animo singularique prudentia sis praedita. Videsne insistentem celsissimae illi rupi montis ardui verticem?"

Nec Providentiae bonae graves oculos innocentis animae latuit aerumna. Nam supremi Iovis regalis ales illa repente propansis utrimque pinnis affuit rapax aquila memorque veteris obsequii, quo ductu Cupidinis Iovi pocillatorem Phrygium sustulerat, oportunam ferens opem deique numen in uxoris laboribus percolens.

Sic acceptam cum gaudio plenam urnulam Psyche Veneri citata rettulit.

Nec tamen nutum deae saevientis vel tunc expiare potuit. Nam sic eam maiora atque peiora flagitia comminans appellat renidens exitiabile: „Iam tu quidem magna videris quaedam mihi et alta prorsus malefica, quae talibus praeceptis meis obtemperasti naviter. Sed adhuc istud, mea pupula, ministrare debebis. Sume istam pyxidem", et dedit; „protinus usque ad inferos et ipsius Orci ferales penates te derige. Tunc conferens pyxidem

Proserpinae: «Petit de te Venus», dicito, «modicum de tua mittas ei formonsitate vel ad unam saltem dieculam sufficiens. Nam quod habuit, dum filium curat aegrotum, consumpsit atque contrivit omne». Sed haud immaturius redito, quia me necesse est indidem delitam theatrum deorum frequentare".

Et repetita atque adorata candida ista luce, quamquam festinans obsequium terminare, mentem capitur temeraria curiositate et: „Ecce", inquit, „inepta ego divinae formonsitatis gerula, quae nec tantillum quidem indidem mihi delibo, vel sic illi amatori meo formonso placitura", et cum dicto reserat pyxidem. Nec quicquam ibi rerum nec formonsitas ulla, sed infernus somnus ac vere Stygius, qui statim coperculo revelatus invadit eam crassaque soporis nebula cunctis eius membris perfunditur et in ipso vestigio ipsaque semita collapsam possidet. Et iacebat immobilis et nihil aliud quam dormiens cadaver. Sed Cupido iam cicatrice solidata revalescens nec diutinam suae Psyches absentiam tolerans per altissimam cubiculi, quo cohibebatur, elapsus fenestram refectisque pinnis aliquanta quiete longe velocius provolans Psychen accurrit suam detersoque somno curiose et rursum in pristinam pyxidis sedem recondito Psychen innoxio punctulo sagittae suae suscitat et: „Ecce", inquit, „rursum perieras, misella, simili curiositate. Sed interim quidem tu provinciam, quae tibi matris meae praecepto mandata est, exsequere naviter, cetera egomet videro". His dictis amator levis in pinnas se dedit, Psyche vero confestim Veneri munus reportat Proserpinae.

Interea Cupido amore nimio peresus et aegra facie, matris suae repentinam sobrietatem pertimescens, ad armillum redit alisque pernicibus caeli penetrato vertice magno Iovi supplicat suamque causam probat.

Sic fatus iubet Mercurium deos omnes ad contionem protinus convocare ac, si qui coetu caelestium defuisset, in poenam decem milium nummum conventum iri pronuntiare. Quo metu statim completo caelesti theatro pro sede sublimi sedens procerus Iuppiter sic enuntiat:

„Dei conscripti Musarum albo, adolescentem istum quod manibus meis alumnatus sim, profecto scitis omnes. Cuius primae iuventutis caloratos impetus freno quodam coercendos existimavi; sat est cotidianis eum fabulis ob adulteria cunctasque corruptelas infamatum. Tollenda est omnis occasio et luxuria puerilis nuptialibus pedicis alliganda. Puellam elegit et virginitate priva-

vit: teneat, possideat, amplexus Psychen semper suis amoribus perfruatur". Et ad Venerem collata facie: „Nec tu", inquit, „filia, quicquam contristere nec prosapiae tantae tuae statuque de matrimonio mortali metuas. Iam faxo nuptias non impares, sed legitimas et iure civili congruas", et ilico per Mercurium arripi Psychen et in caelum perduci iubet. Porrecto ambrosiae poculo: „Sume", inquit, „Psyche, et immortalis esto nec umquam digredietur a tuo nexu Cupido, sed istae vobis erunt perpetuae nuptiae".

Nec mora, cum cena nuptialis affluens exhibetur. Accumbebat summum torum maritus, Psychen gremio suo complexus. Sic et cum sua Iunone Iuppiter ac deinde per ordinem toti dei. Tunc poculum nectaris, quid vinum deorum est, Iovi quidem suus pocillator ille rusticus puer, ceteris vero Liber ministrabat, Vulcanus cenam coquebat; Horae rosis et ceteris floribus purpurabant omnia, Gratiae spargebant balsama, Musae quoque canora personabant; ... Apollo cantavit ad citharam, Venus suavi musicae suppari gressu formonsa saltavit, scaena sibi sic concinnata, ut Musae quidem chorum canerent aut tibias inflarent, Saturus et Paniscus ad fistulam dicerent. Sic rite Psyche convenit in manum Cupidinis et nascitur illis maturo partu filia, quam Voluptatem nominamus.

IŠTRAUKOS IŠ METRAŠČIŲ APIE LIETUVIŲ KOVAS SU GROBIKAIS

SCRIPTORES RERUM PRUSSICARUM

Pugna in terra Sauleorum

(SRP II, 33)

Idem inde magister Volquinus post multos et commendabiles conflictus et prosperos contra infideles facta expeditione armorum ad terram infidelium Letvinorum cum dominis scilicet de Haseldorpe ac comite de Dannenberge ab ipsis Letvinis circa terram Sauleorum cum L fratribus ac multitudine fidelium populorum die Mauricii et sociorum eius martirum fuit occisus; domino episcopo Engelberto eciam ac clero ecclesie Curoniensis populoque ibidem christiano totaliter interempto, Curones in pristinam perfidiam relabuntur.

Baptisatio Mindowe

(SRP II, 38)

Anno 1250 fuit magister frater Andreas Stirlant. Huius tempore Mindowe rex Letvinorum et Marta uxor eius baptismum susceperunt et coronam regni in Lethovia a domino Innocentio papa IV-to.

Pugna Durbensis

(SRP II, 40)

Anno 1257 fuit in Livonia magister frater Borchardus de Hornhusen. Iste construxit primo castrum in Dobelen et castrum Karsowe. Dedit eciam quedam iura civibus in Memelberge, que postea dominus Hinricus episcopus Curonie confirmavit. — Item facta fuit ordinatio ecclesie sancti Ioannis ibidem.

Occisus autem fuit in Durben cum II C fratribus in die beate Margarete anno 1260 ab insequentibus Letwinis, Curonibus secundo in pristinam perfidiam relapsis. Item marscalcus ordinis cum multis peregrinis fuit in eodem conflictu occisus, octo fratribus in castro Wartayen proditorie martirisatis.

De baptismo Gedimini

(SRP II, 61)

Anno 1323 cives Rigenses quasdam literas sub nomine regis Letwinorum per civitates maritimas et ad Joannem XXII papam transmiserunt, quod rex cum gente sua vellet baptizari. Eius gratia papa quendam episcopum et abbatem misit in Livoniam, quos fratres cum nunciis episcoporum perduxerunt ad regem. Rex autem respondit de fide aut baptismo nihil cogitasse unquam; sed si pacem tractare vellent, esset contentus; alioquin viderent, quomodo exirent terram suam. Compulit igitur eos rex taliter ad perpetuam pacem. Pace sic firmata et sigillata rex securus de insultibus Livoniensium atque Prutenorum collecto exercitu intravit Marchiam, eam cum vicinis omnibus vastando.

Kynstud captivus

(SRP II, 527)

Frater Hinricus Beler pertransiit vadum et reperit vestigia paganorum et 500 viros, inter quos fuerunt Kynstud, Patirky et

Algard. Misitque celeriter in Eckersberg, notificans, se invenisse grandem exercitum paganorum circa stagnum vulgariter Wobel dictum. Frater Beler tenuit custodiam et excubias, petens Albertum predictum, ut cum populo suo veniret, quum hostes in terram declinarent. Dux auditis huiusmodi sermonibus statim venit cum suis, unde fratres sequuntur vestigia inimicorum, donec mutuo confluerent, et fit bellum letale et hostilis pugna parte ex utraque, et in tali conflictu multi pagani ceciderunt in mortem in numero 130, de christianis XIV interempti sunt. Pagani quoque velut amentes timidi fugierunt. Inter quos Paterky, magno concussus terrore, fugit sicut vecors etc. Conradus Hoberg vibrata lancea sua eundem detrusit de equo in terram. Hanke de Eckersberg Kynstud captivavit et tenuit, et audiens prefectus de Eckersberg deiectum de equo, dolens conatur eum relevare, Nicolao Wyndekaym commisit regem custodie sue et dominum Lithwanorum, qui libens evasisset. Supervenit dux celeriter et regem tenuit captivum arta custodia, ducens eum in Marienburg; unde omnes, magister et sui, gavisi sunt de tanta presenta temporibus istis a deo eis concessa, qui captivatus fuit in dominica palmarum. Et inclusus in quadam camera a duobus fratribus custoditus diebus duntaxat et non in nocte. Consideravit, quod in muro foramen, quod dilatavit et occultavit, lateres etc. per famulum deportavit. Et quod diu animo concepit, scilicet quomodo evaderet, perfecit, quia in primo sompno pertransiit foramen camere et descendit in fossam de consilio servitoris, scilicet Alpf dicti, qui licet esset christianus, origine tamen paganus erat. Hic consolatus est regem, ferens ei pallium album cum cruce nigra, ut sic sub habitu fratris equitaret celeriter vias suas in equis magni commendatoris ei allatis, et sic letus evasit in huiusmodi habitu et equis. Cui occurrit quidam frater ordinis et mutuo fraterne se salutabant nec novit, sed postea reduxit ad cor, talem fuisse, qui evaserat. Festinans intrat silvam prope Libenstad, in ea in quadam palude se occultavit, dimissis equis istis bonis, in qua mansit usque in noctem et cogitabat, quo modo tunc in tenebris procederet, quod et fecit et venit prope flumen Drybantz, per quod transvadavit, celeriter venit in Masoviam ad germanam suam, ubi stetit ad tempus; tandem transiit in Lithwaniam, et nuncii sui presentes erant, qui iam secunda vice in Marienburg apud eum fuerant, qui in deserto eum

prestolabantur; ad quos cum pedester venisset, cum nec moram habuisset, fatigatus ex itinere et inquietus, et regem imponunt equo festinantes domum, et omnes sui exhilerantes sunt gavisi.

Kynstut strangulatur, Wytaut in vinculis tenetur, mater submergitur

(SRP II, 614)

Deinde rex Kynstut cum grandi exercitu venit prope Tracken. Rex Jagel vero occurrit ei, nec fugit. Cui magister Lyvoniensis 300 destinaverat in succursum. Kynstut similiter occurrit ei ad bellum. Qui cum cognovisset, Lyvonienses venisse in succursum Jagel regi, Kynstut cum filio intrat exercitum et peractis placitis proposuit redire ad suum exercitum, et ayt Jagel: nec hoc placet mihi; et sic in dolo ibidem Kynstut cum filio captivatur, et sic ambo exercitus discedunt et procedunt in Wylle vulgariter. Kynstut in captivitate strangulatur, Wytaut vinculatur; matrem autem submergunt.

KOIALAVIČIUS WIIUK VOITIEKUS

Kojalavičius (1609—1677), įžymus 17-jo amžiaus istorikas, buvo Vilniaus Akademijos profesorius ir rektorius. Žymiausias jo veikalas:

1) Historiae Lituanae **pars prior** de rebus Lituanorum ante susceptam christianam religionem coniunctionemque Magni Lituaniae Ducatus cum Regno Poloniae, libri novem, Dantisci, sumptibus Georgii Försteri, 1650, 4°, 599;

2) Historiae Lituanae **pars altera** seu de rebus Lituanorum a coniunctione Magni Ducatus cum Regno Poloniae ad unionem eorum dominiorum, libri octo, Antverpiae, 1669, 4°, 496.

Pars altera, liber I
De rebus Lituanorum sub rincipe Casimiro I Skirgelone

Anno 1387 facta

Mutata nuper reipublicae forma cum Poloniae sese adiunxere Lituani, tranquillitas Lituaniae principis sui in regem Poloniae fide maxime consistebat atque eo forte imprimis respectu Casimirum Skirgelonem sibi suffectum magnum Lituaniae ducem rex

Iagelo renunciarat. Quamquam enim inconstantiore animo repentinisque in ferociam affectibus Casimirus esset, a natura tamen proclivis in ea vitia, quae otio aluntur, illi genius non vanam spem faciebat pronius fore, ut recentem illam supremi magistratus potestatem magis in luxus materiam, quam in occasiones novandarum rerum insumat. At quae humanorum consiliorum ratio est prope perpetua, ut, quae tamquam optima eliguntur ab ignaris futurorum, plerumque malorum fontes contineant, tandem ea spes ingentibus dispendiis Lituaniae constitit. Nam... minime intentus in eam reipublicae partem, quae civilia negotia complectitur, dies solidos per commissationes ducere solitus, cum ex crapula raro sibi sufficeret, publico prope numquam par erat. Convivorum exitus plerumque caedibus funestabat, nam... si quae fortuito ad mensam offensae occasio dabatur, ipse per se repentino ictu aliquem conficiebat, quo mortis genere multi familiarum principum levissimas causas luerunt.

Ab his vitiis merito plurimis invisus proceribus, Vitoldo ultra communem odium, praetensionem novorum motuum dedit. Agebat is Luceoriae, vir animo ingenti neque minore ambitione atque hinc non tam ad vitia Casimiri, quam ad dignitatem eius moderate ferendam plane imbellis. Pensabat tacitus sua in Iagelonem et Lituaniam merita, quae, ut magna certe erant, ita maiora apparebant oculis affectu vitiatis. Possidebat quidem Iagelonis beneficio amplissimas provincias: Samogitiam, Podlachiam, Polesiam partemque praecipuam Volyniae. Sed haec infra merita aestimabantur, quia infra votum erant supremam Lituaniae praefecturam titulosque magni Lituaniae ducis ambienti. Dolere itaque se ea spe delusum, qua ante aliquot annos ostentata ad amicitiam Prussorum eiurandam illectus fuerat. Ab eo dolore, simul ira in Iagelonem et invidia in Casimirum plenus, bellum moliri coepit occupandique principatus consilia. Augebat animos, quod et palam multos factioni accessuros et privatim facinus suum nemini procerum non probandum speraret...

Initium motui sumptum ab invasione Vilnae, quae urbs et genti universae caput et magno duci sedes. Gerendae rei opportunitatem aperuerat Casimiri absentia. Polociae enim, qui locus leucis quinquaginta Vilna distat, Casimirus versabatur. Vitoldus ratus per principis abitum negligentius res Vilnae administrari cum modicis copiis raptim lectis Vilnam advolat. Ingressu arcium a praesidiariis prohibitus vim semel iterumque

adhibet, sed utraque vice a civibus et Polonis, quibus praesidium constabat, reiectus est. Ubi astus frustra fuit, proditis iam consiliis ad apertum bellum comparandum necessitate ipsa devenit certus et Casimirum arma contra se correpturum et Iagelonem regem auxilia e Polonia maturaturum. Podlachia ac Polesia, quam maxime poterat, munitis valida ex Germano milite praesidia per Grodnam, Surazum, Brestiam, Cameneciam aliasque arces partitus ipse cum coniuge, familia, pretiosiore supellectili suaeque factionis capitibus in Mazoviam ad Janusium et Semovitum duces, affines suos, abiit. Ab utroque ita acceptus est, ut ingratum hospitem se esse non difficile sentiret; sic enim illi sua in profugum officia temperabant, ut metus incuriose celatus latere non posset, quo et ab inquieto Vitoldi ingenio et ab offensa regia sibi providebant intenti, ne ancipiti surgentis belli causae res suas aliquo modo immitterent. Insanum enim profecto est bella suis auxiliis inter eos populos alere, e quorum pace plus commodi speres. Desperatis ab ea parte auxiliis in aliam (sc. partem) circumegit consilia Vitoldus: secundiorem votis suis portum quaesiturus ad Prussos transiit. Ibi, uti speraverat, apud Conradum Zelnerum, Ordinis magistrum, consiliis suis stabiliendis omnia expedita reperit. Quamquam enim Urbanus IV pontifex summus litteris ante annum datis tum regem, tum equites crucigeros ad colendam mutuo pacem graviter fuerit cohortatus, Zelnerus tamen belli occasionem non illibenter arripuit. In speciem commiseratione exsulis, quidquid bello opus esset, abunde offerebatur; ceterum, quod res erat, cupididate ac spe ditionis per Lituaniam proferendae miles sumptusque belli satis prompte a Conrado addicebantur. In plano erat non dari, sed vendi auxilia lucro omni tandem ad crucigeros rediturо.

Primum eorum officium iactura Samogitiae constitit; nam Vitoldo ab initio belli pecuniis egenti non prius trecenta milia koparum (genus Lituanae monetae est, quod nunc sextam imperialis nummi partem quinquies continet) annumerata sunt, quam universae Samogitiae possessionem pignoris nomine crucigeris consignasset.

Foedere completo ad infestandos finitimos Lituaniae agros bifariam praedabundae immittuntur legiones per Memenum e Prussia, e Livonia per Dunam fluvios. Grave bellum ab externis viribus, non tamen omnino formidabile, quod saepius ante crucigerorum conatus Lituanis armis repressos esse populus me-

minisset. Longe magis domestica dissidia periculum exagerabant; multi enim equites proceresque aperte Vitoldo favebant neque ex vano metuebatur fore, ut in dies longe plures proderent Casimiri partes ... Vitoldus ingenti per agros vastitate edita circumferens late bellum, priusquam Vilnam perveniret, quarto inde milliario ad Trocos consedit non tam oppugnandi eius loci necessitate, quam ut contractis isthic e populatione copiis tota simul vi ad caput belli progrederetur ... Vilnam motis castris per imminentes urbi a meridie montes ducto exercitu a tergo arcium ab oriente inter montem et fluvium Viliam fixit tentoria. Trocis venienti prima civitatis moenia in conspectum occurrebant, sed eius oppugnationem prudens neglexit sive alio quopiam consilio, sive quod iudicaret eius expugnationem et aliquanto operosiorem et parum utilem. Nam quod copiosus satis miles in civitate haberetur, facile pars hostem a moenibus arcere, pars per loca eruptionibus commoda latera oppugnantium infestare potuisset. Expugnata vero civitate tantumdem negotii superfuisset in oppugnandis arcibus, in quibus solis, quidquid bello illo petebatur, conclusum habebatur. Superiorem arcem satis editi ac praerupti montis iugo incumbentem Polonorum praesidium obtinebat, inferiorem, quae ad radicem montis sita Vilna fluvio cingitur, Lituanus miles tuebatur. His arcibus saepius tentatis cum praesidiariorum virtus omnem eius conatum vinceret, obsidionem solvere exercitumque in Prussiam reducere coactus est. Redibat quantum spoliis locuples, tantum spe sua minor animoque egens, quod non praedae, sed dominationi obtinendae eam expeditionem suscepisset.

Crescente in horas animi aegritudine inter varias, quae mentem subibant, cogitationes fluctuare: ex inauspicatis primis successibus longe aliter quam ante, de universo bello ominari; aestimare secum constantiam procerum pro Casimiro et rege; inspicere penitius, quam aegre, quam lubrica fide a crucigeris auxilia suppeditarentur trahendo tantum bello sufficientia, non autem necessaria eius dignitati afferendae propriam nimirum rem magis, quam eius agentibus; suspicari, quod possit adhuc Iagelo permoveri, ut abrogata Casimiro praefectura fasces Lituaniae ad Vitoldum transferat.

Quare sive pertentaturus tantum sententiam Iagelonis, sive aliunde edoctus, quid ab eo sperare posset, per occultos fidosque nuntios in eam sententiam regi scribit: funesti belli, quod

Lituaniam misere nunc exerceret, se militem esse, ducem vero et facem — ipsum Casimirum Skirgelonem, cuius vitiis omnes quidem ad indignationem, se vero uti ceteris Lituani nominis amantiorem, etiam ad arma actum iam eo usque provectum esse. Porro ne ulterius pergeret, adhuc in Iagelonis potestate relinqui. Lituaniam perditam neque umquam se voluisse, neque nunc cupere. Illud solum hactenus crucigerorum auxiliis tentasse, ut Casimiro exacto Lituaniam non sibi, sed Lituaniae ipsi assereret, quam sub ignavo principe pessum ire nemo non videret. At vero, postquam comperisset crucigerorum consilia in perniciem Lituaniae intendi, paratum se esse ad arma odio Casimiri sumpta amore Iagelonis et patriae ponenda, modo Iagelo ipse fratrem se potius habere mallet, quam hostem. Non actorum paenitentia, sed agendorum desperatione Vitoldus ista agebat; quare cum idem omnino, quamquam aliis artibus, quaerere constitutum esset, pax neque longa neque fida sperari poterat... Plana nimis isthaec omnia erant Iageloni. Quia tamen metuebat, ne Lituania ac Russia molesti belli pertaesa sub potestatem Vitoldi concederet... belli impetum quibusvis condicionibus mature sistere maluit. Breviter itaque per litteras... Vitoldo iniecta... spe principatus respondit: pacem non Lituaniae modo necessariam, sed et ipsi Vitoldo honorificam, optatissimam sibi.

Anno 1388 facta

Ambientibus nihil facilius, quam spes nihil promptius, quam fides, cum ea promittuntur, quae cupiuntur. Vitoldus complexus animo veluti certissima, quae a rege acceperat scripta, inchoatis consiliis insistit, qua se suosque ex Prussia evolvere posset, intentiore cura vestigat. Nam sive proprius impetus sive crucigerorum artes ita eum implicuerant, ut huc atque illuc versanti animum vix aliquid succurreret, quod in rem opportune conficiendam usui fore videretur. Tantum momenti est ad ipsa foederum initia praevidere mente, quomodo amicitias cum hostibus inchoes, ne forte eo usque deferaris, unde, cum hostem iterum expertum fueris, qua pedem efferas, non reperias. Tandem, ut erat prompto versatilique ingenio, istud consilii commentus est. Coniugem cum imbelli familia, supellectili, quae oculis patebat, immota, velut ad recognoscendam per attributa a crucigeris

praedia rem familiarem propediem redituram dimittit. Ipse paucis post diebus magistrum Ordinis clam adit ... confirmat se insignem Lituaniae cladem animo concepisse, cuius momenta celeritate ac silentio constarent. Eam ob causam sibi ac militibus ad leve ac volatile expeditionum genus assuetis, quales soli sui essent, negotium totum demandari poscit. Facilem habuit ad ea magistrum suapte cupidum, ut per novas Lituaniae iniurias ... firmior cum crucigeris servaretur amicitia. Arma ergo suos annonam in plures dies et, quidquid subitae excursioni opus, expedire iubet. Ipse singula ita moderari, ne vel impedimentis sui onerarentur vel crucigeris suspicio fugae praeberetur. Digressus Mariaeburgo diversa via ab ea, quae ad praedium ducebat, mox iter flexit, coniugem ex destinato ad omnia intentam cum gaza e praedio abripit atque cursu prope in propinqua Samogitiae evadit. Inde verso in Podlachiam, quam suis praesidiis obtinebat, itinere, per confinia Prussiae Iurborgi, Neihausii, Mergenburgi amici specie acceptus, gregarium Germanorum militem trucidavit, arces spoliatas exussit, praefectos abduxit. Grodnam, suae ditionis oppidum, delatus celerrimis nuntiis Iageloni scribit: regis patriaeque causa non amicitias modo crucigerorum se recidisse, sed etiam veteres inimicitias novis cladibus restaurasse ... Orare, ut, quae sibi promissa fuerant, ex fide praestarentur. Amoveretur Lituaniae praefectura homo superbia sua nemini ferendus, quantum in hostes ignavus, tantum in suos cruentus. Ut vero eo eiecto sui ante alios rex rationem habere velit se tacente, satis fore, si fidei datae meminisset. Esse quidem illi germanos, sed hos solo sanguinis iure, se veteris erga regem amicitiae, meritorum in patriam ipsiusque regii promissi praeiudicio ad eius imprimis beneficentiam, tum ad magni Lituaniae ducis titulos audere niti.

Gaudebat rex soluta inter crucigeros et Vitoldum armorum societate. At ne pura ea voluptas esset vacuaque curis, postulata Vitoldi corrumpebant, immodicae sollicitudinis materia. Nam neque Casimirus repente principatu moveri neque alii fratres regii posthaberi neque Vitoldus aperte repelli absque novorum motuum metu poterat ... Nihilominus rex litteris ac promissionibus Vitoldi spes sustentare atque tractare: se haud imprudenter veritum, ne violentis consiliis novas seditiones concitaret. Nihil nunc abnuere, sed et postulata eius et promissa sua aliquantum differre ...

GAIUS VALERIUS CATULLUS

1. Ad passerem Lesbiae

Passer, deliciae meae puellae,
quicum ludere, quem in sinu tenere,
cui primum digitum dare adpetenti
et acres solet incitare morsus,
cum desiderio meo nitenti
carum nescio quid libet iocari,
(et solaciolum sui doloris,
credo, ut tum gravis adquiescat ardor),
tecum ludere sicut ipsa possem
et tristes animi levare curas!

2. Luctus in morte passeris

Lugete, o Veneres Cupidinesque,
et quantum est hominum venustiorum!
Passer mortuus est meae puellae,
passer, deliciae meae puellae,
quem plus illa oculis suis amabat:
nam mellitus erat, suamque norat
ipsa tam bene quam puella matrem,
nec sese a gremio illius movebat,
sed circumsiliens modo huc modo illuc
ad solam dominam usque pipiabat.
Qui nunc it per iter tenebricosum
illuc, unde negant redire quemquam.
At vobis male sit, malae tenebrae
Orci, quae omnia bella devoratis:
tam bellum mihi passerem abstulistis.
O factum male! o miselle passer!
Tua nunc opera meae puellae
flendo turgiduli rubent ocelli.

3. Ad Lesbiam

Vivamus, mea Lesbia, atque amemus,
rumoresque senum severiorum
omnes unius aestimemus assis.
Soles occidere et redire possunt:

GAJUS VALERIJUS KATULAS

1. Lesbijos žvirblelis

O žvirbleli, manos mergaitės džiaugsme,
mėgsta glaust ji tave širdin ir žaisti,
tau besiekiant, pirštelį savo tiesti,
kurstyt, kad snapeliu aštriai įkirstum!
Kai skaisčioji manų svajų mergaitė
su tavim juokelius panūsta krėsti,
kad paguostų savos širdužės skausmą,
slogios aistros tada, tikiu, aprimsta.
O kad aš, kaip ir ji, su juo bežaizdams,
gaučiau sielos įkyrią kančią lengvint!

2. Žvirblelio gedėjimas

Liūskit, o Kupidonai ir Veneros
ir visi, kiek yra, jautrieji žmonės!
Mano Lesbijos mirė, štai, žvirbliukas,
mano Lesbijos džiaugsmas, jos žvirbliukas!
Jį už savo akis labiau mylėjo,
nes meilutis jai buvo: ją pažino
taip kaip motiną jos brangutis vaikas,
jis nespruko iš jos švelnučio skraito,
bet aplinkui tai šen, tai ten straksėdams,
nuolat savo valdovei vis čypsėjo.
Nūn tamsybių keliu jisai keliauja
ten, iš kur nebeleista niekam grįžti.
O, prakeiktos jūs būkit Orko klaikios
tamsos, jūs, kur visokį grožį ryjat!
Taip dailutį žvirblelį man išplėšėt!
Piktas įvykis! O vargšeli žvirbli!
Dėl tavęs, štai, dabar manos mergaitės
net papurtę rausvai nuo raudų akutės!

3. Lesbijai

Mano Lesbija, ūžkim ir mylėkim
vienas kitą, o tai, ką sako niurnos
seniai, tik beverčiu nieku laikykim!
Saulė gal nusileist ir vėl pakilti, —

nobis, cum semel occidit brevis lux,
nox est perpetua una dormienda.
Da mi basia mille, deinde centum,
dein mille altera, dein secunda centum,
dein usque altera mille, deinde centum,
dein, cum milia multa fecerimus,
conturbabimus illa, ne sciamus,
aut ne quis malus invidere possit,
cum tantum sciet esse basiorum.

4. Ad Lesbiam

Quaeris, quot mihi basiationes
tuae, Lesbia, sint satis superque?
quam magnus numerus Libyssae harenae
laserpiciferis iacet Cyrenis,
oraclum Iovis inter aestuosi
et Batti veteris sacrum sepulcrum;
aut quam sidera multa, cum tacet nox,
furtivos hominum vident amores;
tam te basia multa basiare
vesano satis et super Catullo est,
quae nec pernumerare curiosi
possint nec mala fascinare lingua.

5. Ad Verannium

Verani, omnibus e meis amicis
antistans mihi milibus trecentis,
venistine domum ad tuos penates
fratresque unanimos anumque matrem?
Venisti. O mihi nuntii beati!
Visam te incolumem audiamque Hiberum
narrantem loca, facta, nationes,
ut mos est tuus, applicansque collum
iucundum os oculosque suaviabor.
O quantum est hominum beatiorum,
quid me laetius est beatiusve?

mums, kai mūsų trumpasis amžius baigias,
vien naktis amžina miegoti tenka.
Bučkių tūkstantį duokš tad, dar ir šimtą,
kitą tūkstantį, vėlei naują šimtą,
vėl lig tūkstančio kito, vėl lig šimto!
Tąsyk, tūkstančius jų, šimtus padarę,
sumaišykim, kad nežinotum patys,
kad nedraugas negautų pavydėti,
nes žinotų jis bučkių baisų skaičių!

4. Lesbijai

Klausi, Lesbija, kiek man tavo bučkių
su kaupu jau užtektų? Tokio skaičiaus,
kiek smiltelių libiečių smėlio plotuos
laserpicijų duodančioj Kirenėj,
nuo Amono šventyklos saulės karšty
lig Kirenės kūrėjo švento kapo!
Kiek žvaigždelių, kurios, nuščiuvus nakčiai,
regi, kaip žmonija *slaptingai mylis*.
Tieku bučkių tave bučiuot Katului,
tam šėlūnui, jau su kaupu užtektų,
jų smalsuoliams nestengiant suskaičiuoti,
nei piktiems liežuviams apkerėti!

5. Veranijui

O Veranijau, iš visų bičiulių,
eibės tūkstančių, man patsai brangiausias,
tu jau grįžęs namo prie savo žaizdro,
brolių ir jau senos, mielos motulės?
Tu sugrįžęs! Kaip man žavi žinelė!
Aš išvysiu, kad sveiks, girdėsiu minint
ir ispaną, žygius, tautas, vietoves;
kaip tu pratęs esi: apglėbdams kaklą,
mielą veidą, tavas akis bučiuosiu!
Iš laimingų žmonių visam pasauly,
kas mane gal pralenkt džiaugsmu ir laime?

6. Ad Fabullum

Cenabis bene, mi Fabulle, apud me
paucis, si tibi di favent, diebus,
si tecum attuleris bonam atque magnam
cenam, non sine candida puella
et vino et sale et omnibus cachinnis.
Haec si, inquam, attuleris, venuste noster,
cenabis bene; nam tui Catulli
plenus sacculus est aranearum.
Sed contra accipies meros amores
seu quid suavius elegantiusve est:
nam unguentum dabo, quod meae puellae
donarunt Veneres Cupidinesque,
quod tu cum olfacies, deos rogabis,
totum ut te faciant, Fabulle, nasum.

7. Ad Calvum Licinium

Ni te plus oculis meis amarem,
iucundissime Calve, munere isto
odissem te odio Vatiniano:
nam quid feci ego quidve sum locutus,
cur me tot male perderes poetis?
Isti di mala multa dent clienti,
qui tantum tibi misit impiorum.
Quod si, ut suspicor, hoc novum ac repertum
munus dat tibi Sulla litterator,
non est mi male, sed bene ac beate,
quod non dispereunt tui labores.
Di magni, horribilem et sacrum libellum,
quem tu scilicet ad tuum Catullum
misti, continuo ut die periret,
Saturnalibus, optimo dierum!
Non, non hoc tibi, salse, sic abibit:
nam, si luxerit, ad librariorum
curram scrinia, Caesios, Aquinos,
Suffenum, omnia colligam venena,
ac te his suppliciis remunerabor.
Vos hinc interea valete: abite
illuc, unde malum pedem attulistis,
saecli incommoda, pessimi poetae.

6. Fabului

Tu, Fabule, pas mane pietausi
puikiai, jeigu dievai tau lemia dieną,
kitą, jei pasitieksi šaunią puotą,
ir ne be žavinčios mergaitės, vyno,
gyvo sąmojaus ir visokio juoko.
Tik, sakau, tu puotausi puikiai, mielas,
šitai pats pasitiekdams, nes Katulo
piniginėj vorai jau tinklą mezga.
Savo ruožtu, tu tikrą meilę jusi,
ir, — tatai malonumų jau viršūnė, —
duosiu tau kvepalų, kurių Veneros
ir amurai manai mergaitei davė,
jog pauostęs, tu šoksi melst dievaičius,
kad tave jie paverstų viena nosim!

7. Kalvui Licinijui

Jei tavęs nemylėčiau, mielas Kalvai,
už savąsias akis daugiau, nekęsčiau
lyg Vatinijus dėlei šito dovio:
ar veiksmais, šnekomis esu užgavęs,
kad žudai tu mane su tais poetais?
Tą klientą bėdom dievai tepliekia,
kurs tau atsiuntė tiek kokčių rašeivų!
Kad šią dovaną, keistą ir įmantrią,
tau įbruko, jaučiu, gramatiks Sula,
aš dėl to neliūdžiu: džiugu, aš laimingas,
kad neveltui nueina tavo triūsas!
O dievai! Tai klaiki, prakeikta knygšė!
Ją tu, aišku, siuntei savam Katului,
Saturnalijų linksmą šventę švenčiant,
jam pribaigti susyk tą puikią dieną!
Nepraeis tau, šaipūne, šitai veltui:
į knygynų skrynias prašvitus lėksiu,
ten surinksiu visus, visokius nuodus —
būtent, cesijus, akvinus, Sufeną —
ir kančiom už kančias aš atsiteisiu!
O jums viso gero, ir tuoj prapulkit
ten, iš kur nevalyvai čia pakliuvot,
jūs, klaikieji poetai, amžiaus siaube!

ALBIUS TIBULLUS

Liber I, elegia 1

Divitias alius fulvo sibi congerat auro
et teneat culti iugera multa soli,
quem labor assiduus vicino terreat hoste,
Martia cui somnos classica pulsa fugent!
Me mea paupertas vita traducat inerti,
dum meus assiduo luceat igne focus.
Ipse seram teneras maturo tempore vites
rusticus et facili grandia poma manu,
nec spes destituat, sed frugum semper acervos
praebeat et pleno pinguia musta lacu.
Nam veneror, seu stipes habet desertus in agris
seu vetus in trivio florea serta lapis;
et quodcumque mihi pomum novus educat annus,
libatum agricolam ponitur ante deum.
Flava Ceres, tibi sit nostro de rure corona
spicea, quae templi pendeat ante fores,
pomosisque ruber custos ponatur in hortis,
terreat ut saeva falce Priapus aves.
Vos quoque, felicis quondam, nunc pauperis agri
custodes, fertis munera vestra, Lares.
Tunc vitula innumeros lustrabat caesa iuvencos,
nunc agna exigui est hostia parva soli.
Agna cadet vobis, quam circum rustica pubes
clamet: „Io! messes et bona vina date!"
Iam mihi, iam possim contentus vivere parvo,
nec semper longae deditus esse viae,
sed Canis aestivos ortus vitare sub umbra
arboris ad rivos praetereuntis aquae.
Nec tamen interdum pudeat tenuisse bidentem
aut stimulo tardos increpuisse boves,
non agnamve sinu pigeat fetumve capellae
desertum oblita matre referre domum.
At vos exiguo pecori, furesque lupique,
parcite: de magno est praeda petenda grege.
Hic ego pastoremque meum lustrare quotannis
et placidam soleo spargere lacte Palem.

ALBIJUS TIBULAS

I knyga, 1 elegija

Kitas tekrauna lobius dėl savęs iš gelsvojo aukso
ir tevaldo vešlių dirvų plačiąsias marias, —
jam nuolatinė grėsmė iš kaimyninio priešo tekrūpso,
karo ragai gausdami jo tesutrikdo miegus!
Mano neturtas mane telydi per ramią gyvatą,
kad tik švitėtų žaizdre nuolat ugnelės liepsna.
Vynuoges pats sodinsiu gležnas anksti lyg kaimietis
ir stambiuosius medžius lygiai laiminga ranka;
viltys lai tik neapgauna, bet teikia vaisių gausybę
ir sultingosios misos net sklidinais kubilais,
nes pagerbiu, ar stuobrys kur dirvoj stūkso apleistas,
ar su girliandų žiedais kryžkely senas akmuo;
kokius beneštų vaisius naujai pasirodantis derlius,
žemdirbio dievui dedu priešais altorių aukas.
Varpų vainikai iš mano laukų, geltonplauke Cerera.
tau tegul kabo tenai, priešais šventovės duris,
vaisių sode lai stovi kaip sargas raudonas Priapas,
kad nubaidytų paukščius savo žiauriuoju dalgiu.
Jūs, o larai, sargai seniau laimingo sklypelio,
nūdien — skurdaus, bet ir jūs dovaną gaukit taip pat.
Tąsyk jautelių bandas pamuštoji telaitė atpirko,
nūdien — kuklutis ėriuks — mano laukelio auka.
Jums ėriukas sukniubs, ir sodžiaus jaunimas tešaukia:
„O! Tik javų ir gardaus vyno suteikite mums!"
Aš galėčiau nūnai gyvent mažu išsiversdams,
be plūšaties nuolatos po tolimuosius žygius, —
tik prie šaltinio srovės, kuri pro šalį čiurlena,
po medelio ūksme, Sirijaus karščiams išvengt.
Bet nesigėdyki imti į ranką protarpiais kaplį
ir nerangius jautelius ragint smailiuoju basliu,
ar glėbyje į namus parnešti jaunutį ožiuką
ar ėriuką, kuriuos buvo užmiršus močia.
Jūs menkutės bandos nelieskit, vilkai ir vagišiai:
po stambiąsias bandas grobio jums reikia ieškot.
Aš papratęs esu kasmet piemenėlį pašvęsti
ir vis maloniąją Palę su pienu šlakstyt.

Adsitis, divi, nec vos de paupère mensa
dona nec e puris spernite fictilibus.
Fictilia antiquus primum sibi fecit agrestis
pocula, de facili composuitque luto.
Non ego divitias patrum fructusque requiro,
quos tulit antiquo condita messis avo:
parva seges satis est, satis est requiescere lecto
si licet et solito membra levare toro.
Quam iuvat immites ventos audire cubantem
et dominam tenero continuisse sinu
aut, gelidas hibernus aquas cum fuderit Auster,
securum somnos igne iuvante sequi!
Hoc mihi contingat! Sit dives iure, furorem
qui maris et tristes ferre potest pluvias.
O quantum est auri pereat potiusque smaragdi,
quam fleat ob nostras ulla puella vias!
Te bellare decet terra, Messalla, marique,
ut domus hostiles praeferat exuvias:
me retinent vinctum formosae vincla puellae,
et sedeo duras ianitor ante fores.
Non ego laudari curo, mea Delia: tecum
dum modo sim, quaeso segnis inersque vocer.
Te spectem, suprema mihi cum venerit hora,
te teneam moriens deficiente manu.
Flebis et arsuro positum me, Delia, lecto
tristibus et lacrimis oscula mixta dabis.
Flebis: non tua sunt duro praecordia ferro
vincta, neque in tenero stat tibi corde silex.
Illo non iuvenis poterit de funere quisquam
lumina non virgo sicca referre domum.
Tum manes ne laede meos, sed parce solutis
crinibus et teneris, Delia, parce genis.
Interea, dum fata sinunt, iungamus amores:
iam veniet tenebris Mors adoperta caput,
iam subrepet iners aetas nec amare decebit
dicere nec cano blanditias capiti.
Nunc levis est tractanda Venus, dum frangere postes
non pudet et rixas conseruisse iuvat.

Telkitės šen, o dievai, nepaniekinkit jūs nuo menkučio
stalo iš molio tyrų indų kuklutės aukos.
Pirmkart indus dėl savęs senovės kaimietis iš molio
kruopštė, iš greitai tąsios masės sugaubdams taures.
Aš negeidžiu dėl savęs nei protėvių turto, nei vaisių
tų, kur senoliams pirmiau nešė turtinga piūtis.
Menko pasėlio gana, man gana ir šio guolio ilsėtis,
jei įprastam patale gal sąnariai atsigaut.
Kaip malonu patale laukinių vėjų klausytis,
savo valdovę karštai glaudžiant švelniajam glėby,
ar, kai audringas pietys baltuosius vandenis taško,
saugiai sapnuoti sapnus, spragant ugnelei žaizdre!
Man tetenka vis tai! Pelnytai turtingas, kurs gali
pernešti jūrų siausmus ir liūtingąsias audras.
O teprasmenga verčiau, kiek yra to aukso, smaragdų,
kad, man išvykstant keliaut, reiktų mergaitei raudot!
Tau tetinka kariaut, o Mesala, ir žemėj, ir jūroj,
kad tavieji namai girtųsi priešų šarvais:
o mane dailiõs mergaitės pančiai sulaiko —
kiūtau lyg sargas koksai priešais žiauriąsias duris.
Man nerūpi šlovė, mano Delija: kol su tavim aš,
lai vadinams esu tinginiu ir nerangiu!
Kai prie manęs jau ateis mirties valanda, į tave lai
žvelgsiu ir liesiu tave mirdams ranka be jėgų.
Verksi paguldžius mane, o Delija, degint ant laužo,
teiksi kartu su skaudžiom ašarom meilės bučkius.
Verksi — metalo šarvai tavosios krūtinės nespaudžia,
tavo jautrutėj širdy juk nebestūkso uola.
Ne, negalės iš tų pakasynų nei vienas jaunuolis,
nei mergaitė namo grįžti sausom akimis.
Mano šešėlio tiktai nenuliūdink: jaunučių skruostelių
ir išskleistųjų plaukų, Delija, tu nežalok!
Leidžiant likimui lig šiol, širdingai mylėkivos mudu:
greitai ateis giltinė, galvą pridengus tamsa,
greitai prislinks ir vangus amželis — netiks juk mylėti
ir meilius žodelius, plaukui pražilus, šnibždėt.
Reikia pagerbti nūnai Venerą, kol durys išlaužti
gėdos nėra, kol smagu kelti žaismingus vaidus!

Hix ego dux milesque bonus: vos, signa tubaeque,
ite procul, cupidis vulnera ferte viris;
ferte et opes: ego composito securus acervo
despiciam dites despiciamque famem.

Liber I, elegia 10

Quis fuit, horrendos primus qui protulit enses?
quam ferus et vere ferreus ille fuit!
Tum caedes hominum generi, tum proelia nata,
tum brevior dirae mortis aperta via est.
An nihil ille miser meruit, nos ad mala nostra
vertimus, in saevas quod dedit ille feras?
Divitis hoc vitium est auri, nec bella fuerunt,
faginus astabat cum scyphus ante dapes.
Non arces, non vallus erat, somnumque petebat
securus varias dux gregis inter oves.
Tunc mihi vita foret dulcis, nec tristia nossem
arma nec audissem corde micante tubam:
nunc ad bella trahor, et iam quis forsitan hostis
haesura in nostro tela gerit latere.
Sed patrii servate Lares: aluistis et idem,
cursarem vestros cum tener ante pedes.
Neu pudeat prisco vos esse e stipite factos:
sic veteris sedes incoluistis avi.
Tunc melius tenuere fidem, cum paupere cultu
stabat in exigua ligneus aede deus,
hic placatus erat, seu quis libaverat uvam,
seu dederat sanctae spicea serta comae,
atque aliquis voti compos liba ipse ferebat
postque comes purum filia parva favum.
At nobis aerata, Lares, depellite tela,

. . . . . .

hostiaque e plena rustica porcus hara.
Hanc pura cum veste sequar myrtoque canistra
vincta geram, myrto vinctus et ipse caput.
Sic placeam vobis: alius sit fortis in armis,
sternat et adversos Marte favente duces,
ut mihi potanti possit sua dicere facta
miles et in mensa pingere castra mero.

Čia aš ir vadas mitrus ir karys: jūs, ereliai, trimitai,
eikit šalin ir gobšiems vyrams laimėkit žaizdas
ir lobius: aš ramus prie savo kuklios nuosavybės
niekinsiu aš turčius ir badą niekinsiu.

I knyga, 10 elegija

Kas buvo tas, kurs baisiuosius kardus pirmasis išrado?
Koks tai buvo žiaurus ir iš tiesų be širdies!
Tąsyk žmonių giminėj prasidėjo mūšiai, žudynės,
tąsyk klaikiosios mirties buvo keliai praminti.
Rasi, tas vargšas niekuo nebekaltas, nes savo nelaimei
verčiam, ką jis prieš baisius žvėris sukūręs yra?
Puikiojo aukso tai vis kaltė, nes karo nebuvo,
kolei prieš valgius stiebės skroblinė taurė.
Tąsyk nebuvo pilių nei volų; bandų piemenėliai
tarp margaspalvių avių saugūs sapnavo sapnus.
Tąsyk gyvendams, karių rūsčiųjų ginklų nebūčiau
matęs ir klausęs ragų, širdžiai suvirpant šiurpu.
Nūdien aš traukiams karan ir, rasi, koks priešas jau neša
ietį, kuri paskirta į mano šoną įstrigt.
Tėviškės larai, mane jūs apginkit: mane jūs išugdėt,
jūsų papėdėj šen ten man bėginėjant jaunam.
Kad skobti iš medžių senų, tenebūna jums gėda:
taip įsikūrėte jūs seno senolio bute.
Tąsyk būta daugiau doros, kai, skurdžiai begarbstant,
tik menkam trobesy stiebės mediniai dievai.
Būdavo jie nuteikti, tai vynuogių kekę aukojant,
tai ant šventosios galvos dedant iš varpų pynės;
kai išsipildė kieno lūkesys, pats nešė ragaišį,
gi dukrytė medaus korį, po jo sekdama.
Vario ietis nuo manęs, o larai, į šalį nuginkit,

. . . . . .

paršas iš kaimo gausių tvartų jums kniubs kaip auka.
Seksiu ją baltu rūbu ir nešiu pintinę su mirtom
papuoštą, su vainiku mirtų ir pats ant galvos.
Taip tepatiksiu aš jums: lai kitas narsauja su ginklais,
klodamas priešų vadus, Marsui jį remiant kovoj,
jog savuosius žygius galėtų per puotą man dėstyt
kaip karžygys ir stale piešti vynu stovyklas.

Quis furor est atram bellis arcessere mortem?
imminet et tacito clam venit illa pede.
Non seges est infra, non vinea culta, sed audax
Cerberus et Stygiae navita turpis aquae:
illic perscissisque genis ustoque capillo
errat ad obscuros pallida turba lacus.
Quam potius laudandus hic est, quem prole parata
occupat in parva pigra senecta casa!
Ipse suas sectatur oves, at filius agnos,
et calidam fesso comparat uxor aquam.
Sic ego sim, liceatque caput candescere canis,
temporis et prisci facta referre senem.
Interea Pax arva colat. Pax candida primum
duxit araturos sub iuga panda boves,
Pax aluit vites et sucos condidit uvae,
funderet ut nato testa paterna merum,
Pace bidens vomerque vigent, at tristia duri
militis in tenebris occupat arma situs.

. . . . . .

Rusticus e lucoque vehit, male sobrius ipse,
uxorem plaustro progeniemque domum.
Sed Veneris tunc bella calent, scissosque capillos
femina perfractas conqueriturque fores.
Flet teneras subtusa genas, sed victor et ipse
flet sibi dementes tam valuisse manus.
At lascivus Amor rixae mala verba ministrat
inter et iratum lentus utrumque sedet.
A, lapis est ferrumque, suam quicumque puellam
verberat: e caelo deripit ille deos.
Sit satis e membris tenuem rescindere vestem,
sit satis ornatus dissoluisse comae,
sit lacrimas movisse satis: quater ille beatus,
quo tenera irato flere puella potest.
Sed manibus, qui saevus erit, scutumque sudemque
is gerat et mihi sit procul a Venere.
At nobis, Pax alma, veni spicamque teneto,
perfluat et pomis candidus ante sinus.

Kas per kvailystė karais prisišaukti juodąją mirtį?
Ji pasaliuoju žingsniu graso ir žengia slapta.
Požemy nei pasėlių, nei vešlių vynuogynų, tik nirštąs
Cerberis su kokčiu Stigo vandens kėliku:
ten, po tamsiuosius klanus, klajoja tik blyškiosios minios:
jųjų išsekę skruostai ir sugruzdėję plaukai.
Kiek girtinešnis tasai, kuris prie vaikaičių sau randa
kur kuklutėlėj troboj, slegiant senatvei, džiaugsmų!
Pats varinėja avis, o jojo sūnelis ėriuką,
grįžus išvargus, vandens ruošia maudyklei žmona.
O kad taip man! Kad žilaĩ nublankti plaukui būt leista
ir kaip seneliui žilų amžių žygius apsakyt!
Lai tepurena taika arimus. Ir pirmąjį kartą
palenkė jaučius kumpan jungan skaisčioji taika,
vynmedžius ugdė taika ir sultis kaupė į kekę,
kad iš tėvo indų lietųsi vynas sūnums;
tviska kaplys taikoje ir noragas, o žiauriojo kario
koktųjį kardą rūdis graužia kur nors tamsoje.
. . . . . .
Žmoną ir savo vaikus iš švento miškelio įgėręs,
linksmas kaimietis atgal ratais gabena namo.
Tąsyk Veneros karai suliepsnoja, ir skundžias mergaitė,
kad sudraikyti plaukai, durys išlaužtos jėga.
Ráuda suduota į švelnų skruostelį; tačiau aimanuoja
ir nugalėjęs: kvailam buvus stipri jo ranka.
Šelmis Amuras karčių žodelių parūpina barniams,
sėdęs beširdis ramiai tarp širstančiosios poros.
Ak, akmuo, geležis tas yra, kurs savo mergaitę
muša: toksai ir dievus gali nutraukt iš dangaus.
Lai jau užtenka nutraukt nuo rankos švelnutį drabužį,
lai jau užtenka plaukų gražną sugriaut, suardyt,
lai jau užtenka iššaukt ašarėlę: kaip tas laimingas,
jeigu, jam pykstant švelniai, mylinti gali pravirkt!
Bet, kurs kumštim žiaurus, lai tampo ir skydą, ir baslį,
lai nuo Veneros švelnios būna toli amžinai.
Ženk, palaiminga taika, pas mus su varpomis rankoj,
vaisiams bebyrant žemyn priešais, pro skraisto kraštus!

Liber III, elegia 2

Qui primus caram iuveni carumque puellae
eripuit iuvenem, ferreus ille fuit.
Durus et ille fuit, qui tantum ferre dolorem
vivere et erepta coniuge qui potuit.
Non ego firmus in hoc, non haec patientia nostro
ingenio: frangit fortia corda dolor:
nec mihi vera loqui pudor est vitaeque fateri
tot mala perpessae taedia nata meae.
Ergo cum tenuem fuero mutatus in umbram
candidaque ossa super nigra favilla teget,
ante meum veniat longos incompta capillos
et fleat ante meum maesta Neaera rogum.
Sed veniat carae matris comitata dolore:
maereat haec genero, maereat illa viro.
Praefatae ante meos manes animamque precatae
perfusaeque pias ante liquore manus,
pars quae sola mei superabit corporis, ossa
incinctae nigra candida veste legent,
et primum annoso spargent collecta Lyaeo,
mox etiam niveo fundere lacte parent,
post haec carbaseis umorem tollere velis
atque in marmorea ponere sicca domo.
Illic quas mittit dives Panchaia merces
Eoique Arabes, pinguis et Assyria,
et nostri memores lacrimae fundantur eodem:
sic ego componi versus in ossa velim.
Sed tristem mortis demonstret littera causam
atque haec in celebri carmina fronte notet.
„Lygdamus hic situs est: dolor huic et cura Neaerae,
coniugis ereptae, causa perire fuit".

III knyga, 2 elegija

Kas iš jaunuolio yra pirmą kartą mergaitę išplėšęs,
ar bernužėlį iš jos, buvo beširdis, žiaurus!
Buvo žiaurus ir tasai, kurs pajėgė, baisųjį skausmą
kęsdams, gyventi toliau, žmoną išplėšus iš jo.
Aš šioj srityje nestiprus, mano dvasioj nebėr tos kantrybės:
mano širdies jėgas pakerta šitie skausmai.
Man nebe gėda tiesa pasakyt, išpažint, kad gyvenims,
kentus tiek daugel kančių, jau įkyrėjęs, koktus.
Taigi, kai būsiu jau aš skaidriuoju šešėliu pavirtęs
ir šviesius kaulelius dengs juosvi pelenai,
te palaidaisiais plaukais Neaira ateina prie mano
laužo ir ten lai prie jo graudžiai paverkia manęs.
Ji teateina brangiai, susikrimtusiai motinai lydint:
žento teliūdi viena, vyro teliūdi antra.
Mano šešėlin žodžiu prabilę ir vėlei linkėję,
savo švelniąsias rankas vandeniu šlakstę pirmiau,
perjuos ir tamsių drabužių klostėn baltuosius
kaulus, — tik jie jau beliks, — jos pamaldžiai ten surinks;
juos pirmiausia šlakstys senuoju vynu, taip surinkę,
ir nepamirš taip pat baltojo pieno ten liet;
tai atlikę, linų drobulėmis drėgmę pašalins
ir išdžiovintus galop marmuro urnon sudės.
Plaukia lai dovanos ten, kur siunčia turtinga Panchaja,
derlūs asirų laukai, irgi arabai rytų,
ir ašarėlės, kurios išlietos, mane atsiminus:
virtęs kaulais, aš taip geisčiau palaidotas būt.
Bet tegul skelbia mirties nelemtąją priežastį raidė,
kapo akmens fasade, šias eilutes brėždama:
„Lygdamas ilsisi čia: pamiltą Neairą išplėšus,
skausmas ir meilės kančia buvo mirties priežastis".

(Visi vertimai *A. Šuopio.*)

VI
ŽODYNAI

LIETUVIŠKAI LOTYNIŠKAS ŽODYNĖLIS

A

abu ambō, ae, ō
aikštė forum, ī *n*
aiškiai planē
aklas caecus *3*
akmuo lapis, idis *m*
amžiams in aeternum
anas ille, illa, illud
anksčiau prius; ante
antras alter, era, erum
apdovanoti dōno *1*; orno *1*
apginti dēfendo, ndī, nsum *3*
apie dē *(c. abl.)*
apsauga praesidium, ī *n*
apsaugoti cōnservo *1*
apsiausti, apgulti obsideo, sēdī, sessum *2*
apsupti inclūdo, clūsī, clūsum *3*
apverkti illacrimo *1*
ar utrum (... an)
arba aut
arklys equus, ī *m*
armija exercitus, ūs *m*
artimas propinquus *3*
aš ego
aštrus acūtus *3*; ācer, ācris, ācre
ateiti venio, vēnī, ventum *4*
atiduoti trādo, trādidī, trāditum *3*
atidus attentus *3*
atlikti facio, fēcī, factum *3*
atmintis memoria, ae *f*
atnešti apporto *1*
atrodyti videor, vīsus sum *2*
atsakyti respondeo, ndī, nsum *2*
atsigauti recreāre vīrēs
atsisakyti nego *1*
atsispirti resisto, restitī *3*
atsiųsti = **siųsti**
atsivesti addūco, xī, ctum *3*
atstatyti restituo, uī, ūtum *3*
atvykti venio, vēnī, ventum *4*
augalas planta, ae *f*
augti crēsco, crēvī, crētum *3*
auksas aurum, ī *n*
aukštas altus *3*
ausis auris, is *f*
ąžuolas quercus, ūs *m*

B

badas famēs, is *f*
baigti fīnio *4*
baimė timor, ōris *m*
balandis (mėnuo) Aprīlis, is *m*
baltas albus *3*
bandymas cōnātus, ūs *m*
bankas taberna argentaria
bankininkas tocullio, ōnis *m*
be sine *(c. abl.)*
bėgti fugio, fūgī *3*
berniukas puer, erī *m*
bet sed
beturtis pauper, eris
beveik ferē
blogas malus *3*
bokštas turris, is *f*
brangus cārus *3*; pretiōsus *3*
brolis frāter, tris *m*
broliškas frāternus *3*
buožė colōnus rapāx
būrys manus, ūs *f*
burna ōs, ōris *n*
būti sum, fuī, esse

D

dabar nunc
daiktas rēs, reī *f*
dainuoti canto *1*
dalis pars, partis *f*
dalyvis socius, iī *m*; particeps, cipis *m*
dangus caelum, ī *n*
darbas labor, ōris *m*
darbininkas operārius, iī *m*
darbo žmogus = **darbininkas**
darbštus labōriōsus *3*
daryti ago, ēgī, āctum *3*; facio, fēcī, factum *3*
dar ne nōndum
daug multum
daugelis, daug multus *3*
daugybė multitūdo, inis *f*
dažnai saepe
deginti cremo *1*
dėkoti, dėkingam būti grātias agere
dėl prō *(c. abl.)*
derlius frūgēs, um *f*
dešinys dexter, tra, trum
didelis māgnus *3*
diena diēs, ēī *mf*
dievas deus, ī *m*
dirbantysis = **darbininkas**
dirbti labōro *1*; ago, ēgī, āctum *3*; **d. žemę** colo *3*
dovana dōnum, ī *n*
dramblys elephantus, ī *m*
drąsa audācia, ae *f*; fortitūdo, inis *f*
drąsus audāx, ācis; fortis, e; impavidus *3*
draugas amīcus, ī *m*
draugingas, draugiškas amīcus *3*
drausmė disciplīna, ae *f*
drįsti audeo, ausus sum *2*
duona frūmentum, ī *n*; pānis, is *m*
duoti do, dedī, datum *1*; praebeo *2*; affero, attulī, allātum, afferre
dvaras praedium rūsticum; **dvarininkas** praediī rūsticī possessor
džiaugsmas gaudium, iī *n*
džiuginti dēlecto *1*

E

eiti eo, iī, itum, īre
era ēra, ae *f*
esąs praesens, entis
ežeras lacus, ūs *m*

G

gailėtis paenitet, uit *2*; parco, pepercī *3* (su *dat.*)
gaisras incendium, iī *n*
gal būt fortasse
galėti possum, potuī, posse
galima licet
galingas potēns, entis
galutinis plēnus *3 (gr. sup.)*; **galutinai** omnīnō, plānē
galva caput, capitis *n*
galvoti cōgito *1*
gamykla officīna, ae *f*
gaminti prōcreo *1*
gamta nātūra, ae *f*
garsus clārus *3*; celeber, bris, bre
gaudyti capto *1*
gauja manus, ūs *f*
gausus amplus *3*
gelbėti servo *1*
gėlė flōs, flōris *m*
geležis ferrum, ī *n*
gerai bene
geras bonus *3*
gerbti colo, coluī, cultum *3*; honōro *1*
gerovė salūs, ūtis *f*
gerti pōto *1*
giesmė carmen, inis *n*
gilus profundus *3*
giminė genus, eris *n*; gens, gentis *f*
ginklai arma, ōrum *n*
ginti dēfendo, ndī, nsum *3*
girdėti audio *4*
girti laudo *1*
gyvas vīvus *3*
gyventi vīvo, vixī, victum *3*; habito *1*
gyventojas incola, ae *m*
gyvybė, gyvenimas vīta, ae *f*
gyvulininkystė pecuāria, ae *f*

gyvulys, gyvūnas animal, ālis *n*; **naminis** g. pecus, udis *f*
gladiatorius gladiātor, ōris *m*
gražus pulcher, chra, chrum; fōrmōsus *3*
greitas celer, eris, ere; vēlōx, ōcis
grėsti immineo *2*
griauti dēleo *2*
griovys fossa, ae *f*
grįžti redeo, iī, itum īre; revertor *3*
grobikas latro, ōnis *m*
gruodis December, bris *m*

I

į in *(c. acc. abl.)*
įamžinti memoriae prōdo, didī, ditum *3*
įbauginti terreo, uī, itum *2*
yda vitium, iī *n*
įdirbti (žemę) žr. **dirbti**
įkaitas obses, idis *m*
iki usque ad *(c. acc.)*
įkurti condo, didī, ditum *3*
ilgai diū
ilgas longus *3*
ilgėti augeo, auxī, auctum *2 (pass.)*
imti capio, cēpī, captum *3*
indas vās, vāsis *n*
ypatingai praecipuē, potissimum
įpratęs perītus *3*
ir et
įrankis instrumentum, ī *n*
įsakyti impero *1;* iubeo, ssī, ssum *2*
įsigyti comparo *1*
įsitikinti prō certō habēre
įstatymas lēx, lēgis *f*
istorija historia, ae *f*
istorikas (rērum) scrīptor, ōris *m*
iš ē; ex *(c. abl.)*
išarti aro *1*
išblaškyti pello, pepulī, pulsum *3*
išdėstyti expōno, posuī, positum *3*
išdidus superbus *3*
išdrįsti audeo, ausus sum *2*
išgabenti abdūco, xī, ctum *3*
išgelbėti servo *1*
išgriauti dīruo, uī, utum 3
iškasti ēruo, uī, utum *3*
išklausyti audio *4*
iš kur unde
išlaikyti cōnservo *1*
išlaisvinti lībero *1*
išminčius sapiēns, entis *m*
išmintingas prūdēns, entis
išmintis sapientia, ae *f*
išnykti ēvānescere, discēdere
išorinis exterior, ius
išplėšti dīripio, uī, reptum *3*
išreikalauti impetro *1*
išrinkti creo *1*
išsaugoti servo *1*
išsilaisvinimas līberātio, ōnis *f*
ištikimas fīdus *3*
išvaduoti lībero *1*
išvargęs fessus *3*
išvesti abdūco, xī, ctum *3;* ēdūco, xī, ctum *3*
išvyti expello, pulī, pulsum *3;* exigo, ēgī, actum *3*
įtikinti persuādeo, suāsī, suāsum *2*
įvairus varius *3*
įvertinti diligo, lēxī, lectum *3*
įvykdyti perficere, peragere
įžūlus audāx, ācis

J

jau iam
jaunas iuvenis, is; recēns, entis; novissimus *3*
jaunikaitis adulēscēns, entis *m*
jausti sentio, sensī, sensum *4*
jautis taurus, ī *m;* bōs, bovis *m*
jėga vis *f*
jei sī
jis is, ea, id
jodinėti equito *1*
jog ut
joks nūllus *3*
judėjimas motus, ūs *m*
judinti moveo, mōvī, motum *2*
jugeris iūgerum, ī *n* (0,25 ha)
jungas iugum, ī *n*

jungti iungo, iūnxī, iūnctum *3*
juodas niger, gra, grum
jūra mare, is *n*
jūrininkas nauta, ae *m*
jūsiškis, jūsų vester, tra, trum

K

ką quid
kad ut
kada cum
kadangi quod; quia; quoniam; cum
kada nors olim
kai cum; ubi
kai kuris nōnnūllus *3*
kaimas vīcus, ī *m*
kaip ut; quam
kaip labai quantopere
kairysis sinister, tra, trum
kai tik ubī prīmum
kalba lingua, ae *f;* ōrātio, ōnis *f*
kalbėti loquor, locūtus sum *3;* dīco, xī, ctum *3*
kalbėtojas ōrātor, ōris *m*
kalnas mōns, montis *m*
kalnelis collis, is *m*
kantrybė patientia, ae *f*
kantrus patiēns, entis
kapas sepulcrum, ī *n*
kapitalistas capitalista, ae *m*
kapitalistinis capitalisticus *3*
kapitalizmas capitalismus, ī *m*
karalius rēx, rēgis *m*
karas bellum, ī *n*
kareivis, karys mīles, itis *m*
kariauti bello *1*
karingas bellicōsus *3*
karininkas lēgātus, ī *m*
karinis, karo bellicus *3*
kariuomenė exercitus, ūs *m;* cōpiae, ārum *f*
karvė vacca, ae *f*
kas quis, quid
kasmet quotannīs
kas nors aliquis, aliquid
katras uter, tra, trum
kaulas os, ossis *n*
kautis pūgno *1*
kažkoks quīdam, quaedam, quoddam
kelias via, ae *f*
kelionė iter, itineris *n*
kenkti noceo, cuī, citum *2*
kentėti patior, passus sum *3*
kiaulė sūs, suis *f*
kiek quot
kiekvienas omnis, e; quisque
kietas dūrus *3*
kilimas, kilmė orīgo, inis *f;* genus, eris *n*
kilnus nōbilis, e
kilti orior, ortus sum *4*
kirsti, piauti meto *3*
kirvis secūris, is *f*
kitados aliquandō; ōlim
kitas alius, a, ud
kiti cēterī, ōrum
kitoks = **kitas**
klasė classis, is *f*
klausyti (išklausyti) audio *4*
klausyti (paklusniam būti) pāreo, uī *2*
klausti interrogo *1*
klonis valles, is *f*
knyga liber, brī *m*
kodėl cūr
koja pēs, pedis *m*
koks quālis, e
koks didelis quantus *3*
koks nors ūllus *3*
kol dum
kolektyvinis collectīvus *3;* **kolūkis** fundus collectīvus
komunistas communista, ae *m*
komunistinis communisticus *3*
komunizmas communismus, ī *m*
kongresas congressus, ūs *m*
konsulas cōnsul, is *m*
kova pūgna, ae *f;* proelium, iī *n*
kovoti pūgno *1*
krantas rīpa, ae *f*
kreida crēta, ae *f*
kriaušė (medis) pirus, ī *f*
kristi cado, cecidī, cāsūrus *3*

kūnas corpus, oris *n*
kur ubī
kūrinys opus, eris *n*
kuris quī, quae, quod
kuris nors quīcumque
kurti creo *1*
kvėpuoti spiro *1*

L

labai māgnopere
labiau magis
laidoti sepelio, īvī, sepultum *4*
laikas tempus, oris *n*
laimė fortūna, ae *f;* f. prospera; rēs secundae, flōrentēs, prosperae
laimingas fēlīx, īcis
laisvas liber, era, erum
laisvė libertās, ātis *f*
laiškas epistula, ae *f;* litterae, ārum *f*
laivas nāvis, is *f*
laivynas classis, is *f*
laukas ager, agrī *m;* campus, ī *m*
lauktasis exspectātus *3;* exoptātus *3*
laukti exspecto *1*
lavinti exerceo, cuī, citum *2*
legionas legio, ōnis *f*
leidžiama licet, cuit *2*
lengvas facilis, e; levis, e
lenta, lentelė tabula, ae *f*
liaudis plēbs, bis *f*
lieknas gracilis, e
liesti tango, tetigī, tāctum *3*
lietus pluvia, ae *f*
lietuviškas Lituānus *3*
liežuvis lingua, ae *f*
ligonis aegrōtus *3;* infīrmus *3*
lygus pār, paris
likti maneo, mansī, nsum *2*
liudininkas testis, is *mf*
liūtas leo, leōnis *m*

M

maistas cibus, ī *m;* frūmentum, ī *n*
maldauti ōro *1*
malonė grātia, ae *f*
malonus iūcundus *3*
malšinti lēnio *4*
manas, mano meus *3*
manyti puto *1*
mąstymas cōgitātio, ōnis *f*
mąstyti cōgito *1*
mašina māchina, ae *f*
matyti video, vīdī, vīsum *2*
mažas parvus *3*
mechanizuotas mechanicus *3*
medinis līgneus *3*
medis arbor, oris *f*
medus mel, mellis *n*
mėginti tempto *1*
mėgti amo *1*
meilė amor, ōris *m*
menas ars, artis *f*
mėnulis lūna, ae *f*
mėnuo mēnsis, is *m*
mergaitė puella, ae *f*
mėsa caro, carnis *f*
metai annus, ī *m*
metalas metallum, ī *n*
miegas somnus, ī *m*
miegoti dormio *4*
mielai libenter
mielas cārus *3*
miestas oppidum, ī *n;* urbs, urbis *f*
mylėti amo *1*
milžiniškas ingēns, entis
minia vulgus, ī *n*
miręs mortuus *3*
mirti morior, mortuus sum *3*
mirtis mors, mortis *f*
misti alo, uī, tum *3 (pass.)*
miškas silva, ae *f*
mokėti (žinoti) scio *4*
mokykla schola, ae *f*
mokinė discipula, ae *f*
mokinys discipulus, ī *m*
mokytas doctus *3*
mokyti doceo, docuī, doctum *2*
mokytis disco, didicī *3*
mokytoja magistra, ae *f*
mokytojas magister, trī *m*
moteris mulier, eris *f*
motina māter, tris *f*

mūsiškis, mūsų noster, tra, trum
mūšis pūgna, ae *f;* proelium, ii *n*
muziejus mūsēum, ī *n*

N

naikinti dēleo *2*
naktį noctū
naktis nox, noctis *f*
namas domus, ūs *f;* **namie** domī; **namō** domum
naminis gyvulys žr. **gyvulys**
narsiai fortiter
narsumas fortitūdo, inis *f*
narsus fortis, e; audāx, ācis
našta onus, eris *n*
naudingas ūtilis, e
naudotis ūtor, ūsus sum *3*
naujas novus *3*
ne nōn
neapykanta odium, ii *n*
nedaugelis paucī, ae, a
negu quam
neįpratęs imperītus *3*
nelaimė rēs adversae
nelaimingas infēlīx, īcis
nemokytas indoctus *3*
nenaudingas inūtilis, e
nepalankus adversus *3*
nepanašus dissimilis, e
nes nam; quod; quia; quoniam; cum
nesveikas aegrōtus *3;* aeger, gra, grum
nešti porto *1*
net etiam
netekti āmitto, mīsī, missum *3*
ne tik ... bet ir non solum ... sed etiam
nė vienas (iš dviejų) neuter, tra, trum
nežinia incertum est
nežinomas īgnōtus *3*
nežinoti nescio *4*
niekas nēmo (apie asmenį), nihil (apie daiktą)
niekinti contemno, tempsī, temptum *3*
niekuomet nunquam
niokoti vāsto *1*
norėti opto *1;* volo, voluī, velle
nors quamquam; cum
nosis nāsus, ī *m*
nugalėti supero *1;* vinco, vīcī, victum *3*
nugalėtojas victor, ōris *m*
nukauti neco *1*
numalšinti sēdo *1*
nuomonė opīnio, ōnis *f*
nuosavybė possessio, ōnis *f;* dominium, ii *n*
nuostabus mīrus *3*
nupeikti vitupero *1*
nuplakti caedo, cecīdī, caesum *3*
nurodyti ostendo, ndī, ntum *3;* dēmōnstro *1*
nuspręsti cōnstituo, uī, ūtum *3*
nustebinti obstupefacio, fēcī, factum *3*
nutarti = **nuspręsti**
nutraukti (pančius) rumpo, rūpī, ruptum *3*
nuveikti gero, gessī, gestum *3*
nuvesti dūco, xī, ctum *3*
nuvykti proficīscor, profectus sum *3*

O

o sed
obelis mālus, ī *f*
oras āēr, āeris *m*

P

pabusti expergīscor, perrectus sum *3;* somnō excitārī
padaryti efficio, fēcī, fectum *3;* facio, fēcī, factum *3*
padėti, pagelbėti adiuvo, iūvī, iūtum *1*
pagalba auxilium, ii *n;* **į pagalbą** auxiliō *(dat.)*
pagaminti fabrico *1*
paglostyti permulceo, mulsī, mulsum *2*
pagrobti occupo *1* (rēgnum)
paimti expūgno *1* (oppidum)
pajusti sentio, sensī, sensum *4*
pakeisti mūto *1*

paklausyti audio *4*
paklausti interrogo *1*
palankus propitius *3;* benevolus *3*
panaikinti dēleo *2;* tollo, sustulī, sublātum *3*
panašus similis, e
pančiai vincula, ōrum *n;* catēna, ae *f*
paprotys mōs, mōris *m*
parduoti vēndo, didī, ditum *3*
pareiga officium, iī *n*
paremti žr. **padėti**
paruošti paro *1*
pas ad; apud *(c. acc.)*
pasakėčia fābula, ae *f*
pasakyti dīco, xī, ctum *3*
pasakoti nārro *1*
pasaulis mundus, ī *m;* orbis terrārum
pasėlis sēmentis, is *f;* seges, etis *f*
pasidaryti fīo, factus sum, fierī
pasiekti assequī; cōnsequī; obtinēre
pasigailėti parco, pepercī *3* (su *dat.*)
pasikviesti arcesso, sīvī, sītum *3*
pasilikti maneo, mansī, mansum *2*
pasilinksminimas oblectātio, ōnis *f*
pasipriešinti resisto, stitī *3*
pasiryžimas voluntās; cōnsilium; animus
pasitikėjimas fīdūcia, ae *f;* fidēs, eī *f*
pasitraukti dēcēdo, cessī, cessum *3*
pasiturinčiai abundē
pasiuntinys lēgātus, ī *m*
pasiųsti mitto, mīsī, missum *3*
paskelbti ēdīco, dīxī, dictum *3*
paskirti dēsīgno *1*
paskutinis ultimus *3*
pastatas aedificium, iī *n*
pastatyti exstruo, strūxī, strūctum *3;* aedifico *1*
pastovus cōnstāns, antis
pasukti converto, vertī, versum *3*
patarimas cōnsilium, iī *n*
patikti placeo, placuī *2*
patirti cōgnōsco, nōvī, nitum *3*
patogus idōneus *3*
pats ipse, ipsa, ipsum
paukštis avis, is *f.*
pavasaris vēr, vēris *n*
paveikslas imāgo, inis *f*
pavergtas subiectus *3*
pavesti mando *1*
pavojus perīculum, ī *n*
pažadėti promitto, mīsī, missum *3*
pažinojimas nōtitia, ae *f;* cōgnitio, ōnis *f*
pažiūrėti specto *1*
pelenai cinis, eris *m*
pelkė palūs, ūdis *f*
penki quīnque
per per *(c. acc.)*
pereiti, perkopti supero *1;* transeo, iī, itum, īre
pergalė victōria, ae *f*
perplaukti trāno *1*
persekioti persequor, secūtus sum *3*
pėstininkas pedes, itis *m*
pietauti cēno *1*
pieva prātum, ī *n*
piktakalbis maledicus *3*
piktas malīgnus *3;* malevolus *3*
piktžolė mala herba
pilietis cīvis, is *mf*
pilis arx, arcis *f*
pilnas plēnus *3*
piramidė pyramis, idis *f*
pirklys mercātor, ōris *m*
pirmas prīmus *3;* **pirmą kartą** prīmum
plėšikiškas rapāx, ācis
plotas spatium, iī *n*
poetas poēta, ae *m*
poilsis quiēs, ētis *f*
po to kai postquam
požemis columbārium, iī *n*
pradėti coepī, coepisse
pradžia initium, iī *n;* prīncipium, iī *n*
praėjęs praeteritus *3;* prior; superior
pranašus praestāns, antis
pranešti nūntio *1*
prašyti rogo *1;* ōro *1*
pražūtingas perniciōsus *3*
premija praemium, iī *n*
priartėti appropinquo *1*

prie ad *(c. acc.)*
priemonė modus, ī *m*
prieš ante *(c. acc.)*; contrā *(c. acc.)*; adversus *(c. acc.)*
priešaky pastatyti praeficio, fēcī, fectum *3*
priešas hostis, is *m*
priešintis resisto, stitī *3*
prigimtis nātūra, ae *f*
prikalbėti = **daug kalbėti**
proga occāsio, ōnis *f*
protas mēns, mentis *f*; ingenium, iī *n*
puikus māgnificus *3*
pulti peto, petīvī, petītum *3*; adorior, ortus sum *4*
puolimas impetus, ūs *m*
puošti orno *1*
pusiaudienis merīdiēs, ēī *m*

R

ragas cornu, ūs *n*
raitelis eques, itis *m*
ramus tranquillus *3*
ranka manus, ūs *f*
rasti invenio, vēnī, ventum *4*
rašyti scrībo, psī, ptum *3*
rašytojas scrīptor, ōris *m*
ratas orbis, is *m*
raudonas ruber, bra, brum
reikalas rēs, reī *f*
reikalauti posco, poposcī *3*
reikalingas necessārius *3*
reikšmę turėti valeo *2*; **didžiausią r. turėti** maximam habēre auctoritātem
respublika rēs pūblica, reī pūblicae *f*
retas rārus *3*
revoliucija revolūtio, ōnis *f*
rikiuotė aciēs, ēī *f*
rykštė virga, ae *f*
rimtumas gravitās, ātis *f*
rinktis convenio, vēnī, ventum *4*; cōnfluo, flūxī *3*
rytoj crās
rytojus crāstinus diēs
rodyti mōnstro *1*
rūgštus acerbus *3*
ruošti paro *1*; celebro *1*
rūpestis cūra, ae *f*
rūpintis cūro *1*
rūstybė īra, ae *f*

S

sąjūdis mōtus, ūs *m*
sakyti dīco, xī, ctum *3*
sala īnsula, ae *f*
saldus dulcis, e; suāvis, e
sąlyga condicio, ōnis *f*
sąmokslas coniūrātio, ōnis *f*
santaika concordia, ae *f*
santvarka (valstybinė) fōrma cīvitātis; īnstitūta et lēgēs
saugus tūtus *3*
saulė sōl, sōlis *m*
savas, savo suus *3*
savininkas possessor, ōris *m*
sėdėti sedeo, sēdī, sessum *2*
sėkla sēmen, inis *n*
sėkmingas secundus *3*; prosperus *3*
senas senex, senis; vetus, veteris
senatorius senātor, ōris *m*
senatvė senectūs, ūtis *f*
senis senex, senis *m*
senovės, senoviškas antīquus *3*
senovės žmonės veterēs, um
sesuo soror, ōris *f*
siaubas terror, ōris *m*
siekimas contentio, ōnis *f*; studium, iī *n*
siela animus, ī *m*
siena mūrus, ī *m*
siųsti mitto, mīsī, missum *3*
skaičius numerus, ī *m*
skaityti lego, lēgī, lēctum *3*
skaityti balsiai recito *1*
skatinti hortor *1*
skausmas dolor, ōris *m*
skelbti prōnūntio *1*
skirstytis discēdo, cessī, cessum *3*
skirti dēstino *1*
skirtis differo, ferre
skubėti propero *1*; festīno *1*

skurdas egestās, ātis *f*
slėnys valles, is *f*
socialistas socialista, ae *m*
socialistinis socialisticus *3*
socializmas socialismus, ī *m*
sodas hortus, ī *m*
solidarumas žr. **santaika**
sostinė caput, itis *n*
spalva color, ōris *m*
spąstai īnsidiae, ārum *f*
specialistas specialista, ae *m*
spręsti iūdico *1*
staiga subitō
stalas mēnsa, ae *f*
stambus amplus *3;* grandis, e
statyti aedifico *1;* colloco *1*
status arduus *3*
stengtis operam do, dedī, datum *1*
stiprinti mūnio *4*
stiprus rōbustus *3;* validus *3*
stogas tēctum, ī *n*
stoka inopia, ae *f*
stovykla castra, ōrum *n*
strėlė sagitta, ae *f*
stropus dīligēns, entis; sēdulus *3*
su cum *(c. abl.)*
sudaryti efficio, fēcī, fectum *3;* prōcreo *1*
sudėti condo, didī, ditum *3*
sugriauti dīruo, uī, utum *3*
sujaudinti perturbo *1*
sukelti incito *1*
sukurti creo *1*
sumušti proflīgo *1*
sunaikinti dēleo *2*
sunkus difficilis, e
sūnus fīlius, iī *m*
suprasti intellego, lēxī, lēctum *3*
supti cingo, cinxī, cinctum *3*
susekti patefacio, fēcī, factum *3*
susikaupti pūgno *1*
suteikti praebeo *2*
sutelkti ūnio *4*
sutraukti (pančius) rumpo, rūpī, ruptum *3*
sutvirtinti mūnio *4*
sužaloti corrumpo, rūpī, ruptum *3;* dēprāvo *1*
sužeisti vulnero *1*
sveikas sānus *3*
svetimtaučiai exterī, ōrum *m*
svoris pondus, eris *n*

Š

šaknis rādix, īcis *f;* **iš šaknų** rādīcitus
šalininkas socius, iī *m*
šalis terra, ae *f;* regio, ōnis *f*
šaltas frīgidus *3*
šaltinis fōns, fontis *m*
šauklys praeco, ōnis *m*
šaukti voco *1*
šaunus clārus *3;* ēgregius *3*
šeima familia, ae *f*
šeimininkas dominus, ī *m*
šiandien hodiē
šildyti calefacio, fēcī, factum *3*
šiltas calidus *3*
šiluma calor, ōris *m*
šimtmetis saeculum, ī *n*
širdis cor, cordis *n*
šitas hic, haec, hoc
šiurkštus asper, era, erum
šlovė laus, laudis *f*
šokiai saltātio, ōnis *f;* chorēa, ae *f*
šonas latus, eris *n*
šuo canis, is *mf*
švelninti mollio *4;* plāco *1*
švelnus tener, era, erum
šventas sacer, cra, crum; sanctus *3*
šventė sollemnia, ium *n*
šventovė templum, ī *n*
švęsti celebro *1*
šviesus clārus *3*

T

taika pāx, pācis *f*
taip ita; tam
taip pat quoque
taisyklė praeceptum, ī *n*
talkininkas socius, iī *m*
tamsa tenebrae, ārum *f*

tankus dėnsus *3*
tapti fīo, factus sum, fierī
tariu inquam
tarnauti servio *4*
tarnautojas magistrātus, ūs *m*
tarp inter *(c. acc.)*
tarpeklis faucēs, ium *f*
tarptautinis internationālis, e
tartum quasi
tas is, ea, id; iste, ista, istud
tas pat īdem, eadem, idem
tauta populus, ī *m;* nātio, ōnis *f*
tavas, tavo tuus *3*
teatras theātrum, ī *n*
teikti (pagalbą) fero, tulī, lātum, ferre
teisė iūs, iūris *n*
teisingas iūstus *3;* aequus *3*
teisingumas iūstitia, ae *f*
teisumas probitās, ātis *f*
tėvai parentēs, um *m*
tėvas pater, tris *m*
tėvynė patria, ae *f*
tiek tam
ties ad *(c. acc.)*
tiesus rēctus *3*
tikėti credo, didī, ditum *3*
tikėtis spēro *1*
tikras vērus *3*
tikti, tinka convenio, vēnī, ventum *4*
tylėti taceo, tacuī, tacitum *2*
tiltas pōns, pontis *m*
tingus piger, gra, grum
tinkamas aptus *3;* conveniēns, entis
todėl propterea
toks tālis, e
toks didelis tantus *3*
tolimesnis ulterior, ius
trokšti opto *1*
troškulys sitis, is *f*
trūkumas inopia, ae *f*
trumpas brevis, e
trumpinti minuo, uī, ūtum *3*
trumpu laiku brevī
tu tū
tuoj statim; mox
turėti habeo, uī, itum *2*
turėti = privalėti dēbeo, uī, itum *2*
turtas dīvitiae, ārum *f*
turtingas dīves, itis
tvarka ōrdo, inis *m*
tvirtas fīrmus *3;* **tvirtai** fīrmiter
tvirtovė arx, arcis *f*

U

ugnis īgnis, is *m*
ūkis praedium, iī *n;* rēs rūstica
upė flūmen, inis *n;* fluvius, iī *m*
urna urna, ae *f*
už extrā *(c. acc.)*
užgrobti occupo *1*
užkariauti expūgno *1*
užkasti condo, didī, ditum *3*
užmiršti oblīvīscor, oblītus sum *3*
užpulti invādo, vāsī, vāsum *3*
užpuolikas invāsor, ōris *m*

V

vadas dux, ducis *m;* prīnceps, cipis *m*
vadinti appello *1*
vadovauti impero *1;* dūco, dūxī, ductum *3*
vaikai līberī, ōrum *m*
vaikas, berniukas puer, erī *m*
vaikščioti ambulo *1*
vaisius frūctus, ūs *m*
vakar herī
vakaras vesper, erī *m*
valanda hōra, ae *f*
valdyti rego, xī, ctum *3;* guberno *1*
valgyti edo, ēdī, ēsum, esse (edere)
valstybė cīvitās, ātis *f;* rēs pūblica *f*
valstietis agricola, ae *m*
vanduo aqua, ae *f*
vardas nōmen, inis *n*
vargas egestās, ātis *f;* paupertās, ātis *f*
varis aes, aeris *n*
vasara aestās, ātis *f*
veikalas opus, eris *n*
veikti ago, ēgī, āctum *3*

vėl iterum
vėlai sērō
vėliava vexillum, ī *n*
veltui frūstrā
vergas servus, ī *m*
vergovė servitūs, ūtis *f*
vienas ūnus *3;* quīdam
vienas iš dviejų alter, era, erum
vieningai coniūnctissimō animō; concorditer
vieningas concors, cordis
vienintelis sōlus *3;* ūnus *3;* ūnicus *3*
vienodas pār, paris
viešas pūblicus *3*
vieta locus, ī *m*
vikrus celer, eris, ere
vykti proficīscor, profectus sum *3*
viltis spēs, speī *f*
viltis, tikėtis spēro *1*
vynuogė ūva, ae *f*
vynuogynas vīnea, ae *f*
vyras vir, virī *m*
vyriausybė potestās, ātis *f*
visas omnis, e; tōtus *3;* cūnctus *3*
visuomet semper
visur ubīque; ubicumque terrārum
vytis persequor, secūtus sum *3*
vokietis Germānus, ī *m*
vokiškas Germānus *3*

Ž

žaidimas lūdus, ī *m*
žaisti lūdo, sī, sum *3*
žemas humilis, e
žemė terra, ae *f;* humus, ī *f*
žemės ūkis rēs rūstica
žengti gradior, gressus sum *3*
žiaurumas crūdēlitās, ātis *f*
žiaurus crūdēlis, e; atrōx, ōcis
žibuoklė viola, ae *f*
židinys focus, ī *m*
žiema hiems, hiemis *f*
žieminė stovykla hīberna, ōrum *n*
žygiai rēs gestae
žymėti noto *1*
žymus ēgregius *3*
žingsnis passus, ūs *m*
žinomas nōtus *3*
žinoti scio *4*
žiūrėti specto *1*
žlugti cado, cecidī, cāsūrus *3*
žmogus homo, inis *m*
žmona uxor, ōris *f*
žmonija genus hūmānum
žmoniškas, žmogaus hūmānus *3*
žodis verbum, ī *n*
žudyti neco *1;* trucīdo *1*
žvaigždė stēlla, ae *f*
žvaigždynas sīdus, eris *n*
žvalgas explōrātor, ōris *m*
žvėrinis, žvėries ferīnus *3*
žvėris fera, ae *f;* bēstia, ae *f*

LOTYNIŠKAI LIETUVIŠKAS ŽODYNAS

A

ā; ab; abs *(c. abl.)* nuo, iš
ab-do, didī, ditum *3* atitolinti, pašalinti; paslėpti; **se abdere** pasislėpti
ab-dūco, dūxī, ductum *3* nuvesti, pašalinti; atbaidyti
ab-eo, iī, itum, īre šalin eiti, trauktis; dingti, išnykti
ab-hinc *(c. acc., abl.)* iš čia; prieš tai
ab-horreo, horruī *2* drebėti nuo ko; biaurėtis, šlykštėtis; priešintis, nesutikti
ab-igo, ēgī, āctum *3* (ago) nuginti, nuvaryti; atstumti, atgrasinti
abitus, ūs *m* (abeo) išėjimas, iškeliavimas
ab-luo, luī, lūtum *3* (lavo) nuplauti, nuvalyti
ab-nuo, nuī, nuitūrus *3* neleisti, uždrausti; neigti, prieštarauti
aboleo, olēvī, olitum *2* sunaikinti, sugriauti; pašalinti
ab-ripio, ripuī, reptum *3* (rapio) pagriebti, pagrobti; nutraukti, apiplėšti
ab-rogo *1* atimti; neigiamai atsakyti; panaikinti
ab-rumpo, rūpī, ruptum *3* atplėšti, pertraukti, perkirsti
abruptus *3* atplėštas; staigus
abs-cēdo, cessī, cessum *3* į šalį eiti, pasitraukti, nueiti
abs-condo, ndī (ndidī), nditum *3* paslėpti
absēns, entis (absum) nesąs, atitolęs
absentia, ae *f* nebuvimas; stoka
ab-sisto, stitī *3* atstoti, atsitraukti; paliauti, nustoti
abs-terreo, terruī *2* atbaidyti; pavaryti, pašalinti; sulaikyti, nukreipti
abstinentia, ae *f* susilaikymas, nuosaikumas; negodumas; kuklumas
abs-tineo, tinuī, tentum *2* (teneo) sulaikyti, suturėti; vengti, susilaikyti
ab-sum, ā-fuī, ab-esse nebūti, atskirtam būti, nedalyvauti; trūkti
ab-sūmo, sūmpsī, sūmptum *3* suvartoti, sunaikinti; gaišinti, eikvoti
ab-undo *1* pasrūti, patvinti; pertekti
ab-ūtor, ūsus sum *3* suvartoti; piktam naudoti, piktnaudžiauti
ac ir, taip pat, dar
ac-cēdo, cessī, cessum *3* prieiti, ateiti; artintis; prisidėti
ac-cendo, cendī, cēnsum *3* (plg. candeo) įžiebti, uždegti; apšviesti; sukurstyti
acceptus *3* malonus, mielas; pageidaujamas
accerso žr. **arcesso**
I. ac-cido, cidī *3* (cado) kristi prie; atsitikti; ateiti
II. ac-cīdo, cīdī, cīsum *3* (caedo) kirsti, nukirsti, pakirsti
ac-cingo, cīnxī, cīnctum *3* apjuosti; apginkluoti; pasirengti
ac-cipio, cēpī, ceptum *3* (capio) priimti, gauti; sužinoti, išgirsti
ac-clīvis, e **(acclīvus** *3,* clīvus) aukštyn einąs, nuolaidus, nuožulnus
ac-commodo *1* pritaikyti, pritaisyti, pridėti
ac-crēdo, crēdidī, creditum *3* pasitikėti
ac-cumbo, cubuī, cubitum *3* atsigulti, užimti (prie stalo) vietą

accūrātus *3* rūpestingas, stropus
ac-curro, (cu)currī, cursum *3* atbėgti; skubėti
ac-cūso *1* (causa) kaltinti; skųsti
ācer, ācris, ācre (acies, acuo) aštrus, smailas; greitas; uolus
acerbitās, ātis *f* rūgštis, rūgštumas; griežtumas; rūstumas
acerbus *3* (ācer) rūgštus, kartus; rūstus; žiaurus; skaudus, liūdnas
acervus, ī *m* krūva; masė, daugybė
aciēs, ēī *f* (ācer) ašmenys, aštruma; į kovą išrikiuota eilė; kova
aconītum, ī *n* nuodai
ac-quiēsco, quiēvī, quiētum *3* ilsėtis, ramybę rasti; užmigti; numirti
ācta, ōrum *n* (ago) veiksmai; veikalai; dalykai; bylos; įsakymai
acūtus *3* aštrus, smailas, dygus; gabus; greitas
ad *(c. acc.)* į, pas, prie; iki, beveik, apie; pagal
ad-aequo *1* sulyginti, prilyginti, gretinti; siekti
ad-dīco, dīxī, dictum *3* priteisti, pripažinti
ad-do, didī, ditum *3* priduoti, pridėti, prijungti
ad-dūco, dūxī, ductum *3* atvesti, pritraukti; raginti, skatinti
I. ad-eo, iī, itum, īre ateiti, prisiartinti; lankyti; pulti
II. ad-eō *adv.* tiek, taip; net iki to; *taip labai; ypač; taigi*
ad-haerēsco, haesī, haesum *3* įstrigti, prilipti; pasikabinti; prisirišti; įsipainioti
ad-hibeo, hibuī, hibitum *2* (habeo) arti turėti, naudotis, vartoti; pasikviesti, pasilikti
ad-hūc iki šiol, iki ten; dar dabar
ad-icio, iēcī, iectum *3* (iacio) primesti, pridėti; padauginti
ad-imo, ēmī, emptum *3* (emo) atimti, atitraukti; išplėšti, išvaduoti
ad-ipīscor, adeptus sum *3* pasiekti, pavyti; laimėti, įgyti
aditus, ūs *m* (I. adeo) atėjimas, artėjimas, priėjimas; proga
ad-iungo, iūnxī, iūnctum *3* prijungti, pridėti
ad-iuvo, iūvī, iūtum *1* pagelbėti, remti, šelpti
ad-lābor žr. **allābor**
administer, trī *m* tarnas; padėjėjas
ad-ministro *1* patarnauti; valdyti, vadovauti
admīrābilis, e stebėtinas, nuostabus; nepaprastas, keistas
admīrātio, ōnis *f* nuostabumas; nustebėjimas
ad-mīror *1* stebėtis
ad-mitto, mīsī, missum *3* prileisti, leisti; atlikti, padaryti
ad-modum iki saiko, pilnai; visai, labai
ad-moneo, nuī, nitum *2* priminti; raginti
ad-moveo, mōvī, mōtum *2* artyn judinti, priartinti; pridėti
adolēscēns, entis jaunas; *subst. mf* jaunuolis, jaunuolė
adolēsco, olēvī, ultum *3* priaugti, užaugti; didėti, tvirtėti
ad-operio, operuī, opertum *4* pridengti, apsiausti; uždaryti
adōratio, ōnis *f* (adōro) garbinimas
ad-orior, ortus sum *4* pakilti; atsirasti; užpulti; griebtis
ad-ōro *1* prabilti; melsti; garbinti
adulescens žr. **adolescens**
adulēscentia, ae *f* jaunatvė
adulēscentulus, ī *m* jaunikaitis, vaikezas
adulter, erī *m* svetimmoteris, meilužis
adultus *3* (adolēsco) išaugęs, subrendęs, išsivystęs
ad-uncus *3* į vidų užknebęs, į kobiną panašus, sulenktas
ad-ūro, ussī, ustum *3* prideginti, sudeginti, apsvilinti
advena, ae *mf* (advenio) ateivis, atvijūnas; svetimtautis

ad-venio, vēnī, ventum *4* ateiti
adventus, ūs *m* atėjimas; atsiradimas
adversārius *3* priešpriešinis, priešingas; *subst.* priešas
I. **adversus** *3* priešingas; atgręžtas
II. **adversus** *(c. acc.)* priešais, prieš; ant
ad-voco *1* pašaukti, pakviesti
ad-volo *1* atlėkti
aedēs, is *f* kambarys; *pl.* namai, šventovė
aedificium, ī *n* pastatas, namas
aedi-fico *1* (aedēs, facio) statyti, įkurti
aeger, gra, grum sergąs, kenčiąs; nuvargęs
aegrē nenoromis, sunkiai, vos-ne-vos
aegritūdo, inis *f* (aeger) liga; rūpestis, susikrimtimas
aegrōto *1* sirgti
aegrōtus *3* (aeger) sergąs, ligotas, nesveikas
aemulātio, ōnis *f* lenktynės, varžybos; pavydas
aēneus *3* žr. **aēnus**
aēnum, ī *n* (varinis) katilas
aēnus *3* (aes) skaistvarinis, varinis; tvirtas
aequābilis, e lygus, vienodas; bešališkas
aequālis, e vienoks, vienodas; lygus; *subst.* amžininkas
aequitās, ātis *f* (aequus) lygumas; ramumas; teisingumas
aequo *1* (aequus) lyginti; susilyginti, prilygti
aequor, oris *n* (aequus) lyguma; jūros paviršius, jūra
aequum, ī *n* lyguma; teisingumas
aequus *3* lygus; ramus; teisingas
āēr, āeris *m (acc.* āera) oras
aerātus *3* (aes) variu apkaustytas, varinis; turtingas
aerumna, ae *f* vargas; liūdesys
aes, aeris *n (dat.* aere) varis; **aes aliēnum** skola
aesculētum, ī *n* ąžuolynas
aestās, ātis *f* vasara, vasaros kaitra; audra
aestimātio, ōnis *f* įkainojimas, įvertinimas
aestimo *1* įkainoti, vertinti; matuoti; nuspręsti
aestīvus *3* (aestās) vasariškas, vasaros
aestuōsus *3* (aestus) troškus, tvankus; audringas; liepsnojąs
aestus, ūs *m* kaitra, karštis, šutna; bangavimas; jūros potvynis
aetās, ātis *f* (aevum) amžius, laikas
aeternus *3* (aevum) amžinas
aethēr, eris *m (acc.* aethera) oras; dangus
aetherius *3* oro; dangiškas
aevum, ī *n* laiko bėgis, amžina eiga; *poet.* = aetās
affātus, ūs *m* (affor) užkalbinimas, prakalbinimas
affecto *1* imtis ko, griebtis ko; siekti, trokšti
affectus, ūs *m* padėtis, būvis; ūpas; afektas; troškimas
af-fero, attulī, allātum, afferre atnešti; pranešti; suteikti
af-ficio, fēcī, fectum *3* (facio) veikti, padaryti; **laude a.** girti; **supplicio a.** kankinti, žudyti; **dolōre affici** būti baudžiamam; nusiminti
af-fīnis, e artimas, gretimas; *subst.* giminės; svainis; žentas
affīnitās, ātis *f* giminingumas
af-firmo *1* (pa)tvirtinti; tikinti
af-flīgo, flīxī, flictum *3* stipriai suduoti; pakenkti, sugadinti
af-fluo, flūxī *3* pritekėti, subėgti; pertekusiam būti
af-for, fātus sum *1* prabilti, kreiptis; prašyti
age-dum na, nagi
ager, agrī *m* laukas; kaimas, sodžius
agger, eris *m* pylimas
ag-gredior, gressus sum *3* prieiti; užpulti

ag-grego *1* (grex) pridėti, prijungti
agilis, e judrus, vikrus, veiklus
agito *1* (ago) smarkiai judinti, kratyti; varyti; skatinti
agmen, inis *n* (ago) einąs būrys; kariuomenės būrys; minia
āgna, ae *f* (āgnus) avelė
āgnōsco, āgnōvī, āgnitum *3* (ad-gnōsco) pažinti, pripažinti
āgnus, ī *m* ėriukas, avinėlis
ago, ēgī, āctum *3* varyti, vesti; veikti, daryti; žodžiais veikti, aiškinti
agrestis, e (ager) laukinis, lauke augąs; nejaukus, žiaurus; *subst.* kaimietis
agri-cola, ae *m* (colo) žemdirbys; valstietis
agri-cultūra, ae *f* žemės darbas, žemdirbystė
aio *(verbum defectivum)* sakyti, pritarti, tvirtinti
āla, ae *f* sparnas
alacer, cris, cre miklus, gyvas, greitas; linksmas
alibī kur nors kitur
albus *3* baltas
alcēs, is *f* briedis
āles, alitis (ala) sparnuotas; *subst. mf* paukštis
aliēno *1* nusavinti, atimti; atsiskirti, atkristi
aliēnus *3* (alius) svetimas
alimentum, ī *n* (alo) maisto dalykai, maistas
aliō (alius) kur kitur
aliōquī(n) šiaip; priešingai; aplamai
āli-pēs, pedis sparnuotakojis; *subst.* greitas žvirgas
aliquam-diū ilgokai, kiek laiko
aliquandō kada nors, kartą; pagaliau; kartais
aliquantō nemaža, gerokai, žymiai
aliquantum daug, žymiai
aliquī, aliqua (-quae), aliquod ir **aliquis,** (-qua), quid kas nors
aliquō kur nors
aliquot keli, keletas
aliter (alius) kitaip, kitokiu būdu
alius, a, ud kitas; **alius ... alius** vienas ... antras, kitas
al-lābor, lāpsus sum *3* prislinkti, prišliaužti; užplūsti
al-lego, lēgī, lēctum *3* priskirti, pridėti
al-ligo *1* pririšti, pritvirtinti
allium, iī *n* česnakas
al-loquor, locūtus sum *3* užkalbinti, prašnekinti
al-luo, luī *3* paplauti, pagraužti (krantą); laistyti, šlakstyti
alo, aluī, altum *3* maitinti; išlaikyti
altāria, ium *n* aukuras
alter, era, erum kitas, antras, vienas iš dviejų
altitūdo, dinis *f* (altus) aukštumas, aukštis; gilumas; storumas
altrīn-secus iš kito šono, antroj pusėj
altum, ī *n* aukštumas; gili jūra; ežeras; dangus
altus *3* aukštas; gilus
amārus *3* kartus, aitrus; nemalonus, nesmagus, skaudus
ambactus, ī *m* patarnautojas; vasalas
amb-igo *3* (ago) dvejoti, abejoti; ginčytis, bylinėtis
ambio *4* apeiti ką, aplenkti, vengti; kreiptis į ką, prašyti
ambitio, ōnis *f* apėjimas; stengimasis patikti, garbės troškimas
ambō, ae, ō abu, abudu
ambrosia, ae *f* ambrozija, dieviškas maistas; tepalas
āmentia, ae *f* beprotiškumas, pamišimas, pasiutimas
amīca, ae *f* draugė, bičiulė
amīcitia, ae *f* draugystė; draugai
amiculum, ī *n* nedidelis apsiaustas
amīcus *3* draugiškas, nuoširdus, malonus; *subst.* draugas, bičiulis
ā-mitto, mīsī, missum *3* paleisti, netekti, nustoti
amnis, is *m* upelis, upė
amo *1* mylėti

amoenus *3* malonus, dailus
amor, ōris *m* meilė; palinkimas, noras, aistra
am-plector, plexus sum *3* apvynioti, apkabinti; aptarti, įsisavinti
amplexus, ūs *m* apkabinimas; **a. dare** apkabinti
ampli-fico *1* išplėsti, padidinti, padauginti
amplitūdo, inis *f* platumas, erdvumas; didybė, garbė; aukštybė
amplus *3* platus, erdvus; didelis, įžymus
an ar, arba, ar ne, nejaugi
anceps, cipitis (amb-, caput) dvigalvis, dvišonis; svyruojąs, abejotinas, netikras; dviprasmis
ancilla, ae *f* tarnaitė, vergė
ancora, ae *f* inkaras
angor, ōris *m* spaudimas, suvaržymas; baimė, nusivylimas
anguilla, ae *f* ungurys
angui-pēs, pedis angiakojis
anguis, is *mf* angis, gyvatė
angulus, ī *m* kampas, kertė; iškyšulys
angustiae, ārum *f* siaurukalnė; stoka, trūkumas
angustus *3* ankštas, siauras
anima, ae *f* kvėpavimas; gyvybė; siela
anim-adverto, vertī, versum *3* pastebėti; pastabą daryti, bausti
animal, ālis *n* gyvas padaras; gyvulys
animāns, antis žr. **animal**
animātus *3* gyvas; drąsus
animo *1* gyvybę suteikti; drąsos įkvėpti
animōsus *3* narsus, išdidus
animus, ī *m* siela, dvasia; mintis; nuotaika; drąsa
annāles, ium *m* metraščiai, analai, kronika, istorija
an-nītor, nīxus (nīsus) sum *3* atsiremti; stengtis
annōna, ae *f* derlius; javai, maistas
annōsus *3* (annus) pasenęs, senas
an-nuo, nuī *3* (ad-nuo) pritariamai linkterėti, sutikti
annus, ī *m* metai; laikas
annuus *3* metinis, kasmetinis; skiriamas vieneriems metams
ante *(c. acc.)* prieš, pirm
anteā anksčiau, prieš
anteago = **ante ago**
ante-cēdo, cessī, cessum *3* priešaky eiti; pralenkti
ante-fero, tulī, lātum, ferre priekyje nešioti; pirmenybę teikti
ante-pōno, posuī, positum *3* priešaky dėti; labiau vertinti
antīquitus seniai, nuo senų laikų, senovėje
antīquus *3* senovinis, senas, pirmykštis
anti-sto, stetī *1* priešaky stovėti, pranokti, viršyti
antrum, ī *n* ola, urvas
anus, us *f* sena moteris, senė
ānxius *3* baugus, bailus; neramus; baisus
aper, prī *m* šernas
aperio, aperuī, apertum *4* atidaryti; viešumon iškelti
apertus *3* atviras, atidengtas; suprantamas
ap-pāreo, paruī *2* rodytis, pasirodyti, aiškiam būti; patarnauti
I. ap-pello *1* kreiptis į ką; vadinti, pavadinti
II. ap-pello, pulī, pulsum *3* atvaryti, pristumti, prinešti
ap-peto, petīvī, petītum *3* stengtis pasiekti; siekti; artėti
ap-plico, cuī, citum *1* pridėti, prijungti, priglausti
ap-pōno, posuī, positum *3* pridėti, pristatyti; atnešti
ap-propinquo *1* artyn eiti, artintis, prisiartinti
aprīcus *3* saulės šildomas, saulėtas
aptē (aptus) suglaustai; patogiai, tinkamai
apto *1* pritaikinti; paruošti
aptus *3* pritaikintas, paruoštas, tinkamas

apud *(c. acc.)* pas, prie, arti
aqua, ae *f* vanduo
aquātilis, e vandens, vandeninis; drėgnas
aquila, ae *f* erelis
aquilo, ōnis *m* šiaurys (vėjas); audra
āra, ae *f* aukuras
arānea, ae *f* voras; voratinklis
arāneus, ī *m* voras
arātor, ōris *m* artojas
arātrum, ī *n* arklas
arbitrium, iī *n* manymas, sprendimas; valia, valdžia
arbitror *1* manyti, galvoti, spręsti
arbor, oris *f* medis; stiebas; irklas
arboreus *3* iš medžio, medinis; šakotas
arbustum, ī *n* sodas, krūmynas; miškelis
arbuteus *3* žemuoginis
arcānus *3* slaptas, paslėptas; *subst.* **arcānum,** ī *n* paslaptis
arceo, arcuī *2* (arx) uždaryti; neleisti, sulaikyti; šalinti
arcesso, īvī, ītum *3* pašaukti; pakviesti, liepti ateiti
arcus, ūs *m* lankas, šaunamas lankas; laumės juosta
ārdeo, ārsī, ārsum *2* degti, liepsnoti
ārdēsco, ārsī *3* užsidegti, užsiliepsnoti
ārdor, ōris *m* kaitra; užsidegimas, įsikarščiavimas; aistra
arduus *3* staigus, ūmus; labai sunkus, neįveikiamas
arēna, ae *f* smėlys, smiltynė; grumtynių aikštė
āreo, ui *2* sausam, išdžiūvusiam būti; kęsti (troškulį)
argenteus *3* sidabrinis
argentum, ī *n* sidabras
āridus *3* sausas
ariēs, etis *m* avinas; sienlaužis
arista, ae *f* varpos akuotas, varpa; javai
arma, ōrum *n* ginklai
armentum, ī *n* darbiniai galvijai, arkliai; kaimenė
armifer, era, erum nešąs ginklą, ginkluotas
armilla, ae *f* apyrankė
aro *1* arti
ar-rigo, rēxī, rēctum *3* (rego) ištiesti, iškelti; sužadinti
ar-ripio, ripuī, reptum *3* (rapio) sučiupti, griebti, pagauti
ars, artis *f* menas, mokslas; gudrybė; vikrumas
articulus, ī *m* sąnarys; dalis
arti-fex, ficis *mf* menininkas
artificium, iī *n* nagingumas; meniškas veikalas; gudrybė
I. artus *3* ankštas, suspaustas, tankus
II. artus, ūs *m* sąnarys, narys; *pl.* kūno sąnariai
arundo žr. **harundo**
arvum, ī *n* (aro) dirbamas laukas; pasėliai; kraštas
arx, arcis *f* (arceo) pilis, tvirtovė
ās, assis *m* svaras, vienetas; asas (pinigas)
a-scendo, scendī, scēnsum (scando) kilti, užkopti
ascensus, ūs *m* aukštyn lipimas, kopimas
a-scīsco, scīvī, scītum *3* prie savęs traukti, priimti
asinus, ī *m* asilas
aspectus, ūs *m* žvilgsnis; pažiūrėjimas; akiratis; išvaizda; vaizdas
asper, era, erum šiurkštus, nelygus, žiaurus; liūdnas
a-spernor *1* atmesti, atstumti, pašalinti; nepaisyti
a-spicio, spexī, spectum *3* pažvelgti, pasižiūrėti, pamatyti
a-spīro *1* pūsti, papūsti; padėti
assēnsus, ūs *m* prijautimas, pritarimas, sutikimas
as-sequor, secūtus sum *3* pasiekti; vytis
as-servo *1* saugoti, globoti, sergėti; taupyti

as-sideo, sēdī, sessum *2* šalia ko sėdėti; apgulti, pulti
assiduus *3* pastovus, patvarus, nuolatinis
as-sisto, stitī *3* stoti greta ko, prieiti; dalyvauti; padėti
assuē-facio, fēcī, factum *3* įpratinti
as-suēsco, suēvī, suētum *3* priprasti
assuētus *3* pripratęs, papratęs; paprastas, žinomas; patikimas
as-sum, affuī, adesse prie ko būti, dalyvauti
ast = **at**
a-sto, stitī *1* šalia ko stovėti; kyšoti
a-stringo, strīnxī, strictum *3* tvirtai surišti, suveržti, pririšti
astrum, ī *n* žvaigždynas; žvaigždė; dangus
astus, ūs *m* gudrybė, klasta, vylius
astūtia, ae *f* gudrumas, sumanumas; klasta
at bet, bet užtat; tačiau
āter, ātra, ātrum juodas, tamsus; liūdnas; piktas
āthlēta, ae *m* stipruolis, atletas
atque ir, be to, dar, ir net, juo labiau, kaip ir
ātrāmentum, ī *n* (āter) rašalas
ātrium, iī *n* kambarys, salė; rūmai
atrōx, ōcis žiaurus, baisus
at-tamen betgi, tačiau, vis dėlto
at-tendo, tendī, tentum *3* ištempti; stebėti, žiūrėti, laukti
attentus *3* įtemptas; akylas, žvalgus
at-tineo, tinuī, tentum *2* prilaikyti, suturėti; vilkinti; tęstis; liesti, pareiti nuo ko
at-tingo, tigī *3* (tango) paliesti, lytėti; pasiekti
at-tollo *3* pakelti, iškelti
at-tribuo, tribuī, tribūtum *3* priskirti, suteikti, pripažinti
auctor, ōris *mf* kaltininkas, sumanytojas; patarėjas; autorius
auctōritās, ātis *f* patarimas, nuomonė; įtaka, autoritetas
audācia, ae *f* (audāx) drąsa; įžūlumas, akiplėšiškumas
audāx, ācis drąsus
audeo, ausus sum *2* drįsti, įsidrąsinti
audio *4* girdėti; klausyti
au-fero, abstulī, ablātum, auferre nunešti, šalin nešti; pagrobti
augeo, auxī, auctum *2* auginti, dauginti, didinti, štiprinti
augurium, iī *n* žymių stebėjimas ir aiškinimas, būrimas
augustus *3* šventas; didingas, aukštas
aula, ae *f* kiemas; rūmai, salė; pilis
aura, ae *f* oro judėjimas; oras, vėjas
aurātus *3* (aurum) paauksuotas, auksinis
aureus *3* auksinis
aurīga, ae *m* vežėjas, vežikas
auris, is *f* ausis
aurōra, ae *f* aušra
aurum, ī *n* auksas
ausculto *1* uoliai klausyti, klausytis, sekti; laukti
auspicātus *3* iškilmingai atidarytas; laimingas, palankus
auspicium, iī *n* būrimas (iš paukščių skridimo); valdžia; žymė
auster, strī *m* pietų vėjas; pietūs
ausum, ī *n* (audeo) drąsus sumanymas, žygis
aut arba
autem betgi, tuo tarpu, tačiau
autumnus, ī *m* ruduo
auxiliāris, e (auxilium) pagalbinis, padedąs
auxilium, iī *n* (augeo) prieauglis; pagalba; *pl.* pagalbinė kariuomenė
avārus *3* (aveo) gobšus, šykštus; godus
avēna, ae *f* aviža; stiebas, vamzdis; dūdelė, skudutis
aveo *2* trokšti, pageidauti
ā-verto, vertī, versum *3* atversti, atsukti, nukreipti
aviditās, ātis *f* troškimas, godumas

avidus *3* (aveo) godus, trokštąs
avis, is *f* paukštis
avītus *3* senelių; paveldėtas; labai senas
ā-voco *1* atšaukti, sulaikyti; atitraukti, nukreipti
ā-volo *1* nulėkti; pasitraukti
avus, ī *m* senelis, senolis; protėvis
axis, is *m* ašis

B

bacchor *1* Bakcho šventę švęsti; šėlti, dūkti; rėkauti
baculum, ī *n* lazda
balatro, ōnis *m* plepys, zauna, juokdarys
balsamum, ī *n* balzamas, balzammedis
barathrum, ī *n* praraja, bedugnė
barba, ae *f* barzda
barbarus *3* svetimas, svetimšalis; *subst.* barbaras (ne graikas)
bāsiātio, ōnis *f* bučiavimas, bučkis
bāsio *1* bučiuoti
bāsium, iī *n* bučkis
beātus *3* laimingas; turtingas
bellicōsus *3* (bellum) karingas; drąsus, narsus
bellicus *3* (bellum) karinis, karo
bello *1* kariauti
bellum, ī *n* karas
bellus *3* gražus, grakštus, dailus
bēlua, ae *f* baisenybė, baidyklė, šmėkla; gyvulys
bene gerai
beneficentia, ae *f* geradarybė, labdarybė
beneficium, iī *n* geras darbas, malonė
beo *1* laimingu daryti, džiuginti; lobinti
bēstia, ae *f* žvėris; gyvulys
bibo, bibī *3* gerti
bi-dēns, dentis (bis, dens) dvidantis
bī-duum, ī *n* (bis, dies) dvidienis, dvi dienos
bi-ennium, iī *n* (bis, annus) dviejų metų laikotarpis, dveji metai
bi-fāriam į dvi dalis, dviejose vietose
bi-foris, e suveriamas, su dviem angom
bīgātus, ī *m* sidabrinis denaras
bīnī, ae, a (bis) po du; pora
bipartītō į dvi dalis, dvejaip
bi-rēmis, e dviirklis; *subst.* **birēmis,** is *f* birema (laivas su dviem eilėm irklų)
bis dukart, dvejopai
blanditia, ae *f* (blandus) meilikavimas, gerinimasis; malonumas
blandus *3* pataikaująs, malonus
bonitās, ātis *f* gerumas
bonus *3* geras; *subst.* **bonum,** ī *n* gėris, gėrybė
bōs, bovis *m/f* jautis, karvė
bracchium, iī *n* ranka (nuo alkūnės iki riešo)
brevis, e trumpas
brevitās, ātis *f* trumpumas; (kalbos) griežtumas, rišlumas
būstum, ī *n* vieta lavonams deginti; laužas; šermenys, kapas, antkapis

C

cachinnus, ī *m* kvatojimas, juokas
cacūmen, minis *n* smailumas; viršūnė; pabaiga
cadāver, eris *n* lavonas
cado, cecidī, casum *3* kristi, nukristi, leistis; žūti
cadus, ī *m* ąsotis; peleninė
caecus *3* aklas, neregys; tamsus, nematomas
caedēs, is *f* (caedo) kirtimas; nužudymas; skerdynės
caedo, cecīdī, caesum *3* kirsti; žudyti, užmušti
caelestis, e (caelum) dangiškas; *subst.* **caelestes,** ium dievai
caelicola, ae *m* dangaus gyventojas, dievas
caelum, ī *n* dangus

caeruleus *3* (caelum) melsvas, mėlynas
caerulus *3* žr. **caeruleus**
caesariēs, ēī *f* tankūs, ilgi plaukai, garbanos
calamitās, ātis *f* nelaimė, vargas; nepasisekimas
calamus, ī *m* nendrė; raš. plunksna
calco *1* užminti ant ko, mindžioti, paminti
cale-facio, fēcī, factum *3* šildyti, kaitinti
caleo, caluī *2* šiltam, karštam būti; neramiam būti
calidus *3* šiltas, karštas
cālīgo, inis *f* tamsuma, tamsa, naktis; liūdnumas
callidus *3* gudrus
calor, ōris *m* (caleo) šiluma, karštis; saulės kaitra
calumnior *1* šmeižti; peikti
calvus *3* plikas
campus, ī *m* lyguma; tyras laukas, dirva
candeo, canduī *2* blizgančiai baltam būti, baltuoti
candēsco, canduī *3* balti, pradėti blizgėti, kaisti
candidus *3* (candeo) baltas kaip sniegas; švarus, skaistus
candor, ōris *m* (candeo) baltai blizganti spalva, blizgesys, švitėjimas; gražybė; teisumas, atvirumas
cāneo, uī *2* pilkam, baltam, žilam būti
cānēsco, canuī *3* pilkėti, žilti, senti
canis, is *mf* šuo
canistra, ōrum *n* pintinė
cano, cecinī, cantātum *3* dainuoti; apdainuoti, apsakyti, papasakoti
canto *1* dainuoti; griežti, skambinti
cantus, ūs *m* (cano) daina, muzika; pranašavimas
cānus *3* žilas, baltas
capella, ae *f* ožkelė, ožkytė
caper, caprī *m* ožys
capesso, sīvī, sītum *3* (capio) griebti; pradėti dirbti
capillus, ī *m* plaukas
capio, cēpī, captum *3* imti, paimti, pagauti
capra, ae *f* ožka
captīvus *3* (capio) kare pagautas; *subst.* belaisvis, -ė
capto *1* (capio) griebti, čiupti, gaudyti
caput, itis *n* galva; sostinė
carbaseus *3* lininis, drobinis
carbo, ōnis *m* anglis
carcer, eris *m* tvora; kalėjimas, nelaisvė
careo, caruī, caritūrus *2* neturėti, nesinaudoti
carīna, ae *f* laivo dugnas; laivas
cāritās, ātis *f* (cārus) brangumas; pagarba, meilė
carmen, inis *n* dainavimas; daina; eilėraštis
carni-fex, ficis *m* (caro) budelis; kalėjimo sargas; niekšas
carnificīna, ae *f* budelio amatas; kankinimas; kančia
caro, carnis *f* mėsa
carpo, psī, ptum *3* karpyti, pešti, skinti
carrus, ī *m* (**carrum,** ī *n*) ratai, vežimas
cārus *3* brangus; mielas, mylimas
casa, ae *f* trobelė, lūšnelė; palapinė
cāseus, ī *m* sūris
cassus *3* tuščias, kiauras; bergždžias, nenaudingas
castellum, ī *n* (castrum) sutvirtinta vieta, tvirtovė; pilis
castrum, ī *n* žr. **castellum**; *pl.* (karinė) stovykla
cāsus, ūs *m* (cado) kritimas; (nelaimingas) atsitikimas, nelaimė; **cāsū** atsitiktinai
catēna, ae *f* grandinė, pančiai (paprastai *pl.*)
catēnātus *3* supančiotas

caterva, ae *f* krūva; būrys, pulkas
causa, ae *f* priežastis, pagrindas; byla; *abl.* causā *(c. gen.)* dėl
cautēla, ae *f* (cautus) atsargumas, nepasitikėjimas; gynimas
cautus *3* (caveo) patikimas; atsargus, apdairus; protingas
caveo, cavī, cautum *2* saugotis, atidžiam būti; rūpintis
caverna, ae *f* (cavus) urvas, ola; tuštuma; laivo apačia
cavo *1* tuštinti, prakiurinti, išskobti; pragręžti, perverti
cavus *3* tuščias, kiauras, išgaubtas
cēdo, cessī, cessum *3* trauktis; eiti; pasitraukti, pasišalinti
celeber, bris, bre daugelio lankomas; garsus, žymus
celebritās, ātis *f* judrumas; kamšatis; garsumas
celebro *1* dažnai lankyti; gerbti; minėti, švęsti
celer, eris, ere greitas
celeritās, ātis *f* greitumas
cella, ae *f* kambarys
cēlo *1* slėpti, paslapty laikyti
celsus *3* (collis) aukštai iškilęs, aukštas; išdidus, kilnus
cēno *1* pietauti, valgyti
cēnseo, censuī, censum *2* įkainoti, įvertinti; manyti, spręsti
cēnsor, ōris *m* įkainotojas, cenzorius
cēnsus, ūs *m* cenzas; žmonių surašymas
centum šimtas
centuria, ae *f* šimtinė; centurija
cēra, ae *f* vaškas
cērātus *3* (cēra) vaškuotas, vaškinis
cerno, crēvī, crētum *3* atskirti, pažinti; matyti; nuspręsti
certāmen, inis *n* rungtynės, grumtynės; susirėmimas, kova
certātim rungčiomis, per viens kitą
certē (certus) tikrai, iš tikrųjų; mažų mažiausia
certus *3* (cerno) tikras, tam tikras; ištikimas; pasiryžęs
cervīx, īcis *f* (paprastai *pl.*) sprandas, kaklas
cervus, ī *m* elnias
cespes (caespes), pitis *m* veléna
cesso *1* (cēdo) liautis; gaišinti
cēterus *3* (*sing.* retai) kitas, likęs
ceu taip kaip; tartum, lyg
charta, ae *f* popierius
chorda, ae *f* styga
chorus, ī *m* choras, dainuotojų (šokėjų) ratelis
chrysolithus, ī *m* brangusis akmuo, chrizolitas
cibāria, ōrum *n* maisto produktai, maistas
cibārius *3* valgomas; maisto
cibus, ī *m* maistas, pašaras
cicūta, ae *f* maudas; skudutis
cine-factus *3* virtęs pelenais
cingo, nxī, nctum *3* supti, apjuosti
cinis, eris *mf* pelenai (ypač lavonų); kapas
circā *(c. acc.)* aplink, apie, netoli
circiter maždaug, apie
circuitus, ūs *m* apsupimas, apėjimas; kelias aplinkui; apimtis
circulus, ī *m* apskritimas, ratas; būrelis, draugė
circum *(c. acc.)* žr. **circā**
circum-clūdo, clūsī, clūsum *3* iš visų šonų uždaryti, apsiausti
circum-do, dedī, datum *1* aplink dėti, apstatyti, apsupti
circum-fero, tulī, lātum, ferre aplink nešti; plėsti; skleisti
circum-silio, siluī *4* (salio) aplink šokinėti
circum-sono, sonuī *1* aplinkui skambėti, triukšmą sukelti
circum-sto, stetī *1* aplink stovėti
circum-venio, vēnī, ventum *4* aplink eiti, apeiti, apsupti
circus, ī *m* cirkas
cis *(c. acc.)* šiapus

cithara, ae *f* citra, kanklės
citharizo *1* kanklėmis skambinti
cito greitai
citrā *(c. acc.)* šiapus; prieš, be
citus *3* greitas, smarkus
cīvīlis, e (cīvis) piliečių, pilietinis; valstybinis
cīvis, is *mf* pilietis
cīvitās, ātis *f* (cīvis) pilietybės teisė; valstybė, tauta, kraštas
clādēs, is *f* nelaimė, pralaimėjimas; netekimas
clāmo *1* šaukti, šūkauti; pasišaukti, pavadinti
clāmor, ōris *m* šauksmas, riksmas, klyksmas
clārus *3* šviesus, aiškus; garsus, išgarsintas, pasižymįs
classicum, ī *n* trimito skambėjimas (kaip ženklas), karo trimitas
classicus *3* karo laivyno; kariuomenės
classis, is *f* luomas, klasė, skyrius; karo laivynas
claudo, clausī, clausum *3* uždaryti, užrakinti; apsupti, atkirsti
claustra, ōrum *n* uždarymas; sklendė; tarpeklis
clāvis, *is f raktas; spyna*
clāvus, ī *m* vinis
clēmēns, entis lėtas, nuolaidus; taikus, maloningas
clīēns, entis *m* klientas, Romos patricijų globojamas pilietis
clientēla, ae *f* globojimas, globa
clipeus, ī *m* (apskritas) skydas
clīvus, ī *m* iškilimas, kalva, kalnelis, kauburys
clūdo, clūsī, clūsum *3* žr. **claudo**
co-aequo *1* sulyginti
co-emo, ēmī, emptum *3* supirkinėti, pripirkinėti
co-eo, iī, itum, īre susieiti, susirinkti
coepio, coepī, coeptum *3* pradėti
coeptum, ī *n* pradėtas darbas; sumanymas
co-erceo, cuī, citum *2* (arceo) sulaikyti, bausti
coetus, ūs *m* suėjimas, sueiga, susirinkimas; sąskrydis
cōgito *1* judinti; svarstyti, galvoti, manyti
cōgnātio, ōnis *f* (nāscor) giminiškumas; **cōgnātī** giminės
cōgnitio, ōnis *f* žinojimas, pažinimas
cōgnōmen, minis *n* pavardė
cō-gnōsco, nōvī, nitum *3* sužinoti, pažinti; ištirti
cōgo, coēgī, coāctum *3* (co-ago) suvaryti, surinkti; versti
co-hibeo, buī, bitum *2* (habeo) sulaikyti
co-hors, hortis *f* dešimtoji legiono dalis, kohorta
co-hortor *1* žadinti, padrąsinti
col-laudo *1* pagirti
col-lēctīvus *3* į vieną vietą susirinkęs
collēgium, iī *n* draugingumas; kolegija, bendrovė
I. col-ligo *1* surišti; sujungti, suvienyti
II. col-ligo, lēgī, lēctum *3* (lego) surinkti, sudėti; spręsti
collis, is *m* kalva, kauburys
col-loco *1* patalpinti, padėti, palikti; už vyro išleisti
col-loquor, locūtus sum *3* kalbėtis, pasitarti, derėtis
collum, ī *n* kaklas, sprandas
colo, coluī, cultum *3* dirbti *(agrum)*, gyventi *(urbem)*; gerbti
colōnia, ae *f* nausėdija, kolonija; kolonijos gyventojai
colōnus, ī *m* žemdirbys, valstietis
color, ōris *m* spalva
coluber, brī *m* (**colubra**, ae *f*) gyvatė
columna, ae *f* šulas, stulpas, kolona; parama, apsauga
coma, ae *f* galvos plaukai, kasos; lapai
combūro, ussī, ūstum *3* sudeginti
com-edo, ēdī, ēsum *3* suvalgyti

comes, itis *mf* (com-, ire) bendrakeleivis, draugas, palydovas
comitium, iī *n* (com-, ire) susirinkimo aikštė; *pl.* liaudies susirinkimas
comitor *1* (comes) lydėti
com-memoro *1* atsiminti, prisiminti
commendabilis, e patartinas, girtinas
commendātio, ōnis *f* patarimas, rekomendacija
com-mendo *1* (mando) paversti, perduoti
com-meo *1* šen ir ten vaikščioti; užvažiuoti, atlankyti
com-mercium, iī *n* prekyba; bendravimas
com-minīscor, mentus sum *3* išgalvoti, išrasti; pramanyti
com-minor *1* grasinti, grūmoti
commiserātio, ōnis *f* pasigailėjimo sukėlimas
commissātio, ōnis *f* puota (su šokiais); pasivaikščiojimas
com-mitto, mīsī, missum *3* suleisti, suvesti; pradėti *(bellum);* padaryti *(scelus);* pavesti *(salūtem)*
commodo *1* parankų daryti; kam įtikti, patarnauti, suteikti
commodum, ī *n* patogumas; nauda
commodus *3* tinkamas, pritaikintas, patogus, parankus
commone-facio, fēcī, factum *3* žr. **commoneo**
com-moneo, monuī, monitum *2* priminti, patarti; sudrausti
com-moveo, mōvī, mōtum *2* išjudinti, sukelti
commūne, is *n* bendras turtas; sąjunga; bendruomenė
commūnico *1* subendrinti, sujungti; dalintis
com-mūnio *4* tvirtinti, stiprinti *(castra)*
commūnis, e bendras, visuomeninis
commūtātio, ōnis *f* pakeitimas, permaina
com-mūto *1* pakeisti, pamainyti
compāgēs, is *f* sąvarža, sujungimas; pynė
com-pār, paris (iš abiejų šonų) lygus, vienodas
I. com-paro *1* (par) sulyginti
II. com-paro *1* (paro) ruošti, paruošti
com-pello, pulī, pulsum *3* suvaryti, surinkti; *nuvyti; paraginti*
com-perio, perī, pertum *4* sužinoti, patirti
com-pēsco, scuī *3* tam tikrose ribose laikyti, suvaldyti, numalšinti
com-petītor, ōris *m* konkurentas
com-plector, plexus sum *3* apimti, apkabinti; apsupti
com-pleo, plēvī, plētum *2* pripildyti; užimti
com-plūrēs, complūra, ium daug, labai daug
com-pōno, posuī, positum *3* sudėti; surinkti, sujungti
com-porto *1* sunešti, sugabenti
com-pos, potis turįs, mokąs; valdąs, vadovaująs
com-prehendo, endī, ensum *3* apglėbti; pagauti, pagrobti
com-primo, pressī, pressum *3* suspausti, prislėgti; suvaldyti, sustabdyti
cōmptus, ūs *m* pagražinimas, padabinimas; šukuosena
com-puto *1* suskaityti; atsiskaityti
cōnātum, ī *n* (cōnor) bandymas, mėginimas; pastanga, siekimas
cōnātus, ūs *m* žr. **cōnātum**
con-cēdo, cessī, cessum *3* trauktis; nusileisti, sutikti; atiduoti
con-cido, cidī *3* (cado) kristi, nukristi; griūti, žūti
concilio *1* (concilium) surinkti, sujungti; įgyti; siūlyti
concilium, iī *n* sujungimas, ryšys; susirinkimas
concinnus *3* gražus, žavus, darnus; lepus, meilus

con-cipio, cēpī, ceptum *3* (capio) suimti; paimti, pagauti
con-cito *1* išjudinti, sukelti
con-clāve, is *n* (clāvis) kambarys
concordia, ae *f* sutikimas, sutarimas; vienybė
con-cupīsco, cupīvī, cupītum *3* (cupio) karštai norėti, trokšti, reikalauti; siekti
con-curro, currī, cursum *3* subėgti; skubėti
concursus, ūs *m* subėgimas, susirinkimas
con-cutio, cussī, cussum *3* (quatio) sudaužti, sumušti; purtyti, sukrėsti; *išgąsdinti*
con-demno *1* (damno) pasmerkti, nuteisti; peikti, apkalbėti
condicio, ōnis *f* būvis, būklė; sąlyga
con-discipulus, ī *m* mokslo (mokyklos) draugas
conditor, ōris *m* (condo) įsteigėjas, įkūrėjas, *sumanytojas*
con-do, didī, ditum *3* kartu sudėti; steigti, statyti; saugoti, slėpti
con-dōno *1* dovanoti; perleisti, atiduoti; *atleisti*
con-dūco, dūxī, ductum *3* suvesti; surinkti; nuomoti, skolinti
cōn-fero, contulī, collātum, conferre į vieną vietą sunešti, nunešti; palyginti; **se c.** pasitraukti
cōnfertus *3* suspaustas; tankus; prikimštas
cōnfestim (festīno) tuoj, netrukus
cōn-ficio, fēcī, fectum *3* (facio) padaryti, pabaigti; nukamuoti, pribaigti, *sunaikinti*
cōnfīdentia, ae *f* (cōnfīdo) savim pasitikėjimas; atkaklumas, nuožmumas
cōn-fīdo, fīsus sum *3* tikėtis, pasitikėti; įsitikinusiam būti
cōnfīnium, iī *n* (fīnis) pasienis; riba
cōn-firmo *1* sustiprinti; patvirtinti, paskelbti; atnaujinti
cōn-fiteor, fessus sum *2* (fateor) prisipažinti, neslėpti
cōn-flagro *1* užsiliepsnoti, liepsnoti, degti
cōn-flictus, ūs *m* susidūrimas
cōn-flīgo, flīxī, flīctum *3* susidurti, susimušti; ginčytis
cōn-flo *1* į krūvą supūsti; pūsti, išpūsti; sulieti; rinkti, daryti
cōn-fodio, fōdī, fossum *3* apkasinėti; perdurti; parblokšti
cōn-fluo, flūxī *3* sutekėti; rinktis
cōn-fugio, fūgī *3* bėgti; apsaugos ieškoti
cōn-fundo, fūdī, fūsum *3* sulieti; sumaišyti
con-gemo gemuī *3* sunkiai dūsauti, stenėti
con-gero, gessī, gestum *3* sunešti, sumesti, surinkti; krauti
conglobātio, ōnis *f* rinkimasis į vieną vietą
con-glūtino *1* sulipdyti
con-gredior, gressus sum *3* (gradior) susieiti; susiremti, kautis
congregātio, ōnis *f* (congrego) bendravimas, bendrabutis; draugija
con-grego *1* (grex) į vieną bandą suvaryti; surinkti, sujungti
con-icio, iēcī, iectum *3* (iacio) į krūvą sumesti, sugabenti; suprasti, mąstyti; sviesti, mesti; įvaryti (baimės), padaryti
coniugālis, e santuokos
coniugium, iī *n* (coniungo) santuoka, moterystė
coniūnctim bendrai, kartu
con-iungo, iūnxī, iūnctum *3* sujungti, suvienyti
coniūrātio, ōnis *f* tarpusavio priesaika; sąmokslas
con-iūro *1* drauge prisiekti, pasižadėti; sąmokslą sudaryti
coniux (coniunx), iugis *fm* (coniungo) žmona, vyras

con-necto (cō-necto), nexuī, nexum *3* surišti, sumegzti, suvienyti; spręsti
cōnor *1* mėginti, bandyti; stengtis
con-queror, questus sum *3* balsiai guostis, skųstis
con-quiēsco, quiēvī, quiētum *3* nurimti, nutilti; atsilsėti
con-quiro, quīsīvī, quīsītum *3* suieškoti, surankioti; stropiai ieškoti
conquīsītus *3* rinktinis
cōn-sanguineus *3* (sanguis) giminaitis, ė; *subst.* brolis
cōn-scendo, scendī, scēnsum *3* (scando) lipti, kopti
cōnscientia, ae *f* (cōnscio) žinojimas; sąmonė; sąžinė
cōn-scio *4* nusimanyti; jaustis
cōn-scīsco, scīvī, scītum *3* drauge nutarti; pasirinkti
cōn-scius *3* žinąs (kartu su kitais); bendrininkas, dalyvis
cōn-scrībo, scrīpsī, scrīptum *3* surašinėti, įrašyti; rinkti (kareivius)
cōn-secro *1* (sacer) šventinti
cōnsectio, ōnis *f* sukapojimas, supiaustymas; kapojimas
cōn-senēsco, senuī *3* senti, silpnėti
cōnsēnsio, ōnis *f* sutarimas, sutikimas, vienybė
cōnsēnsus, ūs *m* sutarimas, vieningumas
cōn-sentio, sensī, sensum *4* sutarti, sutikti
cōnsequentia, ae *f* padarinys, išvada
cōn-sequor, secūtus sum *3* paskui eiti, sekti; vytis; pasiekti
I. cōn-sero, sēvī, sītum *3* apsėti, apsodinti
II. cōn-sero, seruī, sertum *3* susegti, sunerti, sujungti; pradėti
cōn-servo *1* palaikyti, išlaikyti; apsaugoti, gelbėti
cōnsīderātus *3* (rimtai) apgalvotas; sąmoningas, išmintingas
cōn-sīdero *1* gerai apžiūrėti, apsvarstyti, apgalvoti
cōn-sīdo, sēdī, sessum *3* sėsti, susėsti; susirinkti; apsigyventi
cōn-sīgno *1* pažymėti, patvirtinti, paliudyti
cōnsilium, iī *n* pasitarimas; susirinkimas; planas, sumanymas
cōn-similis, e visai panašus
cōn-sisto, stitī *3* sustoti, stovėti; susidėti
cōn-socio *1* suvienyti, sujungti; bendrą padaryti, pasidalinti
cōnsōlātio, ōnis *f* paguoda, suraminimas
cōn-sōlor *1* guosti, raminti, stiprinti
cōn-sors, sortis vienodo likimo, draugė dalyvauįąs, bičiulis
cōnspectus, ūs *m* akivaizda; išvaizda; žvilgsnis; vaizdas
cōn-spicio, spexī, spectum *3* pastebėti, pamatyti; žiūrėti
cōn-spicor *1* pamatyti, pastebėti, išvysti
cōnspicuus *3* (iš tolo) matomas, įstabus; žymus, pasižymįs
cōn-spondeo, ndī, nsum *2* įsipareigoti (vienas kitam)
cōnstantia, ae *f* nekintamumas, pastovumas; rimtumas
cōn-sterno *1* išgąsdinti, įgąsdinti; įniršinti
cōn-stituo, uī, ūtum *3* (statuo) statyti; nutarti
cōn-sto, stitī, stātūrus *1* tvirtai stovėti; žinomam būti
cōn-stringo, strīnxī, strictum *3* sutraukti, surišti; suvaržyti, sulaikyti
con-suēsco, suēvī, suētum *3* įprasti, įpratusiam būti
cōnsuētūdo, inis *f* įprotis, paprotys
cōnsul, sulis *m* konsulas
cōnsulāris, e konsuliškas; *subst.* buvęs konsulas
cōnsulātus, ūs *m* konsulatas, konsulo pareigų ėjimas
cōnsulo, suluī, sultum *3* (plg. *cōnsilium*) patarimo klausti; rūpintis

cōnsultum, ī *n* (cōnsulo) nutarimas, nuosprendis
cōn-sūmo, sūmpsī, sūmptum *3* suvartoti; sunaikinti, išeikvoti
cōn-surgo, surrēxī, surrēctum *3* pasikelti; sukilti
contāgio, ōnis *f* (contingo) palietimas; užkrėtimas
contāmino *1* apteršti, pagadinti; šlovę nuplėšti
con-temno, tempsī, temptum *3* niekinti, nepagerbti
contemptor, ōris *m* niekintojas
contemptrīx, īcis *f* niekintoja
con-tendo, tendī, tentum *3* drauge tempti, stengtis; skubėti; pulti
contentio, ōnis *f* įtempimas; kova
contentus *3* (contendo) įtemptas; patenkintas
con-tero, trīvī, trītum *3* sutrinti; gaišti (laiką)
con-texo, texuī, textum *3* suausti, supinti, apipinti
continēns, entis, susilaikąs, pats save valdąs; *subst. f* žemynas
continenter (continēns) be pertraukos, nuolat; saikingai
con-tineo tinuī, tentum *2* (teneo) kartu laikyti, sulaikyti; **se c.** gyventi, būti
con-tingo, tigī, tāctum *3* (tango) liesti, siekti; *impers.* **contingit** vyksta, pasitaiko, atsitinka
continuo *1* tęsti, sugretinti; *pass.* tęstis, trukti, laikytis
cōntio, ōnis *f* (co-ventio) susirinkimas
contrā priešais, atvirkščiai; *c. acc.* — prieš, ties, ant, priešais
con-traho, traxī, tractum *3* sutraukti, susiaurinti, sumažinti, sujungti
contrārium, iī *n* priešinga kryptis, priešingybė
contrārius *3* (contrā) priešais esąs, priešingas; nesutinkąs
con-tremīsco, muī *3* (su) drebėti; svyruoti, bijotis
contrōversia, ae *f* ginčas, barnis
con-tubernālis, is *mf* draugas, bičiulis; palydovas
contumāx, ācis (*adv.* -āciter) atkaklus, atstangus
contumēlia, ae *f* pažeminimas, nuoskauda; nelaimė
con-tundo, tudī, tūsum *3* (stipriai) sumušti, sutriuškinti; sunaikinti
con-turbo *1* sąmyšį sukelti; sujaudinti, išgąsdinti, sudrumsti
cōnūbium, iī (nūbo) santuoka, moterystė; santuokos teisė
con-valēsco *3* sveikti
conveniēns, entis tinkamas, parankus, patogus
con-venio, vēnī, ventum *4* susieiti, susirinkti, susitikti; tikti
conventus, ūs *m* suėjimas, sueiga, susirinkimas
converso *1* (converto) judinti, aplink sukinėti; *pass.* lankytis
con-verto, vertī, versum *3* kreipti, nukreipti; pakeisti
convīcium, iī *n* klyksmas; barnis, priešTaravimas
con-vinco, vīcī, victum *3* įveikti, nugalėti; įrodyti
convīva, ae *mf* svečias, viešnia, draugas
convīvium, iī *n* vaišės, puota, pokylis; svečiai
con-voco *1* sušaukti, sukviesti, surinkti
co-orior, ortus sum *4* (staiga) pasikelti, pasirodyti; kilti, prasidėti
cōpia, ae f išteklius, atsarga; *pl.* lėšos; karo pajėgos, kariuomenė
cōpiōsus *3* gausus, turtingas
coquo, coxī, coctum *3* virti, kepti; kamuoti, varginti
cor, cordis *n* širdis
cōram viešai; *c. abl.* — prie, akyse, akivaizdoje
corium, iī *n* kailis, oda; žievė
cornīx, īcis *f* varna
cornu, ūs *n* ragas

cornum, ī *n* vyšnia (vaisius)
corōna, ae *f* vainikas
corōno *1* vainikuoti
corpus, oris *n* kūnas
cor-rigo, rēxī, rēctum *3* (rego) atitiesti, ištiesti; pataisyti
cor-ripio, ripuī, reptum *3* (rapio) sučiupti, suimti, pagriebti; užklupti, ištikti
cor-rōboro *1* stiprinti
cor-rumpo, rūpī, ruptum *3* sugadinti, sunaikinti
corruptēla, ae *f* gadinimas; papirkimas
cortex, icis *m(f)* žievė, lukštas; kamštis
coruscus *3* drebąs, trūkčiojąs, svyruojąs; mirgąs
corvus, ī *m* varnas
costa, ae *f* briauna; *pl.* šonai
cotīdiānus *3* kasdieninis; paprastas
cotīdiē kasdien; diena iš dienos
crāpula, ae *f* apsvaigimas; pagirios
crās rytoj; ateity
crāstinus *3* rytojaus
crēber, bra, brum tankus; dažnas
crēditor, ōris *m* (crēdo) skolintojas, kreditorius
crē-do, didī, ditum *3* tikėti, įtikėti
crēdulus *3* (crēdo) lengvatikis
cremo *1* sudeginti
creo *1* kurti, leisti, gaminti; gimdyti
crepito *1* tarškėti, skambėti, ūžti, šniokšti
crepitus, ūs *m* traškėjimas
crēsco, crēvī, crētum *3* augti, išaugti, iškilti
crīmen, inis *n* apkaltinimas; nusikaltimas, kaltė
crīnis, is *m* plaukas
cruciātus, ūs *m* kankinimas, žudymas; kankinimo įrankis
crūdēlis, e žiaurus, bejausmis; baisus, biaurus
crūdēlitās, ātis *f* žiaurumas
cruentus *3* (cruor) kruvinas
crumēna, ae *f* piniginė; pinigai
cruor, ōris *m* kraujas
crūs, crūris *n* šlaunis, blauzda, stibi-kaulis
crystallinum, ī *n* krištolinis indas
cubiculum, ī *n* miegamasis kambarys
cubīle, is *n* guolis, lova
cubo, cubuī, cubitum *1* gulėti, ilsėtis; miegoti
cucurbita, ae *f* aguruotis
culmen, culminis *n* viršūnė; aukščiausias laipsnis; stogas
culpa, ae *f* kaltė; klaida
culpo *1* apkaltinti, apskųsti
cultor, ōris *m* (colo) dirbėjas; žemdirbys; garbintojas, mylėtojas
cultūra, ae *f* (colo) išdirbimas, apdirbimas, įdirbimas *(agri)*
cultus, ūs *m* (colo) apdirbimas; auklėjimas; gyvenimo būdas
I. cum *(c. abl.)* su
II. cum *coniunc.* kada, kai; kadangi; nors; **cum ... tum** kaip ... taip
cumba, ae *f* valtis, laivelis, eldija
cumulo *1* į krūvą krauti, prikrauti; padidinti
cumulus, ī *m* krūva, kaupas; perteklius; viršūnė
cūnctātio, ōnis *f* delsimas, vilkinimas
cūnctor *1* gaišinti, vilkinti, tęsti; svyruoti, dvejoti
cūnctus *3* visas
cuneus, ī *m* kylys
cupiditās, ātis *f* troškimas, geismas, noras, aistra
cupīdo, inis *f* geismas, troškimas
cupidus *3* (cupio) trokštąs, ištroškęs; godus
cupio, cupīvī (cupiī), cupītum *3* geisti, norėti; palankiam būti
cupressus, ī *f* kiparisas (medis)
cūr kodėl? kam?
cūra, ae *f* rūpestis, rūpinimasis; vargas
cūrātus *3* aprūpintas; rūpestingas
cūria, ae *f* kurija

cūriōsus *3* (cūra) rūpestingas, susirūpinęs; smalsus
cūro *1* rūpintis, stengtis
curro, cucurrī, cursum *3* bėgti; plaukti; lėkti
currus, ūs *m* (curro) vežimas
curso *1* (curro) bėgioti, ten ir atgal bėgti
cursus, ūs *m* (curro) bėgimas; kryptis, kelias, žygis
curvāmen, inis *n* kreivumas, įlinkis, vingis
curvātūra, ae *f* apskritimas, kreivumas
curvus *3* kreivas; išlenktas, išgaubtas, sulenktas
cuspis, idis *f* smaigalys, geluonis; strėlė, ietis
cūstōdia, ae *f* sargyba, saugojimas, priežiūra, globa
cūstōdio *4* saugoti
cūstōs, ōdis *m* sargas; *pl.* sargyba
cutis, is *f* minkšta oda

D

damno *1* apkaltinti, pasmerkti, nuteisti; **d. capitis** nuteisti mirti
damnōsus *3* pragaištingas, žalingas, nenaudingas, kenksmingas
damnum, ī *n* nuostolis
daps, dapis *f* (paprastai *pl.*) valgis, puota
dē *(c. abl.)* nuo, iš, apie
dea, ae *f* deivė
dēbeo debuī, debitum *2* reikėti, privalėti; skolingam būti
dēbilito *1* sužaloti; silpninti, jėgas atimti
dēbitus *3* privalomas; lemtas, neišvengiamas; *subst.* **dēbitum** skola, prievolė
dē-cēdo, cessī, cessum *3* atgal žengti, pasitraukti; mirti
decem dešimt
decennium, iī *n* dešimtmetis
deceo, decuī *2* tikti, pritikti
dē-cerno, crēvī, crētum *3* spręsti, nuspręsti; nustatyti, pripažinti
I. dē-cido, cidī *3* (cado) žemyn kristi, nukristi; mirti
II. dē-cīdo, cīdī, cīsum *3* (caedo) nukirsti; pabaigti; susitarti
dē-cipio, cēpī, ceptum *3* apgauti
dē-clāro *1* aiškų daryti, parodyti, paskelbti
dēclīnātio, ōnis *f* nulenkimas, nukrypimas; pasisukimas
decōrus *3* (deceo) deras, tinkąs; gražus, puošnus
dē-crēsco, crēvī *3* mažyn eiti, slūgti
dēcrētum, ī *n* (dēcerno) sprendimas, nutarimas
decurio, ōnis *m* dekurijos viršininkas; viršininkas, dekurionas
dē-curro, currī, cursum *3* žemyn nubėgti; bėgti, skubėti, sprukti
decus, oris *n* (deceo) puošmena, papuošalas; grožis, skaistumas
dē-decus, oris *n* negarbė, gėda
dēditīcius *3* pasidavęs nugalėtojo nuožiūrai; *subst.* pavaldinys
dēditio, ōnis *f* (dedo) pasidavimas, kapituliacija
dēditus *3* (dēdo) atsidavęs, prisirišęs; pavestas
dē-do, didī, ditum *3* atiduoti; **se d.** pasiduoti
dē-dūco, dūxī, ductum *3* nuvesti, išvesti; nukreipti; privilioti
de-erro *1* nuklysti, paklysti, nutolti
dē-fendo, ndī, nsum *3* (ap)ginti
dēfēnsio, ōnis *f* gynimas, pateisinimas
dēfēnsor, ōris *m* gynėjas
dē-fero, tulī, lātum, ferre žemyn nešti, nunešti; pranešti
dēfessus *3* nuvargęs, paliegęs
dē-ficio, fēcī, fectum *3* (facio) atsimesti, atsiskirti; pailsti, patrūkti
dē-fīgo, fīxī, fīxum *3* įkalti, įbesti; pritvirtinti

dē-fleo, flēvi, flētum *2* apverkti, apraudoti
dē-fluo, flūxī *3* žemyn tekėti, slinkti, kristi
dē-fodio, fōdī, fossum *3* atkasti, iškasti *(terram);* užkasti, apkasti
dēfōrmis, e negražus, biaurus
dē-frēnātus *3* nesuvaldomas
dē-fugio, fūgī *3* pabėgti; saugotis, pasitraukti
dē-genero *1* išsigimti
de-hinc iš čia, iš šitos vietos; nuo šiol; ateity
de-hisco *3* prasižioti; atsiverti; atsidaryti, plyšti
dē-icio, iēcī, iectum *3* (iacio) numesti, parblokšti
de-inde iš ten; toliau, po to, vėliau
dē-lābor, lāpsus sum *3* nuslysti, nugriūti; išspruktí
dēlectātio, ōnis *f* džiuginimas, linksminimas, pramoga
dēlecto *1* džiuginti, linksminti
dēleo, ēvī, ētum *2* naikinti
dē-lībero *1* svarstyti, galvoti
dē-lībo *1* kiek nuimti, atimti; semti; ragauti
dēliciae, ārum *f* smagumai, džiaugsmas, malonumas
dē-ligo, lēgī, lēctum *3* (lego) išrinkti, rinkti
dē-linquo, līquī, lictum *3* nusikalsti, apsirikti
dē-līro *1* paikam, beprotiškam būti
dēlīrus *3* paikas, beprotiškas
delphīnus, ī *m* delfinas
dēlūbrum, ī *n* (de-luo) maldykla, šventovė
dē-lūdo, lūsī, lūsum *3* pajuokti, pašiepti; prigauti
dē-māno *1* žemyn tekėti, nutekėti
dē-mens, entis beprotiškas, pasiutęs, beprotis
dē-migro *1* iškeliauti, išvykti; persikelti, pasitraukti
dē-minuo, uī, ūtum *3* mažinti, siaurinti, silpninti
dē-mīror *1* labai stebėtis, nustebti
dēmissus *3* nusmukęs, nusviręs; kuklus, nuolankus
dē-mitto, mīsī, missum *3* žemyn nuleisti, nuversti
dēmo, dēmpsī, dēmptum *3* nuimti, atimti; pašalinti
dē-mōnstro *1* parodyti; sakyti, pasakoti
dēmum tik
dēnique galų gale, pagaliau
dēns, dentis *m* dantis
dēnsus *3* tankus, dažnas
dē-nūntio *1* pranešti, perspėti
dēnuō (dē novō) iš naujo, vėl, dar kartą
deorsum apačion, žemyn
dē-pāsco, pāvī, pāstum *3* nuganyti, nuniokoti
dē-pello, pulī, pulsum *3* nuvaryti, nuginti, pavaryti, ištremti
dē-plōro *1* balsiai verkti, liūdėti; apverkti
dē-pōno, posuī, positum *3* į šalį dėti, atidėti; palikti; atsisakyti
dē-populor *1* nuterioti, niokoti, naikinti
dē-posco, poposcī *3* pareikalauti
dēprecātor, ōris *m* užtarėjas, rūpintojas
dē-precor *1* melsti, prašyti, atsiprašyti; išprašyti
dē-prehendo, endī, ēnsum *3* išgaudyti, sugauti, sučiupti; užtikti
dē-pūgno *1* (iš)kariauti
dērēctus žr. **dīrēctus**
dē-relinquo, līquī, lictum *3* visai apleisti, palikti; niekinti
dē-rīdeo, rīsī, rīsum *2* pajuokti, išjuokti, pašiepti
dērīsor, ōris *m* pajuokėjas
dē-rogo *1* atimti, nutraukti; apriboti
dē-scendo, scendī, scēnsum *3* (scando) žemyn eiti, nusileisti; prieiti

dē-scrībo, scrīpsī, scrīptum *3* nupiešti; nurašyti; aprašyti; nusakyti
dēscrīptio, ōnis *f* nupaišymas; nurašymas; aprašymas, atvaizdavimas
dē-sero, seruī, sertum *3* palikti, apleisti, pamesti
dēsertor, ōris *m* pabėgėlis, dezertyras; apleidžiąs, paliekąs
dēsertus *3* netekęs; tuščias, dykas, neapgyventas
dēsīderium, iī *n* pasiilgimas; noras, troškimas, pageidavimas
dē-sīdero *1* trokšti, geisti, norėti; pasiilgti, pasigesti
dēsidia, ae *f* *nieko neveikimas, tinginiavimas*
dē-sīdo, sēdī *3* grimzti; gesti
dē-sīgno *1* paženklinti, pažymėti; paskirti
dē-silio, siluī *4* (salio) žemyn šokti, nušokti
dē-sino, siī, situm *3* nustoti, paliauti
dē-sipio, sipuī *3* (sapio) proto netekti, pamišusiam būti
dē-sisto, stitī, stitūrus *3* atsitolinti, atsisakyti, paliauti
dē-sōlo *1* (sōlus) palikti, apleisti; izoliuoti
dē-spēro *1* vilties neturėti, nusivilti, nusiminti
dē-spicio, spēxī, spectum *3* (specio) niekinti, negerbti
dē-stituo, stituī, stitūtum *3* (statuo) apleisti, palikti; apgauti, prigauti
dē-stringo, strīnxī, strictum *3* nutraukti; (ginklą) ištraukti
dē-sum, fuī, esse nebūti, trūkti; nepadėti
dē-super iš viršaus
dēterior, ius *(superl.* dēterrimus) menkesnis, blogesnis
dē-terreo, terruī, territum *2* atbaidyti, gąsdinti; sulaikyti
dē-testor *1* keikti
dē-traho, trāxī, tractum *3* nutraukti, nuvilkti, atitraukti
dē-trecto *1* vengti; mažinti, žeminti
dētrīmentum, ī *n* nuostolis, žala; pralaimėjimas
dē-trūdo, trūsī, trūsum *3* nustumti, nuversti; nuvyti, išvaryti
de-ūro, ussī, ustum *3* sudeginti
deus, ī *m* dievas
dē-vexus *3* pakalne einąs, pražulnus; *subst.* **devexum** šlaitas, pašlaitė
dē-vinco, vīcī, victum *3* visiškai nugalėti, nuveikti
dē-vīto *1* vengti
dēvius *3* (via) nuo kelio vedąs; paklydęs; neprotingas
dē-voro *1* praryti, pravalgyti, išeikvoti; įkasti; spausti
dē-voveo, vōvī, vōtum *2* paaukoti, pažadėti, pašvęsti
dexter, t(e)ra, t(e)rum dešinysis
dicio, ōnis *f* (teismo) valdžia, vyriausybė; priklausomybė; jėga
I. dico *1* pašvęsti, atiduoti; skirti
II. dīco, dīxī, dictum *3* sakyti, pasakyti; paskirti; **d. ius** teisti
dictātor, ōris *m* diktatorius
dictio, ōnis *f* kalbėjimas, ištarimas; kalba, pasikalbėjimas
dicto *1* dažnai kalbėti; diktuoti
dictum, ī *n* pasakymas, posakis
dī-dūco, dūxī, ductum *3* į visas šalis išvedžioti, išskirti, išsklaidyti
diēs, ēī *mf* diena; laikas
differentia, ae *f* įvairumas, skirtumas
dif-fero, dis-tulī, di-lātum, dif-ferre išsklaidyti; atidėti
dif-ficilis, e (facilis) sunkus, neįvykdomas
difficultās, ātis *f* sunkumas; vargas; stoka, skurdas; užsispyrimas
dif-fīdo, fīsus sum *3* nepasitikėti, netikėti, abejoti
dif-fluo, flūxī *3* išsilieti; pranykti
dif-fugio, fūgī *3* išbėgioti, išsisklaidyti
dif-fundo, fūdī, fūsum *3* išpilti, išlaistyti, išbarstyti; plėsti
digitus, ī *m* pirštas

dignitās, ātis *f* vertė, reikšmė; garbė, kilnumas
dignus *3* vertas, tinkamas, padorus
dī-gredior, gressus sum *3* (gradior) išeiti, išsiskirstyti
dī-lābor, lāpsus sum *3* sugriūti, išnykti; patvinti
I. dīlēctus *3* mylimas, brangus
II. dīlēctus, ūs *m* rinkimas; naujokų ėmimas
dīligēns, entis stropus, uolus, apdairus, sąžiningas
dīligentia, ae *f* stropumas, uolumas, rūpestingumas
dī-ligo, lēxī, lēctum *3* iš daugelio išrinkti, gerbti, mylėti, branginti
dī-lūcēscit, lūxit *3* šviesyn eina, ąušta
dī-lūcidus *3* aiškus, suprantamas
dī-mico *1* (blizgančiu kardu) švaistytis; kautis, muštis
dīmidium, ī *n* pusė
dī-mitto, mīsī, missum *3* išsiųsti; paleisti, prarasti
dīrēctus *3* tiesus; status
dīreptio, ōnis *f* plėšimas
dī-rigo, rēxī, rēctum *3* (rego) tiesti, ištiesti; sutvarkyti
dī-ripio, ripuī, reptum *3* (rapio) išgrobti, išplėšti, atimti
dī-ruo, ruī, rutum *3* griauti, ardyti, naikinti
dīrus *3* baisus, žiaurus; pavojingas; nelaimingas
dīs, dītis (iš *dīves*) turtingas
dis-cēdo, cessī, cessum *3* išeiti, išsiskirstyti, pasitraukti
dis-cepto *1* aiškinti, tyrinėti, nagrinėti; nuspręsti
discessus, ūs *m* išsiskirstymas, atsitraukimas; iškeliavimas, išvykimas
discidium, ī *n* (di-scindo) persiskyrimas; nesantaika, nesutikimas
disciplīna, ae *f* (discipulus) mokymas, mokslas; drausmė
discipula, ae *f* mokinė
discipulus, ī *m* mokinys
disco, didicī *3* mokytis; sužinoti
discordia, ae *f* nesantaika; nesutikimas, kivirčas
dis-cors, cordis nesutinkąs; priešingas, maištingas
di-scrībo, scrīpsī, scrīptum *3* dalyti, išskirti, paskirstyti
discrīmen, minis *n* skirtumas; perskyrimas; pavojus, vargas
dis-cumbo, cubuī, cubitum *3* prie stalo sugulti
dis-curro, currī, cursum *3* išsilakstyti, išbėgioti, išsiskirstyti
discus, ī *m* diskas
dis-cutio, cussī, cussum *3* (quatio) sumušti, sudaužyti; pašalinti
disertus *3* tvarkingas, suprantamas; iškalbingas
dis-icio, iēcī, iectum *3* (iacio) išmėtyti, išblaškyti
dis-iungo, iūnxī, iūnctum *3* išjungti, nukinkyti; atskirti
dis-pār, paris nelygus, nevienodas
dispendium, ī *n* nereikalingos išlaidos, nuostolis, žala
dis-pereo, iī, īre žūti, nykti
di-spergo, spersī, spersum *3* (spargo) išbarstyti, išmėtyti, išsklaidyti
dis-pōno, posuī, positum *3* išdėlioti, išdėstyti; sutvarkyti
dis-puto *1* ginčytis
dissēnsio, ōnis *f* nesutikimas, nesutarimas, ginčas, barnis
dissero, ruī, rtum *3* samprotauti; kalbėti
dissidium, ī *n* vaidas, nesantaika, nesantarvė
dissimilis, e nepanašus
dis-simulo *1* nepanašiu daryti; slėpti, nutylėti; apsimesti
dissolūtus *3* atrištas, palaidas; nerūpestingas, pasileidęs
dis-solvo, solvī, solūtum *3* atrišti; pašalinti, panaikinti; atskirti
dis-suādeo, suāsī, suāsum *2* atkalbinėti, nepatarti

distichon (-um), ī *n* distichas, dvieilis (hegzametras ir pentametras)
di-sto *1* atstu stovėti, atitolusiam būti, toli būti nuo ko
dis-traho, trāxī, tractum *3* traukti, tempti, plėšyti
dis-tribuo, tribuī, tribūtum *3* skirstyti, paskirstyti, padalyti
ditio, ōnis *f* žr. **dicio**
diū ilgai
diūtinus *3* ilgai trunkąs, ilgalaikis; nepaliaujamas
diūturnitās, ātis *f* ilgumas
diūturnus *3* ilgas, ilgai trunkąs
dīversus *3* į kitą šoną nukreiptas; kitoks, įvairus; priešingas
dīves, dīvitis turtingas
dī-vido, vīsī, vīsum *3* dalyti, padalyti; išskirstyti
dīvīnitus dievų įkvėpimu; dailiai
dīvīnus *3* dieviškas
dīvitiae, ārum *f* (dīves) turtas, gėrybės, lobis
dīvorsus žr. **dīversus**
dīvus *3* dieviškas, dangiškas; *subst.* dievas
do, dedī, datum *1* duoti; pavesti
doceo, docuī, doctum *2* mokyti, paaiškinti; pranešti; įrodyti
doctrīna, ae *f* mokymas; mokslas
doctus *3* mokytas; *subst.* mokslininkas
documentum, ī *n* mokslas; pavyzdys, pamoka; liudijimas, įrodymas
doleo, doluī, dolitūrus *2* skausmą jausti, sopėti; kentėti
dōlium, iī *n* statinė
dolor, ōris *m* skausmas; nuliūdimas
dolus, ī *m* klasta, augaulė; gudrybė
domesticus *3* namų, naminis, šeimyninis
domicilium, iī *n* (domus, colo) gyvenamoji vieta, buveinė; sodyba
domina, ae *f* šeimininkė
dominātio, ōnis *f* viešpatavimas, valdžia; despotizmas
dominātus, ūs *m* žr. **dominātio**
dominor *1* valdyti
dominus, ī *m* (domus) šeimininkas, savininkas, valdytojas
domitus, ūs *m* (domo) suvaldymas, sutramdymas; prijaukinimas
domo, domuī, domitum *1* ramdyti, malšinti, suvaldyti; nugalėti
domus, ūs *f* namai; tėvynė
dōnec taip ilgai kol ne ..., kol, iki kolei
dōno *1* duoti, dovanoti
dōnum, ī *n* (do) dovana; auka
dormio *4* miegoti
dorsum, ī *n* nugara
dōs, dōtis *f* (do) kraitis
draco, ōnis *m* slibinas, drakonas
druidēs, um *m* druidai (sen. keltų vaidilos)
dubitātio, ōnis *f* abejojimas, svyravimas
dubito *1* abejoti
dubius *3* abejojąs; abejotinas; *subst.* **dubium** abejojimas, abejonė
ducentī, ae, a du šimtai
dūco, dūxī, ductum *3* vesti; manyti
ductor, ōris *m* vadovas, vadas
dūdum prieš tai, anksčiau; seniai (iam dūdum)
dulcēdo, inis *f* saldumas, žavingumas, meilumas
dulcis, e saldus; malonus, meilus
dum iki kol, jei tik, nors tik, kol; **dummodo** jei tik, kad tik
duo, duae, duo du
duodecim dvylika
duplex, plicis (plicio) dvigubas, dvilypis
duplico *1* dvigubinti, didinti
dūrēsco, dūruī *3* (dūro) kietu darytis, kietėti
dūritia, ae *f* (dūrus) kietumas; užgrūdinimas, nejautrumas; sunkybė
dūritiēs, ēī *f* žr. **dūritia**
dūro *1* kitu daryti, grūdinti; ištverti
dūrus *3* kietas; užgrūdintas, tvirtas; nejautrus, nemalonus
dux, ducis *m* (dūco) vadas

E

ē, ex *(c. abl.)* iš
ēbrius *3* apsvaigęs, girtas
ebur, eboris *n* dramblio kaulas
eburneus *3* dramblio kaulo
ecce štai, še
ecquid argi, ar gal
edāx, edācis (edo) ėdrus, besotis
ē-dīco, dīxī, dictum *3* įsakyti; ištarti; paskelbti
ē-dīsco, ēdidicī *3* mintinai išmokti
I. ē-do, didī, ditum *3* išduoti, išleisti; platinti, skelbti
II. edo, ēdī, ēsum, edere (esse) ėsti, valgyti
I. ē-dūco, dūxī, ductum *3* išvesti
II. ē-duco *1* užauginti, išauklėti
ef-fēmino *1* išlepinti
ef-fero, ex-tulī, e-lātum, ef-ferre išnešti, nunešti; pasakoti, skelbti
ef-ficio, fēcī, fectum *3* (facio) padaryti, paruošti, pabaigti
ef-flōrēsco, flōruī *3* pražydėti; prasidėti, kilti
ef-fodio, fōdī, fossum *3* iškasti, išlupti
ef-frēnātus *3* (frēnum) išsižabojęs, nepažabotas; nenuramdomas
ef-fringo, frēgī, frāctum *3* (frango) išlaužti; sutriuškinti
ef-fugio, fūgī *3* išbėgti; išvengti
ef-fundo, fūdī, fūsum *3* išlieti, pralieti; išberti
egeo, eguī *2* pristigti, stokoti
egestās, ātis *f* (egeo) stokojimas, neturtas, vargas
ego aš
ē-gredior, ēgressus sum *3* (gradior) išeiti, pasitraukti; žygiuoti
ēgregius *3* (ē grege) skirtingas; garsus, žymus
ēheu deja, ak
ē-icio, iēcī, iectum *3* (iacio) išmesti, išvaryti, ištremti
ē-iūro *1* prisiekiant išsižadėti, neigti, atsisakyti
ē-lābor, lāpsus sum *3* išslysti, išsprukti, iškristi
ē-labōro *1* išdirbti, atlikti; stengtis, pagaminti
ēlātus *3* kilnus; išdidus, pasipūtęs
ēlegāns, antis dailus, skoningas, gražus
elementa, ōrum *n* pradmenys, pradžia
elephās, antis *m* ir **elephantus**, ī *m* dramblys
ē-ligo, lēgī, lēctum *3* (lego) išrinkti
ēloquentia, ae *f* ištarimas; iškalba, kalbingumas, gražbylystė
ēloquium, ī *n* kalba; iškalba
ē-lūdo, lūsī, lūsum *3* nuo smūgio išsisukti, išvengti
ē-mendo *1* (mendum) taisyti, ištaisyti
ē-mergo, mersī, mersum *3* išnerti, išplaukti
ē-minus (ē manū) iš tolo, toli
ē-mitto, mīsī, missum *3* išsiųsti, išleisti, išmesti
emo, ēmī, emptum *3* pirkti
ēmolumentum, ī *n* pelnas, nauda
ē-morior, mortuus sum *3* numirti; pražūti, išnykti
emptor, ōris *m* pirkėjas
ēn štai
ē-nārro *1* išpasakoti, išdėstyti, išaiškinti
ē-nāvigo *1* laivu išplaukti, *nuplaukti*; plaukioti, perplaukti
ē-nervo *1* silpninti
enim juk; mat, berods, žinoma
ēnsis, is *m* kardas; peilis
ē-nūntio *1* išpasakoti, pranešti
I. eo, iī, itum īre eiti
II. eo ten, dėl to, tuo, juo
eōdem į tą pat vietą, ten pat
ephēbus, ī *m* jaunuolis, efebas
epistula, ae *f* laiškas; raštas
epulae, ārum *f* valgiai; puota, pokylis
eques, itis *m* raitelis; raitelių luomo žmogus
equester, tris, tre raitelių, kavalerijos
e-quidem iš tikrųjų, iš tiesų, tikrai

equitātus, ūs *m* raiteliai, kavalerija
equito *1* joti, jodinėti; kavalerijoje tarnauti
equus, ī *m* arklys
era, ae *f* = **aera,** ae *f* era, epocha
ergā *(c. acc.)* prieš
ergastulum, ī *n* kalėjimas
ergō taigi, tat, vadinas
ē-rigo, rēxī, rēctum *3* (rego) tiesiai statyti, iškelti, pakelti
ē-ripio, ripuī, reptum *3* (rapio) išgrobti, išplėšti; išgelbėti
erro *1* klajoti, klaidžioti; paklysti, klaidą daryti
error, ōris *m* klaidžiojimas; klaida, apsirikimas, riktas
ē-rūcto *1* išvemti, išspiauti
ē-rubēsco, ērubuī *3* rausti, gėdytis
ē-rudio *4* (rudis) lavinti, mokyti, auklėti
ē-rumpo, rūpī, ruptum *3* išsiveržti; pulti
ē-ruo, ruī, rutum *3* išrauti; išgriauti, sunaikinti
ēruptio, ōnis *f* (ērumpo) išsiveržimas; užpuolimas
ēsca, ae *f* (edo) valgis, maistas
et ir
etc. = **et cetera** ir t. t.
et-enim nes, būtent, ir iš tikrųjų
etiam (et, iam) dar, taip pat, net, ir
et-sī nors, net jeigu
ē-vādo, vāsī, vāsum *3* išeiti; pabėgti, išvengti
ē-vānēsco, vānuī *3* išnykti, praeiti, pražūti, tirpti
ē-vello, vellī, vulsum *3* ištraukti, išrauti, išlupti
ēventus, ūs *m* išeitis, pabaiga
ēvocātor, ōris *m* kurstytojas, maištininkas
ē-volo *1* išlėkti, išskristi
ex *(c. abl.)* iš
ex-aequo *1* išlyginti; sulyginti
ex-aggero *1* pylimą *(agger)* pilti; prikrauti, didinti
ex-animo *1* gyvybę atimti, nužudyti; nukamuoti, išvarginti
ex-aro *1* išarti; braižyti
ex-audio *4* išgirsti, išklausyti
ex-cēdo, cessī, cessum *3* išeiti, pasitraukti
excellēns, entis aukštyn iškilęs; kilnus, puikus; žymus
ex-cello *3* aukštyn kyšoti; skirtis, pasižymėti
excelsus *3* (excello) aukštas, kilnus, įžymus
excidium, iī *n* sugriovimas
ex-cido, cidī *3* (cado) nukristi; išsprukti; pranykti, užsimiršti
ex-cipio, cēpī, ceptum *3* (capio) išimti; atlaikyti *(impetum);* pagauti
ex-cito *1* pakelti; sukurstyti
ex-clāmo *1* sušukti, garsiai vadinti
ex-clūdo, clūsī, clūsum *3* (claudo) išskirti; neįleisti
ex-colo, coluī, cultum *3* nudirbti; lavinti, auklėti; gerbti, garbinti
ex-crucio *1* kankinti
ex-cūdo, cūdī, cūsum *3* išmušti; kalti, iškalti; sukurti
ex-cutio, cussī, cussum *3* (quatio) nukratyti, nupurtyti; nuvyti
ex-edo, ēdī, ēsum *3* išvalgyti, suvalgyti
exemplar, āris *n* nuorašas; pavyzdys; atvaizdas
exemplum, ī *n* pavyzdys
ex-eo, iī, itum, īre išeiti, iškeliauti; žygiuoti
ex-erceo, cuī, citum *2* (arceo) mankštinti, miklinti, lavinti
exercitātio, ōnis *f* mankšta, lavinimas
exercitātus *3* išlavintas, išmiklintas
exercitus, ūs *m* (išlavinta) kariuomenė
ex-haurio, hausī, haustum *4* išsemti; ištuštinti; pabaigti
ex-igo, ēgī, āctum *3* (ago) išvaryti; įvykdyti, pabaigti

exiguus *3* (exigo) nežymus, nedidelis, mažas; silpnas
exilium žr. **exsilium**
eximius *3* (eximo) išimtinis; nepaprastas, puikus
ex-imo, ēmī, emptum *3* išimti, atimti; atskirti
exīstimātio, ōnis *f* nuomonė; geras vardas, pagarba
ex-īstimo *1* (aestimo) svarstyti, manyti, laikyti
exitiālis, e kenksmingas, pražūtingas
exitium, ii *n* (exeo) pražūtis
exitus, ūs *m* (exeo) išeitis, išėjimas; mirtis
exōrdium, ii *n* pradžia, įžanga
ex-orior, ortus sum *4* pasikelti, pakilti, pasirodyti; prasidėti
ex-pedio *4* atrišti, atkabinti; išvaduoti, atpalaiduoti
expedītio, ōnis *f* žygiavimas
expedītus *3* laisvas, be kliūčių, be krovinio; pasiruošęs, lengvas
ex-pello, pulī, pulsum *3* išvaryti, išvyti, pašalinti
expergīscor, perrēctus sum *3* atsibusti, pabusti
experientia, ae *f* patyrimas
ex-perior, pertus sum *4* (perītus) bandymą daryti, išmėginti; pažinti, įsitikinti
expers, expertis nedalyvaująs, laisvas; neturįs, netekęs
ex-pleo, plēvī, plētum *2* pripildyti; atlikti, pabaigti
explōrātor, ōris *m* žvalgas
ex-plōro *1* ištirti; šnipinėti
ex-pōno, posuī, positum *3* išdėti, viešai statyti; pristatyti; išdėstyti
ex-pōsco, popōscī *3* išreikalauti, išprašyti
ex-primo, pressī, pressum *3* (premo) išspausti; išreikalauti; išreikšti
ex-pūgno *1* užkariauti; nugalėti, paimti
ex-sanguis, e be kraujo, bekraujis; silpnas, negyvas
ex-secror *1* prakeikti
exsequiae, ārum *f* laidotuvės
ex-sequor, secūtus sum *3* laidoti; siekti; atlikti; bausti
ex-silio, siluī *4* (salio) iššokti; išbėgti
exsilium, ii *n* pašalinimas iš tėvynės, ištrėmimas
ex-sisto, stitī *3* pasirodyti, būti; pasidaryti, įvykti
ex-solvo, solvī, solūtum *3* atrišti; paleisti
ex-spatior *1* iš kelio pasukti; iš krantų išeiti, patvinti
exspectātio, ōnis *f* nekantrus laukimas, ilgesys; viltis
ex-specto *1* žiūrėti, dairytis; laukti
ex-spīro *1* iškvėpti; mirti
ex-stinguo, stīnxī, stīnctum *3* gesinti; žudyti; *pass.* pražūti, išnykti
ex-stirpo *1* (stirps) su šaknimis išrauti
ex-sto *1* kyšoti, matomam būti; liktī
ex-struo, strūxī, strūctum *3* pastatyti; prikrauti
exsul, is *mf* tremtinys, išeivis
exsulo *1* ištremtam būti, ištrėmime gyventi
ex-sulto *1* (salto) aukštai pašokti; džiūgauti; pūstis
ex-supero *1* aukštai kyšoti; nugalėti; pralenkti, prašokti
ex-surgo, surrēxī, surrēctum *3* iškilti, pakilti; sukilti
ex-suscito *1* pažadinti, sukelti
ex-templō *tuojau, netrukus*
externus *3* išorinis; *subst.* svetimšalis, svetimtautis
ex-torqueo, torsī, tortum *2* išveržti, išplėšti; kankinti
extorris, e tremtinis, pabėgęs
extrā *(c. acc.)* iš, be, už ribų, prieš
ex-traho, trāxī, tractum *3* ištraukti, išvaduoti

extrēmus *3* (*comp.* exterior, *pos.* exter) tolimiausias, paskutinis
ex-trūdo, trūsī, trūsum *3* išstumti, išvaryti
ex-ulcero *1* pabloginti; sužeisti; įžeisti
ex-undo *1* pasrūti, išsilieti
exuo, uī, ūtum *3* ištraukti, nuimti, atimti, atplėšti
ex-ūro, ussī, ustum *3* išdeginti, sudeginti
exuviae, ārum *f* (exuo) nulupta oda; karo grobis

F

fabrica, ae *f* dirbtuvė; amatas, menas; statyba
fabrico(r) *1* dailiai išdirbti; kurti, statyti
fābula, ae *f* (for, fātus sum, fāri) pasikalbėjimas; pasaka
fābulōsus *3* pasakiškas
facesso, sīvī, sītum *3* vykdyti, atlikti
faciēs, ēī *f* (facio) išorinė išvaizda; veidas, veido išraiška
facile lengvai
facilis, e (facio) lengvas; tinkamas, patogus
facinus, oris *n* (facio) veiksmas; negarbingas veiksmas, nusižengimas
facio, fēcī, factum *3* daryti; **f. iter** keliauti; **f. ignes** kurti ugnį
factio, ōnis *f* darymas; partija (politinė)
factum, ī *n* kas padaryta, darbas; padarinys; atsitikimas
facultās, ātis *f* (facilis) galėjimas, proga; gabumas, sugebėjimas
fācundia, ae *f* iškalbingumas
fācundus *3* (fāri) kalbus
fāgus, i *f* skroblas
falcārius *3* (falx) kalvio; *subst.* kalvis
fallāx, ācis (fallo) melagingas, apgavikiškas
fallo, fefellī, falsum *3* apgauti, prigauti; ištrūkti
falsō klaidingai, netikrai
falsus *3* (fallo) melagingas, apgaulingas, netikras; be pagrindo
falx, falcis *f* piautuvas, dalgis
fāma, ae *f* (for) gandas, paskala; žinia; kalbos
famēs, is *f* alkis; badas
familia, ae *f* šeima, šeimyna, giminė
familiāris, e šeimos; *subst.* draugas, bičiulis
familiāritās, ātis *f* draugiškumas, bičiuliškumas
famula, ae *f* tarnaitė, vergė
famulus, ī *m* tarnas, vergas
fās *n* (tik *nom.* ir *acc. sing.*) tai, kas leistina, teisėtumas
fascino *1* užburti, užkalbėti, užkerėti
fascis, is *m* ryšulys; *pl.* rykščių ryšulys
fastīgium, iī *n* čiukuras, viršūnė, frontonas
fateor, fassus sum *2* prisipažinti, neneigti; reikšti, rodyti
fāti-dicus *3* pranašaująs, pranašas
fatīgo *1* varginti, kankinti
fātīsco *3* suplyšti, trūkti; nusilpti, nuvargti
fātum, ī *n* (fāri) lėmimas, likimas; mirtis
faucēs, ium *f* gerklė, nasrai; tarpeklis
faustus *3* (favor) palankus, laimingas
faveo, fāvī, fautum *2* palankiam būti; užjausti, pritarti
favilla, ae *f* pelenai, žarijos
favor, ōris *m* malonė, palankumas; pagyrimas
favus, ī *m* medaus korys, medus
fax, facis *f* žibintas; liepsna, kaitra
febris, is *f* drugys, drugio krėtimas
fēcunditās, ātis *f* derlingumas, vaisingumas, vislumas
fēcundus *3* derlingas, vaisingas; turtingas, pilnas
fel, fellis *n* tulžis; pyktis, nuodai
fēlīcitās, ātis *f* laimė, pasisekimas

fēlīx, īcis laimingas
fēmina, ae *f* moteris, žmona
fēmineus *3* moters, moteriškas
fenestra, ae *f* langas
fera, ae *f* žvėris
ferāx, ācis (fero) derlingas, vaisingas
ferē (fermē) beveik, maždaug, apskritai
ferīna, ae *f* žvėriena
ferio *4* mušti, kirsti, smogti, pulti
fero, tulī, lātum, ferre nešti; iškentėti, pakelti
ferōx, ōcis žiaurus, laukinis; narsus
ferrātus *3* (ferrum) geležimi apkaustytas, šarvais apsidengęs
ferreus *3* (ferrum) geležinis; kietas
ferrum, ī *n* geležis
fertilis, e derlingas, našus
ferus *3* laukinis; *subst.* žvėris
fervor, ōris *m* karštis
fessus *3* pavargęs, išsemtas
festīnanter skubiai
festīno *1* skubėti
fēstus *3* šventadienio; linksmas
fētiālis, is *m* fecialas, šventikų kolegijos narys
fētus *3* vaisingas; *subst.* **fētus,** ūs *m* vaisius; vaikai
fībula, ae *f* sagtis
fictile, is *n* molinis indas
fictilis, e molinis
fictus *3* (fingo) išgalvotas, pramanytas, netikras
I. fidēs, eī *f* pasitikėjimas, tikėjimas, ištikimybė
II. fidēs, is *f* styga; *pl.* citra, kanklės
fīdo, fīsus sum *3* tikėti; pasitikėti; drįsti
fīdūcia, ae *f* pasitikėjimas; tikrovė; įkaitas, užstatas
fīdus *3* patikimas, ištikimas, teisingas; tvirtas
fīgo, fīxī, fīxum *3* prikalti, sutvirtinti; įkalti, įsmeigti
figūra, ae *f* pavidalas; figūra
fīlia, ae *f* duktė
fīlius, iī *m* sūnus
fīlum, ī *n* siūlas
findo, fidī, fissum *3* skelti, skaldyti, dalyti
fingo, fīnxī, fictum *3* padaryti; vaizduoti; dėtis, įsivaizduoti
fīnio *4* baigti
fīnis, is *m* galas; *pl.* krašto sienos, ribos; kraštas
fīnitimus *3* gretimas, kaimyninis; *subst.* kaimynas
fīo, factus sum, fierī *(pass.* veiksmaž. *facio)* darytis, tapti, daromam būti
fīrmitās, ātis *f* tvirtumas, stiprumas; kantrybė
fīrmo *1* stiprinti; drąsinti; tvirtinti, sakyti
fīrmus *3* stiprus, tvirtas, galingas
fistula, ae *f* vamzdis; birbynė
flagellum, ī *n* botagas, diržas; virkštis
flāgitium, iī *n* begėdiškas darbas; gėda, negarbė
flāgito *1* griežtai reikalauti, norėti žinoti; į teismą šaukti
flagrāns, antis degąs; karštas, aistringas; audringas
flagro *1* degti, liepsnoti
flāmen, minis *n* dvelkimas; vėjas
flamma, ae *f* liepsna, ugnis
flammi-fer, eri liepsnojantis, ugningas
flammo *1* liepsnoti; uždegti
flāvus *3* gelsvas, aukso spalvos; geltonas
flēbilis, e (fleo) apverktinas, pasigailėjimo vertas; dejuojąs
flecto, flexī, flexum *3* lenkti, sulenkti; kreiptis
fleo, flēvī, flētum *2* verkti; skųstis
floccus, ī *m* kuokštas; niekniekis
flōreo, floruī *2* (flōs) žydėti
flōridus *3* (flōs) žydintis
flōs, flōris *m* gėlė; jaunystė
flūctuo *1* (flūctus) banguoti; svyruoti, abejoti
flūctus, ūs *m* (fluo) tekėjimas, bangavimas; audra

fluito *1* (fluo) ten ir šen tekėti, bangų blaškomam būti; *svyruoti*
flūmen, inis *n* tekėjimas; upė
fluo, flūxī *3* tekėti, srūti; bėgti
fluviālis, e upės, upių
fluvius, ī *m* upė
focus, ī *m* židinys
fodio, fōdī, fossum *3* kasti, iškasti
I. foedus *3* biaurus, šlykštus
II. foedus, eris *n* *sutartis, sąjunga*
foetidus *3* dvokiąs
folium, ī *n* lapas, lapai
fōmentum, ī *n* kompresas; tvarstis
fōmes, *mitis m* kempė, degtuvas
fōns, fontis *m* šaltinis, upelis
for, fātus, sum, fārī (fā-bula, fā-ma) tarti, kalbėti, sakyti
fore, forem žr. **fuo**
I. forīs lauke, iš lauko, iš oro; svetur
II. foris, is *f* suveriamų durų pusė; *pl.* durys (suveriamos)
fōrma, ae *f* išvaizda, pavidalas, forma
formīdābilis, e (formīdo) baisus
formīdo, inis *f* baimė, išgąstis; baidyklė
fōrmōsitās (fōrmōnsitās), ātis *f* gražumas
fōrmōsus (fōrmōnsus) *3* (fōrma) gražus, dailus
fors, *abl.* forte *f* (fero) nuotykis, atsitikimas; *abl.* atsitiktinai, kartais
fors-an gal būt
fortāsse gal, gal būt; beveik
fortis, e *drąsus, narsus*
fortitūdo, inis *f* drąsumas
fortūna, ae *f* (fero) likimas, laimė; *pl.* turtas
fortūnātus *3* laimingas, turtingas
forum, ī *n* prekyvietė; aikštė; miestelis; forumas
fossa, ae *f* (fodio) griovys
fovea, ae *f* duobė
foveo, fōvī, fōtum *2* šildyti; glamonėti, apkabinti; rūpintis, slaugyti
frāctus *3* (frango) palaužtas, silpnas, bejėgis
fragilis, e (frango) lūžtąs, trapus, silpnas
fraglo *1* labai kvepėti
fragor, ōris *m* (frango) dundesys, bildesys, ūžesys
frāgum, ī *n* žemuogė
framea, ae *f* ietis
frango, frēgī, frāctum *3* laužyti, daužyti; sutriuškinti
frāter, tris *m* brolis
frāternus *3* brolio, broliškas
frātri-cīda, ae *m* (caedo) brolžudys
fraus, fraudis *f* apgavimas, vylius, suktybė; *nuostolis; nusikaltimas*
fremitus, ūs *m* ūžimas, dundėjimas, šniokštimas
fremo, fremuī *3* kurčiai skambėti, gausti; *žvengti; murmėti, nerimauti*
frēno *1* žaboti, pažaboti, suvaldyti
frēnum, ī *n* *(pl. frēna* ir *frēnī)* kamanos, brizgilai, žąslai
frequens, entis gausus, gausiai lankomas; dažnas
frequentia, ae *f* dažnumas; gausingas susirinkimas, kamšatis
frequento *1* dažnai lankyti
fretum, ī *n* jūros srovė; jūros sąsiauris; jūra
frētus *3* pasitikįs
frīgidus *3* (frīgus) šaltas; apmiręs
frīgus, oris *n* šaltis
frondeus *3* lapais apdengtas, lapuotas
I. frōns, frondis *f* lapai, žalumynai; šaka
II. frōns, frontis *f* kakta; frontas
frūctuōsus *3* vaisingas, pelningas, naudingas
frūctus, ūs *m* vaisius, nauda, pelnas
frūgēs, um *f* vaisiai, derlius; nauda, pelnas
frūgifer, era, erum vaisingas, derlingas, našus
frūmentārius *3* prie javų priklausąs, javų, grūdų; *subst.* javų pirklys
frūmentum, ī *n* javai, grūdai; maistas, duona

fruor, fruitus (frūctus) sum *3* vartoti, naudotis; pelną turėti
frūstrā klaidingai; veltui, be pagrindo, be tikslo
frūstum, ī *n* kąsnis, truputis
frutex, ticis *m* krūmas
fruticētum, ī *n* krūmai, tankynė
(frux), frūgis *f* (fruor) vaisius; nauda
fuga, ae *f* bėgimas, pabėgimas
fugāx, ācis linkęs bėgti, greitai praeinąs; bailus
fugio, fūgī, fugitūrus *3* bėgti
fugitīvus *3* pabėgęs; *subst.* bėglys, pabėgėlis
fugito *1* (fugio) vengti, bijotis
fugo *1* priversti bėgti, vyti; ištremti
fulgeo, fulsī *2* žaibuoti; blizgėti, švytėti; pasižymėti
fulgor, ōris *m* žaibas, žaibavimas; švytėjimas, garbė
fulgur, uris *n* žaibas, žaibo trenksmas
fulmen, inis *n* žaibas, perkūnas
fulvus *3* tamsiai geltonas, rausvas, rudas
fūmo *1* rūkti
fūmus, ī *m* dūmai
fundāmentum, ī *n* pamatas
I. fundo *1* pamatą dėti, kurti, steigti
II. fundo, fūdī, fūsum *3* lieti, pilti
fundus, ī *m* dugnas; pagrindas; nekilnojamas turtas
fūnesto *1* sutepti, suteršti (kraujo praliejimu)
fūnestus *3* suterštas; gedulingas, liūdnas; pražūtingas, nelemtas
fungor, functus sum *3* atlikti; pasiekti, laimėti
fūnus, eris *n* laidotuvės
fuo, fuī, futūrus, fore tapti, darytis; būti
fūr, fūris *m* vagis
furia, ae *f* (furo) įnirtimas, padūkimas; keršto dvasia; aistra
furo *3* dūkti, siusti
furor, ōris *m* (furo) pasiutimas, įnirtimas; aistra; įkvėpimas
fūrtim slaptai, nejučiomis
fūrtīvus *3* (fūr) vogtas; slaptas
fūrtum, ī *n* (fūr) vogimas, vagystė; vogtas daiktas; prigavimas
fūsilis, e (fundo) ištirpintas, skystas
fūstis, is *m* lazda, vėzdas
futūrum, ī *n* ateitis
futūrus *3* būsimas

G

galea, ae *f* (odinis) šalmas
gaudeo, gavīsus sum *2* džiaugtis
gaudium, iī *n* džiaugsmas
gaza, ae *f* (karaliaus) iždas, brangenybių sandėlis; turtas
gelidus *3* šaltas (kaip ledas); sustingęs
gelu, ūs *n* šaltis; ledas
gemino *1* padvigubinti; kartoti
geminus *3* dvigubas, dvilinkas; vienodas
gemitus, ūs *m* dūsavimas, dejavimas; sielvartas
gemma, ae *f* pumpuras; brangus akmuo; žiedas su antspaudu
gemo, gemuī, gemitum *3* dūsauti, dejuoti; apverkti, gailėti
gena, ae *f* skruostas, žandas
gener, erī *m* žentas
genero *1* (genus) kurti, gimdyti, leisti, gaminti
generōsus *3* (genus) aukštos kilmės, kilnus; širdingas
genitor, ōris *m* (gigno) gimdytojas, tėvas, kūrėjas
gēns, gentis *f* (gigno) giminė; tauta
gentīlicius *3* giminės
genu, ūs *n* kelis
genuīnus *3* (gigno) įgimtas; tikras
genus, eris *n* (gigno) giminė; padermė, tauta; rūšis, būdas
germānus *3* (germen) tikras; *subst.* brolis, sesuo
germen, inis *n* diegas, daigas; želmuo, atžala; ainis

gero, gessi, gestum *3* vesti, vežti, nešioti; atlikti, padaryti; **rēs gestae** (karo) žygiai
gesto *1* (gero) nešioti, nešti
gīgno, genuī, genitum *3* gimdyti
glaciālis, e (glaciēs) ledo, ledinis
glaciēs, ēī *f* ledas
gladiātor, ōris *m* gladiatorius
gladius, iī *m* kardas
glaesum (glēsum), ī *n* gintaras
glāns, glandis *f* gilė
glīsco *3* nežymiai augti, didėti; plisti
glōria, ae *f* garbė, garsas
glōrior *1* girtis, didžiuotis
glōriōsus *3* garbingas, garsus
gracilis, e lieknas, menkas; nepapuoštas, kuklus; silpnas
gradior, gressus sum *3* žengti, eiti
gradus, ūs *m* žingsnis; laipsnis; *pl.* laiptai
grāmen, inis *n* žolė, žolynas; augalas
grand-aevus *3* (grandis, aevum) labai senas, iškaršęs
grandis, e didžiulis; senas
grassor *1* (gradior) dažnai žingsniuoti, eiti
grātēs *f (pl., indecl.)* padėka, dėkingumas
grātia, ae *f* malonumas; palankumas, malonė, meilė; dėkingumas
grātīs veltui
grātus *3* malonus; dėkingas
gravēsco *3* sunkėti; (pa)blogėti
gravidus *3* sunkus, pilnas, prikrautas
gravis, e sunkus; žiaurus; rimtas, gerbiamas
gravitās, ātis *f* (gravis) sunkenybė, svoris; reikšmė, jėga, galia
gravo *1* apsunkinti, apkrauti
gregārius *3* (grex) prie bandos priklausąs, paprastas, eilinis; *subst.* draugas, sėbras, eilinis kareivis
gremium, iī *n* įsčios; viduriai
gressus, ūs *m* ėjimas; žingsnis
grex, gregis *m* banda, kaimenė; krūva, būrys, daugybė
gurges, itis *m* sūkurys; bedugnė, praraja; vanduo
gutta, ae *f* lašas
guttur, uris *n* gerklė

H

habēna, ae *f* (habeo) diržas, virvė; pavadis, vadelės
habeo, habuī, habitum *2* turėti, laikyti
habilis, e lengvas valdyti; judrus, lankstus, vikrus
habito *1* (habeo) gyventi (kame nors)
habitus, ūs *m* (habeo) išorė, išvaizda; nuotaika; rūbas, drabužis
hāc-tenus iki čia, taip toli; iki šiol; taip labai
haereo, haesī, haesum *2* kaboti, prilipti; pastoviam būti, apsistoti
hara, ae *f* tvartas
harēna, ae *f* smėlys, smiltynė; arena
harundo, inis *f* nendrė; birbynė; meškerė; strėlė
hasta, ae *f* kartis, baslys; ietis
hastīle, is *n* kartis; ietis
haud ne
haud-quāquam jokiu būdu
haurio, hausī, haustum *3* semti, siurbti, gerti; paimti, paskolinti
haustus, ūs *m* (haurio) sėmimas; įtraukimas, įkvėpimas; gurkšnis
hebēsco *3* šipti, atšipti, atbukti; silpnėti
hebeto *1* buką daryti, atbukinti; silpninti
hei, heia o varge!
herba, ae *f* žalias stiebas; žolė, velėna; žolynas
herbōsus *3* (herba) žolių pilnas, žolėtas
hērēditās, ātis *f* (heres) paveldėjimas, įpėdinystė
hērēs, ēdis *mf* paveldėtojas, įpėdinis
hērōs, ōis *m* pusdievis, didvyris, herojus
hībernus *3* žieminis; **hīberna** *(castra)*, ōrum *n* žiemos stovykla
I. hic, haec, hoc šitas

II. **hic** čia, iki čia; nūnai, šiuo metu
hiemālis, e (hiems) žiemos, žieminis, šiaurinis; audringas
hiemo *1* (hiems) žiemoti; žiemos stovykloje gyventi
hiems, hiemis *f* žiema; audra
hilaris, e linksmas, giedras
hīlum, ī *n* plaušelis; menkniekis, niekai
hinc iš čia; paskui; todėl
hinnītus, ūs *m* žvengimas
hio *1* žiotis, atdaram būti; labai norėti; stebėtis
hirsūtus *3* plaukuotas, pasišiaušęs
hirundo, inis *f* kregždė
historia, ae *f* istorija
hodiē (iš hōc diē) šiandien
hodiernus *3* šiandieninis
homo, hominis *mf* žmogus
homullus, ī *m* žmogelis
honesto *1* gerbti, pažymėti
honestus *3* garbingas, gerbiamas; įžymus
honor, ōris *m* pagarba; garbinga vieta, garbė
honōrātus *3* gerbiamas
honōri-ficus *3* garbę sudaręs, garbingas
hōra, ae *f* valanda
hordeum, ī *n* miežis
horrendus *3* bauginąs; baisus, baugus
horreo, horruī *2* pasišiaušusiam būti; pabūgti, nustebti
horrēsco, horruī *3* pasišiaušti, drebėti (iš baimės, šalčio)
horreum, ī *n* grūdinė; svirnas, klėtis
horribilis, e bauginąs, baisus; nuostabus
horridus *3* (horreo) pasišiaušęs, šiurkštus; žiaurus, baisus
horri-fer, a, um drebinąs; baisus, šiurpus
horri-ficus *3* įvaręs šiurpą, baisus
horror, ōris *m* (horreo) šiurpulys, siaubas, baimė
hortāmen, inis *n* raginimas, skatinimas
hortor *1* raginti, skatinti, drąsinti
hortus, ī *m* sodas
hospes, itis *m* svečias; šeimininkas; bičiulis
hospita, ae *f* viešnia; šeimininkė
hospitālis, e vaišingas, svetingas, draugiškas
hospitium, iī *n* vaišingumas, vaišės; prieglobstis
hospitus *3* svetimas; svetingas
hostia, ae *f* aukojamasis gyvulys, auka
hostīlis, e priešo, nedraugingas
hostis, is *mf* priešas
hūc šen, čia
hūmānitās, ātis *f* žmoniškumas
hūmānus *3* (homo) žmoniškas
humerus žr. **umerus**
humidus (umidus) *3* drėgnas, šlapias
humilis, e (humus) žemas; nežymus; neturtingas
humus, ī *f* dirvožemis, žemė; *adv.* **humī** ant žemės
hypogaeum, ī *n* kapo skliautas

I

iaceo, iacuī *2* (iacio) gulėti; silpnam, nusiminusiam būti
iacio, iēcī, iactum *3* mesti, mėtyti
iacto *1* mėtyti, svaidyti; svarstyti
iactūra, ae *f* (iacio) mėtymas; nuostolis, auka
iactus, ūs *m* metimas, svaidymas
iaculor *1* ietimi mėtyti; lenktynių eiti
iaculum, ī *n* mėtomoji ietis; tinklas
iam jau
iānitor, ōris *m* (iānua) vartininkas, durininkas
iānua, ae *f* vartai, durys; įėjimas
ibī ten
ibī-dem ten pat; be to dar
īco, īcī, ictum *3* trenkti, smogti
ictus, ūs *m* (īco) smūgis, kirtis; puolimas
id-circō tam, dėl to
īdem, eadem, idem tas pat

identidem daug kartų
idōneus *3* patogus
i. e. = **id est**
iēiūnium, iī *n* alkis, liesumas; badavimas
igitur todėl, vadinas; vienu žodžiu
ī-gnārus *3* (in-gnārus) nežinąs, nenusimanąs; nežinomas
īgnis, is *m* ugnis
ī-gnōbilis, e (in-gnōbilis) nežinomas, nežymus, menkas
īgnōminia, ae *f* negarbė, gėda
īgnōro *1* nežinoti
ī-gnōsco, nōvī, nōtum *3* (in-gnōsco, nōsco) nenorėti žinoti, atleisti, dovanoti
ī-gnōtus *3* (in-gnōtus, nōtus) nežinomas, svetimas; nežinąs
īlex, icis *f* ąžuolas
il-lābor, lāpsus sum *3* įslysti, įsisprausti; įkristi, patekti
illāc ten
il-lacrimābilis, e neapverktas; negailestingas
ille, illa, illud anas, tas
illecebra, ae *f* viliojimas, gundymas
illīc ten, anapus
il-licio, lēxī, lectum *3* vilioti, gundyti, įtraukti
il-līdo, līsī, līsum *3* (laedo) įstumti, įkalti; sumušti
illōtus *3* neplautas, nešvarus
illūc ten, iki tos vietos
illūstris, e šviesus; įžymus, garsus
il-lūstro *1* (lūstro) apšviesti, išaiškinti, aikštėn iškelti
imāgo, inis *f* paveikslas, atvaizdas
imbēcillus *3* silpnas, bejėgis
im-bellis, e (bellum) nekaringas; bailus
imber, bris *m* lietus, liūtis
im-bibo, bibī *3* įsigerti, įsiurbti; pasisavinti; sumanyti, ryžtis
imitor *1* pamėgdžioti, sekti
im-madēsco, maduī *3* drėgnu darytis, šlapti
immānis, e didžiulis, nepaprastas; baisus
immānitās, ātis *f* begalinis didumas; baisumas, žiaurumas
im-medicābilis, e neišgydomas
im-memor, oris neatmenąs; nedėkingas
im-mēnsus *3* (mētior) neišmatuojamas, begalinis, milžiniškas
im-merēns, entis nenusipelnęs; nekaltas
im-mineo *2* (mōns) kyšoti; grasinti, grėsti
im-mītis, e neminkštas; nešvelnus, žiaurus, laukinis
im-mitto, mīsī, missum *3* įleisti, įstumti
immō juo labiau, žinoma; visiškai ne
im-modicus *3* be saiko, neišmatuojamas; nesusivaldąs
im-molo *1* aukojimo miltais apiberti, aukoti
im-mortālis, e nemirtingas, nemarus, amžinas
immortālitās, ātis *f* nemirtingumas
im-mōtus *3* nepajudintas, nejudomas; pastovus, tvirtas
im-mūnis, e (mūnia) nuo pareigų laisvas; laisvas
immūnitās, ātis *f* nuo pareigų atleidimas; privilegija, laisvė
im-mūto *1* pakeisti
im-pār, paris nelygus
im-patiēns, entis nekantrus; negalįs iškęsti
im-pavidus *3* nebailus, drąsus
impedīmentum, ī *n* kliūtis; *pl.* gurguolė
im-pedio *4* supančioti; trukdyti, laikyti
impedītus *3* trukdomas, nelaisvas; apsunkintas
im-pello, pulī, pulsum *3* judinti, varyti; raginti
im-pendeo *2* kabėti, kyboti; viršuj būti; grėsti

im-pendo, pendī, pēnsum *3* išleisti, suvartoti
impēnsus *3* brangus; reikšmingas
imperātor, ōris *m* viršininkas, vadas; imperatorius
im-perfectus *3* nebaigtas, nepilnas, netobulas
imperito *1* liepti, įsakinėti; komanduoti
im-perītus *3* nepratęs, neįgudęs, nepratyręs
imperium, ii *n* (impero) įsakymas; teisė įsakyti, valdžia; aukščiausioji karo vadovybė
im-pero *1* (paro) įsakyti, paliepti; *subst.* **imperātum,** ī *n* įsakymas
im-petro *1* išgauti, gauti; sutikimą gauti
impetus, ūs *m* (peto) puolimas; jėga
im-pius *3* nedoras
im-pleo, plēvī, plētum *2* pripildyti; patenkinti
implicitē painiai, padrikusiai
im-plico *1* supinti, supainioti; sujungti, sumaišyti
impluvium, ii *n* baseinas
im-pōno, posuī, positum *3* įdėti, įstatyti; pridėti, prikrauti, užkrauti
im-porto *1* įvežti
importūnus *3* (plg. *op-portūnus*) nepatogus; sunkus, įkyrus, šiurkštus
im-potēns, entis bejėgis, silpnas, nesusivaldąs; nesuvaldomas
imprīmīs (in prīmīs) visų pirma, pirmiausia
im-probus *3* nedoras, blogas
im-prōcērus *3* nelieknas, negrakštus
im-prōvidus *3* nenumatąs, nenujaučiąs; neatsargus, nerūpestingas
imprōvīsō nenumatytai, netikėtai
im-pudēns, entis begėdis
im-pūne be bausmės; be nuostolio, be pavojaus
impūnitās, ātis *f* nenubaudimas; savavališkumas
impūnītus *3* nenubaustas; nenuramdomas
īmus žr. **īnferus**
in *(c. acc. abl.)* į, ant, prie, iki
in-accessus *3* neprieinamas
in-aequālis, e nelygus, nevienodas; nepastovus
inānis, e tuščias, bergždžias
in-arātus *3* neišartas, pūdymu paliktas
in-ārdēsco, ārsī *3* užsidegti
in-ārēsco, āruī *3* džiūti
in-auspicātus *3* be būrimo (iš paukščių skridimo) priimtas *(lex),* nepalankus, gero nelemiąs
in-cēdo, cessi, cessum *3* eiti, žengti; artintis, ateiti
incendium, ii *n* gaisras
in-cendo, cendī, cēnsum *3* uždegti, padegti
inceptum, ī *n* pradėjimas, sumanytas darbas
in-certus *3* netikras, nežinomas; nepatikimas
in-choo (in-coho) *1* pradėti
I. incido, cidī *3* (cado) pulti ant; susitikti, susidurti; įvykti
II. incīdo, cīdī, cīsum *3* (caedo) įpiauti, nupiauti; užbaigti
in-cingo, cīnxī, cīnctum *3* apjuosti, apsupti, apsiausti
in-cipio, cēpī, ceptum *3* (capio) pradėti, imtis ko
incitāmentum, ī *n* raginimo priemonė, akstinas
in-cito *1* išjudinti, kurstyti, raginti; įpykinti, įžeisti
in-clāmo *1* garsiai šaukti, šauktis
in-clitus (in-clutus) *3* garsus, žinomas
in-clūdo, clūsī, clūsum *3* (claudo) uždaryti, užrakinti; įstatyti; stabdyti
in-clutus žr. **inclitus**
in-cōgnitus *3* nepažintas; nežinomas
in-coho žr. **inchoo**
incola, ae *mf* (incolo) gyventojas

in-colo, coluī, cultum *3* gyventi; užimti
in-columis, e (calamitās) nesugadintas, nepaliestas, sveikas
incolumitās, ātis *f* nenukentėjimas, neliečiamybė, nepavojingumas
incommodum, ī *n* nepatogumas; nuostolis
in-commodus *3* nepatogus, nemalonus, sunkus; nedraugiškas
in-cōmptus *3* netvarkingas, nesušukuotas
in-conditus *3* (condo) nesutvarkytas, netaisyklingas; menkas
incōnstantia, ae *f* nepastovumas, kintamumas
in-corruptus *3* nesugadintas, tikras; nepaperkamas
in-crēdibilis, e netikėtinas; nuostabus
in-crepo, puī, pitum *1* ūžti, tarškinti, dundėti
in-cruentus *3* nekruvinas
in-cubo, cubuī, cubitum *1* gulėti; rūpestingai saugoti
in-cultus *3* neišdirbtas; nesutvarkytas; suveltas; laukinis
in-cumbo, cubuī, cubitum *3* gulti, atsiremti; pulti, veržtis
in-cūria, ae *f* (cūra) nerūpestingumas, apsileidimas
in-cūriōsus *3* apsileidęs, nerūpestingas; apleistas
incursio, ōnis *f* įsiveržimas, užpuolimas
in-curso *1* užbėgti, įpulti, įkristi; pulti, veržtis, skverbtis
in-cūstōdītus *3* nesaugojamas, neprižiūrėtas
in-cutio, cussī, cussum *3* (quatio) suduoti, trinktelėti; svaidyti
indāgo *1* tyrinėti, ieškoti
inde iš ten; paskui, vėliau
in-decōrus *3* negražus
in-dēfessus *3* nepavargęs
in-dēiectus *3* nenumestas, nepargriautas
in-dēlēbilis, e neišdildomas, amžinas
indicium, iī *n* (in-dīco) pranešimas, parodymas, įskundimas; žymė
I. in-dico *1* pranešti, paskelbti, įduoti, nurodyti
II. in-dīco, dīxī, dictum *3* skelbti, pagarsinti
indidem (inde, dem) iš ten pat
ind-igeo, guī *2* (indu, egeo) pristigti, neturėti; **indigens** netekęs
indīgnātio, ōnis *f* nepasitenkinimas, pasipiktinimas
indīgnor *1* nevertu laikyti; piktintis, piktam būti
in-dīgnus *3* nevertas; nekaltas; nepritinkamas, piktas
in-doctus *3* nemokytas
indolēs, is *f* (indu, alo) įgimta ypatybė, gabumas, talentas
in-domitus *3* nesuvaldytas, laukinis; nesuvaldomas, nenugalimas
indu senov. **in**
in-dūco, dūxī, ductum *3* įvesti
inductio, ōnis *f* įvedimas; pasirodymas (arenoje); palinkimas
indu-gredior žr. **ingredior**
indulgeo, dulsī, dultum *2* palankiu būti, nusileisti; suteikti
in-duo, uī, ūtum *3* apvilkti, aprengti, uždėti
industria, ae *f* darbštumas, uolumas, veiklumas
in-edia, ae *f* (edo) nevalgymas, neėdimas, badavimas
in-eo, iī, itum, īre įeiti; pradėti *(bellum);* imtis, ryžtis
in-equito *1* joti
in-ermis, e (arma) neapginkluotas, beginklis
in-ers, ertis (ars) nerangus, neveiklus, tingus, apsileidęs
inertia, ae *f* nerangumas, neveiklumas, tingumas
in-expertus *3* nepatyręs; neištirtas
in-explōrātus *3* neištirtas

infāmia, ae *f* negarbinga kalba; gėda, negarbė
īn-fāmis, e turįs blogą vardą, negarbingas; begėdiškas
īn-fāndus *3* neapsakomas; baisus, šlykštus
īn-fāns, fantis (for) nebylys; jaunutis, mažas; *subst.* kūdikis
īn-fectus *3* (*facio*) nepadarytas, nebaigtas
īn-fēlīx, īcis nelaimingas
īnfernus *3* žemai esąs, apatinis; požemio
īn-fero, intulī, illātum, inferre įnešti, įmesti; **bellum i.** karą paskelbti
īnferus *3* žemutinis, apatinis; *comp.* **īnferior**, *superl.* **īnfimus (īmus)**; *subst.* īnferī, ōrum požemio gyventojai, p. dievai; požemis, pragaras
īnfēsto *1* puldinėti, pulti
īnfēstus *3* pavojingas; priešingas, nedraugiškas
in-fidēlis, e neištikimas
īn-ficio, fēcī, fectum *3* dažyti; užnuodyti
īn-fīgo, fīxī, fīxum *3* įkalti, įsmeigti; sutvirtinti
īnfimus žr. **īnferus**
in-fīnītus *3* neapribotas, begalinis
īnfīrmitās, ātis *f* silpnumas; nepastovumas
īn-fīrmus *3* silpnas, netvirtas
īnfit *verb. defect.* pradeda; pradeda kalbėti; kalba
īnfitior *1* neigti, neprisipažinti, meluoti, gintis
īn-flammo *1* uždegti
īn-flecto, flexī, flexum *3* užlenkti; palenkti; keisti; sujaudinti
īn-fluo, flūxī *3* įtekėti
īn-fōrmis, e reikiamo pavidalo neturįs, biaurus
īn-fortūnātus *3* nelaimingas
īnfrā *(c. acc.)* po, apačioje
īn-fundo, fūdī, fūsum *3* įpilti, pripilti; platinti
in-gemo *3* dejuoti
ingenium, iī *n* (in-gigno) įgimtas dalykas; gabumas; būdas
in-gēns, entis (gigno) didžiulis, nepaprastas
ingluviēs, ēī *f* gerklė
in-grātīs prieš norą, nenoriai
in-grātus *3* nemalonus; nedėkingas
in-gravēsco *3* sunkyn eiti, sunkėti; blogyn eiti
in-gredior, gressus sum *3* (gradior) įžengti, įeiti; pradėti
ingressus, ūs *m* ėjimas, žengimas, eisena; įėjimas; užpuolimas
in-hibeo, hibuī, hibitum *2* (habeo) sulaikyti, prilaikyti; kliudyti; trukdyti; vartoti, pritaikyti
in-honestus *3* nedorovingas, begėdiškas; negarbingas, biaurus
in-hospitālis, e nevaišingas
in-hūmānus *3* nežmoniškas
in-humātus *3* nepalaidotas
in-icio, iēcī, iectum *3* (iacio) mesti, užmesti, uždėti
inimīcitia, ae *f* nedraugiškumas; *pl.* nesantaika, vaidas
inimīcus *3* (amīcus) nedraugiškas, priešingas; *subst.* priešas
in-īquus *3* (aequus) nelygus; nepatogus, netinkamas; neteisingas
initio *1* leisti prieiti, pašventinti
initium, iī *n* (in-eo) įžanga, pradžia
iniūria, ae *f* teisių sulaužymas, skriauda
in-iussū be įsakymo, neliepus
in-iūstus *3* neteisingas, neteisėtas
in-nāscor, nātus sum *3* augti kame, ant ko; gimti, kilti
in-nītor, nīxus (nīsus) sum *3* remtis, pasiremti
in-nocēns, entis nekaltas, nekenksmingas
innocentia, ae *f* nekaltumas; nekenksmingumas; teisingumas
in-nocuus *3* (noceo) nekenksmingas; nekaltas

in-nūbo, nūpsi, nūptum *3* tekėti už vyro
in-numerābilis, e nesuskaitomas
in-numerus *3* žr. **innumerābilis**
inopia, ae *f* trūkumas, skurdas
in-opīnāns, antis nesitikįs; netikėtas
in-ops, opis bejėgis, silpnas
in-pācātus *3* neramus
inquam sakau
in-quīro, quīsīvī, quīsītum *3* (quaero) ieškoti, sekti, tyrinėti
īnsānia, ae *f* beprotystė, pamišimas
īn-satiābilis, e neprisotinamas; neišsemiamas
īn-scendo, scendī, scēnsum *3* (scando) kilti, aukštyn žengti
īn-sciēns, entis nežinąs; neprotingas
īn-scius *3* (scio) nežinąs, nepažįstąs
īn-scrībo, scrīpsī, scrīptum *3* įrašyti; priskirti; pažymėti
inscrīptio, ōnis *f* įrašas, parašas, užrašas
in-sequor, secūtus sum *3* sekti paskui ką, persekioti, pavyti
I. īn-sero, sēvī, situm *3* įsėti, įsodinti, įskiepyti; įkvėpti
II. īn-sero, seruī, sertum *3* įsmeigti, įkišti, įdėti; įvesti, įpinti
īn-sideo, sēdī, sessum *2* (sedeo) sėdėti ant ko, laikytis; užimti, gyventi
īnsidiae, ārum *f* pinklės, spąstai
īnsidior *1* pinkles daryti, tykoti, laukti
īn-sīdo, sēdī, sessum *3* sėsti ant ko; įsišaknyti; užimti, apsigyventi
īnsīgne, is *n* (īnsīgnis) ženklas; pasižymėjimo ženklas; vėliava
īnsīgnis, e žymus; nepaprastas
insignium, iī *n* ženklas; pažymėjimas
īn-sipiēns, entis (sapiens) neprotingas
īn-sisto, stitī *3* stoti ant ko; įeiti, įžengti; užpulti; sustoti; užsispyrus reikalauti, savo siekti
īn-solēns, entis nepaprastas; išdidus, įžūlus
īnsolentia, ae *f* įžūlumas
īn-solidus *3* netankus, netvirtas
īnsomnium, iī *n* nemiga
īn-sono, sonuī *1* skambėti, ūžti; skambinti
īn-spicio, spexī, spectum *3* (specio) į ką žiūrėti, apžiūrėti, tyrinėti
īn-spīro *1* įpūsti; įkvėpti
īn-stabilis, e be tvirto pamato, svirus; nepastovus
īnstar lyg, kaip
īn-stituo, stituī, stitūtum *3* (statuo) statyti; mokyti; nustatyti, nutarti
īnstitūtum, ī *n* sumanymas; paprotys; įstaiga
īn-sto, stitī, statūrus *1* arti stovėti, būti prie; artintis; pulti
īn-struo, strūxī, strūctum *3* įtaisyti, įrengti; mokyti
īn-suēsco, suēvī, suētum *3* pratinti; priprasti
īn-suētus *3* nepratęs; nepaprastas
īnsula, ae *f* sala
īn-sulto *1* (in-silio) užšokti; šokinėti; pajuokti, pašiepti
īn-sum, esse būti kame, rastis, glūdėti
īn-super viršuje, iš viršaus; dar, be to
in-tāctus *3* (tango) neliestas; nepajudintas, laisvas; neištirtas
integer, gra, grum (tango) neliestas; šviežias, nesugedęs; švarus
integritās, ātis *f* neliečiamybė; grynumas; kuklumas; ištikimumas
intellego, lēxī, lēctum *3* (inter, lego) žymes išskirti; suprasti, pajusti
in-temperiēs, ēī *f* nesaikingumas; blogas oras
in-tendo, tendī, tentum *3* įtempti; ištiesti; ketinti, sumanyti; tikinti
intento *1* grasinti, grūmoti
in-tentus *3* įtemptas; pastabus, akylas; atsidavęs, užsiėmęs
inter *(c. acc.)* tarp, vidury
inter-cēdo, cessī, cessum *3* eiti, žengti tarp; priešintis

inter-clūdo, clūsī, clūsum *3* (claudo) uždaryti; atkirsti, atskirti
inter-dīco, dīxī, dictum *3* uždrausti; nepripažinti
inter-diū dienos metu, dieną
inter-dum kartais, retai
inter-eā tuo tarpu
inter-eo, iī, itum, īre žūti
inter-ficio, fēcī, fectum *3* užmušti, nužudyti, nukauti
interim tuo tarpu
inter-imo, ēmī, emptum *3* (emo) pašalinti; išnaikinti, nužudyti
interior, ius vidinis, viduj esąs; vidury krašto gyvenąs
interitus, ūs *m* žlugimas, sunaikinimas
inter-lūceo, lūxī *2* šviesti tarp; permatomam būti; pasirodyti
inter-mitto, mīsī, missum *3* leisti tarp, praleisti; pertraukti
inter-necio, ōnis *f* (neco) iššudymas, išnaikinimas
interpres, etis *mf* tarpininkas, aiškintojas; vertėjas
interpretor *1* (interpres) aiškinti
inter-rogo *1* klausti
inter-rumpo, rūpī, ruptum *3* pertraukti; trukdyti
inter-sum, fuī, esse būti tarp, dalyvauti; **interest** svarbu
inter-vallum, ī *n* atstumas, tolumas; laikotarpis, pertrauka
intestīnus *3* (intus) viduj esąs, vidinis; *subst.* **intestīna,** ōrum *n* viduriai
in-texo, texuī, textum *3* įpinti, įterpti, apipinti; dengti
intimus *3* pats vidurinis, giliausias; slapčiausias
in-tono, tonuī *1* griausti, dundėti
in-torqueo, torsī, tortum *2* įsukti, įpinti; mėtyti
intrā *(c. acc.)* viduj, tarp
intremīsco, tremuī *3* drebėti, virpėti
in-tremo *3* žr. **intremīsco**
intro *1* įeiti
in-tueor, tuitus sum *2* atidžiai žiūrėti, stebėti
intus viduj
in-umbro *1* (umbra) šešėliu apdengti
in-undo *1* (unda) patvinti, užlieti
in-ūro, ussī, ustum *3* įdeginti; išdeginti; įdiegti
in-ūtilis, e nenaudingas
in-vādo, vāsī, vāsum *3* įeiti, įsiveržti
in-validus *3* bejėgis, silpnas
invāsio, ōnis *f* įsiveržimas
in-veho, vēxī, vectum *3* įvežti, įnešti; veržtis
in-venio, vēnī, ventum *4* užeiti, rasti; pažinti
inventor, ōris *m* išradėjas
inventum, ī *n* išradimas; įgytas daiktas
in-vestīgo *1* pėdomis sekti; tyrinėti, nagrinėti
in-vicem pakaitomis, paeiliui
in-victus *3* nenugalėtas; neįveikiamas, nenugalimas
in-video, vīdī, vīsum *2* pavydėti
invidia, ae *f* pavydas
invidus *3* (invideo) pavydus; *subst.* pavyduolis
in-vīso, vīsī, vīsum *3* apžiūrėti, apžvelgti
invīsus *3* (invideo) nekenčiamas, biaurus; nedraugingas
invīto *1* pakviesti; reikalauti
invītus *3* nenorįs, nesutinkąs
in-vocātus *3* nešauktas, nekviestas
in-voco *1* šaukti, kviesti, vadinti
in-volvo, volvī, volūtum *3* įritinti, įstumti; apvynioti, apdengti
io! o! valio!
iocor *1* (iocus) juokauti
iocōsus *3* juokingas
iocus, ī *m* juokas; pramoga
ipse, ipsa, ipsum pats
īra, ae *f* pyktis, rūstybė

īrācundus *3* (īra) greitai supykstąs, linkęs pykti, purškus
īrāscor *3* (īra) pykti
īrātus *3* supykęs, piktas
ir-reparābilis, e nepavaduojamas, neatlyginamas, nesugrąžinamas
ir-rētio *4* (rēte) gaudyti (tinklu); įpainioti
ir-rigo *1* drėkinti; užtvindyti
irritāmentum, ī *n* priemonė jaudinti, erzinti; akstinas
irrīto *1* erzinti, pykinti
ir-ritus *3* (ratus) negaliojąs; nepavykęs, tuščias, bergždžias
ir-rōro *1* (rōro, rōs) vilgyti, drėkinti; varvėti
ir-rumpo, rūpī, ruptum *3* įsilaužti, įsiveržti, įpulti
is, ea, id tas; jis
iste, ista, istud tas, tas tavo
istīc ten, čia
ita taip
ita-que ir taip; taigi, todėl
item taip pat
iter, itineris *n* (īre) kelias, kelionė, perėjimas
iterum antrą kartą, vėl
iuba, ae *f* karčiai
iubeo, iussī, iussum *2* liepti, įsakyti
iūcundus *3* (iuvo) malonus; mielas; mylimas
iūdex, iūdicis *m* (iūs, dīco) teisėjas
iūdicium, iī *n* (iūdex) tardymas; teismas; sprendimas, nutarimas
iūdico *1* (iūdex) teisti; spręsti, manyti
iūgerum, ī *n* jugeris (apie 0,25 ha)
iugum, ī *n* (iungo) jungas; sunkenybė, vargas
iūmentum, ī *n* (iungo) gyvulys (ypač — arklys, asilas)
iungo, iūnxī, iūnctum *3* (iugum) jungti, vienyti, susieti
iūrgiōsus *3* (iūrgium) linkęs į vaidus, neramus
iūrgium, iī *n* barnis, vaidas, ginčas
iūrgo *1* bartis, vaidytis
iūro *1* prisiekti
iūs, iūris *n* teisė; teismas; **iūs dīcere** teisti
iūs iūrandum, iūris iūrandī *n* priesaika
iūstitia, ae *f* teisingumas
iūstus *3* (iūs) teisingas; teisėtas; tinkamas
iuvenālis, e jaunas
iuvencus, ī *m* jautukas
iuvenīlis, e jaunas
iuvenis, is jaunas; *subst.* jaunuolis
iuventa, ae *f* (iuvenis) jaunystė
iuventūs, ūtis *f* (iuvenis) jaunystė; jauni žmonės
iuvo, iūvī, iūtum *1* padėti, pagelbėti; patikti; džiuginti
iūxtā *(c. acc.)* greta, čia, visai arti

L

labe-facto *1* iš pamatų judinti, klibinti; išnaikinti, parblokšti
labo *1* (lābor) siūbuoti, svyruoti; abejoti, nepasiryžusiam būti
I. lābor, lāpsus sum *3* slysti, grimzti; nykti, kristi
II. labor, ōris *m* darbas; vargas
labōro *1* (labor) dirbti, darbuotis, stengtis; kentėti, vargti
labrum, ī *n* lūpa; kraštas, briauna
lac, lactis *n* pienas
lacer, era, erum suplėšytas, sudraskytas, išgriautas; draskąs
lacero *1* plėšyti, draskyti; kolioti, barti; naikinti
lacertus, ī *m* viršutinė rankos dalis, ranka
lacesso, sīvī, sītum *3* erzinti, kiršinti; skriausti
lacinia, ae *f* drabužio kraštas, skvernas; skarmalas
lacrima, ae *f* ašara
lacrimōsus *3* (lacrima) ašarų pilnas; apverktinas

lacteus *3* (lac) pieno, pieninis
lacūna, ae *f* duobė, įdubimas; kūdra, klanas; trūkumas
lacūnar, āris *n* išpuoštos, gražios lubos
lacus, ūs *m* ežeras
laedo, laesī, laesum *3* sugadinti, pakenkti; įžeisti; sulaužyti
laetitia, ae *f* (laetus) džiaugsmas
laetus *3* linksmas
laevus *3* kairysis; **laeva,** ae *f* kairioji ranka
lambo *3* laižyti
lāmentābilis, e verksmingas; gailus, graudus; pasigailėjimo vertas
lāmentātio, ōnis *f* vaitojimas, raudojimas
lāmentor *1* vaitoti, raudoti, skųstis; apverkti, dejuoti
lām(m)ina (lāmna), ae *f* skarda, lapas, lenta; kardo rankena
lāna, ae *f* vilna; audinys, rūbas
langueo, languī *2* silpnam, neveikliam, tingiam būti
languēsco, languī *3* silpti, pavargti, tingėti, nykti
languidus *3* silpnas, pavargęs, neveiklus
languor, ōris *m* nuovargis, nusilpimas; nusiminimas
lāni-ger *3* vilnas nešiojąs; *subst.* avinas
lanio *1* suplėšyti
lapis, lapidis *m* akmuo
lāpsus, ūs *m* (lābor) slidinėjimas; kritimas, žlugimas; klaida
lār, laris *m* namų globotojas, kaukas; židinys
largior *4* (largus) dosniai duoti, dovanoti; papirkti
largītio, ōnis *f* (largior) dosnumas; papirkimas
largus *3* dosnus; turtingas, gausus
lascīvus *3* linksmas, gyvas; pasileidęs, palaidas
lassitūdo, inis *f* nuovargis, pailsimas
latebra, ae *f* (lateo) slapta vieta, lindynė; prieglauda
lateo, latui *2* paslėptam būti, slėptis; nežinomam likti
latex, laticis *m* skystimas; vanduo; vynas
lāti-fundium, iī *n* (*fundus*) *didelis dvaras*, latifundija
lātitūdo, inis *f* (lātus) platumas; erdvumas
latro, ōnis *m* plėšikas, užpuolikas
latrōcinium, iī *n* (latro) plėšimas; suktybė
I. lātus *3* platus
II. latus, eris *n* šonas
laudo *1* (laus) girti
laurus, ī *f* lauro medis; lauro vainikas; triumfas, pergalė
laus, laudis *f* pagyrimas; garbė, pagarba; nuopelnas
lavācrum, ī *n* pirtis
lavo, lavī, lautum (lavātum, lōtum) *1* plauti
laxus *3* atrištas; laisvas, atdaras, erdvus
lēctor, ōris *m* skaitytojas; lektorius
lectulus, ī *m deminut.* iš lectus, ī *m*
lectus, ī *m* guolis, lova
lēgātio, ōnis *f* pasiuntinybė
lēgātus, ī *m* vyriausiojo vado padėjėjas, legatas; pasiuntinys
legio, ōnis *f* legionas (= 10 kohortų = 30 manipulų = 60 centurijų)
lego, lēgī, lēctum *3* rinkti; skaityti
lēnio *4* (lēnis) lengvinti, minkštinti, raminti
lēnis, e lėtas; švelnus, malonus, ramus
lēnitās, ātis *f* švelnumas, malonumas; lėtumas, ramumas
lentēsco *3* (lentus) minkštu, lanksčiu tapti; *nusileisti; liautis*
lentus *3* valkus, limpus; lėtas, tingus; ramus, kantrus
lēo, leōnis *m* liūtas
leōnīnus *3* liūto
lepidus *3* meilus, malonus, smagus
lepor, ōris *m* dailumas, meilumas; sąmojis, linksmumas

lētum, ī *n* mirtis, žuvimas
levis, e lengvas; lengvabūdis
levitās, ātis *f* lengvumas, judrumas; lengvabūdiškumas
levo *1* lengvinti
lēx, lēgis *f* įstatymas
libellus, ī *m* knygelė; sąrašas
libēns, entis mielai ką daraąs; džiaugsmingas; *adv.* **libenter**
I. liber, brī *m* knyga
II. līber, era, erum laisvas
līberālis, e (līber) laisvę liečiąs; apstus; dosnus; malonus, geras
līberālitās, ātis *f* taurumas, dosnumas
līberī, ōrum *m* vaikai
lībero *1* laisvą daryti, vaduoti
lībertās, ātis *f* laisvė
libet, libuit (libitum est) *2* patinka, nori
libīdo, inis *f* troškimas, aistra
lībo *1* truputį ko paimti, ragauti, liesti; aukoti; pašvęsti
librārius, iī *m* knygų nurašinėtojas; knygų pardavėjas
lībro *1* įsupti, įsiūbuoti; mėtyti, svaidyti
lībum, ī *n* atnašavimo ragaišis, auka
licentia, ae *f* (licet) laisvė, sauvaliavimas, palaidumas
liceor, licitus sum *2* viešai pardavinėti, siūlyti, papirkti
licet, licuit *2* galima, leidžiama
līctor, ōris *m* sargybinis, liktorius
līgneus *3* (līgnum) medinis
līgnum, ī *n* nukirstas medis, rąstas; malkos, žagarai
ligo *1* rišti
līlium, iī *n* lelija
līmen, inis *n* slenkstis
līmes, itis *m* ežia, riba; takas
līnea, ae *f* brūkšnys; linija; tikslas
līneāmentum, ī *n* tiesioji linija; *pl.* bruožai
lingua, ae *f* liežuvis; kalba
linquo, līquī *3* palikti, apleisti; mesti, paliauti
linter, tris *m(f)* luotas, valtis; gelda
linteum, ī *n* drobė; audeklas
līnum, ī *n* linai; drobė, audeklas; tinklas
liqueo, licuī (liquī) *2* skystam būti; permatomam, aiškiam būti
liquidus *3* skystas; tyras, giedras; aiškus
liquo *1* skystą daryti, tirpinti; sunkti, košti
liquor, ōris *m* skystis, sultys; vanduo; jūra
līs, lītis *f* ginčas, barnis; byla
littera, ae *f* raidė; *pl.* laiškas; literatūra; mokslas
litterātor, ōris *m* kalbininkas
lītus, oris *n* jūros pakrantė, pajūris
līvidus *3* mėlynas, tamsus; pavydus
līvor, ōris *m* pavydas; mėlynė
loco *1* talpinti, dėti; nuomoti
locuplēs, ētis turtingas
locuplēto *1* turtingą daryti, praturtinti
locus, ī *m* vieta; *pl.* dažniau **loca** *n*
longē ilgai; toli; daug daugiau, visai
longitūdo, inis *f* ilgumas
longus *3* ilgas
loquor, locūtus sum *3* kalbėti, sakyti, tarti, aptarti
lōrum, ī *n* diržas; pavadis, kamanos; botagas
lūbricus *3* slidus, lygus; pavojingas
lūceo, lūxī *2* (lūx) šviesiam būti, šviesti
lūcidus *3* šviesus, blizgąs
lūcifer, era, erum šviesą duodąs; *subst.* aušrinė; diena
lucrum, ī *n* pelnas, nauda; turtas
luctor *1* imtynių eiti, grumtis, kovoti
lūctus, ūs *m* (lūgeo) liūdėjimas; gedulas
lūculentus *3* šviesus; žymus, šaunus
lūcus, ī *m* gojus, miškas
lūdibrium, iī *n* (lūdo) pajuoka, pasityčiojimas; apgaulė
lūdo, lūsī, lūsum *3* žaisti, juokauti; apgauti

lūdus, ī *m* (lūdo) žaidimas; žaislas; mokykla; gladiatorių mokykla
lūgeo, lūxī *2* liūdėti, raudoti; gedėti
lūgubris, e (lūgeo) gedulingas; nuliūdęs, nelaimingas
lūmen, inis *n* (lūceo) šviesa
lūna, ae *f* (lūceo) mėnulis
luo (sudurt. žodžiuose) = **lavo**
lupa, ae *f* vilkė
lupātus *3* vilko dantimis aprūpintas, aštrus; *pl.* **lupāta,** ōrum *n* aštrūs žąslai
lupula, ae *f* vilkė
lupus, ī *m* vilkas
lūridus *3* išblyškęs, gelsvas; išblyškusį daręs *(aconītum)*
lūstro *1* apšviesti
lūstrum, ī *n* apvalomoji auka; penkmetis
lūsus, ūs *m* (lūdo) žaidimas, juokai
lutum, ī *n* purvas, dumblas; molis
lūx, lūcis *f* (lūceo) šviesa
luxuria, ae *f* (luxus) prabanga; pomėgių troškimas
luxus, ūs *m* išlaidumas, prabanga
lympha, ae *f* grynas, švarus vanduo
lyra, ae *f* lyra, kanklės; lyrinė poezija; giesmė

M

māchina, ae *f* įrankis, mašina; klasta, gudrybė
māchinor *1* *išgalvoti, sumanyti;* įtaisyti, įrengti
maciēs, ēī *f* liesumas, sulieséjimas, išdžiūvimas
macrēsco *3* lysti, džiūti, blogti
macto *1* paaukštinti, pagerbti; aukoti; (atnašaujant) užmušti
madeo, maduī *2* šlapiam, drėgnam būti, varvėti; minkštėti, tirpti
madēsco, maduī *3* šlapiam tapti, sušlapti
madidus *3* šlapias, drėgnas, varvantis
maereo, maeruī *2* liūdėti, nusiminusiam būti; gailėti, raudoti
maeror, ōris *m* liūdesys, sielvartas
maestus *3* (maereo) liūdnas, nusiminęs; liūdesį teikiąs
magis labiau
magister, trī *m* viršininkas; mokytojas
magistra, ae *f* mokytoja
magistrātus, ūs *m* valstybinė tarnyba; valdžia; tarnautojas
māgn-animus *3* kilnios širdies; drąsus
māgnificentia, ae *f* iškilnumas; didybė; išdidumas, puikybė
māgni-ficus *3* iškilmingas, puikus
māgnitūdo, inis *f* didumas, didybė
māgnopere labai, nepaprastai
māgnus *3* (māior, māximus) didelis
māiestās, ātis *f* didenybė, įžymybė
māiōrēs, um *m* tėvų tėvai, sentėviai
male blogai
male-dīco, dīxī, dictum *3* keikti, šmeižti
maledictum, ī *n* keiksmas, šmeižtas
maleficium, iī *n* piktas darbas, piktadarybė
malīgnus *3* piktas; pavydus; kenksmingas
malitia, ae *f* klasta, vylius; apmaudas
malleolus, ī *m* uždegamoji strėlė
mālo, māluī, mālle (magis volo) labiau norėti; bevelyti
I. malum, ī *n* blogybė, piktybė; klaida, yda; nelaimė; nusižengimas
II. mālum, ī *n* obuolys
I. mālus, ī *m* (laivo) stiebas; rąstas
II. malus *3* (pēior, pessimus) blogas
III. mālus, ī *f* obelis
mancipium, iī *n* nuosavybė; vergas
mando *1* pavesti, įteikti, perduoti; patikėti
māne *n (indecl.)* rytas; rytą, anksti
maneo, mānsī, mānsum *2* pasilikti
mānēs, ium *m* mirusiųjų dvasios
manica, ae *f* rankovė; pirštinė; pančiai, grandinės (rankų)
manifēstus *3* apčiuopiamas, aiškiai parodantis; aiškus, žinomas
manipulus, ī *m* būrys, manipulas (30-oji legiono dalis)

mānsuē-facio, fēcī, factum *3* prijaukinti, pripratinti
manubiae, ārum *f* karo grobis; grobis; neteisėtas pasipelnymas
manus, ūs *f* ranka, petys; būrys, įgula
marceo *2* silpnam, bejėgiam, tingiam būti
mare, is *n* jūra
marīnus *3* ir **maritimus** *3* jūros, prie jūros esąs
marītus, ī *m* vedęs vyras
marmoreus *3* marmurinis (**marmor**, oris *n* marmuras)
mās, maris *m* patinas
matara, ae *f* (galų) strypas, ietis
māter, tris *f* motina
māteria, ae *f* (**māteriēs**, ēī *f*) medžiaga, materija
māternus *3* motiniškas, motinos
mātrimōnium, iī *n* santuoka, moterystė; žmona
mātrōna, ae *f* moteris, matrona
mātūritās, ātis *f* subrendimas
mātūro *1* brandinti, nokinti; raginti, skubinti; skubėti
mātūrus *3* pribrendęs, prinokęs; ankstyvas; *adv.* **mātūrē** savo laiku; anksti; skubiai
medicāmen, inis *n* (= medicāmentum, ī *n*) gydymo priemonė, gydymas; vaistai, tepalas
medicīna, ae *f* gydymo mokslas, medicina; vaistai
medicus, ī *m* gydytojas
mediocris, e vidutinis; paprastas, eilinis
mediocritās, ātis *f* vidutiniškumas, saikingumas
meditor *1* mąstyti, galvoti; ruoštis
medium, iī *n* vidurys; vidurinis kelias
medius *3* vidurinis; vidutiniškas, pusėtinas, paprastas
mehercule dėl Herkulo, dievaži, tikrai
mel, mellis *n* medus
mellītus *3* medaus, medumi pasaldintas; mieliausias
membrāna, ae *f* pergamentas; oda
membrum, ī *n* narys; *pl.* kūno dalys, kūnas
meminī, isse prisiminti, atminti; minėti
memor, oris prisimenąs, atmenąs; rūpestingas; geros atminties
memoria, ae *f* atmintis; atminimas, atsiminimas
memoro *1* priminti; pasakoti
mendācium, iī *n* melas
mendāx, ācis (mendum) melagingas; linkęs meluoti; netikras
mendum, ī *n* klaida, apsirikimas, neapsižiūrėjimas
mēns, mentis *f* galvojimas; sugebėjimas galvoti, protas, sąmonė
mēnsa, ae *f* (mētior) stalas; valgis, patiekalas
mēnsis, is *m* mėnuo
mēnsor, ōris *m* (mētior) matininkas
mēnsūra, ae *f* matavimas; matas; kiekis
mentior, mentītus sum *4* meluoti
meo *1* eiti
mercātor, ōris *m* pirklys
mercātūra, ae *f* prekiavimas, prekyba
mercēs, ēdis *f* uždarbis, atlyginimas; mokestis
mercor *1* prekiauti, pirkti
mereo, meruī *2* užsitarnauti; įgyti, laimėti; nusipelnyti
mereor, meritus sum *2* žr. **mereo**
mergo, mersī, mersum *3* panerti, paskandinti
merīdiēs, ēī *m* (medius diēs) vidurdienis, pusiaudienis, pietūs
meritum, ī *n* (mereo) nuopelnas; reikšmė, vertė
meritus *3* užtarnautas, teisingas, priklausomas
merus *3* nesumaišytas, grynas; *subst.* **merum**, ī *n* vandeniu neatmieštas vynas
merx, mercis *f* prekė
messis, is *f* piūtis; nupiauti javai
messor, ōris *m* piovėjas

-met (stiprinamoji įvardžių dalelytė, pvz. *ego-met*) pats, būtent
mēta, ae *f* riba, galas; stulpas, meta (lenktynėse)
metallum, ī *n* naugė, metalas
mētior, mēnsus sum *4* matuoti; įkainoti
meto, (messem feci), messum *3* piauti, kirsti
metuo, uī, ūtum *3* bijoti, nerimauti
metus, ūs *m* baimė, rūpestis; pagarba
meus *3* mano, maniškis
mico, micuī *1* virpėti; švitėti, žibėti, žėrėti, tviskėti
migro *1* keliauti; kraustytis
mīles, mīlitis *m* kareivis, karys
mīlitāris, e karinis, kariškas; *subst.* = mīles
mīlitia, ae *f* karo tarnyba; karas, kariuomenė
mīlito *1* kariuomenėje tarnauti, kareiviu būti
mille *n (pl. mīlia, ium)* tūkstantis
mīlliārium, iī *n* mylios akmuo, romėnų mylia (apie 1,5 km)
minae, ārum *f* grasinimai
mināx, ācis grasinąs, grūmojąs, baisus
minimē visų mažiausiai, visai ne, toli gražu ne
minister, trī *m* tarnas; padėjėjas
ministra, ae *f* tarnaitė
ministro *1* tarnauti; išpildyti; parūpinti
minitor (minor) *1* grasinti, grūmoti
minuo, uī, ūtum *3* mažinti; silpninti
minus mažiau; mažai
mīrābilis, e (mīror) stebėtinas, nuostabus
mīri-ficus *3* nuostabus, nepaprastas
mīror *1* stebėtis, nustebti
mīrus *3* nuostabus
misceo, miscuī, mixtum *2* maišyti; rengti, gaminti
misellus *3 deminut.* iš **miser**
miser, era, erum nelaimingas, vargingas; menkas, blogas
miserābilis, e pasigailėjimo vertas, menkas; gailus, graudus
misereor, miseritus sum *2* gailėtis, pasigailėti
miseria, ae *f* vargas, skurdas
misericordia, ae *f* pasigailėjimas, užuojauta
miseror *1* skųstis, dejuoti, vaitoti; guostis
missio, ōnis *f* (mitto) siuntimas; atleidimas (iš tarnybos); pasigailėjimas; atvanga
mītēsco *3* (mītis) švelnėti, minkštėti; silpnėti
mītigo *1* (mītis) švelnų daryti, švelninti, lengvinti; raminti
mītis, e minkštas, švelnus, malonus
mitto, mīsī, missum *3* siųsti; sviesti; praleisti
mōbilis, e (moveo) judamas, greitas; nepastovus, kintamas
moderāmen, inis *n* valdymo įrankis; valdymas
moderātio, ōnis *f* valdymas; susivaldymas, saikingumas
moderātus *3* nuosaikus; ramus
moderor *1* sulaikyti, suvaldyti; valdyti, vesti
modestia, ae *f* saikingumas; kuklumas, dorovingumas
modestus *3* saikingas; malonus, protingas; kuklus
modo tik, ką tik, tiktai; **modo ... modo** tai ... tai
modus, ī *m* matas, saikas, taisyklė; būdas, rūšis; nuosaka
moenia, ium *n* miesto sustiprinimas, miesto sienos; tvirtovė
mōlēs, is *f* sunkenybė, našta; milžiniškas didumas; galybė, jėga
molestia, ae *f* sunkenybė; nesmagumas, apmaudas
molestus *3* sunkus, nemalonus, varginantis, įkyrus

mōlior, ītus sum *4* įtempiant jėgas judinti, pakelti; griebtis, stengtis, ketinti; kamuotis
mollio *4* (mollis) minkštinti
mollis, e minkštas; švelnus, malonus
molo, moluī, molitum *3* malti
mōmentum, ī *n* (moveo) judėjimas; svarstyklių rodyklė; akimirka, momentas, valanda
moneo, monuī, monitum *2* priminti; raginti; perspėti
monitum, ī *n* (moneo) priminimas, perspėjimas; pamokymas, patarimas
monitus, ūs *m* žr. **monitum**
mōns, montis *m* kalnas, kalnynas
mōnstro *1* rodyti
mōnstrum, ī *n* (mōnstro) žymė, ženklas; baidyklė, baisenybė
montānus *3* (mōns) kalnų, kalnuose esąs; kalnuotas
monti-cola, ae *m* kalnietis, kalnėnas
monumentum, ī *n* (moneo) atminimo ženklas; atminimas, paminklas
mora, ae *f* sugaištis; kliūtis
morbus, ī *m* liga
mordeo, momordī, morsum *2* kąsti, graužti
moribundus *3* (morior) miršt̨as; mirtingas
morior, mortuus sum *3* mirti
moror *1* (mora) sugaišti, delsti; sulaikyti, trukdyti
mōrōsus *3* (mōs) keistas, įnoringas, atkaklus
mors, mortis *f* mirtis
morsus, ūs *m* įkandimas, kandžiojimas; skausmas
mortālis, e (mors) mirtingas, marus
mortālitās, ātis *f* mirtingumas, nykumas
morti-fer, era, erum mirtį nešąs, miršt̨amas, marus
mōrum, ī *n* gervuogė
mōs, mōris *m* paprotys, būdas, įprotis; *pl.* dorovingumas
mōtus, ūs *m* (moveo) judėjimas; judesys; sukilimas, maištas
moveo, mōvī, mōtum *2* judinti; jaudinti
mox veikiai, netrukus
mūgītus, ūs *m* baubimas; triukšmas
mulceo, mulsī, mulsum *2* glostyti; švelninti, malšinti
muliebris, e moteries, moteriškas
mulier, eris *f* moteris
multi-modīs įvairiais būdais
multi-nōdus *3* sumazgytas, supintas
multi-plex, plicis sudėtinis, įvairus; nepastovus
multitūdo, inis *f* daugybė; minia, žmonės
multo *1* bausti
multus *3* *(plūs-plūrēs, plūrimus)* daugelis, gausus; **multō** daug, žymiai, visai
munditia, ae *f* švarumas, tvarka
I. mundus *3* švarus, dailus
II. mundus, ī *m* pasaulis
mūnia, ium *n* pareigos, prievolės, tarnyba
mūni-ficus *3* (mūnus) dosnus
mūnio *4* (moenia) sustiprinti, sutvirtinti
mūnītio, ōnis *f* sustiprinimas, pylimas
mūnītus *3* sustiprintas; apsaugotas, apdraustas
mūnus, neris *n* dovana; pareigos
mūraena (mūrēna), ae *f* murena (jūros žuvis)
murmur, uris *n* murmėjimas, šnabždėjimas, ūžimas, ošimas
murmuro *1* murmėti; šlamėti, urzgėti
mūrus, ī *m* siena
mūs, mūris *m* pelė
musca, ae *f* musė
muscus, ī *m* samanos
mūsica, ae *f* (**mūsicē,** ēs *f*) muzika; poezija
mūsicus, ī *m* muzikas, artistas
mustum, ī *n* nerūgęs vynas

mūtātio, ōnis *f* permaina, pasikeitimas; mainas
mutilus *3* sužalotas; **m. cornibus** bukais ragais
mūto *1* (moveo) (pa)keisti, mainyti
mūtuātio, ōnis *f* paskola
mūtuor *1* skolintis; imti
mūtus *3* tylus; nebylys
mūtuus *3* (mūto) paskolintas; savitarpis, abipusis
myrtus, ī *f* mirta; mirtų gojus, miškelis, vainikas

N

nam nes
nancīscor, na(n)ctus sum *3* (atsitiktinai) gauti, laimėti, įgyti
nārrātio, ōnis *f* (nārro) pasakojimas
nārro *1* pasakoti; sakyti
nāscor, nātus sum *3* gimti; kilti, rastis
nāsus, ī *m* nosis
nāta, ae *f* (nāscor) duktė
nātālis, e gimimo (diena); **locus** n. gimtinė
nātio, ōnis *f* giminė, gentis; tauta
nātūra, ae *f* (nāscor) prigimtis; įgimtoji savybė, būdas
I. nātus, ī *m* (nāscor) sūnus
II. nātus, *abl.* nātū *m* gimimas; māiorės nātū vyresnio amžiaus žmonės
nau-fragus *3* (nāvis, frango) sudužėlis, nelaimingas
nauta, ae *m* jūreivis, jūrininkas
nauticus *3* jūrininko, jūros; **rēs nauticae** jūrininkystė
nāvālis, e (nāvis) prie laivo priklausąs; **sociī nāvālēs** jūrininkai (kareiviai
nāvigium, iī *n* laivas, valtis
nāvigo *1* (laivu) plaukti, perplaukti
nāvis, is *f* laivas; **n. longa** karo laivas; **n. onerāria** transporto laivas
nāvita, ae *m* žr. **nauta**
nē ne; kad ne; **nē ... quīdem** net ... ne; **-ne** ar
nebula, ae *f* migla, rūkas; garas, dūmas; debesis
nec žr. **neque**
nec-dum o vis dėlto ne, dar ne
necessārius *3* būtinas, reikalingas; **necessariō** būtinai
necessārius, iī *m* giminaitis; bičiulis
necesse est būtina, reikia
necessitās, ātis *f* būtinumas, reikalingumas; prievarta
neco *1* (nex) užmušti, nukauti
nectar, aris *n* nektaras, dievų gėralas; visa kas saldu
nefārius *3* (nefās) neteisus, nedoras
ne-fās *n* (tik *nom.* ir *acc. sing.*) neteisybė, neteisėtumas; nedorybė
nefāstus *3* nelaimingas
negātio, ōnis *f* neigimas; melas
neglēctus *3* apleistas
neglegentia, ae *f* nerūpestingumas
neg-lego, lēxī, lēctum *3* apleisti, nesirūpinti; niekinti
nego *1* neigti, nesutikti; atmesti
negōtium, iī *n* (ōtium) darbas; sunkus darbas; sumanymas
nēmo *mf* niekas
nemus, oris *n* gojus, miškas
nepōs, ōtis *m* sūnaitis; palikuonis
nēquam (*indecl.; comp.* nēquior, *sup.* nēquissimus) netikęs, niekam vertas
neque ir ne, tačiau ne, bet ne; **neque ... neque** nei ... nei
nequeo *4* negalėti, nepajėgti
nē-quīquam veltui, be naudos
nequitia, ae *f* nevertumas, netinkamumas; palaidumas
nervus, ī *m* nervas, gysla; raumuo; *pl.* jėga, galybė
ne-scio *4* nežinoti
neu žr. **neve**
neuter, tra, trum nė vienas (iš dviejų), niekatras
nē-ve ir ne, ir kad ne; **neu ... neu** ir kad nei ... nei

nex, necis *f* (neco) užmušimas, nužudymas
nexus, ūs *m* surišimas, sujungimas; vergija
nī = **nē** ne, kad ne; = **si nōn, nisi** jei ne
nīdus, ī *m* lizdas, gūžta
niger, gra, grum juodas, tamsus; liūdnas, nelaimingas
nihil, *gen.* nūllīus reī niekas
nihilō-minus vis dėlto
nihilum, ī *n* = **nīlum,** ī *n* niekas
nīl = **nihil**
nimbus, ī *m* debesis; smarkus lietus, audra
nī-mīrum aišku, būtinai, iš tikrųjų, žinoma
nimis per daug, pernelyg
nimius *3* per didelis, saiką prašokąs, nepaprastas, ypatingas
ni-si jei ne, kad ne; išskyrus
niteo, nituī *2* riebiam būti; blizgėti, švitėti; pasižymėti
nitidus *3* blizgąs, žibąs
I. nitor, ōris *m* blizgėjimas; gražumas
II. nītor, nīxus (nīsus) sum *3* remtis; stengtis; pasitikėti
nix, nivis *f* sniegas
nīxor *1* žr. **nītor**
no *1* plaukti
nōbilis e (nōsco) žinomas, žymus; garsus, garbingas; kilnus
nōbilitās, ātis *f* garsenybė; aukšta kilmė; didumenė, didikai
nocēns, entis kenksmingas, nedoras; *subst.* piktadarys
noceo, nocuī, nocitum *2* kenkti
noctū naktį, nakčia
nocturnus *3* nakties, naktinis
nōdus, ī *m* mazgas
nōlo, nōluī, nōlle (ne-volo) nenorėti
nōmen, inis *n* vardas, pavadinimas; geras vardas, garbė
nōmināt im vardais, išvardinant, tiksliai
nōmino *1* vadinti
nōn ne
nōnāgēsimus *3* devyniasdešimtasis
nōnāgintā devyniasdešimt
nōn-dum dar ne
nōngentī, ae, a devyni šimtai
nōn-ne ne? ar ne? nejaugi?
nōn-nūllus *3* kai kuris; žymus, nemažas; keletas
nōn-numquam kai kada, kartais
nōscito *1* (nōsco) pastebėti, įžiūrėti, pažinti
nōsco, nōvī, nōtum *3* sužinoti, patirti, pažinti
noster, tra, trum mūsų, mūsiškis
nota, ae *f* ženklas, žymė
notābilis, e vertas pastebėti, pastebimas; nuostabus
nōtitia, ae *f* garbė, garsas; žinojimas, mokslas; supratimas
noto *1* žymėti, ženklinti
nōtus *3* (nōsco) žinomas; patikimas, draugiškas; garsus
novem devyni
noverca, ae *f* pamotė
novitās, ātis *f* naujovė; naujiena; nauja pažintis
novo *1* atnaujinti; išrasti, nauja sukurti
novus *3* naujas
nox, noctis *f* naktis
noxa, ae *f* (noceo) žala, nuostolis
noxia, ae *f* kaltė, nusikaltimas
noxius *3* kenksmingas
nūbēs, is *f* debesis
nūbilis, e tinkąs susituokti; subrendęs
nūbilus *3* debesuotas, apsiniaukęs
nūbo, nūpsī, nūptum *3* už vyro išeiti, ištekėti
nucleus, ī *m* (nux) branduolys, grūdas
nūdo *1* nuoginti, apnuoginti; apleisti; apiplėšti
nūdus *3* nuogas, plikas, grynas
nūgae, ārum *f* niekai; juokai
nūllus *3* joks, nė vienas
num ar?

nūmen, inis *n* galvos mostelėjimas, valia, įsakymas; dievų valia; dievybė
numero *1* (numerus) skaičiuoti
numerus, ī *m* skaitmuo, skaičius, kiekis
nummus, ī *m* pinigas; *pl.* pinigai
numquam (nunquam) niekuomet
nunc dabar, nūnai
nūncupo *1* (nomen, capio) vadinti, praminti; paskelbti, apgarsinti
nūntio *1* pranešti
nūntius, iī *m* pasiuntinys; žinia, pranešimas
nūper neseniai
nūptiae, ārum *f* vestuvės, jungtuvės, santuoka
nūptiālis, e santuokos, moterystės
nusquam niekur
nūtrīcula, ae *f* maitintoja, auklė
nūtrīmentum, ī *n* (paprastai *pl.*) maistas; auginimas, auklėjimas
nūtrio *4* maitinti
nūtrīx, īcis *f* (nūtrio) auklė; maitintoja
nūtus, ūs *m* (ab-nuo) mostelėjimas; įsakymas, valia
nux, *nucis f* riešutas
nympha, ae *f* jauna moteris, mergaitė; nimfa

O

ob (*c. acc.*) priešais, prieš; dėl, per, iš
ob-aerātus *3* (aes) prasiskolinęs
ob-dūro *1* kietam būti, išlaikyti, ištverti
ob-eo, iī, itum, īre priešais eiti, prieiti; **o. mortem** mirti
ob-equito *1* prijoti, privažiuoti, priešais jodinėti
ob-icio, iēcī, iectum *3* (iacio) priešais mesti, laikyti; pulti
obitus, ūs *m* (obeo) nusileidimas; mirtis
oblectātio, ōnis *f* linksminimas, malonumas
oblīquus *3* įstrižas, kreivas, įžulnus; žvairas; slaptas
oblīvio, ōnis *f* (oblīvīscor) užmiršimas
oblīvīscor, oblītus sum *3* užmiršti
oblīvium, iī *n* žr. **oblīvio**
obnoxius *3* (noxa) kaltas, baustinas; silpnas; įpareigotas, surištas
oboedientia, ae *f* klusnumas
ob-oedio *4* (audio) klausyti, klusniam būti
ob-orior, ortus sum *4* pakilti, pasirodyti; užtekėti
ob-ruo, ruī, rutum *3* užversti, užkasti; apkloti, apmėtyti
obscūro *1* temdinti; uždengti, slėpti; užmiršti, nežinomu daryti
obscūrus *3* tamsus, neaiškus; slaptas, nesuprantamas
ob-secro *1* (sacro) karštai prašyti, melsti, maldauti; prisiekti
obsequium, iī *n* klusnumas, paslaugumas; atsidavimas
ob-sequor, secūtus sum *3* klausyti; įtikti, prisitaikinti
ob-servo *1* stebėti, žiūrėti; saugoti, gerbti; pildyti
ob-ses, obsidis *mf* (sedeo) įkaitas, atsakovas; užstatas, laidas
ob-sideo, sēdī, sessum *2* (sedeo) sėdėti prie ko; apsupti
obsidio, ōnis *f* (obsideo) uždarymas, apsiaustis, apgulimas, blokada
ob-sīdo, sēdī, sessum *3* apsiausti, apsupti
ob-sisto, stitī *3* stoti prieš, kelią pastoti; priešintis, ginčytis
obsitus *3* (ob-sero) apsėtas; apdengtas, pripildytas
obsolētus *3* suvartotas, sudėvėtas; pasenęs
obstipēsco, stipuī *3* sustirti, sustingti; nustebti
ob-sto, stitī, statūrus *1* stovėti prieš; priešintis, trukdyti
ob-strepo, puī *3* ūžti, siausti, triukšmauti; kliudyti

ob-stringo, strīnxī, strictum *3* pririšti, priveržti, surišti; įpareigoti, suvaržyti, įtraukti

ob-struo, strūxī, strūctum *3* statyti priešais, užstatyti

ob-stupēsco žr. **obstipēsco**

ob-sum, obfuī, obesse būti priešais; trukdyti, kenkti

ob-tempero *1* klausyti, klusniam būti

ob-tero, trīvī, trītum *3* sutrinti, sunaikinti; *niekinti*

ob-tineo, tinuī, tentum *2* (teneo) tvirtai laikyti, turėti; valdyti; atsiekti, laimėti, gauti

obtrectātor, ōris *m* pavyduolis; priešininkas, žemintojas

ob-viam priešais

obvius *3* (obviam) priešais einąs; esąs ant kelio, arti; prielankus

occāsio, ōnis *f* (occido) patogus laikas, proga

occāsus, ūs *m* nusileidimas; vakarai; dingimas; mirtis

I. oc-cīdo, cīdī, cīsum *3* (caedo) nukirsti, užmušti

II. oc-cido, cidī, cāsum *3* (cado) kristi, nusileisti; žūti

occulto *1* slėpti, slapstytis

occultus *3* paslėptas, slaptas; *subst.* occultum, ī *n* užuolanda, slapta vieta; paslaptis

oc-cumbo, cubuī, cubitum *3* žemyn leistis, kristi; **o. mortem** numirti

oc-cupo *1* (capio) užimti, paimti, užvaldyti

oc-curro, currī, cursum *3* bėgti prieš, susitikti

ocellus, ī *m* akutė, akelė; grožis; džiaugsmas

ōcius greičiau

octōgēsimus *3* aštuoniasdešimtas

octōgintā aštuoniasdešimt

oculus, ī *m* akis

ōdī, (ōsus sum), ōdisse nekęsti, niekinti; bodėtis

odium, iī *n* (ōdī) neapykanta

odor, ōris *m* uoslė; kvapas

odōrātus *3* kvepiąs, kvapus

odōrus *3* kvepiąs; užuodžiąs; jautrus

of-fendo, fendī, fēnsum *3* (plg. *dēfendo*) stumti; smogti, užgauti

offēnsa, ae *f* (offendo) stumtelėjimas, smūgis; įžeidimas

offēnsio, ōnis *f* stumdymas, smogimas; įžeidimas; nelaimė

offēnsus *3* (offendo) pasipiktinęs, įžeistas; *nekenčiamas*

of-fero, obtulī, oblātum, offerre nešti prieš, rodyti; aukoti; atnešti; palikti; į pavojų statyti; suteikti

officium, iī *n* pareiga, tarnyba; ištikimybė, paklusnumas

oleo, oluī *2* (plg. *odor*) kvepėti; dvokti

ol-facio, fēcī, factum *3* (oleo) uostyti, jausti

olidus *3* smirdąs, atsiduodąs

ōlim kitados, kadaise; kartą

olīvum, ī *n* alyva; tepalas, balzamas

ōmen, inis *n* ženklas, žymė; lėmimas; linkėjimas

o-mitto, mīsī, missum *3* leisti, apleisti, iš akių pamesti; pro šalį praeiti

omnīno visiškai; apskritai, bendrai

omni-potēns, entis visagalis

omnis, e visas, visiškas; kiekvienas

onero *1* (onus) apkrauti, apsunkinti; kaltinti

onus, eris *n* našta, sunkenybė, krovinys; vargas, kankynė

onustus *3* (onus) apkrautas, apsunkintas; prislėgtas

opera, ae *f* (opus) darbas, triūsas, rūpinimasis; **operam dare** stengtis, rūpintis

operārius *3* darbo, tinkamas darbui; *subst.* darbininkas, padienis samdinys

operōsus *3* (opera) darbo reikalingas; užimtas, veiklus; sunkus

opertus *3* paslėptas

opifex, ficis *m* (opus, facio) meistras, kūrėjas; *amatininkas*

opīmus *3* riebus; vaisingas; turtingas, gausus; didingas
opīnio, ōnis *f* (opīnor) nuomonė, įsitikinimas
opīnor *1* manyti, spėlioti, tikėti
oportet, tuit *2* reikia, privalu
op-peto, petīvī, petītum *3* eiti prieš; kęsti, patirti
oppidum, ī *n* miestas
op-pōno, posuī, positum *3* statyti prieš; kalbėti prieš
opportūnitās, ātis *f* patogi padėtis, patogumas, nauda, pelnas
opportūnus *3* (plg. *im-portūnus*) patogus, naudingas, prisitaikąs
oppositio, ōnis *f* (oppōno) statymas prieš, prieštaravimas
oppressio, ōnis *f* (opprimo) spaudimas; prievarta, smurtas
oppressor, ōris *m* prispaudėjas, užpuolikas
op-primo, pressī, pressum *3* (premo) prispausti; užpulti
oppūgnātio, ōnis *f* puolimas, šturmavimas
op-pūgno *1* pulti, šturmuoti
ops, opis *f* pagalba; galybė; *pl.* turtas
optimātes, (i)um *m* (optimus) optimatai, aristokratai
opto *1* norėti
opulentia, ae *f* turtingumas; galia, įtaka
opulentus *3* turtingas, gausus
opus, eris *n* darbas; veikalas; **opus est** reikia
ōra, ae *f* jūros krantas, pajūris
ōrāculum, ī *n* (ōro) orakulas, orakulo vieta; ištarmė, pranašavimas
ōrātio, ōnis *f* kalbėjimas; kalba, prakalba
ōrātor, ōris *m* kalbėtojas, oratorius
orbis, is *m* ratas, apskritimas; žemės rutulys, pasaulis
orbus *3* našlaičiu tapęs; netekęs
ōrdinātio, ōnis *f* (ōrdino) tvarka; sutvarkymas
ōrdino *1* tvarkyti
ōrdior, ōrsus sum *4* pradėti
ōrdo, ordinis *m* eilė, būrys; tvarka
orīgo, inis *f* (orior) kilmė, pradžia
orior, *ortus sum 4* tekėti; atsirasti, prasidėti, užgimti, kilti
ōrnāmentum, ī *n* papuošalas, papuošimas
I. ōrnātus, ūs *m* papuošimas
II. ōrnātus *3* apginkluotas; papuoštas, šaunus
ōrno *1* apginkluoti; puošti, dabinti
ōro *1* kalbėti, sakyti; prašyti, melsti
ōrsus, ūs *m* (ōrdior) pradėjimas, pradžia
ortus, ūs *m* (orior) užtekėjimas; rytai; pradžia
I. ōs, ōris *n* burna, lūpos, veidas; žvilgsnis
II. os, ossis *n* kaulas
ōscito *1* (ōs) žiovauti
ōsculum, ī *n* (ōs) burna, lūpos; pabučiavimas
os-tendo, tendī, tentum *3* laikyti prieš, rodyti; pareikšti, sakyti
ostento *1* (ostendo) rodyti; didžiuotis; girtis
ōstium, iī *n* (ōs) durys; žiotys, anga, įėjimas
ōtium, iī *n* laisvalaikis, poilsis; taika, ramūs laikai
ovis, is *f* avis
ōvum, ī *n* kiaušinis

P

pābulum, ī *n* (pāsco) pašaras, žolė; maistas
pacīscor, pactus sum *3* (pāx) tartis, derėtis
pāco *1* (pāx) taikinti, raminti; pavergti
pactum, ī *n* (pacīscor) sutartis; *abl. sg.* = būdu
paedagōgus, ī *m* auklėtojas
paelex, icis *f* meilužė
paene beveik, bemaž
paenitentia, ae *f* gailesys

paenitet, paenituit *2* man gaila, esu nepatenkintas
pāgānus, ī *m* (pāgus) kaimietis
pāgina, ae *f* lapas, puslapis
pāgus, ī *m* kaimas
palaestra, ae *f* imtynių aikštė, mokykla; palestra
palam viešai
palleo, palluī *2* išblyškusiam būti, bijoti
pallēsco, palluī *3* balti, išblykšti; pradėti nerimauti
pallĭdus *3* (palleo) išblyškęs
pallor, ōris *m* (palleo) išblyškimas; baimė
palma, ae *f* delnas, ranka; palmė, palmės šakelė; pergalė
palūs, ūdis *f* pelkė, bala
pando, pandī, pānsum (passum) *3* ištempti, ištiesti
pango, pepigī, pactum *3* įkalti, sutvirtinti; susitarti
papȳrus, ī *m* papirusas
pār, paris lygus, vienodas, toks pat
parātus *3* (paro) prirengtas, paruoštas
parco, pepercī, parsūrus *3* saugoti; gailėtis, pasigailėti
parcus *3* (parco) taupus, šykštus; susilaikąs; menkas
parēns, entis *mf* motina, tėvas; *pl.* tėvai
pāreo, pāruī, pāritūrus *2* rodytis; klausyti, klusniam būti; priklausyti
pariēs, etis *m* siena
pario, peperī, partum *3* duoti, teikti; gimdyti
pariter lygiai, panašiai; drauge
I. paro *1* ruošti, gaminti
II. paro *1* (pār) vienodai vertinti
parri-cīda, ae *mf* (caedo) tėvažudys, žmogžudys; tėvynės priešas
parricīdium, iī *n* (parricīda) tėvažudybė; tėvynės išdavimas
pars, partis *f* dalis
parsimōnia, ae *f* (parco) taupumas
parti-ceps, cipis (pars, capio) dalyvaująs, dalyvis
partim (pars) iš dalies, dalimi
partior *4* (pars) dalyti, išdėlioti
partus, ūs *m* (pario) gimdymas; pradžia, kilmė; vaikas
parum (parvus) per maža, negana; **non parum** gana
parvitās, ātis *f* mažmožis, niekniekis; menkystė
parvulus *3* labai mažas, labai jaunas
parvus *3* (minor, minimus) mažas
pāsco, pāvī, pāstum *3* ganyti; maitinti, auginti
passer, eris *m* žvirblis
passim (pando) skersai ir išilgai, aplink, visur
passus, ūs *m* (pando) romėnų žingsnis (dvigubas); mīlle passūs = = 1,5 km
pāstor, ōris *m* (pāsco) piemuo
pāstus, ūs *m* šėrimas; pašaras; ganykla
pate-facio, fēcī, factum *3* atverti, atidaryti; *pass.* **pate-fīo,** factus sum, fierī
pateo, patuī *2* atviram būti; tęstis, siekti
pater, patris *m* tėvas; *pl.* senatoriai, patricijai, tėvai
paternus *3* tėvo, tėvui priklausąs, tėviškas, iš tėvo paveldėtas
patiēns, entis kenčiąs; kantrus, užgrūdintas
patientia, ae *f* kentėjimas; kantrybė
patior, passus sum *3* kentėti, pakelti; leisti
patria, ae *f* tėvynė
patricius, iī *m* patricijus
patrimōnium, iī *n* tėvo palikimas; turtas
patrius *3* tėvo, tėviškas
patrōnus, ī *m* globėjas
patruēlis, e (patruus) iš tėvo brolio ar sesers kilęs; pusbrolis, giminaitis
patruus, ī *m* (pater) dėdė
patulus *3* (pateo) atdaras; platus, išsiskėtęs

paucus *3* (paprastai *pl.*) **paucī**, ae, a nedaugelis, keletas
paulātim (paulus) pamažu, po truputį
paulisper (paulus) neilgam, truputį
paululus *3* mažutis
paulum, ī *n* nedaug
paulus *3* menkas, mažas
pauper, eris neturtingas, skurdus, vargingas
paupertās, ātis *f* neturtas, skurdas; trūkumas
paveo, pāvī *2* ir **pavēsco** *3* drebėti, virpėti (iš baimės ar nerimo)
pavidus *3* (paveo) drebąs, išgąsdintas, bailus
pāvīmentum, ī *n* (akmeninė) asla
pavor, ōris *m* (paveo) baimė, siaubas
pāx, pācis *f* (pacīscor) taika, ramybė
peccātum, ī *n* klaida, nusižengimas, nusikaltimas
pecten, tinis *m* šukos
pectus, toris *n* krūtinė, širdis; drąsa
pecuīnus *3* gyvulių, gyvulio
pecūnia, ae *f* (pecus) nuosavybė, turtas; pinigai
pecūniōsus *3* pinigingas, turtingas
I. pecus, pecoris *n* galvijai, smulkūs gyvuliai, avys
II. pecus, pecudis *f* naminis gyvulys, avis
pedes, peditis *m* (pēs) pėstininkas
pedester, tris, tre pėsčias, pėstininkų
pedi-sequus, ī *m* (pēs, sequor) tarnas
peditātus, ūs *m* pėstininkai
pelagus, ī *n* jūra
pellis, is *f* kailis
pello, pepulī, pulsum *3* stumti, varyti, vyti; nugalėti
penātēs, ium *m* penatai (namų, šeimos, valstybės dievai)
pendeo, pependī *2* (pendo) kabėti, kyboti
pendo, pependī, pēnsum *3* kabinti; sverti; mokėti *(vectīgal)*
penes *(c. acc.)* pas
penetrāle, is *n* (paprastai *pl.*) vidus, vidurys; šventovė
penetro *1* įsisprausti, prisiartinti; peržengti, pereiti
penitus viduj, giliai; toli
penna, ae *f* plunksna
pēnso *1* sverti; galvoti; vertinti
pēnūria, ae *f* stoka, nepriteklius
per *(c. acc.)* per, į, iš, dėl
per-ago, ēgī, āctum *3* pabaigti, atlikti
pér-agro *1* (ager) pereiti, apkeliauti, keliauti po
per-cello, culī, culsum *3* parmesti; sunaikinti; smogti; sujaudinti
per-cipio, cēpī, ceptum *3* (capio) gauti, įsigyti; išgirsti, sužinoti
per-contor *1* klausti, klausinėti, tardyti
per-cutio, cussī, cussum *3* (quatio) pramušti, suduoti; sužeisti
per-dīsco, didicī *3* mintinai išmokti
perditus *3* pražudytas, žuvęs
per-do, didī, ditum *3* naikinti, griauti, pražudyti
per-dūco, dūxī, ductum *3* iki galo privesti, nuvesti; padaryti
peregrīnor *1* svetur gyventi; keliauti
peregrīnus *3* svetimas, užsieninis; *subst.* svetimšalis
per-ennis, e (annus) metus trunkąs; pastovus, nekintamas, nuolatinis
per-eo, iī, itum, īre prapulti, žūti, mirti
perfacile labai lengvai
per-fero, tulī, lātum, ferre atnešti, parnešti; pakelti, kentėti
per-ficio, fēcī, fectum *3* (facio) padaryti, pabaigti
perfidia, ae *f* neištikimybė; vylius
per-fidus *3* neištikimas; klastingas
per-flo *1* kiaurai pūsti, pūsti
per-fluo, flūxī, flūxum *3* tekėti pro kur; praslinkti; pertekusiam būti
per-fringo, frēgī, frāctum *3* perlaužti, sulaužyti; sunaikinti

per-fruor, frūctus sum *3* suvartoti; atlikti
perfuga, ae *m* perbėgėlis
per-fugio, fūgī *3* pabėgti, pasprukti, pasislėpti; perbėgti
per-fundo, fūdī, fūsum *3* pralieti, pripilti, apipilti
per-fungor, fūnctus sum *3* pilnai atlikti; ištverti; naudoti
pergo, perrēxī, perrēctum *3* (rego) toliau tęsti, eiti, žengti
perīclitor *1* (perīculum) mėginti, drįsti, patirti; į pavojų statyti
perīculum, ī *n* mėginimas, bandymas; pavojus
per-imo, ēmī, emptum *3* (emo) išnaikinti, nužudyti; suardyti
perītus *3* pratęs, prityręs, įgudęs
per-lābor, lāpsus sum *3* greitai slysti, praslysti; nepastebimai ir greitai kur įlįsti
per-lūcidus *3* permatomas; labai šviesus
per-maneo, mānsī, mānsūrus *2* pasilikti; gyventi, būti
per-mitto, mīsī, missum *3* perduoti, pavesti, palikti; leisti
per-moveo, mōvī, mōtum *2* smarkiai sujudinti, sujaudinti
per-mūtātio, ōnis *f* pa(si)keitimas; apyvarta
perniciēs, ēī *f* pražūtis, nelaimė
perniciōsus *3* pražūtingas, kenksmingas, pavojingas
per-numero *1* išmokėti
per-ōsus *3* (ōdī) labai neapkenčiąs
per-paucī, ae, a nedaugelis, labai mažai
per-petior, pessus sum *3* (patior) kantriai kentėti, pakelti
per-petro *1* baigti, išpildyti, atlikti
perpetuus *3* nuolatinis, amžinas
per-rumpo, rūpī, ruptum *3* pralaužti, prasiveržti; nugalėti
per-saepe labai dažnai
per-sequor, secūtus sum *3* vytis, persekioti; bausti; **bello p.** kariauti
per-sevēro *1* užsispirti; tverti
per-solvo, solvī, solūtum *3* išleisti, leisti; išmokėti
persōna, ae *f* kaukė; vaidmuo; asmuo
per-spicio, spexī, spectum *3* (specio) aiškiai matyti; pažinti
perspicuus *3* permatomas; aiškus, žinomas
per-strepo *3* triukšmauti; skambėti
per-suādeo, suāsī, suāsum *2* įtikinti, įkalbinėti
persuāsio, ōnis *f* tikinimas, įkalbinėjimas; manymas
per-taedet, pertaesum est *2* nusibosta, įgrysta, bodžiuos
pertaesus *3* įgrisęs, nusibodęs
per-tento *1* (= **pertempto**) mėginti, bandyti; skverbtis, apimti
per-terreo, ruī, ritum *2* išgąsdinti
per-timēsco, timuī *3* labai bijoti
pertināx, ācis užsispyręs, atkaklus; patvarus
per-tineo, tinuī *2* (teneo) laikyti, turėti; tęstis, eiti
per-tundo, tudī, tūsum *3* pramušti, prakalti, prakiurinti
perturbātio, ōnis *f* sąmyšis, netvarka; perversmas; susijaudinimas
per-turbo *1* sumaišyti; trukdyti, sujaudinti
per-ungo, ūnxī, ūnctum *3* ištepti
per-ūtilis, e labai naudingas
per-vādo, vāsī, vāsum *3* eiti per, skleistis, paplisti; pasiekti
per-vagor *1* pereiti, apkeliauti; valkiotis, bastytis
per-venio, vēnī, ventum *4* prie galo prieiti; pasiekti, ateiti
per-vinco, vīcī, victum *3* nugalėti; prikalbėti
per-vulgo *1* (vulgus) apgarsinti
pēs, pedis *m* koja; pėda
pessum prie kojų, žemyn, į dugną; **p. eo** pražūti

pessum-do, dedī, datum *1* nugramzdinti, pražudyti
pesti-fer *3* marą nešąs, pragaištingas
pestis, is *f* maras; nelaimė, pražūtis
petītio, ōnis *f* užpuolimas; prašymas
petītor, ōris *m* puolikas; varžytininkas; skundėjas, ieškovas
peto, petīvī (petiī), petītum *3* pulti, siekti, prašyti, reikalauti; keliauti
petulantia, ae *f* išdykavimas; begėdiškas drąsumas
phalanx, angis *f* falanga
phalerae, ārum *f* karių papuošalas; arklių papuošalas
pharetra, ae *f* saidokas, strėlinė
pharetrātus *3* su saidoku
philosophia, ae *f* filosofija
philosophus, ī *m* filosofas
phōca, ae *f* ruonis, jūros šuo
picea, ae *f* eglė, pušis
piceus *3* dervingas; juodas kaip derva
pictor, ōris *m* (pingo) tapytojas, dažytojas
pictūra, ae *f* tapyba; paveikslas
pietās, ātis *f* (pius) pareigos jausmas, ištikimybė, teisingumas
piger, gra, grum (piget) lėtas, tingus, nejautrus; nederlingas
piget, piguit *2* man pikta, nemalonu
pīgnus, oris (eris) *n* užstatas, įkaitas; laidavimas
pila, ae *f* sviedinys
pīlum, ī *n* svaidomoji ietis
pilus, ī *m* plaukas
pingo, pīnxī, pictum *3* braižyti, paišyti, dažyti; puošti
pinguis, e nutukęs, riebus, drūtas
pinna, ae *f* plunksna; *pl.* sparnai
pinnātus *3* (pinna) plunksnuotas, sparnuotas
pīnus, ūs ir ī *f* pušis; pušų vainikas; laivas
pīpio *1* čirkšti (žvirblis)
piscīna, ae *f* (piscis) žuvų tvenkinys
piscis, is *m* žuvis
pius *3* gerai atliekąs savo pareigas; jautrus, meilus; ištikimas; dievotas; šventas
pix, picis *f* derva, smala
placeo, placuī *2* (plāco) patikti
placidus *3* (placeo) švelnus, ramus, tylus
plāco *1* (placeo) nuraminti, sušvelninti; atsiprašyti
I. plāga, ae *f* mūšis; smūgis
II. plaga, ae *f* spąstai
III. plaga, ae *f* lyguma; šalis, kraštas; klimatas
plangor, ōris *m* raudojimas
plānum, i *n* lyguma; planas
plānus *3* lygus, plynas, plokščias; aiškus, suprantamas
platanus, ī *f* platanas
plaudo, plausī, plausum *3* mušti, tauškėti, ploti, katučių ploti
plaustrum, ī *n* sunkusis vežimas; Grįžulo Ratai (žvaigždynas)
plausus, ūs *m* (plaudo) pliauškėjimas, ūžesys; plojimas
plēbēius *3* liaudies, plebėjų; *subst.* plebėjas
plēbs (plēbēs), plēbis *f* liaudis, plebėjai; minia
plēnus *3* pilnas
plērus-que, aque, umque didžiausias skaičius, labai daug; **plērumque** daugiausia, dažniausiai, paprastai; **plērīque**, aeque, aque daugelis, daugumas
pluit *3* lyja
plūma, ae *f* pūkas; plunksna
plumbum, ī *n* švinas
pluvia, ae *f* lietus
pōculum, ī *n* taurė, kaušas
poena, ae *f* bausmė
poenitentia, ae *f* gailesys
poenitet žr. **paenitet**
poēta, ae *m* poetas
polio *4* lyginti, dailinti; **polītus** *3* nulygintas; išlavintas

polleo, uī *2* stipriam būti; **pollēns** stiprus, galingas
pollex, icis *m* didysis pirštas, nykštys
pol-liceor, licitus sum *2* žadėti
pollicitātio, ōnis *f* pažadėjimas
pol-luo, luī, lūtum *3* sutepti, suteršti
polus, ī *m* polius; dangus, dangaus skliautas
pōmōsus *3* (pōmum) vaisingas
pōmum, ī *n* medžio vaisius; vaismedis
ponderōsus *3* svarus, sunkus
pondus, eris *n* (pendo) svoris, sunkumas
pōne užpakaly, iš užpakalio
pōno, posuī, positum *3* dėti, statyti, patalpinti
pōns, pontis *m* tiltas
pontifex, ficis *m* vyriausias šventikas, pontifikas
pontus, ī *m* jūra
poples, litis *m* pakinklis; kelias
populātio, ōnis *f* (populor) plėšimas, naikinimas
populor *1* niokoti, naikinti
I. populus, ī *m* tauta; gyventojai
II. pōpulus, ī *f* topolis
porcus, ī *m* paršas
por-rigo, rēxī, rēctum *3* (rego) tiesti; traukti, tempti; ištiesti, duoti
porrō toliau, paskui
porta, ae *f* vartai, durys; įėjimas
portentum, ī *n* stebuklingas ženklas; baisybė, baidyklė
porticus, ūs *f* portikas, kolonada, galerija
porto *1* nešti
portōrium, ī *n* muitas
posco, poposcī *3* reikalauti, prašyti
possessio, ōnis *f* (possideo) valdymas; valdomas turtas; turtas
possessor, ōris *m* (possideo) savininkas
pos-sideo, sēdī, sessum *2* valdyti, turėti
pos-sīdo, sēdī, sessum *3* nuosavybėn imti; užgrobti
possum, potuī, posse (potis, sum) galėti
post *(c. acc.)* už, užpakaly, po
post-eā po to, paskui, vėliau
posteā-quam žr. **postquam, posteā**
posterī, ōrum *m* (posterus) ainiai
posteritās, ātis *f* būsimoji karta, ateitis; palikuonys
posterus *3* sekąs, ateinąs; **posterior,** ius vėlyvesnis, sekantis; **postrēmus** *3* paskutinis, tolimiausias
post-habeo, habuī, habitum *2* žr. **post-pōno**
postis, is *m* (durų) šulas, stakta; durys
post-pōno, posuī, positum *3* žemiau statyti, nepaisyti, niekinti
post-quam po to kai; nuo to laiko
postrēmō galų gale; apskritai
postrēmus žr. **posterus**
postrīdiē kitą (rytojaus) dieną
postulo *1* (posco) reikalauti
potēns, entis galingas
potentia, ae *f* jėga, galybė
potestās, ātis *f* (potis) galia, valdžia; galėjimas
pōtio, ōnis *f* (pōto) gėrimas, gėralas
potior, potītus sum *4* apimti, užvaldyti
potis *(indecl.)* galįs, galingas (potior, potissimus)
potissimum geriausiai, ypatingiausiai; būtent
potius geriau, verčiau, labiau
pōto, pōtāvī, pōtum (pōtātum) *1* gerti
prae *(c. abl.)* prieš, ties; dėl, iš
prae-acūtus *3* labai aštrus
praebeo, praebuī, praebitum *2* (prae, habeo) parodyti, suteikti
prae-cēdo, cessī, cessum *3* pirma eiti; prašokti
I. prae-ceps, cipitis (caput) stačia galva, strimagalviais; staigus, status

II. prae-ceps, *cipitis n (caput)* atskardis, praraja

praeceptor, ōris *m* (praecipio) mokytojas

praeceptum, ī *n* (praecipio) įsakymas

prae-cipio, cēpī, ceptum *3* (capio) iš anksto paimti; patarti, pamokyti, įsakyti

praecipitium, iī *n* bedugnė

praecipito *1* (praeceps) nustumti, nugramzdinti; paskubinti; pulti

praecipuus *3* ypatingas, nepaprastas

prae-clārus *3* labai aiškus, labai šviesus; šaunus, garsus

praeco, ōnis *m* šaukikas, skelbėjas

praecōnium, iī *n* (praeco) viešas paskelbimas; šlovinimas

prae-cordia, ōrum *n* (cor) diafragma; viduriai; krūtinė

praeda, ae *f* grobis

praedābundus *3* grobio ieškąs

I. prae-dico *1* skelbti, girti; kalbėti

II. prae-dīco, dīxī, dictum *3* iš anksto pasakyti, pranašauti

praeditus *3* padovanotas, aprūpintas, apkrautas

praedium, iī *n* žemės valda, ūkis

praedor *1* grobti, plėšikauti

praefectūra, ae *f* prižiūrėtojo tarnyba; vadovavimas

prae-fero, tulī, lātum, ferre prieš ką nešti, pirmenybę duoti

prae-ficio, fēcī, fectum *3* (facio) priešakyje pastatyti, viršininku skirti; pavesti

prae-for, fātus sum *1* pradžioje pasakyti; pranašauti

prae-iūdicium, iī *n* paruošiamasis sprendimas; ženklas, lėmimas

prae-metuo *3* iš anksto bijoti

prae-mitto, mīsī, missum *3* pirmyn siųsti, anksčiau pasiųsti

praemium, iī *n* (prae, emo) dovana, premija

prae-nōmen, inis *n* (asmens) vardas

prae-opto *1* verčiau pasirinkti, pirmenybę teikti

prae-paro *1* paruošti, rengti; ginkluoti

prae-pōno, posuī, positum *3* priešaky statyti, viršininku skirti

prae-ripio, ripuī, reptum *3* (rapio) ištraukti, atimti, išplėšti

praeruptus *3* staigus, status, skardus; smarkus

praesaepe, is *n* ėdžios, tvartas

praesāgium, iī *n* nujautimas; lėmimas, ištarmė

praesāgus *3* nujaučiąs; lemias

prae-sēns, sentis čia pat esąs, dabartinis

praesentia, ae *f* dabartis, buvimas; griežtumas, jėga

praesertim ypač, ypatingai

praesidium, iī *n* apsauga, pagalba; apsaugos kariuomenė, sargyba

praestāns, antis puikus, šaunus, išskiriamas, žymus

I. praesto, stitī *1* priešaky stovėti, skirtis, pasižymėti; parodyti

II. praestō čia pat, po ranka

praestōlor *1* pasiruošusiam stovėti, laukti

prae-sum, fuī, esse priešaky būti, vadovauti

prae-tento = prae-tempto *1* iš anksto tyrinėti, ieškoti, mėginti

praeter *(c. acc.)* pro šalį, be, išskyrus

praeter-eā be to

praeter-eo, iī, itum, īre pro šalį eiti, pralenkti; pamiršti, neminėti

praeter-itus *3* praėjęs, ankstyvesnis

praeter-luo *3* pro šalį tekėti

praeter-mitto, mīsī, missum *3* praleisti; nutylėti

praeter-quam be, išskyrus

praetor, ōris *m* viršininkas, vadas

prae-tracto *1* iš anksto aptarti

prae-ustus *3* iš priekio apdegęs

prae-valeo, luī *2* viršyti, pralenkti

prātum, ī *n* pieva; žolė, šienas

prāvus *3* kreivas, sulenktas; blogas, piktas
precēs, cum *f* prašymas, maldavimas
precor *1* prašyti, melsti, šauktis
prehendo, endī, ēnsum *3* griebti, čiupti, imti; sugauti; nutverti
premo, pressī, pressum *3* spausti, slėgti; pulti
pretiōsus *3* (pretium) brangus, prabangiškas, puikus
pretium, ii *n* kaina; mokestis, atlyginimas
prīdem seniai, nuo seniai, prieš tai
prīdiē dieną prieš, dieną anksčiau
prīmō iš pradžių, pirma, pradžioj
prīmōrdium, ii *n* pradžia
prīmum pirmiausia; pirmą sykį
prīmus *3* pirmas
prīnceps, cipis *m* (prīmus, capio) vadas; sumanytojas
prīncipātus, ūs *m* pirmoji vieta; aukščiausioji valdžia
prīncipium, ii *n* pradžia
prior, ius pirmutinis, ankstyvesnis; pirmesnis, vyresnis
prīscus *3* senoviškas, senovinis
prīstinus *3* pirmiau buvęs, senas, senovinis
prius pirma, anksčiau; greičiau
prius-quam pirm negu; kol; labiau
prīvātim atskirai, savo vardu, privatiškai
prīvātus *3* asmeniškas, privatus, savas; *subst.* privatus asmuo, ne tarnautojas, netarnaująs
prīvo *1* atimti
prō *(c. abl.)* prieš, už, dėl
pro-avia, ae *f* prosenolė, senolė
pro-avus, ī *m* prosenolis, senolis
probātus *3* išmėgintas, tinkamas; malonus
probitās, ātis *f* dorovingumas, teisumas
probo *1* bandyti, mėginti; vertinti, pagirti; įrodinėti; pritarti
probus *3* teisingas, doras, kilnus
procāx, ācis (precor) įžūlus, įkyrus, begėdiškas; godus
pro-cēdo, cessī, cessum *3* pirmyn eiti, žygiuoti; pažengti
procella, ae *f* audra
procerēs, um *m* žymesnieji viršininkai; aristokratai
prōcērus *3* laibas, aukštas
prōcessus, ūs *m* pirmyn ėjimas; pažanga, pasisekimas
prō-clīvis, e nuolaidus; status; į ką linkęs
prō-cūdo, cūdī, cūsum *3* kalti; lavinti
procul toli, iš tolo; **p. dubiō** be abejonės
prō-cumbo, cubuī, cubitum *3* gulti, pasilenkti; užgriūti
prō-cūro *1* globoti, rūpintis
prōd-eo, iī, itum, īre pirmyn eiti
prōditor, ōris *m* išdavikas
prō-do, didī, ditum *3* išduoti; paskelbti, pasakoti
prō-dūco, dūxī, ductum *3* pirmyn vesti, atvesti prieš
proelium, ii *n* kova
profectio, ōnis *f* (proficīscor) išvykimas, iškeliavimas
profectō žinoma, tikrai, iš tikrųjų
prō-fero, tulī, lātum, ferre išnešti, išimti; parodyti, paskelbti
prō-ficio, fēcī, fectum *3* (facio) pirmyn eiti; nuveikti, laimėti
pro-ficīscor, fectus sum *3* (prōficio) vykti, keliauti
pro-fiteor, fessus sum *2* (fateor) viešai paskelbti, pareikšti
prō-flīgo *1* parblokšti, nugalėti; engti, slėgti, sunaikinti
pro-fugio, fūgī *3* pabėgti, pasislėpti; vengti
pro-fugus *3* pabėgęs; ištremtas
pro-fundo, fūdī, fūsum *3* išlieti, išpilti
profundus *3* gilus; *subst.* **profundum,** ī *n* gelmė, bedugnė
prōgeniēs, ēī *f* kilmė, giminė; palikuonys, karta

prō-gnatus *3* gimęs, kilęs
prō-gredior, gressus sum *3* (gradior) tolyn eiti; pirmyn žengti
prōgressio, ōnis *f* (prōgredior) pirmyn žengimas; pažanga
pro-hibeo, uī, itum *2* (habeo) sulaikyti; kliudyti, trukdyti
pro-hinc todėl
prō-icio, iēcī, iectum *3* (iacio) pirmyn mesti; **se p.** pulti
pro-inde todėl, vadinas; taip pat
prōlecto *1* vilioti, erzinti
prōlēs, is *f* (alo) karta; palikuonys; sūnus
prōlētārius, iī *m* proletaras
prōmiscuus *3* mišrus; bendras; paprastas
prō-mitto, mīsī, missum *3* žadėti; *subst.* **prōmissum,** ī *n* pažadas
prōmptus *3* išimtas; viešas, matomas; pasiruošęs; atviras; patogus
prōnus *3* (pro) į priekį palinkęs; staigus, status, skardus
propāgo, inis *f* (pango) skiepas, atžala; ainis, ainija, gentkartė
prope (propius, proximē) arti; *c. acc.* arti ko, šalia
prope-diem artimiausią dieną, greitai, tuojau
prō-pello, pulī, pulsum *3* pirmyn varyti, stumti; nuvyti, išvaryti
propero *1* skubėti, skubinti
properus *3* skubus, greitas
propinquitās, ātis *f* artumas; giminystė
propinquus *3* (prope) artimas, netolimas
propior, ius artimesnis (**proximus** *3* artimiausias)
prō-pōno, posuī, positum *3* priešaky statyti, siūlyti; pasakoti
prōpositum, ī *n* užsimojimas, pasiryžimas, planas; tema, dėsnis
proprius *3* nuosavas, savas
propter (prope) *c. acc.* šalia, prie; dėl
propter-eā todėl
prōpulso *1* (prōpello) atmušti, nuvyti
prōra, ae *f* laivo priešakys; laivas
prō-ripio, ripuī, reptum *3* (rapio) išplėšti, ištraukti; **se p.** ištrūkti, išbėgti
prōrsus (prō-vorsus) tiesiog, visiškai, pilnai; vienu žodžiu
prō-rumpo, rūpī, ruptum *3* išsiveržti; išstumti
prō-sequor, secūtus sum *3* sekti paskui ką, lydėti; vyti
prōspectus, ūs *m* reginys, vaizdas; žvilgsnis; išvaizda
prosper(us) *3* laimingas; laimę teikiąs, palankus
prō-spicio, spexī, spectum *3* į tolį žiūrėti; rūpintis, numatyti
prō-sterno, strāvī, strātum *3* nuversti, sunaikinti
prō-sum, prōfuī, prōfutūrus, prōdesse naudingam būti, padėti
prō-tero, trīvī, trītum *3* sutrinti; sumindžioti, nugalėti
prōtinus tiesiai, pirmyn, toliau; netrukus, tuoj
pro-ut žiūrint kaip
prō-veho, vēxī, vectum *3* pirmyn, toliau vežti
prō-video, vīdī, vīsum *2* numatyti; rūpintis, paruošti
prōvincia, ae *f* užkariautas kraštas, provincija
proximī, ōrum *m* artimi giminaičiai
proximus žr. **propior**
prūdēns, entis (prōvidēns) įžvalgus; prityręs, protingas, išmintingas
prūdentia, ae *f* įžvalgumas; protingumas, išmintingumas
pūbēs, is *f* jaunimas; vyrai, žmonės
pūblicus *3* viešas; valstybei priklausąs, valstybės; visuomeninis
pudēns, entis gėdingas; dorovingas, kuklus
pudet, puduit *2* man *(me)* gėda
pudīcitia, ae *f* dorumas
pudīcus *3* gėdingas; dorovingas
pudor, ōris *m* gėda, drovumas
puella, ae *f* mergaitė

puer, erī *m* berniukas; vaikas
puerīlis, e vaikiškas, vaiko
pūgna, ae *f* mūšis, kova
pūgno *1* (pūgnus) kautis
pūgnus, ī *m* kumštis
pulcher, chra, chrum gražus
pulchritūdo, inis *f* gražumas
pullulo *1* dygti, sprogti; skleistis, knibždėti
pulso *1* (pello) mušti, belsti; sujudinti, kratyti; trukdyti
pulvis, eris *m* dulkės, smėlys, pelenai
pūmex, pūmicis *m* akmuo, uola; lava
pūnctum, ī *n* taškas
pūnio *4* bausti
puppis, is *f* laivo užpakalis; laivas
pūrgo *1* (pūrus) valyti, švarinti; teisinti
purpura, ae *f* purpuras; audinys, dažytas purpuro dažais
purpureus *3* purpurinis; žibąs, puikus, gražus
pūrus *3* švarus
pusillus *3* mažutis, smulkutis; menkas
puter, tris, tre supuvęs, dvokiąs; nusilpęs
pūtēsco, pūtuī *3* pelėti; dvokti
puto *1* manyti, laikyti; nuvalyti (medžius), apskabyti
pȳramis, idis *f* piramidė
pyrōpus, ī *m* (auksinė) bronza

Q

quā kame? kuriuo keliu? kokiu būdu? kaip?
quadri-iugis, e ketvertu pakinkytas; *pl.* ketvertas arklių
quadringentī, ae, a keturi šimtai
quadru-pedāns, antis keturiomis kojomis einąs; *subst.* arklys
quadru-pēs, pedis keturkojis; *subst.* arklys arba kitas keturkojis gyvulys
quaero, quaesīvī, quaesītum *3* ieškoti; stengtis patirti; klausti
quaesītio, ōnis *f* ieškojimas, klausinėjimas
quaeso *3* prašyti
quaestio, ōnis *f* klausimas, tardymas
quaestor, ōris *m* tardytojas; kvestorius
quaestus, ūs *m* (quaero) pelnas, uždarbis; verslas, amatas
quālis, e kas toks, koks, kuris
quam kaip, negu, kaip kad
quam-diū kaip ilgai, ligi kolei
quam-quam nors, kad ir; betgi, tačiau
quam-vīs kiek norint, kiek reikiant; nors ir, kad ir
quā-nam kame gi, kur link
quandō kada, kada nors; kadangi, nes
quandō-que jeigu kada, kada nors
quandō-quidem kadangi, nes
quant-opere kaip labai
quantus *3* kaip didelis, koks; **quantum** kaip daug, kiek; **quantō** kiek
quā-rē kodėl, dėl ko
quārtus *3* ketvirtas
qua-si lyg, tartum; beveik, bemaž
quater keturis kartus
quatio, —, quassum *3* judinti, krutinti; smogti
quattuor keturi
- que ir
queo, quīvī (quiī), quitum *4* galėti, sugebėti
querēla, ae *f* (queror) skundas; aimanavimas, nusiskundimas
querimōnia, ae *f* (queror) žr. **querēla**
queror, questus sum *3* skųstis, dejuoti, prikaišioti
qui, quae, quod kuris, koks; kuris nors
quia kadangi, nes
qui-cumque, quae-cumque, quod-cumque kas nors, kiekvienas, kuris nors
quid kaip? kodėl?
quī-dam, quae-dam, quid-dam (quod-dam) kai kuris, kažin koks, vienas
quidem tikrai, be abejo, būtent
quiēs, ētis *f* (quiēsco) poilsis, ramybė
quiēsco, quiēvī *3* ilsėtis
quiētus *3* ramus; neveiklus, neužimtas; švelnus, taikingas

quī-libet, quae-libet, quid-libet (quod-libet) kuris nors, bet kas
quīn kodėl gi ne, žinoma, dargi, net; kad (šal. sak.)
quī-nam žr. **quis-nam**
quīngentī, ae a penki šimtai
quīnī, ae, a po penkis
quīnquāgēsimus *3* penkiasdešimtasis
quīnquāgintā penkiasdešimt
quīnque penki
quīntus *3* penktas
quippe žinoma, iš tiesų, aišku
quis, quid kas? kuris?
quis-nam kas gi? kas būtent?
quis-piam, quae-piam, quid-piam (quod-piam) kas nors, kuris nors, kitas
quis-quam, quic-quam kas nors
quis-que, quae-que, quid-que (quod-que) kiekvienas
quis-quis, quid-quid (quod-quod) bet kas, kas nors
quī-vīs, quae-vīs, quid-vīs (quod-vīs) kiekvienas, kas nors
quō kur, iš kur, kodėl; kad tuo
quo-ad iki, kaip ilgai; kaip toli
quō-cumque kur nors
quod kadangi, nes
quodsī bet jei, nors ir
quō-minus kad, idant
quondam kitados, kadaise, kartą
quoniam kadangi, nes; kada jau
quoque taip pat
quot kiek
quot-annīs kasmet
quotīdiē kasdien
quotiē(n)s kaip dažnai, kiek kartų
quotiēs-cumque kiek tik
quot-quot kiek tik
quo-ūsque kaip ilgai? iki kol?

R

rabiēs, *acc.* -em; *abl.* -e *f* pasiutimas, padūkimas; įnirtimas; įkvėpimas
rādīcitus su šaknimis
radio *1* spindėti, blizgėti
radius, ī *m* lazdelė; rato spindulys; saulės spindulys
rādīx, īcis *m* šaknis
raeda (rēda), ae *f* vežimas
rāmus, ī *m* šaka; medis
rapidus *3* smarkus, staigus
rapīna, ae *f* plėšimas; grobis
rapio, rapuī, raptum *3* stverti, grobti; atimti, plėšti
raptim greitai, skubiai
raptus, ūs *m* plėšimas, pagrobimas
rārō retai
rārus *3* retas
rāstrum, ī *n* kapstas
ratio, ōnis *f* (reor) skaičiavimas, apyskaita; manymas, protas; planas, būdas; tvarka; elgimasis
ratis, is *f* sieliai, keltas; laivas
ratus *3* (reor) apskaičiuotas, tikras; nutartas, teisėtas
raucus *3* užkimęs, duslus; šiurkštus
rebello *1* sukilti
re-cēdo, cessī, cessum *3* trauktis
recēns, entis naujas, nesenas, paskutinis; grynas
recessus, ūs *m* (recēdo) traukimasis; nuošali vieta, tolimas kambarys
I. recido, cidī, cāsūrus *3* (cado) atgal kristi, nukristi; sugriūti
II. recīdo, cīdī, cīsum *3* (caedo) nupiauti, išpiauti; panaikinti
re-cingo, cīnxī, cīnctum *3* atjuosti, atrišti; nuimti
re-cipio, cēpī, ceptum *3* (capio) atgal priimti, atsiimti
re-cito *1* balsiai skaityti, deklamuoti
re-clīno *1* atgal lenkti, atšlieti; gaivinti, atvėsinti
re-clūdo, clūsī, clūsum *3* (claudo) atidaryti, atverti, atidengti; rodyti
re-cōgnōsco, nōvī, nitum *3* iš naujo pažinti; prisiminti, apsvarstyti
re-concilio *1* grąžinti, atstatyti; sutaikinti
re-condo, didī, ditum *3* atidėti; saugoti, slapstyti, slėpti

re-coquo, coxī, coctum *3* lydyti; pervirinti
re-creo *1* atgaivinti, atnaujinti
rēctā tiesiu keliu, tiesiai, tiesiog
rēctē teisingai, gerai
rēctor, ōris *m* valdytojas, valdovas; vairininkas, vadas
rēctus *3* (rego) tiesus; teisingas; *subst.* **rectum,** ī *n* tiesa
re-cubo, cubuī *1* ilsėtis; miegoti
recupero *1* atgauti, laimėti
re-curro, currī, cursum *3* atgal bėgti, grįžti; kreiptis
re-cūso *1* atmesti, nesutikti
rēda žr. **raeda**
red-do, didī, ditum *3* atiduoti, grąžinti
red-eo, iī, itum, īre atgal eiti; grįžti; tekti
red-igo, ēgī, āctum *3* (ago) atgal vyti, varyti; rinkti; sumažinti, apriboti
red-imo, ēmī, emptum *3* (emo) atpirkti, išpirkti; išnuomoti
red-integro *1* vėl papildyti, atstatyti; kartoti
reditio, ōnis *f* (redeo) grįžimas, sugrįžimas
reditus, ūs *m* (redeo) žr. **reditio**
re-dūco, dūxī, ductum *3* atgal vesti, grąžinti
red-undo *1* išsilieti, išsipilti; pertekti, gausiai turėti
re-fero, rettulī, relātum, referre atgal nešti, parnešti; pranešti
re-flo *1* atgal pūsti
re-foveo, fōvī, fōtum *2* iš naujo šildyti, atgaivinti, sustiprinti
re-fugio, fūgī, fugitūrus *3* atgal bėgti, trauktis; slėptis; vengti
re-fundo, fūdī, fūsum *3* atgal pilti; atmušti, atmesti
regālis, e (rēx) karališkas
rēgia, ae *f* karaliaus rūmai, pilis
rēgīna, ae *f* karalienė
regio, ōnis *f* (rego) linkmė, kryptis; riba; kraštas, šalis, sritis
rēgius *3* (rēx) karališkas, karaliui priderąs
rēgno *1* (rēx) karaliumi būti, karaliauti, valdyti
rēgnum, ī *n* karalystė, karaliavimas; valstybė
rego, rēxī, rēctum *3* tiesti; tvarkyti; valdyti, vadovauti
re-gredior, gressus sum *3* (gradior) atgal trauktis, grįžti
rēgulus, ī *m* (rēx) karaliukas; kunigaikštis
rē-icio, iēcī, iectum *3* (iacio) atgal mesti, atmesti; atmušti
re-lābor, lāpsus sum *3* atgal slysti; pamažu grįžti
re-laxo *1* vėl platų daryti; praplatinti, atidaryti; lengvinti
re-levo *1* vėl pakelti; padėti, palengvinti; atpalaiduoti
religio, ōnis *f* prietaringa baimė, dievotumas, tikybinės apeigos; *pl.* religija, kultas; nusikaltimas, prakeikimas
re-ligo *1* suriši, parišti; pririšti
re-linquo, līquī, lictum *3* palikti
reliquiae, ārum *f* liekana, griuvėsiai
reliquus *3* likęs; paliktas; kitas
re-maneo, mānsī *2* pasilikti; būti
re-medium, iī *n* vaistas, priemonė
re-meo *1* sugrįžti
rēmex, igis *m* irklininkas
rēmigium, iī *n* (rēmex) irklas; irklininkai
re-minīscor *3* prisiminti, atsiminti
re-mitto, mīsī, missum *3* atgal siųsti, grąžinti; sumažinti
re-mollēsco *3* vėl minkštėti
re-mordeo, mordī, morsum *2* vėl kandžioti; kankinti; atsikalbinėti
re-moror *1* užtrukti, sugaišti; sulaikyti, vilkinti, trukdyti
remōtus *3* nutolintas; tolimas, svetimas
re-moveo, mōvī, mōtum *2* atitraukti, pašalinti

re-mūneror *1* vėl apdovanoti, atlyginti; atsidėkoti
rēmus, ī *m* irklas
re-nīdeo *2* spindulius atmušti, spindėti
re-novo *1* atnaujinti, atstatyti
re-nūntio *1* su pranešimu grįžti, pranešti
reor, ratus sum *2* (ratio) spręsti, tikėti, manyti
re-pāgula, ōrum *n* velkė, skląstis
reparābilis, e pataisomas; atstatomas
re-paro *1* vėl atstatyti, atnaujinti
re-pello, reppulī, repulsum *3* atstumti, priversti trauktis, atmušti
re-pendo, pendī, pēnsum *3* atsverti, atlyginti, užmokėti
repente iš netyčių, staiga
repentīnus *3* netikėtas, nelauktas, staigus
re-percutio, cussī, cussum *3* (quatio) atstumti, atmušti; aidėti
re-perio, repperī, repertum *4* surasti, išrasti; sugalvoti
repertor, ōris *m* išradėjas, kūrėjas, kaltininkas
repetītio, ōnis *f* kartojimas
re-peto, petīvī (petiī), petītum *3* vėl ieškoti; vėl pulti; kartoti, grįžti
rēpo, rēpsī *3* slinkti, šliaužti
re-pōno, posuī, positum *3* atidėti; vėl pastatyti; priskirti
re-porto *1* parnešti
re-prehendo, endī, ēnsum *3* prilaikyti, atitraukti; barti, sudrausti
re-primo, pressī, pressum *3* (premo) atremti, atstumti, sulaikyti; apriboti, nuslopinti
rēpto *1* (rēpo) šliaužti
repudio *1* atstumti, niekinti, atmesti; užsiginti
re-pūgno *1* priešintis, gintis
repulsa, ae *f* (repello) atstūmimas, atmetimas; neigiamas atsakymas
reputātio, ōnis *f* (reputo) apgalvojimas, apmąstymas
re-puto *1* apskaičiuoti; apgalvoti, apmąstyti
re-quiēs, ētis *f* ramybė, poilsis
re-quiēsco, quiēvī *3* ilsėtis, pasilsėti; nusiraminti
re-quīro, quīsīvī, quīsītum *3* (quaero) vėl ieškoti; reikalauti
rēs, reī *f* daiktas, dalykas; įvykis, atsitikimas; padėtis; turtas
re-scindo, scidī, scissum *3* sunaikinti, išgriauti
re-scīsco, scīvī, scītum *3* vėl sužinoti
rescrīptum, ī *n* raštiškas paliepimas, raštas
re-seco, secuī, sectum *1* atkirsti; atimti, atitolinti, pašalinti
re-ses, sidis (resideo) likęs sėdėti, tingus, neveiklus
re-sideo, sēdī, sessum *2* dar sėdėti, sėdint likti; ilsėtis
re-sīdo, sēdī, sessum *3* atsisėsti, įsikurti; leistis, grimzti; trauktis; silpti, nusiraminti; atsilsėti
rēsīna, ae *f* sakai, derva, smala
re-sisto, stitī *3* sustoti, stabtelėti; priešintis, spirtis
re-solvo, solvī, solūtum *3* atrišti, paleisti; panaikinti; išlaisvinti
respectus, ūs *m* dairymasis; atsižvelgimas; pagarba
re-spicio, spexī, spectum *3* atgal žiūrėti, žvalgytis, dairytis
re-spondeo, spondī, spōnsum *2* atsakyti, atsakinėti
respōnsum, ī *n* atsakymas
rēs pūblica (rēspūblica), reī pūblicae *f* valstybė, respublika
re-stauro *1* atstatyti
re-stinguo, stīnxī, stīnctum *3* gesinti
re-stituo, stituī, stitūtum *3* (statuo) atstatyti; grąžinti
restitūtio, ōnis *f* atstatymas; pasigailėjimas, bausmės dovanojimas
re-sto, stitī *1* priešintis; gyvam pasilikti, gyvuoti, būti

re-surgo, surrēxī, surrēctum *3* vėl keltis, kilti; atsikelti
re-tardo *1* gaišinti, stabdyti, trukdyti
rēte, is *n* tinklas
re-tineo, tinuī, tentum *2* (teneo) sulaikyti; palikti
retrō-pendulus *3* kabąs, nutysęs (atgal)
reus, ī *m* apskųstasis; kaltas
re-vello, vellī, vulsum *3* nutraukti; sudraskyti, sulaužyti
re-vertor, revertī (reversus sum) *3* grįžti
re-vincio, vīnxī, vīnctum *4* surišti; pririšti
re-vīso, vīsī *3* vėl pamatyti; atlankyti; ką žiūrėti
re-voco *1* atšaukti; atitraukti, pašalinti
rēx, rēgis *m* karalius
rhētor, oris *m* iškalbos mokytojas, retorius; oratorius
rīdeo, rīsī, rīsum *2* juoktis
rigeo, riguī *2* stingti, kietėti; kyšoti, riogsoti
rigidus *3* (rigeo) sustingęs, kietas; žiaurus
rigor, ōris *m* (rigeo) sustingimas, kietumas; griežtumas, žiaurumas
rīma, ae *f* plyšys, skylė
rimor *1* (rīma) plyšius daryti, kasti, rausti, ieškoti; tyrinėti
rīpa, ae *f* (upės) krantas
rītus, ūs *m* tikybiniai įstatai, apeigos
rīvus, ī *m* upelis; srovė, tekmė
rīxa, ae *f* vaidas, ginčas, peštynės
rōbur, oris *n* ąžuolas; jėga; kalėjimas
rōbustus *3* (rōbur) ąžuolinis; stiprus, tvirtas
rogo *1* klausti; prašyti, reikalauti
rogus, ī *m* laužas
rōro *1* (rōs) rasoti, varvėti; suvilginti, sudrėkinti
rōs, rōris *m* rasa; drėgmė, vanduo
rosa, ae *f* rožė
rōscidus *3* (rōs) rasotas, aprasojęs; sudrėkintas
rōstrum, ī *n* snapas; laivo priekis; *pl.* tribūna forume
rota, ae *f* ratas; apskritimas; vežimas
rubeo, rubuī *2* raudonam būti; raudonuoti
ruber, bra, brum raudonas
rubēsco, rubuī *3* (ruber) raudonuoti
rubētum, ī *n* gervuogių krūmas
rūbīgo, inis *f* rūdis; tinginiavimas, dykinėjimas
rubor, ōris *m* (ruber) raudona spalva, purpuras; gėda
rudēns, entis *m* laivo lynas
I. rudis, e žalias, neapdirbtas; neišauklėtas, nerangus
II. rudis, is *f* rapyra, kirstynių lazda
rūga, ae *f* raukšlė
ruīna, ae *f* griuvimas; sunaikinimas; *pl.* griuvėsiai
rūmor, ōris *m* gandas, paskala; žinia
rumpo, rūpī, ruptum *3* laužyti; draskyti; perlaužti
ruo, ruī, rutum *3* ūmai kristi, griūti; parblokšti, sumušti; bėgti
rūpēs, is *f* uola; praraja
rūrsus (rūrsum) atgal, atvirkščiai; vėl, iš naujo
rūs, rūris *n* kaimas
rūsticus *3* (rūs) kaimiškas; paprastas; *subst.* kaimietis
rutilus *3* rausvas

S

saccus, ī *m* maišas
sacer, cra, crum (sancio) šventas; prakeiktas
sacerdōs, dōtis *mf* (sacrum, dare) šventikas, vaidila
sacrāmentum, ī *n* (sacro) iškilmingas pasižadėjimas; karo tarnyba; piniginė bauda
sacrārium, iī *n* šventovė, maldos namas
sacrātus *3* pašvęstas
sacrificium, iī *n* aukojimas; auka
sacrifico *1* aukoti

sacrilegus *3* niekiņąs dievus, nusikalstąs dievams
sacro *1* (sacer) švęsti
sacrum, ī *n* šventenybė; aukojimas, auka
saeculum (saeclum), ī *n* šimtmetis, amžius
saepe (saepius, saepissimē) dažnai
saepēs, is *f* tvora
saepio, saepsī, saeptum *4* (saepēs) aptverti, užtverti
saeta, ae *f* šerys, ašutas, plaukas
saevio *4* dūkti, siausti
saevus *3* siaučiąs, dūkstąs; žiaurus, baisus
sagācitās, ātis *f* (sagax) įžvalgumas, akylumas
sagāx, ācis įžvalgus, akylas
sagitta, ae *f* strėlė
sagulum, ī *n* apsiaustas
sagum, ī *n* skraistė; milinė
sāl, sālis *m* druska
salio, saluī *4* šokti, šokinėti
salsus *3* (sāl) sūrus
saltem mažiausiai, bent
salto *1* (salio) šokinėti, šokti; apsimesti
I. saltus, ūs *m* (salio) šuolis
II. saltus, ūs *m* miškinga vieta; tarpeklis, dauba
salūber, bris, bre (salūs) sveikas
salum, ī *n* (audringa) jūra
salūs, salūtis *f* (salvus) sveikata; gerovė; išsigelbėjimas
salūtāris, e (salūs) naudingas; sveikas; gydomasis
salūto *1* (salūs) sveikinti
salveo *2* (salvus) sveikam būti
salvus *3* nepaliestas, sveikas, gyvas
sancio, sānxī, sānctum *4* (sacer) pašventinti; pripažinti
sānctus *3* (sancio) pašvęstas, šventas
sanguineus *3* kruvinas
sanguis, inis *m* kraujas
saniēs, ēī *f* kruvini pūliai; nuodai
sāno *1* (sānus) gydyti
sānus *3* sveikas
sapiēns, entis (sapio) išmintingas, protingas; *subst.* išminčius
sapientia, ae *f* išmintis
sapio, sapiī *3* skonį turėti; išmintingam būti; *suprasti*
sarcina, ae *f* pundas, ryšulys; kuprinė
sat = **satis**
satelles, satellitis *mf* saugotojas; palydovas, padėjėjas; sėbras
satio *1* prisotinti; nuraminti
satis gana, pakankamai
satis-facio, fēcī, factum *3* tenkinti, patenkinti; užmokėti
satius (satis) geriau
sator, ōris *m* (sero) sėjikas, sėjėjas; kūrėjas, tėvas
satur, ura, urum (satis) sotus, prisotintas
saucius *3* sužeistas, sužalotas
saxeus *3* akmeninis, uolų
saxum, ī *n* uola, akmuo
scando, scandī, scānsum *3* lipti, kilti, įlipti
scateo, scatuī *2* trykšti; pilnam, gausiam būti
scelerātus *3* nusikaltęs; nelaimingas; išniekintas
scelerōsus *3* nusikaltęs; nelemtas
scelestus *3* nusižengęs, nelemtas, prakeiktas; *subst.* niekšas
scelus, sceleris *n* piktas darbas, nusikaltimas
scēna (scaena), ae *f* palapinė, scena, teatras
scēptrum, ī *n* skeptras; viešpatavimas; karaliaus valdžia; sostas
schola, ae *f* mokykla
scientia, ae *f* žinojimas, mokėjimas, žinia; *sumanumas*
scīlicet (scīre licet) savaime suprantama; žinoma; būtent
scindo, scidī, scissum *3* perkirsti, perplėšti
scintilla, ae *f* kibirkštis
scio, scīvī (sciī), scītum *4* žinoti

scīpio, ōnis *m* lazda, ramentas
scīscitor *1* stengtis sužinoti, klausinėti, tirti
scopulus, ī *m* kalno viršūnė; uola, iškyšulys
scrība, ae *m* raštininkas
scrībo, scrīpsī, scrīptum *3* raižyti, piešti; rašyti
scrīnium, iī *n* dėžė, skrynutė
scrīptor, ōris *m* (scrībo) rašytojas
scrīptum, ī *n* raštas
scrūtor *1* raustis, knistis, ieškoti; tyrinėti
scūtum, ī *n* (pailgas) skydas
scyphus, ī *m* taurė
sē-cēdo, cessī, cessum *3* nueiti, atsiskirti, pasitraukti, nutolti
sē-cerno, crēvī, crētum *3* atidalinti; išskirti, atskirti
sēcessus, ūs *m* (secēdo) pasitraukimas, atsiskyrimas, vienatvė
seco, secuī, sectum *1* piauti, perpiauti
sēcrētō slaptai
sēcrētus *3* (sēcerno) atskirtas, atskiras; slaptas
secta, ae *f* (sequor) kryptis; partija; mokykla, sekta
sector *1* (sequor) paskui eiti, visur lydėti, stengtis sužinoti
secundum *(c. acc.)* pagal, dėl
secundus *3* (sequor) paskui einąs, kitas; sėkmingas, laimingas
secūris, is *f* (seco) kirvis; smūgis
sēcūrus *3* (cūra) be rūpesčių, ramus; tikras, nepavojingas
secus kitaip, kitokiu būdu; **non secus** visiškai taip
sed bet
sēdecim šešiolika
sedeo, sēdī, sessum *2* sėdėti
sēdēs, is f (sedeo) sėdėjimas; sodyba, buveinė; suolas, kėdė
sēd-itio, ōnis *f* atskyrimas; sukilimas
sēditiōsus *3* (sēditio) neramus, maištą keliąs
sēdo *1* (sedeo) priversti atsisėsti; nuraminti, numalšinti
sēdulō (se, dolus) rūpestingai; atvirai, nuoširdžiai
seges, segetis *f* pasėlis; užsėtas laukas
sēgnis, e lėtas, tingus; pavargęs
sē-iungo, iūnxī, iūnctum *3* atskirti, perskirti
semel kartą, vieną kartą
sēmen, inis *n* (sero) sėkla
sēmentis, is *f* pasėlis; javai
sēmi- (tik sudurtiniuose žodžiuose) pusiau
sēmi-animus *3* pusiau miręs, pusgyvis
sēmi-deus *3* pusiau dieviškas; *subst.* pusdievis
semper visuomet, nuolat
sempiternus *3* (semper) nuolatinis; amžinas
sēnārius *3* iš šešių pėdų (eilutė)
senātor, ōris *m* (senex) senatorius
senātus, ūs *m* senatas
senecta, ae *f* senatvė
senectūs, ūtis *f* žr. **senecta**
senex, senis *(comp.* **senior)** senas; *subst. mf* senis, senė
sēnī, ae a po šešis
senīlis, e (senex) senas, senyvas, paseneęs
sēnsa, ōrum *n* (sentio) mintys, pažiūros
sēnsi-fer *3* pajutimą teikiąs
sēnsim iš lėto, pamaži
sēnsus, ūs *m* (sentio) jutimas, jausmas; protas
sententia, ae *f* (sentio) nuomonė, sprendimas; prasmė; posakis
sentīna, ae *f* nuosėdos, padugnės, atmatos, šlamštas
sentio, sēnsī, sēnsum *4* jausti, justi; pastebėti, manyti
sēparātim atskirai
sē-paro *1* atskirti, perskirti
sepelio, sepelīvī, sepultum *4* palaidoti
septem septyni

septen-triōnēs, um *m* didieji Grįžulo Ratai; šiaurė
septimus *3* septintas
sepulcrum, ī *n* (sepelio) palaidojimo vieta, kapas; paminklas
sepultūra, ae *f* (sepelio) laidojimas, laidotuvės
sequor, secūtus sum *3* eiti paskui, sekti; lydėti, sekioti, vytis
sera, ae *f* skląstis, sklendė
serēnitās, ātis *f* giedra; šypsena
serēno *1* giedrinti, nušviesti
serēnus *3* giedras, šviesus
seriēs, ēī *f* grandinė; eilė; karta
sermo, ōnis *m* pasikalbėjimas; kalba
I. sero, sēvī, satum *3* sėti, sodinti
II. sērō vėlai
serpēns, entis *mf* gyvatė, angis, slibinas
serrātī, ōrum *m* sidabriniai denarai
sertum, ī *n* (paprastai *pl.*) vainikas, girlianda
sērus *3* vėlus; pavėluotas
serva, ae *f* vergė
servīlis, e vergiškas, vergo
servio *4* (servus) vergauti, tarnauti
servitium, iī *n* (servus) vergovė, nelaisvė
servitūs, ūtis *f* žr. **servitium**
servo *1* (servus) saugoti, sergėti, gelbėti; taupyti
servus, ī *m* vergas
sēsē = **se**
seu arba
sevēritās, ātis *f* žiaurumas, šiurkštumas; rimtumas
sevērus *3* aštrus, griežtas, rimtas
sex šeši
sextus *3* šeštas
sī jei
sībilus, ī *m* (*pl.* sībila, ōrum *n*) švilpimas
sīc taip
sīca, ae *f* durklas
siccus *3* sausas
sīcut(ī) kaip, tartum
sīdus, sīderis *n* žvaigždynas; žvaigždė, dangaus kūnas
sīgni-fico *1* (facio) ženklą duoti, parodyti, pažymėti
sīgno *1* (sīgnum) ženklu žymėti, paženklinti
sīgnum, ī *n* ženklas; vėliava
silentium, iī *n* tylėjimas; tyla, ramybė, poilsis
sileo, uī *2* tylėti; ilsėtis
silex, silicis *m(f)* titnagas, kietas akmuo; uola
silva, ae *f* miškas
silvestris, e miškais apaugęs; miške gyvenąs
similis, e (simul) panašus; toks pat, vienodas
simplex, simplicis paprastas, nesudėtingas
simul kartu, drauge; vienu metu
simul-ac (-atque) vos tik, kai tik
simulācrum, ī *n* panašumas; paveikslas, statula, vaizdas
simulātio, ōnis *f* (simulo) apsimetimas
simulo *1* (similis) panašų daryti, vaidinti; apsimesti, dėtis
simultās, ātis *f* (similis) pavyduliavimas; įtūžimas, pyktis
sīn o jei, bet jei
sincērus *3* grynas, nesumaišytas; sveikas; kilnus, nuoširdus
sine *(c. abl.)* be
singulī, ae, a po vieną, pavieniui, kiekvienas sau
sinister, tra, trum kairysis
sinistrōrsus (sinistrō-vorsus, -versus) į kairę pasuktas, po kairei
sino, sīvī, situm *3* padėti, pastatyti; leisti
sinuo *1* sulenkti, palenkti, raityti
sinus, ūs *m* įlinkis, raukšlė; krūtinė
sisto, stetī (stitī), statum *3* (stāre) versti stovėti, pastatyti; atvesti, atnešti
sitīculōsus *3* ištroškęs; sausas

sitis, is *f* troškulys; alkis, badas
I. situs *3* (sino) padėtas, pastatytas, įkurtas
II. situs, ūs *m* padėtis, stovis, būklė
sī-ve arba jei, arba
smaragdus, ī *m* smaragdas
sōbrius *3* blaivus, saikingas
socer, erī *m* uošvis
societās, ātis *f* (socius) draugija, sąjunga
socius, iī *m* draugas; sąjungininkas
socordia, ae *f* proto silpnybė; tingumas, nerūpestingumas
socrus, ūs *f* uošvė, anyta
sodālis, is *m* draugas, bičiulis
sōl, sōlis *m* saulė
sōlācium, iī *n* (sōlor) paguoda
soleo, solitus sum *2* įprotį turėti; su *inf.* = paprastai
solidus *3* tankus, tirštas; tvirtas, patvarus
sōlitūdo, inis *f* vienuma; dykuma, tyrai
solium, iī *n* (sedeō) sostas; kėdė
sollemnis, e kasmet švenčiamas, iškilmingas; *subst.* **sollemne,** is *n* iškilmė, šventė
sollertia, ae *f* vikrumas, apsukrumas; klasta
sollicitūdo, inis *f* neramumas, nerimas, rūpestis
sollicitus *3* stipriai sujudintas, neramus; nerimą keliąs
sōlor *1* guosti, raminti
I. sōlum tiktai
II. solum, ī *n* kietžemis, žemė; dugnas, grindys
sōlus *3* tik vienas, vienintelis
solvo, solvī, solūtum *3* atrišti; išgelbėti; mokėti (pinigus)
somnium, iī *n* sapnas
somnus, ī *m* miegas
sono, sonuī *1* skambėti, ūžti
sonōrus, *3* skambąs, ūžiąs; skambus
sonus, ī *m* (sonō) tonas; garsas, skambesys
sopio *4* (sopor) migdyti; nuraminti
sopor, ōris, *m* miegas, įmigis
sordēs, is *f* purvas, nešvarumas
sordidus *3* nešvarus, biaurus, menkas
soror, ōris *f* sesuo
sors, sortis *f* burtas, orakulo ištarmė; pranašavimas; likimas
sortior *4* (sors) burti, burtus traukti; skirti (burtais)
sospes, itis laimingas
spargo, sparsī, sparsum *3* berti, barstyti, mėtyti; šlakstyti
sparus, ī *m* ragotinė, ietis
spatium, iī *n* erdvė; tarpas; laikas, laikotarpis
speciēs, ēī *f* (specio) žvilgsnis; vaizdas, išvaizda
specio, spexī, spectum *3* matyti, žiūrėti
spectāculum, ī *n* reginys; vaidinimas
spectātor, ōris *m* žiūrovas
specto *1* (specio) žiūrėti
speculor *1* aplinkui sekti, žiūrėti, šnipinėti
speculum, ī *n* (specio) veidrodis; panašumas
spēlunca, ae *f* urvas, ola
sperno, sprēvī, sprētum *3* atitolinti; nepaisyti, niekinti, atmesti
spēro *1* (spēs) tikėtis, viltis, laukti
spēs, speī *f* viltis
spīca, ae *f* varpa
spīceus *3* (spīca) varpos, iš varpų
spīra, ae *f* susisukimas, vingis (gyvatės)
spīritus, ūs *m* (spīro) dvelkimas, oras; kvėpavimas; vėjas
spīro *1* dvelkti, pūsti; kvėpuoti
splendidus *3* blizgąs, žibąs, spindįs; įžymus, žinomas
splendor, ōris *m* spindėjimas, blizgėjimas; garbė; papuošalas; aiškumas
spolio *1* iš rūbų išvilkti; plėšti, grobti
spolium, iī *n* grobis
sponte *f* (*abl.* nuo **spons**) gera valia, savaime

spūma, ae *f* puta
spūmo *1* (spūma) putoti
squālor, ōris *m* nešvarumas; gedulo rūbas
squāma, ae *f* žvynas; šarvas
squāmeus *3* (squāma) žvynuotas
stabilio *4* sustiprinti, sutvirtinti; paremti, palaikyti
stabilis, e tvirtai stovįs, tvirtas, pastovus
stāgno *1* tvenkinį padaryti; patvinti, užsemti
stāgnum, ī *n* stovįs vanduo, tvenkinys, klanas
statim tuojau, netrukus
statio, ōnis *f* stovėjimas; sustojimo vieta, butas
statua, ae *f* statula
statuo, statuī, statūtum *3* statyti, pastatyti; nutarti, pasiryžti
statūra, ae *f* ūgis
status, ūs *m* stovėjimas; padėtis, būvis
stēlla, ae *f* žvaigždė
sterno, strāvī, strātum *3* tiesti, kloti, žemyn mesti
sterto, uī *3* knarkti
stilla, ae *f* lašas
stillo *1* lašėti, varvėti, tekėti; lieti; sunkti
stilus, ī *m* rašomasis kotelis; stilius
stimulus, ī *m* gylys, pentinas, botagas
stīpes, itis *m* medžio kamienas, liemuo; stulpas, medis, kelmas
stips, stipis *f* dovana; atlyginimas, pelnas; išmalda
stirps, stirpis *f* atžala; giminė, palikuonis, vaikas
stīva, ae *f* arklo rankena
sto, stetī, statūrus *1* stovėti
strāgēs, is *f* skerdynės, išnaikinimas; krūva
strangulum, ī *n* virvė
strātum, ī *n* apdangalas; guolis
strēnuus *3* smarkus, stiprus; veiklus, energingas
strīdeo *2* šnypšti, ūžti, šlamėti
strīdor, ōris *m* šnypštimas, šlamėjimas, braškėjimas, ūžesys
stringo, strīnxī, strictum *3* ištraukti
struo, strūxī, strūctum *3* statyti, mūryti; rengti, ruošti; tvarkyti
studeo, studuī *2* uoliai daryti, rūpintis; norėti; mokytis
studiōsus *3* uolus, stropus; mokslo ištroškęs; mokytas
studium, iī *n* (studeo) stropumas; užsiėmimas; menas, mokslas
stultitia, ae *f* kvailumas
stultus *3* kvailas
stupeo, stupuī *2* sustingusiam būti, pastirti; stebėtis
stupidus *3* apkvaišęs; kvailas
stupor, ōris *m* sustingimas; nusistebėjimas
suādeo, suāsī, suāsum *2* patarti, prikalbėti
suāvis, e saldus; malonus, meilus
sub *(c. acc., abl.)* po, apačioje, už
sub-do, didī, ditum *3* padėti, pastatyti po kuo; pamesti; išduoti
sub-dolus *3* klastingas
sub-dūco, dūxī, ductum *3* slapta pašalinti, nepastebimai išvesti
sub-eo, iī, itum, īre įeiti, įžengti; kilti, lipti, kopti; pakeisti
sub-icio, iēcī, iectum *3* (iacio) pamesti, po kuo padėti
sub-igo, ēgī, āctum *3* aukštyn varyti, po kuo varyti; nuveikti, pavergti
subitus *3* staigus, netikėtas; **subitō** staiga, netikėtai
sub-iungo, iūnxī, iūnctum *3* prijungti; pavergti
sublātus *3* pakilus, aukštas; išdidus
sub-levo *1* aukštyn pakelti, pastatyti; paremti; sušvelninti, palengvinti
sublīme aukštai, aukštyn
sublīmis, e ore esąs, kabąs, aukštas; kilnus, išdidus, puikus

sub-mergo, mersī, mersum *3* panerti, paskandinti
sub-moveo, mōvī, mōtum *2* atstumti, pašalinti; atitolinti, ištremti
subolēs, is *f* (sub, alo) atžala; gentkartė; įpėdinis
sub-rēpo (surrēpo), rēpsī, rēptum *3* šliaužti po kuo
sub-rīdeo, rīsī, rīsum *2* šypsotis
sub-ruo, ruī, rutum *3* pakasti, paraustī; griauti, naikinti
sub-sellium, iī *n* suolas
sub-sequor, secūtus sum *3* betarpiškai sekti, lydėti; taikytis
sub-sisto, stitī *3* sustoti, apsistoti; liautis, pasilikti; atsispirti
sub-sum, subesse pavergtam būti; arti būti
sub-veho, vēxī, vectum *3* atvežti, atnešti, atvesti
sub-venio, vēnī, ventum *4* pagelbėti, padėti
suc-cēdo, cessī, cessum *3* po kuo eiti; artintis; pakeisti
suc-cendo, cendī, cēnsum *3* padegti
successus, ūs *m* pasisekimas
suc-cumbo, cubuī *3* kristi; būti nugalėtam; atsigulti
suc-curro, curri, cursum *3* su pagalba skubėti, pagelbėti
suc-cutio, cussī, cussum *3* (quatio) aukštyn mesti, purtyti, kratyti
sūcinum, ī *n* gintaras
sūcus, ī *m* sultis; skystimas
sūdo *1* prakaituoti; sunkiai dirbti, vargti
sūdor, ōris *m* prakaitas
suf-fero, sustulī, sufferre palaikyti; pakelti, kentėti
suf-ficio, fēcī, fectum *3* (facio) parūpinti, duoti; užtekti; tinkamam būti; pajėgti, galėti
suf-fōco *1* (fauces) smaugti, pasmaugti
suffrāgium, iī *n* atlauža; balsavimo lentelė; balsavimas
suf-fundo, fūdī, fūsum *3* po kuo lieti, pilti, įpilti; aplietam būti
sulcus, ī *m* vaga; arimas
sum, fuī, esse būti
summa, ae *f* visuma, suma
summātim trumpai, paviršutinai
summē labiausiai, ypatingai
summus *3* aukščiausias, pats viršutinis
sūmo, sūmpsī, sūmptum *3* (sub, emo) imti, paimti; pasisavinti
sūmptuōsus *3* daug kaštuojąs, brangus; išlaidus
sūmptus, ūs *m* išlaidos; pinigai; *pl.* eikvojimas
suo, suī, sūtum *3* siūti
suō-met, suō-pte — sustiprintas **suō**
supellēx, supellēctilis *f* namų rakandas, manta; atsarga
super *(c. acc.)* ant, viršum, už
superbia, ae *f* išdidumas, puikumas
superbio *4* didžiuotis
superbus *3* (super, fui) iškilus, aukštas; išdidus, išpuikęs
supero *1* (superus) aukščiau būti, perlipti, nugalėti; pavergti
super-pōno, posuī, positum *3* uždėti ant
super-scando *3* peržengti, pereiti
super-stes, stitis (sto) aukščiau stovįs; gyvas likęs, pergyvenęs
superstitio, ōnis *f* priesaika; prietarai
super-sto *1* viršuje, ant ko stovėti
super-sum, fuī, esse likti, pasilikti, gyvam išlikti; daugiau reikšti
superus *3* (superior, suprēmus-summus) viršutinis, aukštas
super-venio, vēnī, ventum *4* per ką eiti, ant ko užeiti; užklupti
suppedito *1* (pēs) duoti, paduoti, parūpinti; pagalbą teikti
sup-peto, petīvī (petiī), petītum *3* aprūpintam, paruoštam būti; užtekti
supplex, plicis nužemintai prašąs; globos maldaująs

supplicium, iī *n* (supplex) maldavimas; bausmė
sup-putātio, ōnis *f* apskaičiavimas
suprā (superus) viršuj, aukščiau, pirmiau; *c. acc.* ant, už, per, anapus
suprā-scando *3* peržengti, pereiti
suprēmus *3* (superus) aukščiausias; paskutinis
surgo, surrēxī, surrēctum *3* (sub, rego) pakelti; pakilti
sūs, suis *mf* kiaulė; šernas
sus-cipio, cēpī, ceptum *3* (capio) pakelti; imtis, pasiimti, pradėti
sus-cito *1* aukštyn varyti, pakelti; raginti, kurstyti; pažadinti
suspecto *1* (suspicio) į ką žiūrėti, įtartinai žiūrėti, įtarti
suspectus *3* (suspicio) įtartinas
sus-pendo, pendī, pēnsum *3* laikinai pertraukti; pakabinti; iškelti
I. su-spicio, spexī, spectum *3* (specio) aukštyn žiūrėti, įtarti
II. su-spīcio, ōnis *f* įtarimas, spėjimas
su-spicor *1* įtarti; spėti, spėlioti; tikėtis
suspīrium, iī *n* atsidusimas, stenėjimas
sus-tineo, nuī *2* (teneo) palaikyti, pakęsti; ištverti; atidėti
suus *3* savas, savo

T

tābeo *2* tirpti, paskysti; gesti, nykti; varvėti, šlapiam būti
tābēsco, tābuī *3* pamažu tirpti, gesti; pūti; liesėti, krimstis
tabula, ae *f* lenta; paveikslas
tab(u)līnum, ī *n* archyvas
taceo, uī, itum *2* tylėti
taciturnitās, ātis *f* tylėjimas; paslapties išlaikymas
tacitus *3* tylus, nebylys; ramus, tykus; slaptas
taeda, ae *f* pušis; balana, skala, žibintas; sutuoktuvės
taedet, uit (taesum est) *2* pasibiaurėjimą jausti; nusibosti, įgristi
taedium, iī *n* (taedet) pasibiaurėjimas, nenoras
taeter, tra, trum (taedet) biaurus, šlykštus, grasus
talentum, ī *n* talentas (piniginis vienetas = 26,2 kg sidabro)
tālis, e toks
tam taip, tiek
tamen tačiau
tamquam tartum, lyg
tandem pagaliau
tango, tetigī, tāctum *3* liesti, lytėti; nutverti; judinti
tantopere taip labai
tantum-modo vien tik
tantus *3* toks didelis, toks; **tantum** tiek, tiek daug, tik
tantus-dem *3* lygiai didelis; **tantundem** lygiai tiek daug, tiek pat
tardo *1* (tardus) sulaikyti, suturėti; suvėlinti
tardus *3* lėtas, tingus; vėlus
taurus, ī *m* jautis
tēctum, ī *n* (tego) stogas; namas, butas
tēctus *3* (tego) dengtas; paslėptas, slaptas
tego, tēxī, tēctum *3* dengti; slėpti; ginti
teg(u)men, inis *n* (tego) apdengimas, stogas; apsauga, gynimas
tegumentum (teg(i)mentum), ī *n* apdengimas, apdangalas; šarvai
tela, ae *f* (texo) audinys; audimas; staklės
tellūs, ūris *f* žemė; šalis
tēlum, ī *n* puolamasis ginklas (ietis, strėlė)
temerārius *3* lengvabūdis, neišmintingas
temno *3* niekinti, nepaisyti
tēmo, ōnis *m* rodiklis, grįžulas; vežimas
temperantia, ae *f* nuosaikumas, susilaikymas, susivaldymas
temperiēs, ēī *f* tinkamas sumaišymas, tinkama savybė; malonus oras, šiluma

tempero *1* tinkamai įrengti; saiko laikytis
tempestās, ātis *f* audra; oras, laikas
tempestīvus *3* (tempus) savo laiku įvykstąs, tinkamas
templum, ī *n* šventovė
tempto *1* liesti; bandyti, mėginti
I. tempus, oris *n* laikas
II. tempus, oris *n* (paprastai *pl.*) smilkinys; veidas, galva
tenāx, ācis (teneo) pastovus, tikras; atkaklus
tendo, tetendī, tentum *3* tempti, traukti; tiesti; vykti
tenebrae, ārum *f* patamsis, tamsa; lindynė
tenebricōsus *3* (tenebrae) niūrus, tamsus, klaikus
tenebrōsus žr. **tenebricōsus**
tenellus *3* švelnutis; silpnas
teneo, tenuī, tentum *2* (tendo) laikyti, turėti; valdyti
tener, era, erum minkštas, švelnus
tento žr. **tempto**
tentōrium, iī *n* palapinė
tenuis, e (tendo) plonas, smulkus, švelnus
tepeo *2* drungnam, šiltam būti
tepidus *3* (tepeo) šiltas
ter triskart
terebro *1* gręžti
tergum, ī *n* nugara, pečiai
tergus, oris *n* kailis, oda; nugara
termino *1* ežias, sienas nustatyti; riboti, siaurinti; pabaigti
terminus, ī *m* riba, siena; galas, tikslas; pasakymas, terminas
ternī, ae, a po tris
tero, trīvī, trītum *3* trinti; suvartoti, sutrinti; varginti, kamuoti
terra, ae *f* (torreo) žemė
terrēnus *3* (terra) žemės; sausumos
terreo, terruī, territum *2* gąsdinti, bauginti
terrestris, e žemės, žemiškas
terribilis, e (terreo) baisus, baimę sukeliąs
terri-ficus *3* (facio) žr. **terribilis**
territōrium, iī *n* miesto ribos, miesto žemė
terror, ōris *m* (terreo) baimė, siaubas
tertius *3* trečias
testa, ae *f* plyta; molinis indas, ąsotis; šukė; pluta, sluoksnis
testificor *1* šaukti liudininkais; liudyti; parodyti
testimōnium, iī *n* liudijimas, įrodymas
testis, is *mf* liudininkas
testor *1* liudininku šaukti; liudyti, įrodinėti
texo, texuī, textum *3* austi, pinti; sudėti, tvarkyti
thalamus, ī *m* moterų kambarys; santuoka
theātrum, ī *n* teatras
thēnsaurus žr. **thēsaurus**
thēsaurus, ī *m* turtas, lobis; sandėlis, iždas
tībia, ae *f* fleita, švilpynė
tigris, idis (is) *mf* tigras
timeo, timuī *2* bijoti; rūpintis dėl ko
timor, ōris *m* bijojimas, baimė
tin(g)uo, tīnxī, tīnctum *3* sudrėkinti, apšlakstyti; dažyti
tintinnābulum, ī *n* skambutis
tintinno *1* skambėti, barškėti; skambinti
titulus, ī *m* antrašas; skelbimas; titulas; garbė
toga, ae *f* toga
togātus *3* (toga) toga apsivilkęs; *subst.* **togātus,** ī *m* Romos pilietis
tolero *1* (tollo) kęsti, pakelti, kentėti; laikyti
tollo, sustulī, sublātum *3* kelti, pakelti; pašalinti, naikinti
tono, tonuī *1* griausti (**tonat** griaudžia); braškėti, ūžti
toreuma, atis *n* iškilusis piaustymas; reljefas

tormentum, ī *n* (torqueo) virvė; svaidomasis ginklas; kankinimas

torpeo, torpuī *2* sustingusiam, sustyrusiam būti; be sąmonės būti

torqueo, torsī, tortum *2* sukti, ritinti; svaidyti, mėtyti; kankinti

torreo, torruī, tōstum *2* džiovinti

torus, ī *m* patalas, guolis, lova

tot tiek, tiek daug

toti-dem tiek pat

totiē(n)s tiek kartų, tiek dažnai

tōtus *3* visas, ištisas, sveikas

trabs, trabis *f* rąstas, sienojas; laivas

tracto *1* (traho) vilkti; liesti, vartoti

tractus, ūs *m* (traho) traukimas, tempimas; vilkinimas; kryptis, padėtis

trā-do, didī, ditum *3* perduoti, atiduoti; pavėsti; pasakoti

trā-dūco, dūxī, ductum *3* pervesti, perkelti; nuvesti; pritraukti

trāgula, ae *f* ietis, ragotinė (galų ir ispanų ginklas)

traho, trāxī, tractum *3* traukti, tempti, vilkti

trā-no *1* perplaukti; perbėgti, prasiveržti

tranquillitās, ātis *f* ramybė

tranquillus *3* ramus, tykus, tylus

trāns *(c. acc.)* už, anoje pusėje, į aną pusę, per

trān-scrībo, scrīpsī, scrīptum *3* perrašyti

trāns-eo, iī, itum, īre pereiti; praeiti

trāns-fero, tulī, lātum, ferre pernešti, perkelti

trāns-fīgo, fīxī, fīxum *3* pradurti, pramušti

trāns-fodio, fōdī, fossum *3* žr. **trānsfīgo**

trāns-gredior, gressus sum *3* (gradior) peržengti, pereiti

trānslātio, ōnis *f* perkėlimas, pervedimas; atmetimas *(crīminis)*

trāns-marīnus *3* užjūrinis

trecēnī, ae, a po tris šimtus

trecentī, ae, a trysi šimtai

treme-facio, fēcī, factum *3* drebinti, virpinti, krutinti

tremo, tremuī *3* drebėti, bijoti

tremulus *3* drebąs; drebinąs

trepidātio, ōnis *f* neramumas, sumišimas; bėgiojimas

trepido *1* bėginėti; blaškytis; bijoti; abejoti

trepidus *3* neramus, sumišęs; bailus, sujaudintas

trēs, tria trys

triāriī, ōrum *m* triarijai (prityrę kareiviai, išrikiuoti trečiojoje eilėje), rezervas

tribūnāl, ālis *n* tribūno kėdė; vyr. vado kėdė; *tribunolas (teisėjų kolegija)*

tribūnus, ī *m* tribūnas

tribuo, tribuī, tribūtum *3* teikti, duoti; paskirti

tribus, ūs *f* triba (trečioji gyventojų dalis)

tribūtum, ī *n* (paskirtas) mokestis, duoklė

tribūtus *3* tribomis padalintas ar paskirstytas

triclīnium, iī *n* valgomasis kambarys

tri-dēns, dentis *m* tridantis

trīduum, ī *n* trijų dienų laikotarpis, trys dienos

tri-ennium, iī *n* (annus) trimetis

tri-fidus *3* (findo) į tris dalis perskeltas, tridantis

trīgintā trisdešimt

tri-plex, plicis trilinkas, trigubas

tri-rēmis, is *f* trirema (laivas)

trīstis, e liūdnas

trīstitia, ae (trīstitiēs, ēī) *f* nusiminimas, liūdnumas; rūstumas

trītus *3* (tero) sutrintas, pramintas; naudotas; paprastas; išlavintas

triumpho *1* iškilmingai žengti į Romą, triumfuoti

triumphus, ī *m* pergalės eitynės, triumfas; pergalė

tri-vium, iī *n* kryžkelė; vieškelis

trucīdo *1* žudyti, užmušti, skersti, papiauti
trūdo, trūsī *3* stumti, nustumti; varyti
trux, trucis baisus, žiaurus
tū tu
tuba, ae *f* dūda, trimitas
tueor, tuitus (tutātus) sum *2* žiūrėti; saugoti, globoti, ginti
tugurium, iī *n* lūšna; pastogė, daržinė
tum tada, tuomet
tumidus *3* pritvinkęs, sutinęs; garbės ištroškęs
tumultus, ūs *m* maištas; sumišimas, sąmyšis, sukilimas
tumulus, ī *m* kalva; kapas
tunc žr. **tum**
tunica, ae *f* tunika, marškiniai
turba, ae *f* krūva, būrys; žmonės
I. turbo, inis *m* (turba) vėtra, audra; sąmyšis
II. turbo 1 (turba) sąmyšį kelti, judinti; sudrumsti, suardyti
turbulentus *3* sujudintas, audringas; neramumą keliąs, kurstąs
turgeo, tursī *2* sutinusiam būti; pasipūtusiam būti
turgidulus *3* truputį sutinęs
turgidus *3* (turgeo) pritvinkęs, sutinęs, išpūstas
turma, ae *f* būrys (kavalerijos); pulkas; gauja
turpis, e biaurus; begėdiškas
turpitūdo, inis *f* biaurumas, šlykštumas; nedorumas; gėda
turris, is *f* bokštas
tūs, tūris *n* smilkalas
tūtēla, ae *f* (tūtus) apsauga, globa
tūtō (tūtus) saugiai, be pavojaus
tūtus *3* (tueor) apsaugotas, saugus; tikras
tuus *3* tavas, tavo
tyrannus, ī *m* tironas, valdovas; despotas

U

I. ūber, eris *n* tešmuo; gausumas, derlingumas; derlingas laukas
II. ūber, eris derlingas; turtingas, gausus, apstus
ubi kame? kur? kai, kai tik, kada
ubi-cumque kame tiktai; kame nors, visur; kai tik
ulcīscor, ultus sum *3* keršyti, bausti
ūllus *3* kažkoks; koks nors
ulmus, ī *f* guoba
ulterior, ius anapus esąs, tolimesnis
ultimus *3* tolimiausias, kraštutinis, paskutinis
ultrā *(c. acc.)* anapus; daugiau kaip; per
ultrō į kitą pusę, per, anapus; savaime, savo noru; virš
ululātus, ūs *m* riksmas, šauksmas
umbilīcus, ī *m* (knygos ritinio) buožgalis
umbra, ae *f* paunksmė, šešėlis
umbrāculum, ī *n* ūksmėta vieta, paunksmė
ūmeo *2* šlapiam, drėgnam būti
umerus, ī *m* petys
ūmidus *3* (ūmeo) drėgnas, šlapias
umquam žr. **unquam**
ūnā kartu, drauge, bendrai; vienu metu
ūn-animus *3* vienodai manąs, sutinkąs
ūnctus *3* (ungo) pateptas, riebalais suteptas, taukuotas
uncus *3* užlenktas, užriestas
unda, ae *f* vanduo, banga, vilnis, srovė; vandenys, jūra
unde iš kur, dėl ko, kodėl
undique iš visų šonų, iš visur
ungo, ūnxī, ūnctum *3* tepti
unguentum, ī *n* (ungo) riebalai, taukai; tepalas, balzamas
unguis, is *m* nagas
ungula, ae *f* kanopa, nagas
ūnicus *3* (ūnus) vienintelis
ūnio *4* vienyti
ūni-versus *3* visas, visiškas; visuotinis
unquam kadaise, kitados, kitą sykį, kartą; **nec u.** ir niekados
ūnus *3* vienas
ūnus-quisque kiekvienas

urbānus *3* (urbs) miestiškas; *subst.* miestietis
urbs, urbis *f* miestas; sostinė
urgeo, ursī *2* spausti, stumti, varyti; versti, spirti
ūro, ussī, ustum *3* deginti, išdeginti
ursus, ī *m* lokys
urtīca, ae *f* dilgėlė
ūrus, ī *m* stumbras
usquam bet kame, bet kur
ūsque nuolat, visada; **ūsque ad** iki pat
ūsūra, ae *f* (ūtor) naudojimas, vartojimas; pelnas, nuošimtis
ūsus, ūs *m* (ūtor) vartojimas, praktika, patyrimas
ut (utī) kaip, lyg kad; kai; nors
uter, utra, utrum katras, kuris iš dviejų
uter-que, utraque, utrumque kiekvienas iš dviejų, abu
ūtilis, e (ūtor) naudingas, tinkamas vartoti
ūtilitās, ātis *f* (ūtilis) naudingumas; nauda, pelnas
uti-nam kad tik
uti-que kaip ten bebūtų, bent, nors; būtinai, ypač
ūtor, ūsus sum *3* naudotis, vartoti; turėti
utrimque iš abiejų pusių
utrum ... an ar ... ar
ūva, ae *f* vynkekė, vynuogė
uxor, ōris *f* žmona, pati

V

vacātio, ōnis *f* (vaco) atleidimas, laisvė (nuo pareigų); atostogos
vacca, ae *f* karvė
vaco *1* tuščiam, neužimtam būti; laisvam nuo ko būti
vacuē-facio, fēcī, factum *3* tuštinti, kraustyti; *pass.* vacuēfīo, factus sum, fierī
vacuus *3* (vaco) tuščias, neužimtas, laisvas
vadum, ī sekluma, brasta; upės vaga
vāgīna, ae *f* makštis
vagor *1* klaidžioti, bastytis; išsiplėsti
vagus *3* besibastąs; netikras, nepastovus, kintamas
valeo, valuī *2* stipriam, sveikam būti; įtakingam būti, reikšmės turėti
valētūdo, inis *f* sveikata; liga, silpnumas
validus *3* (valeo) stiprus, tvirtas; galingas
valles, is *f* slėnys
vallum, ī *n* baslių tvora; pylimas
vallus, ī *m* kuolas, baslys; baslių tvora
valvae, ārum *f* suveriamos durys
vānus *3* tuščias, bergždžias; netikras
vapor, ōris *m* garai; rūkas; karštis
varietās, ātis *f* (varius) įvairumas; margumas
varius *3* margas; įvairus; nepastovus
vās, vāsis *n* indas
vāstātio, ōnis *f* naikinimas, niokojimas
vāstitās, ātis *f* tuštuma, dykuma; naikinimas
vāsto *1* (vāstus) nuniokoti, nusiaubti, sunaikinti
vāstus *3* tuščias, apleistas; neišmatuojamas, labai didelis
vātēs, is *mf* pranašas, žynys; poetas
vāticinor *1* pranašauti; įspėti
-ve arba
vectīgal, ālis *n* mokestis; pajamos
vectīgālis, e (vectīgal) mokestį liečiąs, mokesčiais apdėtas
vectio, ōnis *f* (veho) važiavimas, jojimas
vehemēns, entis smarkus, karštas, aistringas; stiprus, galingas
veho, vēxī, vectum *3* vežti, nešti; *pass.* važiuoti
vel arba, ar
vēlāmen, inis *n* (vēlo) uždanga, uždangalas; drabužis, skepeta
vēli-volus *3* burėmis lekiąs, plaukiąs; burėmis apdengtas, burinis
vellus, eris *n* vilna; kailis

vēlo *1* (vēlum) dengti, uždengti; apvilkti
vēlōcitās, ātis *f* (vēlōx) greitumas, vikrumas, apsukrumas
vēlōx, ōcis greitas
vēlum, ī *n* burė, burių drobė; palapinių medžiaga
vel-ut(ī) kaip, lyg kaip, tartum
vēna, ae *f* gysla
vēnābulum, ī *n* (medžioklinė) ietis
vēnālis, e pardavimui išstatytas; paperkamas
vēnātio, ōnis *f* medžioklė
vēnātor, ōris *m* (vēnor) medžiotojas
vēndo, didī, ditum *3* (*pass.* vēneo) pardavinėti, parduoti
venēnātus *3* (venēnum) užnuodytas, nuodingas
venēnum, ī *n* nuodai
venerābilis, e gerbtinas, gerbiamas
venerābundus *3* pagarbos pilnas, su pagarba
veneror *1* gerbti; prašyti, maldauti
venia, ae *f* malonė, pasigailėjimas; **veniam dare** pasigailėti
venio, vēnī, ventum *4* ateiti, prieiti, eiti
vēnor *1* medžioti
venter, tris *m* pilvas, skilvis
ventōsus *3* vėjuotas; greitas; tuščias; nepastovus
ventus, ī *m* vėjas
venus, eris *f* meilė
venustus *3* gražus, malonus, meilus; patrauklus, žavingas
vēr, vēris *n* pavasaris
verber, eris *n* kirtis, smūgis; rykštė
verbero *1* plakti, mušti
verbōsus *3* (verbum) šnekus, kalbus
verbum, ī *n* žodis; veiksmažodis; *pl.* kalba
vērē (vērus) tikrai, teisingai
verēcundia, ae *f* drovumas
vereor, veritus sum *2* bijotis, gerbti; rūpintis
vergo *3* krypti, nukrypusiam būti
vēritās, ātis *f* teisybė; tiesa, teisingumas; tikrovė
vernāculus *3* naminis, vietinis
vērō iš tiesų, tikrai; bet, gi, tačiau
verro, —, versus *3* šluoti, iššluoti
versātilis, e atgręžiamas, judomas; judrus, apsukrus
versor *1* (verto) sukinėtis, būti tarp; rastis
I. versus, ūs *m* (verto) pasukimas; eilutė; eilėraštis
II. versus link, į *(versus ad, in)*
vertex, icis *m* ratu sukimasis, sūkurys, verpetas
verto, vertī, versum *3* į kitą šoną versti, nukreipti; *pass.* virsti
verū, ūs *n* ašmuo, iešmas; ietis, ragotinė
vērum tačiau, betgi
vērus *3* tikras
vē-sānus *3* pamišęs, pasiutęs, beprotis
vescor *3* misti, valgyti; gyventi; naudotis
vesper, eri *m* vakaras
vespera, ae *f* (vesper) vakaras
vester, stra, strum jūsų, jūsiškis
vestibulum, ī *n* prieangis
vestīgium, iī *n* pėdsakas; akimirka
vestīgo *1* sekti ką, ieškoti; pėdsakus rasti, susekti
vestīmentum, ī *n* drabužis, apdaras
vestio *4* apvilkti
vestis, is *f* žr. **vestīmentum**
vestītus, ūs *m* žr. **vestīmentum**
veterānus *3* (vetus) atitarnavęs, patyręs; *subst.* veteranas
veto, vetuī, vetitum *1* uždrausti, neleisti
vetus, veteris senas
vetustās, ātis *f* senumas, senovė; senatvė
vetustus *3* senobinis, senoviškas; senas
vexātio, ōnis *f* varginimas, kankinimas; sunkenybė, nemalonumas
vexillum, ī *n* (vēlum) vėliava

vexo *1* smarkiai judinti; varginti, kankinti
via, ae *f* kelias, keliónė; gatvė
viātor, ōris *m* (via) keleivis
vibro *1* judinti, purtinti, kratyti; drebėti
vīcēnī, ae, a po dvidešimt
vīcēsimus *3* dvidešimtas
vīcīnia, ae *f* kaimynystė
vīcīnus *3* kaimyninis; *subst.* kaimynas
vicis *(gen.),* vicem, vice, vicēs, vicibus *f* pasikeitimas, permaina, eilė
vicissim pakaitom, po kits kito; priešingai, atvirkščiai
victima, ae *f* auka
victor, ōris *m* (vinco) nugalėtojas
victōria, ae *f* (victor) pergalė
victus, ūs *m* (vivo) gyvenimo būdas; maistas
vīcus, ī *m* kaimas, sodžius
vidē-licet gal būt, matomai, tikrai, žinoma; būtent
video, vīdī, vīsum *2* matyti; pastebėti; *pass.* **videor,** vīsus sum *2* matomam būti, atrodyti, rodytis
vigeo, viguī *2* stipriam, tvirtam būti; garsėti
vigil, vigilis budįs, saugojąs; *subst.* sargas
vigilia, ae *f* budėjimas; sargyba
vigilo *1* budėti, budriam būti, nemiegoti
vigor, ōris *m* (vigeo) gyvumas, užsidegimas, energija
vīlicus, ī *m* ūkvedys, prižiūrėtojas
vīlis, e pigus; menkas, nereikšmingas, paprastas
vīlitās, ātis *f* pigumas
vīlla, ae *f* vasarnamis, vila; ūkis, sodyba
vīmen, vīminis *n* žilvitis, karklas
vincio, vīnxī, vīnctum *4* rišti, pančioti
vinco, vīcī, victum *3* nugalėti
vinculum, ī *n* (vincio) virvė, raištis; *pl.* grandinės
vindex, vindicis *mf* keršytojas, nubaudėjas
vindico *1* keršyti, bausti
vīnea, ae *f* vynuogynas; vinėja (pastogė gintis nuo priešų)
vīnētum, ī *n* vynuogynas
vīnum, ī *n* vynas
viola, ae *f* žibuoklė
violēns, entis žr. **violentus**
violentia, ae *f* smarkumas, žiaurumas
violentus *3* smarkus, ūmus; žiaurus, audringas
violo *1* įžeisti; plėšti, niokoti
vīperīnus *3* iš gyvatės kilęs, gyvatinis; nuodingas
vir, virī *m* vyras
virga, ae *f* rykštė
virginālis, e (virgo) mergelės, mergaitės
virginitās, ātis *f* skaistybė, skaistumas, kuklumas
virgo, inis *f* mergaitė, mergina; jauna moteris
virgultum, ī *n* daigas; šakutė; krūmas
viridis, e žalias; jaunas, tvirtas
virīlis, e (vir) vyriškas; tvirtas, drąsus
virtūs, ūtis *f* (vir) vyriškumas, narsumas; dorumas, dorybė
vis *(acc.* vim, *abl.* vī; *pl.* vīrēs, vīrium, vīribus) jėga; puolimas
viscus, visceris *n* (paprastai *pl.)* mėsa; viduriai; pilvas
vīsio, ōnis *f* regėjimas, matymas; vaizdas
vīsito *1* lankyti
vīso, vīsī *3* (video) lankyti; važiuotī
vīsus, ūs *m* matymas, regėjimas; žvilgsnis; pavidalas
vīta, ae *f* (vīvus) gyvenimas; gyvybė; gyvenimo būdas
vītineus *3* iš vynmedžio
vitio *1* (vitium) gadinti; sužaloti; suklastoti
vitiōsus *3* (vitium) ydingas, netobulas; pagedęs, nedoras, piktas
vītis, is *f* vynšakė; vynšakių krūmas

vitium, iī *n* yda, trūkumas
vīto *1* vengti, šalintis, bėgti; gintis, saugotis
vitreus *3* stiklinis; švarus, skaidrus
vitta, ae *f* raištis, juosta, kaspinas
vitula, ae *f* telyčia, jauna karvė
vitupero *1* (vitium, paro) ydingu išrasti; peikti, barti
vīvāx, ācis (vīvo) gaivus, ilgai tveriąs, gyvenąs
vīvidus *3* gyvybės pilnas; tvirtas, gyvas, ugningas
vīvo, vīxī, vīctum *3* gyventi; misti
vīvus *3* gyvas
vix vos
vocābulum, ī *n* pavadinimas; žodis
voco *1* šaukti, kviesti; vadinti
volātilis, e (volāre) lekiąs, skrendąs; sparnuotas
volātus, ūs *m* lėkimas, skridimas
volēns, entis noromis, mielai ką daraąs; palankus, malonus
I. volo *1* lėkti, lekioti, skristi
II. volo, voluī, velle norėti, geisti
volūbilis, e kintamas; judrus
volucer, cris, cre greitas, lakus; *subst.* **volucris,** is *fm* paukštis
volūmen, inis *n* (volvo) popieriaus ritinys; knyga
voluntās, ātis *f* (volo) valia, noras; sprendimas
voluptās, ātis *f* smagumas, džiaugsmas, malonumas
volūto *1* (volvo) risti, ritinti, volioti
volvo, volvī, volūtum *3* ritinti, sukti, vynioti
vōmer, eris *m* noragas, žagrė
vomo, vomuī, vomitum *3* vemti; išspiauti, išmesti
voro *1* praryti, nuryti, suėsti
vortex žr. **vertex**
vōtum, ī *n* (voveo) pažadas; pageidavimas, noras; viltis
voveo, vōvī, vōtum *2* pažadėti; norėti
vōx, vōcis *f* balsas, garsas; žodis, kalba
vulgāris, e (vulgus) liaudies, liaudinis; paprastas, žinomas
vulgus, ī *n* liaudis, žmonės; minia
vulnero *1* sužeisti
vulnus, eris *n* žaizda
vulpēcula, ae *f* laputė
vulpēs, is *f* lapė
vultus, ūs *m* veidas, veido bruožai; žvilgsnis; išvaizda

TIKRINIAI VARDAI

A

A. sutrumpinimas vardo **Aulus**

Abdērīta(-ēs), ae *m* abderietis, Abderų miesto (Trakijoje) gyventojas

Achātēs, ae *m* Achatas, Enėjo draugas

Achillēs, is *m* Achilas, Ftijos (pietų Tesalijoj) karaliaus Pelėjaus ir jūrų nimfos Tetidės sūnus, mirmidonų vadas, gražiausias ir narsiausias visų Graikijos didvyrių, atvykusių į Trojį; Hektoro nugalėtojas

Achīvī, ōrum *m* achajai (graikai)

Aegyptiī, ōrum *m* egiptiečiai

Aenēās, ae *m* Enėjas, Anchiso ir Veneros sūnus, Trojos karaliaus Priamo giminaitis. Trojai žlugus, po ilgų klajojimų įsikūrė Italijoje. Jo žygiai aprašyti Vergilijaus Eneidoje

Aeolius *3* eolų; graikų

Aequī, ōrum *m* ekvai, italų gentis

Africa, ae *f* Afrika, romėnų provincija (dažniausiai Kartaginos sritis)

Africus, ī *m* pietų vakarų vėjas

Agis, idis *m* Agidas, Spartos karalius

Aiax, ācis *m* Ajakas (= Ajantas): 1. Lokridos karaliaus Oilėjaus sūnus; 2. Salamino karaliaus Telamono sūnus, vienas garsiųjų graikų vadų prie Trojos

Alba Longa Albalonga, Lacijaus (Italijoje) srities miestas, įkurtas Enėjo sūnaus Askanijaus

Albānus *3* albiečių; *pl.* Albalongos gyventojai

Albius *3* Albijus, romėnų giminės vardas

Albius Tibullus (54—19) Albijus Tibulas, poetas lyrikas

Alcibiadēs, is *m* Alkibiadas, Sokrato mokinys, atėniečių kariuomenės vadas

Alexander, drī *m* Aleksandras, Makedonijos karalius (356—323)

Algidus (mons) Algidas, kalnų virtinė Lacijuje

Allia, ae *f* Alijos upelis, Tiberio intakas ties Roma

Alpēs, ium *f* Alpių kalnai

Amūlius, iī *m* Amulijus, Albalongos karalius

Anartēs, ium *m* anartai, Dakijos (dabart. Rumunijos vakar. daly) tautelė

Ancus, ī *m* Ankas, romėnų vardas

Ancus Mārcius Ankas Marcijus, ketvirtasis Romos karalius

Anio, ēnis *m* Anieno upė, Tiberio intakas

Antemnātēs, ium *m* antemnėčiai, Lacijaus miesto Antemnų gyventojai

Antēnor, oris *m* Antenoras, Priamo giminaitis, įkūrė Italijoje Patavijos miestą (dabart. *Padua)*

Antiochus, ī *m* Antiochas, karalius M. Azijoje

Antōnius, iī *m* Antonijus, romėnų giminės vardas. **Mārcus Antōnius:** 1. romėnų oratorius; 2. triumviras

Apollō, inis *m* Apolonas, Jupiterio ir Latonos sūnus, Dianos brolis, poezijos ir muzikos (vėliau ir saulės) dievas

Ap(p)ennīnus, ī *m* Apeninų kalnai

Appius, iī *m* Apijus, romėnų vardas

Appius Claudius Apijus Klaudijus, vienas iš decemvirų
Aprīlis, is *m* (mėnsis) balandžio mėnuo
Aquilo, ōnis *m* Akvilonas, šiaurės, šiaurės rytų vėjas
Aquīnus, ī *m* Akvinas, romėnų poetas *nevykėlis, poeto Katulo* vienlaikis
Aquītānī, ōrum *m* akvitanai, pietinės Galijos gyventojai
Arabs, abis *m* (= **Arabus,** ī *m*) arabas
Archimēdēs, is *m* Archimedas, garsusis Sirakūzų matematikas
Ardea, ae *f* Ardėja, Lacijaus srities miestas
Argī, ōrum *m* Argų miestas, Argolidos (Graikijoje) sostinė
Argīvī, ōrum *m* argiečiai; graikai
Ariovistus, ī *m* Ariovistas, germanų vadas, Cezario nugalėtas 58 m. pr. m. e.
Aristīdēs, is *m* Aristidas, atėnietis, Temistoklo priešininkas
Aristotelēs, is *m* Aristotelis, graikų filosofas, Platono mokinys, Aleksandro Makedoniečio mokytojas
Arminius, ii *m* Arminijus, cheruskų vadas
Artaxerxēs, is *m* Artakserksas, Persijos karalius
Aruns, untis *m* Aruntas, karaliaus Tarkvinijaus Išdidžiojo sūnus, žuvęs dvikovoje su Brutu
Arvālēs (frātrēs) „dirvos broliai", 12 žynių Romoje; jie kasmet gegužės mėn. iškilmingose eitynėse maldaudavo laukams derlingumo
Asia, ae *f* Azija, romėnų provincija (vakarinė M. Azijos dalis)
Assyria, ae *f* Asirija
Athēnae, ārum *f* Atėnai, Atikos (Graikijoje) sostinė
Athēnagoras, ae *m* Atėnagoras
Athēniēnsis, is *m* atėnietis
Atlās, antis *m* Atlantas
Aufidus, ī *m* Aufidas, upė Apulijoje
Augustus, ī *m* Augustas, Romos imperatorius (31 m. pr. m. e. — 14 m. e. m.)
Aurōra, ae *f* Aurora, titano Hiperiono duktė, aušros deivė (Aušrinė)
Aventīnus, ī *m* Aventinas, viena iš septynių Romos kalvų

B

Babylōnius *3* Babilono
Bactriānus *3* baktrų; *subst.* baktrų srities gyventojas (Azijoje)
Battus, ī *m* Batas, graikų kolonijos Kirenės (š. Afrikoje) įkūrėjas (VII a. pr. m. e. vidury)
Belgae, ārum *m* belgai, šiaurinės Galijos tauta
Bibracte, is *n* Bibraktas, hedujų miestas, dabart. *Autun* (iš *Augustodūnum,* paskesnio Bibrakto pavadinimo)
Boeotī (-tiī), ōrum *m* beotiečiai, Beotijos (vid. Graikijoje) gyventojai
Brasidas, ae *m* Brasidas, spartiečių vadas Peloponeso kare
Britannia, ae *f* Britanija (dabart. Anglija ir Škotija)
Bruttius *3* brutų, Brucijaus (piet. Italijos iškyšulys)
Brutus, ī *m* Brutas, romėnų pavardė. **Lūcius Iūnius Brutus** — Tarkvinijaus Išdidžiojo, paskutiniojo Romos karaliaus, išvarytojas

C

C. sutrumpinimas vardo **Gāius**
Caelius (mōns), ii *m* Celijus, viena iš septynių Romos kalvų
Caenīnēnsēs, ium *m* ceniniečiai, Lacijaus miesto Ceninos gyventojai
Caesar, is *m* Cezaris, romėnų šeimos *gens Iulia* pavardė. **Gāius Iūlius Caesar** (100—44) — romėnų vadas;

kariavo su galais ir germanais (58—52), dukart perėjo Reiną, išvijo germanus iš Galijos; užsimojo pakeisti respublikos santvarką karine diktatūra, naudingà turtingiems vergų savininkams, bet žuvo, nepasiekęs savo tikslo.

Caesius, ii *m* Cesijus, romėnų poetas nevykėlis, poeto Katulo vienlaikis

Cāius žr. **Gāius**

Calendae (Kal.), ārum *f* kalendos, mėnesio pirmoji diena

Calliphrōn, onis *m* Kalifronas, šokių mokytojas Atėnuose

Calvus, ī *m* Kalvas Licinijus, poetas ir kalbėtojas, poeto Katulo draugas

Camillus, ī *m* Kamilas, romėnų pavardė. **Mārcus Fūrius Camillus** — galų nugalėtojas (390 m. pr. m. e.)

Campānia, ae *f* Kampanija, vidurinės Italijos sritis, į pietus nuo Romos (dabart. *Campagna)*

Canis, is *m* Šuo, žvaigždynas, kitaip *Sīrius;* jam pasirodžius liepos mėn., prasidėdavo dideli karščiai

Cannae, ārum *f* Kanai, Apulijos srities miestas. **Pūgna Cannēnsis** — mūšis ties Kanais (Hanibalas 216 m. pr. m. e. sudavė sunkų smūgį romėnams)

Capitōlīnus *3* Kapitolijaus

Capitōlium, ii *n* Kapitolijus, viena iš septynių Romos kalvų; Romos pilis

Capua, ae *f* Kapuja, Kampanijos miestas netoli Neapolio

Carthāginiēnsēs, ium *m* kartaginiečiai

Carthāgo (Karthāgo), inis *f* Kartagina, pajūrio miestas ir to paties vardo vergovinė respublika šiaurinėje Afrikoje; triskart kariavo su Roma (pūnų karai); miestas buvo romėnų išgriautas 146 m. pr. m. e.

Cassius, ii *m* Kasijus, romėnų giminės vardas. **C. Cassius** — konsulas 73 m. pr. m. e.

Casticus, ī *m* Kastikas, sekvanų (Galijoje) kunigaikštis

Catilīna, ae *m* Katilina. **Lūcius Sergius Catilīna** rengė sąmokslą prieš Romos plutokratiją 63 m. pr. m. e.

Cato, ōnis *m* Katonas, romėnų pavardė. **Mārcus Porcius Cato** — žinomas Kartaginos priešas

Catullus, ī *m* Katulas, romėnų pavardė. **Gāius Valerius Catullus,** poetas lyrikas (87—54)

Caucasus, ī *m* Kaukazo kalnai

Celtae, ārum *m* keltai, vid. ir piet. Galijos gyventojai

Cerberus, ī *m* Cerberis, trigalvis pragaro šuo

Cerēs, Cereris *f* Cerera, Saturno duktė, Jupiterio sesuo, Prozerpinos motina, žemdirbystės deivė

Charybdis, is *f* Charibdė, pavojingas vandens verpetas Mesinos sąsiauryje, vaizduojamas baidykle, ryjančia laivus ir žmones

Chloē, ēs *f* Chloja, moters vardas

Cicero, ōnis *m* Ciceronas, romėnų pavardė. **Mārcus Tullius Cicero** — oratorius, rašytojas ir valstybės vyras (106—43)

Cimbrī, ōrum *m* kimbrai, germanų kilmės tauta, gyv. Elbės žemupyje

Cimbricus *3* kimbrų, kimbriškas

Cincinnātus, ī *m* Cincinatas, konsulas ir diktatorius

Circus Maximus Romos didysis cirkas, pastatydintas karaliaus Tarkvinijaus Senojo

Clōdius (Claudius), ii *m* Klodijus (Klaudijus), romėnų giminės vardas

Cloelia, ae *f* Klelija, romėnė, duota Porsenai įkaitu

Clūsīnī, ōrum *m* kluziečiai, Kluzijaus gyventojai

Clūsium, ii *n* Kluzijus, Etrurijos miestas

Clymenē, ēs *f* Klimenė, Faetonto motina

Cn. sutrumpinimas vardo **Gnaeus,** ī *m*

Cocles, itis *m* Koklitas. **Horātius Cocles** — pasižymėjęs kare su Porsena drąsiu Tiberio tilto gynimu

Cōcytus, ī *m* Kokitas, požemio upė

Collātīnus, ī *m* Kolatinas. **Lūcius Tarquinius Collātīnus** — karaliaus Tarkvinijaus Išdidžiojo giminaitis, Lukrecijos vyras

Corinthus, ī *f* Korintas, miestas Peloponese (Graikijoje)

Coriolānus, ī *m* Koriolanas. **C. Mārcius Coriolānus** — romėnų karo vadas; savo tėvyniečių išvytas, mėgino su priešų (volskų) pagalba užgrobti Romą

Coriolī, ōrum *m* Koriolai, volskų miestas Lacijuje

Cornēlia, ae *f* Kornelija, romėnė, Tiberijaus ir Gajaus Grakchų motina

Cornēlius, iī *m* Kornelijus, romėnų giminės vardas; žr. **Scipio**

Cornēlius Nepos — Kornelijus Nepotas (94—24) — romėnų istorikas, Cicerono ir Katulo draugas

Crassus, ī *m* Krasas, romėnų pavardė. **M. Licinius Crassus** — pretorius, vėliau triumviras

Crixus, ī *m* Kriksas, Spartako karių vadas

Crustumīnī, ōrum *m* krustumeriečiai, sabinų miesto Krustumerijos (Lacijuje) gyventojai

Cupīdo, inis *m* Kupidonas, Veneros sūnus, meilės dievaitis

Cūrius, iī *m* Kurijus, romėnų giminės vardas. **Mānius Cūrius Dentātus** — konsulas 290, 275 ir 274 m.

Cyclōps, ōpis *m* kiklopas

Cȳrēnae, ārum (= Cyrēnē, ēs) *f* Kirenė, graikų kolonija š. Afrikoje

Cȳrus, ī *m* Kiras: 1. persų valstybės įkūrėjas; 2. karaliaus Darėjo sūnus

Cytherēa, ae *f* Veneros epitetas (nuo salos Cythera, ōrum *n,* esančios į pietus nuo Lakonijos; čia gimusi Venera)

Cyzicēnus *3* Kiziko (M. Azijos miestas); *subst.* kizikietis

D

D. sutrumpinimas vardo **Decimus** (Decimas)

Damis, idis *m* Damidas

Dāmoclēs, is *m* Damoklas, Dionizijaus dvariškis

Dāmōn, ōnis *m* Damonas, muzikas Atėnuose

Danaī, ōrum *m* danajai (graikų pavadinimas vardu karaliaus Danajaus, atsikėlusio iš Egipto į Graikiją ir čia įkūrusio Argų miestą)

Danaus, ī *m* Danajus, nuo brolio Egipto persekiojimo pabėgęs su 50 dukterų į Peloponesą; jam įsakius, pirmą vestuvių naktį 49 dukterys nužudė savo vyrus, Egipto sūnus

Dānuvius, iī *m* Dunojus

Dārēus, ī *m* Darėjas, persų karalius

Daunus, ī *m* Daunas, mitinis Apulijos (piet. Italijoje) karalius

December, bris *m* (mēnsis) gruodžio mėnuo

Delia, ae *f* Delija, poeto Tibulo mylimoji

Delphicus *3* Delfių, delfiškas

Dēmadēs, is *m* Demadas, oratorius Atėnuose

Dēmosthenēs, is *m* Demostenas, garsus Atėnų oratorius, Makedonijos karaliaus Pilypo priešininkas

Dentātus, ī *m* Dentatas. **Cūrius Dentātus** — romėnų karo vadas, Epiro karaliaus Piro nugalėtojas

Diāna, ae *f* Diana, Jupiterio ir Latonos duktė, Apolono sesuo, medžioklės ir mėnulio deivė

Dīdō, ūs (= -ōnis) *f* Didona, Tiro karaliaus Belo duktė, Sichėjaus žmona, Kartaginos įkūrėja ir karalienė

Diogenēs, is *m* Diogenas, graikų filosofas

Diomedōn, ontis *m* Diomedontas

Dionysius, ī *m* Dionyzijus: 1. Sirakūzų valdovas; 2. lyrikas Tebuose

Dīs, Dītis, *m* Ditas, požemio karalijos dievaitis

E

Elysium, ī *n* Eliziejus, teisingųjų buveinė mirusiųjų šalyje

Elysius *3* Eliziejaus

Ennius, ī *m* Enijus, romėnų poetas (239—169)

Eōus *3* rytų, rytų krašto (Eōs *f* rytai)

Epamīnōndās, ae *m* Epaminondas, tebiečių karo vadas, nugalėjęs lakedemoniečius ir žuvęs ties Mantinėja (362)

Ephesus, ī *m* Efesas, miestas M. Azijoje

Epicūrus, ī *m* Epikuras, garsus graikų filosofas (III a. pr. m. e.)

Eridanus, ī *m* Eridanas, mitinė upė vakaruose (Rona? Po?)

Esquilīnus, ī *m* Eskvilinas, viena iš septynių Romos kalvų

Etrūria, ae *f* Etrurija, kraštas vidur. Italijoje (dabart. *Toscana*), į šiaurę nuo Romos

Etrūscī, ōrum *m* etruskai, Etrurijos gyventojai

Euclīdēs, is *m* Euklidas, garsus Aleksandrijos matematikas

Eurōpa, ae *f* Europa

Eurus, ī *m* Euras, pietų rytų vėjas

Eutropius, ī *m* Eutropijus, romėnų istorikas (IV m. e. a.)

F

Fabullus, ī *m* Fabulas, poeto Katulo draugas ir kelionių bendrininkas

Faleriī, ōrum *m* Falerijai, faliskų miestas Lacijuje

Faliscī, ōrum *m* faliskai, Falerijų gyventojai

Faunī, ōrum *m* faunai, laukų ir miškų dievaičio Fauno sūnūs

Februārius, ī *m* vasario mėnuo

Fidēnātēs, ium *m* fidėniečiai, sabinų miesto Fidėnų gyventojai

G

Gabiī, ōrum *m* Gabijai, miestas Lacijuje

Gāius, ī *m* Gajus, romėnų vardas (sutrump. **C.**)

Gallī, ōrum *m* galai, Galijos gyventojai

Gallia, ae *f* Galija (maždaug dabart. Prancūzija)

Garumna, ae *f* Garona, upė Galijoje (dabart. *Garonne*)

Gellius, ī *m* Gelijus, romėnų giminės vardas. **Aulus Gellius** — romėnų rašytojas (apie 130 m. e. m.)

Genava, ae *f* Genava (dabart. Ženeva), alobrogų miestas

Genua, ae *f* Genova, miestas Ligurijoje (šiaur. Italijoje)

Germānī, ōrum *m* germanai

Germānia, ae *f* Germanija, germanų apgyventas kraštas

Germānicus *3* = **Germānus** *3* germanų

Germānicus, ī *m* Germanikas; **C. Iūlius Caesar Germānicus**, pasižymėjęs kovose su germanais I m. e. a.

Gēryōn, ōnis *m* Gerionas, Eritėjos karalius

Gisgo, ōnis *m* Gisgonas, kartaginietis

Gracchus, ī *m* Grakchas, romėnų pavardė. **Tiberius Semprōnius Gracchus** — konsulas 177 ir 166 m.; garsūs yra jo ir Kornelijos sūnūs **Tiberius** ir **Gāius**, liaudies tribūnai 133 ir 123 m. pr. m. e.

Graecia, ae *f* Graikija
Graecus *3* graikų, graikiškas; *subst.* graikas
Grāius *3* graikų, graikiškas
Grātia, ae *f* (paprastai *pl.*) gracijos, trys grakštumo ir grožio deivės senovės Romoje; Jupiterio dukterys
Gythēum, ī *n* Gitėjaus miestas Lakonijoje

H

Hadria, ae *f* Hadrijos miestas Picene; Hadrijos jūra
Haeduī, ōrum *m* hedujai (gyveno tarp Araro ir Ligerio, dabart. Luaros, upių)
Hamilcar, aris *m* Hamilkaras, Hanibalo tėvas
Hannibal, alis *m* Hanibalas, kartaginiečių kariuomenės vadas (247—183)
Hasdrubal, alis *m* Hasdrubalas, kartaginietis
Hector, oris *m* Hektoras, Trojos karaliaus Priamo sūnus
Hellēspontus, ī Helespontas, sąsiauris tarp Europos ir Azijos (dabart. Dardanelai)
Helvētiī, ōrum *m* helvetai, keltų kilmės tauta, gyvenusi dabart. Šveicarijoje
Hesperus, ī *m* vakarinė žvaigždė, vakarai (**Hesperia,** ae *f* vakarų šalis)
Hibērus, ī *m* Ebro upė Ispanijoje
Hispānī, ōrum *m* ispanai
Hispānia, ae *f* Ispanija
Homērus, ī *m* Homeras, seniausias ir žymiausias graikų poetas epikas (apie 800 m. pr. m. e.)
Horātius, iī *m* Horacijus, romėnų giminės vardas. **Quīntus Horātius Flaccus** — garsiausias Romos lyrikas (65—8)
Hostīlius, iī *m* Hostilijus, romėnų giminės vardas. **Tullus Hostīlius** — trečiasis Romos karalius

Hypanis, is *m* Hipanio upė (dabart. Bugas Ukrainos TSR)

I

Iāniculus, ī *m* Janikulas, viena iš septynių Romos kalvų
Iānuārius, iī *m* sausis
Iānus, ī *m* Janas, durų (iānua), laiko ir metų dievas
Idūs, uum *f* idos, 13-oji (arba 15-oji) mėnesio diena senovės romėnų kalendoriuje
Indī, ōrum *m* indai, Indijos gyventojai
India, ae *f* Indija
Isis, idis (-is) *f* Izidė, sen. Egipto deivė, Ozirio žmona; jos kultas buvo paplitęs ir Romoje
Italī, ōrum *m* italai
Italia, ae *f* Italija
Ithaca, ae *f* Itaka, sala Jonijos jūroje, Odisėjo gimtinė
Iugurtha, ae *m* Jugurta, Numidijos (Afrikoje) karalius, kariavęs su romėnais (112—106)
Iūlia, ae *f* Julija, romėnės vardas
Iūlius, iī *m* Julijus, romėnų giminės vardas; (mėnsis) liepos mėn.
Iūnius, iī *m* Junijus, romėnų giminės vardas; (mėnsis) birželio mėn.
Iūno, ōnis *f* Junona, Jupiterio žmona, santuokos deivė
Iuppiter (Iovis, Iovi, Iovem, Iove) *m* Jupiteris, Saturno sūnus, vyriausiasis romėnų dangaus dievas; diės Iovis — ketvirtadienis
Iuvenālis, is *m* Juvenalis. **D. Iūnius Iuvenālis** — garsus romėnų satyrikas (60—140)
Ixion, onis *m* Iksionas, lapitų karalius Tesalijoje; už pasikėsinimą prieš deivę Junoną požemy kankinamas besisukančių ratų

L

L. sutrumpinimas vardo **Lūcius** (Lucijus)

Labiēnus, ī *m* Labienas, Cezario legātas Galijoje

Lacaena, ae *f* lakonietė (lakedemonietė, spartietė)

Lacedaemōn, onis *f* Lakedemonas (Sparta)

Lacedaemoniī, ōrum *m* lakedemoniečiai (spartiečiai, Spartos gyventojai)

Lacedaemonius *3* Lakedemono

Lamia, ae *f* lamija — vampiras, rijęs vaikus

Lamprus, ī *m* Lampras, muzikas Atėnuose

Latīnī, ōrum *m* lotynai, Lacijaus gyventojai

Latīnus *3* lotynų

Latium, ī *n* Lacijus, sritis su Romos miestu vidur. Italijoje

Lātōna, ae *f* Latona (= *Diāna*)

Lāvīnia, ae *f* Lavinija, Latino duktė, Enėjo žmona, kurios vardu pramintas jo pastatytas miestas Lacijuje (*Lāvīnium*)

Lāvīnius *3* Lavinijaus

Lentulus, ī *m* Lentulas, romėnų giminės vardas. **Cn. Cornelius Lentulus** — konsulas

Leōnidās, ae *m* Leonidas, Spartos karalius, garsusis Termopilų gynėjas

Lesbia, ae f Lesbija, poeto Katulo mylimoji

Lēthaeus *3* Letos (**Lēthē,** ēs *f* Leta, požemio upė, kurios vanduo priversdavęs mirusiųjų vėles užmiršti iškentėtas žemiškąsias kančias)

Libitīna, ae *f* Libitina, mirusiųjų deivė; *trop.* mirtis

Libyssus *3* Libijos, libų

Lituānia, ae *f* Lietuva

Līvius, iī *m* Livijus, romėnų giminės vardas. **Titus Līvius** — romėnų istorikas (59 m. pr. m. e. — 17 m. e. m.)

Līvius Andronīcus — seniausias romėnų dramaturgas ir poetas, išvertęs Homero Odisėją į lotynų kalbą (240 m. pr. m. e.)

Lūcīlius, iī *m* Lucilijus, romėnų giminės vardas. **Gāius Lūcīlius** — romėnų poetas (180—102)

Lūcius, iī *m* Lucijus, romėnų giminės vardas (sutrump. **L.**)

Lucrētia, ae *f* Lukrecija, Spurijaus Lukrecijaus duktė, Kolatino žmona

Lucrētius, iī *m* Lukrecijus, romėnų giminės vardas. **Spurius Lucrētius Tricipitīnus** — vienas iš pirmųjų Romos konsulų. **Titus Lucrētius Carus** — autorius poemos *„De rerum natura"*, miręs 55 m. pr. m. e.

Lūna, ae *f* Lùna, mėnulio deivė. **Diēs Lūnae** — pirmadienis

Lycūrgus, ī *m* Likurgas, įstatymų leidėjas Spartoje

Lȳdia, ae *f* Lidija, sritis M. Azijoje

Lygdamus, ī *m* Ligdamas (spėjama, kad *Lygdamus* yra vertimas į graikų kalbą poeto Tibulo vardo *Albius*)

Lȳsander, drī *m* Lisandras, spartiečių karo vadas

Lȳsis, idis *m* (*acc.* Lȳsim) Lisidas, Epaminondo mokytojas

M

M. sutrumpinimas vardo **Mārcus** (Markas)

Macedo, onis *m* makedonietis

Maharbal, alis *m* Maharbalas, kartaginiečių kavalerijos vadas

Māia, ae *f* Maja, Hermio (*Hermes*) motina

Māius, ī *m* (mēnsis) gegužės mėnuo

Mānlius, iī *m* Manlijus, romėnų giminės vardas. **Mārcus Mānlius Capitōlīnus** — Kapitolijaus išgelbėtojas (387 m. pr. m. e.)

Mantinēa, ae *f* Mantinėja, Arkadijos (Graikijoje) miestas

Mārcellus, ī *m* Marcelas, romėnų giminės vardas. **M. Claudius Mārcellus** užkariavo Sirakūzus 212 m. pr. m. e.

Mārcus, ī *m* Markas, romėnų giminės vardas (sutrump. **M.**)

Marius, iī *m* Marijus, romėnų giminės vardas. **Gāius Marius** — liaudies partijos vadas, kimbrų ir teutonų nugalėtojas

Mārs, Mārtis *m* Marsas, karo dievas. **Diēs Mārtis** — antradienis

Mārtius, iī *m* (mėnsis) kovo mėnuo

Mārtius campus Marso laukas

Mātrona, ae *f* Matrona, upė Galijoje (dabart. *Marne*)

Māvortius *3* = **Mārtius** *(adi.* iš *Mārs)* Marso

Megara, ae *f* (ir *pl.*) Megaros miestas Graikijoje

Megarēnsis, is *m* megarietis

Melpomenē, ēs *f* Melpomenė, tragedijos ir lyrinės poezijos mūza

Meneclīdēs, is *m* Meneklidas, tebietis

Menēnius, iī *m* Menenijus, romėnų giminės vardas. **Menēnius Agrippa** — konsulas 503 m. pr. m. e.

Mercurius, iī *m* Merkurijus, šparnuotas dievų pasiuntinys, prekybos dievas. **Diēs Mercuriī** — trečiadienis

Metapontum, ī *n* Metapontas, miestas Lukanijoje (piet. Italijoje)

Mīcythus, ī *m* Mikitas, tebietis

Miltiadēs, is *m* Miltiadas, garsus Atėnų karo vadas, nugalėjęs persus prie Maratono 490 m. pr. m. e.

Minerva, ae *f* Minerva (Atėnė), Jupiterio duktė, išminties, mokslo, meno ir karo deivė

Mūsa, ae *f* mūza, mokslo ir meno deivė (jų buvo 9)

Mutina, ae *f* Mutinos miestas šiaur. Italijoje, dabart. *Modena*

Mycēnae, ārum *f* Mikėnai, miestas Argolidoje

N

Naevius, iī *m* Nevijus, romėnų giminės vardas. **Gnaeus Naevius** — vienas iš pirmųjų Romos poetų

Nāso, ōnis *m* Nazonas žr. **Ovidius**

Neaera, ae *f* Neaira, poeta Tibulo mylimoji

Nepōs žr. **Cornēlius**

Neptūnus, ī *m* Neptunas, Saturno sūnus, Jupiterio brolis, jūrų valdovas

Nōla, ae *f* Nola, miestas Kampanijoje, netoli Neapolio

Nōnae, ārum *f* nonos, romėnų kalendoriaus devintoji diena prieš idas (5-oji arba 7-oji mėnesio diena)

Notus, ī *m* Notas, pietų vėjas; vėjas

November, bris *m* (mėnsis) lapkričio mėnuo

Nūceria, ae *f* Nucerija, miestas Kampanijoje, į pietus nuo Neapolio

Numa, ae *m* Numa. **Numa Pompilius** — antrasis Romos karalius

Numitor, ōris *m* Numitoras, Albalongos karalius, Romulo ir Remo senelis

Nympha, ae *f* nimfa; nimfos — antraeilės deivės, įasmeninimai gamininančių ir gaivinančių gamtos jėgų

O

Oceanus, ī *m* Okeanas, nimfų tėvas; didelė jūra, okeanas; Atlanto vandenynas

Octōber, bris *m* (mėnsis) spalio mėnuo

Odyssēa, ae *f* (Homero) Odisėja, Livijaus Androniko išversta į lotynų kalbą

Oedipūs Colōnēus Oidipas iš Kolono (Sofoklo tragedija)

Oenomaus, ī *m* Oinomajus, Spartako karių vadas

Olympia, ae *f* Olimpija, apylinkė Elidoje, kur kas ketveri metai vykdavo olimpiniai žaidimai *(Olympia, ōrum)*

Olympias, adis *f* olimpiada, ketverių metų laikotarpis tarp olimpinių žaidimų. Pirmieji olimpiniai žaidimai buvo 776 m. pr. m. e.

Olympiodōrus, ī *m* Olimpiodoras, Epaminondo mokytojas

Olympus, ī *m* Olimpas, kalnas Tesalijoje (dievų buveinė)

Orcus, ī *m* Orkas, mirusiųjų pasaulis; požemio dievas

Orgētorīx, īgis *m* Orgetorigas, helvetų vadas

Ovidius, ī *m* Ovidijus, romėnų giminės vardas. **Pūblius Ovidius Nāso** — romėnų poetas (43 m. pr. m. e. — 17 m. e .m.)

P

P. sutrumpinimas vardo **Pūblius** (Publijus)

Padus, ī *m* Pado (dabart. *Po*) upė šiaur. Italijoje

Palātīnus, ī *m* Palatinas, viena iš septynių Romos kalvų

Palātium, ī *n* Palacijaus kalva Romoje

Palēs, is *f* Palė, sen. Italijos piemenų deivė

Pallas, adis *f* Paladė, deivės Atėnės pavadinimas

Panchāia, ae *f* Panchaja, pasakiškoji sala prie Arabijos rytinių krantų, garsi smilkalais, mira ir brangakmeniais

Parcae, ārum *f* parkos, trys seserys, žmogaus likimo deivės

Parrhasius, ī *m* Parasijus, graikų tapytojas iš Efeso (M. Azijoje)

Pēnelopa, ae *f* Penelopė, Odisėjo žmona

Pergamus, ī *f* (= **Pergama,** ōrum *n*) Pergamas, Trojos pilis

Peripatēticus *3* peripatetikas, Aristotelio mokyklos mokinys

Persa (Persēs), ae *m* persas

Persis, idis *f* Persija

Phaeācia, ae *f* Feakija (Korfu (?) sala)

Phaedrus, ī *m* Fedras, pasakėčių rašytojas (I m. e. a.)

Pharius *3* Faro; **Pharus,** ī *f* Faras, sala Egipte prieš Aleksandriją; joje buvo garbinama deivė Izidė

Phoebus, ī *m* Febas, saulės dievas; jo sūnus **Phaēthōn,** ontis *m* Faetontas

Phoenīcēs, um *m* fenikiečiai

Phormio, ōnis *m* Formionas, filosofas

Plato, ōnis *m* Platonas, graikų filosofas (427—348)

Plautus, ī *m* Plautas. **Titus Maccius Plautus** — romėnų komedijų rašytojas (254—184)

Plīnius, ī *m* Plinijus. **Gāius Plīnius Secundus** — garsus romėnų mokslininkas (23—79)

Plūtarchus, ī *m* Plutarchas, graikų rašytojas-istorikas (46—120)

Poenī, ōrum *m* pūnai (kartaginiečiai)

Poenus, ī *m* pūnas (= Hanibalas)

Pōllio, ōnis *m* Polionas. **C. Asinius Pōllio** — poetas, oratorius ir istorikas (76 m. pr. m. e. — 6 m. e. m.)

Polymnes, ī *m* Polimnas, Epaminondo tėvas

Polyphēmus, ī *m* Polifemas, Neptuno (Poseidono) sūnus, kiklopas

Pompēiī, ōrum *m* Pompėjų miestas

Pompēius, ī *m* Pompėjus, romėnų giminės vardas. Žinomas **Cn. Pompēius Māgnus**

Pompilius, ī *m* Pompilijus, romėnų giminės vardas

Porsenna, ae *m* Porsena, Etrurijos karalius

Priamus, ī *m* Priamas, Trojos karalius

Priāpus, ī *m* Priapas, sodų dievaitis

Prīscus, žr. **Tarquinius**

Propertius, ī *m* Propercijus. **Sextus Aurelius Propertius** — romėnų poetas (49—15)

Ptolomaeus, ī *m* Ptolomėjus, vardas keleto Egipto karalių

Pūblicola, ae *m* Publikola, pravardė. **Lūcius Valerius Pūblicola** — vienas iš pirmųjų Romos konsulų

Pūblius, iī *m* Publijus, romėnų vardas (sutrump. **P.**)

Pulvīlla, ae *m* Pulvila, pravardė; **Horātius Pulvīlla** — vienas iš pirmųjų Romos konsulų

Pūnicus *3* pūnų

Pȳrēnaeī montēs Pirėnų kalnai

Pyrrhus, ī *m* Piras, Epiro (šiaur. Graikijoje) karalius (313—272)

Pythagorās, ae *m* Pitagoras, graikų filosofas ir matematikas

Pythagorēus *3* Pitagoro šalininkas

Q

Q. sutrumpinimas vardo **Quīntus** (Kvintas)

Quīntiliānus, ī *m* Kvintilianas; **Mārcus Fabius Quīntiliānus** — romėnų retorius (35—86)

Quīntīlis, is *m* (mēnsis) romėnų penktasis (liepos) mėnuo, vėliau pavadintas *Iūlius*

Quīntus, ī *m* Kvintas, romėnų vardas (sutrump. **Q.**)

Quirīnālis, is *m* Kvirinalas, Kvirino kalva Romoje

Quirīnus, ī *m* Kvirinas, romėnų dievų Marso ir Jano epitetas

Quirītēs, ium *m* kviritai, pilnateisiai Romos piliečiai

R

Rēmī, ōrum *m* remai, tauta šiaur. Galijoje

Remus, ī *m* Remas, Romulo brolis

Rha *m (indecl.)* Volgos upė

Rhēa Silvia Reja Silvija, karaliaus Numitoro duktė, Romulo ir Remo motina

Rhēnus, ī *m* Reinas upė

Rhodanus, ī *m* Ronos upė

Rōma, ae *f* Roma

Rōmānus *3* Romos, romėnų; *subst.* romėnas

Rōmulus, ī *m* Romulas, Romos įkūrėjas

S

Sabīna, ae *f* sabinė

Sabīnī, ōrum *m* sabinai, sen. Italijos tauta

Sabīnus *3* sabinų

Sacer (mōns), šventasis kalnas prie Anieno upės, 4 km nuo Romos

Saguntīnī, ōrum *m* saguntiečiai, Sagunto gyventojai

Saguntum, ī *n* Saguntas, miestas ryt. Ispanijoje

Sallustius, iī *m* Salustijus, romėnų giminės vardas. **C. Sallustius Crispus** — romėnų istorikas (86—35)

Samnītēs, ium *m* samnitai, tauta Italijoje

Samos, ī *f* (*acc.* Samon) Samo sala (ties Jonija)

Sarpēdōn, onis *m* Sarpedonas, Jupiterio sūnus, likiečių karalius, trojėnų sąjungininkas

Sāturnālia, ōrum *n* (*abl.* -ibus) saturnalijos, romėnų šventė (gruodžio mėn.)

Sāturnus, ī *m* Saturnas, senovės italų dievas, Jupiterio tėvas. **Diēs Sāturnī** — šeštadienis

Scaevola, ae *m* Scevola, pravardė. **C. Mūcius Scaevola** mėgino nužudyti etruskų karalių Porseną

Scīpio, ōnis *m* Scipionas, vienas Kornelijų giminės prievardžių. Žinomas **P. Cornēlius Scīpio,** 218 metų konsulas, Hanibalo sumuštas prie Ticino upės; šio sūnus **P. Cornēlius Scīpio Africānus** nugalėjo Hanibalą ir Kartaginą (201 m.). **P. Cornēlius Scīpio Nasīca,** žymus oratorius, konsulas 165 ir 162 m.

Scylla, ae *f* Skila, baisybė Mesinos sąsiauryje, priešais Charibdę

Scythae, ārum *m* skitai, bendras pavadinimas tautų rytų Europoje

Seneca, L. Annaeus Lucijus Anėjus Seneka (miręs 65 m. e. m.) — filosofas, Nerono mokytojas

September, bris *m* (mėnsis) rugsėjo mėnuo

Sēquana, ae *f* upė Galijoje, dabart. *Seine* (Sena)

Sēquanī, ōrum *m* sekvanai, tauta Galijoje

Sertōriānus *3* Sertorijaus (vadovavusio Ispanijos tautų išsivadavimo kovai); **Bellum Se tōriānum** — karas su Sertorijum

Servius, iī *m* Servijus, romėnų vadas. **S. Galba** — imperatorius

Sextīlis, is *m* (mėnsis) romėnų šeštasis (rugpiūčio) mėnuo, vėliau pavadintas *Augustus*

Sextus, ī *m* Sekstas, romėnų vardas (sutrump. **S.**)

Sibylla, ae *f* Sibila; burtininkė, pranašautoja

Sibyllīnus *3* Sibilos

Sicilia, ae *f* Sicilija

Sicinius, iī *m* Sicinijus, liaudies tribūnas

Siculus *3* Sicilijos; *subst.* sicilietis, Sicilijos gyventojas

Simois, entis *m* Simoentas, Skamandro intakas (prie Trojos)

Simōnidēs, ae *m* Simonidas, graikų lyrikas (556—467)

Sōcratēs, is *m* Sokratas, graikų filosofas (469—399)

Sōl, is *m* saulės dievaitis. **Diēs Sōlis** — sekmadienis

Solo, ōnis *m* Solonas, Atėnų įstatymų leidėjas

Sophoclēs, is *m* Sofoklas, graikų poetas tragikas (497—406)

Sp. sutrumpinimas vardo **Spurius,** iī *m* (Spurijus)

Sparta, ae *f* Sparta, Lakonijos svarbiausias miestas

Spartacus, ī *m* Spartakas, garsus vergų sukilimo (74—71 m. pr. m. e.) vadas

Styx, Stygis *f* Stigas, viena iš „požeminio pasaulio" upių

Suēbī, ōrum *m* svebai, **germanų tauta**

Suētōnius *3* Svetonijus, romėnų giminės vardas. **Gāius Suētōnius Tranquillus** (75—150) — romėnų imperatorių biografijų autorius

Suffēnus, ī *m* Sufenas, poetas nevykėlis, Katulo vienlaikis

Sulla, ae *m* Sula, romėnų šeimos vardas; **Sulla** — gramatikas, diktatoriaus Sulos išlaisvintas

Syrācūsae, ārum *f* Sirakūzų miestas Sicilijoje

Syrācūsānus *3* Sirakūzų; *subst.* sirakūzietis

Syria, ae *f* Sirija

T

T. sutrumpinimas vardo **Titus** (Titas)

Tantalus, ī *m* Tantalas, Dzeuso sūnus, Lidijos karalius; už dievų paslapties išdavimą žmonėms ir sūnaus Pelopo nužudymą Dzeuso pasmerktas amžinai kentėti badą ir troškulį

Tarentīnus *3* Tarento; *subst.* tarentietis

Tarentum, ī *n* Tarentas, miestas pietų Italijoje

Tarpēia, ae *f* Tarpėja, išdavusi sabinams Romos pilį

Tarpēius, ī *m* Tarpėjus, romėnų giminės vardas. **Spurius Tarpēius** — Romos pilies įgulos viršininkas

Tarquiniī, ōrum *m* Tarkvinijai, Etrurijos miestas. **Tarquinius** *3* iš Tarkvinijų

Tarquinius Prīscus Tarkvinijus Senasis, 5-asis Romos karalius

Tarquinius Superbus T. Išdidusis, 7-asis ir paskutinis Romos karalius

Tartara, ōrum *n* tartaras, „požemio karalystė“

Tatius, iī *m* Tacijus, sabinų karalius Romulo laikais

Terentius, iī *m* Terencijus. **Pūblius Terentius Afer** — romėnų komedijų rašytojas (185—159)

Terricula, ae *f* „Pabaisa“, šmėkla

Teucrī, ōrum *m* trojėnai (**Teucrus** — pirmasis Trojos karalius)

Teutonēs, um *m* teutonai, germanų kilmės tauta; jie kartu su kimbrais 113 m. pr. m. e. buvo įsiveržę į Romos valstybę

Thēbae, ārum *f* Tebai, Beotijos miestas

Thēbānī, ōrum *m* tebiečiai

Thēbānus *3* Tebų; *subst.* tebietis

Themis, idis *f* Temidė; teisingumo ir įstatymų deivė

Themistoclēs, is *m* Temistoklas, Atėnų valstybės vyras

Thermopylae, ārum *f* Termopilų tarpeklis prie Etos kalno, kur garbingai krito Leonidas su 300 spartiečių

Thetis, idis *f* Tetidė, jūros deivė, Achilo motina

Thraecēs, um *m* trakiečiai, Trakijos gyventojai

Thrāx, ācis *m* trakietis

Thrēssa, ae *f* trakietė

Thuriī, ōrum *m* Turijai, miestas piet. Italijoje

Tiberis, is *m* Tiberis

Tiberius, iī *m* Tiberijus, Romos imperatorius (14—37)

Tibullus, ī *m* Tibulas; **Albius Tibullus** — romėnų poetas elegikas (54—19)

Ticīnus, ī *m* Ticinas, upė šiaur. Italijoje

Tīsiphonē, ēs *f* Tisifonė, viena iš furijų, žmogžudysčių keršytoja

Titus, ī *m* Titas, romėnų vardas (sutrump. **T.**)

Tityos, ī *m* Titijas, Žemės sūnus; už pasikėsinimą prieš deivę Latoną jo kepenis „požemio karalystėje“ drasko kirliai

Torquātus, ī *m* Torkvatas, Manlijų giminės prievardis

Trōia, ae *f* Troja

Trōiānus *3* trojėnų

Tullia, ae *f* Tulija, romėnės vardas

Tullius, iī *m* Tulijus, romėnų giminės vardas; **Servius Tullius** — šeštasis Romos karalius

Tullus, ī *m* Tulas, romėnų vardas. **Tullus Hostīlius** — trečiasis Romos karalius

Tūscī, ōrum *m* = **Etrūscī**

Tydīdēs, ae (*voc.* -de) *m* Tidėjaus sūnus, Diomedas

Tyrrhēnus *3* = **Etrūscus; Tyrrhēnum aequor** *(mare)* Tirėnų jūra

U

Ubiī, ōrum *m* ubijai, germanų kilmės tauta (kur dabar Kelno miestas)

Ulixēs, is (ir -ī) *m* Odisėjas

Usipetēs, um *m* usipetai, germanų kilmės tauta

V

Vēdius, iī *m* Vedijus, romėnų giminės vardas. **V. Pōllio** — V. Polionas, pagarsėjęs savo žiaurumu romėnas

Vēientānī, ōrum *m* = **Vēientēs,** um *m* vejiečiai, Vejų (Vēī, ōrum *m*) miesto (Etrurijoje) gyventojai

Venus, eris *f* Venera, meilės ir grožio deivė. **Diēs Veneris** — penktadienis

Vercingetorīx, īgis *m* Vercingetorigas, arvernų karalius, galų vadas 52 metų pr. m. e. sukilime

Vergilius, iī *m* Vergilius. **Pūblius Vergilius Maro** — Publijus Vergilijus Maronas, romėnų poetas, Eneidos autorius (70—19)

Vergīnius, iī *m* Verginijus, romėnų giminės vardas. **L. Vergīnius** — liaudies tribūnas 449 m. pr. m. e.

Vesta, ae *f* Vesta, namų židinio ir šeimyninio gyvenimo deivė

Vestālis, e Vestos; **virgo Vestālis,** arba **Vestālis,** is *f* — vestalė, Vestos vaidilutė

Vesuvius, iī *m* Vezuvijaus ugnikalnis

Veturĭa, ae *f* Veturija, Koriolano motina

Vīminālis, is *m* Viminalas, viena iš septynių Romos kalvų

Volscī, ōrum *m* volskai, tautelė Lacijuje

Volumnia, ae *f* Volumnija, Koriolano žmona

Vulcānus, ī *m* Vulkanas, ugnies bei mechanikos dievas

X

Xantippē, ēs *f* Ksantipė, Sokrato žmona

Xerxēs, is *m* Kserksas, persų karalius (valdė 486—465)

Z

Zama, ae *f* Zama, Afrikos miestas netoli Kartaginos (čia Scipionas nugalėjo Hanibalą)

Zephyrus, ī *m* zefiras, vakaris vėjas

Zeuxis, is *m* Zeuksis, graikų tapytojas iš Heraklėjos (Italijoje)

TURINYS

Psl.

Trumpa lotynų kalbos istorijos apžvalga 5

I. Gramatika

Fonetika

Lotynų raidynas 11
Raidžių tarimas 11
Balsių kiekis 13
Skiemenų kiekis 14
Kirčiavimas 14
Lotyniškų garsų atitikimas lietuviškiems 15
Kai kurie lotyniškų garsų kitimai 15

Morfologija ir sintaksė

Veiksmažodžio *esse* praesens. Verbum 19
Praesens activi 20
Daiktavardis 22
Pirmoji linksniuotė 23
Antroji linksniuotė 24
Būdvardis (I ir II linksn.) 27
Imperfectum activi 28
Futurum I activi 29
Imperativus 30
Trečioji linksniuotė 31
III linksniuotės nom. sing. linksnio sudarymas 34
Kai kurios III linksniuotės ypatybės 35
Trečiosios linksniuotės daiktavardžių giminė 36
Trečiosios linksniuotės būdvardžiai 37
Ketvirtoji linksniuotė 38
Penktoji linksniuotė 39
Substantiva defectiva 40
Substantiva heteroclita 41
Daiktavardžių giminė pagal prasmę 41
Pagrindinės veiksmažodžių formos 42
Perfectum, plusquamperfectum, futurum II ind. activi 43
Veiksmažodžio *sum* istoriniai laikai 44
Indicativi activi laikų formų lentelė 45
Būdvardžių laipsniavimas 46
Prieveiksmis 50
Participia 52
Ablativus absolutus 53

Psl.
Gerundium ir gerundivum 55
Passivum 56
Įvardis 60
Skaitvardis 66
Distributiva ir adverbia numeralia 68
Sakinio dalių derinimas 70
Linksnių vartojimas 71
Prielinksnis 74
Infinitivus. Accusativus ir nominativus cum infinitivo 77
Coniunctivus 82
Keturių taisyklingųjų asmenuočių lentelė 84
Veiksmažodžio *esse* asmenavimo lentelė 88
Composita veiksmažodžio *esse* 89
Trečiosios asmenuotės veiksmažodžiai galūne *-io* 91
Verba deponentia 92
Verba semideponentia 93
Coniunctivus pagrindiniuose sakiniuose 94
Coniunctivus šalutiniuose sakiniuose 96
Consecutio temporum 98
Quaestiones indirectae 99
Cum causale 100
Cum concessivum 101
Quin dubitativum 102
Ut (ne) finale 102
Ut (ne) obiectivum 103
Cum historicum 105
Ut consecutivum 105
Sąlygos sakiniai 107
Jungtukai su indikatyvu 108
Coniugatio periphrastica 109
Supinum 110
Verba anomala (fero, volo, nolo, malo, eo, fio, edo, do) 112
Verba defectiva 119
Verba impersonalia 121
Kai kurios asmenavimo ypatybės 122
Veiksmažodžių klasifikacija pagal perfectą 123
Attractio modi 124
Oratio obliqua 125
Žinios iš prosodijos ir metrikos 129
Romėnų kalendorius 135
II. Skaitiniai 139
III. Žodžiai ir paaiškinimai skaitiniams 191

IV. Parinktos vietos iš lotynų autorių su paaiškinimais
Cornelius Nepos 227
C. Iulius Caesar 232
M. Tullius Cicero 263
P. Ovidius Naso 280

Psl.
P. Vergilius Maro 298
Q. Horatius Flaccus 309
V. Excerpta ex scriptoribus Latinis (ištraukos savarankiškam skaitymui iš Lukrecijaus, Salustijaus, Ovidijaus, Horacijaus, Livijaus, Tacito, Marcialo, Fedro, Petronijaus, Apulėjaus, *Scriptores rerum Prussicarum* ir iš Kojalavičiaus *Historia Lituana)* 321
Katulo ir Tibulo poezijos vertimai 362
VI. Žodynai
Lietuviškai lotyniškas žodynėlis 381
Lotyniškai lietuviškas žodynėlis 392
Tikrinių vardų žodynėlis 467

Vilniaus Valstybinio Universiteto
Klasikinės Filologijos Katedros
pripažinta tinkama mokslo priemone
Aukštajai LTSR Mokyklai
(prot. Nr. 13, 1951.X.17)

М. Рачкаускас и Е. Фроловас

ЛАТИНСКИЙ ЯЗЫК

Redaktorius *J. Starkus.*
Technikinis redaktorius *S. Mikalauskas.* Korektorius *A. Žeimytė.*

Pasirašyta spausdinti 1952 m. spalio mėn. 6 d. LD 06942. Tiražas 3.000 egz. Popierius plokštinis 60 × 92 $^1/_{16}$ = 15,125 pop. lapo — 30,25 + 0, 25 apskait. spaudos lanko, 28,6 autor. lanko, 29,2 leidybinio lanko. Kaina 4 rub. 55 kap. Leidinio Nr. 841.

Spausdino Valstybinė V. Kapsuko-Mickevičiaus vardo spaustuvė, Kaune, Lenino pr. 23. Spaustuvės užsakymo Nr. 874.

Vilniaus Valstybinio Universiteto
Klasikinės Filologijos Katedros
pripažinta tinkama mokslo priemone
Aukštajai LTSR Mokyklai
(prot. Nr. 13, 1951.X.17)

М. Рачкаускас и Е. Фроловас

ЛАТИНСКИЙ ЯЗЫК

Redaktorius *J. Starkus.*
Technikinis redaktorius *S. Mikalauskas.* Korektorius *A. Žeimytė.*

Pasirašyta spausdinti 1952 m. spalio mėn. 6 d. LD 06942. Tiražas 3.000 egz. Popierius plokštinis 60 × 92 1/16 = 15,125 pop. lapo — 30,25 + 0, 25 apskait. spaudos lanko, 28,6 autor. lanko, 29,2 leidybinio lanko. Kaina 4 rub. 55 kap. Leidinio Nr. 841.

Spausdino Valstybinė V. Kapsuko-Mickevičiaus vardo spaustuvė, Kaune, Lenino pr. 23. Spaustuvės užsakymo Nr. 874.

IMPERIUM ROMANUM
I saec. n. a.
44 m. prieš m. e. sienos
14 m. e. m. sienos
Véliau užkariautos sritys
OCEANUS
SARMATAE
BRITANNIA
GERMANIA
BELGICA
LUGDUNENSIS
AQUITANIA
GALLIA
NARBONENSIS
TARRACONENSIS
HISPANIA
LUSITANIA
BAETICA
GALEARES
CORSICA
SARDINIA
MARE TYRRHENUM
ITALIA
M. HADRIATICUM
M. JONIUM
SICILIA
MAURETANIA
NUMIDIA
AFRICA
PROVINCIA AFRICA
PROCONSULARIS
CERCINA
CYRENAICA
LIBYA
AEGYPTUS
NABATAEI
SINUS ARABICUS
CRETA
RHODUS
CYPRUS
SYRIA
JUDAEA
PHOENICE
CILICIA
PISIDIA
LYCIA
GALATIA
CAPPADOCIA
ARMENIA
MESOPOTAMIA
PONTUS
PAPHLAGONIA
BITHYNIA
THRAECIA
MACEDONIA
MOESIA
DACIA
GETAE
Pontus Euxinus
Caucasus M.
COLCHIS
HIBERI
BOSPORUS
MARCOMANNI
Roma
Carthago
Thebae
Syene
ELEPHANTINE
Nilus F.
Alexandria
Canopus
Cyrene
Thapsus
Adrumetum
Syracusae
Regium
Tarrico
Saguntum
Cordubo
Gades
Baetis F.
Massilia
Forum Julii
Ravenna
Ancona
Perusia
Neapolis
Brundisium
Apollonia
Philippi
Perinthus
Propontis
Ilium (Troia)
Pergamum
Magnesia
Sardes
Colophon
Ephesus
Miletus
Athenae
Sparta
Delphi
Nicopolis
Actium
Ithaca
Corcyra
Lucania
Calabria
Tarentum
Cosa
Florentia
Mutina
Patavium
Aquileia
Vindobona
Vindelicia
Regina Castra
Danuvius F.
Marus
Cusus
Vistula
Vyslа
Borysthenes
Tyras
Tomi
Ister F.
Hiberus F.
Durius F.
Liger F.
Sequana F.
Arduenna silva
Hercynia silva
Salt Teutoburg
Albis F.
Visurgis F.
Amisia F.
Rhenus F.
Mosa F.
Sequana F.
Alesia
Lugdunum
Ardueuna
Tarvaco
Nemausus
Aquae Sextae
Vindonissa
Aenus
Poetovio
Nauportus
Drava
Savus
Tisia
Tyras
Borysthenes
Tanais
Wolga Rha
Euphrates F.
Tarsus
Seleucia
Antiochia
Laodicia
Cyrrus
Pompeiopolis
Celenderis
Tyrus
Hierosolyma
Cyrene
Thebae
Syene
Paris
30